

Diedut 1/2008

Namat dan nammii

Sámi báikenamaid dáruiduhttin Várjjaga
guovllus Norgga uniovdnaáiggi loahpas

Kaisa Rautio Helander

Akademalaš nákkosgirji mii almmolaččat dárkkistuvvo Oulu universitehta
humanisttalaš diedagotti lobiin Siida-musea auditoriijas Anáris
geassemánu 20. beaivvi 2008 dii. 13.

Giitosat

Doavttirgrádadutkamuša čállin sáhtta leat oalle mohkkás ja lossa bargu muhto seammás maiddá hui hástaleaddji ja movttiidahtti proseassa. Ná lea goit mu dutkanáigodat leamaš.

Olu olbmot leat beroštan dán dutkamušas, dorjon mu ja čájehan luohttámuša munnje. Erenoamáš giitevaš lean Guovdageainnu sámi fágabirrasii sihke Sámi allaskuvllas ja mu váldoprošeavtta áigge dalá Sámi Instituhtas. Dáid ášahusaid fágalaš biras lea dorjon mu ja čájehan beroštumi ja ipmárdusa dan fáddái man dán dutkamušii lean välljen. Dás ii leat vejolaš juohkehačča sierra giitit, muhto sávan din váldit dán oktasaš giitosa vuostá buot berošteaddji jearaldagaid ja ságastallamiid ovddas.

Guovdageainnu fágabirrasis háliidan dattetge erenoamážit giitit iehčan ránná ja kollega, Sámi allaskuvlla professora Nils Oskala gii lea miehtá mu dutkanáigodaga olu ságastallan muinna, goas barggus, goas viessoráhpá alde čohkoha-ladettiin. Buot ságastallamat leat sakka veahkehan mu buorebut ipmirdit mu dutkanfáttá servodatlaš čatnosiid. Ovdal ovdadárkkisteami son lea maiddá lohkan dán dutkamuša duogáškaþihtiid. Giittán buot buriid rávvagiid ja kommentáraid ovddas.

Oulu universitehta Giellagas-instituhtta leages dat fágalaš biras mas dát dutkamuš lea veháziid mielde hápmašuvvan. Dan birrasii lei oadjebas fas máhccat máŋga jagi dan maŋŋá go ledjen vuodđooahpuin geargan Oulus. Giittán Giellagas-instituhtta maiddá buot praktihkalaš veahki ovddas mu nákkáhallamii ráhkkanemi oktavuodas. Giellagasa amanueansa Marjatta Jomppanen ánsása giitosiid buot praktihkalaš veahki ovddas miehtá mu dutkanáigodaga.

Giittán erenoamážit maiddá Giellagas-instituhtta sámegeiela professora Pekka Sammallahti gii dohkkehii mu sámegeiela joatkkastudeantan ja čájehii dainna lágiin luohttámuša munnje. Dutkamuša bagadallin son lea olu suokkardan muinna erenoamážit terminogalaš ja eará giellagažaldagaid. Su buorit rávvagat ja kommentárat leat sakka veahkehan nammateoriijaid ja -analysa čállimis. Lean maiddá ságastallamiin ja meilestallamiin ožžon olu veahki su dárkilis ja čiekŋalis áššedovdamušas gielladiehtaga viiddis suorggis.

Giellagasa sámiid kultuvrra professor Veli-Pekka Lehtola lea váibbakeahhtá veadján čuovvut dán dutkanbarggu álggu rájes gitta lohppii. Erenoamážit giittán su buot movttiidahtti bagadallama, ságastallamiid ja kommenteremiid ovddas mat leat juohke háve veahkehan mu oaidnit erenoamážit historjjálaš ja servodatlaš áššiid čielgaseappot ja čiekŋaleappot. Veli-Pekka doarjja ja beroštupmi leat leamaš stuora veahkin nagodit ain bargat viidáseappot čállinproseassain dán dutkamuša áigge.

Mu vuodđooahpuid áigasaš studerenskihpárii, Giellagasa sámiid kultuvrra lektorii, Anne-Sire Länsmanii, gullá maiddá váimmolaš giittus buot doarjaga ovddas maid lean sus ožžon dán dutkanbarggu áigge. Anne-Siriin ja Veli-Pekkain

lean maid beassan vásihit ahte ustivuoda báttiit eai boatkan vaikko gaskkas sáhttet leat mánga jagi ja guhkes mátkkit.

Giittán maiddá Giellagasa joatkkastudeanttaid miellagiddevaš ja ávkkálaš bagadallandeavvemiid ovddas. Ságestallamat eará joatkkastudeanttaiguin leat veahkehan mu muitit ahte in leat áidna gii lean rahčan dutkanbargguin.

Romssa universitehta nordistihka vuosttašamanueansa Aud-Kirsti Pedersen lea dávjá leamaš mu dárogiehta veahkki ja bagadalli dan rájes go 1980-logus bohten Norgii. Maiddá dán dutkanbarggu áigge lean sáhttán sus jearrat veahki gažaldagaide mat leat guoskan dánskkagillii, dárogillii ja dárogiel namaide. Su dárkilis vástádušat leat leamaš ávkin gielalaš proseassaid ja daid bohtosiid guorahallamis. Giehtačálloša loahpahanmutter leaba maiddá Sámi allaskuvlla dárogiehta áššedovdit, vuosttašamanueansa Jon Todal ja vuosttašlektor Nils Dannemark, veahkehan mu muhtin dárogiehta gažaldagaiguin.

Romssa universitehta Sámi dutkamiid guovddáža vuosttašamanueanssain Mákká Regnoriin, Regnor Jernsletteniin, mus leat leamaš mánggat miellagiddevaš ságestallamat sámi historjjá birra. Giittán maiddá go lean sáhttán atnit su dihtor-materiálaid ozadettiin dieđuid omd. ovttaskas báikenamaid birra.

Romssa universitehta historjjá professor Lars Ivar Hansen lea erenoamážit mu dutkanáigodaga álggus rávven ja láidestan mu historjjálaš gálduide. Giittán maiddá go bessen čuovvut su lágidan gohtalaš čállinvugiid gurssa mii lea leamaš stuora ávkin gáldomateriála lohkamis. Giitu maiddá konserváhtor Dikka Stormii gii lážii munnje bargosajáža Romssa museas arkiivamateriálaid guorahallamiid áigge.

Dát dutkanbargu ii várta livčče gárvánan dálá hámis jus in livčče oahpánuvvan Suoma geográfaiide. Helssega universitehta geográfá Katariina Kosonen evttohii munnje dutkamuša álgomutter heivvolaš geografiija teoriijaid ja dan rájes lea čájehan olu beroštumi dán dutkamuššii. Gáimmi fágalaš rávvagiid vuodul munnje rahpasedje mánggat ovdal rabakeahtes uvvat geografiija ja erenoamážit kartografiija máilbmái. Giittán maiddá Oulu universitehta geografiijaossodaga professora Anssi Paasi, gii rabas mielain válddii mu vuostá Oulu universitehtas ságestallat. Dan rájes son lea mángii veahkehan mu viidáseappot geografiija teoriijaide. Oulu universitehta geografiijaossodaga kártatevdnejeaddji Anja Kaunisoja lea tevdnen dán dutkamuša kártavuoduid iežas beaivválaš bargguid lassin. Giittán su dán árvvolaš veahki ovddas.

Mu boarráseamos bárdni Lásse Juhán ja su olmmái, Todal Jovvna Inge-mund, čáliiga 1700-logu eanamihtidangirjjis, ng. Landmålerprotokollas, nammadieđuid dihtorii gidđagease 2002 iežaska 9. luohká bargohárjehallamis. Lásse Juhán guoktá čállin digitála nammalistu lea leamaš munnje ávkin go lean dárbbášan oheat dieđuid dán Finnmárku boarráseamos eanamihtidangirjjis. Giittán bártniid erenoamáš buori barggu ovddas daningo 1700-logu gohtalaš čállin gal ii duođaidge leat buot álkimus nuoraidskuvlla ahkásaš nuoraide, muhto bártniguovttos gal birgiiga vel dainnanai.

Guhkes arkiivadutkanáigodagain Oslos dagai juridihka professor Kirsti Strøm Bull mu orruma Kringsjá studeantagilis hui birgehahttin. Dan praktihkalaš veahki ovddas lean giitevaš sutnje. Maiddái mánggat ságastallamat dán dutkamuššii guoskevaš juridihkalaš ja vuoigatvuodahistorjjálaš perspektiivvaid birra leat leamaš munnje miellagiddevaččat ja ávkkálaččat.

Čakčat 2003 lei Máret Rávdná Anti dutkanassisteantan mu prošeavttas, ja son digitaliserii osiid arkiivamateriálas maid ledjen dán dutkamuššii arkiivvain ohcan. Giittán Máret Rávdná dárkilis ja jođánis veahki ovddas.

Inger-márjá Oskal lea leamaš miehtá dán dutkanbarggus munnje hui mávs-solaš giellaveahkkin gean nanu giellabealljái lean sáhttán dorvvastit eandalii go lean imaštallan iehčan giellasárgosiid. Olu tearpmat ja giellagažaldagat leat maiddái suinna suokkardallojuvvon. Fágalaš veahki lassin lean giitevaš sutnje ustittuodas ja liekkusvuodas mat leat leamaš munnje stuora doarjjan dáid jagiid áigge.

Sámi allaskuvlla dutkaninstituhta dutki Johanna Ijäs lea lohkan dán dutkamuša loahppaveršuvnna korrektuvrra. Giittán su erenoamáš dárkilis ja fuolalaš veahki ovddas. Buot feallat mat ležžet tekstii báhcán, leat dieddusge mu meattáhu-sat.

Doavttirgrádadutkamuša lea veadjemeahtun čállit almmá fágagirjjálašvuoda haga. Dan dihte háliidan giitit buot girjerádjobargiid Sámi allaskuvllas, ovddeš Sámi Instituhtas ja maiddái davviriikkalaš girjebusses. Sii leat veahkehan mu háhkat girjjálašvuoda maid lean dutkanjagiid áigge dárbbášan. Stuoradikki girjeráju bargit leat maid ángirvuodain veahkehan mu gávdat dárbbálaš almmolaš dokumeanttaid maid in lean arkiivvain gávdat.

Lappi universitehta Roavvenjárggas juolludii munnje dutkilanja gesiid 2004–2006. Dát dutkilatnja lea veahkehan ovttahttit eatni dutkanbarggu bearráša luomuin duoid gesiid.

Háliidan maiddái giitit Norgga dutkanráđi Sámi prográmma vuosttaš stivrra mii gávnnahii mu prošeaktaohcamuša doarjun vearan. Dainna doarjagiin ožžon vejolašvuoda vuodjut dán dutkanfáddái mii dál lea gárvánan doavttirgrádebargun. Giittán maiddái Sámi fágagirjjálaš čállid- ja jorgaleddjiidsearvvi stipeandda ovddas. Dutkamuša prentemii lean ožžon doarjaga Norgga dutkanráđi Sámi prográmmas.

Dutkamuša mañimuš muttuid lean beassan gárvvistit Sámi allaskuvllas, ja giittán allaskuvlla dan veahki ovddas. Mu váldoprošeaktaáigodat lei ovddeš Sámi Instituhtas, ja giittán Instituhta buot buori veahki ovddas. Giittán maiddái mu dalá bargoaddi, Norgga Sámedikki, mii juolludii munnje permišuvnna nammanevohaga virggis vai sáhtten dutkagoahtit báikenamaid. Sávan ahte dát dutkanbohtosat sáhttet leat boahteáiggis ávkin Sámedikki giella- ja nammapolitihkalaš bargui.

Dán doavttirgrádadutkamuša ovdadárkkisteaddjit leaba leamaš Sámi allaskuvlla professor Ole Henrik Magga ja Bergen universitehta professor Håkan Rydving. Giittán sudno buot kommentáraid ovddas. Cealkámušat leat munnje

maiddái doarjjan ja movttiidahttimin ain ovddosguvlui bargat sámi báikenam-mafágain. Håkan Rydvingii lean giitevaš go son sáhtii váldit vuostá nuppi ovda-dárkkisteaddji barggu ja ná čájehii maid beroštumi dán dutkamuššii. Ole Henrik Maggai háliidan cealkit erenoamáš váimmolaš giitosiid buot dan fágalaš doarjaga, veahki ja luohttámuša ovddas maid son lea mánggaid jagiid munnje čájehan go lean báikenammabálgaid mielde vánddardan. Ovttasbargu suinna ja buot fágalaš neavvagat leat leamaš munnje stuora veahkkin ja dárbbaslaš doarjjan erenoamážit daid jagiid go okto bargaen nammanevvohaga čáli virggis. Daid bargojagiid vásáhusaid vuodul lea dát dutkamuš vuolgan johtui.

Buot váimmolaččamus giitosiid cealkkán guoibmášan Máre Jovvna Nilsii, Nils Øivind Helanderii, gean doarjaga haga in livčče oba arvange čálligoahtit dán dutkamuša. Buot báikenammaságastallamat suinna sihke ovdal dán dutkanbarggu ja dan áigge leat leamaš munnje stuora inspirašuvdnan, ávkin ja illun. Giittán su erenoamážit maiddái das go son lážii iežas bargodili nu ahte munnje lea leamaš vejolaš čadahit dán dutkanbarggu mii lea dávjá gáibidan mánggaid vahkuid arkiivamátkkiid ja guhkes bargobeivviid. Dát dutkamuš ii livčče gárvánan almmá iehčan eallinguoimmi buotlágan doarjaga ja veahki haga, erenoamážit maiddái ruovttus.

Lean geahččalan duddjot dán barggu maiddái iehčan mánáide oahppun sin sámi máttuid historjjás. Giittán din, Lásse Juhán, Jovvna-Máhtte ja Ánna-Katri, gierdavašvuodas dán dutkanbarggu áigge ja oamastan dán girjji didjiide.

Sámi allaskuvllas Guovdageainnus 2.5.2008

Kaisa Rautio Helander

Namat dan nammii. Sámi báikenamaid dáruiduhttin Várjjaga guovllus Norgga uniovdnaáiggi loahpas.**In the name of names. The Norwegianisation of the Sámi placenames in the Várjjat area at the end of the unionification periode of Norway.**

Kaisa Rautio Helander, Giellagas Institute, University of Oulu, Finland.

Abstract

This doctoral dissertation is a multidisciplinary study of the treatment of Sámi nomenclature in official use and of the creation by political means of Norwegian placenames in indigenous Sámi areas up to the end of the unionification periode (1814–1905). The state of Norway initiated a harsh policy of assimilation in the middle of the 19th century targeting minorities in northern Norway. The Norwegianizing Sámi place names played a significant part in the intentional assimilation policy.

In the social analysis, the question of why Sámi placenames were Norwegianised is discussed, with particular reference to theories of geography and historical cartography. In the linguistic analysis, the main purpose is to show ways in which Norwegian place names were created through translation and adaption from the original Sámi names. This analysis is based mainly on contact onomastic theories.

The research area is in the eastern part of the county of Finnmark, especially Unjárga and Máttá-Várjjat, which are traditional settlement areas of both Sea and Skolt Sámi populations. The production of the first topographic maps in the county of Finnmark at the end of 19th century has affected the choice of the research area. The use and choice of place names is analysed mainly in the context of mapping but also as a part of the land purchasing activities.

Toponymic silence and toponymic subjugation are consequences of Norwegianizing Sámi placenames. These strategies were consciously used as a means of constructing Norwegian settlement history, and creating and strengthening the territorial idea of the nation state. Toponymic silence has especially affected Sámi names of settlement, while toponymic subjugation is mostly used to make a hierarchical difference between Norwegian and Sámi nature names.

Linguistically, the creation of a Norwegian name based on a Sámi placename has often caused morphological and semantic problems because of the structural and lexical differences in the languages. Different authorities have often used different loan strategies in creating a Norwegian name from the original Sámi. This practise illustrates clearly that these Norwegian names originally were lacking any tradition in a local, oral place name use.

Sisdoallu

Álggahus	15
----------	----

I VUOLGGASAJIT

1 Báikenamat oassin sámi historjjá dutkamis	21
1.1 Dutkamuša lahkoneapmi sámi báikenamaid virggálaš anu historjái	21
1.2 Báikenammaanu historjjá dutkan oassin sámi historjjá dutkamis	23
1.3 Dutkamuša áigumušat ja ulbmilat	25
1.3.1 Áigumušat báikenamaid servodatlaš perspektiivvas	27
1.3.2 Dutkamuša gielalaš áigumušat	28
1.4 Sámi báikenamaid virggálaš anu ovddit dutkamušat	29
2 Báikenammadutkama terminologijja ja guovddáš metodologalaš gažaldagat	35
2.1 Namma gielalaš gilkorin	35
2.2 Nammabidjanproseassa guovddáš tearpmat	36
2.3 Báikenamma gielalaččat – namaid gielalaš kriteraid birra	38
2.4 Báikenamma ja appellatiiva	39
2.5 Nammačoahkki ja nammaráidu čatname lokalitehtaid oktii	43
2.6 Báikenamaid čađačuovgivohta	44
2.7 Báikenama denotašuvdna	45
2.8 Báikenamaid juohku denotašuvnnaid mielde	48
2.9 Kulturnamat – makkár oainnus?	51
3 Dutkanguovllu ja -materiála iešvuodát	55
3.1 Dutkanguovllu ja -áigodaga válljen ja ráddjen	55
3.2 Unjárgga ja Máтта-Várjjaga historjá ja dilli uniovdnaáigge	57
3.2.1 Sámi siiddat ássanhistorjjá vuodđun	57
3.2.2 Unjárga oassin Várjjaga siiddas	58
3.2.3 Máтта-Várjjat nuortalaš siiddaid oarjjimuš guovlun	59
3.2.4 Oktavuodát eará álbmogiiguin ja Várjjaga guovllu koloniseren	62
3.3 Historjjálaš dokumeanttaid báikenamat eiseválddiid nammaanu speajalin	65
3.3.1 Arkiivvat dutkanmateriála válljema vuodđun	66
3.4 Kártaráhkadeapmái gullelaš gáldut	68
3.4.1 Kártadoaimmahat kártaráidduid buvttadeaddjin	68
3.4.2 Vuosttaš grádamihttokárttat Nuorta-Finnmárkkus	70
3.5 Eanamihtidan- ja -vuovdindoaimmaide gullelaš gáldut	72
3.6 Eiseválddiid báikenammapolitihkkii guoskelaš gáldut	73

3.7 J.K. Qvigstad báikenammagirjjit sámi nammadutkama gáldun	74
--	----

II EARÁID EAVTTUIGUIN

4 Norgga nationálastáda, giellagažaldat ja báikenamat	79
4.1 Nationála giela mearkkašupmi nationálastádaid hápmašuvvamis	79
4.2 Dárogiella nationálastáda giellan	80
4.3 Dáruiduhttin guovtti mearkkašumis	81
4.4 Dárogiella, báikenamat ja Norgga historjjálaš skuvla	83
4.5 Dárogiella báikenammadutkan symbiosas historjáčállimiin	86
4.6 Nammakonsuleantaortnet ásahuvvo 1800-logus	87
4.7 Oluf Rygh Norske gaardnavne -girjeráidu sámi nammadutkama perspektiivvas	90
5 Báikenamaid servodatčatnosat – namat válldi gaskaoapmin	96
5.1 Territorialismmain kontrolleret guovlluid	96
5.2 Oarjemáilmmi kárta fápmogeavaheami gaskaoapmin	98
5.3 Kártta mearkkašupmi nationálastáda	100
5.4 Álgoálbmogiid kárttat	101
5.5 Dekonstruksuvdnateoriija ja olgguldas ja siskkáldas válldi geavaheapmi	105
5.6 Toponymalaš strategiijaiguin hábmet gova máilmmis	106
6 Gielalaš vuogit dáruiduhttit báikenamaid	109
6.1 Dahkunamat – didolaččat ráhkaduvvon namat	109
6.2 Buohtalasanamat mat eai leat loanat: friddja nammabárat	110
6.3 Báikenamaid lonenvuogit	110
6.3.1 Ollásit heivehuvvon loantanamat	114
6.3.2 Belohakkii heivehuvvon loantanamat	118
6.3.3 Semantihkalaččat motiverijuvvon loantanamat	121
6.3.4 Báikenamaid lonenvugiid oktiigeassu	125

III BÁIKENAMAID DÁRUIDUHTTIN

7 Grádamihhtokárttaid álgoáigi Máтта-Várjjagis	129
7.1 Čoaggit, normeret ja dáruiduhttit sámi namaid	129
7.2 Finnmárkku grádamihhtokárttat ja vuosttaš dáruiduhttinjuolggadusat	130
7.3 Máтта-Várjjaga grádamihhtokárttat – sámi báikenamaid jorgaleapmi álgá	133
7.4 Njávdáma grádamihhtokárta ráhkadanproseassa	134
7.4.1 Nammalisttut dáruiduhttimii vuodđun	134
7.4.2 Mii sámi namaid mearusosiide dáhphuvvai dáruiduhttinproseassas?	139

7.4.3	Mo luonddunamahusaid jorgaleami čoavdigohte?	145
7.5	Loahpalaš kártaabláđđi Æ5 Neiden (1893)	146
7.5.1	Makkár báikenamat jaskkodahttojuvvojedje ja makkárat vuoliduvvojedje?	146
7.5.2	Toponymalaš strategiijat ássan- ja luonddunamaid earuheaddjin	149
7.5.3	Namat váilot, dušše ”skoltegammer”	156
7.5.4	Æ5-kártta nammabáraid gielalaš juohkáseapmi	159
7.5.4.1	Friddja nammabárat	159
7.5.4.2	Belohahkii heivehuvvon loatnanamat	160
7.5.4.3	Ollásit heivehuvvon loatnanamat	163
7.5.4.4	Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat	163
7.6	Sámegiel luonddunamahusat ja báikenamaid vuoddoosiid jorgaleapmi	166
7.7	Gielalaš govva mii Máttá-Várjjaga grádamihhtokárttaiguin ráhkaduvvui	175
8	Namaid dáruiduhttin joatkašuvvá Unjárggas	180
8.1	Sirdáseapmi J.A. Friis áiggis J.K. Qvigstad konsuleantadoibmii	180
8.1.1	Qvigstad oainnut Norgga nammapolitihka birra	182
8.1.2	Kárta barggut joatkašuvve Várjjagis ja Deanus	183
8.2	Jagi 1895 kártanammanjuolggadusat ja eanavuovdinlága láhkaásahusat	184
8.3	Báikenamat toponymalaš gova hábmeme Unjárgga kártaabládis	185
8.3.1	Sámi namaid merken kárta bargguid nammalisttuide	185
8.3.2	Luonddunamaid vuolideapmi ja jaskkodahttin	186
8.3.3	Makkár govva ássannamaiguin hábmejuvvui?	190
8.3.4	Vihitta nama dušše sámegillii Unjárgga kárttas	194
8.3.5	Namahis guovllut, muhto geaidda?	196
8.4	Z4-kártaabláđi friddja nammabárat	198
8.4.1	Ássannamat mat leat friddja bárat	198
8.4.2	Friddja nammabárat ja daid lavttusnamat kárta barggus	200
8.4.3	Z4-kártta luonddunamat mat leat friddja bárat	206
8.5	Z4-kárta báikenamaid loatnastategiijat	208
8.5.1	Ássannamat mat leat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat	208
8.5.2	Ássannamat mat leat ollásit heivehuvvon loatnanamat	218
8.5.3	Ássannamat mat leat belohahkii heivehuvvon loatnanamat	223
8.5.4	Z4-kártta ja eanavuovdindoaimmain dokumenterejuvvon ássannamaid buohtastahttin	224
8.5.5	Luonddunamat mat leat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat	226
8.5.6	Luonddunamat mat leat belohahkii heivehuvvon loatnanamat	231

8.6 Dárogiel giedde- ja ássannamaid ráhkadeapmi sámi namaid vuodul	238
8.6.1 Sámi namas dárogiel nammii relašuvdnasániin	240
8.6.2 Sámi namas dárogiel nammii vuodđoasseappellatiivva lonuhemiin	247
8.7 Nammamearrádusaid čavgen uniovdnaáiggi mielde	248

IV BOHTOSAT

9 Báikenamaiguin ráhkaduvvon duohtavuohta	257
9.1 Gean namat, gean dárbui?	257
9.2 Olggaldas válldi fámut báikenamaid dáruiduhttimis	261
9.3 Siskkáldas válldi hábmen toponymalaš strategiijaiguin	263
9.4 Báikenamaid dáruiduhttin gielalaš proseassan	269
9.5 Boahteáiggi dutkanhástalusat	275
Gáldut	277
Čuvvosat	307

Oanádusat

bč.	= boares čállinvuohki
dánskk.	= dánskkagiella
dár.	= dárogiella
dč.	= dálá čállinvuohki
duiskk.	= duiskkagiella
eang.	= eangalasgiella
je.	= ja earát
ru.	= ruotagiella
sáDv	= davvisámegiella
sáN	= nuortalašgiella
su.-ru.	= somaruotagiella
su.	= suomagiella
s.v.	= ohcansáttni (< sub voce)

”Assimilerenpolitihkka lei nappo nannosit čadnon gievrras našunála-stáhtaid ovdánahtimii. Norgga assimilerenpolitihka álggaheapmi ja jodiheapmi ii lean earalágán go eará riikkain ge, muhto Norgga ulbmillaš, bistevaš ja guhkilmas assimileren lei dattege erenoamáš. Danne lea dáruiduhttinpolitihka historjjálaš árbi sihke morálalaš váivin ja politihkalaš váttisvuohtan velá odne nai.” (Minde 2005b: 7.)

“The policy of assimilation was, in other words, inseparable from the emergence of strong nation states. Thus, it was not the advancement and the existence of a policy of assimilation which made Norway different from other states, but rather the determined, continuous and long-lasting conduct of that policy. This is what makes the historical legacy of the norwegianisation policy morally problematic and politically sensitive even to this day.” (Minde 2005a: 8.)

Álggahus

Ledjen bargan logenár jagi 1990-logus Sámi nammanevvohaga čállin dahje ášše-meannudeaddjin Guovdageainnus ovdal go bargagohten dáinna dutkamušain. Mu váldobargun nammanevvohagas lei meannudit nammakonsuleanttaide veahkkín báikenammaáššiid Norgga báikenammalága vuodul, vai dadistaga oažžut sámi báikenamaid dohkkehuvvot virggálaš atnui. Dáid nammabarguid ja daidda gullelaš gulaskuddanproseassaid olis vásihin olu positiivvalaš oainnuid sámi namaide, muhto dađi bahábut maiddái ovdagáttuid ja guottuid sámegiela ja sámi báikenamaid virggálaš anu vuostá. Dađistaga ipmirdišgohten, ahte dán vuosteháhkui váikkuha maiddái Norgga hálddahuovuogádaga historjá ja didolaš dáruiduhttinpolitihkka.

Nammanevvohaga barggus lean smiehttan mángii dákkár gažaldagaid: Manin nammaáššit gohcáhit nu olu dovduid Norgga bealde? Manin sámi báikenamat eai dohkkehuvvo juohke guovllus? Manin báikki šlájaid mielde leat erohusat báikenamaid dohkkeheamis? Makkár historjjálaš duogáš lea dálá báikenamaddillái? Vaikko nammanevvohaga primára bargun lea giedahallat ja rávvet báikenamaid normeremiid báikenammalága mielde, de sámi báikenamaid anu problematihkka ii laktás nu sakka báikenamaid normerengažaldagaide, muhto vuosttažettiin sámi namaid riektái beassat dohkkehuvvot seammaárvosazžan virggálaš namman buohtalagaid dárogiel namaiguin.

Iehčan oppalaš bargovásáhusat nammanevvohagas ja báikenammačoagginbarggut maid olis lean gidden fuomášumi njálmmálaš árbevieru ja báikenamaid virggálaš anu mearkašahtti erohussii, ledje motivašuvdnan guorahallagoahtit dárkileappot sámi báikenamaid virggálaš anu historjjá Finnmárkkus. Lean dihtomielaláčat háliidan guorahallat maiddái eiseválddiid politihka mii lea nu sakka váikkuhan sámi báikenamaid virggálaš atnui 1800-logu loahpa rájes.

Lean bajásšaddan Suomas ja dat lea váikkuhan maiddái dasa, ahte ollu bealit ee. Norgga oppalaš ja hálddahušlaš historjjás leat leamaš munnje oalle apmasat. Lean dán dutkanbarggu áigge guorahallan ollu vuoddoáššiid mat várra livčče lean munnje oahppáseappot, jus livččen bajásšaddan ja gazzan oahpu Norggas. Lean dattetge välljen váldit mielde duogáškapihttaliidda Norgga historjái gullelaš vuododieduid. Dákkár historjjálaš dieđut eai leat nu oahppásat olbmuide geat leat bajásšaddan Suoma ja Ruota bealde. Danin lean maid välljen doalahit dákkár dieđuid mielde dán dutkamušas. Dáinna lágiin sávan, ahte lea vejolaš oažžut buoret gova Norgga beale báikenammahistorjjá oppalaš historjjálaš konteavsttas.

Nuppe dáfus fastten mu sajádat Norgga fágaárbevieruid olggobealde lea veahkehan mu oaidnit sámi báikenammadili Davvi-Norggas earalágan perspektiivas go mo omd. skandinávalaš nammadutkit leat dássái dan dahkan.

Muhtin nammanormeremiida ja tearpmaid merkemii guoskevaš fuomášuhttimat

Sámi báikenamat čállojuvvojit historjjálaš gálduin iešgudege láhkai. Dán barggus čálán báikenamaid nugo dat leat gálduide merkejuvvon, vai oažžu buoret gova historjjálaš gálduid sámi namaid čállinhámiid girjáivuodas ja čállinvuohke-historjjás. Gálduid čállinvuogit leat teavsttas dalle go namaid gieđahallama dáfus lea dárbu nu čállit. Minddar lean normeren báikenamaid dálá čállinvuohkái. Davvisámegiela čállinvuogi lean mudden Norgga báikenammalága¹ láhka-ásahusaid mielde dohkkehuvvon čállinvuohkeheivehusaide. Dat mearkkaša dan, ahte lean váldán vuhtii omd. dihto mearrasámi suopmaniid sárgosiid báikenamaid normeremis. Dákkárat leat ee. konsonántaguovddáža ovdaklusiillahis gemináhtat maid lea vejolaš merket gemináhtanasálabustávain (omd. *-nn-*, *-mm-*) dan sadjai go normerejuvvon čállinvuogi klusiilla ja homorgána nasála konsonántačohkiin (omd. *-tn-*, *-pm-*), omd. *vuonna* 'vuotna': *Stuorravuonna*. Maiddái konsonántačoahki *-kt-* álgoklusiilla lea vejolaš normeret mearrasámi suopmaniin bealle-vokálain *-v-*, omd. *vt* : *vtt luovta* 'luokta': *Builuovta*. Dán ovdamearkanamas lea maiddái mearussoassi *Bui-* normerejuvvon² nugo Unjárgga giella lea dán gilinama mearridan. Dasa lassin maiddái historjjálaš loahppakonsonánttaid sáhttá čállit suopmana mielde nugo omd. *Njávdam* ja *Sállam*³ (*Skogerøya* buohtalasnamman).

Mu dutkanguovllu nuorttamuš oasis leat guovtti nuortalaš siidda, namalassii *Njauddám-* ja *Paaččjokk-*siidda árbevirolaš guovllut. Danin lea maiddái gažaldat guđe sámegillii anán dakkár báikenamaid mat álgoálggus leat nuortalašgillii. Jus dákkár báikenamaide eai leat sajáiduvvan buohtalasnamat davvisámegillii, anán nuortalaš namaid. Jus fastten lokalitehtain leat maiddái davvisámegillii buohtalasnamat nugo omd. ovddabealde namuhuvvon siiddaid namat *Njávdam* ja *Báhčaveajji*, de anán daid namaid, muhto namuhan dárbbu mielde maiddái nuortalaš buohtalasnamaid. Erenoamážit Várjavuona lulábeali riddoguovllut leat dat guovllut gos nuortalašgiella ja mearrasámegiella leat guhká eallán bálddalagaid ja danin olu lokalitehtaide leat buohtalasnamat goappáge gillii.

Dán dutkamušas lean dahkan maiddái muhtin formála mearrádusaid mat gusket olbmonamaid alfabetiseremii ja daid merkemii gálđočujuhusain. Namuhan dán dás, daningo dákkár merkenvugiin leat sierralágan árbevierut. Alfabetiseren olbmonamaid riikkaid árbevieruid ja nammalágaid mielde, mii mielddisbuktá, ahte omd. olbmonamaid gaskanamma ja namat main leat ovdamerrosat, merkejuvvojit teakstačujuhussan ja alfabetiserejuvvojit gáldulistui nugo iešgudege riikkas lea

¹ Norgga báikenammaláhka gohčoduvvo dárogillii *Lov om stadnamn* (gč. dárkileappot gálduid Lov 1990, Lov 2005, Ot.prp. 1988 ja Ot.prp. 2004).

² Mearussoasi nubbi variánta lea *Buoi-*.

³ Vrd. Oarje-Finnmárkkus lea suolu man namma lea oarjesuopmana mielde *Sállan* (dátrogillii *Sørøya*).

vierrun. Geavadis dát mearkkaša, ahte omd. dárogiela gaskanamma ii leat ohcannamman, vaikko dat leage oassi goarggus. Nuppe dáfus fas omd. ovdamearus *Van* lea oassin goarggus ee. belgialaš nammaárbevierus ja danin omd. *Van Langendonck* merkejuvvo *V*-bustáva buohta.

Davvisámegiela ortográfalaš vuogádahkii ii gula *aa*-vokála. Danin lean čuvvon dáikko maiddá riikkaid árbevieruid, go lean alfabetiseren gáldolistui dakkár olbmonamaid main leat grafemat *aa*. Geavadis dát mearkkaša dan, ahte omd. suomagiela olbmonamaid guhkes *aa*-vokála lea seamma oanehis vokála maŋŋá gáldolisttus. Jus fas goarggus lea dánskkagiela *aa*-vokálakombinašuvdna, de dakkár namat leat alfabetiserejuvvon *á*-vokála maŋábeallái nugo lea dábálaš dánskka- ja dárogiela árbevierus (vrd. gáldolisttus omd. suomagiela goarggu *Paasi* dárogiela gorgui *Aarseth*).

Lean heivehan ja jorgalan máŋggaid fágatearpmaid eará gielain. Go anán vuosttaš geardde man nu tearpma mii ii leat ovddežis sajáiduvvan sámegillii, namuhan ruođuid siste tearpma dan gillii mii lea leamaš vuolggasadjin tearpma jorgaleapmái. Dasa lassin nammafágalaš terminologija lea guorahallojuvvon dárki-leappot nuppi kapihttalis. Dán dutkamuša čuovusin lea maiddá tearbmalistu.

Dutkangiela välljen

Dutkangiela välljen laktása gažaldahkii geasa dutki čállá ja geaid dutki atná iežas dutkamuša guovddáš vuostáiváldin (vrd. dutkangiela välljema birra maiddá Henriksen, M. 2005). Mun lean välljen čállit sámegillii dan dihte, go dán dutkamušas lea unna oasáš sámiid lagaš historjjás mas leat čielga váikkuhusat ain dálááigái. Nuppe dáfus fas sámegillii čállin lea váikkuhan dasa, ahte guorahalan erenoamážit teorehtalaš gažaldagaid oalle vuđolaččat, daningo mu dutkan fágasurggiin leat dán rádjai čállojuvvon unnán diedalaš teavsttat sámegillii eaige teoriiatge leat heivehuvvon sámii báikenamaide.

Jus livččen čállán dán dutkamuša iehčan eatnigillii, suomagillii, mu barggu eai sáhtáše lohkat Norgga beale sámii geaid nammahistorjjá dán barggus guorahalan. Dasa lassin jus livččen välljen čállit dán barggu juogo dáro- dahje suomagillii, de livččii maiddá leamaš guovddáš gažaldahkan, makkár báikenamaid livččen galgan atnit čáledettiin dán dutkamuša. Daningo báikenamat leat čadnon dan giellakontekstii mas dat adnojuvvojit, livččen gártan atnit eanaš háviid sámegielas dárogillii dahje suomagillii lonejuvvon báikenamaid. Livččen dalle maiddá leamaš mielde čiehkame sámii namaid servodaga eará gielaid duohkái, namalassii barggašin iešnai dan maid lean dutkame dán barggus.

Dutkangiela välljen váikkuha maiddá dan perspektiivii man dutki vällje iežas bargui. Jus sámii báikenamaid birra čállá gielladieđalaččat man nu eará gillii go sámegillii, de namaid šaddá čilget ráhkaduslaččat ja maiddá semantihkalaččat áibbas eará láhkai go dalle, go sámii báikenamaid suokkarda sámegillii.

Norgga dálá dutkanpolitihkas deattuhuvvo sámegeiela ovddideapmi diedalaš giellan ja erenoamážit maiddái nu, ahte sámegeiella galggašii eanet ahte eanet adnojuvvot dutkamušaid álgoálgosaš giellan iige dušše jorgaluvvon giellan (omd. St.meld. 2004: 164–165). Dát mearkkaša ee. dan, ahte dutkiid ovddasvástádussan lea maiddái guorahallat, man guvlui sámegeiella ovddiduvvo akademalaš giellan ja man láhkai duostut sihke ránnágelaid ja maiddái eangalsgiela akademalaš giela málliid hástalusaid. Oppalaččat dás lea sáhka das makkárin sámegeiella hábmejuvvo akademalaš giellan aiddo dál, go leat váldime dan atnui maiddái dutkan-giellan.

Sámegeiella eallá, ovdána ja viidána ođđa domenaide dušše fal dainna lágiin, ahte dat adnojuvvo iešguđetlágan oktavuodain nugo omd. akademalaš gaskkustan-gaskaoapmin mii spiehkasta mángga dáfus sámegeiela árbevirolaš anus. Dan dihte dát dutkamuš lea maiddái oassin diedalaš sámegeiela ovddidanproseassas. Seammás dát dutkamuš lea oassi sámegeiela terminologalaš fágabarggus, daningo lean ollu smiehttan, guorahallan ja ráđđádallan earáiguin, mo mánggaid fágatearpmaid livččii buoremus heivehit dán dutkamušii.

Lean geahččalan čoavdit terminologalaš gažaldagaid buoremus vuogi mielde, muhto in leat soaitán dattetge lihkestuvvat álohii nu bures. Mun ipmirdan giela gaskaoapmin mii ovdána mađi eambbo dat adnojuvvo ja mađi eambbo giella-servodat suokkarda gielalaš molssaeavttuid, dohkkeha ja maiddái hilgu evtto-huvvon málliid ja tearpmaid ja fas hutká buoret čovdosiid. Dákkár proseassa lea vejolaš dušše fal go giella adnojuvvo. Dan dihte dán barggu sáhtta maiddái atnit oktan sáhkavuorrun toponymiija, geografiija ja historjjá fágagiela ovddideamis.

I VUOLGGASAJIT

1 Báikenamat oassin sámi historjjá dutkamis

1.1 Dutkamuša lahkoneapmi sámi báikenamaid virggálaš anu historjái

Sámi báikenamaide guoskevaš dutkanfáttát ja maiddái dutkandárbbut leat rájeheamit. Sámi báikenamaid sáhtta dutkat válddekeahhtá vuhtii majoritehta servodagaid ja eiseválddiid politihka váikkuhusaid ja kolonijaálbmogiid nammavuogádagaid. Dalle báikenamaid sáhtáši dutkat nammafágalaš ja gielalaš metodaid mielde omd. etymologalaččat dahje typologalaččat.

Báikenammadutkamušat leat dábálaččat gielalaš dutkamušat ja váldodeaddu lea dalle dávjimustá nammavuogádaga guorahallamis iige nu dávjá báikenamaid anus servodagas. Dákkár dutkanárbevierru lea mihtilmas omd. ránnágielaid báikenammadutkamii. Suomagiela ja suomaruottelaš toponymiijas lea ovdal leamaš etymologalaš dutkan guovddázis, muhto erenoamážit maŋimus logiid jagiid lea typologalaš dutkan, nammavuogádatipmárdus ja vuodđovuogádagaid guorahallan deattuhuvvon mihá eanet go ovdal (gč. omd. Kiviniemi 1973; 1980a; 1980b; Ainiala – Pitkänen 2002a; 2002b; Zilliacus 1972; 2002).

Skandinávalaš báikenammadutkama árbevierru lea ain hui etymologalaš ja das giddejuvvo eanaš fuomášupmi báikenamaid ja topográfalaš appellatiivvaid dulkomii ja dateremii. Dán dutkanárbevieru mielde báikenammadutkama primára bargun lea dulkot báikenamaid. (Vrd. omd. Christensen – Sørensen 1972: 28–29; Helleland 1997: 16–17; Haslum 2002.) Dároggiela báikenammadutkanárbevierus lea leamaš hui guovddázis dateret ja etymologiseret dálunammakategoriijaid. Dás lea erenoamážit vuodđooasseappellatiivvaid etymologalaš guorahallan leamaš guovddáš dutkanfáddán (Sandnes, J. 2000: 109). Dároggiela báikenamaid dutkan čadnojuvvui hui čavga oktii nátionála historjjáčállimiin ja nátionála ideologiijain. Dáid čatnosiid guorahalan dárkileappot vel njealját kapihttalis.

Dán dutkamušas lea historjjálaš perspektiiva, muhto dát ii leat dattetge báikenamaid etymologalaš dahje giellahistorjjálaš dutkamuš. Dás dutkkan baicce dan, mo sámi báikenamaid giedahalle virggálaš oktavuodain Norgga uniovdnaáigge 1800-logu loahpa rájes ja mainna lágiin dárogiel nammageardi ásahuvvogođii politihkalaš doaimmaiguin sámi guvlui.

Báikenamaid lingvisttalaš dutkanárbevierus ii leat dán rádjai giddejuvvon ollu fuomášupmi báikenamaid ja servodaga fápmorelašuvnnaid oktavuodaide iige báikenamaid atnui politihkalaš gaskaoapmin. Oktan sivvan dasa lea dat, ahte toponymiija váldoteoriijat leat gielalaš teoriijat eaige dain dábálaččat suokkarduvvo báikenamaid ja servodaga politihkalaš oktavuodát. Dutkanfáttát mat gusket báikenamaid atnui válddi gaskaoapmin, leat ekstralingvisttalaččat, mii lea mieldisbuktán, ahte dat eai leat árbevirolaččat leamaš nammadutkiid vuoruhuvvon dutkanfáttát. Báikenamaid virggálaš atnu gal dutkojuvvo, muhto dalle lea dábá-

laččat guovddáš beroštupmi báikenamaid gielalaš ihtagiin nugo omd. norme-
rengazaldagain (dás ovdamearkan ee. Helander, K. 1994a).

Mañimuš áiggiid dutkanfáttáin lea postkoloniála perspektiivvas veháziid
mielde biddjojuvvon gažaldahkan eurohpalaš kolonijalismma árbbi nammageardi
(omd. Korhonen 1999; Kearns – Berg 2002; Harley 2001a.) Mu dutkamuš laktása
dákár postkoloniála lahkoneapmái, daningo dán barggus lea ulbmilin buktit odđa
dieđuid Davvi-Norgga báikenammahistorjjás. Dán rádjai lea nammahistorjá dábá-
laččat dulkojuvvon álo dárogiel namaiguin ja dárogiel nammageardi oainnus.
Ássanhistorjá lea maiddái čállojuvvon dárogiel báikenamaid vehkiin.

Dutkanmateriála maid lean gávdnan ja čohkken iešguđetge arkiivvain, lea
boktán odđa gažaldagaid ja perspektiivvaid dán dutkanfáddái. Vai lean sáhttán
buorebut lahkoniit dutkamuša empiralaš materiála, de lean ráhkadan fágasurggiid
rasttideaddji teorehtalaš rámma. Divun mánggaid dakkár gažaldagaid mat eai leat
nu dávjá jerrojuvvon nammadutkamis. Danin lean ohcan teorehtalaš doarjaga
maiddái nammadutkama fágasuorggi olggobealde, erenoamážit geografijjas. Dan
dihte dát lea fágaidrasttideaddji dutkamuš mas deaivvadit erenoamážit topony-
miija, geografijja ja servodathistorjá. Metodologalaš vuolggasadjin lea dattetge
lingvisttalaš báikenammadutkama metodologiija.

Aiddo danin go dán dutkamušas leat mielde sihke servodatlaš ja lingvistta-
laš lahkonanvuogit, lonuhuvvet perspektiivvat vuoruid mielde erenoamážit duo-
gáškapihhtaliin. Lean dattetge diđolaččat välljen hukset duogáškapihhtaliid nu, ahte
guorahalan oalle dárkilit onomastihka metodihka, servodat- ja ássanhistorjjá ja
geográfalaš teoriijaid, daningo mu oainnu mielde sámi báikenamaid dáruiduhttin-
proseassa čilgen báhcá váilevažžan, jus ii váldde vuhtii dasa váikkuhan mánggaid
beliid.

Dálá báikenammadutkama oktan paradigman lea sosioonomastihkalaš dut-
kan. Das lea guovddážiis báikenamaid anu dutkan servodagas, ja fuomášupmi gid-
dejuvvo erenoamážit báikenamaid variašuvdnii ja rievdamii dahje olbmuid nam-
madáidui. Ii árbevirolaš sosioonomastihkas leat gidden nu olu fuomášumi báike-
namaid politihkalaš čatnosiidda, ja dan dihte dakkár dutkanfáttát gullet buorebut
politihkalaš onomastihkkii go sosioonomastihkkii. Politihkalaš onomastihkka lea
nammadutkama odđaseamos suorgi, muhto in leat gávdnan teoriijaheivehusaid
mat livčče heiven mu dutkamuššii mállen. Dan dihte lean viežžan teoriijadoarjaga
erenoamážit politihkalaš geografijjas ja historjjálaš kartografijjas ja lean heivehan
dáid geografijateoriijaid iehčan dutkanfáddái.

Báikenammadutkama váldobargun lea čielggadit namaid šaddama ja doaim-
ma giela ja giellageavaheami elemeantan. Albma báikenammadutki berre geahč-
čalit välljet dutkanmateriála nu, ahte su dutkanbarggu váldoulbmilin lea guora-
hallat báikenamaid giellateorehtalaš problemaid (Kiviniemi 1980a: 62; 1973: 25).
Lean diđolaččat välljen dán dutkamušas spiehkastit árbevirolaš toponymiija ling-
visttalaš dutkanárbevierus. Lean baicce välljen lahkoniit dán dutkanfáttá fágaid-
rasttideaddji oainnus, daningo unnitlogugiela nammaárbevrrui váikkuhit mánggat

ekstralingvisttalaš áššit, erenoamážit servodatlaš bealit mat eanetlogugielaide ja daid nammaárbevieruide leat iešalddes čielga áššit. Danin lean välljen gielalaš guorahallama lassin dutkat maiddái báikenammaanu servodatlaš beliid. Dákkár lahkonaanvuogi sáhtášii meroštallat gullat lagamustá postkoloniála politoonomas-tihkkii mas leat ain oalle unnán dutkamušat.

1.2 Báikenammaanu historjjá dutkan oassin sámi historjjá dutkamis

Sámi dutkama fáddáválljemiidda lea dájvja mihtilmas, ahte dutkanfáttát välljejuvvojit eará perspektiivvas go mii lea dábalaš dahje vuorddehahti dutkanparadigmaid váldorávdnjái. Sámi dutkamušaide lea maiddá mihtilmas fágaidrasttiedaddji lahkonaanvuohki mii mielddisbuktá, ahte dutkamušaide eai leat álo čielga mállat, muhto daid ferte baicce dutkančuolmma vuodul hábmet beroškeahhtá fágasuorggi dábalaš dahje árbevirolaš dutkanvugiin. Dát boahtá das, ahte dájvja lea dárbu divvut earalágan gažaldagaid ja lahkoniid dutkančuolmma áibbas eará perspektiivvas go mii lea leamaš dássáži dábalaš.

Dákkár dutkanvuohki lea oalle gáibideaddji, go dutki lea dattetge báidnon daidda konvenšuvnnaide maidda lea iežas fágabirrasis hárvánan dahje oahpahuvon. Ođđa dutkanvuogit sáhttet maiddá ipmirduvvot áittan akademalaš máilmmi dohkkehuvvon ”duohtavuodaide”, daningo diehtaga sajáiduvvan hierarkijaid doalaheamis lea rievtti mielde maiddá sáhka válderáhkadusaid birra. (Gč. omd. Sibley 1995: 116.) Dutkanparadigma ja lahkonaanvuogi molsun lea guhkesáiggi proseassa mii čuovvu dekoloniserema. (Sergejeva 2002: 139; Lehtola 2004: 61.)

Maiddá sámi báikenamaid dutkamis leat hástalusat, jus ja go daid geahččala dutkat eará láhkai go mii lingvisttalaš nammadutkamis lea dábalaš. Sámi báikenamaid dáruiduhttima dutkan rievdata dan gova dahje representašuvnna mii nammagearddi dáruiduhttimiin lea badjel čuođi jagi juo diđolaččat huksejuvvon. Dát lea seammás maiddá biđgeme dan ipmárdusa mii báikenamaid vehkiin lea ráhkaduvvon sihke sámi guovlluid gielalaš ja ássanhistorjjálaš duohtavuodas. Danin dákkár dutkan lea maiddá oassi dekoloniserenproseassas.

Oassi válderáhkadusaid vihkehállamis lea maiddá historjjá ođdalágan guorahallan, ja das lea sáhka das mainna lágiin álgoálbmogiid historjjá vuhtiiváldojuvvo. Historjjá dutkamis adnojuvvon ”objektiiivvalaš” gova leat vehážiid mielde eahpidišgoahtán. Dál deattuhuvvo, ahte historjjá čállin lea čatnagasas áiggiis árvuide ja paradigmaide. (Vrd. omd. Lehtola 2004: 56, 61; Ahtiainen – Tervonen 1996: 18–19; Hansen – Olsen 2004: 9–13.)

Historjjá lea dán rádjai čállojuvvon ja oahpahuvvon nátionála rájjiid mielde. Danin dat lea maiddá leamaš čavga čatnagasas nátionála ideologiiijaide ja našuvdnahuksemii (Lowenthal 1994: 16). Vehádagaid historjjá dutkamii lea mihtilmas, ahte dat buktá ođđa perspektiivvaid našuvnnaid historjjá čilgenmálliide. Postmo-

dearna kritihkas leat biddjojuvvon gažaldahkan jura ovttaskas našuvnnaid historjjá dulkojumit ja dat ”muitalusat” maiguin historjádutkan lea hábmejuvvon. Dan dihte vehádagaid historjját leat oassin gáibádusas inkluderet dahje váldit vuhtii maiddái álgoálbmogiid ja vehádagaid perspektiivvaid historjáčállimii. Álgoálbmogiid historjádutkamis lea danin gažaldat, gean historjjá birra lea sáhka ja gii oamasta historjjá ja gean eavttuiguin dat dulkojuvvo. (Chakrabarty 2000: 97–98; maiddái Lehtola 2004: 55–57.)

Historjádutkamis ja -čállimis lea sáhka válddi birra. Álgoálbmogat leat dán rádjai historjáčállimis olggustuvvon, marginaliserejuvvon ja giedáhallojuvvon earisin (*the Other*) dahjege joavkun mii ii leat gullan *mii*-jovkui. Linda Tuhiwai Smith (2004 [1999]: 34) čállá historjjá birra čuovvovaččat:

History is also about power. In fact history is mostly about power. It is the story of the powerful and how they became powerful, and then how they use their power to keep them in positions in which they can continue to dominate others.

1970-logu rádjai lea leamaš dábálaš diedálaš oaidnu, ahte sámiid historjá ii gullan historjjá fága siskkobeallái. Sámit guđđojuvvojedje didolaččat olggobeallái go Davviriikkaid nationála historjját čállojuvvojedje. Historjáčállin lea maiddái leamaš nannosit čatnagasas agrára fásta orru olbmuid historjái, ja dán historjjá meroštallamis guđđojuvvojedje sámit olggobeallái. (Hansen – Olsen 2004: 10.) Korpijaakko lea fuomášuhtán, ahte áiggi mielde lea hápmašuvvan dahje hábmejuvvon dihto lágan govva sámiid, sin historjjá, ássama ja vuoigatvuodaid birra. Jura fásta ássama deattuheadji historjádutkan lea álo čuoldán sámiid historjjá eret dutkamis. Dan dihte dárbbášuvvo fuomášupmi, ahte buot dat konstrukšuvdna mii sámiid historjjás lea ráhkaduvvon, lea unnit eanet boastut. (Korpijaakko 1990: 242–246; vrd. maiddái Smith 2004 [1999]: 33.)

Báikenammahistorjá gullá maiddái oassin oppalaš historjjá dulkomii erenoamážit daningo báikenamat leat adnojuvvon oktan guovddáš gáldun historjjá dulkomis ja čilgemis. Norggas báikenamat leat čadnojuvvon čavga oktii našuvdnahuksemin ja ássanhistorjjá dulkomiin (gč. omd. Nedreid 1993; Akselberg 1996; Sandnes, J. 2000). Dákkár dulkojumiide lea leamaš mihtilmas dat, ahte sámi báikenamat ja sámi ássanhistorjá eai leat heiven nationála historjáčállimii. Dat lea mielddisbuktán maiddái dárbbu heivehit jura omd. sámi báikenammagearddi nu, ahte dat buorebut dávistivččii dan gova mii Norgga našuvdnahuksenáiggi rájes lea ráhkaduvvon. Dán proseassa váikkuhusat sámi báikenammageardái leat dán rádjai leamaš dutkkakeahtes fáddá. Aiddo báikenamaiguin didolaččat ráhkaduvvon historjjálaš gova guorahalan dán dutkamušas.

Diedámáilmis lea gáibádussan, ahte dutki galgá sáhttit duodaštit čuoččuhusaidis. Álgoálbmogiid onomastihkas leat aiddo dakkár bealit maid diehtit leat, muhto maidda eai leat doarjjan historjjálaš duodaštusat. Daningo stuorámuš oassi

sámegiellá báikenamain leat álo gullan dušše fal njálmmálaš árbevrrui, dat leat maiddá vuoittáhallaan majoritehtaid gielaid gáldodieđuide mat leat čálalaččat dokumenterejuvvon. Nuppe dáfus váldekultuvrraid dutkanárbevierru čájeha maiddá, ahte buot čuoččuhusaid sáhtta leat váttis verifiseret. Sáhka lea buorebutge das, ahte eanetlogu oainnut dohkkehuvvojit duohtavuohthan, muhto eamiálbmogiid earalágan dulkojumit dávjá eahpiduvvojit. Dás lea maid sáhka das, gean eavttuiguin dieđa ja diehtu meroštallojuvvo ja lea dán rádjai meroštallojuvvon. (Vrd. omd. Williams 1988: 203; Sibley 1995; Smith 2004 [1999]: 33–34.)

1.3 Dutkamuša áigumušat ja ulbmilat

Dán dutkamušas suokkardan sámii báikenamaid didolaš dáruiduhttima Finnmárkkus Norgga uniovdnaáigge mii lei jagiid 1814–1905. Ozan vástádusaid gažaldahkii makkár historjjálaš sivat leat váikkuhan Finnmárkku virggálaš báikenammaatnui. Vai dálá báikenammadili sáhtášii anályhtalaččabut ipmirdit, guorahalan nammapolitihka historjjá ja dan mainna lágiin dáruiduhttimiin áhahuvvui dárogiel nammageardi sámii ássanguvlui. Ulbmilin lea historjjálaš perspektiivvain buktit čiekŋalit ipmárdusa dálá báikenammadillis ja dan duogážiis. Dáinna lágiin historjjálaš didolašvuohtha sáhtta veahkehit ipmirdit dálááiggi vássánaiggi ektui. Sáhtta dadjat, ahte vai sáhttit buorebut ipmirdit synkroniija, mis berrejit leat maiddá diakronalaš dieđut. Oaivvildan namalassii, ahte vai lea vejolaš ipmirdit sámii báikenamaid dáruiduhttima ja dan historjjá bohtosiid, de berre oheat vástádusaid dan proseassa historjjás.

Guorahalan Norgga stáda dáruiduhttináiggi álggahuvvon báikenammapolitihka, dan motiivvaid, ulbmiliid ja váikkuhusaid. Dutkkan sámii báikenamaid čálalaš anu ja dokumentašuvvna historjjá Norgga beale davimus Sámis, Finnmárkkus. Dutkkan erenoamážit Nuorta-Finnmárkku guovtti guovddáš sámii guovllu, Unjárgga ja Máttá-Várjjaga dakkár báikenamaid mat dáruiduhttináigge leat eiseválddiid didolaš nammapolitihkalaš doaimmaiguin ožžon maiddá dárogiel buohthalas báikenamaid. Danin giddden fuomášumi erenoamážit čálalaš nammaatnui.

Norgga stáda báikenammapolitihka suokkardallaan gullá guovddáš oassin dán dutkanfáddái dan dihte, go báikenamaid virggálaš atnu lea čadnon eiseválddiid oainnuide ja politihkkii. Dáruiduhttináigi lea dutkojuvvon olu erenoamážit historjjás, muhto gielalaš dáruiduhttimii ii leat giddejuvvon nu olu fuomášupmi. Dán rádjai ii leat vel dutkojuvvon systemáhtalaš báikenammamateriála anályssain, mainna lágiin sámii báikenammageardi dáruiduhttojuvvui. Guorahalakeahhtá lea leamaš maiddá, manin sámii báikenamat ledje didolaš dáruiduhttima gaskaopmin.

Dutkamuša vuolggasadjin lea sámegiellá nammamateriála ja ulbmilin lea leamaš gávdnat anályhtalaš vugiid, mo sámii báikenamaid virggálaš anu historjjá sáhtta lahkoni. Jearaldahkan lea, makkár gielalaš ja ássanhistorjjálaš govva lea

virggálaš báikenammaanuin hábmejuvvon ja manin sámi báikenamat ožžo dehálaš rolla dáruiduhttindoaimmain. Sámi báikenamaid sajádaga Norgga uniovdnaáiggi servodagas guorahalan erenoamážit politihkalaš geografiija ja historjjálaš kartografiija teoriijaid vehkiin. Dáid teoriijaid suokkardan dárkileappot viđat kapihtalis.

Báikenamaid virggálaš anu historjá čatnasa maiddái gažaldahkii, gean historjjá báikenamat muitalit ja geas lea riekti historjái. Jearaldat lea, gean eavttuiguin Norgga historjá hábmejuvvui ja čállojuvvui ja man láhkai báikenamat adnojuvvojedje gaskaoapmin historjáčállimis. Dás lea sáhka maiddái das, mo báikenamat adnojuvvojedje ássanhistorjjálaš gova huksemii ja nuppe dáfus makkár ássanhistorjjálaš govvi sámi namat heivehuvvojedje. Dákkár gažaldagaid vuodul guorahalan maiddái, mo Finnmárkku báikenamaid dáruiduhttin gullá oktii Norgga našuvdnahukseimiin ja mainna lágiin báikenamat adnojuvvojedje nationála gova hábmemii. Njealját kapihttalis guorahalan Norgga nationálastáda hápmašuvvanproseassa ja giela ja báikenamaid rolla dan ideologijias.

Mu dutkanmateriála vuodul lea badjánan maiddái gažaldahkan, makkár rolla báikenamain lei nationálastáda territoriija ipmárdusa sajáidahttimis ja nanusmahttimis aiddo Finnmárkku sámi guovlluin jura Norgga našuvdnahuksenáigge. Nicolaisen (1990a: 195) lea fuomášuhtán, ahte namaid symbolalaš fámu erenoamážit politihkalaš gaskaoapmin ii berreše goassige hejošit. Iešguđetlágan politihkalaš dilálašvuodát ja oainnut buvttadit iešguđetlágan čovdosiid. Norgga báikenammahistorjjá dutkamis lea miellagiddevaš giddet fuomášumi jura báikenamaid symbolalaš fápmui ja dan mearkkašupmái nationálastáda politihkas ja historjáčállimis.

Giela rollat sosiála máilmmi hábmemis leat dehálaččat ja nu maiddái stádaid aktiivvalaš rolla dán proseassas. Giella adnojuvvo sosiála ja politihkalaš duohtavuoda ráhkadeapmái ja hábmemii ja giella lea dievva mearkkaid, ikonaid dahje symbolaid mat sáhttet sisttisoallat eanet mearkkašumiid go dábalaš sánit. Válddi relašuvnnat leat maiddái institutionaliserejuvvon gillii seammás go giella doaima sosiála oktavuodaid ja kommunikašuvnna gaskaoapmin. (Clark – Dear 1984: 83–84.) Giella lea dat gaskaoapmi mainna sáhttit geassit rájjiid, deattuhit muhtin beliid ja nuppiid fas vuolidit. Gielain hábmet áššiid ja dainna ráhkadit artikulerejuvvon gova máilmmis. (Taylor 1985: 258.) Aiddo danin go báikenamat leat oassi gielas, dat leat maiddái mielde hábmeme gova máilmmis. Danin dat sáhttet maiddái adnojuvvot diđolaččat politihkalaš ulbmiliidda. Erenoamážit čihččet ja gávccát kapihttaliin čájehan báikenammamateriála analysain, mo sámi báikenamaid dáruiduhttimiin huksegohte gielalaš ja ássanhistorjjálaš ipmárdusa mii ii doallan deaivása sámi ássanguovlluid duohtadiliin.

Daningo guorahalan sihke báikenamaid servodatlaš anu ja nammagearddi gielalaš nuppástuhttima, de leat dán dutkamuša áigumušat guovttilárganat. Servodatanalysas guorahalan, makkár báikenamapolitihkka hábmejuvvui Norggas dáruiduhttináiggi álggus, namalassii uniovdnaáigge ja manin dakkár nammapolitihk-

ka biddjojuvvui johtui. Guorahalan maiddái manin sámi báikenamaid dáruiduhttin lei eiseválddiid guovddáš doaibma Finnmárkkus 1800-logu loahpa rájes ja manin lei dárbu dáruiduhttit sámi báikenamaid. Báikenamaid gielalaš analysas gidden fastten fuomášumi dasa, mo báikenamaid dáruiduhttin geavadis dáhpáhuvai, makkár gielalaš bohtosat báikenamaid dáruiduhttinpolitihkas šaddagohte ja mainna lágiin dat politihkka váikkuhii sámi báikenammageardái.

Dáid gažaldagaid guorahallamii lean dárbbášan mánggalágan perspektiivaid ja teoriijaid. Danin dán dutkamuša áigumušat ja ulbmilat juohkásit guovtti oassái maid guorahalan dás vel dárkileappot. Gažaldahkii *manin* sámi namat dáruiduhttojuvvodje, lean heivehan erenoamážit geografii ja historjjálaš kartografii teoriijaid. Fastten gažaldahkii *mainna lágiin* sámi namat dáruiduhttojuvvodje, vástidan nammafágalaš teoriijaid vehkiin.

1.3.1 Áigumušat báikenamaid servodatlaš perspektiivvas

Guovtte- dahje mánggagielat servodagas njálmmálaš gielaid báikenamat eai dábálaččat gilval gaskaneaset, daningo báikenamaid njálmmálaš atnu lea čatnagasas dan giellakontektii mas namat adnojuvvojit. Easkka báikenamaid virggálaš atnu sáhtá dagahit gielaid ja báikenamaid sierraárvvosazžan namalassii jura dalle, go majoritehtagiela báikenamat vuoruhuvvojit vehádatgiela namaid ektui. Báikenammapolitihka vuodul ráhkaduvvon báikenamain ii leat vealttakeahtá makkárge vuodđu guovllu nammaárbevierus, muhto nammabidjan lea mearriduvvon giellaja ássanpolitihkalaš ákkaid vuodul. (Helander, K. 2002.) Mu dutkanguovllu mánggat oasis ledje 1800-logu loahpas ollásit ovttagielat sámi guovllut, muhto virggálaš nammaatnu ásahuvvogođii dakkár guovlluidenai dárogillii.

Sámi báikenamat leat guovddáš oassi njálmmálaš árbevierus mii lea sirdasan buolvvas bulvii mánggalágan gulahallanoktavuodain. Dát kommunikašuvdna-funkšuvdna lea iešalddes báikenamaid eksisteansavuodđu: báikenamat leat giellalaš mearkkat maiguin olbmot kommuniserejit omd. ealáhusaid, luonddu ja báikkiid birra. Báikenamaid eksisteanssa eaktun lea maiddái dat servodat mii atná namaid. Servodat lea áiggiid mielde dohkkehan namaid iežas oktasaš atnui, ja danin báikenamat leat oktasaš, kollektiiva opmodat. Namaiguin sáhtá gulahallat go servodagas lea oktasaš ipmárdus, makkár báikenamat adnojuvvojit ja makkár báikkiide namat reála máilmmis čujuhit. (Helander, K. 2004c: 72.) Dán báikenamaid eksisteanssa vuodđoeavttu vuodul bohciida maiddái gažaldat, mo dáruiduhttináiggi báikenamat doibme gielalaš gulahallamis ja makkár vugiiguin dárogiel namaid sajáidahte guovlluide gos dákkár namain ii lean makkárge árbevierru.

Davviriikkain leat erenoamážit Suoma geográfat dutkan kárta mearkkašumi nationála didolašvuoda cieggadeamis (gč. erenoamážit omd. Paasi 1992; 1996a; Häkli 1999a; 2002; Kosonen 2000; Tiitta 1999a). Dát geografiijadutkit eai leat dattetge gidden fuomášumi erenoamážit dušše fal báikenamaide, muhto oppalaččat kártaide ja omd. kártaid buotlágan mearkagillii. Heivehan dán barggus geo-

grafijateoriijaid nu, ahte sáhtán buorebut atnit daid ávkin iehčan báikenamma-materiála guorahallamis. Našuvdnahuksenáiggi kárttaid mearkkašupmái laktáseaddji gažaldagat heivejit bures oktan vuolggasadjin mu dutkamuššii, daningo báikenamain lea guovddáš rolla kárttaid mearkagielas.

Diđolaš nammabidjan ja ođđasisnammadeapmi (eang. *renaming*) gullet maiddái válldi geavaheami strategiijaide. Aiddo dan dihte go báikenamain lei iežas rolla Norgga našuvdnahuksenproseassas, de lea maid jearaldat, mo sámi guovlluid báikenamat leat adnojuvvon válldi gaskaoapmin ja fámu čájeheapmái, territoriija huksemii ja dan doalaheapmái.

Servodatanalyisa ulbmilin lea čielggadit, mainna lágiin Norgga ja Ruota uniovdnaáigge hábmejuvvui virggálaš báikenamapolitihkka Norggas, makkár ássanhistorjjálaš govva báikenamaid virggálaš anuin duon áigge ráhkaduvvui sámi guovllus ja makkár váikkuhusat dan politihkas leat leamaš sámi báikenamaid virggálaš atnui.

1.3.2 Dutkamuša gielalaš áigumušat

Báikenammadutkama vuodđometodologiija ja erenoamážit typologalaš analyisa vuodđoprinsihpat leat leamaš veahkkin arkiivamateriála välljemis, čuoldimis ja klassifiseremis. Nuppi váldokapihttalas suokkardan typologalaš analysii gullevaž vuodđometodihka oalle dárkilit, daningo báikenammadutkama metodologalaš bealit leat dán rádjai unnán heivehuvvon sámi báikenamaid dutkamii.

Dutkamuša giellaanalysas, erenoamážit čihččet ja gávccát kapihttaliin, suokkardan iešguđetge beliid das mii sámi guovllu báikenamaide dáhpáhuvai dáruiduhttináigge. Guorahalan sámi namaid dáruiduhttima erenoamážit kontáktaonomaistihkalaš teoriijaiguin. Loatnanamaid analysas giddden fuomášumi dasa, mo dáruiduhttináigge ráhkaduvvon dárogiel dahkunamat heivehuvvojedje sámi báikenammaárbevurrui. Guovddáš gažaldahkan lea maiddái, mo báikenamaid dáruiduhttin čovdojuvvui dakkár guovllus gos árbevirolaččet eai lean dárogiel báikenamat.

Báikenamaid semantihkalaš guorahallamis giddden fuomášumi erenoamážit dasa, mo namaid jorgaleapmi čovdojuvvui. Sámegiella ja dárogiella eai leat fuolkegielat eaige daid ráhkadusat álo vástit nubbi nubbái. Danin lea jearaldat, mo báikenamaid ráhkaduslaš erohusat čovdojuvvojedje, go namaid lonejedje sámegielas dárogillii. Nubbi báikenamaid semantihkkii laktáseaddji gažaldat lea nammaosiid sisdoaluid dulkon sámi namaid dáruiduhttimis. Dasa gullá oassin maiddái dat, mo leksikálalaš erohusat čovdojuvvojedje lonenproseassas.

Báikenamat leat kultuvrralaš teavsttat ja dat sisttisdoallet olu kultuvrii čadnojuvvon dieđu ja mearkkašumiid. Gažaldat lea danin mo sámi namaid kultuvrralaš sisdoallu sirdojuvvui dárogillii báikenamaid dáruiduhttimis dahje leigo kultuvrralaš dieđu obanassiige vejolaš sirdit gielas nubbái. Jearaldat lea maiddái, makkár

kultuvrralaš govva diđolaš nammapolitihkain ráhkaduvvon báikenamaiguin hábmejuvvui Finnmarkkus.

Dáruiduhttinproseassa gielalaš guorahallamis anán ávkin loatnanamaid dutkamii heivehuvvon teorijaid. Loatnanamaid analysamállet vuodđuduvvet dábálaččat kontáktagielaide njálmmálaš oktavuodaid dulkomii. Vuodđoeaktun lea dalle, ahte goabbáge báikenamma lea dahje lea ovdal leamaš anus. Dárogiebla báikenamat maidda gidden dán dutkamušas fuomášumi, spiehkastit dán njálmmálaš gielaide lonenprinsihpas, daningo dutkkan dakkár báikenammagearddi mii eiseválddiid politihkalaš mearrádušaid vuodul diđolaččat ráhkaduvvui. Nammabárat eai leat namalassii álo álgoálggus njálmmálaš árbevieru buohtalasnamat, muhto namat leat adnojuvvon njálmmálaččat dušše fal sámegillii ja dárogiebla buohtalasamma ráhkaduvvui ja váldojuvvui álgoálggus atnui čálalaččat.

Virggálaš politihkain ráhkaduvvon báikenamaid analyseren loatnanamaid dutkamii ovddiduvvon juohkinmálliid vehkiin. Daid málliid lean heivehallan kontáktaonomastihkalaš teorijain. Guđát kapihttalas guorahalan dárkileappot daid teorijaid ja čilgen dan juohkinmálli man anán báikenammamateriála gielalaš analyseremis. Dás lea maiddái gažaldat, mainna lágiin loatnanammamállet heivejit diđolaččat ráhkaduvvon báikenamaid dutkamii go juo daid teorijaid primára vuolggasadjin leat njálmmálaš gielaide loatnaoktavuodát. Analyssa ulbmilin lea čájehit, makkár loatnastrategiijaiguin dárogiebla namat ráhkaduvvojedje dakkár lokalitehtaide main ovddežis ledje dušše fal sámi namat njálmmálaš anus.

Loatnanamaid guorahallamis lea dábálaččat váldoperspektiivan dutkat lonenbohtosiid, namalassii daid báikenamaid mat leat lonejuvvon. Mun gidden dattetge fuomášumi erenoamážit dasa, mo álgoálgosaš sámi namat adnojuvvojedje vuodđun dán lonenproseassas ja makkár váikkuhusat dán nammarievdadanproseassas leat leamaš aiddo fal sámi báikenamaid virggálaš atnui.

Gieđahaladettiin báikenamaid sirren daid denotašuvvna šlájja mielde golbman joavkun, namalassii luonddu-, ássan- ja gieddenamman. Mu dutkanfáttá dáfus lea primára juohku erenoamážit luonddu- ja ássannamaid gaskkas. Gieddenamaid joavku lea dárbbášlaš fastten ássannammajoavkku ektui, namalassii go meroštalan, čujuhago lokalitehta denotašuvvna ássamii vai omd. eanaopmodahkii, gieddái dahje ladjui. Dát nammaluohkát leat dárkileappot meroštallojuvvon nuppi kapihttalas. Nammaanalysas guorahalan, makkár erohusat leat namaid virggálaš anus lokalitehtaid šlájja mielde ja mo šládjajuohku lea váikkuhan báikenamaid virggálaš atnui.

1.4 Sámi báikenamaid virggálaš anu ovddit dutkamušat

Sámi báikenamat leat dán rádjai dutkojuvvon eanaš etymologalaš perspektiivvas, ja dalle lea dávjá leamaš gažaldagas maiddái báikenamaid lonengaskavuodát ránnágielaide. Dákkár perspektiiva lea mihtilmas erenoamážit 1900-logu álgo-

beali dutkanárbevirru, muhto Norgga bealde lea etymologalaš dutkanárbevierru joatkašuvvan gitta 1980-lohkui (Rydving 2002: 77; gč. dárkileappot maiddá Rydving 1995; Helander, K. 2001a; Valtonen 2003: 11–14.)

Mánngga oktavuodas lea deattuhuvvon, ahte aiddo báikenamat sáhttet adnojuvvot guovddáš gáldun omd. sámi historjjá ja rivttiid čielggadeamis (omd. Jernsletten, N. 1998: 36–38). Norgga bealde lea dákkár dutkanperspektiivvas sámi namaid buoremusat guorahallan Knut Bergsland gii lea mánngga artihkkalis dutkan erenoamážit lullisámi báikenamaid ássanhistorjjálaš dokumentašuvdnan. Dát dutkanbohtosat leat leamaš maid ávkin lullisámiid vuoigatvuodaid čielggadanbargguide (omd. Bergsland 1974; 1995; maiddá Magga 1994).

Ođđa dutkanperspektiivvaid sámi báikenamaid guorahallamii leat buktán Ánte Aikio (2004) davvisámi guovllu substráhttanamaid dutkamušat. Son čájeha, man boarrásat mánnga sámi báikenama leat aiddo fal danin, go dat leat substráhtat áigá jávkan kontaktagielas eaige dálá ránnágielain. Dát nammafágalaš substráhttadutkamušat leat buktán ođđa, árvvolaš bohtosiid maiddá Davvi-Norgga nammageardi ođđasit dulkomii man dán rádjai lea sakka báidnán ovttaskas dárogiel báikenamaid etymologiseren válddekeahhtá vuhtii lokalitehtaid buhtalas sámi namaid. Aikio dutkamušat eai gula rievtti mielde sámi báikenamaid virggálaš anu dutkamii, muhto dát bohtosat nannejit sakka sámi ássanhistorjjá kontinuehta dahje jotkkolašvuoda ja dainna lágiin duodaštit sámi báikenamaid alla agi. Dát dutkanbohtosat sáhttet dan dáfus leat fágalaš doarjjan ee. sámi namaid virggálaš anu ákkastallamis.

Sámi báikenamaid virggálaš anu birra eai leat dán rádjai čállojuvvon monografiijat. Nils Ø. Helander (1994) lea dutkan artihkkalisttis erenoamážit Deanu gieldda sámi báikenamaid dan áigge go ulbmilin lei dáruiduhttit sámi báikenamaid. Son fuomášuhtta, ahte sámi báikenamaid almmolaš geavaheami historjá lea oassi dan historjjás mii muitala makkár árvvus sámi kultuvra lea adnojuvvon. Dás ii leat vuosttažettiin sáhka sámiid iežaset oainnus, daningo eiseválddit stivrejit ja mearridit man muddui ja man láhkai sámi kulturalbmaneamit besset almmolaš dássái. Helander (1994: 48) divvu artihkkalisttis maiddá gažaldaga, mainna lágiin dálá áigge galgá virggálaš anus giedahallat dáruiduhttojuvvon báikenamaid. Son evttoha, ahte nammavariánttaid girjáivuhtii sáhtta leat ráddjehussan dat, ahte álgogiela namma válljejuvvo virggálažžan. Dát hehttešii olu heivehuvvon dahje bodnjojuvvon namaid sajáiduvvamis.

Erenoamážit dat Norgga beale gielladutkit geat leat bargan maiddá sámi báikenamaid nammakonsuleantan 1950-logu rájes, leat giedahallan muhtin artihkkaliin sámi namaid virggálaš atnui guoskevaš gažaldagaid. Knut Bergsland (1991b) giedahallá artihkkalisttis erenoamážit Norgga beale kártahistorjjá ja guorahallá maiddá 1800-logu loahpa rájes addojuvvon dáruiduhttinmearrádusaid mat guske topográfalaš kártaid nammarádjui. Bergsland (1991b: 21) mielde lea kártapolitiikka rievdan 1950-logu rájes eanet sámi namaide miehtemielalazžan, muhto aŋkke lea leamaš váttis oažžut čielga vástádusaid Girko- ja oahpahasde-

partemeanttas prinsihppagažaldagaide mat leat guoskan sámi namaid virggálaš atnui.

Maiddáí Thor Frette lea báikenammalága ovdabargguid čielggadusastis suokkardan sámi namaid virggálaš anu historjjá ja gidden fuomášumi erenoamážit Finnmárkku báikenamaide. (NOU 1983: 42–45.) Lea fuomášahtti, ahte ii Thor Frette iige Knut Bergsland lean mielde dan fágalaš lávdegottis (ng. *Stadnamnutvalget*) mii ráhkadii Norgga Kulturdepartementii čielggadeami báikenammalága ovdabargun, vaikko goappašagat dát gielladutkit leigga duon áigge seamma departemeantta nammakonsuleanttat. (NOU 1983.)

Sámi ássanbáikkiid virggálaš, bákolaš dárogiel namaid problematihkkii lea Thor Frette gidden fuomášumi moatti artihkkalis (Frette 1994a [1971]; gč. maiddáí Frette 1994b). Son čujuha guovddáš gažaldahkii, ahte virggálaš kártaid namaválljenprinsihpaid mearridit politihkalaččat. Sáhka lea namalassii das man muddui sámiid beaivválaš anu báikenamat dohkkehuvvojit mielde omd. jura almolaš kártaide. Sámi ássanbáikkiid namaid giedahallama Norgga báikenammapolitihkas gitta 1800-logu gaskkamuttu rájes lean ieš maid guorahallan muhtin artihkkaliin (Helander, K. 1994b; 2002; 2004a; 2004b; 2006b). Dáin artihkkaliin čájehan, mo eiseválddit diđolaččat hábmejedje nammapolitihka man ulbmilin lei dáruiduhttit ja jaskkodahttit eret virggálaš anus sámi ássanbáikenamaid ja viidáseappot maiddáí sámeziel gilinaid.

Aiddo daid áiggiid go Norgga bealde bođii fápmui báikenammaláhka (1991), guorahalai Ole Henrik Magga sámi namaid anu Davviriikkain sihke diakronalaččat ja synkronalaččat. Su oktiigeassu lei, ahte ”dálá dilli sámi báikenamaid hárrái lea oalle moivvas” (1991: 9). Dasa leat Magga mielde váikkuhan ee. sámeziela máŋga čállinvuogi, muhto maiddáí dat, ahte máŋggat sámi namat leat álgoálggus čállojuvvon boastočállinmáliin, daningo sámi namaid leat historjjálaččat dokumenteren olbmot geat eai leat máhtán sámeziela.

Ruota bealde lea Ann-Christin Mattisson (1993) guorahallan sámi báikenamaid virggálaš atnui guoskevaš čállinvuohkegažaldagaid kártaidbargguid oktavuodas. Mattisson mielde lea sámi báikenamaid čállin bohciidahtán Ruotas garra ságastallamiid goit golbmii: 1900-logu molsumis go ng. generálaráđikárttat almmustahttojuvvojedje, dasto 1960-logu álggus go odđa topográfalaš kárttat ráhkaduvvojedje ja goalmmádassii 1980-logu sulaid. Dát ságastallamat leat guoskan erenoamážit dasa, makkár čállinprinsihpaid mielde sámi báikenamat leat sáhtán dahje galgan čállojuvvot kártaide. (Mattisson 1993: 3; gč. boarrásat ságastallama maiddáí Wiklund 1910.)

Čállinvuohkegažaldagat guorahallojuvvojedje Ruota beale sámezielaid čállinvuohkeárbevieruid vuodul, muhto nuppe dáfus guovddážiis lea buot golmma ságastallamis leamaš maiddáí heivehit sámi čállinvugiid ruotagielaš gáibádušaid ja čállinárbevieruid mielde. Govvideaddji čoavddus lea omd. 1960-logu kártaidbargguid čállinvuohkemearráduš mas välljejuvvui julevsámeziela čállinvuohki maiddáí davvisámi guovllus, vai ruotagielaš almmá sámeziela dáidduid haga

sáhttet lohkat kárttaid. (Mattisson 1993: 20–21.) Dáinna lágiin majoritehta giellakonvenšuvnnain lea leamaš stuora váikkuhus sámegeielat báikenamaid čállinvuohkegažaldagaid mearrideapmái.

Goalmát báikenammadigaštallan buollái Ruotas 1980-logu álggus, go kártadoaimmahat mearridii váldit atnui davvisámegeiela jagi 1979 mearriduvvon oktasaš čállinvuogi álggus erenoamážit duottarguovlluid kárttain, namalassii gilvinráji oarjjabealde. (Mattisson 1993: 28, 34.) Dát mearrádus galggai dattetge guoskat dušše luonddunamaid čállinvugiide, daningo álgoálgosaš sámegeiela ássannamat galge ain čállojuvvot ruotagiela loatnahámiid mielde, nugo omd. *Kiruna* ja *Abisko*⁴ (Mattisson 1993: 28). Dát čállinvuogi rievdadanevttohus oaččui hui garra vuostehágu mas oktan váldoággan lei, ahte sámit leat nu unnán, ahte sin giella-geavahussii ii galgan biddjojuvvot deaddu. Deháleabbo lei baicce váldit vuhtii majoritehta čállinárbevieru. Vuosttaldeami njunnošis ledje erenoamážit militeara eiseválddit ja Girona suohkan ovttaš bivdoserviiguin. (Mattisson 1993: 28–30.)

Jagi 1983 mearridii Ruota kártadoaimmahat davvisámegeiela báikenamaid čállinvugiid anus kárttain ee. čuovvovaččat: prinsihppamearrádus lea, ahte oktasaš davvisámegeiela ortografiija galgá adnojuvvot, muhto ássannamat čállojuvvojit boares ortografiija mielde, namalassii nugo namat ledje čállojuvvon vuosttaš topográfalaš kárttain. Luonddunamat čállojuvvojit davvisámegeiela ođđaseamos čállinvuogi mielde, muhto dasa lassin boarrásat kárttaid boares čállinvuogit maiddá doalahuvvojit ja merkejuvvojit bajimus namman kártii. Jus kárttaide lasihuvvojit luonddunamat mat eai leat ovddit kárttain, de dat namat čállojuvvojit dušše ođđa čállinvugiin. (Mattisson 1993: 31–32.)

Dáid mearrádusaid vuostaldii ain kártadoaimmahaga militearaassisteanta gean mielas namat galge čállojuvvot ruotagiela čállinvuogi mielde ja maiddá namat mat lasihuvvojit kárttaide, berrejedje čállojuvvot boares ortografiija mielde. Dasa lassin militearaassisteanta oaivvildii, ahte kártadoaimmahat lei galgat árvvoštallat almmuhit kárttaid guoktin buhtalas veršuvdnan čállinvuohkeerohusaid dihte. (Mattisson 1993: 32.) Dát evttohus lea aiddo fal seammalágan go maid Norgga militeara eiseválddit gáibidedje 1990-logus Porsággus, go kártabláđiide lasihuvvojedje báikenamat golmma gillii. Erohussan lea dat, ahte Norgga Kulturdepartemeanta mieđihii militerii dispensašuvnna dahje sierralobi báikenamalágas nu, ahte kártabláđit deaddiluvvojedje guoktin buhtalas veršuvdnan.

1980-logu báikenammaságastallamii Ruotas gulai maiddá julev- ja davvisámegeiela ráji guorahallan. Dalle mearriduvvui, ahte Girjji ja Basttečearru leat dáid gielaide gaskasaš rádjeguovlu gos sihke julev- ja davvisámegeiela čállinvuohki adnojuvvo. (Mattisson 1993: 34–35.) Mikael Svonni (1994) lea guorahallan davvi- ja julevsámegeiela rádjeguovllu ja duortnosámegeiela guovllu báikenamaid normeregažaldagaid čállingiela ja suopmaniid ektui.

⁴ Sámegeillii *Giron* ja *Abeskovvu*.

Suoma bealde lea maiddáa váldojuvvon atnui davvisámegiela oktasaš čállin-vuohki 1970-logu loahpas báikenamaid virggálaš anus. Ovdal lei leamaš anus Sámi Čuvgehussearvvi heivehuvvon čállinvuohki. Heivehusat guske erenoamážit affrikáhtaid č ja ž merkemii mat čállojuvvojedje kárttain *tš-* ja *dš-*konsonántaovttastumiiguin. Dát ortografijajeivehus váldojuvvui atnui vai suomagielaigiidda lei álkit lohkat sámi namaid. (Itkonen 1972: 287–288; Aikio, S. 1994: 38–39). Suomasnái leat namalassii eanetlogu giellakonvenšuvnnat váikkuhan sámeigiela ortografijja heiveheapmái seamma láhkai go Ruota bealdege. Davvisámegiela čállinvuogi rievdeapmi báikenamaid virggálaš anus 1970-logu loahpas ii boktán Suoma bealde dattetge nu garra digaštallamiid go Ruota bealde.

Sámi báikenamaid virggálaš anu dutkamii gullet maiddáa nammagáhtten- ja normerengažaldagaid guorahallan. Samuli Aikio (1994: 36–38) lea fuomášuhtán, ahte Suoma beale sámi gilnamaid guovddáš normerengažaldahkan lea, mo berrešii normeret dakkár sámi báikenamaid main suomagiella báidná álgoálgosaš sámi namaid ja mieldebbuktá dávjá ruovttoluottaloanai, nugo omd. sá. *Gárasavvon* > su. *Kaaresuvanto* > ru. *Karesuando* > su. *Karesuvanto* > sá. *Gáresavvon* dahje *Karesavvon*. Dasa lassin son muittuha, ahte sámi báikenamaid virggálaš atnui laktásit maid mánggat normerengažaldagat, nugo omd. goallososiid oatnumiid ja redukšuvnmaid merkenvuogit. Dakkár nammanormerenáššit leat dán rádjai báhcán oktasaččat gieđahalakeahttá.

Sámi báikenamaid oktasaš normerenprinsihpat leat aktualiserejuvvon aiddo fal 1990-logus, daningo sámi giellalágat ja Norgga bealde erenoamážit jagi 1991 fápmui bohtán báikenammaláhka leat váikkuhan dasa, ahte sámi báikenamaid álgat eanet ahte eanet váldit virggálaš atnui maiddáa eará oktavuodain go dušše topográfalaš kárttain. Lean čujuhan sámeigiela oktasaš normerenprinsihpaid ja nammamálliid guorahallandár bui artihkkalisttán Eanodaga suohkana sáme- ja suomagielat buohtalas luoddanamaid birra (Helander, K. 1999a: 158). Dán artihkkalis leat minddar gieđahallojuvvon olles Sámi guovllu vuosttaš guovttegielat luoddanamaid gielalaš sárgosat. Artihkal čájeha seammás, ahte plánejuvvon ássanguovlluid nammaan leat luoddanamat ođđa suorgi masa sámi báikenamat leat dohkkehuvvome dássálagaid majoritehtagielain.

Guovdageainnu suohkan lea olles Sámis áidna suohkan gos juo 1980-logu rájes leat leamaš buot luoddanamat dušše sámegillii, earret *Bredbuktnesveien*. Alf Isak Keskitalo (2004: 89–90) lea guorahallan dáid sámeigiela luoddanamaid ealahusaid ja servodaga rievdamat perspektiivvas. Son lea juohkán namaid navdinákkaid dađi mielde, čujuhitgo luoddanamaid mearusoasit bivdui, guolásteapmái, murjemii, boazodollui vai eanadollui. Dasa lassin son gidde fuomášumi dasa, mo luonddubáikkiid namat leat adnojuvvon luoddanamman nugo omd. *Čorru* ja *Heargedievvá*. Fastten namat main lea *-luodda* vuoddoassin, leat didolaččat biddjojuvvon namat guovloplánenproseassa áigge. (Keskitalo 2004: 88.)

Báikenamaid mearusosiid normerengažaldagaid lean guorahallan artihkkalis mas fáddán leat dákkár sámi báikenamat main lea olbmonamma mearusoasis

(Helander, K. 1994a). Dákkár báikenamaid mearusoasit leat dassái normerejuvvon goit Norgga bealde mángga vuogi mielde erenoamážit dalle, jus mearusoasis lea olbmo goallosnamma dahje vanhennamma dahje sohkanamma ovttas olbmo iežas namain. Báikenamaid mearusosiid normerenáššit laktásit maiddái giela sullasaš ovttastumiid normeremii. Danin lean evttohan, ahte olbmonamaid normeremiid berrešii guorahallat sámegielain álggos oppalaččat iige dušše fal báikenamain. (Helander, K. 1994a: 70.)

Artihkkalisttán (Helander, K. 2001b) suhkaniid virggálaš guovttegielat namaid birra lean guorahallan dan, mo Norgga Gielddadepartemeanta lea meroštallan buohtalas sámii ja dárogiel suhkannamaid boastut oktan goallosnamman iige buohtalasnamman nugo dákkár hálddahušlaš namatnai leat. Lean čájehan ovdamearkkaiguin, mo mearrádušat leat buktán olu eahpečielggasvuoda erenoamážit dárogielat nammaatnui, ja oaivvildan, ahte guovddáš eiseválddit eai galggaše doalvut árbevirolaš nammaanu boasttobálgá ala.

2 Báikenammadutkama terminologija ja guovddáš metodologalaš gažaldagat

2.1 Namma gielalaš gilkorin

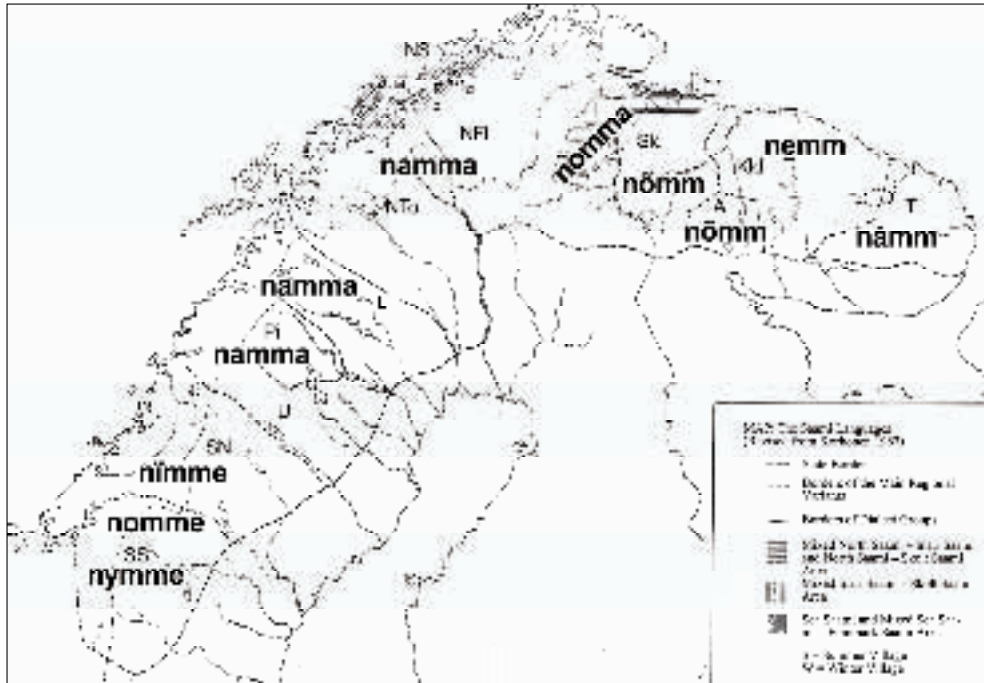
Namain lea guovddáš mearkkašupmi gielas, daningo dat veahkehit identifiseret jura omd. báikkiid ja olbmuid, muhto daid lassin maiddái omd. olbmuide lagaš elliid (nugo beatnagiid, gusaid, herggiid ja muhtumin eará bohccuidnai), fievruid, ášahusaid ja fitnodagaid⁵. Nama sáhtta govvet gielalaš gilkorin mii darvvihuvvo dakkár čuožáhahkii man lea dárbbášlaš sáhttit ovttain dihto, áidnalunddot namain identifiseret. Namaid haga livččii mihá váddáseabbo gulahallat, daningo identifiserema sajis berrešii juohke háve govvet dahje karakteriseret dan čuožáhaga.

Namat – sihke báikenamat ja buot eará namatnai – leat dehálaččat olbmuid beaivválaš giellageavaheamis. Dán dili duodašta maiddái dat, ahte ieš sátni *namma* lea guovddáš tearbma sátnerájus (gč. kárta 1).

Sátni *namma* lea oktasaš buot urálalaš fuolkegielaide, ja das lea seilon álgo-mearkkašupmi rievddakeahtta, mii maiddái čujuha *namma*-tearpma guovddáš mearkkašupmái. (Kiviniemi 1990a: 11; Lehtiranta 1989: 80; gč. maiddái Nicolaisen 1995: 384.) Sullasaš sátni **nomn* lea maiddái indoeurohpálaš gielain (dálá gielain omd. eang. *name*; dár. *namn*, *navn*). Lea oaivvilduvvon, ahte dáid sániid lagašvuohta čujuhivččii dáid giellabearrašiid oktasaš álgovuđđui (SSA 2 s.v. *nimi*). Eará dutkit leat fas dulkon urálalaš sáni loatnan indoeurohpálaš vuodđogielas (omd. Sammallahti 1998: 256).

Indoeurohpálaš sáni vuodđohámis boahdá omd. greikkagiela sátni *ónoma* mii lea maiddái vuodđun riikkaidgaskasaš nammadutkama namahussii. Oppalaš nammadutkan gohčoduvvo *onomastihkkan*, ja dan siskkoabealde leat boarráseamos dutkansuorgin báikenammadutkan dahje *toponymiija*, ja nuppe dáfus fas olbmonammadutkan dahje *antroponymiija*. Báikenamat gohčoduvvojit maiddái *toponyman* ja olbmonamat *antroponyman*. Onomastihkkii gullá maiddái buot eará nammajoavkkuid dutkan nugo omd. *terionymaid* dahje elliid namaid ja *ekonymaid* dahje fitnodagaid namaid dutkan. Nammadutkamis lea 1960-logu rájes gohčoduvvon *propra* maiddái synonymalaš tearpmain *onyma* (omd. duiskagillii *Onym*), ja dan vuodul lea sajáiduvvan maiddái adjektiivasuorggáduš *onymalaš* mii lea *propriála*-adjektiivva synonyma. (Witkowski 1995: 289.)

⁵ Oddáseamos ságastallan omd. nammajoavkkuid klassifiseremis lea Sjöblom (2006: 27–50) dutkamušas.

Kárta 1. Sátni *namma* buot sámegielain. Dát sátni lea boares urálalaš sátni iige dat leat loatnasátni omd. skandinávlaš gielain⁶. Kártavuoddu lea heivehuvvon Sammallahti (1998: 5) ja Korhonen (1981) vuodul.

2.2 Nammabidjanproseassa guovddáš tearpmat

Máŋggat nammadutkit leat deattuhan, ahte báikenammii lea njálmmálaš gielas álo kommunikatiivvalaš dárbu ja danin nammabidjan lea rievtti mielde kommunikašuvdnadilálašvuohta (Dalberg 1976: 59; maiddái omd. Zilliacus 2002: 225). Go eiseválddit stivrejit nammabidjanproseassa, dalle lea báikenamaid bidjama dahje anu motiiva eará láhkai stivrejuvvon ja mearriduvvon go njálmmálaš gielas.

Báikenamaid rolla ja mearkkašupmi válddi ja fápmogeavaheami gaskaoapmin lea guovddážiš politihkalaš onomastihkas. Máŋggat geográfat čállet, ahte nammabidjan lea politihkalaš doaibma (omd. Harley 2001b; Monmonier 1995; 1996; Berg – Kearns 1996; maiddái Korhonen 1999: 124; Raento – Watson 2000). Mu oainnu mielde dát čuoččuhus lea dattetge ilá oppalaš, daningo ii sáhte navdit,

⁶ Myrdene Anderson (1984: 187) čujuha dasa, ahte sámi sátni *namma* livččii skandinávlaš loatna. Ná doivot dávjá omd. skandinávlaš dutkit, jus dovdet dušše ”gaskasámegielaide” *namma*-jietnadanvariántta mii sulastahtá skandinávlaš gielaide vástideaddji sáni, vrd. omd. *namn* (vrd. maiddái omd. eang. *name* ja duiskk. *Nahmen*).

ahte buot nammabidjames livččii álo politihkalaš ulbmil. Lea baicce dehálaš sirret, goas nammabidjan lea politihkalaš doaibma ja goas fas ii leat. Nammabidjama vuolggasajiid sáhtá namalassii earuhit aiddo báikenamaid navdinproseassa motiivva ja maiddái ulbmila vuodul. Ná lea vejolaš sirret guokte sierralágan vuolggasaji maid mielde lokalitehtaide biddjojuvvojit namat. Danin earuhan primára, álbmotlaš nammabidjandilalášvuoda dákkár doaimmain main nammabidjan stivrejuvvo viidát ipmirduvvon politihkalaš ulbmiliid vuodul. Gohčodan dáid nammabidjama sierra vuolggasajiid **álbmotlaš** ja **politihkalaš nammabidjamine**. Dát juohkin fuomášuhtá jura dan, mainna lágiin nammabidjama motiivvat sáhttet leat sierraláganat. (Gč. maiddái Helander, K. 2007a: 139; 2007c.)

Álbmotlaš nammabidjan lea nammabidjama primára vuolggasadjji. Das lea sáhka lokalitehta nammabidjames dalle, go nammaservodagas bohcciida dárbu odđa namain spesifiseret ja sirret man nu lokalitehta eará lokalitehtain. Dákkár nammabidjan ii sisttisoala politihkalaš ulbmila, muhto lea čatnagasas olbmuid dárbut dárkileappot sáhttit identifiseret lokalitehta. Álbmotlaš nammabidjan lea dábálaččat toponymija dutkanfáddá.

Nubbi nammabidjandilalášvuoha lea didolaččat stivrejuvvon dahje **politihkalaš nammabidjan** mii lea dávjá, muhto ii álo, báikkálaš nammaservodaga olgobealde stivrejuvvon. Didolaš nammabidjamiin lea vejolaš legitimeret dihto perspektiivvaid. Dat reflektere territoriála kontrolla ja válldi ja dieđu hálddašeami sosiála ja politihkalaš oktavuodain. Báikenamaiguin lea vejolaš kontrolleret olbmuid, servodaga, kultuvrra ja dihto báikki politihka. Dan dihte erenoamážit didolaččat stivrejuvvon nammabidjames lea guovddáš rolla ávvosa politiseremis. (Hagen 2003: 491; Korhonen 1999: 124; Smith 1989: 148.) Geografijas giddejuvvo dábálaččat fuomášupmi jura politihkalaš nammabidjami.

Politihkalaš nammabidjami laktásit maiddái tearpmat **oddasisnammadeapmi** ja **máhcaheapmi**. *Ođđasisnammadeami* lean jorgalan eangalsgiela *renaming*-tearpmas mii adnojuvvo erenoamážit geográfalaš fágagirjjálašvuodas. Oddasisnammademiin oaivvilduvvo dábálaččat didolaš odđa namaid bidjan aiddo politihkalaš nammabidjama boadusin. Dasa lassin dat adnojuvvo dávjá maiddái govvet dan proseassa, go omd. álgoálbmogat gáibidit oazžut iežaset gielaid dakkár báikenamaid atnui mat leat dassái leamaš aiddo fal politihkalaš nammabidjanproseassaid geažil jaskkodahttojuvvon. Mu mielas dáid proseassaid ii heive gohčodit ovttain ja seamma tearpmain, daningo namat mat leat leamaš jaskkodahttojuvvon ovdal, leat leamaš dahje leat anus namman dábálaččat jura njálmmálaš gielas muhto eai virggálaš anus. Go dákkár namat váldojuvvojit atnui, lea sáhka namaid **máhcaheamis** iige **oddasisnammadeamis**. Dáid tearpmaid sirremiin lea mu mielas maiddái vejolaš buorebut deattuhit dán guovtti nammabidjanproseassa perspektiivaerohusa.

2.3 Báikenamma giellalaččat – namaid giellalaš kriteraid birra

Leksikonas earuhuvvojit **proprat** ja **appellatiivvat**, ja daid erohus lea olu guorahallojuvvon semantihkas. Proprat ja appellatiivvat leat álo gullan olbmuid giellaipmárdusas sierra kategoriijaide. (Kiviniemi 1990a: 4; Nicolaisen 1976: 143–144.) Vaikko vel tearbma *báikenamma* lea meroštallojuvvon mángga láhkai iige leat okta dohkkehuvvon meroštallan, de dattetge juohke giellageavaheaddjis lea ipmárdus das, makkár giela ihtagat gullet báikenamaide. Olbmot leat namalassii oahppan, ahte dihtolágan giellalaš mearkkat doibmet nu, ahte dat álo identifiserejit seamma báikki ja dainna lágiin earuhit dan báikki eará báikkiin. (Kiviniemi 1975: 9; 1978b: 73; maiddái omd. Blanár 1973: 31–32.)

Olbmuid giellamáhttu gullá sátneráju ja giellaoahpa lassin maiddái nammaoahppa. Nammaoahpas lea sáhka ee. daid málliid birra maid giellageavaheaddjit atnet ávkin go ráhkadit ja geavahit namaid. Nammaoahpas sáhtta hupmat maiddái dan dihte, ahte propraid doaibma lea juo álggu rájes earalágan go appellatiivvaid funkšuvdna. Nammaráhkadeapmi ja sátneráhkadeapmi eai dábálaččat ovddas seamma giellageavaheami dási. (Kiviniemi 1977: 7–9; 1990a: 90; Nyström 1996: 141–146.) Dát erohus lea maiddái relevánta, go guorahalan mo dáruiduhttináiggi ráhkaduvvon báikenamat heivehuvvojedje nammaohppui.

Namma ii leat namalassii seamma ášši go sátni. Propras lea iežas onymalaš dahje propriála semantihka ja sisdoallu, ja propra sisdoallu lea danin earalágan go appellatiivva sisdoallu. Propra sisdoallu, etymologii ja mearkkašupmi eai leat njuolga korrelašuvnnas. Ovdamearkka dihte buot báikenamaid ii leat vejolaš dulkot etymologalaččat ja dakkár namaid onymalaš semantihka ii sáhte čilget. Báikenama sisdoallu lea baicce čatnagasas dan denotašuvdnii masa namma čujuha. (Šrámek 1991: 149; gč. maiddái Blanár 1973: 33, 41–43; 2001: 27–28.)

Nammabidjan mearkkaša, ahte ráhkaduvvo individualiserejeaddji cealkkus mainna lea vejolaš spesifiseret ja sirret báikki seammašlájat báikkiid gaskkas. Vaikko vel báikenamat sáhttet dávjá leat semantihkalaččat čadačuovgit, de báikkid eai individualiserejuvvo namaid sisdoaluin muhto baicce dainna, ahte dat leat oassin toponymalaš vuogádagas. Báikenamaid dulkon ii leat namalassii eaktun dasa, ahte cealkkus doaibmá namman. (Kiviniemi 1991: 115–117; maiddái Zilliacus 2002: 158; 1997: 14–15.) Báikenamaid doaimma dáfus lea relevánta, ahte olbmot dovdet namaid vai sáhttet atnit daid, muhto funkšuvnna dáfus lea irrelevánta, ipmirditgo olbmot báikenamaid sisdoalu. (Nicolaisen 1976: 143; Kiviniemi 1991: 117; Zilliacus 2002: 161.) Báikenamaide lea mihtilmas, ahte dat sáhttet leat leksikálaččat synkroniija dásis mearkkašmeahttumat, muhto onymalaččat dat dattetge doibmet bures. (Nicolaisen 1984: 360.)

Báikenama sisdoalus ii leat namalassii šat tearpma mearkkašupmi relevánta iige dat váikkut nama doibmii. Dát mearkkaša ee. dan, ahte báikenamma sáhtta váttisvuodaid haga adnojuvvot namman, vaikko dan sisdoallu ii šat doalašege

deaivása synkronalaš luonddudiliin dahje vaikko báikenama sisdoalu ii livččege vejolaš čilget dálá giela vuodul. (Sjöblom 2006: 111; Zilliacus 2002: 157–158; Dalberg 1985: 130–131; Pamp 1985: 112; Strid 1993: 12–13; Helander, K. 1991a: 76.) Danin omd. substráhttanamat (nugo sámegielas omd. *Njiđgu, Uvdu, Váhčir* ja *Leavdnja*) doibmet bures namman beroškeahtta das, ahte dálá giela vuodul ii sáhte dulkot ja čilget daid sisdoalu (gč. omd. Aikio, A. 2004: 17–25). Sámegiel báikenamat leat muhtumin maiddái mánggaidlogu hámis vaikko dálá gielas čujuhitge ovttá lokalitehtii nugo omd. *Várggák, Buodggák, Ihkkok* ja *Skánik*. Synkronalaččat ii šat dábálaččat jurddašuvvo, ahte nammahápmi lea mánggaidlogus iige mánggaidlogu motivašuvdna leat vealttakeahtta šat ipmirdeames dálá giela vuodul. Das fuolakeahtta maiddái dákkár namat doibmet bures báikenamman.

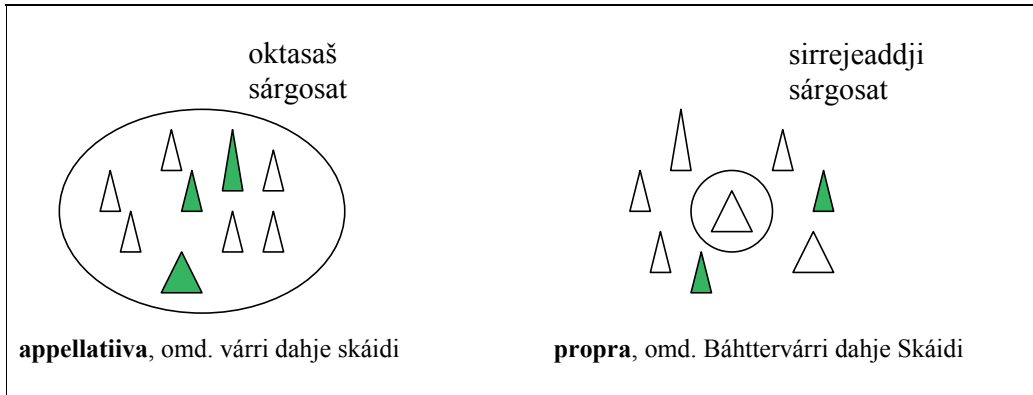
Gažaldat leat namalassii das, ahte báikenamas lea sihke synkronalaš ja diakronalaš bealli mat leat čielgasit guokte sierra aspeavtta. Báikenama gielalaš doaimma lea dan synkronalaš bealli, ja fastten báikenama gielalaš duogáš gullá nama diakronalaš beallái. (Omd. Dalberg 1985: 129.) Dan dihte maiddái loatnanamat sáhttet doaimmat gielas, vaikko daid semantihkalaš sisdoallu rihkošiige giela konvenšuvnnaid. Báikenamaid dáruiduhttima boadusin šaddet dávjá aiddo fal dákkár dárogiel namat, nugo mu dutkanguovllus omd. *Byluft*⁷.

2.4 Báikenamma ja appellatiiva

Báikenammadutkamis lea olu suokkardallojuvvon **báikenamaid** ja **appellatiivaid** gaskavuohta. Appellatiivvat klassifiserejit, muhto báikenamat identifiserejit, ja dat leat dan dihte álo monoreferentiálat, mii mearkkaša, ahte namat čujuhit álo ovttá, dihto čuožáhahkii. Identifiseren lea buot onymalaš vuogádagaid guovddáš doaimma. (omd. Dalberg 1985: 129; 2002: 8; Blanár 1973: 41; Pamp 1985: 112–113; Ainiala 1998: 43–44; Zilliacus 2002: 136; Van Langendonck 2005: 317.) Dán appellatiivvaid ja onymaid dahje propraidd semantihkalaš erohusa lea Sjöblom (2006: 64) konkretiseren govvosiin man mun lean heivehan antroponymain toponymaide (gč. govvosa čuoŋvovaš siiddus).

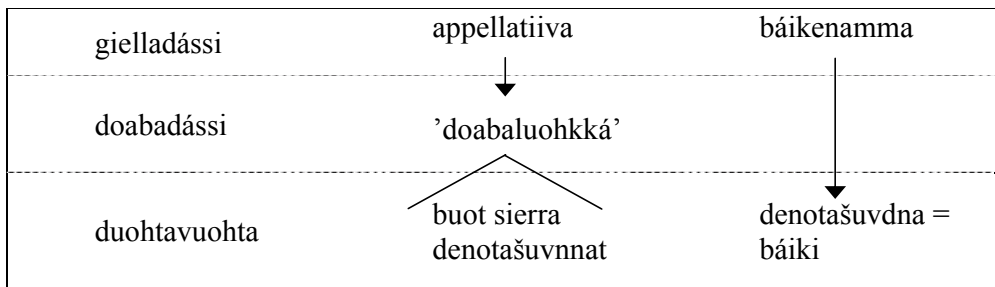
Appellatiivvaide lea mihtilmas, ahte entitehtaid oktasáš sárgosat deattuhuvvojit. Dat ovddastit dan dihte olles luohká, namalassii klassifiserejit. Propras fas entitehta áidnalunddotvuohta deattuhuvvo, ja danin propra identifisere. (Gč. dárkileappot maiddái Sjöblom 2006: 64–66.) Dan dihte omd. appellatiiva *skáidi* čujuha mánggalágan skáiddiide, muhto báikenamma *Skáidi* čujuha dihto kon-teavsttas dihto lokalitehtii.

⁷ Guorahalan loatnanammateorijaid dárkileappot gudát kapihttalas.

Govus 1. Appellatiivva ja propria semantihkalaš erohus. Govus lea heivehuvvon Sjöblom (2006: 64) ráhkadan govvosa mielde.

Zilliacus (1972: 362) lea govven dán erohusa nu, ahte gielalaš dásis leat sihke appellatiivvat ja báikenamat, muhto dušše appellatiivvat gullet doahpágiid dássái, daningo appellatiivvat ovddastit olles doabaluohká. Son ráhkadii 1970-logus appellatiivva ja báikenama semantihkalaš erohusas čuovvovaš govvosa man mun lean dás jorgalan sámegillii.

Govus 2. Appellatiivva ja báikenama erohus Zilliacus (1972: 361–362) mielde heivehuvvon sámegillii⁸.

Duohtamáilmmis dát erohus mearkkaša dan, ahte appellatiivvas leat olu denotašuvnnat, muhto báikenamas lea dušše fal okta denotašuvdna, namalassii dat

⁸ Gč. maiddái Falck-Kjällquist (1988: 22) govvosa. Datnai lea ráhkaduvvon Sörensen girjji *The Meaning of Proper Names* (1963) vuodul. Falck-Kjällquist artihkkala govvosis lea Valtonen (2003: 21) ráhkadan sámegiel heivehusa, gč. dan.

konkrehta báiki masa namma čujuha. (Gč. maiddái Zilliacus 2002: 136; Dalberg 2002: 8.)

Nammadutkamis lea suokkarduvvon maiddái gažaldat, leatgo báikenamat álggos leamaš appellatiivvalaš ráhkadusat. Erenoamážit vehá boarrásat dutkanárbevierus čilgejuvvojedje báikenamat dávjá dakkárin, ahte dat ledje álggos appellatiivvalaš celkosat mat dađistaga rivde propran. (Kiviniemi 1977: 5.) Omd. Suoma nammadutkamis ná čilgejuvvui vel Nissilä áigge (gč. omd. Nissilä 1962: 39). Skandinávalaš nammadutkanárbevierus, omd. jura Norggas, oaivvildit ain muhtin dutkit, ahte báikkit leat álggos govviduvvon appellatiivvaiguin mat leat dađistaga rievdan báikenamman. (Hallaråker 1998: 161; vrd. maiddái Nedreliid 1993: 168; Helleland 2002: 330.)

Báikenamaid leksikálalaš duogáža ii diedusge sáhte oba eahpiditge, daningo báikenamaid ráhkadusas leat vuodđun gielalaš ávdnasat. Báikenamaid elemeanttat gullet dahje leat gullan sátnerádjui, ja dan dihte dain lea dahje lea leamaš muhtinlágan appellatiivvalaš mearkkašupmi. Dát lea dattetge eará ášši go dat, ahte eaktuduvvo, ahte báikenamat livčče álo leamaš vuos appellatiivvalaš celkosat mat livčče rievdan appellatiivvas namman. (Kiviniemi 1978b: 73; Zilliacus 2002: 146–147.)

Sámegielas leat olu báikenamat main eai leat appellatiivvalaš homonymat, mii mearkkaša, ahte seamma celkosat eai sáhte adnojuvvot appellatiivan. Dákkár báikenamain leat ovdamearkan namat mat sistisdollet aktioráhkadusa nugo *Heargehávkalanjávri*, dahje namat main lea lohkosátni mearusoasis nugo *Čiežaleahki* ja mánggat namat main lea substantiiva mearusoassin omd. *Beazedievvá*, *Áldovárri* ja *Borjjasgeađgi*. Dát mearkkaša geavadis dan, ahte mánggat báikenamman adnojuvvon celkosat leat álgoálggus juo ráhkaduvvon namman main lea spesifiserejeaddji doaibma. (Kiviniemi 1978b: 77–78; 1990a: 40; 1991: 117.)

Nuppe dáfus fas sámegiela vuogádagas sáhttet appellatiivvat ja báikenamat leat muhtumin homonymat. Muhtin báikki iešvuhtii čujuheadđi goallosbáikenamat sáhttet sámegielas adnojuvvot maiddái appellatiivvalaččat, nugo omd. namat *Geađgejávri*, *Báktevárri*, *Hávgajávri* ja *Rávdojávri*. Dasa lassin erenoamážit luonddunamahusat leat dakkárat mat dávjá adnojuvvojit maiddái ovttaoasat báikenamman, nugo omd. *Skáidi*, *Suolu*, *Gohppi* ja *Gieddi*. Maiddái goallosappellatiivvain sáhttet leat homonymalaš vástagat, omd. *Vuotnabahta* ~ *Vuonnabahta* ja *Joganjálbmi*. Giela eará appellatiivvatnai sáhttet adnojuvvot erenoamážit ovttaoasat báikenamman nugo omd. *Giron*, *Nábár*, *Náhppi*, *Reahpen*, *Duorga* ja *Girkouksa*, ja maiddái metaforalaš namat nugo omd. *Snuiba*, *Gahpir* ja *Ullogahpir*⁹. Vaikko vel dákkár appellatiivvaid ja báikenamaid homonymiija leage vejolaš (muhtumin maiddái ellipsa dihte), dat ii mearkkaš dan, ahte appella-

⁹ Dát golbma metaforalaš nama leat Bissojogas Porsáנגgus. *Snuibba* sajis adnojuvvo dál eanaš *Snuibbabákti* mii lea *Snuiba*-nama vuodul ráhkaduvvon epeksegehtalaš namma.

tiivvalaš cealkkus dárbbasivččii dahje oba sáhtášiige leat álo báikenama bákkolaš duogážin.

Kiviniemi (1991: 118) juohká báikenamaid guoktin joavkun jura dan mielde, sáhttetgo namain leat appellatiivvalaš homonymat vai eai. Dán juogu mielde sáhttet propriála celkosat leat juo álgoálggus individualiserejeaddji celkosat ja nuppe dáfus dakkárat maid primára atnu lea appellatiivvalaš.

Jus báikenamas lea maiddá appellatiivvalaš homonyma, dalle lea celkosa dulkon propriálan dávjá čatnagasas kontekstii. Čállingielas sáhttá nama ja appellatiivva erohusa čájehit stuora álgobustávain, omd. cealkagiin: *Do oidno giron ≠ Do oidno Giron*. Propraid ja appellatiivvaid erohusa kriteran lea celkosa doaibma dahje funkšuvdna¹⁰, namalassii dan individualiserejeaddji doaibma. Nama dovdomearka lea aiddo dat, ahte dat lea stádásmuvvan spesifiserejeaddji cealkkus. Geavahanoktavuođas lea guovddáš rolla mearridit, leago cealkkus propra vai appellatiiva. (Kiviniemi 1990a: 89–90; 1991: 111; Dalberg 1985: 131; maiddá Ainiala 1998: 43; Müller-Wille 1990.)

Finnmárkku vuosttaš eanamihidangirjjiis jagis 1776 leat merkejuvvon giedenamman namat nugo *Luft*, *Vodna bot* ja *Jok gadde* (LMP 1776: 140 nr. 208–209.) Báikenamaid konteavstta aspeavtta vuodul lea čielggas, ahte eanamihtideaddji lea ipmirdan guovllu olbmuid njálmálaš nammaan, ahte dákkár namat duođaid adnojuvvojit gietti namman. Nuppiiguin sániiguin sáhttá dadjat, ahte namaiguin *Luovta*, *Vuotnabahta* ja *Johgáddi* čujuhuvvo dihto gieddá dihto konteavsttas ja dan dihte dat doibmet báikenamman.

Skandinávallaš dutkanárbevierus gohčodit muhtumin **appellatiivvalaš namman** dahje **bealleappellatiivvalaš namman** dakkár báikenamaid main leat appellatiivvalaš vástagat. Dát tearpmat leat adnojuvvon dávjá jura dakkár báikenamain maid denotašuvdna lea ain seilon vástidit appellatiivva sisdoalu. Dákkár namat leat dulkojuvvon gullat báikenamaid ja appellatiivvaid rádjedáhpáhusaide, ja danin dat gohčoduvvojit (bealle)appellatiivvalaš namman. (Rostvik 1969: 116–119; Andersson 1972: 151–157.) Dalberg (1985: 127–132) mielas báikenamaid synkronalaš aspeavtta vuodul ii leat dakkár čilgenmálla vejolaš, daningo báikenama doibmii lea irrelevantta, leago leksikálalaš mearkkašupmi seilon vai ii. Su mielas báikenamaid ja appellatiivvaid ráji meroštallamii ii dárbbasuvvo dákkár gaskaluohkká go appellatiivvalaš dahje bealleappellatiivvalaš namat. (Gč. maiddá Zilliacus 1966: 42–45; 1972: 361; Kiviniemi 1990a: 97.)

Báikenamaid appellatiivvalaš luondduin leat viggan čilget sámi goallosbáikenamaid iešvuodanai. Stemshaug (1985 [1973]: 151) mielde omd. báikenamat nugo *Buođđo-goađe-vuohpe-njárga*¹¹ ja *Cuopp-bor-várri* leat oalle appellatiivva-

¹⁰ Lean ovdal maiddá divvon gažaldaga, leago omd. *Elle-áhko jeaggi* báikenamma dahje goas dákkár cealkkus lea báikenamma (Helander, K. 1994a: 62, 68–69).

¹¹ Dát ovdamearka lea Frette (1975: 110) mielde, muhto Frettes lea boares čállinvuogi hápmi ná: *Buođđu-goađe-vuop'pe-njár'ga*. Dát mearkkaša ahte Stemshaug čállošis lea -*vuohpe*- namma-

laččat. Čilgehussan livččii, ahte sámít leat ovdalaš áigge leamaš nomádat. Dat mainna lágiin dákkár sámegiela nammavuogádaga erenomášvuodát livčče čatnagasas nomadismii, ii dattetge čilgejuvvo dárkileappot. Nuppe dáfus maiddái dárogielas lea vejolaš ráhkadit seammalágan vuogi mielde goallosbáikenamaid, omd. *Grønhaugvika*, *Revholsvollshaugen* ja *Bandstadvikodden* (Særheim 1985: 23–24). Maiddái suomagielas lea dábalaš čatnat gielalaččat oktii lagaš báikkiid namaid, omd. kveanid nammarájus *Myllyjoenkuru* ja *Palosaarenuitto* Ivgubađas.

Sámegiela goallosbáikenamaid ii sáhte mu mielas čilget duodi eanet appellatiivvalažžan go eará gielaid báikenamaidge. Nugo Dalberg (1985) maid fuomášuhtá, dákkár namat doibmet toponyman aiddo fal seamma láhkai go buot eará báikenamatnai. Gielaid morfologalaš ráhkadus dahká baicce vejolažžan ráhkadit leksikálalaččat máŋggaoasat báikenamaid. Dáinna lágiin ráhkaduvvon namat leat rievtti mielde dábalaš goallosbáikenamat. Dákkár vuogádaga lundui gullá, ahte lavttusnama vuodul lea vejolaš ráhkadit vel ođđa lavttusnamaid. Dát navdinvuohki vuodđuduvvá nammačohkiide ja nammaráidduide.

2.5 Nammačoahkki ja nammaráidu čatname lokalitehtaid oktii

Nammačoahkki lea primáranamma laktosiiguin, ja **nammaráidu** lea vel viidát nammajoavku go nammačoahkki, ja dasa gullet nammačohkiid laktosiid laktosatge (Kiviniemi – Pitkänen – Zilliacus 1974: 35–37; Kiviniemi 1990a: 124–125). Dan dihte omd. ovddit kapihttalís namuhuvvon *Buodđogoadevuohppenjárga* čuovvu dábalaš laktinvuogi, go vuodđonammii *Buodđogoade/vuohppi* lea vel laktovuvvon njárgga namma: *Buodđogoadevuohppi* + *njárga*. Seamma vuogi mielde sáhtá ráhkadit nama nugo omd. *Govdávággi* > *Govdáváhjávri* > *Govdáváhjárnjárga*¹².

Nammačoahkkái gullelaš lavttusnamat sáhttet leat **mearus-**, **olles-** dahje **vuoddo-oasselaktosat**, dađi mielde leago lavttusnama mearus- vai vuoddooassi vai goabbáge oassi oktasaš dainna namain man vuodul lavttusnamma lea ráhkaduvvon. Vuodđonama ja lavttusnamaid gielalaš oktiigullelašvuolta lea govvejuvvon tabeallas 1.

Nammačoahki ja nammaráiddu doibmii lea relevánta dat, ahte dat čatnet oktii geográfalaččat lagaš báikkiid namaid. Dát navdinvuohki vuodđuduvvá gielalaš dárkilvuhtii, daningo nammačoahki namaiguin sáhtá earuhit lokalitehtaid gielalaš varieremiin ja ná lea vejolaš čujuhit dárkilis sajádagaide. Seammás dát navdinvuohki lea maiddái ekonomalaš, daningo nmmaservodahkii lea mihá álkít

laddasa konsonántaguovddáš boasttoceahkis.

¹² Syntávssalaš analysamálla mielde dákkár namas leat guokte syntávssalaš oasi: *Govdáváhjár/njárga*.

muitit oktiigullelaš báikkiid namaid, go jus juohke báiki livččii ožžon namas sierra navdinákka mielde. (Omd. *Rovve*-namaid joavku Ivvus lea buorre ovdamearka davvisámegiela stuora nammačoahkis ja oppalaččat ovttá nammaráiddus. Gč. dárkileappot Helander, K. 1991a: 78–79; 1991b: 67–68; maiddái Valtonen 2003: 26.)

Tabella 1. Lavttusnamaid juohku mearus-, olles- ja vuodđooasselaktosiidda (Helander, K. 1991a: 78–79 mielde).

vuodđonamma		lavttusamma	
Suolójávri	→	Suolojohka	mearuslavttus
Rovvejohka	→	Rovvevárri	- oktasaš mearussoassi
Suolójávri	→	Suolojárnjarga	olleslavttus
Rovvejohka	→	Rovvejohčohkka	- oktasaš mearus- ja vuodđooassi
Issáhávri	→	Jávredállu	vuodđooasselavttus
Vuotnabahta	→	Bađajohka	- oktasaš vuodđooassi

2.6 Báikenamaid čađačuovgivohta

Báikenamaid anu perspektiivvas ii leat miige sivaidd dulkot namaid appellatiivvalažžan dahje bealleappellatiivvalažžan. Relevánta lea baicce dat, ahte báikenamat sáhttet leat mearkkašumi dáfus juogo **čađačuovgit** dahje **čađačuovgameahttumat** dahje daidd sáhtttá dulkot **mánjga láhkai**. Sátne-semantihkalaš dahje leksikálalaš dásis čađačuovgi namat leat dakkárat maid leksikálalaš elemeanttaid mearkkašumit čuvget čađa, namalassii ahte daidd mearkkašupmi lea čielggas (omd. *Skiipagurra*; *Reahpen*). Leksikálalaččat čađačuovgameahttum namaid elemeanttaid mearkkašumit leat apmasat dálá giela vuodul (omd. *Gievju*, *Njidgu*).

Leksikálalaš čađačuovgivođa lassii lea báikenamain maiddái cealkkase-mantihkalaš dahje syntávssalaš-semantihkalaš čađačuovgivohta. Dát laktása báikenamaid áššeduogáža dahje navdinákka dulkomii. Dan dihte lea vejolaš, ahte mii nu báikenamaid lea leksikálalaččat čađačuovgi, muhto syntávssalaš-semantihkalaččat dan sáhtttá dulkot mánjga láhkai. (Kiviniemi 1990a: 12–13.) Dat mearkkaša dan, ahte sáhtttá leat vejolaš čilget báikenama gielalaš elemeanttaid, muhto dattetge lea váttis sihkarit čilget, manin lokalitehta lea ožžon dakkár nama. Ovdamearkan heivešii Unjarggas gilinamma *Reahpen* man sátne-semantihkalaš dulkon ii buvttá váttisvuodaid, muhto nammase-mantihkalaš dulkon ii leatge šat nu čielggas. Nammaelemeanttaid čilgehusat dahje **sátne-semantihkalaš dulkon** ja nuppe dáfus báikenama navdinágga dahje **nammase-mantihkalaš dulkon** leat guokte sierra ášši. Sámi báikenamaid sátne-semantihkalaš ja nammase-mantihkalaš

dulkonvuogit leat váikkuhan maiddái dan prosessii, mo sámi báikenamaid sáhte gielalaččat dáruiduhttit.

2.7 Báikenama denotašuvdna

Báikenamma čujuha álo ovvta, dihto lokalitehtii ja danin báikenamma lea monoreferentiála. Dat masa namma čujuha, gohčoduvvo **denotašuvdnan**. Denotašuvdna ii leat seammá go báikenama mearkkašupmi, daningo denotašuvdna lea báikenama ja reála máilmmi gaskavuohta. Jus báikenamma sisttisdoallá dušše fal nuppi báikki nama, de álgoálgosaš namma lea ožžon vel odđa denotašuvnna. Muhto dan dihte go ovvta namas eai sáhte leat májggat denotašuvnna, de lea rievtti mielde šaddan odđa namma. (Kiviniemi 1975: 47–48; maiddái Zilliacus 1966: 52–54.) Danin lea omd. *Guhkesluovtta*₍₁₎ denotašuvdna luokta ja *Guhkesluovtta*₍₂₎ denotašuvdna lea fas gilli. Dákkár nammaanu sáhtá gohčodit Blanár (2001: 29) mielde **onymalaš homonymian**.

Báikenamaid juohkit muhtumin **mikro-** ja **makrotoponyman**. Dán juogus ii leat guovddážis dat makkár denotašuvdna lea, muhto baicce man relevánta dat denotašuvdna lea ja man viidát nama dovdet. *Mikrotoponyma* lea báikenamma mii adnojuvvo unna nmmaservodagažis. *Makrotoponyma* lea fas namma man viiddis nmmaservodat dovda. Dát juohku lea hui relatiivvalaš iige leat oba vejolašge geassit čielga rájiid dán guovtti luohká gaskii.

Guovddáš luonddubáikkiid namat ja dávjá maiddái ássannamat leat dábálaččat makrotoponymat. Rievtti mielde lea maid nu, ahte mikrotoponyma sáhtá rievdat makrotoponyman, mađi stuorát nmmaservodat dovdaohtá ja atnigoahtá nama. Danin omd. ovttaskas ássanbáikki dahje gietti namma sáhtá leat mikrotoponyma, jus dan dovdet ja atnet dušše báikkálaš birrasis. Jus ássanbáikenamma sirdása omd. gilinamman, dat šaddá álkibut makrotoponyman, daningo gilinamaide lea maid dárbu stuorát nmmaservodagas. (Kiviniemi 1990: 21–22; Helander, K. 2004c: 78–79.)

Lea dábálaš, ahte báikenama denotašuvdna sáhtá rievdat. Dákkár rievdamat sáhttet dáhpáhuvat guovtti láhkai, mii váikkuha maiddái dulkojumái das, leago gažaldagas odđa nammabidjan vai ii. Nuppe dáfus čujuheami rievdan sáhtá leat dáhpáhuvan nu, ahte olbmot eai leat diđolaččat váikkuhan nama denotašuvnna rievdamii. Dákkár dáhpáhusas lea sáhka omd. dalle, jus báikki šládja rievda, daningo luondu lea geográfalaččat rievdan (omd. go suolu lea šaddan njárgan dahje gieddi lea vesáluvan) dahje ahte denotašuvdna lea omd. veháš **viidánan**, **gáržon** dahje vehá **sirdásan**. (Zilliacus 2002: 172.)

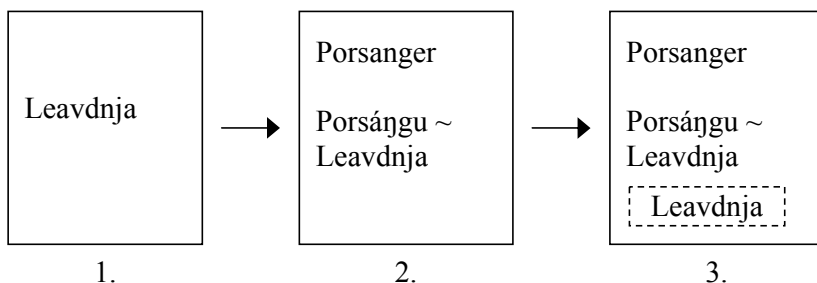
Dán ihtagii ii leat nammadutkamis rievtti mielde sajáiduvvan tearbma, daningo das lea sáhka ain seamma denotašuvnna mii lea dušše omd. šlája dáfus rievdan dahje luonddudili dihte omd. veháš gáržon dahje viidánan. Dávjá dákkár dáhpáhusain ii leat rievtti mielde sáhka makkárgie gielalaš rievdamis, muhto baicce

das, ahte lokalitehta masa namma čujuha, lea rievdan. Ain lea dattetge dušše fal okta namma mainna čujuhuvvo ovttá lokalitehtii. (Dalberg 1988: 13–14; 1991: 132–133; maiddái Zilliacus 1988: 9.)

Nuppe dáfus denotašuvdna sáhttá leat rievdan nu, ahte seamma namain čujuhuvvo man nu eará lokalitehtii maiddái, nugo omd. Unjárgga *Stuorravuonna* lea álgoálggus vuona namma ja dál maiddái giláža namma, dahje omd. *Karášjohka* mii lea sihke joga ja gili namma ja dál maiddái gieldda namma. Dalle lea biddjon odđa namma, daningo namma lea váldon odđa atnui. Dás lea namalassii sáhka onymalaš homonymias, mii mearkkaša dan, ahte šaddet homonymalaš namat mat čujuhit sierra lokalitehtaide. (Zilliacus 2002: 171–172; Dalberg 1988: 13.) Dát ida gohčoduvvo nammadutkamis **denotašuvdnarievdamin**. Dákkár rievdamá boadusin šaddan báikenamat leat semantihkalaččat sekundárat álgoálgosaš báikenamaid ektui.

Máŋggagielat guovllus sáhttet báikenamaid denotašuvnnat rievdat dahje sirdásit maiddái nuppi giela váikkuhusas. Danin omd. sámeziel namma *Leavdnja*¹³ mii álgoálggus lea adnojuvvon olles guovllu namman, lea dálá gielas rievdan maiddái čujuhit vuona siskkimus oasi gillái. Dán denotašuvdnarievdamii lea váikkuhan dárogiepla *Porsanger*-namma man vuodul lea šaddan hálddahušlaš namma *Porsáŋgu*. Dát loatnanamma bealistis lea sirdán álgoálgosaš guovllu nama *Leavdnja* eará doibmii. (Helander, K. 2004c: 75–77.)

Nammageardái bohtán dárogiepla namma lea váikkuhan sámi namaide nu, ahte sámeziepla álgoálgosaš nammii lea álggus bohtán buohtalas loatnanamma *Porsáŋgu* ja dan váikkuhusas *Leavdnja*-nama denotašuvdna lea álggus sirdášan. Synkronalaččat orru dálá gielas dattetge leame nu, ahte *Leavdnja*-namas leat guokte denotašuvnna, namalassii álgoálgosaš guvlui čujuheaddji denotašuvdna, muhto dál juo dábbáleabbo čoahkkebáikki denotašuvdna. Denotašuvdnarievdamá sáhttá konkretiseret *Leavdnja*-namain čuoovvoaččat:

Govus 3. Dárogiepla báikenama *Porsanger* váikkuhan álgoálgosaš sámi nama *Leavdnja* denotašuvnna rievdamii.

¹³ Ánte Aikio (2004: 19) mielde *Leavdnja* lea substráhttanamma sámezielas.

Namma *Leavdnja* adnojuvvo guovllu namman (1). *Porsanger*-nama váikkuhusas lea *Porsángu* šaddan dábálaš guovllu namman, álggos várra buohtalasnamman guovllu nammii *Leavdnja* (2). *Porsángu*-namma lea dagahan dan, ahte *Leavdnja*-nama denotašuvdna 'guovlu'-mearkkašumis ii leat šat nu dábálaš. *Leavdnja* lea ožžon nuppi denotašuvdna 'gilli, čoahkkebáiki' mii dálá gielas lea dán nama dábáleamos denotašuvdna (3).

Dakkár báikenamat mat leat sirdásan mearkkašit nuppi báikki, sáhttet gohčoduvvot **sirddanamman**. Dákkár namaide lea mihtilmas, ahte báikki entitehta almmuhuvvo juo ovddežis gárvves namain. Boarrásat nammadutkanárbevierus tearbma *sirddanamma* lea adnojuvvon eanaš dušše dakkár namaid birra mat ledje sirdásan ássama mielde guovllus nubbái. (Kiviniemi 1975: 48; Nissilä 1968: 54; maddái omd. Rayburn 1984; 1999; Zilliacus 2002: 203.) Nissilä lea fuomášuhtán, ahte dákkár sirddanamaid jovkui gullet maddái ng. ”**mátkenamat**”, nugo omd. gávppašan-, vearuhan- ja bivdomátkkiide gullevaš namat. Dehálaš lea dat, ahte mátkenamat eai dattetge eisege álo eaktut ođđa, fásta ássama. (Nissilä 1968: 54; vrd. maddái Helander, K. 2004c: 79.)

Dálá nammadutkamis *sirddanamma* gokčá viidáset joavkku namaid, go dušše fal daid mat leat ássama dahje mátkkiid mielde sirdojuvvon báikkis nubbái. Sirddanamman dulkojuvvojit buot dakkár namat main báikki entitehta lea almmuhuvvon juo ovddežis gárvves namain. (Kiviniemi 1975: 48.) Sirddanamat juhkojuvvojit dál guovtti jovkui: **veardádalli** ja **metonymalaš sirddanamman**.

Jus sirddanama vuodđun lea muhtinlágan veardádallan juo ovdal nammaduvvon lokalitehta ja ođđa báikki gaskkas, dakkár sirddanamat gohčoduvvojit **veardádalli sirddanamman**. Mu dutkanguovllus leat dákkár veardádalli sirddanamat omd. dakkár dárogiel ássanbáikkiid namat maid dárogielagat geat leat fárren eará guovlluin Norggas, leat bidjan ássanbáikkiid namman iežasaset ovddeš ássanguovlluid namaid mielde. Ovdamearkka dihte lea Æ6-kárttas ássanbáikki namma *Namdalen*, ja dán nama lea bidjan Namdalenis Máttá-Várjjagii färren Jens Chr. Eggen iežas ássanbáikki namman (Lunde 1979: 126). Seamma láhkai leat veardádalli sirddanamat maddái dakkár Máttá-Várjjaga dárogiel ássanbáikenamat maid nammamállen leat lulit guovlluid dárogiel namat, nugo omd. Ø5-kárta ássanammat Vuorjámis: *Bjørnstad*, *Heggstad*, *Heimdal*, *Eggemoen*, *Liland*, *Brekken* ja *Brekkan*. Jagi 1851 ásaiduvve vuosttaš dáččat Vuorjámii, ja sii färrejedje Máttá-Várjjagii Lulli-Trøndelágas (Lunde 1979: 120–123). Vuorjama dárogiel ássanbáikenamat leat dan dihte čielgasit veardádalli sirddanamat maid mállat leat sirdojuvvon Máttá-Várjjagii.

Anglosaksalaš kolonijaguovlluin lea leamaš dábálaš ráhkadit veardádalli sirddanamaid maddái nu, ahte álgoálgosaš eangalsgiel nammii lea lasihuvvon ovdamearus *New*, nugo omd. *York* > *New York* ja *South Wales* > *New South Wales*. Báikenamaid málle lea dákkár namainge sirdojuvvon kolonijaguovlluide veardádallama boadusin. Sidney J. Baker (1978 [1945]: 276) lea čállán Austráalia eangalsgiel báikenamaid birra ná:

One of the regrettable features of Australian place-names is their lack of originality and imagination. Many of them read like a catalogue of London suburbs, English provincial towns and U.S. castoffs. They represent a smear of dullness wiped across the Australian map.

Baker mielde mángga Austrálie eaŋgalsgiel báikenamas váilu miellagovvadás. Dakkár namat leat dego London gávpogiid birasguovlluid dahje Englándda unna gávpogaččaid namat dahje Amerihká fantasiijahis namaid listu. Dát buohtastahttin čujuha aiddo fal dasa, mo dákkár veardádalli sirddanamaid mállet gullet eará gielalaš ja kultuvrralaš birrasii go masa dat báikenamat sajáidahttojuvvojedje kolonialisttalaš nammabidjama boadusin.

Nubbi sirddanamaid joavku leat **metonymalaš sirddanamat** mas lagaš báikki namma adnojuvvo eará lokalitehta namman (Kiviniemi 1975: 29, 48–49; Kiviniemi je. 1974: 49–50). Dákkár sirddanamain ii leat sáhka veardádallamis, muhto baicce das, ahte namma oazžu ođđa lassedenošašuvnna. Luonddu- ja ássan- namaid oktavuolta lea dávjá dakkár, ahte primára luonddunama atnigohtet maiddái ássannamman, ja dákkár dáhpáhusas lea ássannamma metonymalaš sirddanamma. Dan dihte omd. gilinamma *Unjárga* lea metonymalaš sirddanamma álgoálgošaš njárgga namas *Unjárga* ja gilinamma *Stuorruvuonna* lea maiddái metonymalaš sirddanamma vuona namas. (Gč. sámi namaid denotašuvdnarievdamiid birra eanet omd. Helander, K. 1994b: 55–56; 2004c: 75–76.) Dáid lokalitehtaid namain ollašuvvá danin onymalaš homonymiija.

Syntávssalaš-semantihkalaš analysamálle mielde leat sirddanamat ovttaoasat namat, daningo dat muitalit denotašuvnnaset birra dušše ovta ášši, namalassii sajádaga (Kiviniemi 1975: 48–49). Omd. bori namma *Áppošborri* lea syntávssalaš-semantihkalaččat guovtteoasat namma, muhto bori nama vuodul metonymalaččat ráhkaduvvon ássanbáikki namma *Áppošborri* lea ovttaoasat namma.

2.8 Báikenamaid juohku denotašuvnnaid mielde

Báikenamaid luohkkájuogus namaid denotašuvnna šlája mielde lea rievtti mielde sáhka namaidahtton báikkiid klassifiseremis (Kiviniemi 1990a: 46; Zilliacus 1966: 70–71). Báikenamaid sáhtta rátkkašit mángga vuogi mielde. Dán dutkamusa empiralaš materiála dáfus lea relevánta váldojuohku **luonddu-**, **ássan-** ja **gieddenamaid** gaskkas. Dákkár juohku lea guovddážis go meroštalan, ahte leago omd. mii nu namaid luonddubáikái vai ássanbáikái čujuheaddji namma vai leago namma adnojuvvon omd. arkiivagáldus man nu gietti namman.

Luonddunamat leat dakkár báikenamat mat čujuhit luonddubáikái nugo omd. jávrái, johkii, njárgii, roggái, várrái ja buot eará luonddu osiide mat leat luondduvidá. Luonddunamaid lea maiddái vejolaš juohkit ain viidáseappot sierra luohkáide. (Vrd. omd. Kiviniemi 1990a: 46, 52.) Dán dutkamusa analysas lea

doarvái giedahallat luonddunamaid oktan váldojoavkun, daningo dán barggu empiralaš materiála guovddášjuohku lea luonddunamaid, ássannamaid ja gieddenamaid gaskkas.

Ássannamat leat buot dakkár namat mat čujuhit ássamii mii sáhtta leat juogo fásta, gaskaboddasaš dahje periodalaš ássan. Ássannamma lea oppalaš tearbma mii gokčá iešgudetlágan čoahkkebáikkiid namaid nugo omd. gilinamaid ja giliosiid namaid. Daid lassin ássannamaide gullet maiddái iešgudetlágan ovttaskas ássanbáikkiid namat mat sistisdollet maiddái gaskaboddasaš dahje periodalaš ássanbáikkiid, nugo geasse- ja dálvesajiid namaid. Valtonen (2003: 29–32) lea jorgalan ruotagiela *bebyggelsesnamn*- ja suomagiela *asutusnimi*-tearpma sámegeillii *ráhkadusnamman*. Anán dattetge vuohkkasat oppalaš tearbman *ássannamma*-tearpma, daningo dat čujuha sisdoalus bealis čielgasit ássamii. *Ráhkadusnamma* ii govve seamma bures, makkár nammajoavkku birra lea sáhka, ja dat sáhtta álkit ipmirduvot čatnaseame man nu láhkai báikenamaid gielalaš ráhkadussii¹⁴ dahje juobe *artefáktan*¹⁵ gohčoduvvon báikenamaide.

Ássannamaid luohká siskkobealde earuhan sierra joavkun daid ássanbáikkiid namaid mat hálddahuslaš meroštallamis leat váldodáluid dahje ng. matrihkaldáluid namat. Ovdal lean gohčodan ovttaskas ássanbáikái čujuheaddji namaid sámegeillii oppalaččat **dálunamma** (omd. Helander, K. 1994b). Mállen dán tearbmaatnui lea leamaš erenoamážit suomagiela nammafágalaš terminologijja mas *talonnimi* (> sá. *dálunamma*) sáhtta adnojuvvot oppalaš tearbman (gč. Kiviniemi je. 1974: 52; gč maiddái Lehikoinen 1988: 23–24).

Jus tearpma *dálunamma* atná oppalaš tearbman, dat ii atte rievttis gova sámi ássanmállii gullevaš namaid birra, daningo buot árbevirolaš sámi ássanbáikkiid namat eai leat eisege čadnon dálui dahje dálloodolui. Buot ovttaskas ássanbáikkiid namaid oppalaš tearbman *dálunamma* lea eahpedárkil. Dat sáhtta leat maid čádjidahtti goit dalle, go lea sáhka Finnmárkku ássanbáikkiid namaid birra, daningo Norgga hálddahushistorjjás leat erohusat Finnmárkku ja eará hálddahusguovlluid matrikuleremis. Tearpma **dálunamma** lea dan dihte buoremus ráddjet guoskat dušše dihtolágan ássannammajovkui mii historjjálaččat gullá oktii Norgga eanaoamastanvuogádagain ja matrikulerenhistorjjáin ja sullasaš hálddahusvuogádahkii gullevaš namaiguin maiddái Suoma ja Ruota beale Sámis. (Gč. maiddái Helander, K. 2004c: 78.)

Meroštalan **dálunama** dárkileappot dainna lágiin, ahte dálunamat leat dakkár ássanbáikkiid namat mat leat váldodáluid dahje matrihkaldáluid namat. *Mat-*

¹⁴ Vrd. ahte Valtonen čállá omd. ahte ”primára ráhkadusnamat leat namat, mat leat ráhkaduvvon dihto ráhkadusa várás” (2003: 31). Suoma- ja ruotagiela gáldut maidda son dás čujuha, giedahallet ássamii gullevaš nammadeami, ja danin tearpmat *ráhkadusnamma* ja *ráhkadus* eai oro doarvái čielgasit čujuheame ássamii.

¹⁵ *Artefákta* lea juoga man olmmoš lea ráhkadan (omd. šaldi, buoddu) dahje dat lea olbmo doaimma boadus (omd. bálggis, máđidja, njáskkahat). *Artefávttain* sáhttet maiddái leat namat.

rihkaldállu lea dakkár ovtadat mas lea eanagirjjis dahje matrihkkalis dállonummir dahje matrihkalnummir. Dáinna lágiin meroštallojuvvon *dálunamma* čatnasa eanaoamasteapmái gullevaš hálddahuovuogádahkii, ja vástida dárogiela *gárdsnavn-terbmii*. (Schmidt 1981 s.v. *gardsnamn*; NHL 1999 s.v. *matrikkelgård*.)

Go *dálunamma* ráddjejuvvo dáinna lágiin, de dárbbášuvvo maiddái nama-hus dakkár ovttaskas ássanbáikkiid namaide mat eai čujut dáluide. **Doalunamman** sáhtá gohčodit dákkár ássanbáikkiid namaid mat leat dálus juhkkujuvvon bihtát dahje doalut ja mat ožžot eanaregistreremis iežaset doallonummira¹⁶. (Schmidt 1981 s.v. *bruksnamn*; NHL 1999 s.v. *bruk*.)

Periodalaš ássamii gullevaš namat leat **gidđa-**, **geasse-**, **čakča-** ja **dálvesa-jiid namat**. Ovttaskas ássanbáikkiid namat earret *dálunamat* gohčoduvvojit dán barggus oktasaš namahusain **ássanbáikenamman** dalle go analysa dáfus ii leat dárbbášlaš sirret nammajoavkkuid dárkileappot.

Goalmát báikenamaid váldojoavku mii lea relevánta dán dutkamuša empiralaš materiála luohkkájuohkima dáfus, leat iešguđetlágan gittiid ja lájuid namat. Ránnágielaid fágaterminologijias leat adnojuvvon mánggalágan tearpmat nugo omd. su. *viljelysnimi*; *tilusnimi* ja su.-ru. *odlingsnamn*; ru. *ágonamn*; dár. *teignamn*; dánskk. *marknavn* (gč. tearbmaságastallama birra dárkileappot omd. Kiviniemi 1990a: 46; Harling-Kranck 1990: 11–15; Helleland 1992b: 155–158). Dán tearbmaanu málle mielde sáhtášii sámegeillii gohčodit dákkár báikkiid namaid omd. *gilvvanamman* dahje nugo Valtonen (2003: 23, 29) gohčoda *gilvineatnamiid namman*, *oamastus-* ja *oamastannamman*.

Daningo dán nammajovkui ii leat dássázii vel sajáiduvvan sámegeiel tearbma, mun lean válljen dán barggus atnit ođđa tearpma **gieddenamma**. Dáinna tearbmaválljemiin sáhtá buorebut govvet dan, makkár nammaluohká birra lea sáhka. Ovddabealde namuhuvvon ránnágielaid tearpmat deattuhit eanet dakkár agrára kultuvrra eanadoallomálle mas guovddázis leat gilvojuvvon eatnamat. Sámi ealáhusvuogádahkii ii leat (leamaš) mihtilmas, ahte eatnamat leat leamaš gilvojuvvon, muhto baicce dat, leago daid sáhtán láddjet. (Gč. omd. Mákká Regnor 2003: 56–60; Nilsen 2001: 95–104.) Dan dihte lean válljen dán barggus gohčodit **gieddenamman** buotlágan gittiid, niittuid, meahccelájuid ja bealdduid namaid ležžet dat báikkit gilvojuvvon dahje eai.

Dán nammajoavkku ráddjedáhpáhussan leat dakkár luonddubáikkid mat leat láddjejuvvon nugo omd. jeakkit dahje njárggat ja maid sáhtášii analyseret báikki šlája mielde luonddunamman nama topográfalaš iešvuhtii čujuheaddji vuodđoosi mielde. Namaid klassifiseremis ferte earuhit, goas lea sáhka báikki šlája ja goas báikki anu birra. Vaikko lokalitehta adnojuvvo omd. ládjun, dat ii álo dárbbáš mearkkašit dan, ahte lea ráhkaduvvon ođđa namma. Dat mearkkaša dan, ahte omd. muhtun njárga berrešii klassifiserejuvvot šlája mielde njárgan vaikko vel dát

¹⁶ *Doallu* lea dán oktavuodas seammá go dárogiela *bruk* ja suomagiela (*lohko-*; *jako*)*tila*. *Doallonummir* vástida dárogiela matrikulerenterbmii *bruksnummer*.

njárga láddjejuvvošiige. (Söderholm 1988: 99–100.) Dás lea sáhka dan birra, leago klassifiserema vuolggasadjin denotašuvdna vai báikki atnu.

Nuppi dulkonmálla mielde gieddenamaid sáhtá juohkit **primára** ja **sekundára gieddenamman** dađi mielde, čujuhago nama vuoddoasseappellatiiva gieddái, ládjui dahje gilvvaeatnamii vai earalágan luonddubáikái nugo omd. jeaggái dahje njárgii (vrd. omd. Kiviniemi 1988: 41–44; Harling-Kranck 1990: 13). Mánngat dutkit leat maiddái giddden fuomášumi dasa, ahte lea vejolaš, ahte jura báikki atnu omd. niitun lea dagahan, ahte luonddubáikái lea biddjojuvvon namma ja ahte jura dát báikki atnu lea doalahan dahje seailuhan dan nama. Dákkár dáhpáhusain luonddubáikki namma sáhtášii dulkojuvvot primára gieddenamman. (Pitkänen 1987: 97; Kepsu 1988: 90–91; Kiviniemi 1990a: 126; Harling-Kranck 1990: 14; maiddái Zilliacus 1973a: 14–16.)

Meroštalan **gieddenamman** maiddái dakkár namaid maid leksikálalaš sisdoallu ii njuolga čujut gieddenammii (muhto jura omd. luonddunammii), muhto maid atnu gieddin dahje ládjun boahá čielgasit ovdan dutkamusa gáldomateriálas omd. eanabáhpáriin main sáhttet namuhit ovttá ássanbáikái gullelaš gittiid dahje lájuid. Dákkár analysamálla lea mu mielas relevánta maiddái danin, go dat čujuha čielgaseappot sámiid ealáhusmállii mas mánnggalágan luonddubáikkiid leat adnojuvvon omd. meahce- ja jeaggeládjun ja dát leat leamaš oktan oassin resursageavaheamis.

2.9 Kulturnamat – makkár oainnus?

Davviriikkaid toponymalaš árbevierus lea dábálaš, ahte báikenamat leat juhkkojuvvon denotašuvnna mielde dahje báikki šlájaid mielde guoktin váldojoavkun, namalassii **luonddunamman** ja **kulturnamman**. Kulturnamat leat Suoma ja Ruota nammadutkamis meroštallojuvvon kulturbáikkiid namman. Kulturbáiki lea fastten juogo artefákta dahje dakkár báiki mii lea ollásit dahje eanaš olbmo barggu dahje doaimmaid boadus. (Kiviniemi 1990a: 46; Pamp 1988 [1974]: 7.) Dán fágaárbevierus leat artefávttaid lassin meroštallojuvvon erenoamážit ássannamat ja gieddenamat kulturnamaid jovkui. Kiviniemi (1990a) mielde juohku luonddu- ja kulturnamaide ii dábálaččat buvttá váttisvuodaid, muhto leat dattetge maiddái dakkár báikkiid maid iešvuolta ii leat dán juogu mielde iešalddis čielggas nugo omd. luonddugieddi dahje várpi. Kiviniemi (1990a: 46) mielde dákkár báikkiid luohkájuohkin berre dalle sohppojuvvot sierra.

Dárogiel nammadutkanárbevieru mielde sáhttet kulturnamat čujuhit olmmošlaš doibmii dan viiddis mearkkašumis. Dábálaččat **kulturnamman** sáhttet dattetge gohčodit dakkár goallošbáikenamaid mas nama mearusoassi čujuha kultuvrii (Schmidt 1981 s.v. *kulturnamn*). Dákkár meroštallamis lea vuolggasadjin nama navdinágga iige báikki denotašuvdna. Albøge (1993: 14) lea fuomášuhtán, ahte nama navdinákka mielde meroštallojuvvon kulturnamma mielddisbukta

maiddái dan, ahte čielga ássannamaid berrešii fas meroštallat dán málle mielde luonddunamman, jus ássanbáikenama mearusoasis lea lundui čujuheaddji appellaatiiva nugo omd. namas *Haugastøl*. Dan dihte dákkár meroštallan doalvu veadje-meahttunvuhtii.

Aud-Kirsti Pedersen (1996b: 251) lea fuomášuhtán, ahte buot namat leat viiddis mearkkašumis kulturnamat, daningo buot báikenamat leat olbmuid doaimmaid bohtosat. Pedersen čujuha maiddái dasa, ahte dát juohkinvuohki buktá álkít eahpelunddolaš erohusaid nammajoavkkuid gaskii, jus omd. gieddenamat meroštallojuvvojit kulturnamman, muhto murjenbáikkiid ja monnečoagginbáikkiid namat gullet luonddunamaid vuollái. Dattetge su mielas sáhttá leat muhtin oktavuodain vuogas juohkit namaid kultur- ja luonddunamaide. Nu maiddái son geassá ráji kultur- ja luonddunamaid gaskii fásta ássama perspektiivvas, daningo su analysamálle mielde ássamii čujuheaddji namat leat kulturnamat ja buot eará namat gullet luonddunamaid jovkui.

Zilliacus (1973a: 8, 22) lea guorahallan viidát perspektiivvas báikenamaid ja kultuvrra oktavuoda. Son čállá, ahte beroškeahtá makkár nammaráđu lea gažaldagas, de leat buot báikenamat kultuvrii čatnagasas dan mearkkašumis, ahte olbmot leat navdán daid báikkiid maid birra lea leamaš dárbu hupmat ja dainna lágiin báikenamat leat álo kultuvrra buktagat. Zilliacus fuomášuhtá maiddái dan, ahte nammaservodaga oainnus geahčadettiin eai oro leame doallelaš kriterat maid mielde namaid juohkin kultur- ja luonddubáikkiid namman livččii nu čielggas eandalii go omd. mánggat lájut sáhttet leat luondduvidá jalgadasat, dahje hámmamat ja sátkkut sáhttet leat luondduvidá luovttat ja gáttit. Su oainnu mielde eai leat doallelaš dieđalaš ákkat, manin nammaráđu galggašii juohkit kultur- ja luonddunamman. (Zilliacus 1973a: 15.)

Maiddái estelaš nammadutki Marja Kallasmaa (2005) lea deattuhan, ahte buot nammabidjan lea rievtti mielde kultuvrii čatnagasas. Danin su dulkojumi mielde maiddái ng. luonddunamat leat kulturnamat. Kallasmaa oaivvilda, ahte binára juohku luonddu- ja kulturnamman ii oba heivege estelaš nammageardái mas su mielas lea eanet relevánta ráhkaduslaš juohku ássannamaid ja buot eará namaid gaskkas.

Maiddái Sjöblom (2002; 2006) lea guorahallan tearpma *kulturnamma* ja namaid klassifiserema. Su mielas (2006: 42) namat leat oassi kultuvrras, muhto namaid denotašuvdna ii vealttakeahtá leat. Luonddu- ja kulturnamaid juogu vuodđun berre leat denotašuvnnaid klassifiseren. Maiddái su klassifiserenmálles kulturnamaide gullet namat maid denotašuvnnaid olbmot leat ráhkadan dahje man nu láhkai rievdadan. Luonddunamaid denotašuvdna lea fas máilmmis beroškeahtá olbmui. Dát juohkinmálle lea synkronalaš, daningo son čatná dán juogu maiddái báikkiid atnui. Jus mii nu kulturbáikkiid rievdá, omd. daningo dat ii šat adnojuvvo, de namma maiddái sáhttá rievdat kulturnamas luonddunamman (omd. bealdu mii lea vuovdiluvvan).

Ođas Sjöblom (2002: 97; 2006: 49) klassifiserenmálles lea dat, ahte son lea lasihan luonddunamaide almmigáhppálagaid namaid, ja kulturnamaid jovkui gullet ássan- ja gieddenamaid lassin johtolaga, visttiid, dáidaga, organisašuvnnaid ja buktagiid namat, oppalaččat namalassii mánggalágan urbána nammajoavkkut.

Binára juohku luonddu- ja kulturnamma buktá álkit gažaldagaid omd. ahte leago oivoža dahje gállama namma kulturnamma vaikko vel lokalitehta leage luonddubáiki dahje ahte manin dakkár namaid berrešii dulkot luonddunamma, jus omd. luonddugiettit sáhttet gullat kulturnamaid jovkui. Sáhka lea maiddá das man muddui lokalitehta galggašii rievdadit ja mo báikki atnu galggašii dovdot luonddus, vai báikenamma klassifiserejuvošii kulturnamma. Dás lea namalassii maiddá sáhka báikkiid anu birra erenoamážit ealáhusaid oktavuodas. Nugo *kulturnamma*-tearbma dábálaččat adnojuvvo, de leat árbevirolaččat agrára ealáhusvuogádaga báikenamat dulkojuvvon kulturnamaide gullevažžan (nugo omd. luonddugiettit), muhto eará ealáhusmáliid namat dábálaččat meroštallojuvvojit luonddunamaid jovkui.

Tearbma *kulturnamma* lea mu mielas problemáhtalaš jura daningo klassifiserema vuolggasadjin lea dábálaččat biddjojuvvon agrára fásta ássi eanadoalloservodat ja dan nammaráđu. Eandalii ássannamat ja gieddenamat leat dán luohkkájuogus leamaš kulturnamaid guovddáš joavkkut. Go dán juogus leat kulturnamaid vuostebárran luonddunamat, de dat tearbmaválljen nanne ipmárdusa dego luondu ii gulaše kultuvrii dahje ahte luonddus ii sáhte leat kultuvra. Dákkár tearbmaatnu juohká máilmmi erenoamážit válđoálbmoga agrára kultuvrra oainnus ja čuoldá kultuvrra olggobeallái earalágan ealáhusaid ja kultuvrraid namaid, nugo omd. álgoálbmogiid nammarájuid maid ii vealttakeahtá oba heivege juohkit dákkár vuogi mielde. Dat juohku lea maiddá nammaservodaga oainnus eahpelunddolaš, daningo oassi servodaga nammarájus ovddastivččii kulturnamaid, muhto nubbi oassi ii. Dat mearkkašivččii kultuvrra hui gáržžes dulkojumi. Buot báikenamat leat mu oainnu mielde čadnojuvvon kultuvrii daningo báikenamat gielalaš mearkan álo eaktudit olbmuid doaimma. Nuppiiguin sániiguin sáhtá dadjat, ahte báikkid ja luondu leat máilmmis, muhto báikenamat berrejit biddjojuvvot, ja dainna lágiin dat leat čatnagasas kultuvrii.

Kulturnamma- ja *luonddunamma*-juohku laktása maiddá oarjemáilmmi oppalaš doabajuhkui luonddu ja kultuvrra gaskkas mas leat ruohhtasat juo čuvgehusáiggis. Dat juohku lea adnojuvvon olguštit eará álbmogiid sivilisašuvnna ja kultuvrra. Lundui gullevaž guovlluid ja territoriijaid leat sáhtán buriin oamedovdduin vuolidit. (Barsh 1999: 18.) Binára doahpagat nugo omd. *luondduduovdagat* – *kulturduovdagat*; *gilvojuvvon* – *luondduviđá*; *ásojuvvon* – *ássameahttun* ordnejit duohtavuoda kategoriijaide. Daiguin ásašuvvojit rájit maiguin lea vejolaš hábmet jurddašeami eanadagaid ja duovdagiid anu ja doaimma birra. Soaitá orrut nu dego dákkár tearpmat eai gulaše makkárge kontekstii, muhto baicce ovddastivčče iešalddes čielga ja ”lunddolaš” juogu dahje ortnega máilmmis. Go suokkarda dárkileappot dákkár tearpmaid sisa huksejuvvon ipmárdusa, de dávjá čájuhuvvo,

ahte dasa lea eaktun kultuvrralaččat meroštallojuvvon eanageavaheapmi ja ahte dasa leat dihto historjjálaš eavttut. (Schanche, A. 2002: 156.) Dákkár jurddašepmi čatnasa viidáseappot maiddá dasa makkár guovllut ja báikkit ipmirduvvojit gullevažžan *kultureanadagaide*. Dávjá jura árbevirolaš eanadoalloguovllut ja ássanguovllut meroštallojuvvojit kultureanadahkan, muhto sámi guovllut govvejuvvojit ja meroštallojuvvojit ávdinguovlun dahje luondduvidá guovlun. (Schanche, A. 2002: 156–158; Helander, K. 2006b.)

Mattus (2000: 251) lea fuomášuhtán, ahte suomagiela tearbma *erämaa* dan dálá mearkkašumis¹⁷ lea leamaš sámiide amas, daningo árbevirolaččat buot lea leamaš *meahcci*. Dát fuomášuhtin čujuha jura dan perspektiivaerohussii mii boah-tá das, ahte sámiide meahcci lea oahpes resursaguovlu, muhto earáide dákkár guovlu lea ávdin, ”villa” guovlu. Mattus čohkken báikenammalistu Anárjávrru nuorttabealde Váhčiris čájeha maid čielgasit dan, mo sámiid árbevirolaš ealáhus-ja resursaguovllus leat báikkiide biddjojuvvon namat, ja dainna lágiin dákkár guovllutnai gullet oassin sámiid kulturduovdagiidda. (Mattus 2000: 253–328; vrd. maiddá Schanche, A. 2002: 162–169.)

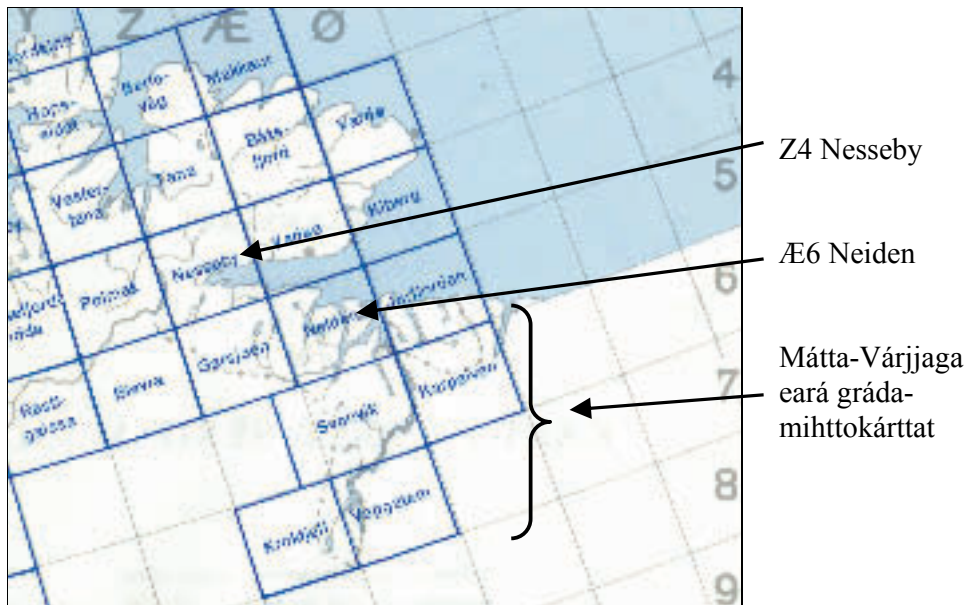
Jus sámi báikenamaid válđojuohku gessojuvvošii njuolga eará gielaid málle mielde kultur- ja luonddunamman, de dát juohku bealistis maiddá doarjjošii olgobeal eavttuiguin meroštallojuvvon kultuvrra sisdoalu. Dát juohku ii heive mu mielas sámi báikenammaráju klassifiseremii iige dákkár válđojuhkui leat dárbuge. Dan dihte lean didolaččat guođđán eret dákkár hyperonymadási luohkkájuogu mas dihtolágan namat gohčoduvvojit kulturnamman ja vel erenoamážit, ahte dákkár namaid vuostebeallin livčče luonddunamat. Dan sajis dán barggu nammamateriála válđojuohkun leat nammaluohkát **ássannamat**, **luonddunamat** ja **gieddenamat**. Dan dihte go dát golbma báikenammajoavkku leat seamma dási tearpmat, de ii šatta árvogažaldahkan, ahte ássannamat ja gieddenamat livčče man nu láhkai alit árvvus kulturnamman go luonddunamat, muhto baicce ahte dát golbma namma-joavkku čujuhit čielgaseappot reála máilmmi denotašuvnnaide ja leat dan dihte seamma dási namahusat.

¹⁷ Suomagiela tearbma *erämaa* lea álgoálggus mearkkašan ’boaittoheale bivdoguovlu’ (vrd. ahte dát sátni lea lonejuvvon maiddá suomaruotagillii hámis *erämark*, ja sátni adnojuvvo jura historjjálaš oktavuodain). Suomagiela sáni mearkkašupmi lea rievdan, ja dálá gielas dan mearkkašupmi lea lagamustá ’ávdin dahje villa guovlu’. Sáni sisdoalus lea namalassii jávkan ’ealáhus-ja resursaguovlu’-mearkkašupmi.

3 Dutkanguovllu ja -materiála iešvuodát

3.1 Dutkanguovllu ja -áigodaga válljen ja ráddjen

1800-logu loahpas álggahuvvui vuosttaš topográfalaš kártaaráiddu, ng. **grádamihhtokártaid** (dár. *gradteigskart*), buvttadeapmi Finnmárkkus. Lean válljen vuolggasadjin vuosttaš grádamihhtokártaid álgoáiggi Finnmárkkus. Dan áiggi grádamihhtokártaid ráhkadanguovllu vuodul lean ráddjen Nuorta-Finnmárkku dán dutkamuša primára dutkanguovlun. Dasa lassin lean válljen dutkanguovllu nu, ahte guorahalan guovtti nammakonsuleantta, namalassii Jens Andreas Friis ja Just Knud Qvigstad, konsuleantaáigodagas ráhkaduvvon vuosttaš grádamihhtokártaid namaid. Friis ja Qvigstad leigga vuosttaš nammakonsuleanttat geaid bargun lei guorahallat erenoamážit sámi báikenamaid ja jorgalit daid dárogillii. Dáiguin kriteriaguin lea dutkanguovlun ráddjejuvvon erenoamážit Unjárga ja Njávdam. Dasa lassin Máttá-Várjjaga guovllu eará grádamihhtokárttat (Z–Ø, 5–7) leat mielde buohtastahhtinmateriálan. Grádamihhtokártaabládiid oppalaš kártii (kártta 2) lean merken dutkanguovllu kártaid. Kárttas 3 lea fasten dutkanguovlu čájehuvvon sámi siiddaid ektui (gč. kapihttala 3.2.1).

Kártta 2. Oassi kártaoaimmahaga oppalaš kárttas mas oaidná grádamihhtokártaid juogu guovvluid mielde Nuorta-Finnmárkkus. Dutkanguovlu lea čájehuvvon njuolaiguin (LK 1967).

Báikenammadieđuid livččii dieđusge gelddolaš buohtastahttit eará sámi guovlluide Norggas ja maiddái ránnáriikkaide, muhto mus ii leat leamaš dán barggus mange láhkai vejolašvuohta dasa. Lean baicce ferten hui čavga ráddjet sihke dutkan-guovllu ja -materiála.

Norga gulai Dánmárkui gitta 1814 rádjai, ja dan rájes Norga lei uniovnnas Ruotain gitta 1905 rádjai. Norgga historjjás gohččoduvvo 1814–1905-áigodat **uniovdnaáigin**. Dán dutkamuša guovddášáigodahkan lea jura dát Norgga ja Ruota uniovdnaáigi. 1800-logu gaskkamuttu rájes rievddai Norgga vehádatpolitihkka sámiid ja kveanaid vuostá. Dát vehádatpolitihkka gohččoduvvo **dáruiduhttimin**. 1800-lohkui lea mihtilmas Norgga našuvdnahuksen, ja jahkečuodi gaskkamuttu rájes biddjojuvvojedje johtui iešguđetlágan dáruiduhttindoaimmat sierra servodat-surggiin. Báikenamat ledje oassin dán politihka čadaheamis. Minde (2005b: 10–18) juohká dáruiduhttináiggi njealljin áigodahkan ná: nuppástusáigodat (sullii 1850–1870), nannenáigodat (sullii 1870–1905), alimusáigodat (sullii 1905–1950) ja heaittihanáigodat (sullii 1950–1980).

Guorahalan aiddo dan mainna lágiin uniovdnaáigge hábmejuvvui báikenamaid dáruiduhttinpolitihkka sámi báikenamaid vuostá. Erenoamážit 1870-logu rájes eiseválddit hábmegohte diđolaš báikenammapolitihkka Finnmárkku báikenamaid dáruiduhttimii. Danin dán dutkamušas lea deaddu aiddo uniovdnaáiggi loahppamuttus, namalassii dáruiduhttima nannenáigodagas.

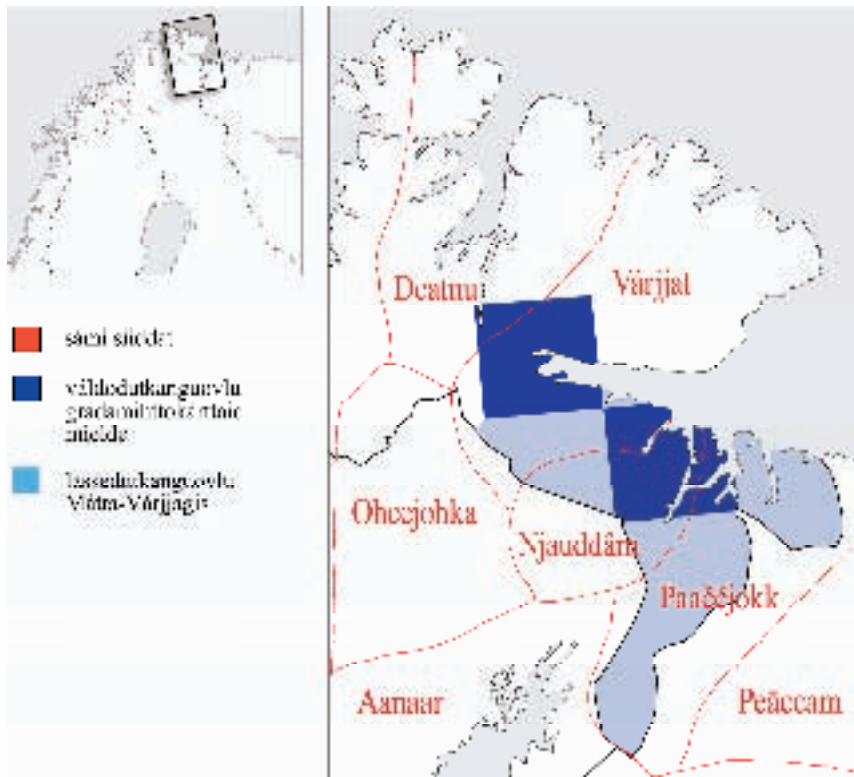
Vuosttaš sámi báikenamaid dáruiduhttimii guoskevaš mearrádus bodii fápmui jagi 1876, go Finnmárkku eanavuovdinláhkii (mii lei reviderejuvvon jagi 1863) lasihuvvui vehádatnamaide guoskevaš láhkaásahus (Helander, K. 2004a: 140). Dan rájes mearriduvvui sámi báikenamaid atnu dáruiduhttinulbmiliid ektui. Báikenamaid virggálaš atnu oažžugodii 1870-logu rájes čielgaseappot stivrejuvvon málle ja garraseappot definerejuvvon ulbmila. Sámi guovlluin ledje dáruiduhttan báikenamaid gal juo ovdal eanaláhkii lasihuvvon mearrádusanai, muhto namaid dáruiduhttin Finnmárkkus ii lean dalle vel leamaš nu čielgasit stivrejuvvon guovddáš eiseválddiid politihkka go 1870-logu rájes. Dan dihte lean ráddjen dutkanáigodaga uniovdnaáiggi loahppamuddui, vai sáhtán dutkat jura dan stuora nammapolitihkalaš rievdadusa mii dáruiduhttima nannenáigodagas biddjojuvvui johtui. Uniovdnaáigge álggahuvvon nammapolitihkka joatkašuvai ain jagi 1905 maŋŋá, go Norga šattai iehčanas riikan, muhto lean ráddjen dutkanáiggi guoskat aiddo fal uniovdnaáigái.

3.2 Unjárgga ja Máttá-Várjjaga historjá ja dilli uniovdnaáigge

3.2.1 Sámi siiddat ássanhistorjjá vuodđun

Daningo sámi báikenamat gullet oktii ássanhistorjjáin, guorahalan dás vel oanehaččat Unjárgga ja Máttá-Várjjaga ássanhistorjjá váldolinnjáid. Gidden maiddái fuomášumi aiddo 1800-lohkui mii gullá mu dutkanáigodahkii. Unjárgga ja Máttá-Várjjaga guovllut leat historjjálaččat golmma sámi siidda guovllut. Unjárga gulai **Várjjaga** siidii mii lei mearrasámi siida. Máttá-Várjjat lea oassi oarjjimuš nuortalaš siiddaid, **Njauddâm** (sáDv *Njávdam*) ja **Paaččjokk** (sáDv *Báhčaveajji*) siidda árbevirolaš guovllus.

Kárttas 3b leat čájehuvvon sámi siiddat mat leat leamaš dálá Nuorta-Finnmárkkus ja dan birrasis. Kárttas 3b lea maiddái dutkanguovlu merkejuvvon siiddaid ektui.

Kárttat 3a ja 3b. Dutkanguovllu oktavuolta sámi siiddaide.

Nuortalaš siiddaid árbevirolaš guovlluide bohte 1800-logu mielde maiddái davvisámi boazodoallit stuora ealuiguin. Erenoamážit Suoma ja Norgga ráji giddden jagi 1852 dagahii, ahte Várjjaga badjeolbmot eai beassan šat johtit dálveeatnamiidda Suoma beallái. Dan rájes sii atnigohte Máttá-Várjjaga guovlluid iežaset dálveorohahkan. (Wikan 1995: 156–157; maiddái Niemi 1996: 255–256.)

3.2.2 Unjárga oassin Várjjaga siiddas

Dálá Unjárgga gieldda hálddahaslaš guovlu lea boares Várjjaga siidda váimmus guovlu, muhto álgoálgosaš siidii gulai stuorámuš oassi Várnjárggas. Maiddái Várjavuonna ja oasis Deanu čázadagas gulle dán siidda resursaguovlluide. Ekonomalaš nuppástusat ee. lassánan gávppašeami ja vearuheami geažil ja dáčča ássama ekspansuvdna sámi ássanguovlluide váikkuhedje dasa, ahte Várjjaga siida vehážiid mielde rievddai álgoálgosaš hámistis árvvu mielde 1600-logus ja 1700-logu álggus. (Schanche, K. 2005: 68–69; 2002: 49.)

Sámiid periodalaš ássanmállii gulle álgoálggus njeallje ássansaji: geasse-, čakča-, dálve- ja gidđasadji. Dát ássanmálle rievddai 1700-logu mielde guovtti ássanbáikki gaskasaš ássanmállen nu, ahte sámiin ledje dálve- ja geassesajit. Várjjaga sámiin seallui dálve- ja geassesajiide johtin gitta 1900-lohkui, muhto Várjavuona davvegáttis koloniseren dagahii dan, ahte geassesajit sirdojuvvojedje dađistaga siskelii Várjavutnii. (Schanche, K. 2002; Kolsrud 1961).

1800-logus ledje sihke dálve- ja geassesajit buorre muddui dálá Unjárgga gieldda guovllus. Várjavuona davvegáttis lei sihke dálve- ja geassesadji mearragáttis, muhto lulábealde ledje dálvesajit dábálaččat siskelis jávregáttiin, johkalegiin ja vumiin, ja geassesajit ledje mearragáttis. (Kolsrud 1961: 45–49; gč. maiddái Nilsen 1990.)

Periodalaš ássanmálle vuodđun lei resurssaid mánggabealat atnu jagi áigodagaid mielde. Dákkár ealáhus- ja ássanmálle lei ollásit amas dáčča eiseválddiide geat erenoamážit 1800-logu mielde deattuhišgohte fásta orru agrára kultuvrra ja árvvoštalle sámi ealáhusvuogádaga dan oainnus. Ámtaagronoma Nielsen (1893: 7)¹⁸ čilgii dili Unjárggas ná:

Jordeiendommene i Nesseby er nu delte i en Masse Smaalapper, der ligger spredt omkring - ofte langt fra vedkommende Eiers Boplads. Man finder - som Følge herav - den Besynderlighed, at en Familie flytter et Par Gange om Aaret regelmæssigt mellem de forskjellige Steder, hvor der er Jord, der tilhører den, og altsaa har flere Bopladse. Dette maa selvfølgelig være uheldigt i mange Henseender, og bør søges undgaaet ved nye Udmaalinger.

¹⁸ Nielsena čilgehusa lea siteren maiddái Amund Helland (1906: 425).

Nielsena oainnut ovddastit oainnuid, mo dáččat árvoštalle eahpeefektiivvalažžan sámiid ealáhusmálla mas vuodđun lei mánggalágan resurssaid atnu ja periodalaš ássan. Juo jagi 1775 eanaresolušuvnnas lei paragrafa man mielde eanabihtáid lei galgat čohkket ovtta sadjái, muhto dalle eai vel dattetge rievddadan mearrasámiid eanageavahanmálliid (Tønnesen 1979: 395; Helander, K. 2007b: 145–147). Erenoamážit 1800-logu gaskkamuttu rájes šattai mihtilmassan, ahte eiseválddit geahččaledje stivret eanavuovdinpolitihka didolaččat nu, ahte periodalaš ássanmálla sajis sámit galge bisánit orrut ovtta sadjái ja oažžut mihtiduvvon eanabihtáid dušše fal ovtta sajis. (Vrd. Jernsletten 1986; Mákká Regnor 2003: 40–41.)

Unjárgga sámit johte periodalaš ássanmálla mielde dálve- ja geassesaji gaska miehtá 1800-logu. Dát ássanmálla seailui Unjárggas guhkimusat Várjavuona lulábeale. Jagi 1940 jođii vel okta bearaš mañimuš geardde iežas geassebáikái Fieltegieddái Vieravuonbađas. Várjavuona davábeale gáttis lei dálve- ja geassesajiid gaskasaš johtin nohkan 1910-logus. (Nilsen 1990: 28, 41; Schanche, K. 2002: 55).

3.2.3 Mátta-Várjjat nuortalaš siiddaid oarjjimuš guovlun

Stádaid rájit gessojuvvogohte Sámis 1751 rájes, muhto guovllut Várjavuona lulábealde Reaisavuonas nuorttas, namalassii nuortalaččaid siiddat **Njauddám** (sáDv *Njávdam*), **Paaččjokk** (sáDv *Báhčaveaji*) ja **Peäccam** (sáDv *Beahcám*), ledje Norgga ja Ruošša oktasašguovlun (dár. *fellesdistrikt*) ain 1800-logu álggus. Oktasašguovlu gulai Ruošša jurisdikšuvdnii, muhto Ruošša lassin maiddái Norga vearuhii dán guovllu nuortalaččaid jagi 1813 rádjai. Nu guhká go oktasašguovllu siiddat ledje Ruošša hálddahussii gullevaččat, mearridedje nuortalaččat siiddaideaset resurssaanus ja maiddái koloniseremis siiddaid guovlluide. (Andresen 1989: 13, 25, 57; gč. maiddái Viinanen 2002.) Dát dilli rievddai ollásit jagi 1826 rájes, go Njávdáma ja Báhčaveaji siiddaid guovllut juhkkojuvvojedje Norgga ja Ruošša gaskasaš rádjegeassimis.

Jagi 1826 gessojuvvui Norgga ja Ruošša gaskii rádji, ja dat guovlu mii dál gohčoduvvo Mátta-Várjjagin, bázi rádjegeassimis Norgga beallái. Oasit Njávdáma ja Báhčaveaji siiddaid árbevirolaš guovlluin báhce rádjegeassimis Norgga territorii ja beallái. Rádjegeassin mearkkašii maiddái dan, ahte nuortalaš siiddat masse oktovoigatvuodaid siiddaid resurssatnu iige siiddain lean šat váldi stivret guovllu koloniserema. (Andresen 1989.) Mátta-Várjjat lea nuoramus oassi oppa Norggas, ja uniovdnaáigái lea mihtilmas dán territorála guovllu garra koloniseren ja dáčča identitehta didolaš huksen.

Njávdáma siidda sámit šadde Norgga stádboargárin rádjegeassima geažil. Sii masse iežaset dálve- ja čakčeatnamiid jagi 1826 rádjegeassimis Ruššii ja gea-

vadis dát eatnamat báhce Suoma beallái. 1880-logu rájes Njávdáma siidda sámít eai šat ožžon johtit Suoma¹⁹ beallái iežaset dálveeatnamiidda. Danin sii bisánedje orrut Njávdamii mii dassái lei leamaš sin geassegilli. Geassesaji lassin báhce Norgga beallái árbevirolaš giđđasajit mat ledje Njávdamvuona gáttiin ja sulluin, erenoamážit Sállamis ja Gievjjus. Sállamis manai Njávdáma ja Báhcaveaji siidda gaskasaš rádji, nu ahte Sállamis lei goappáge siidda bohccuid geasseorohat. (Niemi 1996; maddái Andresen 1989: 25, 33–35, 58.)

Njávdáma siidda sámít masse 1800-logus ja 1900-logu álggus buot daid vuoigatvuodaid mat árbevirolaččat ledje leamaš sin siidda oktovuoigatvuodát. Kveanid fárren Njávdamii mielddisbuvttii, ahte sámít masse jagi 1848 luossabivddu oktovuoigatvuoda Njávdamjogas. Ruvkedoaimmaid čuovvumuššan nuortalaččaid oktasaš árbeeatnamat Njávdamis juhkkuojvvojedje priváhta oamastussii, vai daid livččii lean dárbbu mielde álkit bággolonistit dahje eksproprieret Njávdamjoga buodđudeami oktavuodas. Dasa lassin nuortalaččaid boazodoallu vuoitahalai kolonisttaid ja davvisámiid boazodollui. (Niemi 1996; maddái Andresen 1989: 25, 33–35, 58.)

Báhcaveaji siida maid biđgejuvvui guovtti oassái, go Norgga ja Ruošša rádji gessojuvvui jagi 1826 gasku dán siidda guovllu, namalassii Báhcaveajjoga mielde. Siidda árbevirolaš čakča- ja dálveeatnamat ledje Báhcaveaileagis goappáge bealde joga. Báhcaveaji siidda bohccot ledje geasset Sállamis ja Vinis. Dán siidda guovddáš mearrabivdoguovllut ledje Dálmmáin ja Vuottasvágis ja luossabivdobáikkit ledje siskelis vuonain, erenoamážit Báhcavuonas ja Rovdavuonas. Geavŋjis (sáN Keeu'ŋes) lei siidda girkolaš guovddáš ja dehálaš luossabivdobáiki. Geavŋjá buohta Norgga ja Ruošša rádji mearriduvvui mohkkasit nu, ahte rádji ii čuvvon Báhcaveajjoga oali muhto gessojuvvui joga oarjjabealde. Geavŋjis²⁰ bázi rádjegeassimis Ruošša beallái. (Tanner 1929: 118–122; Andresen 1989: 21–22, 35–37.) Govas 1 lea oassi Geavŋjá gilis 1930-logus. Dán gova lea gelddolaš buohtastahttit Áhkolaknjárgga govvi (govva 4) mas oaidná ahte Girkonjárga illá oba leige vel makkárge gilli 1890-logus.

¹⁹ Suopma ii lean duon áigge vel iehčanas riika, muhto lei laktojuvvon jagi 1809 Ruššii autonomalaš oassin.

²⁰ *Geavŋjá* gili ruoššagiell namma, ja maŋŋá dárogilliinai adnojuvvon namma, lea *Boris Gleb* mii lei muŋkkaid mielde biddjojuvvon namma. J.A. Friis nammalisttus (1893) namma lea evttohuvvon hámis *Boris og Gleb* mii čájeha dán nama duogáza. Sámi namma *Keeu'ŋes* ~ *Geavŋjis* lea dábálaš stuorámuš guoikkaid appellatiivvuodot namman Deanus nuorttas. Geavŋját leat maddái guovddáš luossabivdobáikkit, ja danin dát namat leat maddái dávjá sirdásan geavŋjiid gáttiid ássanbáikkiid nammannai.

Govva 1. Ķeeu'nes (sáDv Geavŋŋis) lei Báhcaveaji siidda geassegilli ja girkolaš guovddáš. Dán govvas oidno dušše oassi gilis. (Govven Hannes Pukki 1932; SKS KRA.)

Báhcaveaji siidda sámit báhce Ruošša stádaboargárin jagi 1826 rádjegeassimis. Sii masse rádjegeassimis geasseatnamiid Norgga beallái, muhto jagi 1834 soahpamuša mielde sámiin lei ain vuoigatvuohta luossabivdui Norgga bealde. Rádjgeassima maŋŋá dáčča ássan leavai Máтта-Várjjaga vuonaide, ja nuortalaččat masse dađistaga luossabivdobáikkiid kolonistaide. 1800-logu loahpas ledje Báhcaveaji siidda sámiin vel 12 luossasaji Báhcavuonas ja Rovdavuonas, muhto Norgga eiseválddit adde dađistaga dáččaide lobiid bivdit sámiid luossasajiin ja juobe gilde sámiid moderniseremis bivdoneavvuid nugo váldimis atnui gáidánuohti. (Andresen 1989: 112–113, 117.)

1800-logu mielde rivde Norgga eiseválddiid oainnut negatiivvalažžan Báhcaveaji sámiid vuostá geat ledje Ruošša stádaboargárat ja geat gulle ortodoksa girkui. Norga geahččalii luohpat nuortalaččaid vuoigatvuođain Norgga bealde ja jagi 1925 Báhcaveaji nuortalaččat masse buot vuoigatvuođaideaset Norgga bealde, go Norga dagai Suomain soahpamuša oastit nuortalaččaid luossavuoigatvuođaid. Dan rájes Báhcaveaji sámiin eai lean šat makkárge vuoigatvuođat iežaset árbevirolaš guovlluide mat ledje báhcán Norgga beallái. (Andresen 1989: 151–164.)

3.2.4 Oktavuodat eará álbmogiiguin ja Várjjaga guovllu koloniseren

Vaikko Várjjaga ja Máttá-Várjjaga guovllut gulle árbevirolaččat sámi siiddaide, de daidda guovlluide leat birastahtti stádat čájehan beroštumiid juo ovdahistorjjálaš áiggis. Gávpe- ja vearuhanoktavuodain ja maiddái girkolaš doaimmain ja mišuvnnas leat guhkes ruohttasat dán guovllus. Sámit ledje máksán sámivearu jahkečuđiid, muhto vuosttaš vearrolisttut gávdnojit 1500-logu loahpa historjjálaš gálduin. Kalmar-soađi maŋŋá máksigohte mearrasámit jagi 1615 rájes vel nuppi vearu Dánmárku-Norgii, ng. *finneleidang*-nammasaš vearu. Novgoroda jagi 1326 soahpamuššii gullevaš rádjedokumeantta mielde Norga oaččui vearuhit Vilgesmeara rádjai ja Novgorod fas oarjjás gitta Ivgui Ittunjárgga rádjai. (Holmsen 1966: 161; 1977: 60.)

Jagi 1612 rájes Dánmárku-Norga hehttii Ruošša vearuhandoaimmaid Várjjagis oarjjás. Ruošša fas bissehii dáččaid vearrogeassima Guoládatnjárggas. Stádaid gaskkas eai lean vel dan áigge sohppojuvvon fásta rájit, muhto váldeposišuvnnat stádásnuvagohte. (Aarseth 1989: 50–52; Bjørklund 1985: 22–25, 60; vrd. maiddái NHL 1999: *leidang*.) Mu dutkanguovllu sámi siiddat leat aiddo dan guovllus mii áiggi mielde šattai Dánmárku-Norgga, ja 1814 rájes Ruotta-Norgga, ja Ruošša beroštupmeguovllu guovddázii ja gos dáid stádaid gaskasaš territoriála ráđji maiddái loahpalaččat gessojuvvui 1800-logu álggus.

Girkolaš doaimmat ja mišunbargu doibme davviguovlluin stádaid territoriála viggamušaid ovddeaddjin. Ruošša bealde áshuvvui 1420-logus Soloveckij kloasttar Vilgesmeara gáddái. Dát kloasttar doaimmai davviguovlluide mišuvnna guovddázin (Niemi 1994: 309; Porsanger 2005: 97). Mišunbargu beavttánuvai Ruošša bealde 1500-logus, ja ortodoksa girku sajáiduvvan Nuorta-Sápmái lei Ruošša stádii dehálaš politihkalaš ágga sámi guovllu oamastangilvvus. (Porsanger 2005: 91.) 1500-logus huksejuvvojedje kloastarat Guoládatnjárgii ja maiddái kapeallat oarjjimuš nuortalaš siiddaid guovlluide (Niemi 1996: 255).

Várggáid girku lei huksejuvvon jagi 1307. Maiddái Várggáid ladni huksejuvvui sullii seamma áigge go girku. Várggák šattai Finnmárkku hálddahušlaš guovddázin, ja ná áshuvvui Norgga gonagasváldi Finnmárkui. (Hansen – Olsen 2004: 168; NOU 1985: 32; Johnsen 1923: 22–23.) Várggáid ladni olbmot atne Máttá-Várjjaga iežaset resursaguovlun, ja vižže doppe ee. boaldámuša, dimbariid ja jeahkáliid. Nu guhká go oktasašguovllu nuortasámiid siiddat gulle Ruošša jurisdikšuvdnii, mearridedje nuortalaš siiddat dákkár resursaanus. 1700-logu loahpa rájes ávžžuhedje Norgga eiseválddit dáččaid ásaiduvvat Norgga ja Ruošša oktasašguvlui, daningo dáčča ássamiin sáhte ákkastallat oažžut oktasašguovllu Norgga territoriijan. (Andresen 1989: 24, 29.)

Várggák lei ekspanšuvdnaguovddáš mas dáčča ássan leavvagođii Várjavuona davvegáddái 1500-logu rájes. 1520-logus ledje dan guovllus Várggáid lassin golbma veara: Biergi, Ihkkok ja Čáhcesuolu. 1500-logus lei dáčča ássan joavdan

Várjjagis Čáhcesullo rádjai, muhto Máтта-Várjjagis eai ássan dan áigge vel dáččat. (Niemi 1983: 99–100, 163.) Várjjaga siidda sámiid periodalaš ássan- ja ealáhusmálla rievddai, go sii masse dađistaga olggumuš Várjavuona geassesajiid dáččaide geat válde daid atnui ássanbáikin dan botta go sámít ledje iežaset dálvesajiin. Geassesajiid lahkosiin ledje buorit bivdobáikkiit, muhto daid bivdobáikkiid sámít masse. 1700-logu álggus Várjjaga siidda sámiiin eai lean šat geassesajit Čáhcesullo olggobealde. (Kolsrud 1961: 50–52; Niemi 1983: 247–252.)

1800-logu rádjai lei dáčča ássan leavvan siskelii Várjavutnii, nu ahte 1800-logu álggus lei Unjárgga bealde okta ássanbáiki mas orro birra jagi. Dat lei Ceavccageađggi gávpesadji, ja das orui dáčča giehmánni bearrašiinnis. (Nilsen 1990: 28, 41; Schanche 2002: 55). 1800-logu loahpas ledje Unjárggas golbma gávppašanbáikki: Ceavccageađggis, Vuonnabađas ja Várjavuonsullos (Odner 1992: 56).

1800-logus lassánii suomagielat álbmoga sisafárren jura Nuorta-Finnmárkui. Dáid suomagielagiid dárogiel etnonyma lea *kven*, ja dál lea *kven*-namahusa vuodul sámegilliinai sajáiduvvan manjimuš áiggiid *kveana*-namahus Norgga beale suomagielat sisafárrejeddjiid etnonyman (ovdal lei dábálaš sámegiel namahus *láddelaš* dahje *suopmelaš*). Čáhcesuolu ja Máтта-Várjjat ledje váldoguovllut gosa kveanat fárrejedje 1800-logus. 1850-logu rájes lassánii sisafárren Suomas erenoamážit guolásteami dihte.

Unjárggas orro jagi 1845 álbmotlohkandieduid mielde 46 kveana ja jagi 1900 81 kveana (Qvigstad 1921: 67). Qvigstad (1921: 41) dieduid mielde Máтта-Várjjagii fárregohte kveanat easka go Ruošša ja Norgga oktašasguovlu lei juhkkuojuvvon. Máтта-Várjjaga kveanakolonisašuvdna álggi Njávdamis. Vuosttaš kveanabearaš ásaiduvai dattetge Njávdamii jagi 1821. Jagi 1845 ledje Njávdamis 45 kveana. Dát mielddisbuvttii dan, ahte Njávdáma nuortalaččat ledje báhcán unnitlohkui kveanaid ektui. Jagi 1869 ledje Njávdamis juo 138 kveana. Sisafárren lassánii Máтта-Várjjagii sakka 1800-logu loahpas, ja jagi 1900 álbmotlohkandieduid mielde orro Máтта-Várjjagis juo 818 kveana. (Qvigstad 1921: 67.) Máтта-Várjjagii fárrejedje namalassii logi geardde eanet suomasogalaččat go dan seamma áigge Unjárgii.

1800-lohku lea maiddái garra dáčča koloniserenáigi erenoamážit Máтта-Várjjagis. Das leat čielga oktavuodát dasa, ahte Máтта-Várjjat lei Norgga nuoramus territoriála guovlu, ja dan guovllu dáruiduhttin čadnojuvvui čavga oktii territoriija nannemiin. 1800-logu gaskkamuttus sámít ledje vel čielgasit eanetlogus (60 %) Máтта-Várjjaga olmmošmearis, muhto 1800-logu loahpa ja 1900-logu álggu koloniseren rievdadii etnikkalaš dili nu, ahte sámít báhce unnitlohkui ja jagi 1910 ledje sámít viđadas dahje 21 % olles Máтта-Várjjaga álbmogis. Máтта-Várjjaga čearddalaš juohku rievddai 1800-logus dramáhtalaččat. Dát rievdadeapmi oidno tabeallas 2.

Tabealla 2. Máтта-Várjjaga koloniseren ja dan čuovvumuššan etnikkalaš dili rievdan 1800-logu gaskkamuttus jahká 1910 (heivehuvvon Lunde 1979: 132 mielde).

	Nuorta- laččat	Oktii buot sámit	Dáččat	Kveanat	Oktii buot
1855	24	596 60 %	226 22 %	176 18 %	998
1890	18	733 38 %	337 17 %	862 45 %	1932
1900		698 36 %	396 21 %	818 43 %	1912
1910	26	742 21 %	1928 54 %	900 25 %	3570

Máтта-Várjjaga sámi álbmoga lassáneapmi čuovui lunddolaš málle, muhto dán guovllu didolaš koloniserema geažil sámit báhce 1800-logus unnitlohkui. 55 jagis dáččaid mearri lassánii 226 olbmos 1928 olbmui, ja fas kveanaid mearri lassánii 176 olbmos 900 olbmui. Suomasogalaččat fárrejedje Máтта-Várjjagii erenoamážit 1800-logu gaskkamuttu rájes, muhto dáččat fárrejedje Máтта-Várjjagii maŋŋe-leappos, erenoamážit 1900-logu álggus. Go ruvke A/S Sydvaranger biddjojuvvui johtui jagi 1906, dat mielddisbuvttii etnikkalaš dáččaid maŋggageardásaš lassáneami Máтта-Várjjagis. Jagi 1900 álbmotlohkama mielde ledje dáččat viđadas Máтта-Várjjaga álbmogis, muhto čuovvovaš logi jagi áigge dáččat ledje juo badjelaš bealli olles Máтта-Várjjaga álbmogis.

Máтта-Várjjaga olmmošmearri lassánii badjelaš viđalogi jagis (1855–1910) sullii duhát olbmos bures badjelaš golbmaduhát olbmui, mii čájeha eiseválddiid hui didolaš koloniserendoaimmaid dán Norgga nuoramus territoriála guovllus.

1800-logus ja 1900-logu álggus lei Máтта-Várjjagis ja Unjárggas hui čielga erohus guovlluid etnikkalaš dilis. Unjárga seillui čielga sámi guovlun eage doppe lean nu didolaččat stivrejuvvon koloniserendoaimmat jođus nugo Máтта-Várjjagis. Máтта-Várjjagis sámit šadde unnitlohkui olles álbmogis. Go guorahalan Unjárgga ja Máтта-Várjjaga báikenammamateriála aiddo dán seamma áigge, de giddden maiddái fuomášumi, mo dákkár mearkkašahtti etnikkalaš ja gielalaš rievdamat oidnojit báikenamaid virggálaš anus.

3.3 Historjjálaš dokumeanttaid báikenamat eiseválddiid nammaanu speajalin

Oarjemáilmmi jurddašuvuohki lea čadnon čállojuvvon giela duodaštusaide. Čállojuvvon gáldut adnojuvvojit sihkkaris, rievttis ja luohtehahti diehtun. Dákkár duodaštanvuogis álgoálbmogat vuoittáhallet dávjá, daningo daid servodagaid vuođđun lea njálmmálaš árbevierru iige čállinkultuvrras leat vealttakeahhtá guhkes árbevierru. Dasa lassin čállingiela ovdáneapmi lea dávjá diđolaččat vel caggojuvvon, nugo sámegillii dáhpáhuvai Davviriekkaid nationála gielaid nannenproseassa áigge 1800-logu nationálaromantihka áiggi rájes.

Sámiid historjá ja sámegiela historjá lea erenoamážit čálekeahntes historjá, ja dan dihte maiddá báikenamat leat guovddáš oassi njálmmálaš árbevierus. Áiggiid čada leat sámit ieža čállán unnán gielaset ja báikenamaideaset birra, ja stuorámuš oasi dakkár čállojuvvon gálđuin mat gusket sámiide, leat earát go sámit čállán earáide go sámiide (Bergsland 1974: 1; gč. maiddá Bergsland 1991a: 61; Pentikäinen 1995: 32). Sámi guovlluid historjjálaš gáldut leat namalassii čállojuvvon earáid go sámiid dárbbus. Dát lea mielddisbuktán dan, ahte sámi báikenamaid dokumenterema eavttut leat álo leamaš earaláganat go váldoálbmo-giid báikenamaid dokumenterema.

Historjjálaččat báikenamat leat adnojuvvon hálddašeddjiid dokumeanttain (omd. kárttain, vearrolistuina ja diggeprotokollain). Dan dihte dat čájehit, mainna lágiin eiseválddit dahje eiseválddiid ovddasteaddjit leat báikenamaid atnán ja makkár lokalitehtaid nammabidjamii sin oainnus lea leamaš dárbu. Sámi báikenamat eai leat systemáhtalaččat dokumenterejuvvon, eaige sámi báikenamat leat čállojuvvon historjjálaš gálđuide danin, ahte livčče dihtomielaččat čohkken sámi báikenamaid. Báikenamat leat baicce adnojuvvon mánggalágan hálldahusdoaimmaid nugo dikkiid, vearuhemiid, gávppašemiid ja eanajuohkimiid ja -vuovdimiid oktavuodas diehtun báikkiid ja maiddá olbmuid lokaliserema birra iešguđetlágan ja iešguđegegielat eiseválddiid hálldahusdoaimmaid oktavuodas. Dan dihte historjjálaš gálđuid sámegiel báikenamat leat muhtinlágan funktionála mearkkat maid eiseválddit leat dárbašan báikkiid ja guovlluid lokaliseremii. Dasa lassin báikenamat leat maiddá adnojuvvon olbmuid identifiseremii, daningo báikenamat leat guhká doaimman maiddá goargun. (Helander, K. 2004a: 133.)

Historjjálaš dokumeanttain leat leamaš ovdal 1600-logu anus vuos dušše fal sullii 75 báikenama olles Finnmárkkus, mii mearkkaša dan, ahte duon áiggi gálđuin namuhuvvojit dušše muhtin váldobáikkid maid namat leat leamaš dárbašlaččat eiseválddiide (NOU 1983: 43; Frette 1984b: 66–70). Dákkár báikenamat leat dávjjimusat makrotoponymat, namalassii stuora lokalitehtaid namat, nugo omd. guovlluid, vuonaid ja sulluid namat maid dovde viidábut go dušše fal báikkálaš birrasis.

Davviguovllu historjjálaš gálđuide lea mihtilmas, ahte erenoamážit makrotoponymat lávejit leat man nu eará gillii go sámegillii, ja dát dilli guoská ereno-

mážit Davvi-Norgga riddoguovlluide. Dat, ahte čállojuvvon gálduin leat unnán sámeziel báikenamat, ii mearkkaš dan, ahte daidda báikkiide eai leat leamaš sámi namat. Dat mearkkaša baicce dan, ahte eiseválddit birgejedje daid báikkiid skandinávalaš makrotoponymaiguin mat daidda váldobáikkiide duon áigge juo ledje (Frette 1984a: 69). Dán dutkamuša primára nammamateriálan lean välljen 1800-logu loahpa gálduid nammadieđuid, ja anán boarrásat historjjálaš gálduid nammadieđuid dárbbu mielde buohtastahttinmateriálan.

3.3.1 Arkiivvat dutkanmateriála välljema vuodđun

Báikenammadutkamušaid primára gáldun lea dábálaččat njálmmálaš giela namma-geardi. Go dutkkan báikenamaid anu virggálaš oktavuodain, lean välljen deattuhtit čálalaččat dokumenterejuvvon báikenamaid. Dát ii leat rievtti mielde vuorddehahtti materiálaválljen, go juo sámi báikenamat eai leat systemáhtalaččat dokumenterejuvvon gálduide eaige sámit ieža leat čállán dáid gálduid báikenamaid. Čilgen dás vel dárkileappot ákkaid, manin lean dattetge välljen dákkár dutkanmateriála.

Dássáži lea leamaš dábálaš, ahte dutkamušaid stivrejeaddji gáldomateriála lea hápmašuvvan vuotiid ja hálddašedjiid historjjá bokte. (Vrd. maiddái omd. Skorgen 2002: 106; Heikkilä – Niskanen 2004: 12.) Go lean diđolaččat välljen čálalaš gálduid nammamateriála dán dutkamuššii, lean välljen seammás dakkár dutkanfáttá mii ii leat ovdal systemáhtalaččat giedahallojuvvon iige leat rievtti mielde maiddái váldojuvvon vuhtii go omd. Davvi-Norgga báikenamat leat dutkojuvvon. Lean háliidan guorahallat, mainna lágiin čállojuvvon gáldut heivejit sámi báikenamaid dutkamii ja makkár dutkančuolmmat badjánit dákkár materiála vuodul.

Guovddáš arkiivagálduide lean geahččalan oheat maiddái duogášmateriála man vehkiin lea maid leamaš vejolaš bidget omd. gárvves kártaiguin ja matrihk-kaliin hábmejuvvon gova. Dákkár gáldogorahallan lea oassin **dekonstrukšuvnnas** mainna dássáži čielggasin adnojuvvon ipmárdus sáhtta rievdaduvvot. Seammás dákkár dutkanmateriála buktá maiddái odđa perspektiivvaid dárogiel báikenammamateriáliinai, namalassii go dat maiddái guorahallojuvvo kontrastiiva vugiin aiddo fal nu, ahte sámi báikenamatnai váldojuvvojit vuhtii.

Korpijaakko-Labba (2004: 45) lea fuomášuhtttán iežas vuoigatvuodadutkamušaid arkiivamateriálaid guorahallamiid vuodul, ahte seamma arkiivvain main leat majoritehtaálbmogiid arkiivadieđut, leat maiddái dieđut sámiid birra, muhto daid dieđuid ferte oheat ja seammá gálduid sáhtta maiddái lohkat mángga láhkai. Arkiivamateriálaid guorahallan lea veahkehan gávdnat odđa dutkančuolmmaid sámi vuoigatvuodahistorjjá dutkamii. Dákkár dutkanmateriálii eai lean dutkit dušše giddden fuomášumi ovdal.

Sáhka lea namalassii das makkár perspektiivvas arkiivamateriála dutkojuvvo ja mainna lágiin lea vejolaš gávdnat odđa dutkangažaldagaid gáldomateriála

vuodul. Dát vuolggasadi lea leamaš guovddážiš go lean välljen čálalaš namma-materiála iehčan dutkanmateriálan. Seamma áššái lea gidden fuomášumi maiddáí Sergejeva (2002: 138–139) gii lea čállán čuovvovaččat²¹:

Vuolggasaji sirdin ja oaidninčiega molsun buktá dutki lagabui dutkančuozáhaga. Dat mielddisbuktá, ahte sámeservodaga olggo-bealde ráhkaduvvon stereotiippat masset vuodu, ahte boares gárvvisin čoggojuvvon materiála sáhtá dulkojuvvot eará, ođđa oaidninčiegas ja ahte dulkoma deaddu sáhtá biddjojuvvot daidda áššiide mat leat sámeoainnus dehálaččat. Boađusin – goit ideála mielde – galggašii leat ođđalágán dutkan.

Sámi báikenamat eai gávdno daninassii arkiivamateriálas eará go kárttain, muhto earalágan gálduin leat nammadieđut eará dieđuid siste ja daid fertte arkiivvain ohcat. Dasa lassin sámi báikenamat eai leat obanassiige dokumenterejuvvon systemáhtalaččat, muhto eanaš nammadieđut leat sporádalaččat mielde historjjálaš gálduin. Arkiivadutkamušaid áigge lean lohkan olu mánggalágan gálduid, ja gažaldahkan šattai maiddáí makkár gálduin obanassiige lea vejolaš gávdat sámegiel báikenamaid.

Arkiivadilli ja dutkanáigi leat dagahan dan, ahte lean välljen primára dutkanmateriálan 1800-loahpa rájes ráhkaduvvon grádamihhtokártaid, daningo dát gáldut sistisdollet buriid dieđuid sámi báikenamaid dalá anus. Kártamateriála bokte lean váldán mielde maiddáí eará gálduid, erenoamážit kártaid geográfalaš guovlluid eanamihtideapmái ja -vuovdimii gullelaš arkiivamateriála. Váldodeaddu dán barggus lea dattetge kártanamaid guorahallamis, daningo suokkardan erenoamážit Njávdaáma ja Unjárgga kártabláđiid namaráju.

Mu dutkanmateriála juohkása guovtti oassái dainna lágiin, ahte nuppe dáfus dutkanmateriálan leat báikenamat ja nuppe dáfus guorahalan báikenamma-politihkkii guoskevaš dokumeanttaid. Čilgen čuovvovaš kapihttaliin vel dárki-leappot arkiivvaide gullelaš materiálaid aiddo dan dihte go dássáži lea leamaš unnán diehtu makkár arkiivvain sáhtá gávdat sámi báikenammadutkamušaide relevánta materiálaid.

²¹ Gč. maiddáí Lehtola 2004: 55–56; 1996: 13.

3.4 Kártaráhkadeapmái gullevaš gáldut

3.4.1 Kártadoaimmahat kártaráidduid buvttadeaddjin

Norgga kártadoaimmahat lea vuodduuvvon jagi 1773 álgoálggus militeara dárbuide. 1800-logus ášahus rievddai eanet siviila ášahussan, muhto jagi 1872 rájes dat šattai fas čielgasit militeara ášahussan, go dan doaibma organiserejuvvui ossodahkan Generálaráđi (dár. *Generalstab*) vuollái. (Aanrud 1998: 1–2; maiddái de Seue 1878.) Dát čájeha man nanu čatnosat kártaráhkadeamis leat leamaš militeara doaimmaide, ja nuppe dáfus man guovddážiis kárttat leat adnojuvvon suodjalus- ja militearapolitiikkas.

Gitta jagi 1912 ráđjai lei Norgga kártadoaimmahat ollásit militeara ášahus, ja maiddái eanaš bargiin lei militeara skuvlejuvumi ja árvu. Dat mearkašii dan, ahte kártadoaimmahaga bargit ledje soaldátkartográfát. Norgga kártadoaimmahat lei Suodjalusdepartemeantta vuollásažžan gitta jahkái 1948. Dalle dat sirdojuvvui Johtolatdepartementii. (Aanrud 1998: 1–2.)

Topográfalaš kárttaid ráhkadeapmi álggii Norggas 1800-logus. Váldokártaráidduid maid Norgga kártadoaimmahat ráhkadišgođii, ledje ámtakárttat, njuolggočiegahaskárttat (dár. *rektangelkart*) ja grádamihttokárttat (dár. *gradteigskart* ja muhtumin maid *gradavdelingskart*). 1860-logu rájes lei Norgga kártadoaimmahat ráhkadan njuolggočiegahaskárttaid Lulli-Norggas ja davvin sullii gitta Davvi-Trøndelága ja Nordlándda ráji ráđjai. (Aanrud 2001a: 81; Bergsland 1991b: 18–19.) Go njuolggočiegahaskárttat eai leat oba ráhkaduuvvongede davimus Norggas, daid kárttaid nammaráđju ii leat mielde dán dutkamušas.

Davvi-Norggas ráhkadišgohte vuosttaš topográfalaš kárttaid 1890-logus. Kártadoaimmahat ii čuvvon davvin seammalágan kártamálle go lullin, muhto mearridii earalágan bláđdejuogu dán kártaráidui. Dán juogu gohčodedje grádaossodatjuohkun (dár. *gradafdelingsinddeling*), ja danin dát kárttat gohčoduvvojit dárogillii *gradteigskart*-namahusain²². (Aanrud 2001a: 81.) Mun gohčodan daid kárttaid dán dutkamušas **grádamihttokárttan**. Dáid kárttaid mihttolávva lea 1:100 000²³. Mihttolávva váikkuha ee. dasa, ahte kárttain eai leat olu unna lokalitehtažiid namat, muhto kárttaid nammageardái gullet stuorát báikkiid namat. Erenoamážit luonddunamat leat dábálaččat oppalaš dásis nu, ahte omd. stuorámuš váriid, jogaid, jávriid, vuonaid ja sulluid namat leat kárttain, muhto eanaš lokalitehtaid osiid ja mikrolokalitehtaid namat váilot daid kárttain.

Kártadoaimmahagas ledje rávvagat kartográfáide, makkár lokalitehtaide galge jearrat namaid, go ledje mihtideame kártavuoduid ja čoaggime seammás bá-

²² Kártaráidduid kartográfalaš erohus lea dárkileappot čilgejuvvon omd. St. prp. 1909: 9–10.

²³ Dálá topográfalaš kárttaid mihttolávva lea 1: 50 000.

kenamaid. Rávvagiin deattuhuvvui čielgasit ássanguovlluid, ássanbáikkiid ja omd. almmolaš johtolahkii gullevaš namaid vuoruheapmi (Instr. 1880; Instr. 1895).

Kárta 4. Oasi Finnmarkku vuosttaš grádamihkkokárttas (Æ5 Neiden).

Báikenamat biddjojuvvojedje namalassii eanaš dakkár lokalitehtaide mat ledje dehálaččat dáčča kultuvrra ja ealáhusaid oainnus. Namaid bidjamis lea deaddu ássanbáikkiid ja stuorát lokalitehtaid namain, muhto stuora oassi sámiid kultur- ja resursaduovdagiin leat ollásit namaid haga grádamihkkokárttain nugo kártaovdamearka 4 čájeha.

Romssa ámttas eai ráhkaduvvon ámtakárta lassin eará topográfalaš kárttat ovdal nuppi máilmmisoadi. Finnmarkku oarjjimuš grádamihkkokárttat gokčet dat-tetge maiddá muhtin nuorttamuš guovlluid Návuona bealde. Grádamihkkokárttaid ráhkadeami oktavuodas hábmejuvvui virggálaš kártanammapolitihkka mas ledje váikkuhusat sámi báikenamaid gieđahallamii kártabargguid oktavuodas Finn-

márkkus. Ovttaskas kárttat main sámi guovllut leat unnit eanet mielde, leat ráhkaduvvon juo gaskaáiggis, erenoamážit Olaus Magnus ráhkadan kártaid (1527–1539) rájes (Ehrensverd 2006: 55–76; Korhonen 1994: 12–13; Hoem 1986: 26–27). Dakkár ovttaskas kártaid buvttadeamis ii lean mihkkige seamma didolaččat mearriduvvon nammapolitihkaid go mii hábmejuvvui Norgga našuvdna-huksenáigge.

3.4.2 Vuosttaš grádamihhtokárttat Nuorta-Finnmárkkus

Grádamihhtokártaid ráhkadeapmi álggahuvvui Nuorta-Finnmárkkus Máttá-Várjjagis ja vuosttaš kárta mii bođii olggos jagi 1893, lei Njávdáma guovllu kárta (*Gradteig Æ5 Neiden*). Máttá-Várjjat lea Norgga nuoramus oassi mii lei laktojuvvon riikii easkka jagi 1826. Dan dihte dán guovllus lei dárbu oazžut virggálaš kártaid maiguin Norgga nuoramus territoriála oasis visuálalaččat govviduvvojedje.

Unjárgga kártabládis (Z4) leat 176 báikenama, ja Njávdáma kártabládis (Æ5) leat fas 254 báikenama, oktiibuot 430 báikenama. Dáid kártabládiid báikenamat leat dán dutkamušá váldodutkanmateriálan ja vuolggasadjin, muhto dán dutkamušas lea dattetge veadjemeahtun guorahallat sierra juohke áidna báikenama. Go čihččet ja gávccat kapihttaliin guorahalan báikenamaid gielalaččat, lean välljen nammamateriálas erenoamážit dákkár báikenamaid mat sáhttet čájehit dáruiduhttinproseassa iešguđetlágan sárgosiid.

Kártabládit Æ5 Neiden ja Z4 Nesseby leat Várjjaga siidda ja Njávdáma ja Báhcaveaji siidda guovddáš guovlluin, ja dainna lágiin maiddái heivejit bures dutkanmateriálan. Eanaš báikenamat dain gárvves grádamihhtokártaid leat dárogillii dahje sihke dáro- ja sámegillii. Kártaid lassit leat guovddáš dutkanmateriálan maiddái buot duogášmateriálat, nugo omd. nammalisttut mat gullet grádamihhtokártaid ráhkadanprosessii. Dáin bargolisttuin leat mihá eanet sámi namat go mat loahpalaš kártaid leat dohkkehuvvon mielde. Dáid duogášdieđuid dekonstrukšuvnnalaš dutkan buktá lassieduid dasa, mo dán virggálaš kártaid nammageardi hábmejuvvui Finnmárkkus.

Harley ovddidan postmodearna **dekonstrukšuvdnateoriija**²⁴ mielde kárttat sisttisdoallet dieđuid mat eai vealttakeahtta almmuhuvvo njuolga kártaid. Dákkár dieđuid ferte ohat ”linnjáid gaskkas” ja dainna lágiin dulkot kártaid sosiála ja maiddái politihkalaš konteavstta. (Harley 1989: 3, 8.) Andrews lea kritisieren dán historjjálaš kartografijias ovddiduvvon postmodearna dekonstrukšuvdnateoriija ee. danin go su mielas lea oktan váttisvuohtan dat, ahte ii leat vejolaš diehtit maid kartográfa lea jurddašan kártaid ráhkadettiin. Son ii leat dábálaččat guođđan

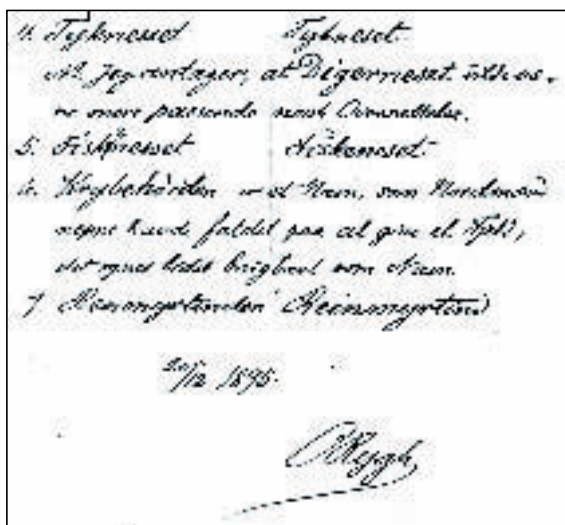
²⁴ Dán teoriija birra dárkileappot vel vidát kapihttalis.

makkárge dieđuid kártta áigumušaid birra. Dan dihte kártta ulbmiliid šaddá dávjá dušše hypotehtalaččat árvádallat. (Andrews 1994: 13.)

Muhtin dutkit leat fuomášuhtán, ahte go kártnamaid guorahallá, de ii leat álo vejolaš diehtit, makkár prinsihpaid mielde namat leat välljejuvvon kárttii. Ovdamearkka dihte de Hóir (1972: 192) lea čállán englándalaš kártadoaimmahaga nammabargguid birra 1800-logus Irlánddas, ahte eai oro leame matge dokumenttaid mat čájehivčče, makkár prinsihpaid mielde báikenamaid hámit mearriduvvojedje. Irlándda namaid orrot baicce čoavdán dađistaga geavadis, ja iirragiela namaid transkriberejedje eangalsgiela čállinvuohká (maiddái omd. Nash 1999: 465–466; Andrews 1975).

1800-logu loahpas álgán Davvi-Norgga grádamihhtokárttaid ráhkadanproseassas lea vejolaš oazžut gova, mainna lágiin kárttaid nammaráđu giedahallojuvvui ja makkár ideologalaš oktavuhtii nammabarggut gulle. Arkiivvain lea namalassii áimmuin eanaš oassi duogášmateriálas mii gullá kárttaid ráhkadeapmái. Dát mearkkaša dan, ahte dán dutkamuša analysa vuodđun eai leat dušše fal gárvves kárttat ja daid báikenamat, muhto aiddo grádamihhtokárttain lea vejolaš dutkat maiddái kárta ráhkadanproseassa man loahpalaš bohtosat kárttaid báikenamat leat. Dákkár dieđuiguin lea maiddái kárttaid nammaráđu dekonstrukšuvdna vejolaš, daningo jura kárta bargguid duogášmateriála analysa addá dieđuid omd. das makkár vugiiguin báikenamat välljejuvvojedje loahpalaš kártaide ja mo sámi namaid rievdededje dárogillii dán proseassas.

Statens kartverk arkiivvas leat eanaš oassi omd. kárttaid nammalisttuin maid nammakonsuleanttat leat čállán báikenamaid guorahaladettiin. Nammadieđuid lassin listtut sáhttet sisttisdoallat maiddái kommeanttaid, lasáhusaid dahje divvumiid. Muhtin kárta bláđiid arkiivadieđuin sáhttet leat maiddái omd. nammakonsuleanttaid ja kártadoaimmahaga reivvet.

Govus 4. Ovdamearka nammalisttus grádamihhtokárttaid doaimmaheami áigge. (Rygh 1895c.)

Govvosis 4 lea ovdamearka nammalisttus mii čájeha, mo dárogiela nammakonsuleanta heivehalai dárogiela namaid mat ledje sámi namaid vuodul jorgaluvvon Unjárgga grádamihhtokárta vást (Z4).

Govvosa ovdamearkkat čájehit, mo Oluf Rygh gii lei 1800-logu loahpas dárogiela nammakonsuleanta, evttohii sámi nammii *Báršnjárga* nuppe dáfus dárogiela normerema *Tyknesset* > *Tykneset*, muhto dasa lassin son kommenterii, ahte *Digerneset* livččii heivvoleabbo dárogiel jorgalus. Namma *Krybehöiden* lei fas evttohus *Beagašanskáiddi* jorgalussan, muhto Rygh mielas dakkár dárogiel nama eai livčče dáččat dáidán bidjat iige dat namma orron su mielas anolaš. Dákkár arkiivamateriála dutkan dahká vejolažžan čájehit vugiid, mo dáruiduhttináigge didolaččat hábmejuvvui dárogiela nammageardi.

Kártadoaimmahaga arkiivadieđuin leat gal maiddái váilevašvuodat, mii mearkkaša dan, ahte ii leat leamaš vejolaš gávdnat buot kárta ráhkadeapmái gullelaš dokumeantaid. Oaivvildan dattetge, ahte daiguin dieđuiiguin maid lean arkiivvas čohkken, lea vejolaš čájehit kárta bargguid dáruiduhttindoaimmaid váldolinjái.

3.5 Eanamihtidan- ja -vuovdindoaimmaide gullelaš gáldut

Eanamihtideapmái ja -vuovdimii gullelaš gálduid arkiivadilli ii leat lahkage nu čielggas go kárta bargguid arkiivadilli. Arkiivamateriálat leat biedgguid mángga arkiivvas Oslos, Romssas ja Čáhcesullos. Dasa lea oktan sivvan dat, ahte 1800-logu loahpas guovddáš eiseválddit čuovvugohte hui dárkilit Finnmárkku eanavuovdindoaimmaid. Buot ohcamušat sáddejuvvojedje dohkkeheapmái Osloi Stáda vuovdedirektoráhttii (dár. *Direktoratet for statens skoger*), ja danin oassi materiálas gávdno dán direktoráhta arkiivvas mii dál lea Riikaarkiivvas Oslos. Nubbi oassi lea fas davvin arkiivvain, erenoamážit stádaarkiivvas Romssas ja Eanavuovdinkántuvrras Čáhcesullos.

Jagi 1775 bođii vuosttaš eanaláhka fápmui Finnmárkkus. Vuosttaš eanamihtidandokumeanta ráhkaduvvui 1776–1845, ja das leat dieđut eatnamiid ja git-tiid ja maiddái daid namaid birra erenoamážit Oarje-Finnmárkku riddoguovlluin (LMP 1776; maiddái Helander, K. 2004a; 2007b; Henriksen 2004). Nuorta-Finnmárkkus ráhkaduvvui vuosttaš eanamihtidangirji jagiid 1823–1855 ja 1864 (OMP 1823).

Eanagirjjit ja -registarat leat stádaarkiivvas Romssas. Eanamihtidan- ja -vuovdindoaimmain ii leat vejolaš gávdnat buot guovlluin seammalágan duogáš-materiálaid go omd. grádamihhtokártaid buvttadanproseassas. Dasa lassin Máttá-Várjjaga eanagirjjiin lea oassi buollán nuppi máilmmisoađi áigge, daningo dákkár arkiivamateriálat vurkejuvvojedje sunddi arkiivvas Finnmárkkus ja oasit dain

arkiivvain dušše nuppi máilmmisoadi áigge²⁵. Dát lea dagahan dan, ahte ii leat leamaš vejolaš gávdnat arkiivvain buot dakkár eanaoamasteapmái gullevaš dokumeanttaid mat livčče lean anolaččat dán dutkamuššii.

Riikaarkiivvas Oslos leat Stáda vuovdedirektoráhta arkiivvas dieđut direktoráhta dohkkehan eanaoastimiid ja -láigohemiid birra. Dain dokumeanttain namuhuvvojit maiddái ássanbáikkiid namat, ja dáiguin dokumeanttaiguin sáhtá goit muhtin guovlluin čuovvut, mo sámi ássannamat giedahallojuvvojedje eanavuovdindoaimmaid oktavuodas. Go jagi 1902 bođii fápmui odđa eanavuovdinláhka Finnmárkkus, de ráhkaduvvojedje skovit maid juohke eanaoasti ja -láigoheaddji galggai deavdit (gč. Helander, K. 2004a: 156–157 mas lea loahpalaš skovvi ovdamearkan).

Dáid dokumeanttaid vuolggasadjin leat olbmuid ohcamušat beassat oastit dahje láigohit eatnamiid. Dát ohcamušat leat vurkejuvvon Finnmárkku eanavuovdinkántuvrii Čáhcesullui mii gullá dál Finnmárkkoopmodahkii. Dán arkiivvas váilot buot ohcamušat jagiid 1902–1919. Eanavuovdinkántuvrras eai leat sáhtán vástidit, gosa leat dán arkiivoasi dahkan. Dán materiála váilun lea váikkuhan dasa, ahte in leat sáhtán guorahallat iehčan dutkanguovllus jagiid 1902–1905 eanabihtáid ohcamušaid main ledjen sáhttit navdit gávdnat eanabihtáid sámi namaid maid eanaohccit ieža leat evttohan, go leat ohcan eatnamiid. Go ohcanproseassa lea mannan viidáseappot, leat ássanbáikkiid namat skoviin aivve dárogillii.

Unjárggas dárkkistii eanakomišuvdna eanabihtáid jagiid 1879–1880 ja 1882–1883, ja dát barggut ledje ovdabargun Deanu sundegotti eanagirjái dahje matrihkkalii mii addojuvvui olggos 1884 (Jordk. 1879; Matr. 1884). Eanakomišuvnna bargun lei mihtidit ja juohkit eanaopmodagaid. Dán komišuvnna barggus lea čállojuvvon beavdegirji man mun lean atnán oktan gáldun, go lean guorahallan eanaopmodagaid namaid Unjárggas. Daningo beavdegirji lea rievtti mielde matrihkkala ovdabargu, das oažžu maiddá dieđuid, mainna lágiin komišuvdna giedahalai eanaopmodagaid namaid mihtidettiin ja juogedettiin eanabihtáid. Dáinna lágiin eanakomišuvnna dokumeanta lea buorre buohtastahttinmateriála jagi 1884 gárvves matrihkkala namaid ektui. Máttá-Várjjagis in leat gávdnan sullasaš eanakomišuvnna bargguid go Unjárggas. Danin guorahalan Njávdáma ja oppalaččat Máttá-Várjjaga ássanbáikenamaid eanaš kárta bargguid oktavuodas.

3.6 Eiseválddiid báikenammapolitihkkii goskevaš gáldut

Lean ohcan arkiivvain maiddá dieđuid Norgga stáda nammapolitihkas. Guovddáš eiseválddiid nugo departemeanttaid ja direktoráhtaid arkiivvat leat Riikaarkiivvas

²⁵ Diehtu stádaarkiivvas Romssas.

Oslos ja báikkálaš eiseválddiid arkiivvat leat stádaarkiivvain. Mánjggaid departemeantaid arkiivadieđut leat leamaš relevánttat dán dutkamuššii. Lean ohcan arkiivvain dieduid, mo eiseválddit hábmejedje uniovdnaáigge sámi namaid dáruiduhttima. Dán barggus lea leamaš relevánta ee. Suodjalusdepartemeantta arkiiva aiddo danin, go stáda kártadoaimmahat lea gullan Suodjalusdepartementii gitta 1948 rádjai. Dát departemeanta lea addán mánjggaid mearrádusaid 1800-logu loahpas ja 1900-logu álggus, mo sámi báikenamaid galggai dáruiduhttit.

Maiddá eará departemeantaid arkiivvat leat leamaš relevánttat mu bargui, nugo omd. Eanadoalodepartemeantta, Girko- ja oahpahusdepartemeantta ja dalá Sisdepartemeantta (dár. *Indredepartementet*) arkiivvat. Erenoamážit Finnmárkku eanavuovdimiid ja -juohkimiid lea hálddašan Stáda vuovdedirektoráhtta, ja dán direktoráhta arkiivadieđuid lean čohkken Riikaarkiivvas.

Departemeantaid arkiivvat leat erenoamáš stuorrát, ja dain lea leamaš hui váttis gávdnat báikenammadieđuid, daningo dát diedut eai leat dábálaččat arki- verejuvvon báikenamaide guoskevaš áššin, muhto leat baicce mánjgii eará áššiid joavkkus. Aiddo suodjalusdepartemeanttas lea erenoamáš viiddis ja mánjggasuorat arkiiva. Dan arkiivva deive leat maiddá oddásis ordneme mu dutkanáigodagas, ja dat dilli maid dagahii váddáseabbon guorrat arkiivadieđuid. Lean dattetge geahččalan buoremus lági mielde čohkket relevánta arkiivadieđuid.

3.7 J.K. Qvigstad báikenammagirjjit sámi nammadutkama gáldun

Go Norgga beale sámi báikenamaid birra lea sáhka, de dávjá čujuhuvvo girjeráidui man Just Knud Qvigstad lea addán olggos 1930- ja 1940-loguin, namalassii *De lappiske stedsnavn i Troms fylke* (1935; LST), *De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker* (1938; LSFN) ja maiddá *De lappiske appellative stedsnavn* (1944; LAS) mas eai leat báikenamat muhto topográfalaš appellatiivvat. Dát girjeráidu lea áidna luottehahti gáldu masa Norgga beale Sámis leat systemáhtalaččat čohkkejuvvon sámi báikenamat, sihke luonddunamat ja ássanbáikkiid namat.

Dát girjjit leat árvvolaš gáldu Norgga beale sámi báikenamaid ja luonddu- namahusaid guorahallamis. Mearkkašahti lea dat, ahte dain girjjiin gávdná maiddá Romssa ja Nordlándda fylkkain sámegeiel ássanbáikkiid namaid mat illá oba leatge dokumenterejuvvon systemáhtalaččat eará historjjálaš gálduide. Dáidda girjjiide lea Qvigstad dattetge välljen dušše fal oasi iešgudetge guovllu ollislaš báikenammarájus (gč. maiddá Qvigstad 1927). Dan dihte dáid girjjiid báikenammadieđut eai atte ollislaš gova sámi guovlluid báikenammamearis ja -árbevierus. Mun anán Qvigstad girjjiid gal dehálaš buohtastahttingáldun, muhto dat eai livčče heiven áidna vuodđomateriálan dán dutkamuššii.

Mu dutkamuš čájeha maiddái, ahte Qvigstad báikenammagirjjiid berre ipmirdit sámi báikenamaid dáruiduhttima perspektiivvas. Qvigstad attii olggos báikenammagirjjiid 1930-logu rájes, namalassii dan áiggis go sámi báikenamaid dáruiduhttindoaimmat ledje leamaš juo jođus májggaid logijagiid iešguđetge guovlluin. Dát girjeráidu lea almmuhuvvon maŋŋá go Qvigstad lei ieš maid leamaš kártadoaimmahaga nammakonsuleantan jagiid 1894–1910 ja dan virggis jorgalan sámi namaid dárogillii. Dan dihte Qvigstad báikenammagirjeráidu lea mu oainnu mielde su vuohki dokumenteret sámi namaid, go juo seamma báikenamat eai dohkkehuvvon virggálaš atnui, muhto baicce jaskkodahttojuvvojedje almmolaš anus.

II EARÁID EAVTTUIGUIN

4 Norgga nationálastáda, giellagažaldat ja báikenamat

4.1 Nationála giela mearkkašupmi nationálastádaid hápmašuvvamis

Našuvnna ja giela oktiigullelašvuoda ideála jurdda lea erenoamážit eurohpálaš jurdda mii lea dušše fal moadde čuođi jagi boaris, dat lea namalassii nationálistamma áigái čadnojuvvon. (Barbour 2000: 14–15; vrd. maiddái Vikør 2002: 13–14.) Erenoamážit duiskalaš filosofaid Johann Gottfried Herder ja Johann Gottlieb Fichte jurddašeami vuodđun lei, ahte giella lea našuvnna meroštallama guovddáži. Duiskalaš oaidnu giela mearkkašumis nationálistamma mearrideaddji faktorán šattai hui váikkuheaddji oaidnun Eurohpás. (Barbour 2000: 15; Seip, A.-L. 1997: 24.) Giela ovdánahttin ja standardiseren oazžugođii nationálastádaid dađistaga mearkkašahhti rolla. Našuvnnaid riegádeapmi ja giellarájiid čielga geassin gullet historjjálaččat oktii. Standardiserejuvvon gielat leat odđaaigásaš našuvnnaid bohtosat. (Barbour 2000: 12–13.)

Nationála gielaide vuodđudeapmi lea measta buot dáhpáhusain diđolaš politihkalaš barggu boadus, ja mii vel deháleabbo, dat čielgasit oidá muhtin olbmuid ja joavkkuid earáid ektui. Dihto gielat leat ožžon stáhtusa ja váikkuhanválddi nationála giellan seammás go eará gielat leat šaddan minoritehta posišuvdnii ja dávjimusat maid stigmatiserejuvvon. Dát lea mihtilmas boadus odđaaiggi nationálastádaid hápmašuvvamis, ja nuppe dáfus jura nationála gielaide ásaheapmi lea dorjon giellalaš ja kultuvrralaš ovttaláganvuoda. Das bealistis lea guovddáš mearkkašupmi nationálastádaid iešvuhtii. Gáibáduš atnit oktasaš giela lea aiddo fal nationálastádaid mihtilmasvuolta, ja dan dihte maiddái relatiivvalaččat odđaid. Politihkalaš ášahusat ovdal nationálastádaid áiggi eai gáibidan dákkár giellalaš ovttaláganvuoda. (May 2003: 126–127.)

1800-logu loahpas ja 1900-logu álggus *kultuvrra* sisdoallun šattai dávjijibut nationála kultuvrra mearkkašupmi. Duon áigge dárbbášuvvui doaba mainna lei vejolaš govvet dihto servodaga sierraláganvuoda, iešvuodalági ja maiddái ovdalaš áiggiid árbevieruid. Tearbma *kultuvra* heivii dán dárbut, ja dat mielddisbuvttii maiddái dan, ahte morálalaš ja olmmošlaš árvvut šadde dalle nationála árvvuid vuollásažžan. (Elias 1994: 7–11.) Go *kultuvra*-terbmii addojuvvui dákkár sisdoallu, dat mielddisbuvttii dan, ahte eará álbmogiid sáhtte meroštallat čuvge-meahtumin ja dakkárin geain ii lean kultuvra.

Eurohpás ledje boares ”čuvgehusálbmogat” loktejuvvon ovdagovvan. 1800-logu álggus lei juo čielga oaidnu, ahte Eurohpá politihkalaš válddi ja kultuvrra vuodđun ledje románalaš ja germánalaš álbmogat geat hupme indoeurohpálaš gielaide, ledje vilges olbmot ja agrára álbmogat. Sámit ja samojedat ledje

davviguovlluid nomádat, guolásteaddjit ja bivdit geat eurosentralaš meroštallama mielde elle primitiivvalaš ealáhusaid dásis. Dáid álbmogiid lei álki meroštallat primitiivan, čorgameahttumin ja imašlašžan. (Kemiläinen 1993: 138; maddái Anderson 1991: 196.) Juo klassihkalaš ja gaskaáiggi teavsttain lei villa luondu ja villa olmmoš meroštallojuvvon kultuvraduovdagiid ja čuvgejuvvon olbmo vuostebárran (Isaksson 2001: 41).

Daningo stáda giella lei bákolaš virggálaš oktavuođain ja almmolaš sajiin nugo omd. skuvllain, hálddahusas ja politihkalaš ášahusain, de dat šattai teorehtalaš norbman man ektui buot gielalaš atnu objektiivvalaččat mihtiduvvui. Skuvllas lei guovddáš rolla virggálaš giela sajáidahttimis. Oahppovuogádat nannii legitiimmalaš giela árvvu ja saji servodagas, ja nuppe dáfus dat veahkehii badjelgeahččat eará gielaide dahje maddái suopmaniid. Skuvlla mearkkašupmi ideologalaš ja guottuide váikkuheadji ášahussan lea dan dihte erenoamáš mearkkašahti. (Bourdieu 1991: 45–49; gč. maddái Østerud 1992 [1991]: 60.) Sámi guovlluin skuvllat ja internáhtat šadde guovddáš dáruiduhttinásahussan.

4.2 Dároggiella nátionálastáda giellan

Dároggiella giellagažaldat šattai almmolaš ságastallanfáddán 1830-logu rájes. Álggos dat gulai oassin viidát ságastallamii dáčča kultuvrralaš identitehta birra. Gielas lei guovddáš rolla Norgga nátionála identitehta huksenbarggus. (Torp – Vikør 2003: 141–142.) Dánskalaš stivrejumi áigge, namalassii ovdal jagi 1814, eai lean Norggas vel makkárge rahčamušat ovddidit dároggiella iige dalle lean vel makkárge giellanationalisma. Jagi 1814 áigge lei eatnasiid mielas Norgga gielladilli normála iige dat lean moge problemáhtalaš. Duon áigge lei dábálaš olles oarjeeurohpálaš kultuvraguovllus, ahte čállingiella ja beaivválaš giela gaska lei stuoris. (Torp – Vikør 2003: 135, 138.) Dan áiggi dáčča identitehta ii vuos čatnasan iežas čállingillii mii ain lei dánskkagiella. (Sørensen 2001b [1998]: 26; maddái Hanssen 1979 [1970]: 11.) Ovdamearkka dihte namuhuvvo Norgga vuoddolágas mii reviderejuvvui 4.11.1814, ahte buot lágat čállojuvvojit dárogillii: ”*Alle Love udfærdiges i det norske Sprog*” (Lov 1814, § 81). Dáinna ”dárogielain” oaivvilduvvui dattetge dat dánskkagiella mii dalle lei anus Norggas. (Torp – Vikør 2003: 138–140.)

Nátionála diđolašvuoda lei vejolaš lávdadit skuvllaid, lassáneaddji almmolašvuoda ja kommunikašuvnna bokte. Álbmotallaskuvllat ja oahpaheaiskuvllat doibme dehálaš kulturnationalisttalaš ášahussan. Norgga kulturnationalismii lea mihtilmas, ahte vaikko vel Norga leige uniovnnas Ruotain, de Norgga nátionálaromantihkka hápmašuvai ruottelaš váikkuhusaid haga. Norggas ii lean namalassii kultuvrralaš ruotaiduvvan 1800-logus. (Sørensen 1995: 26; gč. maddái Sørensen 1992: 18.)

1800-logu gaskkamuttus Norgga nationalisma lei erenoamážit kultuvrralaš fenomena mas deattuhedje álgoálgosaš árbevieruid dánskalaš váikkuhusaid vuostá. Árbevieruid guovddážiis ledje álbmotdieđa, dáidda ja giella. (Østerud 1996: 32; Thorkildsen 1994: 196.) 1830-logus nationalisma lei erenoamážit kultuvrralaš lihkadus man jodihedje filologat ja gaskaluohká akademihkárat. Dán lihkadusa kulminašuvdna lei jahkečuodi molsumis, ja dalle njunnošis ledje gurutlihkadusa²⁶ boanddat ja urbána vuolit- ja gaskaseađu olbmot (Østerud 1996: 30).

Jura gávpotelihtta ráhkadii vuosttažin boandda nationála, ideálagovvan erenoamážit 1830- ja 1840-logus. Elihtta ja virgeolbmát gárte odđa dillái, go boanddat oassálastigohte politihkkii; odelboanddat²⁷ šadde dál politihkalaš áittan. (Torp – Vikør 2003: 143.) Gurutlihkadus oamastišgođii sihke historjjá ja dalá áiggi nationála kultuvrra, ja dat šattai vuodđun gilliid rikkis kultuvrralaš ”iešipmárdussii”. Boandaid guovddáš rolla dáčča vássanáiggi historjjás oáčču gurutlihkadusas dehálaš mearkkašumi. Dasa laktásii maiddái dárogiela giella-lihkadus mii girjedárogillii gohčoduvvo namahusain *målbevegelse* ja odđadárogillii *målrørsla*. (Seip, A.-L. 1994: 291–292.) Dát giellalihkadus mearkkašii Norggas nationála giela ásaheami mii ii lean dánskkagiella.

4.3 Dáruiduhttin guovtti mearkkašumis

Tearbma *dáruiduhttin* (dár. *fornorskning*) lea álggos adnojuvvon mearkkašit dárogiela ja dáčča kultuvrra nanusmahttima dánskalaš váikkuhusaid vuostá. Čállingiella mii adnui Norggas, galggai dáruiduhttojuvvot. (Torp – Vikør 2003: 122–126.) Dan dihte tearbma *dáruiduhttin* ii mearkkašan álggos etnihkalaš vehádagaide čuohcán assimilerenpolitihka, muhto dainna oaivvilduvvui dáčča kultuvrra ja giela earráneapmi dánskalaš váikkuhusain. Lei dábálaš atnit dárogiela tearpma *fornorskning*, go lei sáhka omd. dáruiduhttit dárogiela lagabui suopmaniidda eret dánskkagiela váikkuhusas²⁸. Dárogiela giellalihkadus mii dađistaga

²⁶ Dárogillii *Venstrebevegelse*. Dát lihkadus lei álgoálggus oppalaš nationála lihkadus mii ii lean čadnon makkárge ovttaskas politihkalaš jovkui. Maŋŋá lea Norggas vuodduvvon politihkalaš bellodat man namma lea dárogillii *Venstre*. Sámegillii dát dalá bellodat gohčoduvvo *Gurutbellodahkan*, ja dat gullá politihkalaš kárttas borgárlaš bellodagaid beallái. Norggas lea dál maiddái sosialisttalaš bellodat man namma lea *Sosialistisk venstreparti*, sámegillii *Sosialisttalaš gurutbellodat*. Omd. Suoma politihkalaš vuogádagas juhkkovvojit bellodagat olgeš- ja gurutbellodahkan, ja dan dihte Suomas ipmirduvvojit sosialisttalaš bellodagat gurutbellodahkan (suomagillii *vasemmistopuolueet*).

²⁷ *Odelboanda*-tearbma lea jorgaluvvon dárogiela tearpmas *odelsbonde* ’boanda geas leat árbejuvvon eanarievttit’ (gč. dárkileappot NHL 1999 [1981] s.v. *odelsbonde*).

²⁸ Omd. Knut Liestøl čálii jagi 1922 artihkkala Maal og Minne -áigečállagii, ja artihkkala namma lei *Ivar Aasen og fornorskingi*. Dárogielas adnojuvvu ain tearbma *fornorskning* go lea sáhka aiddo dárogiela huksenprosessas dánskkagiela ektui.

oačču coavcci 1800-logus, lei didolaš vuostereakšuvdna mánggaid čudiid jagi bistán dánskkagiela váikkuhussii. Giellalihkodus doaimmai gaskaoapmin dan iežaslágan kultuvrralaš kodii man nationalisma eaktudii. (Østerud 1992 [1991]: 57.)

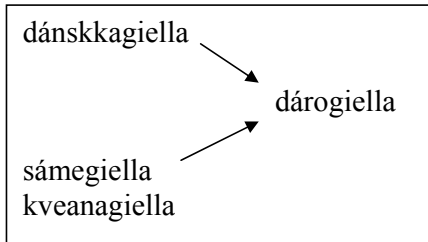
1800-logu gaskkamuttu rájes mearkkašišgođii *dáruiduhttin* maiddá dan vehádatpolitihka man ulbmilin lei assimileret etnikkalaš vehádagaid riikii nátionála-stáda mearridan eavttuiguin. Aiddo ovdalaš 1800-logu gaskkamuttu rievddai almmolaš oaidnu sámiid hárrái sakka. Ryymin (2003: 6) mielde dáčča kultur-nationalismma nanusnuvvan 1840-logus váikkuhii dasa, ahte vehádatpolitihkka rievddai Norggas. 1840-logu rájes mearriduvvojedje mánggain servodatsurggiin doaimmat maid ulbmilin lei *dáruiduhttit* sámiid. (Pedersen, S. 2001: 318–320, 337–341; 2004: 85–86.) Minde (2005b: 6–7) lea deattuhan, ahte *dáruiduhttin* biddjojuvvui álggos johtui kultuvrralaš surggiin. Giella šattai *dáruiduhttima* guovddáži erenoamážit skuvladoaimmaid oktavuodas. Gielalaš *dáruiduhttin* lei mihttun ja symbolan *dáruiduhttinpolitihka* lihkostuvvamii dahje eahpelihkostuvvamii.

Jagi 1848 Stuoradikki mearrádus čielggadišgoahtit dároggiela oahpahusa sámiide ja kveanaide mearkkašii vuoduštusa *dáruiduhttinpolitihkkii* vehádagaid vuostá (Seip, A.-L. 1997: 130–132). Minde (2005b: 6, 10–12) mielde *dáruiduhttima* álggu sáhtta čielgasit čatnat Finnefoanda (dár. *Finnfondet*) ásaheapmái jagi 1851. Dát lei bušeahttaoassi man Stuoradiggi ásahii gielalaš ja kultuvrralaš *dáruiduhttin*doaimmaid váste.

Jagi 1848 dohkkehuvvui maiddá odeldiggeproposišuvdna nr. 21 mii lei vuodđun dan juridihkalaš doktriidnii man mielde stáda oamastii eatnamiid Finnmarkkus ja sámiid eanageavaheapmi ii sáhtán ásaht oamastanrievtti. 1860-logus hábmii Fredrik Brandt dán proposišuvnna vuodul juridihkalaš oahpu stáda oamastanrievtti birra. (Pedersen, S. 2001: 316–317, 338–341.)

Sámiid eallinvuohki lei olggobealde dáččaid sivilisašuvdnaipmárdusa, ja dat bealistis dagahii, ahte *dáruiduhttin*ulbmiliid šattai dađistaga álkit ákkastallat. *Dáruiduhttinpolitihka* ulbmilin lei nátionála integrašuvdna, ja čuvgehus- ja sivilisašuvdnaideálaid vuodul šattai guovddáš áigumuššan čuvget ”villa sámi čeardda”. (Seip, A.-L. 1997: 130–132; 1994: 289.) Vehádatpolitihkalaš áigeearru dáhpáhuvai jagi 1860 sulaid Norggas, muhto vuodđu dán politihkkii lei láchčojuvvon juo nuppelogi jagi das ovdal (Niemi 2003: 11).

Dan dihte tearbma *dáruiduhttin* oačču guovttelágan mearkkašumi 1800-logus. Álggos dat mearkkašii dáčča identitehta nanusmahttima ja sirrema dánskalaš hegemoniijas. Go nationalisttalaš ideologiija nanusnuvai Norggas, de ii lean šat sadji eará álbmogiidda iige eará gielaide. Vehádagaid assimileren šattai didolaš politihkkan, ja tearbma *dáruiduhttin* govčcai dál maiddá daid doaimmaid. Gielaide ektui dán proseassa ulbmila sáhtta govvet nugo govvois 5.

Govus 5. 1800-logus álgán gielalaš dáruiduhttima ulbmilin lei álggos dáruiduhttit Norggas girjegiellan adnojuvvon dánskkagiela eanet dárogiela suopmaniid miel giellan. 1800-logu gaskkamuttu rájes ulbmilin šattai maiddáii assimileret vehádatgielaid dárögillii.

Gielalaš dáruiduhttima mihttomearrin šattai nationálastádie mihtilmas politihka mielde ”okta stáda, okta giella” -ideologijja. (Gč. maiddáii Helander, K. 2007a.)

4.4 Dárogiella, báikenamat ja Norgga historjjálaš skuvla

Báikenamaid dáruiduhttin mearkašii seamma láhkai go eará dáruiduhttinge guokte sierra ášši. Álgoálggus go lei sáhka báikenamaid dáruiduhttimis, de dat mearkašii dárögíel báikenamaid heiveheami dánskkagielas eanet dárogiela iežas suopmanvuodu miel čállinhámiide. Dánskalaš stivrejumi áigge ledje dárögíel báikenamat čállojuvvon dánskkagiela čállinvuogi mielde, ja dat namat ja nammahámit čuvvo seamma láhkai go dánskkagiela čállingiellage odđa Norgga stádie mii vuodduuvvui jagi 1814. Go giellagažaldat šaddagođii áigeuovdilin 1830-logus, lei maiddáii báikenamaid dáruiduhttin – namalassii álggos dánskkagielas dárögillii – áigeuovdilis fáddá. (Torp – Vikør 2003: 293.) Indrebø (1927: 25) sániiguin dat proseassa lei dárögíel namaid ruovttoluotta nationaliseren, ”tilbakenasjonalisering av stadnamni”. Nubbi ceahkki báikenamaid dáruiduhttimis lei dat, go sámegiela namaid álge diđolaččat dáruiduhttit, namalassii rievdadit daid dárögillii.

Jagi 1818 mearriduvvui, ahte odđa eanagirji addojuvvo olggos, ja dat matrihkal gárvánii jagi 1838. Dán oktavuodas álggahuvvui odđa bealli matrihkalbarggus, namalassii dálu- ja ássannamaid dárögíel čállinvugiid guorahallan. Ovddit matrihkalbargguin ii lean báikenamaid čállimii giddejuvvon fuomášupmi iige dat lean moge problematiserejuvvon. Gáibáduš čállit báikenamaid dárogiela iige šat dánskkagiela čállinvuogi mielde bohciidii namalassii oktanaga dáččaid nationála murránemiin ja nationála ja kultuvrralaš iehčanavuoda jurdagiiguin. (Helleland 1992a: 96–97; maiddáii Indrebø 1927: 25.)

1830-logu loahpa rájes álggahuvvui systemáhtalaččabut nationála historjádutkan ja -čállin, ja dat bohte mearkašit hui olu dáčča nationála diđolašvuhtii. Guovddázis lei beroštupmi gaskaáigái, dan áiggi kultuvrii ja dárögillii mat

gohčoduvvojit oktasaš *norrøn*-namahusain²⁹. Norgga gaskaáiggi historjjá ja kultuvrra deattuheapmi duddjui mearkkašahtti vuodu dáčča nationála identitehta ovdáneapmái. (Sørensen 1995: 27.) Gielas ja historjjás lei guovddáš mearkkašupmi nationála identitehta huksenproseassas. Giellahistorjjá deattuheapmi ja dárogiel báikenamaid etymologiseren *norrøn* hámiide gullá maiddái oktii Norgga patrihtalaš historjáčállimiin mii lei hui guovddázis našuvdnahuksemis.

1800-logus álgán historjáčállin gohčoduvvo namahusain *den norske historiske skolen*, Norgga historjjálaš skuvla mas guovddázis lei dáčča álbmoga historjádulkon ja ng. sisafárrenteorija. Patrihtalaš historjáčállimiin nanusmahttojuvvui dáčča identitehta ja dainna hábmejuvvui dáčča našuvdna. Rudolf Keyser ja P.A. Munch leigga njunnošis dan historjáparadigma hábmemis. (Seip, J.A. 2002b [1974]: 14; Østerud 1992 [1991]: 58.)

Rudolf Keyser attii olggos jagi 1839 girjji *Om Nordmændenes Herkomst og Folkeslægdskab*. Keyser teorija mielde sámít geat su historjágirjjis gohčoduvvojit namahusain *finnlapper*, ledje gal Norgga eamiálmot, muhto dat álbmot lei primitiivvalaš dásis dáččaid ektui mii lei skandinávalaš Davviriikkaid ráđđejeaddji álbmot, ”Scandinaviske Nordens Herskende Befolkning” (1843: 453). Sámít ledje nomádaálbmot mii elii Keyser mielde vuolimus čuvgehusdásis, ”på det laveste Dannelses-Trin”. Keyser (1843 [1839]: 444, 460) čálii sámiid birra čuovvovaččat:

Finnlapperne vandre, som bekjendt, vidt adspredte omkring i det nordligste Norge, Sverige og Rusland. - - Om Finnlapperne er det derimod ei bekjendt, at de nogensinde have hævet sig over Nomade-Livet, ligesaa lidet som at de have udmærket sig ved krigersk Kraft. - - Vidt adspredte Hobe af vilde Finnlapper paa det laveste Dannelses-Trin, levende af jagt og Fiskerie, have uden Tvivl endnu den Gang udgjortde eneste egentlige Beboere, og Kelterne have kun besøkt Kysterne for at tilhandle sig Skindvarer.

Keyser oahpus ráinnas dáčča ”eamináli” birra ii lean sadji eará etnihkalaš álbmogiidda. Daningo sámít ledje nomádat, de sii eai sáhtán ovddidit stáda vuodđudeami, ”bidra til en utviklet statsdannelse”. (Seip, A.-L. 1997: 25–26; 2001: 103.)

Keyser teorija mielde skandinávalaš guovllut ásaiduhttojuvvojedje golbman ”bárrun” davvin lulás guvlui. Golbma álbmoga ásaiduve Skandináviai: álggos sámít, dan manjá keltalaččat ja goalmmádin dáččat. Dáčča álbmot lei vuosttaš ja

²⁹ Giellahistorjjás lea *norrøn* synonyma boaresdárogillii (sullii 700-logus 1300-lohkui). *Norrøn* giella ja girjjálašvuohta lei oktasaš Norggas, Islánda ja Fearsulluin. Maiddái Shetlánddas, Orksnulluin, Hebridsulluin, Mansullo ja vel muhtin osiin Skotlánddas, Irlánddas ja Grönlánddas ledje norrøngiel servodagat. Kulturhistorjjálaččat *norrøn* kultuvrrain ipmirduvvo erenoamážit gaskaáiggi oarjeskandinávalaš kultuvra. (Almenningen je. 2002 [1981]: 29.)

ráidnaseamos skandinávalaš álbmot davviguovlluin. (Seip, J.A. 2002b [1974]: 14; Østerud 1992 [1991]: 58.) Keyserii lei dehálaš duodaštit, ahte dáčča álbmot lei fárren Norgii davvin. Dán čilgenmálle mielde dáččaid álbmotsiellu (dár. *folkeånden*) lei seilon ráinnasin iige lean seahkanan eará álbmogiiguin. Sisafárren-teoriiija mielde jura dát goalmmat álbmot lei dáčča našuvnna váimmus. (Skorgen 2002: 115–116.)

Steinar Pedersen (2001: 341) mielde Keyser historjagirjjis ja maiddái su bargguin universitehta oahpaheaddjin mánggaid logijagiid lei mearrideaddji váikkuhus báidnit Norgga virgeolbmuid oainnuid sámiiid ja dáččaid ektui. Dát guoskkai erenoamážit maiddái oainnuide nomádaid ja fásta orru olbmuid erohussii sáhttit ásahtit eanaoamastanrievtti.

Rudolf Keyser lassin maiddái P.A. Munchas lei guovddáš mearkkašupmi báidnit historjáipmárdusa ja meroštallat sámiiid álbmogin mii ii lohkkjuvvon Norgga ássanhistorjái daningo sii ledje nomádat eaiige fásta orru álbmot. Maiddái Munch mieđihii, ahte sámiiid leat Norgga ja Skandinávia eamiálbmot. Ii leat dattetge veadjemeahtun, ahte aiddo danin go Munch lei mielde hábmeme dáčča nátionála historjáčilgehusa, son anii váttisvuohtan dan, ahte dáččat eai vuosttažin ásaiduvvan Norgii. (Hansen – Olsen 2004: 21.)

Munch historjagirjjis *Det Norske Folks Historie* (1852) govviduvvojit sámiiid summal vánddardeaddji bivdi- ja nomádaálbmogin. Munch dovddastii gal, ahte Norggas orro olbmot juo ovdal dáčča álbmoga, muhto easka dáččaid sisafárren hábmii albma ássama ja das álggii historjá. Munch (1852: 4) čilgii dán ášši ná:

Under alle Omstændigheder bliver det utvivlsomt, at Norge var sparsomt beboet af et Jæger- og Nomade-Folk af Polarracen, der ej kjendte Metallernes Brug, hvis eneste Huusdyr var Renen - - Norge var altsaa nok paa en vis maade beboet, men ikke bebygget før vore Forfædres Ankomst. Og det er først Bebyggelsen, med hvilket et Lands egentlige Historie begynder.

Dáinna lágiin hábmjuvvui historjáčállin man guovddážiis lea fásta ássama paradigma. Fásta ássi olbmot, namalassii dáčča álbmot, lei Munch mielde áidna álbmot mii sáhtii hábmet historjá. (Gč. maiddái Hansen – Olsen 2004: 21–23.) Dát sisafárren-teoriiija nannejuvvui odđa gielladieđalaš oainnuiguin main deattuhuvvui nørroana dahje boaresdárogiela vuoddu. (Østerud 1992 [1991]: 58.) Nállemotiivvain³⁰ lei mearkkašahhti doaibma dan historjádulkomis, ja nálli ja etnihkalaš duogáš nannejuvvojede gielalaš ákkaiguin. Keyser mielde norrøngiella dahje

³⁰ Nálleteoriiijat ja daid oktavuoha dáruiduhttinpolitihkkii ii leat dán dutkamuša fáddán, ja danin in guorahala daid dás dárkileappot. (Dán fáttá birra eanet omd. Isaksson 2001 ja Isaksson – Jokipii 2005 [1998].)

boaresdárogiella lei erenoamáš ráinnas ja seagutkeahes giella. (Skorgen 2002: 116.) Dát mearkkašii geavadis dan, ahte dárogiela giellahistorjjálaš dutkan ja dulkon ja maiddái dárogiel báikenamaid etymologalaš guorahallan šadde guovddáži. Dáinna lágiin dát giellaparadigma doarjjui maiddái historjádulkoma ja sisafárrenteorijja.

4.5 Dárogiela báikenammadutkan symbiosas historjá-čállimiin

Dárogiela nammageardi oaččui nátionálastáda huksenproseassa áigge dehálaš ideologalaš mearkkašumi (Nedrelid 1993: 183). Dan rájes go dárogiel báikenammadutkan álggahuvvui 1800-logu loahpas, erenoamážit Oluf Rygh rájes gii álgoálggus lei arkeologa, leat historjádutkan ja dárogiel báikenammadutkan gullan hui čavga oktii. Jørn Sandnes (2000: 109) govve dán fágaoktavuođa symbiohtalaš dillin man vearrámus váilivuolta lea leamaš, ahte dain fágain eai leat leamaš iehčanas fágalaš metodat, muhto baicce metodat mat leat dorjon nubbi nuppi dainna lágiin, ahte čilgehusat leat mannan gierdun. Geavadis dat lea mearkkašan dan, ahte dárogiela etymologalaš gielladutkamiin leat čilgen historjjá ja fastten historjádutkan lea dorjon báikenamaid etymologijaid.

Dárogiela etymologalaš nammadutkamat čadnojuvvojedje maiddái ássan-historjjálaš čilgehusaide mat leat omd. sámi guovllus adnojuvvon dulkot dáčča álbmoga ássanhistorjjá válddekeahhtá vuhtii sámiid ássanhistorjjá mii ii oba heivenge dán nammafága ja historjjá paradigmat. Omd. Frette (1986) lea artihkkalisttis *-anger*-namaid birra čájehan, mo davimus sámi guovllu *-anger*-namaid dulkomis ferte váldit vuhtii maiddái sámegiellat buhtalasnamaid. Dárogiela etymologalaš nammadutkamis ii leat sámi guovlluid báikenamaid guorahallamis obanassiige adnojuvvon dákkár metoda.

Nammadutkit Oluf Rygh ja Gustav Indrebø leaba sakka váikkuhan dasa, ahte dárogiela báikenammadutkama guovddáš deattuheapmin šattai jura etymologalaš ja klassifikatoralaš dutkan. Erenoamážit Rygh girjeráidu *Norske Gaardnavne* lea šaddan dárogiela nammafágas ovdagovvan báikenamaid dulkomis ja etymologiseremis. (Akselberg 1996: 80.) Maiddái dárogiel báikenamaid normeren lea vuodđuduvvan etymologiseremii. Juo jagi 1838 matrihkálnamaid čállinhámit rahpe luotta etymologalaš čállinvuohká. Dan rájes lea etymologiseren leamaš okta váldoprinsihpáin buot dárogiel báikenamaid normerenbarggus. (Helleland 1992a: 96–97.)

Dárogiela nammadutkamis lea dan dihte leamaš álggu rájes čielga historjjálaš deattuheapmi. Vuoddu dasa lážii erenoamážit Oluf Rygh. Dán árbevieru čuovui nammadutki, nørrofilologa ja oskkoldathistorjádutki Magnus Olsen. Su barggu jotkkii Gustav Indrebø gii lei giella- ja historjádutki. Dáidda dutkiide lei báikenammadutkan mihá eanet go dušše fal gielladutkan. Gustav Indrebøii

nammadutkan lei maiddái oassin našuvdnahuksen- ja giellaovddidanproseassas. (Sandnes 2000: 106–107.) Dárogiela báikenammafágas lea leamaš mearkkašahtti rolla dáčča identitehtahuksemis ja maiddái našuvdnahuksemis. (Akselberg 1996: 80; Nedrelid 1993: 165.) Dárogiel báikenammadutkan čuovui álggu rájes iežas áiggi ideologalaš oainnuid, dat maiddái heivehuvvui daidda oainnuide, ja nuppe dáfus dat doarjjui daid ideologalaš oainnuid.

Dárogiela nammadutkama váldoparadigma lea 1800-logu loahpa rájes leamaš guorahallat ovttaskas namaid etymologijaid ja dainna lágiin rekonstrueret namaid álgoálgosaš mearkkašumiid. (Særheim 2001: 14.) Erenoamážit Indrebø (1921) álggahan dutkanvuohki *Stadnamni i ei fjellbygd* -nammasaš dutkamušas lea leamaš mállen dárogiel nammadutkamis. Bakken (1991: 36) lea kritiseren aiddo dan, ahte dán fágaparadigma leat Norggas čuvvon nu šlávalaččat, ahte su oainnu mielde dat lea mearkkašan, ahte dárogiela nammadutkanfágas leat váilon fágalaš odasteamat. Dát dutkanparadigma lea váikkuhan maiddái dasa, ahte dárogiel nammafágas leat giddden unnán fuomášumi onomastihka teorehtalaš gažaldagaide vel nu mañjit go 1990-logus. (Maiddái Haslum 2003: 73; Akselberg 1996: 80; 2000: 38–39.)

4.6 Nammakonsuleantaortnet áshuvvo 1800-logus

1800-logus šattai maiddái dábálažžan, ahte gielladutkit veahkehedje ja rávvejedje dárogiela báikenamaide guoskevaš gažaldagain. Dát bargu gulai oktii oppalaš dárogiela normerenbargguiguin mat dađistaga álggahuvvojedje. 1840-logu rájes go Norgga kártadoaimmahat addigođii olggos ámtakártaid, adnojuvvojedje vel ávkin eanaregistariid nammadieđut, muhto dađistaga lassánii dárbu oažžut eanet veahki nammabargguide. 1860-logus lei Ludvig Kristensen Daa ráđdeaddin kártanamaide guoskevaš áššiin dárbbu mielde. 1870-logu loahpa rájes nammaduvvui vuosttaš geardde nammakonsuleanta fásta doibmii.

Arkeologa Oluf Rygh lei vuosttaš gii doaimmai nammakonsuleantan. Son lei dárogiel báikenamaid konsuleantan jagi 1879 rájes gitta 1899 rádjai, ja son barggai erenoamážit kártadoaimmahaga nammakonsuleantan. Rygh barggu jotkkii Gustav Storm jagi 1903 rádjai ja das rájes Hjalmar Falk gitta jagi 1923 rádjai. (NOU 1983: 34–35; Helleland 2003: 111–112; Stemshaug 1985 [1973]: 30.) Dárogiela nammakonsuleanttaid guovddáš bargun lea leamaš rávvet erenoamážit matrihkalnamaide, hálddahuslaš namaide ja almmolaš kártaid namaide guoskevaš gažaldagaid. (NOU 1983: 35.) Oluf Rygh lei maiddái dat nammakonsuleanta gii barggai Finnmárkku vuosttaš grádamihkkokártaid, namalassii jura mu dutkanmateriála báikenamaiguin.

Dárogiela nammakonsuleantaortnega málle mielde áshuvvui maiddái sáme- ja suomagiell báikenamaid várás nammakonsuleantadoaimma. Jagi 1874 lei Jens Andreas Friis (1821–1896) nammaduvvon Oslo universitehta sáme- ja

suomagiela professorin. Su virgebargui gulai jorgalit teavsttaid (NBL 4: 283). Orru leame nu, ahte dát jorgaleapmi dulkojuvvui nu, ahte su virgebargui gulai maid veahkehit kártadoaimmaha jorgalit kártanamaid sámeielas dárogillii.

Friis lei vuosttaš nammakonsuleanta gii barggai kártabargguid oktavuodas sámi namaiguin. Son lei kártadoaimmaha nammakonsuleantan ain juo 1880–1890-logus, daningo ovdal Finnmárkku grádamihhtokártaid ráhkadeami son lei bargan kártanamaiguin lullisámi guovllus, go kártadoaimmahat ráhkadii dan guovllus njuolggočiegehaskártaid (Bergsland 1991b: 19). Jagi 1886 čálii kártadoaimmahat Suodjalusdepartementii, ahte J.A. Friisii lei addon bargun ráhkadit njuolggadusaid Finnmárkku báikenamaid čállinvugiide. (NGO 1886b.) Dát mearkašii dan, ahte Friis lei ráhkkanišgoahtán Nuorta-Finnmárkkus álgi grádamihhtokártaid nammabargguide.

Dasa lassin J.A. Friis lei doaimmahan guovddáš eiseválddiide Finnmárkku ja Romssa gielalaš ja etnikkalaš dillái guoskevaš etnográfalaš kártaid. Kártaid almmustahttojuvvojedje vuosttaš geardde jagi 1861 ja de vel nubbin, muhtin muddui rievdaduvvon ráidun Finnmárkkus jagi 1888 ja Romssas jagi 1891. Vuosttaš kártaráiddu attii olggos Videnskabselskabet i Kristiania -searvi mii lei ceggen komitea čielggadit kártaid dárbbaslašvuoda. Komitea vuodusteapmi refererejuvvo jagi 1887 Stueradiggeproposišuvnnas (Sth.Prp. 1887: 1) ná:

Komitee havde anbefalet Kartets Udgivelse som vigtig baade i videnskabelig og i administrativ Henseende med Tilføiende, at dette Kart saavidt bekjendt var det første Exempel paa ethnografiske Karter, der i saadan Detail angav Bosteds- og Sprogforholdene. Efter Komiteens Mening indeholdt saadanne Arbejder de sikkreste og mest upartiske Materialier, hvorved Styrelsen kunde settes istand til at bedømme de Nationalitetskonflikter, som pleier at opstaa i Egne med en saadan blandet Befolkning som i disse nordlige Grændsedistrikter, og vilde særlig kunne blive til god Nytte ved Ordningen af Skolevæsenet.

Komitea ulbmilin lei etnográfalaš kártaiguin oažžut eanet dieduid ássan- ja giella-diliid birra eandalii danin, go komitea oainnu mielde guovlluin gos lea seahkalas álbmot, lávejit bohciidit nationalitehtakonfliktat. Kártaid ulbmilin lei namalassii čuovvut sámi guovlluid koloniserema ja etnikkalaš ja gielalaš dili rievdama. Dát diedut galge leat ávkin erenoamážit skuvladili guorahallamii. Dát kártaráiddu leat dan dihte ráhkaduvvon duogášdiehtun maid eiseválddit sáhte atnit ávkin davviguovlluid dáruiduhttindoaimmaid čadaheamis.

Friis jámii jagi 1896, ja goittotge grádamihhtokártaid nammalisttuid vuodul orru leame nu, ahte juo moadde jagi ovdal doaibmagodii Just Knud Qvigstad nammakonsuleantan. Qvigstad (1894) čállin reivves Norgga kártadoaimmahakkii 27.2.1894 boahtá ovdan, ahte son lei dalle bargagoahtán nammakonsuleantan.

Báikenammabargguid oktavuodas lea J.K. Qvigstad dovddus su báikenamagirjeráiddus: *De lappiske stedsnavn i Troms fylke, De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker* ja *De lappiske appellative stedsnavn*. Dasa lassin son doaimmahii ovttas Magnus Olseniin *Norske Gaardnavne* -girjeráiddu Finnmarkku oasi mii almmustuvai jagi 1924. Dat, ahte ovdal buot dáid báikenammabargguid Qvigstad barggai stáda nammakonsuleantan lagabui 20 jagi, ii leat leamaš jur almmolaččat dihtosis. Ovdamearkka dihte NOU (1983: 35) mielde livččii Konrad Nielsen čuvvon Friis nammakonsuleantan, ja ná čilge NOU mielde maiddái omd. Helleland (2003: 112). Ii Hansen (1991, 1992), Mathisen (1994) iige Salvesenge (1995) namut Qvigstad nammakonsuleantaáigodaga.

Qvigstada iežas čállin álgosánis girjái *De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker* (1938) son namuha, ahte álggahuvvon grádamihhtokártabargguid olis lei vejolaš čoaggigoahtit systemáhtalaččat sámi báikenamaid Finnmarkkus. Dasa lassin son čállá, ahte Norgga kártadoaimmahat guhká jorgalii sámi báikenamaid dárogillii kártaid váste, ja ahte dan dihte ii sáhte álo diehtit, leago kártadoaimmahat ráhkadan dárogiela nama vai lešgo dat dakkár namma man báikegotti olbmot leat dovdan. Dát doallá deaivása erenoamážit Konrad Nielsena konsuleantaáigodagas, go daid nammaráhkademiid Qvigstad ii sáhtán diehtit. Dás ii dattetge namuhuvvo, ahte son lei ieš maiddái mielde dán barggus, namalassii ovdal Konrad Nielsena, go grádamihhtokártaide didolaččat jorgaluvvojedje dárogiel namat.

Go kártadoaimmahaga nammalisttuid dutká, lea čielggas, ahte J.K. Qvigstad barggai nammakonsuleantan 1890-logus gitta 1910-lohkui, namalassii gosii 20 jagi³¹. Konrad Nielsen álggii nammakonsuleantan jagi 1911, ja várra aiddo danin go J.K. Qvigstad lei nammaduvvon Girko- ja oahpahusdepartemeantta stádaráddin jagi 1910. Konrad Nielsen doaimmai nammakonsuleantan jagi 1953 rádjai. (NOU 1983: 35; NGO 1914: 4; maiddái Nielsen 1920.)

Vuosttaš sámeigiela nammakonsuleanttat ledje J.A. Friis, J.K. Qvigstad ja Konrad Nielsen. Sii gulle buohkat lappologalaš árbevrrui, ja sii ledje iežaset áiggi áidna gielladutkit Norggas geat máhtte sámeigiela. Dát váikkuhii dasa, ahte sii barge eiseválddiid ovddas jura omd. giellabargguiguin main gáibiduvvui sámeigiela máhttu. Kártanamaid jorgaleapmi sámeigelas dárogillii meroštallojuvvui dakkár jorgalanbargun masa dát gielladutkit galge searvat iežaset virgebarggus. Dáinna lágiin Norgga stáda ásahii ortnega mainna dan áiggi lappologat J.A. Friis rájes doibme stáda nammakonsuleantan.

Dáid báikenammakonsuleanttaid guovddáš bargun lei giedahallat erenoamážit kártaid báikenamaid. Sámi ássannamat eai guorahallojuvvon makkárge giellafágalaš vugiid mielde, muhto baicce guovlluid leansmánniin ja enavuovdin-

³¹ In leat gávdnan kártadoaimmahaga inge departemeanttaid arkiivvain dárkilis dieduid, goas Friis ja Qvigstad álggiiga ja heittiiga nammakonsuleantan. Dán áiggi sáhtá dattetge árvvoštallat omd. jura báikenammalisttuid vuodul maid nammakonsuleanttat čálle kártadoaimmahakkii.

komišuvnnas lei guovddáš mearkkašupmi ássannamaid dáruiduhttimis. Dát mearkkašii, ahte sámi ássannamat ja nuppe dáfus luonddunamat mat adnojuvvojedje kárttain, leat giedahallojuvvon guovtti sierra vuogi mielde. J.K. Qvigstad lei mielde ráhkadeame Rygh girjeráiddu *Norske gaardnavne* Finnmárkku oasi mii addojuvvui olggos jagi 1924. Su bargun ii lean guorahallat ássannamaid čállinvugiid, muhto son baicece čohkkii daid oktii matrihkalin (NG 1924: VIII–IX.) Qvigstad gal dattetge válddii matrihkkalii mielde olu njálmmálaš anu sámegiel ássannamaid mat eai lean meroštallojuvvon virggálažžan.

4.7 Oluf Rygh *Norske gaardnavne* -girjeráidu sámi nammadutkama perspektiivvas

Norgga báikenammadutkanradišuvnnas lea ássanbáikkiid namaid dutkan hui guovddážiis. 1800-logus álgán matrihkalbargguid boadusin čohkkegodii Oluf Rygh ássannamaid, ja jagi 1897 addojuvvui olggos vuosttaš oasi *Norske gaardnavne* -girjeráiddu mii dađistaga almmustuvai juohke fylkkas. Muhtin oasis doaimmahuvvojedje vel maŋŋá go Rygh lei jápmán jagi 1899. Girjjiin leat dieđut suohkaniid ja dáluid namaid birra ja nammadieđut leat ordnejuvvon matrihkkala mielde. Rygh čohkkii matrihkalbargguid vuodul nammadieđuid gitta Romssa fylkii ja ovttastahtii dieđuid boares eanagirjjiid dieđuiguin ja eará gáldodieđuiguin gitta gaskaáiggi rádjai. (Indrebø 1938: 110–111; Hallan 1984: 9–12; Stemshaug 1985 [1973]: 17–19; Helleland 1997: 23.) *Norske gaardnavne* -girjeráiddu nammadieđuiguin dokumenterejuvvui ássannamaid giellahistorjjálaš duogáš. Danin dát girjeráidu heivii bures dievasmahttit nátionála historjáčállima.

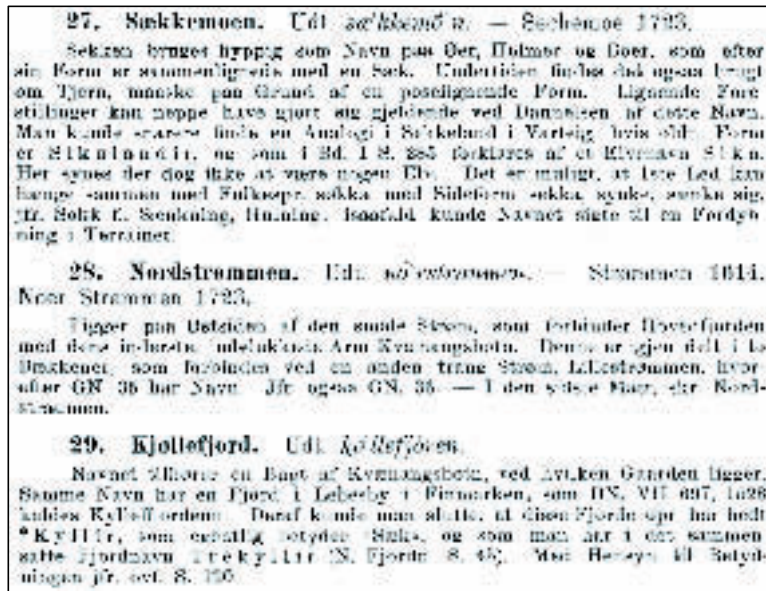
Girjeráiddu Finnmárkku oasi (NG 1924) ii gullan álgoálggus Rygh bargui. Finnmárkku matrikuleremis eai čuvvon seamma vugiid go eará fylkkain Norggas. Dat lei sivva, manin Finnmárkku ássannamaid dokumenteren ii lean mielde dán barggus. *Norske gaardnavne* -girjeráidui lea dattetge lasihuvvon vel Finnmárkku oasi ng. liigeoassin (dár. *tillægsbind*) (NG 1924: VII). Dán oasi leaba doaimmahan J.K. Qvigstad ja Magnus Olsen gii lei 1900-logu álggus dárogiela nammakonsuleanta.

Indrebø (1938: 112) mielde dát girjeráidu loktii dárogiela nammadutkama alit dássái ja lázii vuodu dutkamii. Son čálii ná:

Ved dette verket vart stadnamngranskingi i Norge lyft upp i eit høgere plan, og eit trygt og breidt grunnlag lagt for gransking lenger fram-etter. Verket vart helsa som eit grunnleggjande arbeid alt då fyrste bandet kom ut, ogso utanfor landegrensa.

Indrebø (1938: 105) lea juohkán olles dárogiela nammadutkanárbevieru Rygh barggu mielde golmma áigodahkii: áigi ovdal Oluf Rygh, Oluf Rygh ja áigi su maŋŋá.

Álgoálgosaš girjeráiddus (gitta Romssa fylkii) eai obanassiige namuhuvvo ássanbáikkiid sámi namat, muhto dušše fal ássanbáikkiid virggálaš, matrihkkalii merkejuvvon dárogiel namat nugo govvošis 6 oaidná.

Govus 6. Dáluid namat Návuonas. Dáin ássanbáikkiin leat maiddái sámi namat, namalassii *Sáimohkki, Rávdnji* ja *Čuollovuonna*, muhto dát buhtalas-namat eai váldojuvvon mielde girjeráiddu Romssa oassái. Dárogiel namat etymologiserejuvvojedje ollásiit válddekahtá vuhtii loatnaokta-vuodaid ássanbáikkiid álgoálgosaš sámi namaide. (NG 1911: 155.)

Girjeráiddu dárogiela báikenamaid sátnesemantihkalaš čilgehusat ja etymologijiat adnojuvvojit stuora auktoritehtan dárogiela nammadutkanárbevierus. Dán girjeráiddu lea ain dálá dárogiela báikenammadutkamis dehálaš rolla. Sámi ássanhistorjjálaš ja nammafágalaš oainnus dát girjeráiddu lea leamaš hui guovddázis nanneme sámi guovlluidd báikenammaárbevierus, báikenamaid dulkomis ja oppalaččat ássanhistorjjás dakkár dulkojumiid mat dán mu dutkamuša čuovggasnai leat hui problemáhtalaččat.

Girjebarggu ollislaš dárogiela vuoruheamis oazžu čielga gova Oluf Rygh čállin reivves 4.3.1877 Sophus Buggii (Olsen 1912: 110). Dán reivves Rygh muitala iežas mátkki birra Davvi-Romsii ja čállá ná:

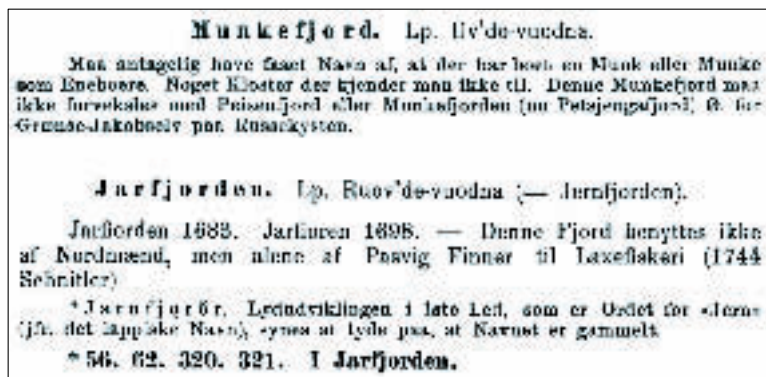
Befolkningen er yderst blandet, Nordmænd, Finner og Kvæner i omtrent lige Forhold. Da baade Finner og Kvæner ere ubrugelige for mit Arbeide, om de end kunne tale Norsk, havde jeg her meget vanskeligt for at opdrive brugbare Folk.

Oluf Rygh ii namalassii dohkkehan sámiid ja kveanaid báikenammaanu, eaige sin diedut dárogiela báikenamaid birra lean Rygh mielas dohkkehan veara. Su mielas lei dan mátkkis erenoamáš váttis gávdat dohkálaš olbmuid, namalassii etnihkalaš dáččaid geaid nammaárbbi son lei čohkkeme. Rygh girjeráiddu ulbmilin ii oba leange dokumenteret daid ássanbáikkiid namaid maid earát go dárogielagat atne, ja jura sámii ássanguovlluin Romssa fylkkas luksa dán girjeráiddu nammadiedut eai dan dihte doala deaivása njálmmálaš nammaanu dieđuiguin.

Áidna oassi dán girjeráiddu mas muhtin muddui namuhuvvojit sámegeiel ássanbáikkiid namat, lea Finnmárkku oassi. Eará fylkkaid osiin eai leat sámii namat obanassiige mielde. Áidna gáldut main eará fylkkaid go Finnmárkku sámegeiel ássanbáikkiid namatnai leat váldomatrihkaldáluid dásis logahalloyuvvon, leat Qvigstad báikenammagirjjit Romssas ja Nordlánddas (LST; LSFN).

Norske gaardnavne -girjjiid Finnmárkku oassige nanne sakka ipmárdusa ássanbáikkiid dárogiela namaid vuoruheamis, daningo dárogiel namat čállojuvvojit eanaš guovlluin vuosttažin buoiddit bustávvamálliin go ássanbáikkiid álgoálgosaš sámii namat. Girjjiis leat buhtalasnamat merkejuvvon namalassii čielgasit toponymalaš vuolideami vugiin. Daningo dán girjeráiddu vuodđun leat ássanbáikkiid matrihkaldiedut, govvejit sámii ja dárui namaid merkenvuogit seammás daid vugiid, mo buhtalasnamat leat merkejuvvon matrihkkalii.

Girjeráiddu leat dasa lassin čohkkejuvvon dárogiel namaide historjjálaš duodaštussan girjjálaš gálduin namuhuvvon nammavariánttat. Sámii namain dákkár diedut váilot aiddo fal dan dihte, go historjjálaš gálduin leat dábálaččat dokumenterejuvvon dušše fal dárogiela buhtalasnamat. Dárogiel namaid historjjálaš gálduid nammavariánttat ja nammaosiid etymologiseren norrónáiggi nammahámiide leat erenoamážit dorjon dan ássanhistorjjálaš paradigma mas deattuhuvvui aiddo fal gaskaáiggi norrøn dárogiella ja kultuvra. Go sámii guovlluid dárogiel báikenamatnai etymologiserejuvvojedje rievtti mielde aivve sátnesemantihkalaččat norrónhámiide, de huksejuvvui seammás ipmárdus dan guovllu dáčča ássama norrónvuodus.

Govus 7.
Ovdamearkanamat
Mátta-Várjjagis (NG
1924: 292, 297).

Munkefjord-namas guorahallojuvvo nama navdinágga, muhto sámi nama navdin-ákka birra ii daddjo mihkkige. Dát vuohki nanne čielgasit ipmárdusa, ahte *Munkefjord* lea lokalitehta ”rievttes” namma ja sámi namma lea dušše fal muhtinlágan lasáhus. Duohtavuodáshan Uvduvuotna gulai Njávdáma nuortalaččaid geasse-orohakkii. Vuoddonamma Uvdu lea Ánte Aikio (2004) dutkamuša mielde boares substráhttanamma sámegeielas.

Dárogiel nammii *Jarfforden* leat čohkkejuvvon historjjálaš gálduid dieđut. Dárogiel namma etymologiserejuvvui norrøn- dahje boaresdárogiela hápmái, muhto nugo minddarnai dán girjjis, dás ii guorahallojuvvo, makkár namma-bidjama boadusin dán vuonas sáhtášii leat boares dárogiel namma. Frette lea čájehan artihkkalisttis (1984b: 70), ahte *Jarfforden*-nama etymologiiija doarjjan aiddo Rygh girjjis lea adnojuvvon boasttonamma, *Ruovdevuotna*. Vuona sámi namma lea *Rovdavuonna* mas mearusoasi appellatiiva lea *rovda* ’ravda’. Dán sámi namas lea dárogillii lonejuvvon semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Jarfforden*. Danin *Jarfforden*-nama mearusoasis ii leatge dárogiela *ruovdi*-sáni norrønhápmi, muhto namma lea *rovda* (*ravda*)-mearusoasi vuodul ráhkaduvvon nuorat semantihkalaš loatnanamma.

Nammaovdamearkkat čájehit maiddá, mo dárogiel namat merkejuvvojedje buoiddit bustávaiguin váldonamman. Dáinna vugiin girjji dieđut leat leamaš mielde nanneme boastoipmárdusa sámi guovlluid giella- ja ássanhistorjjás. Girjji nammačilgehusain lea maiddá ain stuora auktoritehta.

Girjeráiddu Finnmárkku oasi álgosánis (NG 1924: VIII) namuhuvvo, ahte girjji nammačilgehusaid vuoddu eai leat dárkilis sáme- ja dárogiela namaid buoh-tastahtimat:

En dyberegaaende Gransking af Berøringer mellem norsk og lappisk Navnestoff har vi imidlertid ikke havt Anledning til i Fællesskab at foretage, og en saadan maatte vel desuden siges at falde udenfor nærværende Arbeides Plan.

Dát váilivuohta lea mielddisbuktán, ahte erenoamážit girjji dárogiela namma-materiála lea dulkojuvvon dávjá boasttovuođu mielde válddekeahttá vuhtii álgoálgosaš sámi ássanbáikkiid namaid. Dárogiela namaid leksikálalaš sárgosiin namuhuvvojit omd. eará dárogiel guovlluid dahje suopmaniid sullasaš namma-ovdamearkkat, muhto fastten lonenoktavuođat sámi namaide eai čilgejuvvo girjjis obanassiige systemáhtalaččat.

200. Skogerønes. Lp. Sällam-gætte. — Jfr. Skoggerøe 1744. Lp. Sällam, Skogero.
 *Skoggerøy, af skoger m. (Gen. skogær og skogs), Skog. Man efter Fornmen være et gammelt norsk Navn. Jfr. Bøkfjord og Kjelmø straks nedenfor. — Det lappiske Navn paa Øen er det samme som Sällam. Seeruy i Itanvik (S. 115).

Govus 8. Namat Skogerønes ja Skogerø leat máhcahuvvon norronáiggi hápmái, muhto okta-vohta seamma guovllu sámi nammii Skuvgi ii oba namuhuvvoge, vaikko dát sámi namma orru čielgasit leamaš mállen dárogiel nama bidjamii. (NG 1924: 293.)

Thor Frette (1984b: 70) lea maiddái gidden fuomášumi aiddo dasa, mo dárogieła báikenammadutkamis eai leat váldán vuhtii kontrastiivvalaš perspektiivva, go leat dutkan sámi ássanguovlluid báikenamaid. Frette (1984b: 70) lea čállán dán ášši birra ná:

On the whole, a large amount of place names in Finnmark will, under closer inspection, turn out to be adaptations/translation of former or existing Samish names. This fact is, of course, not surprising. It can be observed all over Europe in areas with comparable demographic history, but is rarely treated in Norwegian placenameliterature.

Magnus Olsen gii barggai girjeráiddu Finnmárkku oasi dárogiel namaiguin, ii oba máhttáge sámegiela ja danin sus váillui ollásit buohtastahttinvuoddu sámi namaide. Dasa lassin Magnus Olsen ii lean goassige oba fitnange Finnmárkkus (NG 1924: VIII). Dat bealistis váikkuhii maiddái dasa, ahte sus váillui ollásit ipmárdus sámi guovlluid gielalaš dilis ja báikenammaanus. Olsen dutkkai baicce Finnmárkku dárogieła matrihkálnamaid dego dat namat livčče lean aivve ovttagielat dárogiel guovllu nammarádjui gullevaččat. Mu dutkamuša gávccát kapihttala kártanamaid dutkan čájeha, ahte Oluf Rygh guorahalai mánggaid dárogiel namaid aiddo seammalágan oainnus.

Magnus Olsen (1920: 7) lea čállán Rygh báikenammabargguid mearkkašumi birra čuovvovaččat:

Én ting lærer vi alle av Rygh: at arbeide med stedsnavne under frygt og bæven. Rikt materiale og sund metode er det, som karakteriser alt det, som Rygh har gjort.

Olsen oainnu mielde Rygh barggu vuoddu lei rikkis materiála ja jierpmálaš metoda. Sámi báikenammaárbevurrui dát dárogieła nammametodihka tradišuvdna lea váikkuhan aiddo nuppe láhkai go mo Olsen govve: dat lea leamaš mielde hukseme stuora auktoritehtain ollásit boasttolágan čilgehusaid sámi guovllu namma-gearddis. Rygh iežas dieduid mieldehan son lei diđolaččat čuoldán eret sámiiid

nammadieđuid. Dan dihte sámi ássanbáikenamaid dutkkadettiin dán girjeráiddu gáldodieđuid berre guorahallat earalágan oainnus ja váldit vuhtii maddái daid mearrádusaid maiguin sámi ássannamaid virggálaš atnu stivrejuvvui ja hehttejuvvui.

5 Báikenamaid servodatčatnosat – namat válddi gaskaoapmin

5.1 Territorialismmain kontrolleret guovlluid

Ovdal go akademalaš geografijja vuodđduvuvui, mánggalágan ”ovdageográfát” buvttadedje dieđuid maiguin lei ulbmilin organiseret máilmmi politihkalaš ja strategalaš válderelašuvnnaid. Geográfalaš diehtu čadnojuvuvui oktii válddi geavaheimiin omd. eurohpálaččaid dutkanmátkkiid, nationalismma ja kolonialismma oktavuođas. (Paasi 1996a: 19; 1992: 82.)

Oamastanvuoigatvuođa jurdda lea stivren sakka oarjemáilmmi mihtilmas ipmárdusa spatiála organiseremis. Dan dihte territoriijat leat adnojuvvon opmodahkan dahje gávpegálvun mat sáhttet ostojuvvot dahje vuvdojuvovot. Dákkár jurddašeapmi lea sakka báidnán oarjemáilmmi ipmárdusa politihkalaš ovttagaid viiddis spatiála ráhkadusas. (Paasi 1996a: 19.) Davviriikkaid nátionálastádaide lea mihtilmas, ahte dain konstruerejuvuvui 1800-logus juridihkalaš paradigma man mielde stáda oamastii eatnamiid ja čáziid ja sámiid eanageavaheapmi ii dohkken vuodđun oamastanriektái. (Gč. omd. Korpijaakko 1989: 44–78; Korpijaakko-Labba 1999: 12–18, 207–210; Pedersen, S. 2001: 312–319.)

Territorialisma lea álo sosiálalaččat ja kultuvrralaččat ráhkaduvvon ja dat lea ovttaskasaid dahje joavkku viggamuš geográfalaš guovllu mearridemiin ja bealuštemiin váikkuhit dahje kontrolleret olbmuid, ihtagiid ja gaskavuodaid. Dákkár guovlu gohčoduvvo territoriijan ja dan erohus dábálaš báikái lea dat, ahte territoriijat gáibidit stádasmahttima ja doalaheami. Territoriijat leat dan dihte daid strategiijaid bohtosat maiguin váikkuhit ja kontrolleret olbmuid, ihtagiid ja gaskavuodaid seammás go guovlu kontrollerejuvvo. Politihkalaš jurisdikšuvnna ásaheapmi ja priváhta eanaoamasteami rájiid mearrideapmi leat oarjemáilmmi dábaheamos territorialismma albmaneamit. (Sack 1986: 2–5, 15, 19, 30; maiddái Paasi 1992: 79; Crampton – Elden 2007: 176–178.) Territoriija lea geográfalaš nama, muhto dasa lassin erenoamážit maiddái juridihkalaš ja politihkalaš namahus ovtadahkii mii kontrollerejuvvo dihtolágan válddiin (Crampton – Elden 2007: 176).

Stáda lea šaddan territoriija ipmárdusa universála mihttun ja dan legitimithta ii oba biddjoge gažaldahkan, muhto dat adnojuvvo baicce iešalddes čielga sosiospatiála ovtadahkan (Karppi 2002: 257). Nationalisma doaibmá nátionálastádaid gaskaoapmin nanusmahttit ja doalahit territoriija.

Territorialismii gullá maiddái guovllu ásahanproseassa mas guovddážiis lea territoriála ja symbolalaš gova ráhkadeapmi, institušuvnnaid ásaheapmi ja loahpas regionála struktuvrra ja sosiála diđolašvuođa ásaheapmi ja cieggadeapmi (Paasi 1996a: 31–38; Karppi 2002: 257). 1800-logu dáruiduhttin gullá oktii Norgga

territoriála gažaldagaiguin, ja erenoamážit Nuorta-Finnmárkkus lei guovddážiš dáčča territoriála guovllu ásahanproseassa.

Árbevirolaš politihkalaš geografijas lea rájiid dutkan leamaš guovddáš dutkanfáddán. Rájit laktásit lahkalaš territorijain ja territorialismmain, ja dát rájit leat ”min” ja ”sin” gaskkas, namalassii dás lea sáhka sosiála joavkkuid gaskasaš inklušuvnnas ja eksklušuvnnas (Paasi 2003: 113). Territorialisma lea čadnon oktii sihke stáda rájiid ráhkademiin (”earrása” olggobeallái guođdimiin) ja siskkáldas sosiospatiála kontrollain, namalassii ”min” sosiála hábmemiin dahje ráhkademiin. (Paasi 1996b: 3–6.)

Aiddo oarjemáilmmi jurddašeapmái lea mihtilmas dákkár dikotomalaš juohkinvuohki mas sirrejuvvojit omd. ”mii” ja ”sii”, buorre ja bahá dahje buorre ja heittot. Dákkár binára juogut leat viidáseappot adnojuvvon gielaid ja kultuvrraid hierarkiseremii. **Earis** (eang. *the Other*) čatnasa erohusaide main lea oktavuoha identitehtii. ”Earis” meroštallojuvvo earaláganin go ”mun”, ”mii” dahje ”seammlágan”. Dás lea sáhka válderelašuvnnain, daningo *mii*-joavku ráhkada ja meroštallá duoid olbmuid earisin. (Dalby 1990: 17–18.) Dákkár *mii* - *sii* -dikotomiija atná dábálaččat ávkin *min* ja *earrásiid* stereotiippalaš meroštallamiid, ja erenoamážit *earrásiid* dahje *sin* meroštallamiid. Našuvnnaid oktavuodas *mii* ráhkaduovvo ee. kultuvrralaš ja gielalaš iešvuodaiguin ja ná earuhuvvo *mii* earrásiin. (Paasi 1996a: 13; 1996b: 5–6, 10.) *Mii*-ipmárdus nannejuvvo ee. govahallojuvvon territorijá ráhkademiin ja jura našuvdnahuksenprosessii gullá *mii*-joavkku gova cieggadeapmi.

Báikenamaid vuoruheapmi ja giellaválljen leat beaktilis strategiijat maiguin nátionálastádat sáhttet ekskluderet dahje čuoldit earrásiid ja nanusmahttit *mii*-ipmárdusa nátionála ideologalaš ulbmiliidda heivvolažžan. Norgga eiseválddit meroštalle 1800-logus earrásiid joavkun sámiid ja kveanaid geat definerejuvvojedje vieris nationalitehtan (dárogiillii adnojuvvui tearbma *fremmede nasjonaliteter*). Dáid ”vierrásiid” báikenamat meroštallojuvvojedje maiddá *vieris báikenamman* maid galggai ollásit jaskkodahttit dahje vuolidit dárogiel báikenamaid ektui. (Helander, K. 2004a; 2004b; NGO 1886b.)

Vehádagaidda lassin maiddá ruoššat meroštallojuvvojedje čielgasit earrásiid jovkui, ja 1800-logu loahpas lassánii sakka ballu Ruošša vuostá (Andresen 1989: 70–71, 98–101). Dát ballu váikkuhii maiddá oainnuide Báhcaveaji siidda nuortalaččaid luossavuoigatvuodaid vuostá Norgga bealde, daningo 1800-logu loahpas adnojuvvui oktan ággan nuortalaččaid vuostá dat, ahte ruoššain – namalassii nuortalaččain – eai sáhtán leat oamastanrievttit Norgga territorijas. (Andresen 1989: 100–101.)

Benedict Anderson (1991) lea buktán nationalismateoriijaide tearpma **govahallojuvvon searvevuoha** (eang. *imagined community*) man oktan guovddáš ilbmanepmin lea našuvdna. Dán meroštallama váimmusin lea dat, ahte dákkár ovtadat lea govahallojuvvon dan dihte, go buohkat geat dasa gullet, eai sáhte dovdat

guhtet guimmiideaset. Dattetge sis lea diehtu, ahte sii gullet dan seamma searvevuhtii.

Geográfat leat heivehan dán tearpma guoskat maiddá **govahallojuvvon territoriijaide** (eang. *imagined territory*). Govahallojuvvon territoriija mearkkaša geavadis dávjá aiddo fal nátionálastádaid territoriála guovllu. Dákkár guovlu ii leat ieš alldes čielggas, muhto dat lea hábmejuvvon ja dat gáibida dan territoriija doalaheami. Dan dihte geográfalaš govvádusat leat dehálaš gaskaoamit go nátionála diđolašvuohta huksejuvvo. Dáinna lágiin lea vejolaš ráhkadit abstrákta birra sis olbmuide mearkkašahtti ruovttueatnama ja dáinna lágiin hukset territoriála ipmárdusa mii nanne našuvnna oktiigullelašvuođa. (Omd. Häkli 1999a; 2002; 2003: 189–190.)

5.2 Oarjemáilmmi kárta fápmogeavaheami gaskaoapmin

Mearkkat ja teavsttat, erenoamážit kartografii ja kárttat maiguin geografii ja govvejuvvo ja visualiserejuvvo, leat álo leamaš válddi sosiála ja politihkalaš gaskaoamit máilmmi juogedettiin. Dan dihte geografii maiddá geassá ja visualisere abstrákta ja oaidnemeahtun válddi rájiid mat vuhttojit sosiála geavadis ja olmmošlaš oktavuodain. (Paasi 1996a: 20; gč. maiddá Harley 1989.)

Kartografii lea oarjemáilmmis árbevirolaččat adnojuvvon objektiivvalaš ja eksákta dieđan, muhto manjimus áiggiid leat deattuhišgoahtán maiddá kárta rolla servodatlaš buvttan ja fápmogeavaheami gaskaoapmin (Harley 1988: 287; 1989: 1, 4; 2001b: 107; Turnbull 1993 [1989]; Kosonen 2000: 19). Kárttain lea kultuvrralaš rolla, muhto dasa lassin dat leat maiddá váldepolitihka konkrehta ja oinnolaš mearkkat (Häkli 2002: 76; 1998b: 134). Kárttat eai leat namalassii speadjalat muhto buorebutge kultuvrralaš teavsttat mat huksejit máilmmi eaige dušše gearddut dan (Paasi 1996a: 20; Harley – Woodward 1987: 506; Wood 1992).

Kártaiguin sáhtá kontrolleret máilmmi, daningo daiguin lea vejolaš ráddjet ja hábmet dieđu. Oarjemáilmmi kartografii historjjás lea kárttaid ráhkadeapmi leamaš okta stáda vuogádaga spesialiserejuvvon intellektuála vearjuin mainna lea leamaš vejolaš háhkat, hálddašit, legitimeret ja kodifiseret válddi. Dát lea guoskan erenoamážit njálmálaš giela servodagaide, ja sámi guovlluid kartografii historjjás dát doallá maiddá deaivása. Kartografijai relevánta sosiála konteavsttat ja proseassat leat čadnon válddi struktuvraide ja hálddašepmái. Lea fuomášuvvon, ahte kárta lea visuála giella mainna sáhtá kommuniseret oamastan- ja territoriála rivttiid sihke geavadis ja symbolalaš dásis. Politihkalaš váldi lea eanemustá buvttaduvvon, kommuniserejuvvon ja vásihuvvon kárta symbolalaš dásis. (Harley 1988: 277–281; 2001b [1988]: 88; Harley – Woodward 1987: 506.) Harley (1989: 7) lea fuomášuhtán deaivilit, ahte kartografii historjá čájeha, ahte mađi eanet váldi, dađi eanet oinnolaš. Daidda gain lea fápmu máilmmis, lasihuvvo maiddá fápmu kárttas.

Kárrttat sistisdollet álo árvvuid, vaikko dábálaččat jurddašitge, ahte kárta-ráhkadeaddjit buvttadit dieđalaš ja objektiivvalaš dieđuid. Politihkalaš diskursa mearrida iešguđetlágan deattuhemiid aiddo fal dainna mii kártii válljejuvvo ja generaliserejuvvo. Dan dihte ”duohtavuoda” muhtin bealit vuoruhuvvojit ja nuppit fas jaskkodahttojuvvojit. Kartografiija berre maid ipmirduvvot diehtun, ja dan dihte das leat čatnosat sosiálalaččat ráhkaduvvon perspektiivvaide máilmmis. Daningo kárttaid sisdoalu, mearkkaid ja stiilla lea vejolaš válljet, de kárttat váikkuhit dasa mainna lágiin mii ipmirdit máilmmi. Aiddo fal dan dihte kárttat leat maiddái heivvolaččat manipulerengaskaoapmin. (Harley 1988: 277–278; 2001b [1988]: 86; 1989: 1.)

Kartografiija dutkanobjeaktan leat kárttaid iešguđetge bealit nugo omd. mearkkat ja symbolat muhto eai erenoamážit dušše fal báikenamat. Báikenamat leat dattetge kárta okta guovddáš mearkajoavku dahje symbolat, ja danin heive giddet fuomášumi dasa makkár politihkalaš ulbmiliidda báikenamat leat kárttain adnojuvvon. Mu dutkanmateriálan leat aiddo fal báikenamat inge gidde fuomášumi kárttaid eará beliide nugo omd. kárttaid eará mearkagillii mii lea maiddái mánggadáfot oassi kárttaid sisdoalus (gč. omd. Kosonen 2000).

Kárttat gaskkustit dieđu guovlluid ja báikkiid birra, muhto daiguin sáhtta maiddái váikkuhit oainnuide ja ipmárdussii birastahtti máilmmis. Kárttaid diehtu ja symbolat leat sosiálalaččat huksejuvvon, ja dan dihte dat leat dihto ulbmiliid ja subjektiivvalaš válljemiid bohtosat. Kárta man kartográfala lea ráhkadan, lea danin duohtavuoda okta govva. Kártaiguin sáhttit dájuhit, manipuleret ja vuoluštit, ja kárttat sáhttet sistisdollat politihkalaš ja servodatlaš oainnuid. Dát kartográfalaš fápmogeavaheapmi ii vealttakeahttá oidno nu čielgasit, muhto dan mearkkaid ferte ocat. (Kosonen 2000: 14; 2003: 194–195.) Kárttain lea vejolaš bidjat guovddázii dahje marginaliseret lokalitehtaid. Kárttat leat adnojuvvon ee. imperialisttalaš válddi čájeheapmái dahje nátionála eksisteanssa duođašteapmái ja nátionálastáda huksemii. Kartográfalaš mearkagiella³² lea gaskaoapmin dakkár dieđuid gaskkusteamis. (Kosonen 2000; 1999: 19, 40; 2003: 195; Monmonier 1996 [1991].)

Kárttat heivejit hámiset beales bures oaiviliid váikkuheapmái, ja daiguin sáhtta didolaččat heivehallat duohtavuoda ja dainna lágiin váikkuhit olbmuid oainnuide. Tiitta (1999b: 1–2) čállá, ahte kárttat gielistit, daningo dat mitalit álo rievdaduvvon duohtavuoda. Kárttat botnjet álo duohtavuoda ee. danin, go dat čájehit válljejuvvon, eahpedievaslaš gova duohtavuodas. Dát lea fas Monmonier (1996 [1991]: 1) mielde kartográfalaš paradoksa: ovdanbuvttedettiin ávkkálaš ja rehálaš gova, dárkilis kárta mitala seammás ”vilges giellásiid”. Daningo eanaš kártageavaheaddit dohkkehit dakkár giellásiid, kárttain ii leat maid váttis mitalit duodaleabbo giellásiid. Kártageavaheaddit eai jur goassige eahpit kártaeiseváld-

³² Dása leat buorit ovdamearkkat omd. Kosonen 2000: 70–102.

diid, ja sii hárvve ipmirdit kárta fámu didolaš vearisteami ja gávvilis propagánda gaskaoapmin. (Gč. maiddái Turnbull 1993 [1989].)

Monmonier (1996 [1991]: 87) mielas kártaid manipuleremiin sáhtta nama-lassii hábmet oaiviliid. Politihkalaš jáhkiheapmi guoská dávjá omd. territoriála gáibádusaide, nationalitehtaide, nationála čavláivuhtii, rájiide, strategalaš posi-šuvnnaide ja eará geográfalaš ihtagiidda mat vuohkkasit govviduvvojit kartográfalaččat.

5.3 Kárta mearkkašupmi nationálastádivi

Stádivvuoda ja bissovašvuoda nanusmahttin lea leamaš dehálaš nationálastádivaide. Kártaid šattai oarjemáilmmis mearrideaddji mearkkašupmi stádiva válddi doalaheddjin. Dan dihte stádiva stivregohte kártaid ráhkadeami, ja dainna lágiin kartografiija juo árrat nationaliserejuvvui. Harley (1989: 12) mielde kartografiija lei vuosttažettiin politihkalaš diskursa mainna lei vejolaš háhkat ja doalahit válddi. Erenoamážit dakkár kártaid maid hálddašeaddji stádiva lea diŋgon, sáhtta oaidnit, mo dat nannejit ja viiddidit lágalaš mearrádiva, territoriála imperatiivvaide ja ár-vaide maid vuodđun lea politihkalaš válddi geavaheapmi. (Gč. maiddái Harley 2001b [1988]: 84–85.)

Stádiva ruhtadan topográfalaš ja toponymalaš doaimmain lei guovddáš mearkkašupmi guovddášhálldahusa viidáneamis ja nanusmahttimis. Kártadoaimmaid ulbmilin lei maiddái veahkehit nationálastádiva siskkáldas kolonisašuvnna. (Daniels 1998: 114.) Dan dihte stádiva álge 1800-logus čielgaseappot stivret kártaráhkadeami, vai sáhtte hábmet kártaid iežaset nationalisttalaš ulbmiliidda heivvolažžan.

Nationálastádiva kártaid deattuhuvvo historjá dávjá nationalisttalaš oainnus. Kártaid retoralaš fámu duogádivin leat sihke kultuvrralaš ja politihkalaš miellagovat mat doibmet dehálaš symbolan *mii*-joavkku hábmemis ja dan joavkku oktiigullevašvuoda nannemis. Nationálastádivaid huksenáiggi kártaid lei dehálaš mearkkašupmi veahkehit lávdadit ja gaskustit dieđu ovttastahtta našuvnna ja dan territoriála guovllus. Dan dihte kárta fápmu nationála muitalusa geađgejuolgin vuodđuduvvá eanaš osiin dasa, ahte dainna lea vejolaš govvet historjja iešgudege áiggi čuovggas. (Häkli 2002: 75; 2003: 191.) Kárta lea danin stádiva perfeakta dahje dievaslaš symbola. (Monmonier 1996 [1991]: 88.)

Kárta leat adnojuvvon našuvnna ovttastahtta symbolan ja dan historjja muitaleddjin. Luohtámuš kartográfalaš giela objektivehtii ja bealehisvuhtii lea váikkuhan dasa, ahte kárta lea šaddan hui dehálaš nationála didolašvuoda huksejeddjin. (Häkli 2003: 190–191; 1999b.) Kárta govvejit sihke fysalaš máilmmi ja maiddái kulturguovlluid rájiid ja politihkalaš máilmmi realitehtaide. Eará nationála symbolaide láhkai kárta leat maiddái olbmuid ovttastahtta dovdomearkkat mat

seammás sihke čájehit ja stivrejit natióaladovddu. Kárta lea mearkkašahti natióala symbola³³, ja kárta natióala váikkuhussii leat sihke kultuvrralaš ja politihkalaš sivat. Kártaid dehálaš natióala mearkkašupmi deattuhuvvui juo 1800-logus, go daid atnu lassánii sihke ruovttuin ja skuvllain. (Tiitta 1999b: 1.)

Kárttain lea dehálaš mearkkašupmi olbmuid natióala historjjá ipmárdusas. Dat addet natióala territorijai historjjálaš ja geográfalaš ámadaju. Danin kárttain lea vejolaš nannet natióala eksisteansa. (Häkli 2002: 80; 2003: 192–193.) Davviriikkain lea kárta adnojuvvon erenoamážit našuvdnahuksenáigge diđolaš gaskaoapmin ráhkadit dihtolágan gova historjjás ja ássanhistorjjás. Dákkár gova dahje representašuvnna diđolaš ráhkadeami dutkkan aiddo dán barggu báikenammaanalysain. Korpjiaakko (1990: 242–243) namuha ovdamearkan 1900-logu skuvlageografijja historjákkártaid main Suoma historjjálaš ássanguovlu govvejuvvo sullii Oulu rádjai. Dákkár govvenvugiin ráhkaduvvui diđolaš govva ássanhistorjjás ja dasa gullevaš ng. fásta ássama paradigmas mii lea dan jurddamáles čavga čatnagasas agrára kultuvrii.

5.4 Álgoálbmogiid kárttat

Kartografijja historjá lea hui eurosentrálaš: ”dieđalaš” kartografijja dagahii, ahte eará guovlluin go oarjemáilmmis ráhkaduvvon kárttat leat adnojuvvon heajubun. Dasa lassin lea maiddá šaddan dakkár ipmárdus, ahte oarjemáilmmi kárttat eai sisttisoala árvvuid, muhto omd. ovddit Sovjetlihtu kárttat gal ledje ideologalaš dokumeanttat. (Harley 1989: 4–5.)

Oarjemáilmmi kártaid vuohki govvet geográfalaš ihtagiid lea adnojuvvon auktoritehtan man ektui omd. álgoálbmogiid kárttat dahje earalágan geográfalaš govvádusat leat fuonášuvvon ja adnojuvvon dušše etnográfalaš diehtun. Dát lea ovdamearka dieđu dieđalaš hierarkiseremis mas vuolggasadjin lea eurosentrálaš oaidnu buoremusat ja dieđalaščámusat govvet ja čilget jura omd. geográfalaš fenomenaid. (Sibley 1995: 122–124.) Bábirkárta lea čállon kultuvrraid konventionála gaskaoapmi mii maiddá nanne čálakultuvrraid árbevieruid njálmmálaš árbevieruid ektui.

Leat olu ovdamearkkat álgoálbmogiin geaid kultuvrrain kárttat ráhkaduvvojit eará láhkai go oarjemáilmmi kárttat. Kártaid sisdoallu lea maiddá earalágan go oarjemáilmmi kárttain, daningo dain lea oktavuoha ealáhusaide, guovlluid atnui, johtimii ja maiddá dasa, mo kártaiguin sáhttit sosialiseret ja oahpahit mánáid birget iežaset eallinbirrasis. Kárta mearkkašupmi lea dan dihte mihá viidát go oarjemáilmmi kárttain. Dasa lassin álgoálbmogiin leat mánggalágan orienterenvuogit iige orienterenmáhttu leat čadnojuvvon kárta lohkamii. (Gč. erenoamážit Turnbull 1993 [1989]; Warhus 1997; maiddá Holmes 1991: 21.)

³³ Buorre ovdamearka kártaid natióala symbolismmas lea omd. Kosonen (2000) dutkamuš.

Ovdamearkka dihte Marshallsulluin leat láven ráhkadit mearrakárttaid sákiin ja skálžžuin. Dákkár kárttat leat leamaš veahkkin oahpahit navigeret, daningo skálžžuiguin leat merkejuvvon sullo ja sákkiiguin meara rávnnjit ja siiggát. Inuihtain leat leamaš muoras vullojuvvon mearrakárttat main rittu topografiija lea dárkilit merkejuvvon. (Turnbull 1993 [1989]: 20–21.)

Austráalia álgoálbmogiin lea yolngut-álbmot sárgon iežaset *dhulaŋ*-kárttaid beassái. Kártavuodđun leat sin eallinbirrasa eallit nugo omd. krokodiila. Dákkár beassekárttat doibmet ovtta buot dainna dieđuin mii lea omd. muitalusain, lávlagiin ja dánssain. (Turnbull 1993 [1989]: 18–36.) Dákkár kárttat leat oahppogirjjit mat doibmet láidehussan mánáide vai sii ohppet oppalaččat ipmirdit ja gudnejahttit iežaset eallinbirrasa. Dan dihte dákkár beassiid mearkkašupmi lea leamaš mihá viidát go oarjemáilmmi bábirkárttain. Gulumbu Yunupiŋu lea čilgen jagi 1987 dáid *dhulaŋ*-beassiid mearkkašumi (Turnbull 1993 [1989]: 33 mielde) ná:

Dhulaŋ like this one are for teaching children – they learn from the bark and from the land itself. Children can learn the shape of the land from the bark, and from being instructed about what is written there. From being instructed they can get a map in their heads. Children can learn to have respect for the *wäŋa*³⁴ in this way and the *wäyin* (game animals) that live there, and learn to mind it properly. If they don't do that it will take its revenge.

Sámi servodagas eai oro leame dieđut, ahte olbmot livčče láven ráhkadit kárttaid. Diehtu báikkiid ja daid namaid birra lea baicce sirdásan njálmmálaš árbevierus bagadallamiin ja válddahallamiin ja dasa lassin maiddá omd. muitalusaiguin ja ludiiguin. Mánát leat sosialiserejuvvon oassálastima bokte nu, ahte sii leat oahppan dovdat báikkiid ja guovlluid, go leat leamaš mielde johtime ja iešgudetlágan bargguin ja doaimmain iežaset eallinbirrasis. Nilsen (2001: 105) lea čállán Unjárgga sámiid meahccealáhusaid birra 1900-logus. Artihkkalisttis son govve maiddá mo mánát hárvánedje juo árrat johtit meahcis, daningo sii oassálaste beaivválaš bargguide nugo omd. viežžat gusaid ja sávzzaid meahcis ja searvat čohkket omiid čakčat:

Den daglige hentingene av kyrne og heste- og sauesamlingen om høsten, gjorde sitt til at folk fra barnsben av ble veldig godt kjent med i skogen og innover fjellet. Det var helt vanlig at barn i 10-årsalderen ble sendt (de yngste flere i lag), for å hente kyr og sauer langt innover marka. Barna lærte seg derfor tidlig å orientere seg alene, og fikk et nært og trygt forhold til naturen.

³⁴ *Wäŋa* lea ruovttuguovlu, ja nugo Turnbull (1993 [1989]) čilge dan, de dat vástida buorre muddui *siidda* dan mearkkašumis, ahte dasa gullá siidda olles resursaguovlu.

Girjjálašvuodas lean gávdnan goit ovttá ovdamearkka mas govvejuvvo, mo sápmelaš sárggui dárkilis kártta olggobeal olbmui gii dárbbášii dieđuid, mo johtit viidáseappot. J.A. Friis govve namalassii girjjistis *En Sommer i Finnmarken, Russisk Lapland og Nordkarelen* (1871), mo Áhkkila sápmelaš Anton Wasiljevithsj sárggui sutnje bárkui dárkilis kártta, go Friis dárbbášii eanet dieđuid iežas mátkki váste. Friis (1871: 317–318) govve dán dáhpáhusa ná:

Skjønt denne Elv er det eneste store Vassdrag, der falder i Imandra, findes den hidtil dog ikke angivet paa noget Kart. Paa Sasjeika havde jeg gjort Akkala-Lappen Anton Wasiljevithsj forstaaeligt, hva et Kart var, og begyndte efter hans Beskrivelse at gjøre et Rids af Elven. Pludselig sprang Lappen fra mig tilskovs, og jeg vidste ikke, hvad der var i Veien, førend han kom tilbage igjen med et uhyre stort Stykke Furubark, som ham udbredte foran mig paa Marken. Med et Stykke Kul begyndte han nu selv med egen Haand at ridse op paa Indsiden af Barken Junielvens Vasdrag, med dens Kroge og Bugter samt større og mindre Indsøer, hvilke han kjendte til Punkt og Prikke i Længde, Brede og Form, ligesaa nøie, som en Gartner kjender sin egen Have. Derpaa tog jeg to Ark Papir, og paa disse afkopierede han Vasdraget med Blyant, med Hjælp ogsaa af Kompas og Passer, hvis Betydning og Brug han ligeledes lærte at kjende. Efterat jeg havde gaaet en Tur opover langs Junielven og igjen var kommen tilbage til vor Leirplads ved Elvens Munding, hvor den er omtrent 100 Alen bred, udbredte jeg Kartet for gamle Waselei og gjennemgik det atter med denne; men han havde lidet at rette paa Sønnens Tegning.

Dát ovdamearka čájeha, ahte sámít leat sárgon kártaid main lokalitehtat, daid oasit ja sajádagat leat dárkilit merkejuvvon. Dákkár kártaid sáhttet leat ráhkaduvvon eanet gaskaboddasaš dárbbui, nugo ovddabeal ovdamearkkas mas olmmoš dárbbášii veahki máhttit viidáseappot johtit amas guovllus.

Nubbi variánta kártaid ráhkadeamis lea dat, ahte sámít sáhttet dievasmahttit iežaset atnui dakkár bábirkártta mas váilot sámegeat namat. Iehčan dutkanguovllus Máttá-Várjjaga Jurangohpis leaba vieljažagat Nils³⁵ ja Per Stærk lasihan sámii nammaid Jurangohpi guovllu kártii. Dán kártii leat merkejuvvon álgoálggus dušše fal dárogeat namat, muhto Jurangohpis bajásšaddan ja eallán vieljažagat leaba lasihan maiddáii sámegeat namaid dán kártii. Dát sámii namat leat sin birra njálmmálaš árbevieru namat.

³⁵ Giittán Nils Stærk go suovai mu atnit dán kártaid ovdamearkan dán barggus. Giittán maiddáii su oappá Haldis Stærk gii ordnii munnje kopijja dán sin kártaid. *Jurangohppi* lea dárogeat *Ropelv* ja lea Girkonjárdga nuorttavábealde.

Kárta 5. Oassi Jurangohpi guovllu kárttas masa vieljašguovttos Nils ja Per Stærk leaba čállán sámi namaid iežaska ruovttuguovllus. Njálmmálaš gielas leat vel eanet namat go mat leat čáhkan dán kártii. (Jurangohppi 1968.)

Sámi guovlluid kárttat leat ráhkaduvvon earáid go sámiid dárbbui. Kárttaid lassin maiddá eará čállojuvvon dokumeantaid nugo omd. vearrolisttuid, diggebeavdegirjjiid, gávpegirjjiid ja eanamihtidanbáhpiriid leat eiseválddiid ovddasteaddjit čállán sin dárbbu vuodul iežaset atnui. Vuosttaš sámi oainnus ráhkaduvvon kárttat ilbme Norgga bealde 1980-logu rájes, go Hans Ragnar Mathisen ráhkadišgođii dáiddalaš kárttaid main leat buot báikenamat sámegillii. Dát kárttat leat vuostereakšuvdna sámi guovlluid virggálaš kártaáidduide mat eai sisttisoala go unna oasáža sámi báikenammaárbevierus. Mathisena ráhkadan Sápmi-kárttas lea maiddá kárta projišuvdna jorgaluvvon nuppe gežiid go dábálaččat, daningo máilbmi gehččojuvvo dán kárttas maiddá davvin luksa. Mathisen kárttat bidjet

árbevirolaš kárttaid konvenšuvnnaid gažaldahkan ja čájehit, mo sámi guovlluid kárttat leat dassái álo ráhkaduvvon olggobeal oainnus. Eanaš Mathisen ráhkadan kárttaid báikenamat leat čohkkejuvvon aiddo fal J.K. Qvigstada báikenamma-girjjiin (LSFN, LST).

5.5 Dekonstrukšuvdnateoriija ja olggaldas ja siskkáldas válddi geavaheapmi

Okta dain vuosttaš dutkiin gii vuostildii ja kritiserii kartografiija árbevirolaš oainnuid 1980-logus, lei historjjálaš kartografiija dutki J.B. Harley. Son lázii vuodu guorahallat kárttaid čihkkojuvvon dieđuid guovddáš oassin dakkár jurddašeamis, ahte kárttat leat grafihkalaš teavsttat ja dainna lágiin maiddá kultuvrralaš teavsttat. (Laxton 2001: xiv; Harley 1989: 7–8; 2001c [1997]: 113.) Harley giddegođii fuomášumi dasa mainna lágiin kárttat adnojuvvojit válddi gaskaoapmin. Su oainnu mielde berre ohcat sosiála fámuid mat leat struktureren kartografiija, ja dasa lassin gávdnat ja čájehit válddi albmanemiid ja dan váikkuhusaid buot kártadieđus (Harley 1989: 2).

Harley vuojui kartográfalaš dieđu ja fápmogeavaheami analysii ja ovddidii kartografiija filosofiija man son gohčodii **postmoderna dekonstrukšuvdnateoriijan** (Harley 1989; Kosonen 2000: 20–21; Crampton 2001: 236). Ulbmilin dekonstrukšuvnnaš taktihkain lea biđget duohtavuoda ja representašuvnna navdojuvvon gaskavuoda mii lea stivren kartográfalaš jurddašeami iešalddis čielggasin adnojuvvon oainnuin ja maiddá objektivitehta birra (Harley 1989: 2).

Dekonstrukšuvdna mearkkaša dan, ahte kárta dieđuid berre lohkat linnjaid gaskkas, ja dainna lágiin lea vejolaš fuobmát dahje gávdnat jaskatvuodaid ja ruossalasvuodaid mat hástalit dahje biđjet jearaldahkan gova navdojuvvon rehálašvuoda. Dákkár guorahallanvugiin sáhtta buorebut fuomášit dan, ahte kartográfalaš duohtavuodát leat fáktát dušše fal dihto kultuvrralaš perspektiivvas. Ná sáhttit ipmirdišgoahtit, ahte kárttat leat duodaidge sierralágan olmmošlaš vuohki geahččat máilmmi. Kárta dekonstrukšuvnna lea vejolaš giddet fuomášumi dakkár beliide kárttas maid dávjá leat dulkodettiin ”čábbudallan”. (Harley 1989: 3, 8.) Dán dekonstrukšuvdnateoriija anán ávkin guorahaladettiin vuosttaš grádamihkkokárttaid ráhkadanproseassa Nuorta-Finnmárkkus. Dutkkan namalassii gárvves kárttaid báikenamaid arkiivamateriála ektui, mii dahká vejolažžan beassat kártaráhkadeami duogábeallái, čuovvut omd. mo báikenamat leat välljejuvvon kártaide ja mainna lágiin sámi namat leat gieđahallojuvvon kártaráhkadanproseasas.

Válddi geavaheami kartografijias lea vejolaš juohkit guoktin oassin: **olgguldas ja siskkáldas váldin** (eang. *power external, power internal*)³⁶. Báikenamaid oktavuodas váldegeavaheapmi ii guoskka dušše kárttaid nammageardái muhto báikenamaid atnui oppalohkái, daningo maiddái báikenamaid eará atnu omd. eanavuovdindoaimmain ja galbemis leat seammalágan olgguldas ja siskkáldas válddi hálddus. Olgguldas válddiin hábmejedje siskkáldas válddi vugiid, mo sámi báikenamat geavadis dáruiduhttojuvvojedje. Čilgen dás olgguldas ja siskkáldas válddi ilbmaneami kartografijias Harley čilgenmálie mielde, muhto anán dán viidát mállen oppalaččat báikenamaide maiddái eará oktavuodain go dušše kárttain.

Olgguldas váldi čatná kárttaid politihkalaš válddi geavaheddjiid guovddáži. Stáda institušuvnnat, ráđdejeaddjit ja maiddái girku leat buvttadan kárttaid hálddahušlaš ja militeara dárbbuide. Váldi sáhtá geavahuvvot kartografijai, muhto dasa lassin dat sáhtá maiddái geavahuvvot kartografijain. Olgguldas váldi geavahuvvo kárttaid vehkiin. Dát váldi lea dávjá sentraliserejuvvon ja byrokráhtalaččat hárvjuvvon, mearriduvvon ”badjin” ja ovdanbuktojuvvon sierranas lágaiguin dahje didolaš politihkalaš áigodagain. (Harley 1989: 12; 2001c [1997]: 111–112.) Norgga uniovdnaáiggi báikenamapolitihkka gullá olgguldas válddi geavaheapmái. Guovddáš eiseválddit, erenoamážit Stuoradiggi ja departemeanttat ovttas omd. kártadoaimmahagain ja eanavuovdineiseválddiiguin hábmejedje virgálaš báikenamapolitihka. Dán politihkkii gulle báikenamaide guoskevaš mearrádušat mat biddjojuvvojedje fápmui, ja guovddážiis dás ledje eanavuovdinlága nammaparagráfat ja kártanammarávvehusat.

Siskkáldas válddis lea sáhka das makkár politihkalaš váikkuhusat kárttain leat ja mainna lágiin váldi lea cieggan kárta tekstii. Siskkáldas válddi guovddážiis lea kartográfalaš proseassa, namalassii mo kárttat leat ráhkaduvvon ja mainna lágiin kártadiehtu lea válljejuvvon ja generaliserejuvvon. Siskkáldas válddi váikkuhusat stivre dieđu máilmmi birra, mii válddi hálddašeaddji oainnus lea guovddážiis dahje juohkin veara (Harley 1989: 13; 2001c [1997]: 112.) Toponymalaš strategijat leat ovdamearkkat siskkáldas válddi geavaheamis, daningo dáiguin strategijaiiguin lea vejolaš stivret, mo báikenamat válljejuvvojit kártaide.

5.6 Toponymalaš strategijaiiguin hábmet gova máilmmis

Válddi okta ilbmanvuohki lea maiddái dat, ahte báikenamat adnojuvvojit eanetlogugillii. Ovdamearkka dihte unnitlogugiela báikenamat sihkkokuovvojit eret kárttas ja nammarádju rievdaduvvo ovttaláganin, ja dáinna lágiin diehtu čihkkokuovvo lohkkiin. (Kosonen 2000: 72; Harley 1988: 289; Ormeling 1983.) Politihkalaš diskursas lea ovddasvástádus válljemiiguin ja generaliseremiiguin deattu-

³⁶ Harley (2001c [1997]: 111) lea heivehan dán Joseph Rouse *Knowledge and Power* mielde.

hit iešgudetlágan beliid. Dan dihte ”duohtavuoda” muhtin bealit vuoruhuvvojit ja nuppit fas jaskkodahttojuvvojit.

Toponymalaš jaskkodahttin lea politihkalaš ja sosiálalaš jaskatvuoda okta albmaneampi. Báikenamaid manipuleremiin sáhtá vuolideaddji stáda jaskkodahttit unnitloguálbmoga. Dákkár manipuleren lea nuppe dáfus eaktodáhtolaš dahje didolaš sensureren dahje akkulturerenpolitihkka, ja nuppe dáfus dat ovdasta politihkalaččat gievrrat joavkku eahpedidolaš earrásiid olggušteami. (Harley 2001b [1988]: 99–100.) Harley navdá namalassii, ahte earrásiid olggušteapmi lea eahpedidolaš proseassa, muhto ná ii leat sámi guovllus. Toponymalaš jaskkodahttima vuogit ja olggušteapmi leat baicce čatnagasas eiseválddiid didolaš politihkkii, namalassii jura olgguldassá válddi geavaheapmái (vrd. maiddái Helander, K. 2006b).

Harley málle mielde gohčodan **toponymalaš jaskkodahttimin** (eang. *toponymic silence*) báikenamaid ollislaš eretguođđima virggálaš anus nugo omd. kárttas dahje eanadokumeanttas. Dekonstruksuvnnain lea dájvja vejolaš čájehit vuogiid, mo sámi namma lea jaskkodahttojuvvon. Toponymalaš jaskkodahttimis leat dábálaččat golbma vuogi. Virggálaš namman válljejuvvo guovtti buohtalasnamas dušše fal majoritehtagiela báikenamma. Jus fas lokalitehtas lea namma dušše fal vehádatgillii, de ráhkaduvvo politihkalaš nammabidjemiin dahkunamma majoritehtagillii ja dat namma dohkkehuvvo virggálaš atnui. Goalmmát toponymalaš jaskkodahttima vuohki lea dat, ahte ii makkárge namma váldojuvvo virggálaš atnui. Dájvja dákkár jaskkodahttin guoská aiddo fal dakkár lokalitehtaide main leat álbmotgielas namat dušše fal vehádatgillii. (Helander, K. 2006b.)

Dáruiduhttináiggi báikenamaid giedahallamis eai lean dušše fal jaskkodahttinvuogit, ja dan dihte lean ráhkadan dán dutkamuššii viidát heivehusa Harley málles, go juo mu dutkanmateriála dáfus ii leat doarvá suokkardallat dušše fal toponymalaš jaskkodahttima. Lean dárbbášan vel nuppi tearpma mainna sáhtá govvet dakkár vuogiid maiguin báikenamaid hierarkiija ovdanbuktojuvvo. Dán vuogi gohčodan dán dutkamušas **toponymalaš vuolideapmin**³⁷. Dás ii leat sáhka báikenama ollásit eretguođđimis, namalassii toponymalaš jaskkodahttimis, muhto baicce vuolideamis dahje vuolušteamis man visuála vuohki dábálaččat lea merket báikenamaid nu, ahte majoritehtagiela namma lea bajimusas dahje vuosttažin ja minoritehtanamma lea vulobealde dahje maŋábealde. Toponymalaš vuolideamis leat báikenamat merkejuvvon virggálaš atnui guovtti gillii. Dattetge sáhtá leat nu, ahte álgoálgosaš namma lea dušše fal vehádatgillii ja politihkalaš nammabidjama boadusin lea ráhkaduvvon majoritehtagilliinai namma. Dákkár ovdamearkkat leat olu sámi guovlluid dáruiduhttojuvvon báikenamain.

Norggas nannejuvvui dákkár vuolidanvuohki typográfalaččat vel ruođuiguin ja geahppasat bustávašlájain, daningo omd. kárttarávvehusain mearriduvvui, ahte

³⁷ Dán tearpma lea jorgalan eangalsgillii *toponymic subjugation* (omd. Helander, K. 2006b).

sámi namma berrii biddjojuvvot dárogiel nama vulobeallái ruođuid sisa ja dat galggai čállojuvvot deattu haga mii geavadis mearkkašii geahppasat bustávid. (NGO 1886b; Instr. 1895 rájes.)

Toponymalaš strategijaid ollašuhttin mearkkaša dan, ahte lokalitehtas berre leat unnimusat guokte buohtalasnama, vai namaid sáhttá jaskkodahttit dahje vuolidit. Jus báikkis lea namma dušše fal ovttá gillii, dalle dát strategijat eai adnojuvvo. Dát mearkkaša geavadis dan, ahte omd. jus luoddagalbbas lea namma dušše fal sámegillii *Gievdneguoika* dahje *Skiippagurra*, de dás ii leat gažaldagas dárogiel nama jaskkodahttin, daningo dán lokalitehtain ii oba leatge buohtalasnama dárogillii.

Govva 2. Gilinamma Kautokeino lea merkejuvvon toponymalaš jaskkodahttimiin daningo álgoálgosaš sámi namma Guovdageaidnu ii leat dohkkehuvvon luoddagalbii. Gievdneguoika-namas ii leat jaskkodahttojuvvon buohtalasnama danin go dán lokalitehtas lea namma dušše fal sámegillii. (Govven Kaisa Rautio Helander.)

Norgga uniovdnaáigge álgán dáruiduhttinpolitihkain dattetge ráhkaduvvojedje olu lokalitehtaide dárogiel namat buohtalasat sámi namaide mat ledje njálmmálaš anus. Dán proseassas adnojuvvojedje aiddo fal siskkáldas válldi vuohkin toponymalaš jaskkodahttin ja vuolideapmi vuoruhit dárogiel namaid sámi namaid ektui.

6 Gielalaš vuogit dáruiduhttit báikenamaid

6.1 Dahkunamat – didolaččat ráhkaduvvon namat

Dan mo sámi báikenamaid vuodul ráhkadišgohte dárogiel namaid dáruiduhttináigge, dutkkan erenoamážit kontaktaonomastihka teoriijaid vehkiin. Kontaktaonomastihkas guorahallojuvvojit dábálaččat loatnanamat mat leat álbmotlaš giella-kontávttaid bohtosat. Dát mearkaša dan, ahte báikenamat leat lonejuvvon gielas nubbái njálmmálaš gielas. Dáruiduhttináiggi ráhkaduvvon dárogiel namat gullet ng. **dahkunamaid** jovkui, daningo dakkár namaid navdindilálašvuolta lea earalágan go spontánalaččat navdojuvvon báikenamain aiddo danin, go nammaloanaid vuodđun eai leat álbmotlaš giellakontávttat. Dahkunamma lea didolaččat ráhkaduvvon virggálaš dárbei iige álgoálggus dábálaš njálmmálaš báikenammaatnui. (Kiviniemi 1975: 49–50.) Hálldahaslaš namat leat dávjá dahkunamat daningo dain sáhtta váilut álbmotgiela vuodđu. (Vrd. omd. Andersson 1976: 90–92.)

Holm (1980: 49) lea gohčodan bággogástan dakkár nammabidjanproseasaid main ássanbáikkiide biddjojuvvojedje dahkunamat main ii leat leamaš makkárga árbevierru. Norgga uniovdnaáigge johtui biddjojuvvon báikenammapolitihkas eai lean dušše ássanbáikkiid namat dahje hálldahaslaš namat bággogásttašeami čuozáhahkan, muhto maiddái luonddu- ja gieddenamat, daningo dahkunamaid ráhkadišgohte mánggalágan doaimmaid oktavuodas. Topográfalaš kárttaid buvttadeapmi ja eanavuovdin- ja -mihtidanbarggut ledje guovddáš doaimmat main sámi namaid dáruiduhttin systemáhtalaččat biddjojuvvui johtui.

Norgga 1800-logu loahpas álgán báikenammapolitihkkii lea mihtilmas, ahte dahkunamat eai leat matge ovttaskas, sporádalaš dáhpáhusat muhto dahkunamaid ráhkadeapmi šattai áibbas guovddáš doaimman ásaht sámi guvlui dárogiel nammageardi masa ii lean vuodđu guovllu olbmuid árbevirolaš gielladilis. Mearkašan veara lea dattetge dat, ahte buot dárogiel dahkunamat eai leat easka uniovdnaáigge ráhkaduvvon namat, daningo davvin gávdnojit maiddái mihá boarrásat dárogiel namat go 1800-loahpa rájes. Dán dutkamušas giddden fuomášumi dattetge aiddo dáruiduhttináiggi nammalonenproseassaide ja dahkunamaide mat leat dán nammabidjanproseassa bohtosat.

Dahkunamaide lea maiddái mihtilmas, ahte dat eai dárbbas oazžut seammalágan nmmaservodaga dohkkeheami mii muđuid lea eaktun njálmmálaš anu báikenamaid stáđasnuvvamii ja sajáiduvvamii (Kiviniemi 1975: 50; Holm 1980: 49). Dát iešvuolta lea maiddái relevánta, go guorahalan Davvi-Norgga dárogiel dahkunamaid, daningo sáhka lea maiddái das, mo dahkunamat sajáiduvve ja nuppe dáfus mainna lágiin dákkár namat sajáidahttojuvvojedje atnui.

6.2 Buhtalasnamat mat eai leat loanat: friddja nammabárat

Buot buhtalasnamat eai leat álo loatnanamat, ja nuppe dáfus fas álo eai oba leatge buhtalasnamat, namalassii leat olu lokalitehtat main lea namma dušše fal ovttá gillii. Jus fas buhtalasnamat eai leat lonejuvvon guđege guvlui, muhto dat leat biddjojuvvon válddekeahttá vuhtii nuppi giela nammavuogádaga, dakkár nammabárat gohčoduvvojit **friddja nammabárran**. Dákkár buhtalasnamain eai leat fonehtalaš eai semantihkalaš gaskavuodát. (Eichler 1980: 131; Zilliacus 1980: 318.)

Friddja nammabárat leat omd. kártaabládis Æ5 Neiden (1893) *Battervarre ~ Bugönesfjeldet*; *Gonagasluofta ~ Holmengraaviken* ja kártaabládis Z4 Nesseby (1900) *Nirgojokka ~ Vestereelven*. Friddja nammabára buhtalasnamaid sierraláganvuohhta guoská erenoamážit mearusosiid semantihkalaš sisdollui, mii mearkkaša dan, ahte namaid navdinággá ii leat seammá. Nammabára namaid vuodđoasit sáhttet dattetge leat semantihkalaččat sullalagaid, mii lea vuorddehahti seamma denotašuvvna dihte.

6.3 Báikenamaid lonenvuogit

Friddja nammabáraid lassin buhtalasnamat sáhttet leat lonejuvvon gielas nubbái. Loatnanammateorijat leat vuosttažettiin njálmmálaš giellakontávttaid teorijat. Dat mearkkaša dan, ahte goappáge giela báikenamat (namalassii álgogiela ja lonejeaddji giela namma) leat dahje leat leamaš anus njálmmálaš gielas. Mu dutkanmateriála spiehkasta ollásit dás, dan dihte go dán dutkamuša dárogiel namaid váldojoavku leat erenoamážit dakkár namat main ii leat álgoálggus makkárgge njálmmálaš árbevierru, muhto dat leat dáruiduhttináigge didolaččat ráhkaduvvon dahkunamat. Álgoálgosaš nammaráju nuppástusaid guorahallamis anán dattetge mállen loatnanammateorijaid mat leat heivehuvvon njálmmálaš giellakontávttaid dutkamii.

Nammaloatna lea meroštallojuvvon nu, ahte dan sajis go ráhkadit odđá báikenama iežas gielas, de sirdojuvvon namma nuppi gielas. Báikenama lonen mearkkaša nama bidjama nuppi giela báikenama málle mielde. Nammalonemis lea sáhka odđá nammabidjamis mas loatnanamma lea šaddan eará láhkai go álgoálgosaš giela báikenamma. (Zilliacus 2002: 151; Pitkänen 1985b: 472–473.)

Báikenamaid lonen dáhpáhuvvá prinsihpas guovtti vuogi mielde: heiveheimiin ja jorgalemiin. **Namaid heiveheapmi** lea njuolggolonen, daningo dan proseassas lea ieš namma lonejuvvon ja heivehuvvon fonehtalaččat ja morfologalaččat lonejeaddji gillii. **Namaid jorgaleapmi** lea fas eahpenjuolggolonen, daningo dan proseassas lonejuvvon nammaidea mii adnojuvvon mállen, go lonejeaddji giela

iežas ávdnasiiguin ráhkaduvvo báikenamma. (Pitkänen 1985a: 36; Zilliacus 1980: 320; 2002: 206; Naert 1980: 279.)

Báikenamaid lonenproseassas lea dehálaš sirret **leksikálalaš loanaid** ja **nammaloanaid**, daningo dát leat guokte sierra proseassa. Go juoga mii nu sániid lonejuvvo nuppi giela sátnerádjui, dat lea **loatnasátni**. Dan rájes go loatnasátni lea sajáiduvvan lonejeaddji gillii, dat doaibmá gielas seamma láhkai go giela iežas ávdnasatge, namalassii jura loatnasátnin. Ovdamearkan heive dás namuhit Finn-márkku boarráseamos eanamihtidangirjijis (LMP 1776: 120, nr. 162) báikenama *Melkjok* mii lea *Mielkejohka* Gearvuonas Sievjjus. Nama mearusosi appellatiiva *mielki* lea gal álgoálggus skandinávlaš loatnasátni ja vel 1700-logu dokumeanttas čállojuvvonge dánskkagiela čállinmálliin *melk*. Das fuolakeahhtá lea čielggas, ahte *mielki*-sátni lea adnojuvvon sáme giela sátnerádjui gullevaš appellatiivan dalle go dán johkii lea biddjojuvvon sámi namma.

Nubbi ovdamearka lea Gáivuona *Skárfvággi* man Stemshaug (1985: 152) lea čilgen eahpedárikilit sisttisoallat ”seahkalas gielalaš álgovuoddu”, daningo su čilgehusa mielde livččii mearusosi dárogillii. Dákkár čilgenmálles lea seaguhuvvon leksikálalaš loanaid etymologalaš duogáš dasa, mo produktiiva loatnasátni doaibmá nammalonenproseassas. *Skárfvággi*-namas lea sáhka das, ahte appellatiiva *skárfa* lea nammabidjames doaibman sáme giela sátnerádjui sajáiduvvan loatnasátnin (vrd. skand. *skarv* > *sá. skárfa*). Dan dihte dásge lea sáhka ollásit sáme giela nammabidjanproseassas.

Loatnanamas fastten lonejuvvojit nammaelemeanttat nammalonenproseassa áigge. Dát mearkaša dan dihte maiddái dan, ahte jus man nu báikenama oassin lea loatnasátni, de dat ii njuolga mielddisbuvvte dan, ahte namma lea lonejuvvon (nugo jura ovdalis namuhuvvon *Mielkejohka* ja *Skárfvággi* čájehit). Jus fas sátni ii leat sajáiduvvan loatnasátnin nuppi gillii, namalassii dat ii leat šaddan produktiivvalaš appellatiivan, dalle dat lea lonejuvvon easkka nammalonenproseassa áigge. Mihtilmas ovdamearka dákkár nammaproseassaáigge lonejuvvon nammaelemeanttas lea dárogiela *luft*. Daningo dát báikenammaelemeantan adnojuvvon *luft* ii doaimma dárogielas appellatiivvalaččat ’luokta’-mearkašumis, dat lea álo čatnagasas nammalonemii.

Loatnanamas leat guokte beali: diakronalaš ja synkronalaš bealli. Diakronalaš beallái gullá báikenama etymologiija mas lea gažaldagas loatnanama gielalaš álgovuoddu. Loatnanama synkroniija ovddasta fas nama anu dan giela vuogádagas masa namma lea lonejuvvon ja mas dat adnojuvvo. Loatnanama diakroniija ja synkroniija lean čohkken govvosii 9.

Loatnanamma	
diakroniija	synkroniija
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>etymologalaš duogáš</i> sá. Bossogohppi³⁸ > sá. Hájjagieddi > ? > 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>atnu loatnagielas</i> dár. Bossekop dár. Hajaengen sá. Uvdu

Govus 9. Loatnanama diakronalaš ja synkronalaš bealli.

Loatnanamaid synkronalaš aspeavttas deattuhuvvo erenoamážit báikenama atnu, namalassii dat, guđe gielas namma adnojuvvo beroškeahhtá nama diakronalaš dahje etymologalaš duogázis. Synkronalaš aspeavtta mielde omd. *Bossekop* lea dárogillii lonejuvvon namma, daningo dat nammahápmi adnojuvvo dárogielas. Diakronalaččat dárogiel namma *Bossekop* lea sámegielas dárogillii lonejuvvon namma. Nuppe dáfus fas omd. *Uvdu* lea sámegiela namma, daningo dat adnojuvvo sámegielas, vaikko vel nama etymologalaš duogáš orru čujuheame dasa, ahte dát namma lea lonejuvvon áigá jávkan kontaktagielas. (Gč. Aikio, A. 2004.)

Go dán dutkamušas guorahalan dáruiduhttima boađusin ráhkaduvvon dárogiel dahkunamaid, gohčodan daid synkronalaš aspeavtta vuodul dárogiel namman, jus nammaanu perspektiivvas lea čielggas, ahte namat adnojuvvojit dárogielas dahje jus ulbmilin lea leamaš ráhkadit dárogieला atnui nama. Namuhan dán dás danin, go sámi namaid dáruiduhttima boađusin sámegiela namat sáhte muhtumin maiddái sirdojuvvot rievddakeahhtá dárogielat kontekstii. Dan dihte dán dutkamušas báikenamaid virggálaš anu guorahallamis namahus *dárogiel namma* ii čujut báikenama etymologalaš álgovuđđui, muhto buorebutge dáruiduhttináiggi synkronalaš dillái mas politihkalaččat hábmejuvvui nammageardi dárogieला atnui. Dutkanmateriála guorahallamis giddden eanet fuomášumi aiddo fal dasa makkár gielalaš bohtosat dárogillii diđolaččat ráhkaduvvon dahkunamain šadde.

Loatnanamma mii adnojuvvo synkronalaččat dušše fal lonejeaddji gielas, gohčoduvvo **substráhttan**. Mu dutkanguovllu sámi namain leat omd. *Čiesti*, *Njiđgu*, *Uvdu*, *Vinni* ja *Váhčir* dákkár substráhttanamat, daningo dat adnojuvvojit dušše sámegillii. Dáid namaid etymologalaš duogáš orru dattetge čujuheame dasa, ahte namat leat álgoálggus loatnanamat dál juo jávkan kontaktagielas (gč. dárkileappot substráhttanamaid birra Aikio, A. 2004). Dákkár loatnanamat gullet

³⁸ Dán nama vuoddoasis leat dálá gielas guokte variántta: *Bossogohppi* ~ *Bossogohpi*, muhto nama mearusoassi, nama logalaš navdinágga ja historjjálaš gálduid dieđut čujuhit čielgasit dasa, ahte namma čujuha álgoálggus luktii dahje gohppái, ja primára namma lea dan dihte *Bossogohppi*.

synkronalaččat dan giela nammarádjui masa dat leat lonejuvvon ja mas dat doibmet loatnagiela vuogádaga mielde seamma láhkai go loatnasánitnai.

Loatnanamaid sáhttá juogadit dađi mielde, mo nammaoasit leat heivehuvvon dahje buhttejuvvon. Earuheaddji kriteran lea dat, leatgo loatnaaddi giela ávdnasat heivehuvvon lonenproseassas loatnanammii vai leatgo álgoálgosaš nama nammaoasit buhttejuvvon lonejeaddji giela iežas ávdnasiiguin. Anán tearpmiid **nammaoassi** ja **nammaelemeanta** syntávssalaš-semantihkalaš analysamálle mielde nu, ahte **nammaoassi** lea báikenama syntávssalaš nammaoassi mii govve ovtta sárgosa mii lea mihtilmas lokalitehtii. Danin omd. báikenamas *Gieddenjárvarri* leat guokte syntávssalaš nammaoasi: *Gieddenjár* ja *várri*. *Gieddenjár* lea okta syntávssalaš nammaoassi go dainna govvejuvvo okta denotašuvdnii mihtilmas bealli, namalassii 'várri mii lea *Gieddenjár*ggas'. **Nammaelemeanta** lea fas ovttaskas elemeanta nugo omd. sátni dahje suffiksa. Danin namas *Gieddenjárvarri* leat golbma nammaelemeantta, muhto guokte syntávssalaš nammaoasi. (Gč. maddái Kiviniemi 1975: 17.)

Juogán loatnanamaid golbman váldojuavkun nammaosiid heiveheami ja buhttema kriteraid vuodul ja gohčodan dáid luohkáid ná: **ollásit heivehuvvon loatnanamat**, **belohakkii heivehuvvon loatnanamat** ja **semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat**. Dáid váldojuavkkuid siste sáhttet leat elliptalaš ja epeksegehtalaš loanat dađi mielde, leatgo loatnanamas guđđojuvvon eret dahje leatgo nammii lonedettiin lasihuvvon nammaelemeanttat. Ollásit heivehuvvon nammaid gohčodan synonymalaččat maddái **ollesheivehussan** ja belohakkii heivehuvvon nammaid fas **oasseheivehussan**. Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnamaid sáhttá gohčodit oaneheappot maddái **semantihkalaš loatnan**.

Loatnanamaid váldojuohku sisjoavkkuiguin lea ná:

- **ollásit heivehuvvon namat (~ ollesheivehusat)**
 - ortográfalaš loatnanamat
 - epeksegehtalaš namat
 - elliptalaš namat
- **belohakkii heivehuvvon namat (~ oasseheivehusat)**
 - elliptalaš namat
- **semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat (~ semantihkalaš loanat)**
 - epeksegehtalaš namat
 - elliptalaš namat

Čuovvovaš kapihttaliin giedáhalan vel dárkileappot daid kriteraid maid vuodul klassifiseren loatnanamaid. Dáid luohkkájuogu kriteraid vuodul lean ráhkadan vel dán guđat váldokapihttala lohpii oktiigeassun tabealla mas leat virggálaš anu loatnanamaid váldojuavkkut ja maddái loatnanamaid ovdamearkkat.

6.3.1 Ollásit heivehuvvon loatnanamat

Ollásit heivehuvvon loatnanamaid kriteran lea njálmmálaš gielas dábálaččat dat, ahte buot nammaosit leat man nu muddui heivehuvvon fonehtalaččat lonejeaddji giela vuogádahkii. Nammaosiid lonema vuodđun ii leat semantihkalaš motivašuvdna, dahje nammaosit eai leat jorgaluvvon. Nuppe dáfus fas Aud-Kirsti Pedersen (1988) gii lea dutkan aiddo Davvi-Norgga dárogiel loatnanamaid, lea fuomášuhtán, ahte mánggat ollásit heivehuvvon báikenamat mat leat njálmmálaččat lonejuvvon dárogillii, eai leat moge heivehuvvon fonehtalaččat eaige morfologalaččat dárogillii, muhto loatnanamat vástidit álgogiela fonehtalaš ja morfologalaš ráhkadussii. Dalle lea sáhka das, ahte omd. jura sámi báikenamat adnojuvvojit dárogiela humadettiin. (Pedersen, A.-K. 1988: 50, 93.) Dákkár loatnanamat gohčoduvvojit dattetge ollásit heivehuvvon loatnan, daningo lonejeaddji giela namas eai leat dan giela elemeanttat muhto baicce loatnaaddi giela namma lea integrejuvvon lonejeaddji gillii.

Čálalaš atnui ráhkaduvvon ollásit heivehuvvon loatnanamat sáhttet leat dakkárat main buot nammaosiid čállinhámit leat grafemalaččat heivehuvvon nugo omd. nammabáras sá. *Njærevægje* > dár. *Nervei* (Y3). Muhtumin sáhttá leat váttis diehtit, goas loatnanamma álgoálggus sajáiduvvá čálalaš anu bokte ja goas fas namma sáhttá leat leamaš njálmmálaš anus árabut go dat lea dokumenterejuvvon čálalaš hámis. Čálalaš nammaanus lea dattetge stuora fápmu sajáidahttit ollesheivehusaid loatnagillii.

Nuppe dáfus ollásit heivehuvvon loatnanamaide gullet dakkár báikenamat main adnojuvvo seammalágan čállinhápmi go álgogielas ja mas dat čállinhápmi lea sajáiduvvan loatnagillii aiddo fal virggálaš anu bokte. Gohčodan dákkár ollesheivehusaid **ortográfalaš loatnan**. Dákkár loatnanamaide lea mihtilmas, ahte báikenamma lea dušše fal álgogillii, muhto virggálaš atnu sajáidahttá seamma čállinhámi maiddái nuppi gillii. Ná lea dávjá dáhpáhuvvan jura sámi báikenamaide mat sáhtte dokumenterejuvvot álggus sámi namman áššebáhpáriidda, muhto de dát seamma ortográfalaš nammahápmi adnojuvvogodii maiddái dárogiel nammarájus. Ovdamearkka dihte lea Unjárggas báikenamma *Galbajohka* mii 1880-logu eanamihtidemiin čállojuvvui hámis *Galbajok*. Dát nammahápmi lea sámi nama grafemalaš realisašuvdna, muhto dat váldojuvvui atnui maiddái dárogillii jura ortográfalaš loatnan. (Gč. maiddái Helander, K. 2007a: 147–148.) Ortográfalaš loatnanamaide lea maiddái mihtilmas, ahte sámegiela čállinvuohki lea áiggi mielde rievdan, muhto sámi namaid iešguđetlágan čállinmállet dahje sámegiela boarrásat čállinvuogi miel nammahámit, nugo omd. dáruiduhttináiggi Friisa čállinvuogi hámit, sáhttet ain adnojuvvot dárogielas.

Historjjálaš dokumeanttain juo mihá ovdal diđolaš dáruiduhttináiggi leat maiddái dakkár báikenamat mat leat ortográfalaš loanat sámi báikenamaid dalá čállinhámis. Ovdamearkan dákkár loatnanammii heive nammahápmi *Karasjok* mii

lea álgoálggus adnojuvvon sámi nama čálalaš hápmin earágielat eiseválddiid dokumeanttain. Dađistaga dát čállinvuohki lea de sajáiduvvan dárogiela kontekstii.

Ollásit heivehuvvon loanaid vuoddonamat sáhttet leat juogo ovtta- dahje guovtteosat namat, omd. sá. *Sirbmá* > dár. *Sirma*; sá. *Buolbmát* > dár. *Polmak*; sá. *Áppošborri* > dár. *Abelsborg*; sá. *Luovttejohka* > dár. *Luoftjok* > *Luftjok*. Dárogielas adnojuvvon namat *Sirma* ja *Polmak* leat ortográfalaš loanat, daningo dat leat rievtti mielde sámi báikenamaid boarrásat čállinhámit mat leat sajáiduvvan dárogillii aiddo fal virggálaš anu bokte.

Ollesheivehusaid erohusa kriteran semantihkalaččat motiverejuvvon loatna-
namaide (gč. kapihttala 6.3.3) lea dat, leatgo lonejuvvon nammaelemeanttat stá-
đásnuvvan loatnagielas juo árabut leksikálalaš loatnaappellatiivan vai leatgo dat
elemeanttat easkka báikenama lonedettiin heivehuvvon loatnagillii. Jus omd. sá-
megiela topográfalaš appellatiiva lea šaddan produktiivvalaš loatnaappellatiivan
dárogielas, de dakkár loatnaappellatiiva dulkojuvvo dárogiela nammaelemeantan
navdinproseassas seamma láhkai go giela iežas ávdnasatnai iige dalle leat
gažaldagas ovttaskas nama lonemis heivehuvvon gielalaš elemeanta.

Dárogiela loatnanamain leat dávjá sámegiela luonddunamahusain lonejuv-
von elemeanttat nugo omd. *luft*, *kop*, *jok* ja *njarg*. Dát loatnaelemeanttat eai leat
dattetge leksikaliserejuvvon dárogillii, daningo gielas eai leat homonymalaš appel-
latiivvat nugo omd. *luft* 'áibmu' ja **luft* 'luokta'. Dát mearkkaša, ahte sámegielas
lonejuvvon nammaelemeanttat eai leat šaddan produktiivvalaš appellatiivan dáro-
gielas. Dan dihte dat eai leat ožžon loatnaappellatiivva doaimma, muhto dat adno-
juvvojit dušše nammaloanain. Danin dakkár nammaelemeanttat dulkojuvvojit
heivehuvvon loatnan. (Vrd. maiddái Pedersen, A.-K. 2001: 108–109.)

Ovdalis namuhuvvon nammabáras sá. *Áppošborri* > dár. *Abelsborg* lea dá-
rogiela vuoddoasseappellatiiva *borg* heivehuvvon sámegiela *borri*-sánis iige dat
leat produktiivvalaš loatnaappellatiiva *borri* > *borg*. Seamma kriterá mielde lea
Byluft ollásit heivehuvvon loatna namabáras sá. *Builuovta* > dár. *Byluft*, eaiige *by*-
ja *luft*-sánit leat dán namasge loatnaappellatiivvat muhto baicce namma-
lonenprosessii gullevaš elemeanttat. (Vrd. maiddái Helander, K. 2004a: 135; Pe-
dersen, A.-K. 2001: 108–109.) Ná lea maiddái omd. dár. *Nervei*-nama vuoddoas-
si gahččan oktii dárogiela topográfalaš appellatiivvain *vei* 'luodda' mii lea dáro-
gielas produktiiva appellatiiva. Loatnanamas *Nervei* lea vuoddoasseappellatiiva
buhttejuvvon leksemain mii fonehtalaččat sulastahtá sámegiela mearrasuopmaniid
veajji 'veadji'-appellatiivva, ja lonenboadus lean gahččan oktii *vei*-appellatiivvain.
Gažaldagas ii leat dásge loatnaappellatiiva sá. *veajji* > dár. *vei* muhto baicce
nammaloatna. (Gč. maiddái Helander, K. 2004a: 139.) Dárogillii adnojuvvon
loatnanamain *Byluft* ja *Nervei* leat sámegiela nammaoasit lonedettiin substituere-
juvvon dárogiela homonymalaš sániiguin *by*, *luft*, *ner* ja *vei*.

Ollásit heivehuvvon loatnanamat leat kontáktaonomastihkas gohčoduvvon
maiddái *jietnadatlaš loatnan* dahje *jietnadatlaččat oktiigullevaš nammabárran*
aiddo danin, go álgoálgosaš báikenama vuodul lea ráhkaduvvon fonehtalaš heive-

hus lonejeaddji gillii. (Eichler 1980: 130–131; Pedersen, A.-K. 1988: 56–57; 1996a: 95.) Nammaosiid jietnadatlaš loatnaheivehusaide lea dávjá mihtilmas homonymiija. Dat mearkkaša dan, ahte álgoálgosaš giela ávdnasat heivehuvvojit vás-tidit dahje jietnadatlaččat sulastahttit lonengielas juo ovddežis oahpes leksikálalaš ávdnasiid, nugo omd. *Byluft-* ja *Nervei-*namat čájehit.

Homonymalaš ollesheivehusaide lea mihtilmas maiddá dat, ahte lonenboađusin šaddi nama semantihkalaš sisdoallu lea áibbas eará go álgogiela nammaelemeanttaid semantihkka. Dákkár homonymalaččat dulkojuvvon loatnanamaide lea dábálaš, ahte daid sekundára semantihkalaš sisdoallu ii álo vástit toponymalaš vuogádaga mielde dohkálaš sisdoaluide, nugo dárogiela ovdamearkkat maiddá čájehit, omd. *Byluft* ja *Hjemmeluft* < sá. *Jiimmeluovta*. Eichler (1980: 133) lea namuhan sullasaš ovdamearkkaid šlávalaš gielain duiskkagillii lonejuvvon namain, ee. *Abend* (vrd. *Abend* 'eahket'), *Kuhbier* (vrd. *Kuh* 'gussa', *Bier* 'vuola') ja *Wassersuppe* (vrd. *Wasser* 'čáhci', *Suppe* 'máli') mat datge eai čuovo dábálaš toponymalaš vuogádaga semantihkalaš heivvolašvuoda kriteraid. (Vrd. maiddá Nash (1999: 465–466) mas namuhuvvojit ovdamearkkat, mo iirragiela namain leat ráhkadan ollásit heivehuvvon loatnanamaid eangalsgillii.)

Eichler (1980: 133) mielde dákkár loatnanamain lea dáhpáhuvvan ollásit dahje belohahkii sekundára semantihkalaš motiveren. Berit Sandnes (2003: 86–89) lea ákkastallan, ahte dákkár homonymalaččat buhttejuvvon elemeanttain ii leat sáhka semantihkalaš dulkojumis, muhto fonehtalaš ođđasis dulkojumis, daningo loana vuolggasadjin lea álgogiela ja lonejeaddji giela sániid fonehtalaš sullasašvuolta soaitáhagas. Dákkár loatnanamaid fonehtalaš lagašvuolta álgonammii vuoitá loatnanama semantihkalaš heivvolašvuoda. Dát loatnanamaid iešvuolta laktása gažaldahkii báikenamaid vejolašvuodas doaibmat namman, vaikko nama sisdoalu livččii veadjemeahttun dulkot dahje vaikko nama sisdoallu livččiige giela oppalaš heivvolašvuoda kriteraid vuostá. (Vrd. maiddá Nicolaisen 1987.)

Ollásit heivehuvvon loatnanamaid kriteran lea dábálaččat dat, ahte buot nammaosit leat heivehuvvon loatnagillii. Meroštalan dattetge maiddá dihtolágan **elliptalaš** namaid ollesheivehusaid jovkui. Dákkarat sáhttet leat namat main lea mii nu nammaelemeanttaid elliptalaččat guđđojuvvon lonemis eret, ja lonenboađus lea ollásit heivehuvvon hámis. Go omd. eanabihtá namma *Galbajokgiedde* lea ellipsain heivehuvvon hápmái *Galbajok*, ja dát adnojuvvo dárogielas ortográfalaš loatnan, dulkon dan elliptalaš ollesheivehussan. Dákkár ellipsain máhcahuvvo loatnanamma rievtti mielde lavttusnama álgoálgosaš vuodđomállii, daningo sámi nammagearddis nammabidjan lea álggos dáhpáhuvvan laktimiin: *Galbajohka* > *Galbajohgieddi*.

Ollásit heivehuvvon loatnanamaid elliptalaš vuohki lea adnojuvvon ee. eanahálddašandoaimmain. Dáruiduhttojuvvon eanaopmodagaid namat heivehuvvojedje hálddahuslaččat ráhkaduvvon eanaopmodagaid vuogádagaide mat eai vealttakeahtá lean seammaláganat go álgoálgosaš sáme-gielat gieddenamaid vuogádatjuogat.

Ollásit heivehuvvon namaid jovkui sáhttet gullat maiddái loatnanamat mat leat **epeksegehtalaččat** heivehuvvon. Dát mearkkaša dan, ahte lonedettiin lea nammii lasihuvvon epeksegehtalaš vuodđoassi mii vel aiddostahtá báikki šlájá. (Zilliacus 1980: 320.) Dákkár epeksegehtalaš namas sirdása loatnaaddi giela nama lonejeaddji giela nama mearussoassin go loatnanammii lasihuvvo vel vuodđoassi. Mu dutkanmateriálas eai leat dákkár ollásit heivehuvvon epeksegehtalaš loatnanamat. Dása sáhtá leat sivvan dat, ahte dutkkan čálalaš anu nammamateriála. Eará guovlluid njálmálaš giellakontávttain leat dákkár loatnanamat, nugo omd. Ivgus sá. *Rovvejohka* > dár. *Rovijok* + *elva*.

Epeksegehtalaš vuodđoassi sáhtá lasihit loatnanammii maiddái maŋŋá go namma lea lonejuvvon, ja nuppe dáfus muhtumin sáhtá leat maid váttis earuhit epeksegehtalaš namaid lavttusnamain (Pitkänen 1985: 37; Söderholm 1986: 10–11). Earuheaddji kriteran lea dalle dat, ahte epeksegesain ii ráhkaduvvo eará lokalitehtii ođđa namma vuodđonama vuodul, muhto epeksegehtalaš namma čujuha ain seamma lokalitehtii. Epeksegesa doaimma lea aiddostahtit iige laktit nammačoahti namaid oktii.

Ollásit heivehuvvon loatnanamaid sáhtá leat váttis earuhit **sitáhttaloanain**. Zilliacus (2002: 152) meroštallá daid erohusa nu, ahte sitáhttaloanas lea sáhka dalle go eará giela namma soaittáhagas adnojuvvo nuppi gielas, namalassii ahte namma ii leat dalle sajáiduvvan loatnagillii. Son gohčoda dákkár báikenamaid **nammasitáhttan** ja **sitáhttanamman**. Zilliacus namuha ovdamearkan Suoma ruotagielaš geat atnet dárbbu mielde dakkár lokalitehtaid suomagiel namaid madda eai leat sajáiduvvan ruotagiel buhtalasnamat. Jus dákkár nammaatnu ii earuhuvvo nammaloanain, mielddisbuvttášii dat, ahte buot, juobe olles máilmmi báikenamat mat ovttá gielas adnojuvvojit, galggašedje lohkkjuvvoht muhtinlágan heivetkehtes loatnanamman. Son namuha ovdamearkan Suoma ruotagielas namaid nugo *Rovaniemi*, *Leipzig* ja *Greenwich*³⁹ mat leat sitáhttanamat eage loatnanamat. Dán seamma kriteran mielde leat omd. *Oslo* ja *Bergen* sitáhttaloanat sámeagielas. **Nammaloana** kriteran lea Zilliacus (1980: 320) meroštallama mielde fas dat, ahte namma lea fonehtalaččat dahje morfologalaččat heivehuvvon loatnagillii dahje ahte dat čállojuvvo eará lánkai go álgogielas.

Ovdamearkka dihte sámi namma mii Friis čállinvugiin čállojuvvui *Sirma*, lea veháziid mielde váldojuvvon atnui maiddái dárogillii dán seamma čállinhámis. Sámi namma čállojuvvo dálá čállinvugiin *Sirbmá*, muhto sámeagiela boares čállinvuogi hápmi adnojuvvo ain dárogielas ortográfalaš loatnan. Jura virggálaš nammaanus sáhtá ortográfalaš loatna leat dávjá vuosttaš ceahkki nammasitáhtas ollásit heivehuvvon loatnanammii, daningo ortográfalaš nammahápmi mielddisbukta dávjá maiddái nama earalágan jietnadeami go mii álgogielas lea ja man čállinvuohki álgoálggus lea speadjalastán.

³⁹ *Leipzig*- ja *Greenwich*-lágan olgoriikkaid báikenamat leat ON geográfalaš namaid terminologija mielde *endonymat* (gč. omd. Helander, K. 1999b).

Aud-Kirsti Pedersen (1988) lea fuomášuhtán iežas dutkamušas Návuona ja Ivgubađa dárogiel báikenamaid birra, ahte mánggat báikenamat mat leat njálmmálaččat lonejuvvon dárogillii, eai leat moge heivehuvvon fonehtalaččat eaige morfologalaččat dárogillii, muhto loatnanamat vástidit álgogiela fonehtalaš ja morfologalaš ráhkadussii. Son dulko dákkár namaid dattetge dárogiel loatnanamman synkronalaš perspektiivvas, jus dat adnojuvvojit dárogiela humadettiin. Oktan sivvan lea maiddái dat, ahte su dutkanguovllus eai leat leamaš dárogielat olbmot geat livčče navdán báikenamaid válddekeahhtá vuhtii sámiiid ja kveanaid namma-gerddiid. Njálmmálaš anu loatnaoktavuođat Davvi-Romssa mánggagielat guovllus leat baicce giellamolsunproseassa bohtosat, ja loatnanamat speadjalastet nuppástusaid giellaanus. (Pedersen, A.-K. 1988: 50, 93.)

6.3.2 Belohakkii heivehuvvon loatnanamat

Belohakkii heivehuvvon loatnanamaid sáhtta gohčodit maid oanehit namain *oas-seivehussan*. Dákkár loatnanamain lea juoga mii nu nammaosiid heivehuvvon loatnaaddi giela málle mielde ja nubbi nammaoassi lea jorgaluvvon lonejeaddji giela sániin. Danin dát loatnamálle lea vejolaš dušše fal guovtteoasat báikenamain. Dát eaktuda maiddái, ahte lonejeaddjis lea ipmárdus álgoálgosaš báikenama gielalaš ráhkadusas.

Belohakkii heivehuvvon loatnanamaid dábálemos málle lea, ahte báikenama mearusoasis lea álgogiela nammaelemeanta heivehuvvon hámis ja vuodđo-oasis lea loatnagiela topográfalaš appellatiiva, omd. mu dutkanguovllu kártanamain sá. *Giškanamjokka* > dár. *Giskanamelven* ja sá. *Lievllamoaiive* > dár. *Lievlamfjeldet* (Z4).

Dán joavkku loatnanamaid mearusoassái lea maid dávjá mihtilmas, ahte dat buhtejuvvo lonejeaddji giela homonymalaš elemeanttain mii fonehtalaččat sulas-tahtta loatnaaddi giela nammaelemeantta, nugo omd. sáme- ja dárogiela kontáktaguovllus *Lágesvuotna* > *Laksefjorden*; *Čiekyalvuovdi* > *Signaldalen*; *Suohpanjárga* > *Sopnes*. Dát lonenvuohki muittuha ollásit heivehuvvon loatnanamaid lonenmálle, muhto erohussan dáid loatnanammajoavkkuid gaskkas lea dat, ahte belohakkii heivehuvvon loatnanamaid mearusoassi lea fonehtalaččat heivehuvvon, muhto vuodđoasseappellatiiva lea jorgaluvvon. Ollásit heivehuvvon loatnanamain leat buot nammaoasit heivehuvvon eaige jorgaluvvon.

Belohakkii heivehuvvon loatnanamaid nubbi variánta lea, ahte loatnanama mearusoassi lea jorgaluvvon lonejeaddji giela sániin ja vuodđooassi lea heivehuvvon loatnaaddi giela málle vuodul. Dákkár loatnanamas lea ovdamearka dárogiela *Russeluft* mas mearusoassi lea jorgaluvvon sámegiela *ruošša*-sánis ja vuodđooassi lea jietnadatlaččat heivehuvvon mearrasuopmaniid *luovta*-appellatiivvas.

Belohakkii heivehuvvon loatnanamaid lonenvuogi leat guorahallan ee. suoma- ja ruotagiela kontáktaguovllu báikenammadutkit. Árat dutkamušain (omd. Kiviniemi 1975: 54; Pellijeff 1966: 86) čilgejuvvui, ahte vuodđooassi lea jorga-

luvvon. Oddasat dutkamušain lea oaivvilduvvon, ahte dáid gielaid loatnakontávttaide ii leat mihtilmas, ahte loatnanamma livččii guovtti giela ávdnasiid vuodul ráhkaduvvon hybrida dahje ”seahkálás” namma. (Zilliacus 1980: 320–321.) Lea jurddašuvvon, ahte dákkár namaid lonenproseassas lea álggos dáhpáhuvvan epeksegesa ja maŋnelis lonenproseassas lea báikenama gaskalađas redukšuvnnain guđđojuvvon eret. Dán čilgenmálla mielde livččii belohahkii heivehuvvon ruotagiela nama *Mustvik* lonenproseassa čuovvovaččat: su. *Mustalaksi* (*musta* ’čáhppat’, *laksi* ’luokta’) > su.-ru. *Mustlax* > *Mustlax+viken* > *Mustvik*. (Pitkänen 1985: 36.) Dán analysamálla lea maiddá Berit Sandnes (2003) dorjon Skotlándda norrøn áiggi substráhttanamaid dutkamušas. Dattetge son ii čájjet dutkamušastis ovdamearkkaid mat duodaštivčče belohahkii heivehuvvon loatnanamaid epeksegehtalaš proseassa.

Slotte (1978a: 154) lea čállán Suoma ruotagiela guovllu dutkanmateriála birra, ahte son ii leat gávdnan epeksegehtalaš nammahámiid mat sáhtášedje leat vuodđun dákkár loatnanamaid gaskaoasi ellipsii. Su mielas ii leat dattetge vuogas dulkot vuodđooasi jorgalussan, muhto sáhka lea buorebutge vuodđooasi lonuheamis, daningo álgonama ja loatnanama vuodđooassi ii álo vealttakeahhtá vástit nubbi nubbái omd. dalle, jus lokalitehta lea fysalaččat rievdan nammabidjama ja nammalonema gaskkas.

Sámi guovllu dárogiel dahkunamain leat olu belohahkii heivehuvvon loatnanamat main lea dábálaččat mearusoasis sámegiel nammaelemeanta heivehuvvon dahje heivetkeahtes loatnahámis ja vuodđooasseappellatiiva lea buhttejuvvon dárogillii. Dákkár namain ii oro dattetge moge sáhttime eaktudit epeksegehtalaš proseassa, vai lonenboadusin šattašii oasseheivehus. Dasa lassin iešgudetlágan eiseválddiid dokumeanttain leat olu ovdamearkkat mat čájehit, ahte álgoálgosaš sámi namaid vuodđooasseappellatiivvat njuolga jorgaluvvojedje almmá epeksegehtalaš proseassa haga.

Söderholm (1986: 11) gii lea dutkan kveanaid loatnanamaid, lea dulkon sáme- ja suomagiela belohahkii heivehuvvon loatnanamaid vuodđoosiid jorgalussan. Su mielde dát lonenvuohki orru leame oassi sáme- ja suomagiela nammagiellaoahpas: báikenama vuodđooassi jorgaluvvo go guovttegielat olmmoš gii máhtá sáme- ja suomagiela, molsu giellakoda.

Dákkár ovdamearkkat leat olu sáme- ja suomagiela kontáktaguovllus sihke Suoma, Ruota ja Norgga bealde, omd. *Suohpajávri* > *Suohpajärvi* (Ohcejogas Suomas), **Guoksajávri* > *Kuoksajärvi* (Roavvenjárggas Suomas), *Návuonna* > *Naavuno* (Návuonas Norggas) ja *Miesseluoppal* > *Miessilompolo* ja *Máhtejávri* > *Mattijärvi* (Jielleváris Ruotas⁴⁰). Suomagiela loatnanamaid mearusoasit leat dávjá fonehtalaččat hui lahkalaš álgosaš sámi namaiguin, muhto čállingielas sáhttet dieđusge šaddat eanet erohusat gielaid normerenerohusaid geažil (omd.

⁴⁰ Ruota beale ovdamearkkat leat Falck (1998) mielde.

guhkes vokála ja álgoklusiillaid grafemalaš merkenvugiin ovddabeale ovdamearkkain).

Belohakkii heivehuvvon loatnanama lonenproseassas sáhttá dáhpáhuvvat ellipsa, jus mii nu osiid báikenama mearusois dahje vuodđooassi lea ellipsa bokte guđđojuvvon eret nama lonedettiin, omd. sá. *Lievllamraššajokka* > dár. *Lievlamelven* (Z4). Jus álgoálgosaš sámi báikenamma lea olleslavttus (nugo Z4-kárta namma *Lievllamraššajokka*), de lea dávjá sihke belohakkii heivehuvvon ja semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamain dáhpáhuvvon nama gaskalađđasa ellipsa. Dát dagaha maiddái dan, ahte álgoálgosaš namma rievdá lonenproseassas struktuvrralaččat olleslaktosis mearuslavttusin nugo ovddit ovdamearka sá. *Lievllamraššajokka* > dár. *Lievlamelven* čájeha. Dákkár ellipsa mielddisbukttá maiddái nama mearkkašumi rievdama, daningo olleslavttus čujuha dárkilis sajadahkii muhto mearuslavttus lea oppalohkáii govvideaddji.

Aud-Kirsti Pedersen (1988: 92–93) lea čilgen Ivgubađa ja Návuona dárogiel loatnanamaid dutkamušastis, ahte su dutkanmateriálas leat dušše muhtin dákkár loatnanamat main mearusois lea jorgaluvvon ja vuodđooassi heivehuvvon. Son addá ovdamearkan ee. dákkár namaid Návuonas go *Innervit*, *Ytternavit*, *Lilleruossa* ja *Storruossa*. Dákkár ráhkaduslaš dulkojupmái ferte dattetge fuomášuhttit, ahte dáid namaid ”vuodđooassi” ii leat dábálaš vuodđooasseappellatiiva mii livččii heivehuvvon, muhto dáid báikenamaid mañit lađas lea álgoálgosaš sámegeiel ovttaoasat báikenamma *Navit* < sá. *Návet* ja sá. *Ruossa*. Dát loatnanamat leat dan dihte ollesheivehusat sámegeiel namain. Báikenamaide *Navit* ja *Ruossa* leat lasihuvvon dárogiel ovdamerrosat: *Innervit*, *Ytternavit*, *Lilleruossa* ja *Storruossa*. Sámegeiel nammavástagiid normeren čájeha dán vel čielgaseappot, daningo vuodđonamma normerejuvvo stuora álgobustávain: *Sis-Návet*, *Olgo-Návet*, *Unna Ruossaš* ja *Stuora Ruossa*. Dákkár loatnanamaid dulkomis lea gažaldat, leago ovttaoasat vuodđonamma vuos lonejuvvon ja de mañjá lasihuvvon dárogiel ovdamearus, vai leatgo sámegeiel ovdamerrosiin varierejuvvon báikenamat lonejuvvon daninassii.

Zilliacusa (1980: 341–342) čilgenmálle mielde lea nu, ahte jus báikenamma lea ovdežis juo lonejuvvon, primára lonejuvvon namaide gullelaš laktojuvvon ja lasihuvvon namat lonejuvvot nu, ahte seamma propraloatna adnojuvvo maiddái dákkár loatnanamain. (Vrd. maiddái Pitkänen 1985b: 475.) Dán čilgenmálle mielde lea vuos lonejuvvon sá. *Návet* > dár. *Navit* ja de dárogielas varierejuvvon dát loatnanamma ovdamerrosiiguin *Inner-* ja *Ytter-*. Dát mearkkaša geavadis dan, ahte varierenmerrosiid lasiheapmi lea easkka lonejeaddji gielas dáhpáhuvvon proseassa iige dat gulaše nammalonemii. Dalle vuodđonama lonenboadusin lea ol-lásit heivehuvvon iige belohakkii heivehuvvon loatnanamma.

Aud-Kirsti Pedersen (1988) lea dattetge dan oaivilis, ahte su dutkanguovllus Davvi-Romssas ferte eaktudit, ahte maiddái dákkár lasihuvvon báikenamat leat lonejuvvon olles komposituman mas ovdamearus ja ovttaoasat vuodđonamma leat lonejuvvon oktanaga iige eaktun sáhte leat, ahte dušše vuodđonamma livččii álg-

gos lonejuvvon. Son ákkastallá dan dainna, ahte su dutkanguovllus ii leat leamaš dárogielat nmmaservodat mii livččii navdán báikenamaid válddekeahhtá vuhtii sámiid ja kveanaid nammaárbevieruid. Dákkár dárogiel báikenamat leat su dulkoma mielde buorebutge bohtosat giellamolsunproseassas mii lea mielddisbuktán ahte maiddá báikenamat leat heivehuvvon dárogillii dán giellaproseassa dihte. (Pedersen, A.-K. 1988: 93.)

Geavadis lea dilli nu, ahte vuodđun sáhtá leat ovttaoasat nama lonen masa maŋŋá leat lasihuvvon dahje laktojuvvon merrosat dahje nubbi molssaektu lea nugo Pedersen čujuha, ahte olles varierenamma lea lonejuvvon. Dáid namma-bidjanproseassaid erohusaid sáhtášii govvet ná:

1) $\check{S} + \check{Z} > S + Z$ dahje 2) $\check{Z} > Z \rightarrow S + Z$.

Vuosttaš lonenproseassas lea vuolggasadjin vuoddonamma (\check{Z}) mii lea varierejuvvon ovdamerrosiin (\check{S}). Olles dát varierenamma lonejuvvo ($S + Z$). Dákkár nama sáhtá dulkot dalle belohakkii heivehuvvon loatnan, daningo ovdamearus lea jorgaluvvon ja vuoddonamma heivehuvvon. Nuppi lonenproseassas lonejuvvo dušše fal vuoddonamma (\check{Z}). Easka maŋŋá lasihuvvo loatnanammii (Z) varierenmearus (S), ja danin dát varierenmerrosa lasiheapmi ii leat oassin lonenproseassas. Dákkár dáhpáhusas ovttaoasat báikenama lonen lea ollásit iige belohakkii heivehuvvon loatna.

Anán goappáge dulkonvuogi vejolažžan, daningo nammalonenproseassa vuodul ferte mearridit, mo namaid lonenvuohki meroštallojuvvo. Jus dutkanmateriálas leat ovdamearokat, ahte gárvvos varierenamma lea jorgaluvvon, dalle ii leat miige sivaid dulkot nu, ahte dušše fal ovttaoasat vuoddonamma livččii lonenboadus. Dulkojumi vuodđun ferte danin bidjat reála lonenproseassa, nu guhkás go dan fal lea vejolaš verifiseret.

6.3.3 Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat

Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamaid nammaoasit leat buhttejuvvon lonejeaddji giela nammaelemeanttaiguin mat vástidit álgogiela báikenama semantihkalaš sisdollui juogo ollásit dahje loatnanamas lea goit álgogiela nama semantihkka motivašuvdnan. Dán luohkkái gullelaš loatnanamat sáhttet leat sihke ovttaoasagat nugo omd. *Čoalbme > Sundet* (Y3) dahje guovtteoasat namat omd. *Garddegoppe > Gjerdebugten; Garanasčokka > Ravntinden; Borjasbafte > Seilberget* (Æ5).

Polysemii ja navdinákka máŋggalágan dulkonvejolašvuoda dihte lea báikenama jorgaleapmi metodologalaččat váttis gažaldat. Dát mielddisbuktá dan, ahte báikenamaid didolaš jorgaleapmái čatnasit máŋggat semantihkalaš váttisvuodát. Báikenama ja nammaelemeanttaid jorgalus vuodđuduvvá álo appellatiivvalaš semantihkkii, namalassii vuodđun lea nammaelemeanttaid sátnesemantihkalaš dulkon. (Šrámek 1978: 396–397; Albøge 1993: 23–24.)

Šrámek (1978: 397) lea giddden fuomášumi maiddái dasa, mo kontáktagielaidda nammavuogádagat váikkuhit lonenvugiide. Go kontáktagielat eai leat ráhkaduslaččat seammaláganat, de ii leat álo nu álki jorgalit nama gielas nubbái. Dát mearkkaša dan, ahte lonejeaddji gielas ii leat rievtti mielde álo vejolaš gávdnat semantihkalaš motivašuvdnii leksikálalaš celkosa. Boađusin sáhtta leat semantihkalaš sisdoalu appellatiivvalaš jorgalus. Mu dutkanmateriálas lea ovdamearkan Unjárggas giláža namma *Gorgnetak* mii lei Z4-grádamihhtokártii čállojuvvon sámegillii *Gorñitak* ja jorgaluvvon kártta vástte hápmái *Landgangsted*. Báikenama *Gorgnetak* lea rievtti mielde leamaš veadjemeahtun jorgalit dárogillii, daningo dárogielas ii leat omd. *-tak* (~ *-hat*) -suorgásii vástideaddji suffiksa iige minddarge makkárga tearbma mii vástidivččii appellatiivii *gorgnetak* 'gorgnehat' mii lea ovttaoasat sámi nama vuolggsadjin. Dárogiel kártanama *Landgangsted* vuodđun lea dan dihte álgoálgosaš sámi nama vuodul ráhkaduvvon muhtinlágan appellatiivvalaš čilgehus.

Erenoamážit veháš boarrásat nammadutkanárbevierus lea deattuhuvvon aiddo dat, ahte onymalaš semantihka mielde ii báikenamaid prinsihpas sáhte jorgalit, daningo nama "mearkkašupmi" lea dan individualiserendoaimmas. Dát mearkkaša, ahte propra sisdoallu lea dan dihte earalágan go appellatiivva sisdoallu. (Šrámek 1978: 396; vrd. maiddái Blanár 1973.) Nuppe dáfus fas leat olu báikenamat maid dattetge sáhtta álkít jorgalit gielas nubbái, omd. *Stuorajávri* > *Storvatnet*; *Guhkesjohka* > *Langelva*; *Suolovárri* > *Holmfjellet*. Dákkár jorgaleapmi lea vejolaš dalle, go báikenamaid nammaelemeanttat leat leksikálalaččat čadačuovgít ja namma lea ráhkaduslaččat jorgalahtti lonejeaddji gillii.

Váttisvuodát čuožžilit erenoamážit dalle, go lonejeaddji gielas eai leat leksikálalaš dahje struktuvrralaš vástagat álgogiela nammaelemeanttaide. Ovdamearkan heive mu dutkanguovllu grádamihhtokárttas (Æ5) jávri namma *Stainakvuogjamjr* mii lea jorgaluvvon dárogillii *Gjeldsimlevd*. Dán sámi nama mearusoasis lea sihke leksikálalaš (*stáinnak*) ja ráhkaduslaš bealli (aktiohápmi *vuogjam*) mat leat buktán váttisvuodaid dárogiel dahkunama ráhkadeapmái. Aktiohápmi lea dárogiel namas čovdojuvvon ellipsain, namalassii ahte sámi nama aktiohápmi ii leat buhtejuvvon moge. Appellatiiva *stáinnat* lea fas jorgaluvvon *gjeldsimle*-tearpmain mainna lea ee. dan ággi Friisa sátnegirjijis jorgaluvvon sihke *stáinnat*- ja *rotnu*-tearbma (OLS s.v. *Rodno*; *Stainak*).

Goallosbáikenamaid jorgaleamis leat maiddái sierralágan gažaldagat mearus- ja vuoddoosiid jorgaleamis. Mearusoassi laktása nama navdinákka dulkomii ja syntávssalaš-semantihkalaš dulkonmálla mielde mearusoassi ovddasta rievtti mielde olles dan syntávssalaš celkosa mii lea báikenama individualiserenvuodđun. Báikenama vuoddoosis lea fas gažaldat topográfalaš appellatiivvaid semantihkas. Sáme- ja dárogieala luonddunamahusaid sátnerájuin leat stuora erohusat sihke leksikálalaččat ja semantihkalaččat. Dákkár bealit leat váikkuhan dasa makkár lonenbohtosat sámi namaid jorgaleamis šaddagohte, go dáruiduhttináigge diđolaččat jorgališgohte sámi namaid.

Semantihkalaš loatnanamat leat dávjá gohčoduvvon maiddái **jorgalusloatnan**, daningo sáhka lea jura nammaelemeantaid jorgaleamis loatnagillii. Gohčodan dán luohká loatnanamaid dattetge **semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamman** ja oaneheappot maiddái **semantihkalaš loatnan**. Tearpmain **semantihkalaš motivašuvdna** sáhtá mu oainnu mielde buorebut deattuhit dan, ahte loatnana vuolggasadjin lea semantihka dásis man nu lágan oktavuoha dahje motivašuvdna álgoálgosaš nammii, muhto lonenboađus ii dan motivašuvdna vuodul dattetge álo ollásit vástit álgogiela nama sisdollui.

Dán luohká buohtalasnamain – ja maiddái belohakkii heivehuvvon loanaid vuoddoosiin – sáhtá muhtumin leat gažaldahkan, goas buohtalasnamat leat ain semantihkalaččat seammaláganat dahje goas loatnanamma lea ain semantihkalaččat motiverejuvvon nuppi giela báikenama málle mielde ja mainna lágiin semantihkalaš kriterat meroštallojuvvojit. Dát leat guovddáš gažaldagat ee. go lea sáhka topográfalaš appellatiivaid semantihkalaš sisdoaluid birra. Jus sámi namma lea omd. *Garanasbafte* ja dat lea jorgaluvvon dárogillii *Ravnffeldet*, de lea jearldat, sáhtágo dulkot nu, ahte vuoddooasi *ffeld*-appellatiiva vástida semantihkalaččat álgoálgosaš nama *bafte*-appellatiivii. Jus appellatiivvat gullet seamma semantihkalaš gieddái, de meroštalan, ahte loatnanamas ollašuvvá semantihkalaš motivašuvdna álgonama ektui, vaikko vel loatnaboađus livččiige semantihka dáfus earalágan go loatnamálles.

Njálmmálaš giellakontávttaid loatnanammadutkamušain lea mángii čujuhuvvon maiddái dasa, ahte dán luohká nammabárain sáhtá leat váttis diehtit goappá guvlui namma lea lonejuvvon, jus namat vástidit semantihkalaččat nubbi nubái. (Omd. Zilliacus 1980: 322; Slotte 1978: 159; Pitkänen 1985: 31; Naert 1980: 282; Söderholm 1986: 12.) Danin dákkár nammabárat leat gohčoduvvon maiddái **semantihkalaččat seammalágan nammabárran**.

Norgga uniovdnaáiggi virggálaš anu báikenamaid dekonstrukšuvnnalaš dutkan, nugo omd. jura nammabidjanproseassa guorahallan, duodašta aiddo dan, ahte sámi namma lea leamaš álgoálgosaš namma man vuodul dárogiel báikenamma lea jorgaluvvon virggálaš atnui. Dasa lassin báikenamaide guoskevaš kártamearrádušain mat addojuvvojedje 1800-logu loahpa rájes, deattuhuvvui maiddái čielgasit, ahte sámi namaid galggai jorgalit dárogillii. Vaikko eanavuovdinlága mearrádušain ii nammajorgaleapmi nu eksplisihtalaččat namuhuvvonge, lea ássannamaid dáruiduhttimis maiddái leamaš sámi namaid jorgaleapmi dárogillii okta váldovugiin. Dan dihte gohčodan dán joavkku loatnanamaid **semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamman** dahje **semantihkalaš loatnan** inge ane tearpma *semantihkalaččat seammalágan nammabárra* vaikko vel loatnana semantihkalaš sisdoallu vástidivččiige loatnaaddi giela nama sisdollui. (Vrd. maiddái Swedell (2005: 293) mas čujuhuvvo seammalágan jorgalanvuohkái Ruota beale sámi guovlluin.)

Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamain sáhttet leat maiddái **epeksegehtalaš namat** maida lea dábálaččat lasihuvvon báikki šlája almmuheaddji

vuoddoasseappellatiiva. Zilliacus (1980: 340) namuha epeksegehtalaš loanaid suoma- ja ruotagiela kontáktaguovllus erenoamážit ovttaoasat namaid lonemis. Epeksegehtalaš lasáhusain lea su mielas jura dákkár namain dehálaš doaibma deattuhit ráhkadusa nammafunkšuvnna. Dárogillii ráhkaduvvon semantihkalaččat motiverejuvvon epeksegehtalaš nammaloanas lea ovdamearkan sá. *Gappiraš* > dár. *Hueffjedet* (Y3-kárttas) mas vuoddoassi *-ffjedet* lea lasihuvvon dárogiel nammii. Mearusoasi *Hue-* semantihkalaš motivašuvdnan lea sámeziel ovttaoasat namma *Gappiraš*, vaikko álgoálgosaš nama deminutiivasuffivssa ii leatge leamaš vejolaš buhttet dárogieala ráhkaduslaš erohusaid dihte. Ovttaoasat báikenamman *Huen*⁴¹ livččii ilá appellatiivvalaš iige dat deavddáše báikenama kriteraid. Danin epeksegehtalaš vuoddooasi doaibman lea rievdadit lonenbohtosa heivet buorebut dárogieala nammavuogádahkii.

Maiddái dárogiel namma *Hammerffjedet* (Æ6-kárttas) lea semantihkalaččat motiverejuvvon epeksegehtalaš nammaloatna. Dán dárogiel nama vuolggasadjin lea ovttaoasat sámi namma *Váhčir* mii lea kártabargguid olis rievtti mielde dulkojuvvon boastut *veahčir*-appellatiivvavuodogin, ja sámi namma čuožžu Æ6-kárttas hámis *Væččer*. Dán dulkojumi vuodul lea jorgaluvvon dárogillii nammahápmi *Hammer-* ja dasa lasihuvvon epeksegehtalaš vuoddooassi *-ffjedet*.

Nubbin vuollejoavkun semantihkalaš loanain leat **elliptalaš namat**. Dalle lea mii nu nammaosiid elliptalaččat guđđojuvvon eret nama lonedettiin. Dávjjimusat lea olleslavttusnamaid gaskkamus nammaelemeanta guđđojuvvon eret. Danin ellipsa dagaha dan, ahte loatnanamat eai leat šat semantihkalaččat seammalárganat álgoálgosaš namaiguin. Ovdamearkkat dákkár loatnanamain leat kártamateriálas: sá. *Aittesidagoppe* > dár. (evttohuuvvon) *Stabbursgaardbugt* > *Stabbursbugten* (Y3) ja sá. *Fallegurajavrre* > dár. *Hauksjøen* (Æ5).

Dán luohká loatnanamain sáhtá mángii badjánit gažaldahkan, leatgo loatnanamat šat rievtti mielde oppalaččat semantihkalaččat seammalárganat álgoálgosaš namain, jus omd. mii nu osiid guđđojuvvo elliptalaččat eret. Analyseren dán luohkkájuogus namaid formálalaččat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnan, jus lonema vuolggasadjin lea viidát ipmirduvvon semantihkalaš sullasašvuohta, vaikko vel loatnaboadus livččiige semantihka dáfus earalágan.

Semantihkalaš loatnanamain leat maid guokte joavkku dađi mielde, leatgo namat jorgaluvvon dábálaš sániiguin vai sisttisdolletgo namat propriála namahusaid. **Appellatiivvalaš jorgalusaid** mearusoasit eai sisttisoala makkárga propra. **Propriála jorgalusloana** mearusoasis fas sáhtá leat báikenamma, olbmonamma dahje eará propra. Zilliacus (1980: 321, 342) čilgehusa mielde lea dábálaš lonenmálla jorgalit propra, go loatnaaddi giela nama mearusoasis lea propra.

⁴¹ Uniovdanáiggi dárogieala normerennjuolggadusaid mielde dán nama livččii galgan normeret maskuliidnagehčosiin *Huen* mii ii livčče heiven nu bures álbmotlaš nammavuogádahkii (njálm-málaš diehtu Aud-Kirsti Pedersenis).

Aud-Kirsti Pedersen (1988: 93) lea fuomášuhtán, ahte propraloanain ii leat rievtti mielde sáhka jorgaleami birra, daningo proprain ii leat seammalágan sisdoallu go appellatiivvain man sáhtášii jorgalit. Loatnanamaid main lea olbmonama mearusoasis, Pedersen meroštallá belohahkii heivehuvvon loatnanamman. Son ákkastallá nu, ahte omd. olbmonamat dár. *Petter*, su. *Pietari* ja sá. *Biera* leat jietnadatlaš heivehusat álgoálgosaš greikkagielat olbmonamas *Pétros*. Dán čilgenmálle váttisvuohtan lea mu mielas dat, ahte tearbma *jietnadatlaš heivehus* dulkojuvvo olbmonama etymologalaš duogáža ektui mas lea sáhka áibbas eará proseassa birra go olbmonama lonemis báikenama mearusoasi posišuvnna.

Mu oainnu mielde propriála loanain lea buorebutge sáhka das, ahte propra ii jorgaluvvo muhto baicce buhttejuvvo lonengiela vástideaddji proprain. Jus ná lonejuvvo, de mu oainnu mielde ollašuvvá dattetge dihtolágan semantihkalaš motivašuvdna mállenama ektui. Dan sivas mun juogán maiddái propriála loatnanamaid semantihkalaš loatnanamman. Mu dutkanguovllus leat omd. Z4-grádamihhtokárta ráhkadeamis lasihuvvon sámi nammii *Bigganjargga* dárogiel namma *Birgitnes* ja *Jussavarre*-nammii fas *Johannesff*. Sámegiel báikenamaid mearusosiid olbmonamat leat dáin namain buhttejuvvon vástideaddji dárogiel olbmonamaiguin dahje propravástaga muhtun nammavariánttain.

6.3.4 Báikenamaid lonenvugiid oktiigeassu

Tabellii 3 lean čohkken erenoamážit čálalaš anu báikenamaid lonenvugiid ja konkretiseren daid nammaovdamearkkaiguin mat leat maiddái namuhuvvon ovddabeal kapihttaliin.

Ortográfalaš loatnanamat sáhttet leat dušše fal ollásit heivehuvvon loanat, daningo ortográfalaš loaana eaktun lea, ahte sámi nama grafemalaš hápmi adnojuvvo dárogielas. Buot loatnanammajoavkkuin sáhttet lonenboadusin šaddat elliptalaš loatnanamat. Epeksegehtalaš loatnanamat eai fas dábálaččat ráhkaduvvo belohahkii heivehuvvon loaanaide, dan dihte go dákkár loatnanamaid vuolggasadjin lea guovtteoasat namma mas dábálaččat jura vuoddoasseappellatiiva jorgaluvvo lonejeaddji gillii. Dát jorgaluvvon appellatiiva gokčá aiddostahttindoaimma mii epeksegesain dábálaččat minddar deattuhuvvo. Ollásit heivehuvvon loatnanamaid joavkkus lea nammabárre mas lea epeksegehtalaččat lasihuvvon vuoddoasseappellatiiva: **Galbajohka* > *Galbajokelven*. Nammabárre lea hypotehtalaš iige gula dutkanmateriálii. Dáinna ovdamearkkain čájehan dattetge mo aiddo dán joavkkus sáhttet ollásit heivehuvvon namat maiddái lonejuvvot.

Tabealla 3. Lonenvuogit mo sámi báikenamat leat lonejuvvon dárogillii erenoamážit báikena-
maid čálalaš anus. Ovdamearkkat leat mu dutkanguovllu grádamihhtokárttaid namain ja eana-
mihtidangálduin earret *Sirma* ja *Gappiraš* mat leat Deanu guovllu grádamihhtokárttaid ovd-
mearkkat. Sárggis (—) čájeha makkár lonenvuohki ii leat vejolaš.

L o n e n v u o g i t			
	ollásit heivehuvvon	belohakkii heivehuvvon	semantihkalaččat motiverejuvvon
vuoddomálla	Builuovta > Byluft	Lievllamoavve > Lievlamfjeldet	Gorñitak > Landgangsted Garddegoppe > Gjerdebugten
ortográfalaš loanat	Sirma > Sirma	—	—
elliptalaš loanat	Galbajokgiedde > Galbajok	Lievllamraššajokka > Lievlamelven	Fallegurajavrre > Hauksjøen
epeksegehtalaš loanat	(*Galbajohka > Galbajokelven)	—	Gappiraš > Huefjeldet

A detailed topographic map of the Fennoscandian region, showing parts of Finland, Sweden, and Norway. The map features contour lines, rivers, and coastlines. The text is centered over the Baltic Sea area.

III BÁIKENAMAID DÁRUIDUHTTIN

7 Grádamihhtokárttaid álgoáigi Máтта-Várjjagis

7.1 Čoaggit, normeret ja dáruiduhttit sámi namaid

Grádamihhtokárttaid bargu álggahuvvui Nuorta-Finnmárkkus Máтта-Várjjagis. Vuosttaš kárta mii bodii olggos jagi 1893, lei Njávdáma guovllu kárta (Gradeig Æ5 Neiden). Suokkardan dás duohko Máтта-Várjjaga kárttaid nammabidjanproseassa. Máтта-Várjjaga kártabargguid sámi namaid guorahallan gulai J.A. Friis konsuleantadoibmii, muhto dasa lassin maiddái dárogiel namaid konsuleanta Oluf Rygh oassálasttii dán bargui.

Dábálaš bargovuohki grádamihhtokárttaid olis lei, ahte kártadoaimmaha kártatevdnejeaddjit ráhkadedje kártavuodu dan guovllus gos kártabargu lei jođus. Seammás sii čogge maiddái sámi báikenamaid, namalassii sii jearahalle sámi njálmmálaš árbevieu namaid báikegotti olbmui ja várra maiddái báikkálaš virgeolbmui nugo omd. báhpain ja leansmánniin. Virgeolbmot ledje sámi guovlluin dat geain sihkarit maiddái jearahalle dárogiel namaid. Kártaráhkadeaddjit ledje Lulli-Norggas boahtán dárogielat olbmot almmá sámegeiela máhtu haga. Sin jearahallanmetoda birra in leat gávdnan makkárge dieđuid, muhto kártadoaimmahat ráhkadii rávvehusaid main čilgejuvvui ee. dat makkár lokalitehtaid namaide kártabargit galge erenoamážit giddet fuomášumi (gč. Instr. 1880). Sámi nammakonsuleanta oaččui kártatevdnejeaddjiid čoaggin nammalisttuid dasto gielalaš guorahallamii.

Dán rádjai bargu vástidii maiddái dárogiel namaid guorahallama, daningo dárogielasge lei váldobargun normeret báikenamaid nu, ahte čállinvuogit vástidedje dalá áiggi dárogieला normeremiid. Sámi namaid guorahallanproseassa ii dattetge bisánan dušše báikenamaid rievttis normeremii. Nubbi ceahkki lei dat, ahte nammakonsuleanta galgai jorgalit sámegeiel namaid dárogillii, namalassii dáruiduhttit sámi namaid. Dán bargui eiseválddit dárbbášedje dakkár gielladutkiid geat máhtte sámegeiela.

Go nammakonsuleanta lei evttohan sámi namaide dárogiel jorgalusaid, de báikenamat sáddejuvvojedje dábálaččat velá dárogiel nammakonsulentii. Su bargun lei lohkat korrektuvrra evttohuvvon dárogiel dahkunamain. Geavadis dat mearkkašii dan, ahte dárogiel konsuleanta normerii dahkunamaid dárogieला dalá normerenvugiid mielde. Son sáhtii maiddái kommenteret, jus ráhkaduvvon báikenamat orro su giellabealji mielde eahpelunddolaččat dárogillii.

Seammasullasaš bargovuogit leat dokumenterejuvvon maiddái eará kolonijaguovlluin. Ovdamearkka dihte Irlánddas bálkáhuvvojedje iirragielat bargit jearahallat olbmui iirragieला báikenamaid. Báikenamat mat biddjojuvvojedje loahpalaš kártaide, ledje dattetge heivehuvvon eaŋgalsgillii. (Daniels 1998: 121.)

7.2 Finnmárkku grádamihhtokárttat ja vuosttaš dáruiduhtinnjuolggadusat

Jagi 1886 čálii Norgga Suodjalusdepartemeanta kártadoaimmahaga hovdii Finnmárkku kártanamaid birra. Vuodđun lei aviisačálu⁴² mas evttohuvvui, ahte vieris báikenamat berrejedje jorgaluvvot dárogillii. Suodjalusdepartemeanta siđai kártadoaimmahaga oainnu dán áššis ja háliidii diehtit man muddui dákkár evttohusa lei vejolaš váldit vuhtii kártabarggus. (FD 1886.) Norgga kártadoaimmahat vástidii Suodjalusdepartementii 23.12.1886 ja almmuhii, ahte dat lei juo guhkit áigge leamaš oktavuodas professor J.A. Friisain ja ságastallan, mo Finnmárkku kártanamat berrešedje gieđahallojuvvot. (NGO 1886b.)

Dán reivves bohtet vuosttaš geardde dihtosii 1800-logu loahpa kártanamma-njuolggadusat maid guovddáš eiseválddit ráhkadedje sámi namaid gieđahallamii. Govvosis 10 lea oassi kártadoaimmahaga vástádusas Suodjalusdepartementii.

- - man er betænkt på for samtlige fremmede stedsnavns vedkommende at anføre det norske navn, hvor dette findes; - hvor sådant ikke almindeligt forekommer, eller har fået hevdet anvendelse bliver det i norsk oversættelse gjengivne navn at anføre som stedets oprindelige, medens det fremmede sættes i parentes. (NGO 1886b.)

Govus 10. Oassi jagi 1886 reivves⁴³ kártadoaimmahagas Suodjalusdepartementii. Reivves namuhuvvojit vuosttaš geardde sámi namaid dáruiduhtinprinsihpat Finnmárkku kártabargguid váste.

Kártadoaimmahat evttohii, ahte buot vieris báikenamaid sadjai čállojuvvo dárogiela namma doppe gos dakkár lea. Dakkár báikkis gos ii leat dárogiela namma dahje dakkár namma ii leat váldon atnui dahje sajáiduvvan, merkejuvvo dárogillii jorgaluvvon namma báikki álgoálgosaš namman ja vieris namma biddjojuvvo ruođuid sisa.

Dát kártanjuolggadusat čuhce guovtti láhkai sámi namaide. Sámi namma ii galgan váldojuvvot mielde kártii, dalle go báikenamat ledje juo anus guovtti gillii. Dát mearkkašii sámi namaid ollislaš **toponymalaš jaskkodahttima**. Nuppe dáfus

⁴² Lean geahččalan ohcat dán aviisačálloša, muhto in leat gávdnan dan arkiivamateriálas. In leat gávdnan eanet dieđuid aviissa ja almmustuvvandáhtona birrage, vai livččen sáhtttán daid dieđuid vuodul guorrat aviisaartihkkala.

⁴³ Celkosis *å være betænkt på* lei erenoamážit boarráset dárogielas mearkkašupmi 'árvoštallat; smiehttat dahje guorahallat dárkilit' < duiskk. *bedenken* 'id.' (BMO s.v. *betenke*).

fas, jus báikkis ii lean dárogiel namma, dat ráhkaduvvui ja merkejuvvui kártii váldonamman, muhto sámi namma doalahuvvui mielde. Sivvan lei várra jura dat, ahte go dárogiel namas ii lean makkárge árbevierru, de olbmot eai dovdan dan ráhkaduvvon nama. Sámi namma lei mielde dáhkideame báikki rievttis nama, muhto nuppe dáfus sámi nama doalahemiin sihkarastojuvvui, ahte dárogiel dahkunamat sajáiduvvagohte lokalitehtaid buohtalasnamman.

Dát namaid merkenvuohki ii mearkašán sámi namaide ollásit toponymalaš jaskkodahttima, daningo sámi namat dakkár dáhpáhusain merkejuvvojedje kártii. Dát vuohki mearkašii baicce **toponymalaš vuolideami** man ulbmilin lei sajáiduhttit kárttaid bokte dakkár gova, dego dárogiel namat livčče lean báikkiid álgoálgošaš namat. Gárvves grádamihttokárttas sámi namma lea dábálaččat čállojuvvon dárogiel nama vulobeallái ruođuid sisa seakkit bustávaiguin mii lei visuála vuohki nannet ipmárdusa, ahte dárogiel namma lei váldonamma.

Kárta 6. Ovdamearka Finnmarkku vuosstaš grádamihttokárttas (Æ5) mas lea sihke toponymalaš jaskkodahttin ja vuolideapmi. Sámi ássanbáikkiid namat leat dán ovdamearkkas jaskkodahttojuvvon, ja sámegiel luonddu-namma lea vuoliduvvon.

Kártanamaid diđolaš dáruiduhttin Finnmarkkus álggii jagi 1886 nammanjuolggadusa rájes. Dáruiduhttima váldovuohkin lei jorgalit vieris namaid dárogillii. Vieris báikenamat ledje geavadis sámi báikenamat, daningo čoagginbargguid váimmusin lei sámegiel nammaárbevierru. Ovdamearka dihte Njávdáma kártalisttuin (Æ5) lea dušše okta čielgasit suomagiel namma *Koskiniemi*, eará vieris namman meroštallojuvvon namat leat sámegillii.

Ovdal go Finnmarkkus ráhkadišgohte grádamihttokárttaid, ledje ng. njuolgočiegahaskárttat addojuvvon olggos Lulli-Norggas gitta Trøndelága rádjai jagiid 1881–1890 áigge. Dáin kárttain ledje lulimus sámevuovllut mielde, ja kárttain oidnojedje juo čielga dáruiduhttinulbmilat: lullisámi namaid eai lean systemáhtalaččat jearahallan, dahje dat ledje ollásit guđđojuvvon eret kárttain.

(Bergsland 1995: 16.) Ruota beale buohtalas lullisámi guovlluin ráhkaduvvojedje generálaráđikárttat 1900-logu álggus. Ruotas ii lean aiddo nu garra politihkka sámi namaid vuostá go Norggas, ja danin Ruota beale kárttat addet rievttat gova dan áiggi sámi namaid anus. (Bergsland 1995: 16.)

Mearkkašan veara lea, ahte jagi 1885 lei Stuoradiggi mearridan dárogielas ng. dássálasmearrádusa (dár. *jamstillingsvedtak*) man mielde girjedárogiealla ja odđadárogiealla ledje dál dássálagaid, seammaárvosažžan (Torp – Vikør 2003: 125). Dárogielas nannejuvvui ná suopmaniid sajádat. Seamma áigge álggahuvvui sámi namaid jávkadeapmi kárttain ja eanavuovdindoaimmain. Sámi guovlluin gos eai lean dárogiel báikenamat, dakkárat dál ráhkaduvvojedje. Dás ii lean sáhka váldit vuodu suopmaniin, muhto sáhka lei baicce ásahit dárogiealla dakkár guovlluide gos dat árbevirolaččat ii lean leamaš. Dán barggus ledje maiddái didolaš ássanhistorjjálaš motiivvat. (Gč. maiddái Helander, K. 2004a; 2004b.)

Jagi 1886 njuolggadusat kártanamaid giedahallama birra gulle oktii dáruiduhttinuoaimmaiguin. Go juo grádamihkkokárttaid ráhkadeapmi álggahuvvui Finnmárkkus, dát giellanjuolggadusat bohte guoskat erenoamážit Finnmárkku sámi báikenamaide. Vuosttaš kártanammanjuolggadus addojuvvui seamma áigge go maiddái eará servodatsurggiin biddjojuvvojedje johtui doaimmat maid ulbmilat ledje dáruiduhttit etnikkalaš vehádagaid.

Jagi 1880 lei geardduhuvvon skuvlarávvehus *Instrux for Lærerne i de lappiske og kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift* (Instr. 1880). Jagi 1876 ledje addojuvvon eanavuovdinláhki gullevaš láhkaásahusat main vuosttaš geardde namuhedje mánggagielat báikenamaid. Dain mearriduvvui, ahte eanavuovdindoaimmaid olis galggai dárogiel namma vuoruhuvvot nugo govvois 11 čájehuvvo.

- - den opmaalte Eiendom gives norsk Navn med det muligens gjængse lappiske eller kvænske tilføiet i Parenthes.
(Regl. 1876 § 3 f.)

Govus 11. Jagi 1876 láhkaásahus mas vuosttaš geardde čielgasit hábmejuvvui ássannamaid dáruiduhttinulbmil.

Jagi 1888 bodii fápmui láhka mii guoskkai Norgga stádborgárvuhtii, ja dan rájes gáibiduvvui, ahte eanaoasti galggai leat Norgga stádborgár. Sámi ja kveana álbmot ledje eiseválddiid oainnus vieris nationalitehtat, *fremmede nasjonaliteter*, nugo dárogillii gohčodedje sin. Erenoamážit eanavuovdin adnojuvvui gaskaopmin ovddidit dárogiealla dáid vieris nationalitehtaid gaskkas. (Ot.prp. 1901: 19; Innst. 1962: 7–12.) Buot dát vuogit gulle oktii Norgga territoriija huksemiin mii čadnojuvvui oktii dáččaid *mii*-joavkku nanusmahttimiin ja mas sámit meroštallojuvvojedje earisin ja čuolddáhalle go sii definerejuvvojedje vieris nationalitehtan.

7.3 Máтта-Várjjaga grádamihhtokárttat – sámi báikenamaid jorgaleapmi álgá

Kártadoaimmahagas ledje nammabarggut juo jođus go Suodjalusdepartemeanta jagi 1886 loahpas gulaskuddagođii kártadoaimmahaga oainnuid sámi guovllu báikenamaid giedahallamii. Geasset 1886 ledje kártadoaimmahaga soalddátkartografat leamaš Máтта-Várjjagis mihtideame kárttaid váste daid guovlluid. Dáid bargguid olis ledje kártadoaimmahaga bargit maiddái čoaggán sámi báikenamaid. Čoagginbargguid vuodul ráhkaduvvui vuosttaš nammalistu masa ledje čohkkejuvvon sámi ja muhtumin dárogiel báikenamat kárttaid váste (NGO 1886a). Jagi 1886 nammalistus leat báikenamat olles Máтта-Várjjaga guovllus. Dat listu lea álgun čuovvovaš grádamihhtokárttaid nammabargguide: Æ5 Neiden (1893), Z7 Krokfjeld, Muotkavaara (1894), Æ6 Svanvik (1894), Æ7 Vaggatem (1894), Ø5 Jarfjorden (1895), Ø6 Karpelven (1895) ja Z5 Garsjøen (1895).

Listtu sámegeiel namat leat nugo kártatevdnejeaddji lea daid čállán, ja bálddas leat vel muhtumin su dárogiel jorgalanevttohusat. Dáid jorgalusevttohusaid lea kárta ráhkadeaddji jearran guovllu olbmui, daningo dárogielat kártatevdnejeaddji ii ieš máhttán jorgalit sámi namaid. Listtus leat namat maid nammaoasit leat jorgaluvvon dárogielli nugo omd. *Stuorragæđgenjunes* > *Stor sten nase*; *Čuoarbel varre* > *Steg-fjeld* ja *Čuoavje-javre* > *Bug-vand*. Dasa lassin muhtun namaid buohta leat dušše sámi nama appellatiivvalaš čilgehusat nugo omd. *Biččos maras* lea čilgejuvvon ná: ”Biččos skal betyde en Slags Fugl, en vader; maras vistnok en Mo”. *Guollebastam*-nammii lea leamaš veadjemeahttun oažžut čilgehusa, daningo nama buohta čuožžu dušše fal *Fisk-* - - . *Ruovdečuolda*-namas lea lokalitehta hápmi ja nu maiddái sámi nama navdinágga čilgejuvvon, go nama buohta lea listui čállojuvvon ”meget spist Fjeld”. (NGO 1886a.)

Nammalistu čájeha, ahte nammaráđju lea leamaš báikegotti olbmuide oahpis sámegeillii, eaige sis leat leamaš dárogiel buohtalasnamat njálmmálaš anus lokalitehtaide. Dan dihte lea leamaš veadjemeahttun bargu dulkot ja čilget buot namaid kárta ráhkadeaddjai. Go muhtin namat leat čilgejuvvon appellatiivvalaččat, čujuha dat dan váttisvuhtii man báikenamaid jorgalanproseassa dagahii aiddo danin, go nammaosiid sátnesemantihkalaš čilgehusaiguin ii sáhte álo čoavdit nama lonenproseassa. Álgogosaš báikenama appellatiivvalaš jorgalusain ii leat vealttakeahtá vejolaš ráhkadit nama lonejeaddji gillii. (Vrd. maiddái Šrámek 1978: 397.)

Vuosttaš nammalistu lea sáddejuvvon nammakonsulentii J.A. Friisii. Dán álgodásis Friis lea dárkkistan sámi namaid čállinvugiid ja divvon daid dan čállinvuohkái mii duon áigge lei anus, namalassii jura ng. Friisa čállinvuohkái.

7.4 Njávdáma grádamihhtokárta ráhkadanproseassa

7.4.1 Nammalisttut dáruiduhttimii vuodđun

Daningo Njávdáma kárta (Æ5) lea vuosttaš Finnmárkku grádamihhtokárta mii addojuvvui olggos jagi 1893, analyseren erenoamážit dan kárta nammaráju ovdamearkan das, mo Friisa konsuleantaáigge báikenamat giedahallojuvvojedje ja mainna lágiin kártadoaimmahaga jagi 1886 nammamearrádušat geavatlaš kártabarggus adnojuvvojedje.

Tabellii 4 lean čohkken báikenamaid vuosttaš nammalisttus masa kartográfá lea álggus čohkken báikenamaid ja de lea nammakonsuleanta evttohan sámi báikenamaid dalá čállinvugiin. Dás leat mielde namat mat gullet Æ5-kárta guvlui.

Nammalisttu dieđut leat čállojuvvon nugo dat leat originála nammalisttus. Dáid namaid lassin leat listtus vel báikenamat eará kárttainnai go Æ5-kárttas. Dán listtus (NGO 1886a) lea Friis vuosttažettiin divvon čállinvugiid, muhto son lea maiddá muhtumin evttohan sámegeiel buohtalasnama, jus listui lea čállojuvvon dušše dárogiel namma. Dákkárat leat Æ5-kárttas makrotoponymat *Neiden-fjord* ja *Neiden Elven* maid buohta Friis lea evttohan sámi namaid *Njavddam-vuodna* ja *Njavddam-jokka*. Dát sámi namat eai leat dohkkehuvvon mielde loahpalaš kártii, muhto dat leat jaskkodahttojuvvon, ja dušše dárogiel namat leat loahpalaš kárttas. Dáid namaid lassin Girkonjárdga buohta sullui mii listtus lea dušše dárogiel namain *Skogøen*, lea Friis lasihan sámi namman *Buollam-suolo*. Ii dátge sámi buohtalasnamma leat dohkkehuvvon mielde loahpalaš Æ5-kártii.

Loatnanammii *Noas-elven* lea Friis lasihan sámi nama mearusoasi ja evttohan dan *Nuovvas-hápmái*. Son lea dattetge leamaš eahpesihkar mearusoasi álgoálgosaš hámis, go lea merken gažaldatmearkka nammii. Dán nama bajábealde lea nammalisttus seamma nammačoahkkái gullelaš vári namma mii lea listui álggus čállojuvvon *Njovas oaive*, muhto Friis lea divvon dan *Njuovos-oaivve-hápmái*. Gárvves Æ5-kárttas lea jávrriid ja joga namma dušše dárogillii belohakkii heivehuvvon loatnanamman *NosVdne* ja *Noselven*. Nuorttabeale oaivái lea merkejuvvon namma guovtti gillii *Strömsbugtff.* (*Njuovasoaivve*) ja dárogiel namma lea dál heivehuvvon olleslávttusnamman luovtta nama *Strömsbugten* vuodul.

Tabealla 4. Ovdamearkkat Æ5 Neiden -grádamihttokártii gullelaš vuosttaš nammalisttus mas ulbmilin lei divvut sámi namaid čállinvuogi. (NGO 1886a.)

Kártatevdnejeaddji nammaevttohus	Kártatevdnejeaddji merken dárogiel jorgalus	Friis čállinvuohkeevttohus
Farrim-jægge (myr)		
Garanasbafte	Korp-fjeld (ryggen)	
Saccaras-javrek	Zakarias-Vd	Sakkaras-javrek
– – – oaivve		
Norskelvfjeld		
Norskelven		
Baha Ole-javrek	Onde Ole vandene	
Bite-javrek		Bitte-javrek
Gippar-javrek	Bödker-Vd	Gipar-javrek
Nirve gaisa		Nirvve gaisa
Dabmuk - javre	Ørret - Vd	Dabmok-javrre
Roave gaisa	Brand-fjeld	Roavve gaisa
Birkenes (Gaard)		
Veines – – –		
Fosbugten – – –		
Neset (Gaard)		
Goške niemi (Gaardnavn efter Matrikulen)		Koski-niemi
Opkjøringen øver		
Opkjøringen nedr.		
Nes (Gaard)		
Myrland (Gaard)		
Goškisnjarg (gaard)	Tör- el. Sand-Tangen ?	Goškis-njargga
Borde-varre	Bord-fjeld	Bordde-varre
– – – laddok	- - - tjernen	
– – – jokka		
Sandnes (Gaard)		
Æpparaš-jokka		
Gečče-oaivak	Enden paa Oaivak	Gæčče-oaivek
Anaraš-suodnjo	navn paa myrstrekning	
Neiden (Gaardnavne)		
Neiden Elven		Njavddam-jokka Njavddam-vuodna (Fjord)
Braselven		
Roave-javre		Roavve-javrre
Dimens holmen		Dimes holmen
Ulvneset (Gompinjarg)		Gumpe-njargga
Neiden-fjord		Njavddam-vuodna
Munke-fjord		
Veines indr (Gaarde)		
– – – yttre		

Munkenes – ”–		
Staanga (Gaardnavn)		
Buholmen – ”–		
Lunkes-elven (uttales ”Lonkos” el. ”Lunkes”; skrevet ”Junker”elv paa gamle Karter men dette feilagt.		Lonkos-
Tusindvik (Gaard)		
Skogerønes – ”–		
Aldoaive		
Holm Vd		
Munke Vdne		
Baikagarram-oaive		Baikka-garram-oaivve
Geine Javre	Vei Vd	Gæidno-javrre
Høbugten		
Hvalbugten		
Njovas oaive		Njuovos-oaivve ?
Noas-elven		Nuovvas-?
Langvandsfjeldet		
Lang Vd		
Strømsbugten (Gaard)		
Strømdalen – ”–		
Langfjordstrømmen		
Berg (Gaard)		
Sandnes – ”–		
Havnebugtfjeld		
Gorče-javre	Fos Vd	Gorččejavrre
Kirkenes fjeldet		
Kirkenes (Gaardnavn)		
Skogøen		Buollam-suolo
Sabelskjær		
Sandnes vandene (Vuodes-javrek)		
Bøg fjorden		
Li (Gaard)		
Nilsheim – ”–		
Svartakselen		
Svartaksel-Vd		
Eidet (Gaard)		
Trefanshaugen		Trifan ?
Elvenes (Gaard)		
Pige Vd (Neid Javre)		Nieidda-
Juran-javre		

Álgolisttus (NGO 1886a) lea čielga tendeansa, ahte kárta-bláđi oarjjit guovlluin nugo erenoamážit Njávđama guovllus leat sámi namat váldojuvvon mielde muhtin muddui, muhto mađi nuortalis lokalitehtat leat, dađi unnit mearri namain leat dán listtus sáme-gillii ja sámi namat leat evttohuvvon áibbas sporádalaččat. Dát guovlu kárttas lea Girkonjargga biras mii lei duon áigge čielga koloniserenguovddáš ja gosa ruvkedoaimmat ledje bárisin plánejuvome. Kárta-bláđi nuorttamuš oassái leat listtus evttohuvvon golbma sámi nama: *Sandnes vandene* (*Vuodes-javrek*), *Pige Vd* (*Neid Javre*) ja *Juran-javre*. *Vuottesjávri* ja *Nieidajávri* eai leat dohkkehuvvon loahpalaš kártii fárrui, ja *Juranjávri* lea lasihuvvon váldonamman dárogillii *st RopelVdne* mii lea kártii oaniduvvon nammahápmi namas *Store Ropelvandene*. Sáme-giel namma lea ruođuid siste hámis *Jurrajavrre*, muhto seamma namma lea Jarfjorden (Ø5) kárta-bláđis mii addojuvvui olggos 1895, rievdaduvvon hápmái *Jurramjavrek*. Dát sámi namaid válljen ii moge speadjalastte Girkonjargga guovllu toponymalaš vuodu, daningo dát guovlu lei Báhcaveaji siidda sámiid geasseorohatguovlu ja maiddái mearrasámit orro dán guovlluin.

Buot ássanbáikkiid namat leat vuosttaš nammalisttus (NGO 1886a) čállojuvvon dárogillii earret golbma nama Njávđámjoganjálmmis ja Uvduvuonas: *Goškisnjarg*, *Ulvneset* (*Gompinjarg*) ja *Goške niemi*. *Goškisnjarg*-nammii lea árvaluvvon jorgalusevttohussan *Tør- el. Sand-Tangen*. Jorgalusa mearusoasi motivašuvdnan lea nuortalašgiela *kåå'škes*-sátni mii vástida davvisáme-giela *goikkis*, *goike* -adjektiivii. Dát namma lea okta dain áidna namain dán kárta-bláđis mii čielgasit čujuha guovllu nuortalaš siiddaid ássanguovlluide.

Kárta 7. *Ulvneset*-ássanbáikki namas lea álgoálgosaš sámi namma *Gumpenjarga* jaskkodahttojuvvon, ja *Goškisnjarga* lea merkejuvvon vuoliduvvon vuogi mielde Æ5-kártii.

Loahpalaš Æ5-kárttas (gč. kárta 7) dát *Goškisnjarg*-namma lea dárogillii *Sandtangen* ja sámi namma lea heivehuvvon nuortalašgiela vuodul dan áiggi davvisámegiela čállinvuohkái ja lea kárttas hámis *Goškisnjargga*. Namma lea merkejuvvon toponymalaš vuolidemiin ruođuid sisa geahppasat bustávaiguin dárogiel nama vulobeallái.

Doalunamma *Gumpenjarga* mii lei álgolisttus vel toponymalaš vuolidanvuogiin mielde, ii leat šat dohkkehuvvon loahpalaš kártii, muhto dušše fal dan vuodul ráhkaduvvon semantihkalaš loatnanamma *Ulvneset*.

Vuosttaš nammalisttu namma *Goške niemi* lea suomagiel namma man Friis lei álggos normeren *Koski-niemi* (NGO 1886a). Dán nammii lea vuodđun nuortalaš namma *Kuõškknjargg* (LSFN: 23). Dat namma lea jaskkodahttojuvvon kárttas. Suomagiel nammii *Koskiniemi* lea kártii lasihuvvon semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Fosnes* mii lea heivehuvvon Friis evttohan jorgalusnama *Fosodden* vuodul (NGO 1887). Ássanbáikenamma *Koskiniemi* čujuha seammás maid dasa, mo kveanat ásaiduvve Njávdamii aiddo fal nuortalaččaid luossabivdobáikki lahkossii Njávdamjohgáddái.

Dan maŋŋá go Friis lei divvon sámi namaid čállinvugiid, de son oaččui gieđahallamii vel nuppi nammalisttu masa kártadoaimmahat lei válljen divvojuvvon sámi namaid (NGO 1887). Nammalisttu bajilčálan lea: *Følgende finske navne ønskes oversat paa Norsk*⁴⁴. Dán lea Friis vel kommenteren ná: *brug heller "Lappiske" ordet* mainna son lea presiseren, ahte gažaldagas leat sámi namat eaige suomagiel namat. Dát mearkkaša namalassii dan, ahte dáidda namaide eai leat leamaš makkárge dárogiel buortalasnamat njálmálaš árbevierus, muhto kártadoaimmahat lea diđolaččat diŋgon dahkunamaid nammakonsuleanttas. Nammalistu sisttisoallá mángga kártabláđi namaid, muhto válddán dás ovdamearkkaid erenoamážit Æ5-kártii gullevaš namain. Tabealla 5 nammadieđut leat čállojuvvon originála nammalisttu mielde.

Dát nammalistu čájeha konkrehtalaččat, makkár gielalaš váttisvuodaid sámi namaid jorgaleapmi buktigođii. Dát váttisvuohhta čatnasa oppalohkái báikenamaid lundui identifiserejeaddji ovtadahkan, daningo báikenamaid ii vealttakeahtá sáhte jorgalit seamma láhkai go dábálaš appellatiivvaid. Nugo Zilliacus (1972: 361) fuomášuhtá, propra lea spesifihkalaš, fásta namahus iige dan sáhte friddja jorgalit eará gielaide.

⁴⁴ Sámegillii: Čuovvovaš sámi namaid háliidit jorgaluvvot dárogillii.

Tabealla 5. Æ5 Neiden -grádamihhtokárta namat maidda kártadoaimmahat lea sihtan namma-konsuleantta jorgalit sámi namaid dárogillii. (NGO 1887.)

Sámi namma	Evttohus dárogiel jorgalussan
Farrim-jægge	Færdsels Flytnings-Myren
Buollamoaiŋve	Brændthøiden, Brændhaugen ?
Bitte-javrre	
Gipar-javrre	Bödker-Vd
Nirvve-gaissa	Grinetoppen
Koski-niemi (Gaardnavn)	Fosodden (kvænsk)
Æpparaš-jokka	”Utburdings”-Elven
Anaraš-suodnjo (navn paa Myrstrækning)	Enare-Myren
Lonkos-jokka	?
Baikka-garram-oaiŋve	Skidthøiden
P.Skr. Som tidligere bemærket maa oaiŋve = ”Hoved” alt efter Lokaltetens Beskaffenhed oversættes med: ”Fjeld”, ”Høide”, ”Haug”, ”Aas” m.m.	

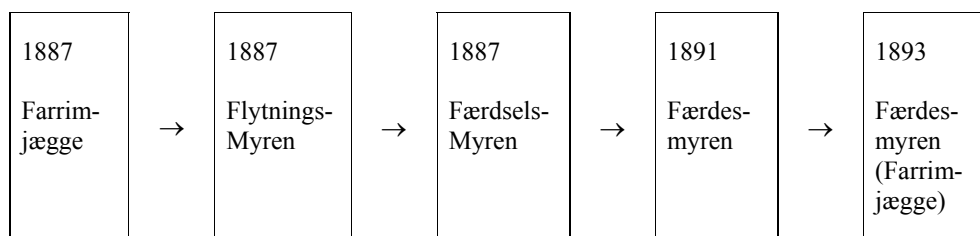
Báikenamaid jorgaleami váttisvuodát laktásit maiddáí namaid leksikálalaš ja syntávssalaš-semantihkalaš čadačuovgivuhtii, namalassii álgoálgosaš nama sisdoalu dulkomii. Go juo báikenamat sáhttet leat maiddáí čadačuovgameahttumat dahje daid sáhtttá dulkot máŋgga láhkai, de dat sáhtii váikkuhan maiddáí dasa, mainna lágiin nammakonsuleanta vikkai čoavdit jorgalanbarggu. Kártabargguide gullelaš listtuin eai leat dieđut sámi namaid navdinákkaid birra dahje eará dieđut omd. lokalitehtaid birra mat livčče čilgen sámi namaid. Danin nammakonsuleantta bargu lei eanaš dušše fal kártatevdnejeaddji nammalistui čállin namaid vuodul konstrueret sihke sámi báikenamaide čállinvuohkeevttohusa ja dasa lassin dáruiduhttit álgoálgosaš nammaráju.

7.4.2 Mii sámi namaid mearusosiide dáhpáhuvai dáruiduhttin-proseassas?

Arkiivagálduid vuodul sáhttit jagis jahkáí čuovvut, mo dárogiel namma heivehuvvui. Ná lea maiddáí vejolaš verifiseret, goas dárogiel namma lea ráhkaduvvon. Sámi báikenamaid mearusosiid semantihkalaš sisdoalu dulkon lea máŋgii hui

váilevaš, dahje nammakonsuleanta lea sáhttán čállit listui moadde evttohusa, mo sámi nama mearusoassi sáhtášii jorgaluvvot.

Tabeallas 5 namuhuvvon *Farrim-jægge*-namma govve bures dán dárogiela dahkunamaid ráhkadanproseassa. Nammakonsuleanta lea álggus evttohan jorgalussan *Flytnings-Myren*, muhto lea maŋŋá divvon mearusoasi *Færdsels-hápmái* (NGO 1887). Evttohuvvon *Færdsels*-mearusoasi vuodul lea kártadoaimmahat ráhkadan jeakki namman viidáseappot heivehussan *Færdes-Myren* mii lea sáddejuvvon dárogiel konsulentii dárkkisteapmái. Oluf Rygh lea normeren dán dahkunama goallostanvuogi vel hápmái *Færdesmyren* (Rygh 1891). Loahpalaš kárttas lea jeaggái čállojuvvon vuosttažin dárogiel namma *Færdesmyren* ja álgoálgosaš sámi namma lea ruođuid siste hámis *Farrimjægge* (Æ5). Nammabidjanproseassa lean geassán oktii govvosis 12.

Govus 12. *Fárrenjeakki* vuodul semantihkalaččat motiverejuvvon dárogiel loatnanama ráhkadanproseassa čájeha, ahte dárogiel nama vuoddun ii lean makkárge árbevierru.

Áiggi mielde dát ráhkaduvvon dárogiel namma lea biddjojuvvon maiddái luoddagalbii. Sámi namma lea dán virggálaš anus jaskkodahttojuvvon. Dát nammaatnu lea sakka váikkuhan dan ipmárdussii, ahte jeakki rievttis namma lea dušše fal dárogillii.

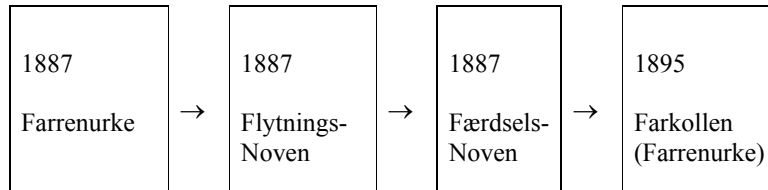

Govva 3. Jagi 1893 ráhkaduvvon dárogiel namma lea maiddái luoddagalbbas ja álgoálgosaš sámi namma lea jaskkodahttojuvvon. Luoddagalbbain lea erenoamáš stuora váikkuhus nannet ipmárdusa ja maiddái boastoipmárdusa báikkiid ja guovlluid gielalaš ja etnihkalaš historjjás. (Govven Kaisa Rautio Helander.)

Seamma nammalisttus (NGO 1887) Garsjøen-kártaabláđi (Z5) guovllus lea vel nubbi sámi namma mas lea seamma mearusoassi *Farrim-* (dálá čállinv. *Fárren-*). Dát namma lea jagi 1887 nammalisttus hámis *Farre-nurke*, ja dán nama lea Friis

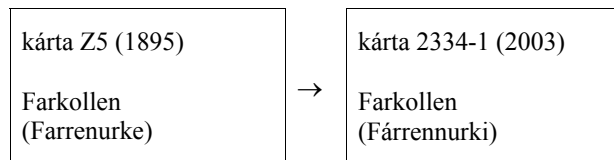
álggus jorgalan *Flytnings-Novén*, muhto lea maŋŋá divvon evttohussan *Færdsels-Novén*⁴⁵ (NGO 1887). Dárogiel namman ii dohkkehuvvon Friis evttohan *Færdsels-Novén*, muhto sámi nama vuodul ráhkaduvvui kártadoaimmahagas dahkunamma *Farkollen*.

Sámi nama *Fárrennurki* lonenproseassa dárogillii *Farkollen*-namman gessojuvvon oktii govvošis 13.

Govus 13. Kártaráhkadanproseassas válljejuvvui *Farkollen*-namma álgoálgosaš *Fárrennurki*-nama vásttan.

Loahpalaš Z5-kárttas lea sámi namma vuoliduvvon ja merkejuvvon vuoduid sisa *Farrenurke*-hápmái. Dálá topográfalaš kárttas (2334-1) lea ain dát seamma nammabárra vuoliduvvon hámis:

Govus 14. Jagi 1895 kártii ráhkaduvvon *Farkollen*-namma lea ain dálá topográfalaš kárttas vári váldonamman.

Færdesmyren- ja *Farkollen*-namaid ráhkadanhistorjá lea buorre ovdamearka dak-kár dahkunamain main ii duođaidge lean mangelágan árbevierru ovdal go kárta-doaimmahat ja nammakonsuleanttat ráhkadedje daidda lokalitehtaide dárogiel namaid. Álgoálgosaš sámi namat *Fárrenjeaggi* ja *Fárrennurki* gullet seamma nammačoahkkái, muhto namaid dáruiduhedettiin leat namaid mearusoasit buhttejuvvon goappat láhkai. Jeakki dárogiel nama mearusoassi lea loahpalaččat válljejuvvon *ferdes*-vearbba vuodul, muhto fas vári nama mearusoasi vuodđun lea

⁴⁵ Maiddá Friis sátnegirjjiis lea *nurki* jorgaluvvon *nov*-appellatiivvain ja mearkkašupmin leat addojuvvon 'Nov, udvendigt Hjørne af Husvæg, skarp, udstaaende Fjeldkant, Fjeldnov'. Friis addá maid ovdamearkka: *son čiekkadi viessonurke duökkai* 'han skjulte sig bag Husnoven' (OLS s.v. *Nurkke*).

válđojuvvon *ferdes*-vearba synonyma *fare*-vearba (BN s.v. *fare*; *ferdes*). Namat leat semantihkalaččat motiverejuvvon sámi namaid vuodul, daningo *Fárren*- lea goappáge mearusoasi lonema motivašuvdnan.

Mearkkašahtti lea dattetge dat, ahte *Farkollen*-nama sáhtta maiddái dulkot belohakkii heivehuvvon loatnanamma, daningo mearusoasi sá. *Fárren*- > dár. *Far*- lea gahččan homonymalaččat oktii dárogieala *far* 'áhčči'-sániin. Dahkunama vuolggasadjin lea várra lagamustá leamaš *fare*-vearba, muhto jus dárogiel nama oktavuoda álgoálgosaš sámi nammii ii dovdda, de sáhtta nama navdinággan boastut ipmirduvvot aiddo *far* 'áhčči'. Ná dán dárogiel dahkunammii válljejuvvui nammahápmi mii álkit geassá mielde álbmotetymologalaš čilgehusaid.

Báikenama *Æpparaš-jokka* mearusoassi lea maid buktán jorgalanválttis-vuodaid Friisii. Son lea čállán nammalistui mearusoasi aisttonmearkkaid sisa hápmái "*Utburdings*"-*Elven* (NGO 1887). Dáinna merkenvugiin son čájehii, man eahpelihkostuvvan dat jorgalus lei. Seammalágan mearusoassi báikenamas *Æpparasjr* lea Qvigstad konsuleantaáigge jorgaluvvon Unjárgga kárttas dárogillii *Utburdsvd* (Z4). Mearkkašahtti lea, ahte jagi 1887 almmustuvvan Friis sátnegirjii lea namuhuvvon dat báikenamma Mátta-Várjjagis iežas ohcanovttadahkan: *Æpparaš-jokka* 'Navn paa en Elv i Sydvaranger'. Sátnegirjii dat namma ii leat jorgaluvvon dárogillii (OLS s.v. *Æpparaš-jokka*). Loahpalaš *Æ5*-kárttas ii leat joga namma obanassiige mielde. Dan sajis lea kártii merkejuvvon jávrriid namman sámegillii *Æpparasjavrek* ja dárogillii *GraaffeldVdne* mii lea olleslavttus *Æ6*-kártta vári nammii *Graaffeldene*.

Anaraš-suodnjo-nama mearusoasi etnonymii čujuheaddji tearbma lea jorgaluvvon báikenammii *Anár* vástideaddji skandinávalaš báikenamain *Enare*. Etnonyma *anáraš* ii leat leamaš vejolaš jorgalit dárogillii nu, ahte dat livččii heiven báikenama mearusoassin, daningo dárogielas ii leat báikenamas suorggiduvvon etnonyma mii vástidivččii sámegieala *anáraš*-suorggádussii. Nubbi dulkonvejolašvuolta lea dat, ahte nammakonsuleanta livččii jurddašan vuos *anáraš*-etnonyma jorgalussan duon áiggi dárogieala tearpma *enarelapp* man vuodul lei sáhttit ráhkadit elliptalaš loatnanama nu, ahte mearusoassin livččii báhcán *Enare*. Goappáge láhkai dulkodettiin lea loatnanama mearusoassin báikenamma iige etnonyma nugo álgoálgosaš sámi namas. Jorgalusnamas lea čielgasit adnojuvvon sámi nama mearusoassi semantihkalaš motivašuvdnan, muhto lonenboadusin lea šaddan semantihkalaš loatnanamma man mearusoasi sisdoallu ii dattetge vástit riehta álgoálgosaš báikenama mearusoasi sisdoallui.

Jagi 1887 jorgaluslisttu *Æ5*-kártta oasis leat maid nammabárain sá. *Baikka-garram-oaivve* > dár. *Skidthøiden* ja sá. *Nirvve-gaissa* > dár. *Grinetoppen* dárogiel namat semantihkalaččat motiverejuvvon sámi namaid vuodul (NGO 1887). *Baikka-garram-oaivve*-nama jorgalusas lea gaskkamus nammaelemeanta elliptalaččat guđđojuvvon eret. Sámi báikenamaid mearusoasit main lea aktioráhkadus, govvejit dávjá dáhphusa nugo omd. dás: oaivi mas baika lea garran. Dárogieala nammavuogádahkii ii leat mihtilmas dákkár ráhkadus, ja danin gaskkamus

nammaelemeantta jorgalančuolbma lea čovdojuvvon ellipsain. Dát jorgalanvuohki lea mielddisbuktán, ahte loatnanama *Skidthøiden* semantihkalaš sisdoallu ii vástit šat álgonama sisdollui. *Nirvve-gaissa*-nama mearusoasi adjektiivaattribuhtta lea dárogiel jorgalusas rievdaduvvon vearbahápmiin *Grinetoppen* (vrd. OLS s.v. *Nirrvat* 'grine uvilkaarligt' ja s.v. *Nirvvit* 'grine én Gang').

Oppalaš Máttá-Várjjaga nammalisttus leat mánga nama maidda konsuleanta ii leat evttohan makkárge dárogiel jorgalusa. Æ5-kárta oasis leat dákkár namat: *Bitte-javrre* ja *Lonkos-jokka* (NGO 1887). Loahpalaš kártabládis dát namat leat dattetge merkejuvvon loatnanamman dárogillii. Jávrri namma lea kárttas dárogillii *Bitte Vdne* ja ruođuid siste álgoálgosaš sámi namma mánggaidlogu hámis *Bittejavrek*.

Lonkos-jokka lea merkejuvvon Æ5-kárttas ássanbáikenamman (gč. kárta 6 s. 131). Dát namma lea čállojuvvon dušše fal dárogillii belohakkii heivehuvvon loatnanamman *Lonkoselven*. Kártaráhkadeaddji lei evttohan *Lunkes-elven*-nama jagi 1886 nammalisttus ja lasihan vel, ahte namma jietnaduvvo *Lonkos* dahje *Lunkes*. Son lei maid čállán, ahte boares kárttain lea namma "*Junker*" *elv*, muhto dát lea boastut. Seamma nammalisttus lei Friis divvon dán nama mearusoasi *Lonkos-hápmái*. (NGO 1886a.)

Dárogiel namma *Junkerelv* lea merkejuvvon goappáge Friis etnográfalaš kártii ássanbáikenamman sámi nama *Lonkesjokka* buohtalasanamman (Friis 1861-1; 1888-2). Dasa lassin *Junker(s)elv* lea adnojuvvon ássanbáikenamman ee. dan áiggi golmma álbmotlohkamis (ÁL 1865 MV; 1875 MV; 1900 MV). Kártatevdnejeaddji kommeanta, ahte *Junker(s)elv* lea boasttonamma, orru čujuheame jura dasa, ahte báikki olbmot leat amašan dán dárogiel nama. Dat ii leat leamaš sin njálmmálaš anus, muhto dušše fal virggálaš oktavuodain adnojuvvon dahkunamma.

Jagi 1906 dohkkehii eanadoalodepartemeanta dán seamma ássanbáikki mihtiduvvon bihttán, ja doalunamman mearriduvvui *Junkerselv*. Sámi namma jaskkodahttojuvvui sihke grádamihkkorttas ja eanabáhpáriin. Dasa lassin dán virggálaš oktavuodain ráhkaduvvui goappatlágan heivehus álgoálgosaš sámi nama vuodul.

Govvosis 15 lea eanadoalodepartemeantta skovvi man dieđuin boahtá maid ovdan, ahte dán ássanbáikki eaiggát máhtii muhtin muddui dárogieala, muhto ii atnán dan beaivválaš giellan. Skovvis lea su etnistehta meroštallojuvvon vanhemiid mielde ná: ruottelaš áhčči ja eadni sápmelaš⁴⁶. Eamida nationalitehtan (dahje etnistehtan) lea merkejuvvon sápmelaš (DFSS 2032: jnr. 439/1906). Jagi 1900 álbmotlohkamis goappašagat leaba merkejuvvon sámi olmmožin (ÁL 1900 MV).

Dáid dieđuid vuodul lea čielggas, ahte dán ássanbáikki olbmuid beaivválaš giellan lei sámejiella ja ássanbáikki namma lei *Lunkosjokka* masa kártanamma

⁴⁶ Skovváii lea čállojuvvon dárogillii: "svensk - lappisk (moder)".

husain livččii galgan kártadoaimmahaga mearrádusaid mielde doalahit sámi nama ruođuid siste mielde. Namaid giedahallama erohussii lea sivvan dat, ahte *Lonkoselven* merkejuvvui kártii ássannamman ja danin buohtalas sámi namma jaskkodahttojuvvui.

7.4.3 Mo luonddunamahusaid jorgaleami čoavdigohte?

Jagi 1887 nammalisttu jorgalusevttohusat čájehit maiddá, makkár váttisvuodaid topográfalaš appellatiivvaid jorgaleapmi buktigođii mielddis ja mo jorgaleapmi jávkadii sámegiel luonddunamahusaid dárkilis semantihkalaš mearkkašumiid ja semantihkalaš gittiid siskkáldas mearkkašupmejuogu. Kártii Æ5 gullelaš oasis leat juo muhtin vuoddoasseappellatiivvat mat čájehit sámegiela ja dárogiela semantihkalaš vuogádagaid erohusaid, go dáid gielaide topográfalaš sániid semantihkalaš sisdoalut eai álo vástit nubbi nubbái eaige sáme- ja dárogiela luonddunamahusaid semantihkalaš giellit leat ovttaláganat.

Jagi 1887 nammalisttus (gč. omd. tabealla 5) báikenama *Anaraš-suodnju* vuoddoasi topográfalaš appellatiivva jorgaleapmi *myr*-appellatiivan čujuha jura dan váttisvuhtii mii jorgalettiin lea šaddan, go dárogielas eai leat vástideaddji luonddunamahusat. Topográfalaš appellatiivvat mat sámegielas gullet seamma semantihkalaš gieddá, masset jorgalusas semantihkalaš erohusaset, go omd. *suotnju* ja *jeaggi* gahččaba oktii *myr*-jorgalussan. Seamma nammalisttus (NGO 1887) lea vel Z5-kártta guovllus jorgaluvvon goalmmát appellatiiva *myr*-sániin, namalassii *leakšá* (~ *leavšá*) mearusoasseappellatiivan namas sá. *Læfša-javrre* > *dár. Myrsjøen*.

Friis sátnegirjii leat dát golbma luonddunamahusa čilgejuvvon dárogiellii ná: *jeaggi* 'Myr, Morads, Mose'; *suotnju* 'Blødmýr, Sump, Morads, hvor Sennegræs vokser', ja *leakšá*-appellatiivva dárogiel mearkkašupmin lea addon 'stor Synkemyr, Dal'. (OSL s.v. *Jægge, Lækša* ja *Suogho*). Dát jorgalusat maid čájehit, ahte dárogielas váilot vástideaddji tearpmat dáidda sámegiel appellatiivvaide. Jus sámegiela luonddunamahusa jorgalusas lea dušše sámegiel sáni sisdoallu čilgejuvvon nugo omd. 'stor Synkemyr', ii dakkár čilgehus sáhte leat adnojuvvon dán hámis báikenamas. Dárogiel luonddunamahusat sáhttet maid leat dakkárat mat eai datte soaitte konsuleantta mielas leat heiven doarvái bures dárogiel báikenammii. Danin hyperonyma *myr* lea välljejuvvon gokčat buot dán golbma sámegiel luonddunamahusa.

Nammalisttu (NGO 1887) loahpas lea Friis sierra vel namuhan *oaivi*-appellatiivva. Su mielde dan ferte jorgalit dađi mielde, makkár guhtege oaivi lea. Son evttoha *oaivi*-sátnái jorgalussan ee. appellatiivvaid *ffjeld, høide, haug, aas*. Nammalisttus oaidná, man veadjemeahtun lea leamaš deaivat gávdnat jorgalusa,

daningo Friis lea jorgalan omd. *Buollamoaiivve*-nama sihke *Brændthöiden* ja *Brændhaugen*⁴⁷.

Ovdal go vuosttaš grádamihttokárta addojuvvui olggos, de lea dalá dárogiel nammakonsuleanta, Oluf Rygh, gieđahallan goit oasi evttohuvvon namain. Kártadoaimmahaga arkiivvas lea dán kárta-bláđđái gullelaš nammalistu man O. Rygh lea čállán vuollái 24.5.1891. Dán listtus leat dárogiel namat, ja mielde leat goit muhtumat dain namain maid Friis lei álggus jorgalan sámegeielas. (Rygh 1891.) Rygh lea heivehan ráhkaduvvon dahkunamaid ain viidáseappot dalá dárogiela normeremiidda heivvolažžan. Duon áiggi giellageavahusa mielde sáhtá dadjat, ahte dárogiela nammakonsuleanta dáruiduhtii viidáseappot jorgaluvvon namaid. Dákkár namat leat omd. sá. *Savkišjokka* > dár. *Blegbækken* > *Bleikbækken* ja sá. *Bavkkalases* > dár. *Bragskjæret* > *Brakskjæret*. Dasa lassin konsuleanta normerii dárogiel goallosbáikenamaid oktii- ja sierračállimiid, nugo omd. sá. *Anaraš-suodnjo*⁴⁸ > dár. *Enare Myren* > *Enaremyren* ja sá. *Farrimjægge* >> dár. *Færdes-Myren* > *Færdesmyren*. Dákkár normeremat leat mielde kártadoaimmahaga jagi 1889 rávvehusain iežaset kárta-bargiide, muhto dárogiel namaid normeremiid dárkkisteapmi lei geavadis eanaš dárogiel nammakonsuleantta bargu. (Instr. 1889: 61–65.)

7.5 Loahpalaš kárta-bláđđi Æ5 Neiden (1893)

7.5.1 Makkár báikenamat jaskkodahttojuvvojedje ja makkárat vuoliduvvojedje?

Jagi 1893 almmustuvai loahpalaš kárta-bláđđi Æ5 Neiden. Dan kárttas leat vel eanet namat go dain nammalisttuin maid lea leamaš vejolaš gávdnat kártadoaimmahaga arkiivvas. Kárta báikenamaid juohku lea guovtti láhkai: buot makrotoponymat nugo omd. buot vuonaid, sulluid ja giliid namat leat čállojuvvon kártii dušše dárogillii. Mikrotoponymain sáhttet leat sámi namat maiddái mielde, muhto dat leat – nugo kártadoaimmahat čálii jagi 1886 reivvestis – ruođuid siste dárogiel nama vulobealde. Kárta-bláđi makrotoponymain ollašuhthuvvui sámi namaid ektui toponymalaš jaskkodahttin ja mikrotoponymaid buhta fastten toponymalaš vuolideapmi.

Makrotoponymaid joavkkus lea ollislaš toponymalaš jaskkodahttin, daningo sámi buohtalasnamat leat anus njálmmálaš árbevierus, muhto kárta-bláđđái leat čállojuvvon dušše fal dárogiel buohtalasnamat. Dákkár makrotoponymat leat Æ5-

⁴⁷ Dát namat eai leat dattetge mielde loahpalaš kárttas.

⁴⁸ Sámi namma ii leat váldon mielde Æ5-kártii, muhto lea vuoliduvvon namman mielde Æ6-kárttas.

kárttas omd. vuonaid namat nugo *Varangerfjorden*, *Bugöfjorden*, *Munkfd*, *Neidenfd*, *Kjöfjorden*, *Korsfjorden*, *Langfjorden* ja *Bökfjorden*. Njálmmálaš gielas dáid sámegeiel namat leat: *Várjavuonna*, *Reaisavuonna*, *Uvduvuonna*, *Njávdamvuonna*, *Čoalbmi*, *Ruossavuonna* ~ *Korsavuonna*, *Uhcavuonna* ja *Báhčaveaivuonna*. J.A. Friis (NGO 1886a) lei evttohan makrotoponymaid *Njávdamvuotna* ja *Njávdamjohka* mielde Æ5-kártii, muhto dát namat eai leat dohkkehuvvon mielde loahpalaš kártaabláddái.

Maiddái buot sulluid namat leat merkejuvvon Æ5-kártii toponymalaš jaskkodahttinvugiin. Kártaovdamearkkas 8 oidnojit sullot mat leat Várjavuona oalgevuonaid njálmmiin. Dáid sulluid namat leat Æ5-kárttas *Vognfjordhl*, *Kasterhl*, *Brashl*, *Kjööen*, *Rævhl* ja *Kjim*. Kártaovdamearkka nuorttamuš njárga gullá *Sállamii*, ja dán sullo nammage lea kárttas dušše fal dárogillii *Skogeröen*.

Kárta 8. Æ5-kárttas leat buot vuonaid ja sulluid namat toponymalaččat jaskkodahttojuvvon. Dán kártaovdamearkkas oidnojit sullot Reaisavuona njálmmi ja Sállama gaskkas.

Kárta 8 sulluid buohtalas sámi namat leat 1. *Stuorrasuolu*, *Ásekiidda* gullelaš 2. *Gaskasuolu*, Sállama oarjjabealde 3. *Šávkkensuolu*, 4. *Gievju*, 5. *Guovllas* ~ *Rievansuolu* ja Sállama davábealde 6. *Čoammir*. (Gč. LSFN: 8–10, 15.) Maiddái Báhčaveaivuona guokte sámiid resursaanu guovddáš sullo, *Dálmmák* ja *Ođag*, leat datge merkejuvvon grádamihhtokártii toponymalaš jaskkodahttimiin dušše dárogiel namaiguin *Kjelmesöen* ja *Renöen*.

Dákkár toponymalaš jaskkodahttin čuovui kártadoaimmahaga jagi 1886 njuolggadusa man mielde kártii galggai válđojuvnot mielde dušše dárogiel namma, jus dákkár namma lei sajáiduvvan (NGO 1886b). Ovddabealde namuhuvvon makrotoponymaide leat leamaš buohtalas dárogiel namat anus ovdal go grádamihhtokártaid álge ráhkadit. Dákkár nammaatnu boahtá ovdan ee. Schnitlera rádjedutkandokumeanttain 1700-logu gaskkamuttus. Dáin čállosiin leat Máttá-Várjjaga riddoguovlluid namat mángii skandinávalaš gillii, ja dáin dokumeanttainge namuhuvvojit dalle dábálaččat jura dát seammá makronamat nugo omd. vuonaid ja sulluid namat ja válđoguovlluid namahusat nugo *Neiden*, *Passvig* ja *Peisen* mat ledje maiddái nuortalaš Njauddám- (Njávdam-), Paaččjokk-

(Báhčaveai-) ja Peäccam- (Beahcám-) siiddaid skandinávlaš namahusat. (Omd. Schnitler I: 333–335; Schnitler III: 69–77.)

Historjjálaš gáldut čájehit, ahte dihto makrotoponymaide ledje sajáiduvvan dánskkagiela (dahje dárogiela) buohtalasnamat, muhto dán dokumeanttain ii boađe ovdan, ahte seamma makrotoponymaide ledje maiddái sámegiel namat. Daningo báikenammaatnu lea čatnagasas giellakontekstii, adnojuvvojedje skandinávlaš gálduin makrotoponymaid skandinávlaš namat. (Gč. maiddái Helander, K. 2004c: 75–77.)

Čálalaš gálduid nammaanu govve deaivilit čuovvovaš teakstačájánas Schnitlera (III: 71) rádjedutkandokumeanttas. Das čilgejuvvo, mo nuortalaš siiddaid ja Várjjaga siidda sámít árbevirolaččat atne guovlluid Máttá-Várjjagis:

J denne Neidens District ligge Bugøe- og Neidens- ellers kalded Kiøfiord, begge Jnd-Fiorder af den store Varangers Hoved-Fiord; Og til Neidens Finner i sær hører den Øe, Kiøholmen, i Varangerfiord, som disse ere i possession af at bruge. - - Det indre faste Land af Neidens District imellem Varanger-Fiord og Neidens Elv have de Norske Field-Finner, og disse Neidens fælles Field-Finner haft til fælles Brug. - - Men det Støkke Land Sønden for Neidens Elv op imod Jndiager-Land besidde Neidens Finner alleene.

Teavstta mielde guovllut ledje várjjagaččaid ja Njávdáma siidda nuortalaččaid anus, mii geavadis mearkkašii maiddái dan, ahte sis ledje sámegiel namat dáidda lokalitehtaide, muhto dán njálmmálaš árbevieu eai čálalaš dokumeanttat speadjalastte. Njávdáma kártabláđis lea Máttá-Várjjaga stuorámuš suolu, *Sállam*, guovddázis kártagovas. Sállama mielde manai Njávdáma ja Báhčaveaji siidda ráđji. Goappáge nuortalaš siidda árbevirolaš geasseorohat lea leamaš dán sullos, muhto grádamihhtokártta nammaválljen ii govve dán historjjálaš guovllu anu.

Skandinávlaš gielaid buohtalasnamaide lea mihtilmas, ahte dat leat dattetge eanaš dušše fal riddoguovllu lokalitehtaid namat, muhto meahci nammageardái eai leat systemáhtalaččat buohtalasnamat skandinávlaš gillii. Dákkár juohkáseapmi čujuha aiddo fal dasa, ahte dakkár guovlluin gos ii lean dárogielat nammaservodat, lei dárogiel nammageardi eanaš makrotoponymaid dásis.

Riddoguovllu buohtalas makronamat leat áiggi mielde šaddan omd. vearuheami, gávppašeami, diggedoaimmaid ja buot eará almmolašvuoda doaimmaid olis dakkár lokalitehtaide maidda olggobeale servodat lea iežas dárbbu vuodul bidjan namaid sámii guovllus. Danin dát makrotoponymat eai álo vealttakeahhtá čujut dasa, ahte nammabidjan livččii álgoálggus dáčča ássanhistorjái čatnagasas.

Historjjálaš gálduin lea seamma toponymalaš jaskkodahttin mii adnojuvvui 1800-logu loahpa kárta bargguinnai. Dan dihte 1800-logu loahpa toponymalaš jaskkodahttin ii lean miige ođđa vugiid dokumenteret makrotoponymaid, muhto

Nuppe dáfus dat makkár lokalitehtaide oppanassiige biddjojuvvui namma kártii, lea maiddái dagahan jaskkodahttima. Njávdáma kárttas váilot omd. stuora várreguovlluin ollásit buotlágan báikkiid namat. Dát jaskkodahttin mielddisbuvttii ipmárdusa, dego dakkár guovllut eai livčče lean obanassiige anus, vaikko dat ledje sámiid guovddáš resursaguovlluin (gč. kárta 10).

Kárta 10. Æ5-grádamihkkokárttas leat eanaš Šiššanjårgga váriid ja legiid namat ollásit jaskkodahttojuvvon, dušše fal jávriide ja muhtin váriide vuotnagáttiid lahka leat kártii biddjojuvvon namat. Šiššanjårgga várreguovllut leat Schnitlera (I: 424–426) dieduid mielde leamaš erenoamážit Njávdáma siidda godbeivdoguovllut.

Dákkár toponymalaš jaskkodahttimiin huksejuvvui maiddái govva das, ahte dihtolágan guovllut leat ”kulturguovllut” ja daid olggobealde lea villa meahcci. Oarje-

máilmmi ipmárdusa mielde kultuvra ja kulturguovllut leat sakka čadnojuvvon oktii fásta agrára ássanmáliin ja kultuvra lea ipmirduvvon luonddu vuostegeahčín. Báikenamaid válljen lei dan dihte maiddá mielde hábmeme ipmárdusa guovlluid mearkkašumis ja anus. Sámi namaid toponymalaš jaskkodahttin mielddisbuvttii danin maiddá ealáhus- ja resursaanu jaskkodahttima. (Barsh 1999; vrd. maiddá Helander, K. 2006b.)

Njávdáma guovllu grádamihhtokárta **ássonbáikkiid** namat leat datge eanas dušše fal dárogillii, ja sámi namat leat ollásit jaskkodahttojuvvon. Go dán merkenvuogi buohtastahtta kártadoaimmahaga nammanjuolggadusaide, de dat mearkkašivččii dan, ahte ássonbáikkiide livčče juo ovddežis leamaš sajáiduvvan dárogiel namat, go juo ássonbáikkid leat merkejuvvon kártii dušše dárogiel namaiguin.

Nammalisttuin leat dattetge čielga ovdamearkkat, ahte kártadoaimmahat lea sihtan jorgalusaid dákkár ássannamaide maiddá. Dát mearkkaša dan, ahte maŋggain ássonbáikkiin ledje dušše sámi namat anus. Jagi 1863 eanavuovdinláhki lei jagi 1876 lánkaásahusaid 3. § f-oasis mearriduvvon, ahte mihtiduvvon eanaopmodahkii berri biddjojuvvot dárogiel namma ja sámi dahje suomagiel namma lasihuvvui ruođuid sisa (Regl. 1876). Dát lánkaásahus mearkkašii dan, ahte go grádamihhtokártabargu álggii Finnmákkus, de ássannamaid ledje juo moaddelogi jagi didolaččat dáruiduhtán. Dan ággi njuolggadusaid mielde sámi namma livččii sáhtán leat mielde ruođuid siste, muhto kártadoaimmahat ii dattetge čuvvon dán lánkaásahusa oasi, daningo ássonbáikkiid buohtalas sámi namat illá oba leatge válđojuvvon mielde dán vuosttaš grádamihhtokártii. Dát mearkkašii, ahte toponymalaš vuolideapmi rievddai hui álkit toponymalaš jaskkodahttimin.

Æ5-kártii leat merkejuvvon toponymalaččat vuoliduvvon hámis dušše fal golbma ássonbáikki nama Njávdamis: *Bödkerbækken* (*Giparjokka*), *Sandtangen* (*Goškisnjargga*) ja *Fosnes* mas lea mielde suomagiel namma *Koskiniemi* (gč. kárta 7 s. 137). Jagi 1886 nammalisttus lei vel *Gumpenjårga* álgoálgosaš ássonbáikenamma man vuodul jorgaluvvui *Ulvneset*-namma (NGO 1886a). Sámi namma ii dohkkehuvvon loahpalaš Æ5-kártii šat mielde. *Gumpenjårga*-namma lei leamaš dattetge dán ássonbáikki virggálaš namman *Gompinnjarg*-hámis jagi 1865 rájes go dát báiki lei mihtiduvvon (OMP 1856: 67–68).

Maŋjeleappos lea doallonamma merkejuvvon eanagirjái guovtti gillii: *Gum'penjarg* (*Ulvenes*) (NG 1924: 292). Nugo dávjá dáruiduhttojuvvon doalunamaide geavai, de doallonamma *Ulvenes* adnojuvvui maŋŋá maiddá goargun. Jagi 1911 osttii *Gumpenjårgga* báikki dalá ássi eanabihtá man namma biddjui jagi 1902 eanavuovdinlága njuolggadusa mielde dušše dárogillii *Myrbakken*. Oastinskovi dieđut čájehit, ahte *Gumpenjårgga* ássiid beaivválaš giellan lei sámeigiella (gč. govvosa 16).

sámegillii⁴⁹. Dušše njeallje ássannama leat olles kártabládis čállojuvvon guovtti gillii ja vel giláža namma *Vagge* dušše fal sámegillii. Buot eará ássannamat – sihke ássanbáikkiid namat ja gilážiid namat – leat kárttas dušše fal dárogillii.

Go Njávdáma kártabládi ássannamaid buohtastahtta omd. Friis ráhkadan etnográfalaš kártaid ássanbáikkiid namaide, de oažžu gova, mainna lágiin toponymalaš jaskkodahttin čuzii jura ássannamaide.

Tabealla 6. Sámi ássannamaid merken kártaide vuoliduvvon vuogis dievaslaš jaskkodahttimii 1800-logu loahpas.

Friis (1861-1) etnográfalaš kárta	Friis (1888-2) etnográfalaš kárta	Æ5 Neiden (1893) grádamihhtokárta
Dimesholm (Timberrovve)	Dimesholm Timberrovve	Dimesholmen
Braselv (Guollevejokka)	Braselv (Guollevejokka)	Braselven
Storbugt (Nirvagoppe)	Storbugt (Nirvagoppe)	Storbugten
Leervaagnæs (Ruovvenjarga)	Leervaagnæs (Ruovvenjargga)	Steinskjærneset
Skogerønæs (Salamgæčče)	Skogerønæs (Salamgæčče)	Skogerøneset
Höbugt (Nuovisgoppe)	Höbugt (Nuovisgoppe)	Höibugten
Junkerelv (Lonkesjokka)	Junkerelv (Lonkesjokka)	Lonkoselven
Buholm (Čaigak)	Buholm (Čaigak)	Buholmen
(Oažželuokta) Stonga	Staanga	Staanga
Piselvnes (Akkalanjarg)	Kirkenes (Akkolagnjargga)	Kirkenes
Ropelv (Jurrajokka)	Ropelv (Jurrajokka)	l Ropelven
Guocagoppe	Strømbugt Guocagoppe	Strømbugten
Sandnæs (Goadda)	Sandnæs (Goadda)	Sandnes

⁴⁹ Nubbi namma lea unna lássáš Njávdamvuonas *Pandolases* mii lea Qvigstad (LSFN: 10) dieđuid mielde *Páando*-nammasaš dievdoolbmo mielde ožžon namas.

Tabellas 6 leat buohtastahttojuvvon etnográfalaš kártaid ássannamat dakkár Njávdáma grádamihhtokárta ássannamaide main sámi namat leat jaskkodahttojuvvon. Etnográfalaš kártaide ledje sámi namat merkejuvvon dávjá vuoliduvvon vuogi mielde nu, ahte dárogiel namma lei bajábealde ja sámi namma ruođuid siste. Grádamihhtokárttas vuoliduvvon namat jaskkodahttojuvvojedje.

Fuomášan veara lea dat, ahte eanaš nammabárat leat friddja bárat, mii mearkkaša, ahte sáme- ja dárogiel ássannama návdinágga ii leat seammá. Dát sáhtta čujuhit jura dasa, ahte dárogiel buohtalasnamat leat navdojuvvon hálddahuslaš oktavuodain dahkunamman, iige dain lean vealttakeahtta makkárgve vuodđu njálmmálaš árbevierus. Daningo J.A. Friis lei bargan goappáinge etnográfalaš kártaidduin, son dovddai buot dáid ássanbáikkiid sámi namaid juo ovdal go bargagodii Njávdáma grádamihhtokártaid. Nammalisttuin ii boade dattetge oidnosii, ahte son livččii evttohan dáid sámi ássanbáikenamaid mielde kártii.

Dát nammalistu čájeha maiddái, mo Girkonjárgga dárogiel namma lea rievdan 1800-logus. Olles njárga masa 1800-logu loahpa rájes šaddagodii guovllu guovddášbáiki, lea sámegillii *Áhkolaknjárga*. Dán njárgga nama mielde lea metonymalaš sirddanamman adnojuvvon dát seamma sámi namma maiddái ássanbáikki namman.

Govva 4. Áhkolaknjárga 1890-logus. Dát njárgeahči stuorui ássanguovlun hui jođánit jahkečuodi molsumis ja šattai ee. ruvkedoaimmaid guovddážin. Dárogiel gilinamman sajáiduvai dáid áiggiid *Kirkenes*. (Govven Ellisif Wessel 1890-logus. Máttá-Várjjaga musea, Girkonjárga.)

Dárogillii lea ássanbáikki namman leamaš álggus *Piselvnes*, muhto maŋŋá go girku huksejuvvui (1862) njárgeahčái, šattai namman *Kirkenes* (gč. omd. LSFN: 11). Áiggi mielde lea *Áhkolaknjárga*-namma maid báhcán eret anus čoahek-bábáikki namman, ja dálá sámegeielas adnojuvvo *Kirkenes*-nama vuodul ráhka-duvvon semantihkalaš loatnanamma *Girkonjárga*.

Kárta 11a. Áhkolaknjárga šattai 1800-logu loahpa rájes nuorttamuš Norgga koloniserenguovddázin. Ássanguovddáža dárogiel namman sajáiduvvagođii Kirkenes.

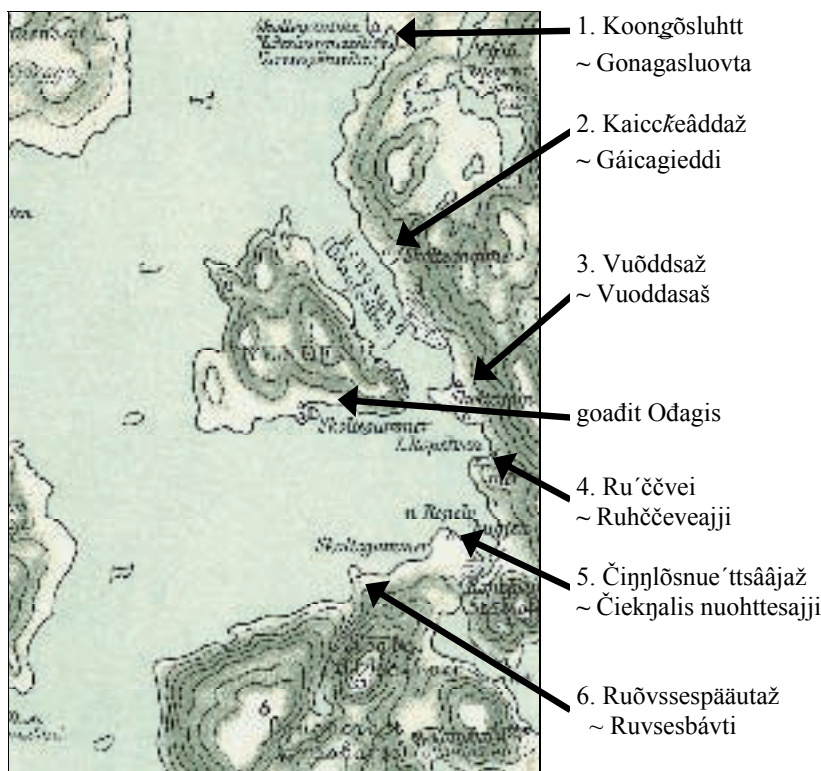

Kárta 11b. 1950-logus dievasmahttojuvvui Æ5-kárta luottaiguin. Erenoamážit Girkonjárgga birrasii lasihuvvojedje dárogiel ássanbáikkiid namat.

Kárttas 11a oaidná, ahte Girkonjárgga birrasii válljejuvvojedje dušše fal dárogiel namat. Vuonain, jávriin, váriin ja sulluin ledje sámi namat, muhto dat jaskko-dahttojuvvojedje dán guovllus. Go Æ5-kárta deaddiluvvui odđasit 1950-logus, lasihuvvojedje Girkonjárgga birrasii vel eanet dáčča sisafárrejeddjiid ássanbáikkiid namat, nugo kárttas 11b omd. *Björkheim*, *Hansheimen*, *Nilsheim*, *Myrvold* ja *Hesseng* mii lei Gaudalas bohtán Anton Hessenget ássanbáikki namma (Lunde 1979: 126–127).

7.5.3 Namat váilot, dušše ”skoltegammer”

Mánnga sadjái Báhcaveaivuona nuortagáddái ja ovttá báikái Ruoššavutnii Sállamis leat Æ5-kártii merkejuvvon nuortalaččaid geassebáikkid ja erenoamážit sin árbevirolaš luossabivdobáikkid namahusain *Skoltegamme(r)*. Dáin ássanbáikkiin eai leat obanassiige namat grádamihttokárttas. Lean merken kártii 12 geassesajiid maiddá báikenamaiguin.

Kárta 12. Báhcaveaji siidda nuortalaččaid luossabivdobáikkid merkejuvvojedje dušše *Skoltegamme(r)*-namahusain Æ5-grádamihttokártii. Olgešbealde leat dáid báikkiid nuortalaš ja mearrasámegiela namat njálmmlaš árbevieru ja girjjálaš gálduid vuodul.

Æ5-grádamihhtokárta nuorttamuš oasi *skoltegammer*-báikkit leat Báhcaveaji siidda árbevirolaš luossabivdobáikkit (gč. dárkileappot omd. Andresen 1989: 75–77; Tanner 1928; 1929: 117; KKLS). Grádamihhtokártii lea maiddái merkejuvvon Ođagii namahus *Skoltegammer*, muhto dan njárgii ja gohppái in leat gávndan makkárgé gálduin sámii namaid, eaige dan guovllu boares olbmotge muitta dáidda lokalitehtaide namaid.

Dušše nammabárta *Holmengraaviken (Gonagasluofta)* mii lea merkejuvvon kártaabláddái davimus nuortalaš luossabáikki buohta, lea dakkár namma man sáhtta dulkot kárttas juogo metonymalaš ássannamman dahje primára luovtta namman.

Maiddáii jagi 1900 almmustuvvan Unjárgga kártii (Z4) lea merkejuvvon namahussan *Lappegammer* Njiddgugjávrrri birrasii, muhto ássanbáikki namma ii leat váldojuvvon mielde kártii (gč. kárta 19 s 201). Z4-kárttas lea jávrrri namman *Vesterelvvd (Njidgojr)*, ja dát jávrrri sámegeiel namma adnojuvvui metonymalaččat maiddái ássannamman, namalassii dálvesaji namman, muhto kártii lea nama sajis merkejuvvon dušše *Lappegammer*. (Vrd. maiddái Kolsrud 1961: 45.)

Dát seamma merkenuohti lei juo Friis etnográfalaš kártaid nuppi ráiddus (Friis 1888-2). Dáin kártaid namuhuvvojit geasse- ja dálvesajit, muhto dát lokalitehtat leat dattetge guđđojuvvon namaid haga. Friis lea earuhan maid badjeolbmuid dálve- ja geassesiiddaid. Dan dihte 1880-logu etnográfalaš kártaid leat dákkár namahusat omd. Várjavuonas: *Skoltegammer, Sommerpladse for Nyelvens L. [= lapper⁵⁰]*, *Sommerpladse for Fiskere, Vinterplads for Fjeldlapper, Sommerplads (Fam. 200 Ren)*.

Grádamihhtokártaid ráhkadeamis čuvvojuvvui muhtin muddui seamma merkenuohti go Friisa etnográfalaš kártaid, muhto badjeolbmuid geasse- ja dálvesiiddat eai merkejuvvon topográfalaš kártaide, dušše nuortalaččaid ja mearrasámiid goahtesajit namuhuvvojedje. Kártaid ráhkadeddjiid perspektiivvas sámiiid periodalaš ássansajit eai meroštallojuvvon dakkár ássanbáikin mat livčče jullon oážžut iežaset namaid kártii.

Dákkár periodalaš ássanbáikkid gos sámii orro gođiin, eai deavdán váldo-servodaga oainnus meroštallojuvvon ássanmáile kriteraid, ja danin daid ássanbáikkiid namat maiddái jaskkodahttojuvvojedje. Buori gova duon áiggi ássamii čatnasan árvvuin ja oainnuin oážžu sáhkavuorus man J.A. Friis vilbealli Ludvig Daa doalai jagi 1886 Norgga dieđakademiijas Friis etnográfalaš kártaid birra. Daa (1886) guorahalai sáhkavuorustis ee. sierralágan ássanmáliid, meroštalai goahteássama barbáralažžan ja čálii ná:

Tage vi nu Hensyn til den første Omstændighed viser Hovedsummen, at af 1480 norske Familier bo 34 i Gamme; af 720 finske familier bo 4 i Gamme; af 1324 fastboende lappiske Familier bo 667 i Gamme⁵¹.

⁵⁰ Dán barggu čálii čilgehus.

⁵¹ Namalassii Finnmáarkkus (dán barggu čálii fuomášuhttin).

Det fremgaar heraf at det oprindelige mer barbariske Levevis endnu bibeholdes af omtrent Halvparten af de lappiske Familier, men at ligesaamange have aflagt det. Det er mindre glædeligt at se, at denne mindre fuldkomne Bygningsmaade er optaget eller efterlignet af norske og finske Familier, blant hvilke den ikke oprindeligt har været national.

Daa (1886) stuora fuollan lei dat, ahte maddái dáččat orro gođiin, muhto dat ii čájehan su oainnu mielde gal dan čeardda barbarismma muhto huksenávnasvát-nivuoda:

De 34 norske Familier i Gamme ere ogsaa en saa ringe Brøkdæl af 1480, at de tjene til at gjendrive nogle Rejsendes Skildringer af den norske Stamme i Finmarken som udartet og forkommen. Adgang til Trævirke er vel ogsaa saa vanskelig for enkelte Husholdninger blant Finmarkens Normænd, at de mer fortjene Medlidenhed end Bebrejdelse. De ere i samme Forhold som Islændingerne, der ogsaa i sit skovbare Land maa bo i Jordhytter.

Nuortalaččaid goahtesajit ledje mearragáttis erenoamážit luossabivddu dihte eaige dat ássanbáikkít gullan fásta ássamii čadnojuvvon eanadollui mii adnojuvvui mihá alit árvvus go sámiid dalá ealáhus- ja ássanmálle. Dasa lassin Norga lei jagi 1826 rádjegessima rájes didolaččat goaridan erenoamážit Báhcáveaji siidda nuortalaččaid luossabivdovuoigatvuodaide Norgga territoriija bealde. Grádamihhtokárta *Skoltegamme(r)*-namahusain mitaluvvui čielgasit, ahte dat ássanbáikkít eai gullan dáčča ássamii. Dáinna kárta namahanvugiin čuldojuvvojedje nuortalaččat *mii*-joavkku olggobeallái ja definerejuvvojedje earisin.

Nuortalaččat masse loahpalaččat buot vuoigatvuodaideaset luossabivdui Norggas jagi 1925, go Norga vuvddii daid Suoma stáhtii. Dan rájes eai lean dát geassegoaditge šat anus.

Govva 5. *Leävajokklaapp* lea Báhcaveaji siidda árbevirolaš luossabivdobáiki dála Girkonjárgga buohta Báhcaveaivuona nuortagáttis. Govas lea Tatjana Feodotova Titoff. Luossabivdobáikkit juhkkovvojedje vuoruid mielde siidda bearrašiidda. (Govven Ellisif Wessel jagi 1900 sulaid. Máttá-Várjjaga Musea, Girkonjárga.)

7.5.4 Æ5-kártta nammabáraid gielalaš juohkáseapmi

Suokkardan dán kapihttalis, mainna lágiin Æ5-kártta nammabárat gielalaččat juohkásit ja mainna lágiin dahkunamat ledje ráhkaduvvon. Fuomášan veara lea, ahte maiddái dakkár namat mat leat grádamihhtokárttas dušše fal dárogillii, sáhttet geavadis leat nammabárrii gullelaš dárogiel buohtalasnamat, muhto toponymalaš jaskkodahttima dihte sámegiel buohtalasnamat eai leat merkejuvvon nammabárran kárttii. Dákkár nammabárat leat omd. sá. *Nirvagohppi* ~ dár. *Storbugten*, sá. *Ruoššavuonna* ~ dár. *Nord-Leirvaag*, sá. *Suohpanjárga* ~ dár. *Sopnes* maid dárogiel buohtalasnamma dušše dohkkehuvvui kárttii. Dát dárogiel namaid vuoruheapmi čuovui kártadoaimmahaga jagi 1886 nammamearrádusa váldoprinsihpa. Dás duohko giddden fuomášumi dakkár nammabáraide mat leat maiddái kárttii merkejuvvon guovtti gillii.

7.5.4.1 Friddja nammabárat

Luonddunamain leat Æ5-kártaabládís **friddja nammabárat** váriid namat *Agelčokka* ~ *Skogerøffj.*, *Njuovasoaiivve* ~ *Strømsbugtffj.* ja *Battervarre* ~ *Bugøynesfjeldet*. Aiddo dat, ahte dáid namaid leat merken kárttii guovtti gillii, čujuha jura dasa, ahte dárogiel namat leat dahkunamat. *Bugøynesfjeldet*-namma lea ráhkka-

duvvon olleslavttusin gilnamii *Bugøynes*. Báhttervári oarjjabealde lea jávri man namma lea kártii čállon sámegillii *Batterjavrrre*. Dán jávri dárogiel buhtalasnamma ii leat ráhkaduvvon seamma nammačoahkkái gullevažžan go vári namma *Bugøynesfjeldet*, muhto dát dárogiel jávri nammages lea belohakkii heivehuvvon sámi nama vuodul ja čuožžu *Æ5*-kárttas hámis *BatterVd*.

Vári namma *Skogerøfjeldet* lea olleslavttus Sállama dárogiel buhtalasnamii *Skogerøen*, ja *Strømsbugtfjeldet* lea fas Guohcagohpi dárogiel buhtalasnamii *Strømsbugten* laktojuvvon olleslavttusnamma, ja sámi namma lea ruođuid siste hámis *Njuovasoaiivve*. Dálá topográfalaš kárttas (2434-3) leat guovtti oaiivi namman sámegillii *Nuvvosoaiivi*, muhto dárogiel namman lea kártii merkejuvvon belohakkii heivehuvvon loatnanamma *Nosfjellet*. Dán loatnanama vuodul lea vel ráhkaduvvon nuppi oaivá lasihuvvon dahje dievasmahttojuvvon namma *Austre Nosfjellet*. Dát namat maid čujuhit dasa, ahte *Strømsbugtfjeldet*-namas ii lean makkárge árbevieru ovdežis iige dat leat sajáiduvvange atnui.

7.5.4.2 Belohakkii heivehuvvon loatnanamat

Æ5-kárttas leat guhtta nammabára maid dárogiel namat leat **belohakkii heivehuvvon** loatnanamat: *Adjægge* > *Admyren*; *Batterjavrrre* > *BatterVd*; *Sertamjavrrre* > *SertamVd*; *Vaggegaissa* > *Vaggetinden*; *Bordevarre* > *Bordehøgda*; *Galtvuonnjargga* > *Galtodden*. Dáid loatnanamaid mearusosiide lea mihtilmas, ahte daid čállinhápmi lea jura seammalágan go álgoálgosaš sámi nama mearusoassi, ja dan dihte mearusoasit leat grafemalaš loanat eaige gažaldagas leat primára fonehtalaš heivehusat. Dát mearkkaša dan, ahte dárogiel namma lea ráhkaduvvon dušše vuoddoasseappellatiivva jorgalemiin.

Vári nammii *Bordevarre* lei kártadoaimmahaga vuosttaš nammalisttus (NGO 1886a) evttohuvvon dárogillii belohakkii heivehuvvon loatnanamma *Bordfjeld*, muhto dát ii leat váldojuvvon vuhtii. Nama mearusoassi lea guđđojuvvon heivetkeahhtá hápmái *Borde-* ja vuoddoasseappellatiiva *várri* lea jorgaluvvon *høg-* iige *fjell-*appellatiivvain. Lulábeale kártaabláđis, *Æ6* Svanvik (1894), lea seamma nammačoahkkái gullevaš joga namma mii lea sámegillii ruođuid siste *Bordejokka*. Dasa lea maid ráhkaduvvon seamma málle mielde belohakkii heivehuvvon loatnanamma *Bordebækken*.

Nammabáras sá. *Galtvuonnjargga* > *dár*. *Galtodden* lea dárogie la loatnanama mearusoasi gaskkamus oassi elliptalaččat guđđojuvvon eret ja mearusoassi lea gahččan homonymalaččat oktii *galt(e)* 'gáldejuvvon spiidni; varis spiidni' -sániin. Sámegiel nama mearusoasi duogážin lea *Gáldo*-álgosaš nammačoahkki, daningo vuona namma lea dálá gielasnai *Gáldvuonna*. Dalle go soaldđat-kartográfát leat čoaggán sámi namaid grádamihhtokárta vástte, lea sámi nama grafemalaš realisašuvdna báidnon dárogie la čállinvuohká ja danin čállojuvvon *Galt*-hápmái. Dát lea vejolaš aiddo fal danin, go kárta ráhkadeaddjit eai máhttán sámegie la ja leat danin čállán sámi nama dárogie la čállinvuogi vuodul. Dálá topo-

gráfalaš kárttas (2434-4) lea dárogiel nammii lasihuvvon gaskkamus elemeantan *-fjord-*, *Galteffjordneset*, ja dan sáme-giel buohtalasnamman lea *Gáltovuonnjára* mas mearusoasi konsonántaguovddáš lea maiddái boastut čuojohis *-lt-*hámis.

Ovttaoasat gilinamma *Vagge* (dálá čállinv. *Vággi*) lea kárttas dušše sáme-gillii, muhto dán nama lavttusnamain leat ráhkaduvvon oasseheivehusat dárogillii. Kárttas leat namat *Vaggetinden* (*Vaggegaissa*) ja jávrri namman dušše fal dárogillii heivehuvvon loatnanamma *VaggeVd*.

Kárta 13. Æ5-grádamihhtokártii merkejuvvon giláža namma *Vagge* ja dan lavttusnamat (Æ5: 2).

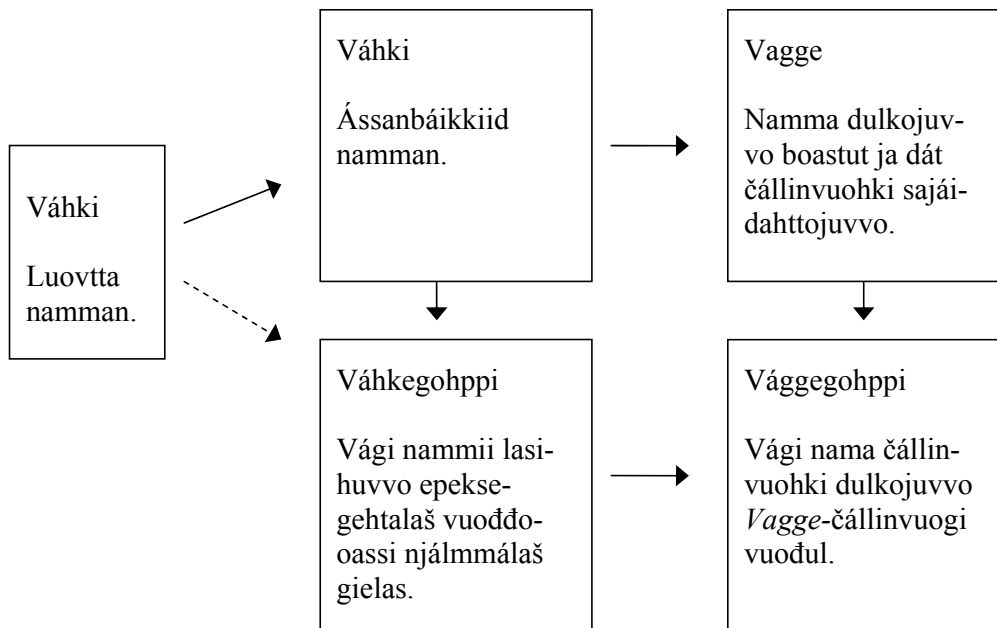
Duon áiggi kártnamaid heiveheami váldovuogi mielde livččii lean álki jorgalit dárogillii sihke vuoddonama *Vagge* ja dan lavttusnamain, muhto gilinamma lea merkejuvvon kártii dan áiggi davvisáme-giela čállinvugiin ja vuoddonama laktosat leat merkejuvvon belohakkii heivehuvvon loatnanamman.

Dát orru čujuheame dasa, ahte dát loatnanamat ledje juo njálmmálaš anus dárogielas. Vuoddonamma *Vagge* lea adnojuvvon juo jahkečuodi molsumis omd. álbmotlohkamiin viđa ássanbáikki oktasaš namman hámis *Vagget* (ÁL 1900 MV). Dás lea vel lasihuvvon dárogie-la definihta geažus *-t* sáme-gielas lonejuvvon ortográfalaš nammahápmái.

Grádamihhtokártii merkejuvvon *Vagge*-nammačoahki duogázin lea ovttaoasat giláža namma *Vagge* mii kártabarggus lea dulkojuvvon *vággi*-appellatiivva homonyman. Dán dulkojumi vuodul leat dán nammačoahki sámi namat normerejuvvon dalá čállinvuohkái. Dálá njálmmálaš anus gilinamma sojahuvvo dattetge omd. lokatiivvas *Vágis* ~ *Váges* [váγest], mii čujuha dasa, ahte gilinama vuoddu lea rievtti mielde appellatiivvuodot *Váhki* iige *Vággi*. Dát heive maiddái bures nama navdinággan, go juo giláš lea vági lágan luovttas Reaisavuona nuortagáttis (gč. kárta 13).

Dán namas orru maid čielgasit geavvan nu, ahte kárta ráhkadeaddjit leat dulkon dán ovttaoasat sámi nama álggos boastut nu, ahte *Váhki* lea dulkojuvvon *Vággi*-namman, ja dan vuodul lea olles nammačoahki normerejuvvon boastut ja vel heivehuvvon dárogillii.

Qvigstad (LSFN: 15) nammadieduid mielde dát luokta dahje váhki gohčoduvvo *Vággegohppin* man sáhttá dulkot epeksegehtalaš namman. Sámi namma livččii dán dáhpáhusas sáhttán rievdat dáinna lágiin: *Váhki* > *Vággi* > *Vággegohppi*. Dás lea dattetge maiddái vejolaš, ahte čálalaš atnui sajáiduvvan čállinvuohki *Vagge* lea báidnán maiddái Qvigstada ipmárdusa dán namas, daningo lea vuorddehahti, ahte gohpi namma sáhtášii leat baicce epeksegehtalaččat rievdan njálmmálaš gielas *Váhki* > *Váhkegohppi*. Vuodđooassi *-gohppi* lea ožžon doaimma aiddostahttit jura luovtta dahje vági nama, go ovttaoasat namma *Váhki* lea ožžon guovddáš denotašuvdnan čujuhit ássanbáikkiid nammii. Sáme giela báikenama *Váhki* čállinvuogi ja denotašuvnnaid rievdamana lean čohkken govvosii 17.

Govus 17. Ovttaoasat namma *Váhki* lea rievdan sihke denotašuvnna ja čállinvuogi dáfus.

Nama dulkon *vággi*-appellatiivvuodogin lea rievadan olles dán nammačoahki semantihkalaš sisdoalu. Rievtti mielde Máttá-Várjjagis ii oba leatge vuorddehahti *vággi*-appellatiiva daningo dat lea erenoamážit oarjjabeale suopmaniid nammagearddis adnojuvvon topográfalaš appellatiiva (SSR). Grádamihhtokártii merkejuvvon nammačoahki vuodđonama *Vagge* (< *Váhki*) sáhttá dárogielas dulkojuvvot maiddái ortográfalaš loatnanamman. Dán birra čálán vel eanet čuovvovaš kapihttalas, daningo namma *Vagge* lea Njávdáma kártaabládi áidna báikenamma man sáhttá maid dulkot ollásit heivehuvvon loatnanamman.

7.5.4.3 Ollásit heivehuvvon loatnanamat

Kártaabládis Æ5 eai leat **ollásit heivehuvvon** loatnanamat, mii čájeha didolaš nam-mabidjanproseassa váldovugiid mas oktan čielga mállen lei jorgalit sámegiela guovtteosat báikenamaid vuoddoasseappellatiivvaid. Namaid mearusoasit gal sáhte lean juogo belohakkii heivehuvvon dahje semantihkalaččat motiverejuvvon álgonama vuodul.

Kártanamma *Vagge* lea nugo juo ovddabealde lean namuhan, Æ5-kártii merkejuvvon áidna sámegillii merkejuvvon ássanbáikki namma. Dát namma čállinvugiin *Vagge* šaddagođii áiggi mielde ollásit heivehuvvon loatnanamman dárogielas. Dat lea sajáiduvvan namalassii girjjálaš anu bokte ortográfalaš loatnanamman maiddái dárogiela nammarádjui.

Govva 6. Luoddagalbba nammahápmi *Vagge* lea váldojuvvon grádamihhto-kárttas. (Govven Kaisa Rautio Helander.)

Giláža namma *Vagge* lea maiddái luoddagalbbas aiddo fal seamma čállinvugiin go namma biddjojuvvui grádamihhtokártii. Dát luoddagalbba namaatnu lea maiddái leamaš mielde doarjume dan, ahte sámi nama boares boastočállinvuohki lea sajáidahttojuvvon ortográfalaš loatnan dárogiillii.

7.5.4.4 Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat

Kártaabládi Æ5 Neiden nammabárain leat eanemusat dakkár bárat main dárogiel namat leat **semantihkalaččat motiverejuvvon** loatnanamat. Dát mearkkaša dan, ahte go juo olu lokalitehtain eai lean dárogiel namat, de kártadoaimmahaga jagi 1886 giellanjuolggadusaid mielde ráhkaduvvojedje dákkár namat aiddo fal jorgalemiin (NGO 1886b). Eanaš jorgaluvvon dahkunamat leat appellatiivvalaš mearusoasit nugo omd. *Garanasčokka* > *Ravntinden*, *Fallejavrre* > *Hauksjöen*, *Fallenjunes* > *Haukberget*, *Goržžejr* > *FosTj*, *Čoallejavrre* > *Tarmv* ja *Borjas-baŋte* > *Seilberget*.

Muhtin sámi namat sistisdollet propriála mearusoasi, erenoamážit olbmoma, ja dat leat buhtejuvvon dárogiela vástideaddji proprain, omd. *Marinjargga* > *Marineset* ja *Marigoppe* > *Maribugten*. *Sakaras*-nammačoahki mearusoassi lea lonuhuvvon vári ja jávrriid namas *Sakarias*-mearusoassin (*Sakariasfjeldet*,

-*vandene*), muhto jeakki ja joga namas mearusosiin *Sakris-* (*Sakrismyren* ja *Sakrisbækken*). Sámegiel namat gulle ovttá nammačoahkkái, muhto lonenboadusin šadde dárogiel namain guokte sierra nammačoahki.

Jagi 1887 nammalisttus (NGO 1887) lei *Bittejavrrre* ovttaidlogus, ja dán nammii lei kártadoaimmahat bivdán sámi nammakonsuleantta evttohit dárogiel jorgalusa (gč. tabealla 5). J.A. Friis ii árvalan makkárgé dárogiel buohtalasnama dán sámi nammii, muhto dan namas ráhkaduvvui dattetge kártta váste dárogiel namma *BitteVdne* (Æ5) mas mearusoassi lea dulkojuvvon dárogiel olbmonamma *Bitte* ja vuodđoasseappellatiiva jorgaluvvui dárogillii.

Qvigstad (LSFN: 14) dieđuid mielde lea dán sámi nama vuodđun rievtti mielde dievdoolbmo namma *Biite*, ja danin jávrriid namma lea davvisámegillii *Biitejavrrrek* (Qvigstad čállinvuogi mielde *Biiti-javrek*). Vuosttaš listtus man kártatevdnejeaddjit leat sádden J.A. Friisii, lea namma álggus čállojuvvon hámis *Bite-javrek* (NGO 1886a). Mearusoasi čállinhápmi sáhtta čujuhit aiddo sámegiela *Biite*-hápmái, muhto Friis divui dán mearusoasi *Bitte*-hápmái (NGO 1886a). Lea vejolaš, ahte Friis normerema vuodđun lea leamaš sámegiela goargu *Biti* dahje *Bihte* mii dalá čállinvugiin lei hámis *Bitte*. Das rájes čállojuvvui grádamihkkokártta nammalisttuin mearusoassi čállinhámis *Bitte*, ja dát heivehuvvui njuolga dárogillii *Bitte*-hápmái. Dárogielas lea *Bitte* maiddái olbmonamma, muhto dat lea *Birgitte*-nama okta variánta ja namalassii nissonolbmo namma (SSS: 520; NPL s.v. *Bitte*).

Nama heiveheamis dárogillii bisui mearusoasi mearkkašupmin ain 'olbmonamma'. Semantihkalaš motivašuvdna ii ollašuvvan dattetge riehta, daningo mearusoassi rievddai nissonolbmo nammii čujuheaddji mearusoassin. Loatnanama semantihkalaš motivašuvdna lea dorjon mearusoasi grafemalaš hápmi *Bitte* mii gahčai oktii dárogiela olbmonama čállinvugiin.

Neaskinvuonna lea merkejuvvon kártii dárogiel buohtalasnamain *Kobvaagen*, ja sámi namma lea jaskkodahttojuvvon eret. *Kobvaagen*-namma lea leamaš duon áigge juo anus, daningo dat namuhuvvo juo omd. 1700-logu gaskkamuttus Schnitlera (I: 427) rádjeguorahallamiin hámis *Kobbevaag*, muhto vuona oarjjabeale jávrái ráhkaduvvui namma kártabargguid olis. Dán jávrri sámegiel namma lea *Neaskinvuonjávri* (kárttas hámis *Næskevuonjr*). Dán nama vuodul lea jávrri dárogiel namman jorgaluvvon *SæmskeVd*, ja namas lea guđđojuvvon álgonama gaskkamus nammaelemeanta elliptalaččat eret. Ellipsa haga loatnanamma livččii **Sæmskefjordvandet* mii laktásivččii eksisterekeahes vuona nammii. *Kobbvågen* ja *Neaskinvuonna* leat friddja bárra, muhto jávrri dárogiel namma ii leat heivehuvvon oktiigullevažžan *Kobbvågen*-nammii, muhto lea semantihkalaččat motiverejuvvon sámi nama vuodul.

Sullasaš ovdamearka lea Ø5-kárttas mas vuona namman lea friddja namma-bárra *Holmengraaffjorden* ja *Ruofsesvuodna*. Jávrri namma lea sámegillii *Ruofsesvuonjavrrre* man vuodul lea kártta váste ráhkaduvvon semantihkalaš loatna dárogillii *Rødfjordsjøen*. Boadus lea, ahte dárogiela dahkunamma lea jorgaluvvon dego dat livččii olleslavttus vuona nammii **Rødfjorden*, muhto dakkár vuona

namma ii leat adnojuvvon dárogielas. Go dat didolaččat ráhkaduvvon dárogiel namat *SæmskeVd* ja *Rødffordsjøen* leat semantihkalaččat motiverejuvvon álgoálgosaš sámi namaid vuodul, leat lonenboadusin šaddan lavttusnamat maid laktinvuohkái eai dattetge gávdno primára namat dárogielas. (Vrd. maiddái Zilliacus 1980: 341–342.)

Semantihkalaččat motiverejuvvon loanaid joavkkus leat maiddái dáhphusat main loatnamas lea elliptalaččat guđđojuvvon eret álgoálgosaš báikenama gaskkamus nammaelemeanta. Dáinna lágiin leat lonejuvvon čuovvovaš namat: *Gieddenjargoaivve* > *Græsberget*, *Aitteguorjrk* > *StaburVdne*, *Baikkagarramoaiivve* > *Skitff*. Dáid loatnamaid semantihkalaš sisdoallu lea rievdan ellipsa geažil, daningo álgoálgosaš olleslavttusnamaid *Gieddenjárg* + *oaivve* ja *Aitteguor* + *javrek*⁵² dárkilis sajadahkii čujuheaddji mearkkašupmi lea jávkan ja loatnamat leat šaddan dušše oppalaččat govvideaddjin. Syntávssalaš-semantihkalaš čilgenmálle mielde dákkár namaid erohusaid sáhtá čilget nu, ahte omd. *Aittegurjavrek* leat 'jávrrit mat leat Áiteguras', muhto *StaburVdne* leat 'jávrrit maid gáttis leat áittit'.

Báikenamas *Baikkagarramoaiivve* mearusosi aktioráhkadusa doaimman lea syntávssalaččat govvet juoidá mii lea dáhphuvvan dahje geavvan, muhto go nama lea elliptalaččat lonejuvvon hápmái *Skitffeldet*, de lea loatnama navdinágga dásnai sekundáralaččat rievdan oppalohkái govvideaddjin.

Kárta 14. *Gieddenjårga* lea Sállama lulágeahčen *Gieddenjárggas*, ja dat vuoddonamma gal lea jaskkodahttojuvvon *Æ5*-grádamihkkokárta. Dárogiel namas *Græsberget* váilu ollá-sit diehtu njárgii gullevašvuodas (*Æ5*: 2).

⁵² *Aitteguorjavrek*-nama gaskkamus oasis lea čállinmeattáhus, daningo dat lea *gurra*-appellatiivvas oaniduvvon hápmi ja lea olleslavttusnamma vuoddonammii *Áitegurra* mii ii leat gal váldojuvvon mielde oarjabeale kártii *Z5* Garsjøen (vrd. *Áitegurra* ja *Áitegurjávrrit* 2334-1-kárta).

Nammabáras sá. *Gieddenjargoaivve* > dár. *Græsberget* lea ellipsa lassin dáhpáhuvván mearusoašis maiddá semantihkalaš rievdan ng. *pars pro toto* -prinsihpa mielde. Dát mearkaša dan, ahte loatnanama mearusoašis lea välljejuvvon sátni mas oasi namahus gokčá dan mii álgonamas lea ollisvuhtii čujuheame, daningo *gieddi* lea jorgaluvvon *græs* 'suoidni'-sániin. (Vrd. omd. Kangasniemi 1997: 80.)

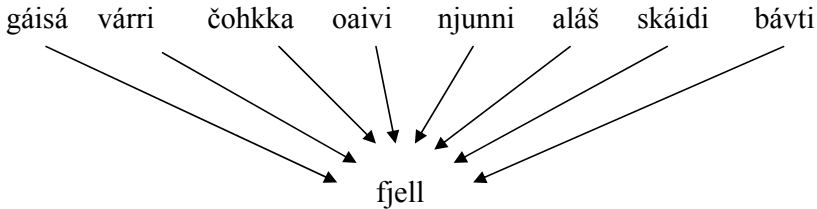
Dasa lassin lea dán loatnanamas mearkašan veara maiddá dat, ahte sihke mearus- ja vuodđoasi appellatiivvat leat välljejuvvon dánska- eige dárogiela nammaoahpa vuodul (vrd. omd. Bjorvand – Lindeman 2000: 315, 70). Appellatiivva *græs* sajis dárogielas lea dábaláččat *gras*, ja *græs* (dál *gress*) lea dánska-giela váikkuhus. Dárogiela *berg*-sáni vásttanges lea sámegielas dábaláččat *bákti*-iige *oaivi*-appellatiiva. Go sámi nama vuodđoasseappellatiiva *oaivi* lea jorgaluvvon *berg*-sániin, lea dát luonddunamahusnai adnojuvvon čielgasit dánska-giela oppalaččat 'várrái' čujuheaddji appellatiivva mearkašumis. Danin dán nama vuodđoassi lea semantihkalaččat rievdan ng. *totum pro parte* -vuogi mielde (gč. omd. Kangasniemi 1997: 80). Dát mearkaša dan, ahte oppalaš tearpmain (dánska. *berg*) čujuhuvvo dasa mii álgonamas lea oasi namahussan, namalassii dihtolágan váriid joavkku namman. Loatnanamas *Græsberget* lea semantihkalaš motivašuvdnan gal sámi namma, muhto loahpalaš lonenboadus ii leat semantihka dáfus lahkage álgonama. Sámegiela olleslavttusnama vuodul ráhkaduvvui elliptalaš loatnanamma mii dasa lassin lei ollásit dánska-gielat namma.

Báikenamma *Gæččemannjargga* lea maiddá rievdaduvvon elliptalaččat *Endeneset*-namman várra aiddo danin, go sámegiela kártanama gaskkamus elemeantta *-man-* eai leat máhttán buhttet dárogillii. Friis etnográfalaš kártii (1888-2) lea dát dárogiel namma merkejuvvon belohakkii heivehuvvon loatnanamma hámis *Kjesvanes* man mearusoašis ii leat semantihkalaččat motiverejuvvon muhto baicce jietnadatlaččat heivehuvvon dárogiela fonotáksii. Maiddá Schnitler (I: 427) namuha dán lokalitehtii nammahámi *Kiesvadnæss*. Qvigstad (LSFN: 10) dieđuid mielde livččii dán njárgga sámegiel namma *Geahčevágenjarga*, ja dálá topográfalaš kártii (2434-4) namma lea merkejuvvon gaskaladđasiin *-veai-*. Dát nammahámit orrot buorebut čilgeme dárogillii fonehtalaččat heivehuvvon loatnanama *Kjesva*-hámi.

7.6 Sámegiel luonddunamahusat ja báikenamaid vuodđoosiid jorgaleapmi

Æ5-kárta-bláđi nammabáraid guovtteoasat báikenamaid vuodđoasit čájehit, mainna lágiin sámegiela luonddunamahusat buhttejuvvojedje dárogillii jorgalettiin. Máttá-Várjaga luondu lea mihtilmasat hui várrái, ja dákkár eatnamiid sámegiel namaid vuodđoosiin leat adnojuvvon mánggat luonddunamahusat mat gullet 'váriid' semantihkalaš gieddá. Dárogiela appellatiiva *ffjell* lea oppalaš 'vári' mearkašeaddji leksema mainna lea jorgaluvvon mángga namas vuodđoasse-

appellatiiva *-várri*, *-oaivi*, *-gáisa* ja velá *-bávti*. Eará Máttá-Várjjaga grádamihhtokárttain leat *ffjell*-appellatiivvain buhhtejuvvon dáid lassin vel eará vuoddoasseappellatiivvat nugo *-aláš*, *-skáidi* ja *-njunni*⁵³. Dát mearkkašii, ahte sámegiela semantihkalaš gietti siskkáldas mearkkašupmeerohusat jávke, go mánggat appellatiivvat gahčče jorgaleamis oktii. Dákkár semantihkalaš ovttageardánahttima sáhtta konkretiseret govvosiin 18.

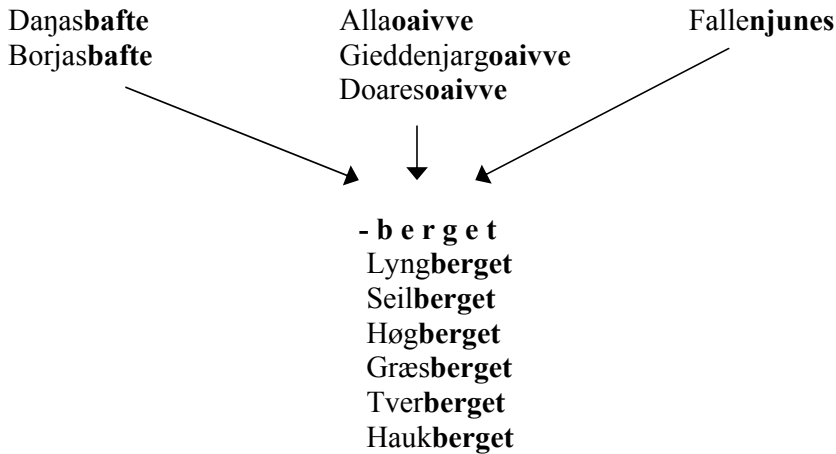

Govus 18. Sámegiel luonddunamahusaid semantihkalaš gietti mearkkašupmeerohusaid ovttageardánahttin, go sierra vuoddoasseappellatiivvat jorgaluvvojedje *-ffjell*-appellatiivvain grádamihhtokártaide.

Seamma láhkai go *ffjell* lea maiddáii appellatiiva *berg* jorgalusvásttan mángga sámegiela appellatiivii. Dasa orru čielgasit váikkuhan dat, ahte *berg* adnojuvvui dánskkagielas oppalaš tearbman 'várri'-mearkkašumis. Dát čájeha, ahte dáruiduhttináigge ráhkaduvvon dahkunamain eai lean dušše dárogiela iešvuodát, muhto maiddáii dánskkagiella báinnii dan nammagearddi man duon áigge diđolaččat hábmegohte. Sihke *ffjell* ja *berg* leat mielddisbuktán eanaš dáhpáhusain *totum pro parte* -lágan semantihkalaš riev dama álgonama vuoddooasi ektui, daningo oppalaš dáro- ja dánskkagiela luonddunamahusat gokče mánggaid sámegiela topográfalaš appellatiivvaid semantihka.

Kárttas Æ5 Neiden leat vuoddoasseappellatiivvat *bávti* ja *oaivi*, ja vel ovtta namas *njunis* buhhtejuvvon *berg*-leksemain. Govvosis 19 leat vuosttaš grádamihhtokárta (Æ5) báikenamat ovdamearkan, mainna lágiin álgoálgosaš sámi nammagearddi vuoddoosit gahčče oktii, go báikenamat jorgaluvvojedje *berget*-vuoddoassin.

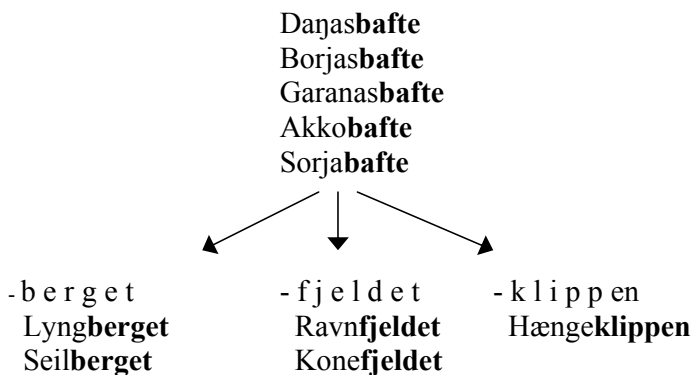
⁵³ Friis lea atnán dán luonddunamahusa hámis *njudne* (Z5) mii livččii dálá čállinvugiin *njutni* (vrd. OLS s.v. *njudne* ja juobe s.v. *Namma* l. *nabma*). Friis orru dulkon nasálagemináhtaid mearrasámegiela hápmiin ja ráhkadan daid vuodul hyperkorrekta konsonántaguovddážiid.

Govus 19. Vuoddoasseappellatiivvat *-bafte*, *-oivve* ja *-njunes* leat gahččan oktii *-berget*-vuoddoassin Æ5-kártta jorgaluvvon báikenamain.

Álgoálgosaš sámegiell namaid vuoddoosit govvidit lokalitehtaid šlájaid čielga erohusaid, muhto dárogieđl báikenamaid vuoddoassejorgalusain dát diehtu lea jávkan, go sihke bávtiide ja iešguđetlágan váriide čujuheaddji luonddunama-husat leat gahččan oktii *-berget*-vuoddoassin.

Nuppe dáfus fas Máttá-Várjjaga kárttain leat ovdamearkkat maiddá das, ahte seamma appellatiiva ii leat jorgaluvvon álo seamma leksemain dárogielas. Ovdamearkka dihte *bávti*-appellatiiva lea jorgaluvvon Æ5-kárttas ovddabealde namuhuvvon *berg*-appellatiivvain, muhto dasa lassin maiddá *fjell*- ja vel ovttá namas *klippe*-appellatiivvinnai. Dákkár loatnanamain jávká álgoálgosaš diehtu oktasaš semantihkalaš sárgosiid birra mii lea váikkuhan sámi namaid vuoddoosiid válljemii, go lokalitehtaide leat biddjojuvvon namat njálmmlálaš árbevierus.

Govus 20. Vuoddoasseappellatiiva *-bafte* lea jorgaluvvon *berget*-, *fjeldet*- ja *klippen*-vuoddoassin Æ5-kárttas.

Vuoddoasseappellatiivan adnojuvvon leksema *klippe* lea synonyma sihke *fell-* ja *berg-*appellatiivii (BMO; NNO s.v. *klippe*). Dán appellatiivii lea dattetge mihtilmas, ahte dat ii leat produktiivvalaš dárogiel báikenamaid vuoddoassin, daningo olles Norgga báikenammaregistaris (SSR) lea dušše fal dát Máttá-Várjjaga dahkunamma čállinhámis *Hengeklippen*⁵⁴. Dán nama lassin leat nammaregistaris dušše guokte olleslavttusnama *Heldersklippaugen* (Hyllestad) ja *Nerklippenvåg* (Lurøy) (SSR). Máttá-Várjjaga *-klippen-*loahppasaš namma ii namalassii oba heivege dárogiela njálmmálaš nammaráju árbevrrui, muhto dán vuoddoasseappellatiivva válljen čájeha maid, man eahpelunddolaš bohtosat jorgalanproseassas dávjá šadde. *-klippen-*vuoddoasi válljemii sáhtttá leat váikkuhan maiddá dat, ahte kártadoaimmahaga jagi 1889 rávvehusain lea *bákti-*appellatiiva jorgaluvvon dušše fal dáinna *klippe-*appellatiivvain (Instr. 1889: 68).

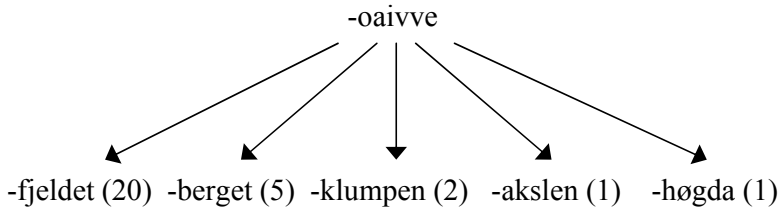
Kártadoaimmahaga vuosttaš nammalisttus lei Æ6 Svanvik *-kártabláddái* evttohuuvon velá *Riššačohkka-*nama jorgalussan *Svovl-klippen* (NGO 1886a). Dát dahkunamma lea loahpalaš kárttas jorgaluvvon *berg-*appellatiivvain, ja namma-bárra lea merkejuvvon kártii vuoliduvvon vugiin: *Svovlbg (Riššačohkka)* (Æ6). Dán loatnamasnai lea adnojuvvon vuoddoasis buhttenappellatiivan dánskkagiela oppalaš tearbma *berg* mii ii govčča sámegiela *čohkka* semantihkalaš sisdoalu.

Friis (NGO 1887) lei namuhan jagi 1887 nammalisttus, ahte *oaivi-*appellatiiva berrešii jorgaluvvot iešguđetlágan appellatiivvaiguin dađi mielde, makkár dat *oaivi* ain lea. Dát Friis evttohus čujuha jura dasa, ahte go dárogielas ii leat *oaivi-*appellatiivii semantihkalaš vástta mii sáhtášii adnojuvvot dahkunamain, de berrešii jorgaleami čoavdit eará kriteraiiguin. Jus sámi nama vuoddoassi lea *-oaivi*, de lea vári jorbbasvuolta leamaš oktan guovddáš iešvuotnan válljedettiin sámi nama vuoddoasi, muhto go dárogielas váilu vástideaddji tearbma, lea *oaivvi* váldo-*mearkkašupmi* rievtti mielde jávkan jorgaleamis.

Sátneirjijstis Friis ii leat oba namuhange *oaivvi* topográfalaš appellatiivan, muhto addá sátnái oktan oppalaš mearkkašupmin man nu bajimus oassi, geahči: 'det øverste af noget, Top, Knap', ja das lea oktan ovdamearkan cealkka: *luoka oaivest læk hærgæk* (OLS s.v. *Oaivve*). Várrenamahusaid semantihkalaš giettis lea *oaivi-*appellatiivvas dattetge dábálaš topográfalaš mearkkašupmin 'jorba várri', ja dan mearkkašumis sátni adnojuvvo maiddá guovtteeasat báikenamaid vuoddoassin (gč. maiddá LAS s.v. *-oi've*).

Loahpalaš Æ5-kárttas lea vuoddoasseappellatiiva *oaivi* jorgaluvvon dárogillii *fell-* dahje *berg-*appellatiivvain. Máttá-Várjjaga eará grádamihhtokárttain leat daid luonddunamahusaid lassin adnojuvvon maiddá *høgd*, *klump* ja *aksel* dárogiel vásttan.

⁵⁴ Dát dárogiel namma lea mearrakárttas, muhto dálá topográfalaš kárttas lea sámegiel namma *Šorjabákti* (2434-4).

Govus 21. Luonddunamahusa *oaivi* dárogiel vástagat báikenamaid vuoddoasseappellatiivan Friis áigge doaimmahuvvon grádamihkkárttain Mátta-Várjjagis. Logut čájehit, gallii guhtege luonddunamahus lea adnojuvvon *oaivvi* vásttan dán kárttain.

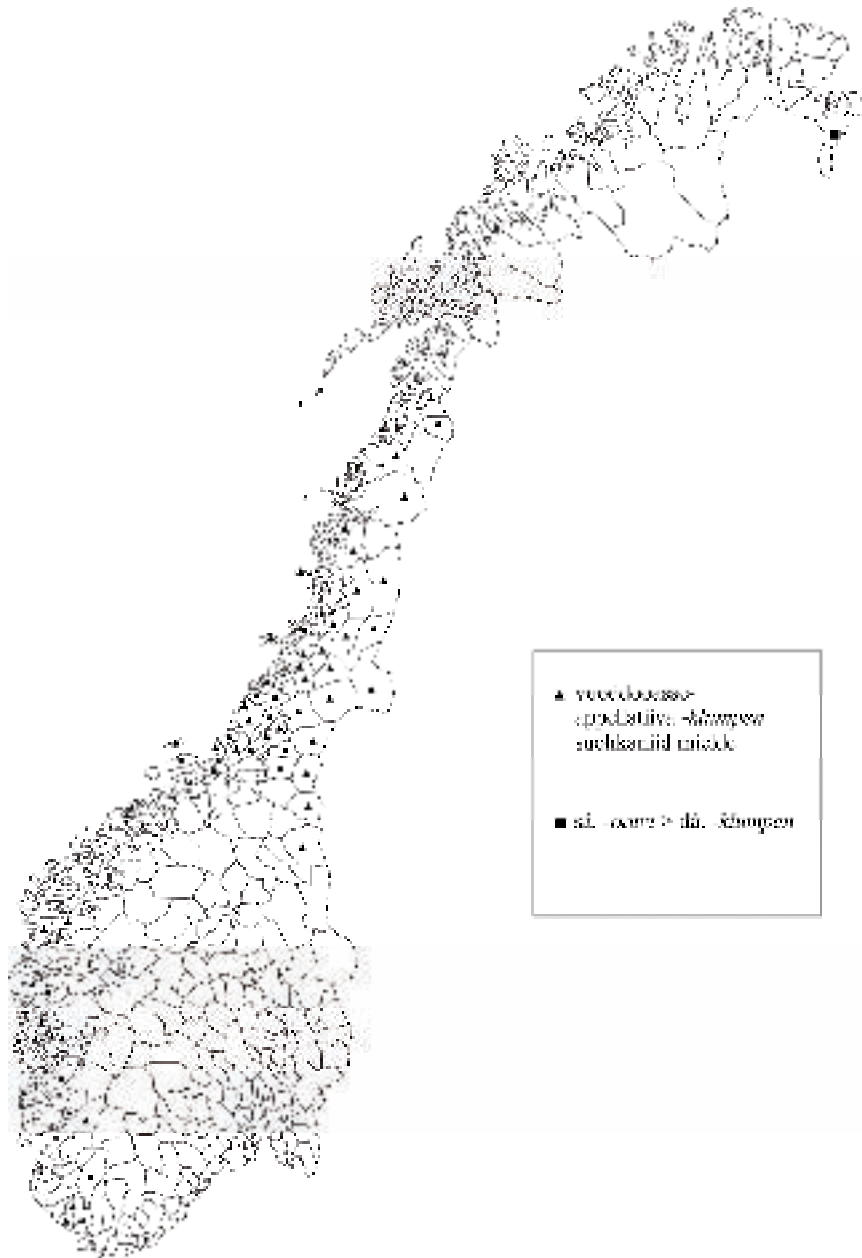
Appellatiiva *fjell* lea dábáleamos *oaivvi* buhttenappellatiiva, ja dat lea adnojuvvon minddarnai ollu namain oppalaččat 'várrái' čujuheaddji appellatiivan nugo 18. govvosisnai čájehuvvui.

Klump-appellatiivva välljen *oaivvi* vásttan ii dávis Finnmárkkus adnojuvvon topográfalaš appellatiivvaid anu, daningo *klump* lea adnojuvvon vuoddoasseappellatiivan davás gitta Oarjelii-Foaldda (dár. Sørfold) rádjai Nordlánddas, muhto das davvelii ii leat *klump* dárogiel nammavuogádahkii gullevaš vuoddoasseappellatiiva (SSR). Lean merken kártii 15 lean merken Norgga báikenamma-registara dieđuid vuodul daid suhkaniid gos dálá nammagearddis leat *-klumpen*-loahppasaš dárogiel báikenamat.

Suopmankárta mielde lea *-klumpen*-vuoddoassi adnojuvvon árbevirolaš dárogiel báikenamaid vuoddoassin Lulli-Vestlándda, Trøndelága ja Nordlándda suopmanguovlluin ja dat lea dábalaš erenoamážit Trøndelágas. Mátta-Várjjaga dahkunamat eai dávis mange láhkai dán suopmanlaš juohkáseami, muhto jorgalusnamaid vuoddoassi välljen čájeha čielgasit dahkunamaid eahpelunddolašvuoda loatnagiela nammavuogádagas.

Kiviniemi (1980a: 69) lea čállán Suoma suomagiela báikenamaid birra, ahte suopmaniidda amas namahusat eai dieđusge leat goassige biddjojuvvon mange báikenammii. Ná lea dilli eará gielaide lunddolaš nammabidjanproseassas, muhto go báikenamat ráhkaduvvojedje diđolaš jorgalemiin nugo sámi guovlluin dahkkojuvvoi, de dát iešalddes čielga navdinuohki ii šat álo čuvvojuvvon.

Nuorta-Finnmárkkku *-klumpen*-namaid duogázin ii leat dárogieala álbmotlaš vuoddu, muhto baicce dat, ahte nammakonsuleanta J.A. Friis lei eret Sogndalas Sogn guovllus. Danin dát namat speadjalastet su suopmanduogáza eaige báikkálaš nammaanu. Sogn guovllus *klump*-appellatiiva gal heivii báikkálaš nammaohppii, muhto Finnmárkkus dát vuoddoasseappellatiiva ii gullan nammavuogádahkii. Dás lea rievtti mielde sáhka lullidárogieala mállesas nammabidjamis aiddo fal seamma láhkai go Frette (1986) lea čilgen Davvi-Romssa ja Finnmárkkku *-anger*-namaid duogáza sirddamálla mielde biddjojuvvon namman.

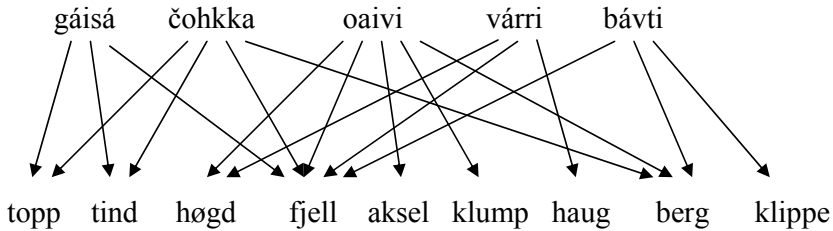
Kárta 15. *Klump* adnojuvvo báikenamaid vuoddoasseappellatiivan Lulli-Vestlánda ja Trøndelága suopmaniin ja Nordlánda suopmaniin gitta Oarjelii-Foaldda rádjai (SSR). Máttavárjjaga *-klumpen-*loahppasaš namat eai gula dán njálmmálaš, suopmanlaš árbevirru, muhto dat leat jorgaluvvon *-oiivi-*appellatiivva vásttan grádamihttokártaide.

Dálá topográfalaš kárttain leat ain guokte 1800-logu loahpas ráhkaduvvon *-klumpen*-loahppasaš dahkunama, namalassii *Haglklumpen* ja *Lyngklumpen* (2333-1). Dát namat jorgaluvvojedje Z7 Krokfjeld -kártii mii almmustuvai 1894. Dán kárttas leat nammabárat čállojuvvon ná: *Haglklumpen* (*Čordnooaivve*) ja *Lyngklumpen* (*Danjasoaivve*). Máтта-Várjjaga *-klumpen*-loahppasaš namaid lassin lei Friis jorgalan maiddái Buolbmága kárta-bláddái (Y4 Polmak) guokte nama dáinna vuodđoasseappellatiivvain, namalassii sá. *Garritoaivve* > dár. *Snauklumpen* ja *Stuoragædgeoaivve* > dár. *Storsteinklumpen*.

Friis lei namuhan nammallisttus (NGO 1887) appellatiivii *oaivi* oktan vejolaš buhttenvásttan maiddái leksema *ås* (boares čállinv. *aas*), muhto dát ii leat adnojuvvon ovttage Æ5-kárta iige earáge su áiggi ráhkaduvvon kárta-bláddiid dárogiel nama vuodđoassin *oaivi*-appellatiivva vásttan. Dan sajis *ås*-appellatiivvain lea jorgaluvvon vuodđoassi *-skáidi* kárta-bláddis Z5 Garsjøen: sá. *Stokmuorskaidde* > dár. *Tørtræaasen* ja sá. *Loddejavrreskaidde* > dár. *Fuglevasaasen*. Seamma jagi (1895) almmustuvvan kárttas Ø5 Jarfjorden leages *skáidi* buhtejuvvon *fjell-* ja *høgd*-appellatiivvain: sá. *Rogjavrreskaidde* > dár. *Gravsjøfjeldet* ja sá. *Guoikkaluobalskaidde* > dár. *Fosstjernshøgda*. Friis lei maiddái namuhan (NGO 1887) dárogiel appellatiivva *haug* oktan *oaivi*-appellatiivva buhttenvejolašvuohtan, muhto ii datge leat adnojuvvon Máтта-Várjjaga kárttain *oaivvi* vásttan. Dan sajis lea kárttas Z5 (Garsjøen) jorgaluvvon sihke *várri-* ja *vaddda*-vuodđoassi *haug*-leksemain: sá. *Vuoddašvarre* > dár. *Sandhaugene* ja sá. *Buškovađđa* > dár. *Smalvashaugene*⁵⁵.

Dákkár buhttenvuogit čájehit, ahte go juo dárogielas eai leat álo vástideaddji luonddunamahusat sáme-giel topográfalaš appellatiivvaide dahjege dárogiel topográfalaš appellatiivvaid mearkkašumit eai vástit sámi luonddunamahusaid sisdoaluide, de daid tearpmaid álge jorgalit iešguđetge láhkai. Dát mielddisbuvttii, ahte dat dárkilis diehtu mii sáme-giel báikenamaid vuodđoosiid appellatiivvain lei, geađui namaid jorgalettiin, go vuodđoosit buhtejuvvojedje mángga láhkai. Vuodđoassin adnojuvvon appellatiivvaid *gáisa*, *čohkka*, *oaivi*, *várri* ja *bávti* buohtastahttin govvošis 22 čájeha, mo sáme-giela vuodđoasseappellatiivvaid álgoálgosaš mearkkašupmejuohkáseapmi rievddai ollásit, go dát luonddunamahusat jorgaluvvojedje iešguđet láhkai dárogillii.

⁵⁵ Dán nammabára vuodđun lea jávrri namma, sá. *Buškojr.* > dár. *Smalvd.* Vada dárogiel namma lea olleslavttus jávrri dárogiel nammii.

Govus 22. Dárogiel luonddunamahusat maiguin vuodđoasseappellatiivvat *-gáisá*, *-čohkka*, *-oaivi*, *-várri* ja *-bávti* leat jorgaluvvon dárogillii Máтта-Várjjaga grádamihhtokárttaid báikenamain.

Álgoálgosaš vuodđoasseappellatiivvaid buhtten mángga láhkai čájeha gal, ahte dárogielas leat dán semantihkalaš giettis maiddá mánggat topográfalaš appellatiivvat, muhto jura daningo dán guovtti giela luonddunamahusaid mearkkašumit eai vástit njuolga nubbi nubái, lea veadjemeahtun gávdat čielga kriteraid maid mielde dárogie la vuodđoasseappellatiiva guđege namas lea välljejuvvon. Orru baicce nu, ahte jorgalanbarggus lea oalle summal dahje soaitáhagas välljejuvvon vástta sáme giel luonddunamahusaide. Dasa čujuha maiddá dat, ahte seamma vuodđoasseappellatiiva lea buhtejuvvon iešguđet láhkai.

Orru leame nu, ahte dárogiel luonddunamahusaid välljemii lea adnojuvvon ávkin kárttaid topográfalaš govva, daningo nammakonsuleanttain ja kártaráhkadeddjiin leat leamaš unnán eará dieđut veahkkín. Dárogiel vuodđoosiid välljemis leat adnojuvvon eará kriterat go álgoálgosaš sámi namaid árbevirolaš nammavuogádahkii vuodđuduvvi nammabidjamis. Jorgalanbarggus ii leat maiddá leamaš mállen njálmálaš dárogie la nammaráđu, daningo dan guovllus ledje ovdeđis unnán váriid buohtalasnamat dárogillii. Nammakonsuleanttaid ja kártaráhkadeddjiid iežaset suopmanduogáš lea maiddá váikkuhan dárogiel nammaráđu hábmemii nugo *-klumpen*-vuodđoosi guorahallan čájehii.

Jagi 1840 rájes lei kártadoaimmahagas maiddá leamaš árbevierrun ráhkadit rávvehusaid kártaráhkadeddjiid váste. Sáme giella namuhuvvui vuosttaš geardde jagi 1889 rávvehusaid 12. čuvvosis (Instr. 1889: 67–73). Das lea sáme giel sániid ja luonddunamahusaid listu. Bajilčállaga mielde listtus leat sánit mat dávjá adnojuvvojit báikenamain, ja dat lea ráhkaduvvon erenoamážit sámi namaid čállimii veahkkín. Dán sátnelisttus leat sáme giel sánit čilgejuvvon dahje jorgaluvvon dárogillii. Go kártanamaid jorgaleapmi álggii 1890-logus, de leat mánggat luonddunamahusat jorgaluvvon eará láhkai go mo dat dáin rávvehusain leat jorgaluvvon. Dát rávvehuslistu adnojuvvoi eanaš kártadoaimmahaga siskkáldas rávan dárkkistit čállinvugiid kárttaid doaimmahettiin. Muhtumin gal orru dattetge jura dán sátnelisttu jorgalusa vuodul välljejuvvon vuodđoasseappellatiiva mii spiehkastii suopmanlaš vuodus, nugo omd. *klippe*-appellatiivva välljen čájehii.

Davvi-Romssa njálmmálaš anu giellakontávttaid dutkamušas lea Aud-Kirsti Pedersen (1988: 83) maiddáid giddden fuomášumi dasa, ahte gielaid semantihkalaš giettit eai vástit njuolga guhtet guoimmiset muhto sáhttet leat latnjalassii. Danin leat muhtumin mánggat appellatiivvat buhtejuvvon ovttain dárogiel vástagiin ja fas nuppe dáfus sáhttet ovttá sámegiellat luonddunamahussii leat mánggat dárogiel vástagat. Das fuolakeahhtá Pedersen (1988: 82) oaivvilda, ahte báikenamain lonemis dárogillii lea čielga tendensa, ahte topográfalaš appellatiivvaid joavkkus dáhpuhuvvá redukšuvdna, mii mearkkaša dan, ahte álgogiela dárkilis semantihkalaš mearkkašupmevuogádat rievdá roavvásat vuogádahkan dárogielas.

Go didolaččat jorgaluvvon dárogiel namain adnojuvvojedje mánggat vuoddoasseappellatiivvat, dat vuohki lahkoni buorebutge luonddunamahusaid appellatiivvalaš anu gielas, muhto dat ii dávistan dan vuogi, mo dárogiela njálmmálaš gielas adnojuvvojedje topográfalaš appellatiivvat oassin báikenammavuogádagas. Maiddáid sámegielas lea nu, ahte jura omd. iešguđetlágan alla eatnamiid dahje váriid semantihkalaš giettis leat eanet namahusat go mat leat adnojuvvon omd. Máttá-Várjjaga guovllu báikenamain vuoddooassin. Dát bohtá das, ahte buot luonddunamahusat mat gielas gávdnojit, eai vealttakeahhtá adnojuvvo báikenamain vuoddooasi posišuvnnas, muhto nammavuogádahkii leat dábalaččat válljejuvvon luonddunamahusaid váldotearpmat maiguin lea vejolaš sirret lokalitehtaid slájaid guovddáš erohusaid. (Vrd. Kiviniemi 1990a: 54, 117–118; 1980a: 69.)

Dát seamma sárggus bohtá čielgasit ovdan maiddáid sámegiela semantihkalaš giettis mii govve golgi čáziid. Appellatiivvalaš anus leat mánga tearpma omd. (*d)eatnu, johka, jogaš⁵⁶, ája ja fielbmá*). Báikenamain mat leat Máttá-Várjjaga kárttain, lea vuoddoasseappellatiivan adnojuvvon dušše fal leksema *johka* mii doaibmá muhtunlágan hyperonyman dahje oppalaš tearbman jura báikenamain vuoddoosiin. Sámegiela appellatiiva *johka* lea buhtejuvvon kártanamain vuoddoosiin *-elven* dahje *-bækken*. *Bekk*-appellatiiva lea adnojuvvon eanaš unna oalgejogažiid vuoddooassin, minddar lea *johka* jorgaluvvon *elv*-appellatiivvain. Njálmmálaš kontávttaid loatnamain lea Aud-Kirsti Pedersen (1988: 96) gávnahan, ahte *elv* lea adnojuvvon sihke stuora jogaid ja unna jogažiid vuoddoasseappellatiivan. Dušše ovttá jorgaluvvon namas su dutkanguovllus Ivgubadas, lea vuoddooassin *bekk*. Dákkár vuoddoasseappellatiivvaid juohku čuovvu čielgaseappot jura sámegiela vuoddooasi válljema. Dát maid čujuha dasa, ahte Máttá-Várjjaga kártanamain vuoddoosiid *-elv* ja *-bekk* juohku ii vástit dárogiela nammavuogádaga vuoddoasseappellatiivvaid juogu.

⁵⁶ Buot dáin tearpmain sáhtášii ráhkadit deminutiivasuorggádusa, muhto *jogaš* lea čielgasit leksikaliserjuvvon ja danin namuhan dan iežas lekseman dás.

7.7 Gielalaš govva mii Máttá-Várjjaga grádamihhto-kártaiguin ráhkaduvvui

Máttá-Várjjaga grádamihhtokártaid báikenamaid jorgalemiin álggahuvvui gielalaš proseassa man boadusin erenoamážit guovtteoasat báikenamaid álgoálgosaš mearkkašupmejuohkáseapmi geađui. Dát sáhtii guoskat báikenamaid mearusosiide dahje vuodđoosiide, muhto kárttain leat maiddái dahkunamat main sihke mearus- ja vuodđoosiid álgoálgosaš semantihkalaš erohusat rivde. Čuovvovaš govvosii lean čohkken vugiid, mo Máttá-Várjjaga kártnamain sámi namat lonejuvvojedje dárogillii.

	mearus- ja/dahje vuodđoosi jorgalanvuohki	álgoálgosaš sámi namat	jorgaluvvon dárogiel namat
1.	$\begin{array}{l} \text{MO}_{S1} \searrow \\ \text{MO}_{S2} \nearrow \end{array} \text{MO}_d$	$\begin{array}{l} \text{Aitteguorjavrrre (Æ5)} \searrow \\ \text{Gædgenjallajavrre (Æ6)} \nearrow \end{array}$	<u>Stabursvandet</u>
2.	$\begin{array}{l} \text{VO}_{S1} \searrow \\ \text{VO}_{S2} \nearrow \end{array} \text{VO}_d$	$\begin{array}{l} \text{Alddooaivve (Æ5)} \searrow \\ \text{Alddočokka (Æ5)} \nearrow \end{array}$	Simle <u>fjeldet</u>
3.	$\begin{array}{l} \nearrow \text{MO}_{d1} \\ \searrow \text{MO}_{d2} \end{array} \text{MO}_s$	$\begin{array}{l} \nearrow \text{Garddegoppe (Æ5)} \\ \searrow \text{Garddejavrre (Z5)} \end{array}$	<u>Gierde</u> bugten <u>Gars</u> sjøen
4.	$\begin{array}{l} \nearrow \text{VO}_{d1} \\ \searrow \text{VO}_{d2} \end{array} \text{VO}_s$	$\begin{array}{l} \nearrow \\ \searrow \end{array} \text{Roavvevarre (Æ6)}$	Brand <u>fjeldet</u> Brand <u>shaugene</u>
5.	$\begin{array}{l} \nearrow \text{MO}_{S1} + \text{VO}_{S1} \\ \searrow \text{MO}_{S2} + \text{VO}_{S2} \end{array} \text{MO}_d + \text{VO}_d$	$\begin{array}{l} \nearrow \text{Biekkančokka (Æ6)} \\ \searrow \text{Fallenjunes (Æ5)} \end{array}$	<u>Haukberget</u>

Govus 23. Sámi báikenamaid mearus- ja vuodđoosiid semantihkalaš erohusat dahkunamaid ektui. Govvosis leat gessojuvvon oktii sierra vuogit, mo sámi namaid mearus- ja vuodđoosiid mearkkašumit sáhtte rievdat lonenproseassas. MO = mearusosi, VO = vuodđoosi; S, S1, S2 = sáme giela nammaelemeanttat; d, d1, d2 = dárogiela nammaelemeanttat.

Kárttain leat jorgaluvvon namat mat čájehit, mo álgoálgosaš nammaráju mearkkašupmeerohusat sáhtte jorgalettiin gahččat oktii, jus goappatlágan mearusoasit (1) dahje vuoddoasit (2) jorgaluvvojedje ovttá láhkai. Nuppe dáfus fas sáhtte seammalágan báikenamaid mearkkašumit juohkásit, go seamma nammaelemeantta sisttisoalli mearusoassi (3) dahje vuoddooassi (4) jorgaluvvui iešguđet láhkai. Máttá-Várjjaga dahkunamain leat maiddái ovdamearkkat, ahte báikenamat main lei álgoálgosaš sámi nama mearusosiid ja vuoddoosiid gaskkas erohus (5), jorgaluvvojedje nu, ahte namat gahčče oktii ja jorgalanboadusin lei ovttalágan namma dárogillii.

Dákkár jorgalanvuogit dagahedje, ahte loatnanama semantihkalaš motivašuvdna dulkojuvvui hui loažžadit, iige loatnanamaid ulbmilin oba leange dávistit guovllu álgoálgosaš nammavuogádaga, muhto dušše ollašuhttit dan ulbmila man guovddáš eiseválddit ledje mearridan, namalassii ráhkadit sámi guvlui dárogiel nammaráju.

Daningo mearusoasis ja vuoddooasis leat iežaslágan doaimmat báikenamas, de seamma álgoálgosaš sániid sáhtte jorgalit iešguđege láhkai dađi mielde, leigo dat mearus- vai vuoddooassin. Mearusoasis ledje eanet vejolašvuodát go vuoddooasis jorgalit sámeviel tearpmaid omd. substantiivvain, adjektiiivvain, veabahámiin dahje omd. adjektiiivva ja substantiivva ovttastumiin. Vuoddooasseposišuvnnas eai lean vejolaččat buot dát seamma jorgalanvuogit, muhto vuoddooassái galggai válljejuvvot mii nu topográfalaš appellatiivvaid. Omd. Luonddunamahussii *ruovddáš* ii leat vástideaddji tearbma dárogielas, muhto mearusoasi posišuvnnas sámeviel appellatiiva lea jorgaluvvon adjektiiivva ja substantiivva ovttastumiin mas šattai lagamustá dárogieala appellatiivvalaš čilgehus sámi luonddunamahusa mearkkašumis: *Ruovdašjavrra > Trangdalsvandet (Z5)*. Seammalágan jorgalanmáalle ii livčče lean vejolaš vuoddooasseposišuvnnas.

Maiddái eará appellatiivvain go luonddunamahusain leat erohusat das, leatgo lonejeaddji gillii leksikaliserjuvvon seamma tearpmat vai eai, ja dát váikkuhii báikenamaid jorgalepmái. Jagi 1887 nammalisttus (NGO 1887) lea Friis evttohan sámi nammii *Čabbalanjas-oaivve* dárogiel jogalusa *Smuk Birkekrat-Høiden*. Dán nama mearusoasis lea geahččaluvvon buhttet tearbma *lánjas* appellatiivvalaš čilgehusain *birkekratt*, daningo dárogielas váilu tearbma mii vástida sámeiegala *lánjas*-terbmii. Dán jorgalusevttohusii lea sihkkarit váikkuhan maiddái dat, ahte kártadoaimmahaga rávvehusain (Instr. 1889: 70) lea *lánjas* jorgaluvvon dárogillii 'krat, ungskov af birk'.

Loahpalaš Z5-kártii lea *Smuk Birkekrat-Høiden* dulkojuvvon viidáseappot dárogillii, ja namman lea kártii biddjojuvvon *Fagerbjørkhøgda*. Sámeiegala *lánjas* lea dál buhttejuvvon ovttaskas soahkái čujuheaddji sániin *bjørk*. Danin nama lonemis lea dáhpáhuvvon *pars pro toto* -vuogi mielde semantihkalaš buhtten, go oassi – namalassii ovttaskas soahki (dár. *bjørk*) – gokčá ollisvuoda mearkkašumi mii *lánjas*-sánis lea. Kártta namma *Fagerbjørkhøgda* lea deavdán buorebut dáro-

giela nammaoahpalaš gáibádusaid go namma *Smuk Birkekrat-Høiden*, muhto semantihkalaččat dát dahkunamma lea gáidan guhkás álgoálgosaš sámi namas.

Mearusoasi man nu nammaelemeantta ellipsa lei maiddái vuohki mii adnojuvvui dahkunamain čoavdit sáme- ja dárogiel báikenamaid mearusosiid struktuvraerohusaid. Jus man nu sámeziel mearusoasi ráhkadusa lei veadjemeahttun buhttet daninassii dárogillii nu ahte jorgalanboadus livččii lean dohkálaš dárogiel nammaoahpa prinsihpaid mielde, lea jorgaleami váttisvuolta dávjá čovdojuvvon nammaelemeantta ellipsain.

Dákkár nammavuogádagaid erohussii gullelaš ovdamearka lea sámeziela postposišuvdnaráhkadus báikenamas *Roggesistejavrre* kártaabládís Z5. Sámi namma lea jagi 1887 listtus mas kártadoaimmahat lea sihtan namaid jorgalus-evttohusaid nammakonsuleanttas. Listtus lea jorgalusevttohusan *Grav(i)-Sjøen*, muhto daningo dákkár mearusoassi livččii lean dároziela nammaoahpa vuostá, lea Friis čilgen nama vel ruođuid siste ná: *Sjø nede i en Fordybning* (NGO 1887). Dát struktuvraváttisvuolta lea loahpalaččat čovdojuvvon ellipsain, ja kártii Z5 lea dárogiel namman merkejuvvon *Gravvd* mas mearusoasi semantihkalaš motivašuvdnan lea biddjojuvvon sá. *rogge* > dár. *grav*. Ellipsa dagaha dán loatnanamas maiddái syntávssalaš mearkašupmeerohusa, daningo álgoálgosaš postposišuvdnanamas lea lokála mearkašupmi 'jávri mii lea rokki siste'. Loatnanama mearkašupmin lea buorebutge iešvuolta 'jávri mas lea roggi dahje hávdi'.

Sámi nama mearusoasis sáhtta leat maid báralaš diŋggaid nuppi bárii čujuheaddji goallostupmi masa ii leat dározielas vástideaddji goallossátni. Dákkár báikenama mearusoassi lea jávrii namas *Gistabæljavrre* (Z5). Jagi 1887 jorgalanlisttus lei Friis evttohan dán nammii elliptalaš jorgalusa *Hanske-Vandet* mas nama gaskalađđasa ellipsain čovdojuvvui jorgalanváttisvuolta (NGO 1887). Loahpalaš Z5-kárttas dárogiel nama mearusoassi lea rievdaduvvon hápmái *Vantevd*. Ellipsa lassin lea maiddái *gista*-sátni rievdaduvvon lonenproseassas *hánska*-evttohusas *fáhccan*.

Ellipsa lea minddarnai adnojuvvon Máttá-Várjjaga kártanamain čoavddusin erenoamážit dalle, jus man nu sámeziela nammaelemeantta eai leat sáhttán dahje máhttán jorgalit. Æ5-kárta *Gæččemannjargga* jorgaleapmi *Endeneset*-hápmái lea mihtilmas ovdamearka das, mo ellipsa čovddii váttis nammaelemeantta buhttema.

Máttá-Várjjaga kártanamain eai leat máŋga loatnanama maidda livčče epeke-segehtalaččat lasihuvvon nammaelemeanttat. Kártaabládís Æ6 lea dattetge *Hammerfeldet*-namma mii lea epeke-segehtalaččat ráhkaduvvon sámi nama vuodul. Dán nama lonenproseassa lea ná: sá. *Váhčir* > sá. *Veahčir* > dár. *Hammer* + *ffeldet*. Dároziela nama vuolggasadjin lea rievtti mielde ovttaoasat sámi namma *Váhčir* mii lea kártaabargguid olis dulkojuvvon boastut *veahčir*-appellatiivvuodogin ja sámi namma čuožžu Æ6-kárttas hámis *Væččer*. Dán dulkojumi vuodul lea jorgaluvvon dárogillii nammahápmi *Hammer*- ja dasa lasihuvvon epeke-

gehtalaš vuodđooassi *-ffjeldet*. Rievtti mielde lea *Váhčir*⁵⁷ ~ *Hammerffjeldet* friddja nammabárra, muhto namaid giedahallan kárta bargguin čájeha, ahte *Hammerffjeldet*-nammii lea leamaš mállen boastut dulkojuvvon namma *Veahčir*. Jus dán nama atná vuolggsadjin, de sáhtá dárogiela nama dulkot semantihkalaččat motiverjuvvon epeksegehtalaš nammaloatnan.

-klumpen-loahppasaš namain lea nammabárra *Hagklumpen* (*Čordnooai*ve) (Z7-kárttas) erenoamáš maiddáí namaid mearusoasi dáfus, daningo dárogiel nama *Hagklumpen* mearusoasi ii sáhte gal njuolga čilget sámi nama mearusoasi vuodul ráhkaduvvon loatnanamman. Go juo lokalitehta lea meahcis Anárjávrrri nuorttadavábealde⁵⁸, lea dattetge čielggas, ahte dárogiel nammii ii sáhte leat leamaš ovddežis miige árbevieruid, muhto dat ferte leat ráhkaduvvon sámi nama vuodul.

Sámegiellá sáni *čordno* mearkkašupmi lea leamaš amas iige omd. duon áiggi sátnegirjiinge leat leksemii miige čilgehusaid⁵⁹. Mearusoasi dulkoma vuodđun lea biddjon davvisámegiellá sátni *čuorpmas* man mearkkašupmi lea dárogillii 'hagl' (vrd. OLS s.v. *Čuormas*; gč. maid LSFN: 13). Áidna oktavuoha orru leame *čordno*- ja *čuormas*-leksemaid álgofonemaid sullasašvuoha. Dán nama mearusoasi jorgalanvuohki spiehkasta dan dihte čielgasit Máttá-Várjjaga kártanamaid mearusosiid jorgalanmetodas masa lei mihtilmas, ahte semantihkalaččat motiverjuvvon loatnaleksemat bisso dábálaččat seamma semantihkalaš gielti siskkoabealde go masa álgoálgosaš sámi namma gulai. *Hagl*- mearusoasi jorgalusa duogážin lea vuos válljejuvvon áibbas eará leksema fonehtalaš lagašvuoda vuodul (*čordno* ~ *čuormas*) ja de easkka lea semantihkalaš motivašuvdna ollašuhthtojuvvon jorgaluvvon loatnanamas.

Dáinna lágiin válljejuvvon heivehanvuohki sáhtá maid čujuhit dasa, ahte dát jorgalusnamma ii livčče nammakonsuleantta evttohus, muhto baicce kárta-doaimmahagas sátnegirji vehkiin ráhkaduvvon dahkunamma. Seammalágan soaitáhagas válljejuvvon jorgalanvuodui čujuha Bergsland dan seamma áiggi kárta-bargguin Lulli-Sámis, go omd. *Ekkotinden* jorgaluvvui davvisámegiellá rekonstruerejuvvon nammahámi *Skanjatakkenčokka* vuodul. Lullisámegiella álgoálgosaš namma lei *Skaanjehtahke(n-tjahke)* mas *skaanjeh*-sáni mearkkašupmi

⁵⁷ *Váhčir* lea substráhttanamma (Aikio, A. 2004: 18).

⁵⁸ Mattus (2000: 310) mielde dát lea anáraš namma ja adnojuvvo mánggaidlogu hámis *Čurnáuváivih*.

⁵⁹ Nammačoahki mearusoasis árvaluvvo leat boares anáraš olbmonamma (Mattus 2000: 310). Qvigstad ovttaštáhtá mearusoasi fas adverbii *čordna* (LSFN: 13; vrd. KN s.v. *čor'dnâ*; SSS s.v. *čortnas*). Dán oaiivi badjel lea gessojuvvon Suoma ja Norgga riikarádji, ja namma gullá nammačoahkkái man eará namat leat Suoma bealde. Dát namatges leat čállojuvvon Z7-kártii belohakkii heivehuvvon loatnanamman *Tshurnovuono* ja *pitkä Tshurnojärvi*, ja sámi namat leat jaskkodahttojuvvon. 1900-logus leat dát loatnanamat heivehuvvon ain viidáseappot suomagiella fonotávssa mielde *Surnu*-hápmái (Mattus 2000: 309–310.)

lea 'sarváid čorvviid skilaheapmi ragatáigge' (Bergsland 1991: 19)⁶⁰. Goappáge ovdamerkii lea mihtilmas, ahte dárogiela mearusoassái válljejuvvui leksema nu, ahte dahkunama navdinágga orui logalaš dahje vejolaš (*hagl, ekko*), mii dagai álkibun dohkkehít dákkár namaid dárogiela nammageardái.

⁶⁰ Bergsland – Magga sátnegirjjiis (1993 s.v. *skaanjehtahke*) lea *skaanjehtahke* mearkkašupmin addojuvvon ieš sarvvis 'grarein som sláss (under brunsten)'.

8 Namaid dáruiduhttin joatkašuvvá Unjárggas

8.1 Sirdáseapmi J.A. Friis áiggis J.K. Qvigstad konsuleantadoibmii

Mátta-Várjjaga grádamihttokárttat addojuvvojedje olggos jagiid 1893–1895 áigge. J.K. Qvigstad lei bargagohtán báikenammakonsuleantan goit juo jagi 1894, muhto daningo Mátta-Várjjaga kártaid nammadoaimmaheapmi lei álgán 1880-logu loahpas, dán guovllu kártaid sámi namaiguin barggai J.A. Friis. Qvigstad reivves (1894a) kártadoaimmahakkii guovvamánus 1894 son namuhii dattetge golbma Mátta-Várjjaga kártaibládi mat ledje leamaš sáddejuvvon sutnje: Eidfjeld, Svanvik ja Gravefos mat almmustahttojuvvojedje jagi 1894 kártaibláddenamaiguin Z7 Krokfjeld, Æ6 Svanvik ja Æ7 Vaggatem. Qvigstad čujuhii reivvestis dan prinsihpalaš váttisvuhtii mii čatnasii sámi namaid jorgaleapmái dárogillii aiddo fal danin, go báikenamaid leksikálalaš elemeanttaid sisdoaluid dulkon lei váttis dahje mángga dáhpháhusas veadjemeahttun. Danin su mielas ii oba sáhttánge báikenamaid álo jorgalit. Qvigstad (1894a) čálii dán problematihka birra ná:

At udfinde Betydningen af Stedsnavne er jo i alle Sprog vanskeligt, særlig i Lappisk forekommer der i Stedsnavnene mange Ord, som ellers ikke er bevarede i Sproget, og som derfor ikke kan oversættes.

Dákkár namat dahje nammaelemeanttat sáhttet leat maiddái substráhtat, nugo Mátta-Várjjagis omd. *Váhčir*, *Uvdu* ja *Báhttervárri* (gč. dárkileappot Aikio, A. 2004). J.K. Qvigstad ii dan áigge vel čujuhan báikenamaid vejolaš substráht-taduogáži, muhto giddehii kártadoaimmahaga fuomášumi dattetge namaid didolaš jorgaleami problematikkii.

Viidáseappot seamma reivves Qvigstad (1894a) fuomášuhtii, ahte kártaid leat maiddái boasttonamat ja čálii:

De lappiske Stedsnavne, der anføres paa Kartet, stemmer, som det vil sees af mine Anmerkninger, ikke altid med de Optegnelser, jeg sidste Sommer gjorde i Sydvaranger. Ved de norske Oversættelser af de lappiske Stedsnavne er der intet at bemerke, forudsat at de lappiske Stedsnavne er riktige; dog forekommer Oversættelsene mig undertiden dristige, som jeg heller vilde have sat Betydningen som ukjendt.

Qvigstad reivves bođii ovdan, ahte son lei ieš leamaš Mátta-Várjjagis čoaggime báikenamaid ja daid jearahallamiid vuodul oaivvildii, ahte muhtun sámi namat ledje čállojuvvon boastut kártaide. Dát dilli čujuha jura dasa, ahte go Friis lei

ovdal bargan nammalisttuguin, sus ledje ovddimustá leamaš dušše dat nammadieđut maid kártadoaimmahaga soalddátkartográfát ledje dan guovllus čoaggán ja čállán sámegiela máhtu haga. Dát lea goit okta sivva, manin konsuleanta soittii evttohan boasttonama. Jagi 1894 reivvestis Qvigstad vel namuhii, ahte dárogiel namat ledje riehta jorgaluvvon, go fal juo sámi namat ledje álggos riehta merkejuvvon.

Go juo Qvigstad geažidii, ahte sámi namat eai lean álo riehta, de son soittii čujuhan dakkár namaide nugo omd. *Lassosjøberget* (Ø5) ja *Hammerfeldene* (Æ6) mat ledje boastut dárogillii jura danin, go sámi namma lei álggos boastut dulkojuvvon. *Lassosjøberget*-nama duogázin lei sámi namma *Suopjavrreoaivve* mas mearusoasi *suop-* čujuha *suohpa-* iige *suohpan*-sátnái⁶¹ (sá. *suohpan* > dár. *lasso*). Nu maiddá *Hammerfeldene* lei šaddan boastut go várreguovllu sámi namman lei álggos boastut dulkojuvvon *Veahčir* iige *Váhčir*. Qvigstad cuoiggui velá dan, ahte jorgalusat ledje mángii ilá duostilat ja evttohii baicce, ahte dakkár namaid sadjái livččii goit son merken nama mearkkašumi dovdameahhtumin.

Æ7 Vaggatem -kárttas lea Qvigstad kommenteren namaid *Čævessuolo*, *Ruškejavrre*, *Gaddoluobal* ja *Bossojavrre*. *Čævessuolo* lei su dieđuid mielde nuortalaš hámis *Savve-suola* ja *Savosuolo* Norgga sámiid nammaan mielde. Dáid namaid son lei jorgalan *Stilvasholmen* dahje *Lonholmen*. Jagi 1894 almmustahttojuvvon kárttas lea sámi namma *Čævessuolo*. Tanner (1929: 130–131) dieđuid mielde lei dán báikki namma *Cievve'suelo*, ja dat gulai Báhcaveaji siidda Feodotofaid ja Jefim Titoff bearraša čakčabáikái ain jahkečuodi molsuma áigge. Seamma kárta-bláđi manjit veršuvnnas (1951) lea sámi nama sajis sullo namman *Skoltehl*. Sámi báikenamma lea dál jaskkodahttojuvvon, muhto dárogiela nama navdinágga čujuha ain sullo nuortalaš historjái.

Ruškejavrre-namma lea Qvigstad dieđuid mielde *Ruččejavrre*, ja son lea čállán dán nama buohta, ahte dan mearkkašupmi lea dovdameahhtun. Kárta-bláđi ráhkadeapmái gullelaš nammalisttus lea sámegiel namman álggos evttohuvvon *Ruškejavrre* ja dan jorgalusnamman dárogillii *Brunsimlevandet* (NGO 1893). Friis sátnegirjijis lea *ruški*-substantiiva jorgaluvvon dárogillii 'Rensimle med graabrune Haar'. Dán vuodul lea heivehuvvon dárogiel nama mearusoassái nominála ovtastupmi *brunsimle* (OLS s.v. *Ruške*). Maiddá dát jávri gulai seamma nuortalaš bearrašiid čakčabáikái go *Cievve'suelo*. Tanner (1929: 131) mielde jávri namma lei *Ruččjaur*.

Vuosttaš Æ7-kárttas lea sámi namman čállojuvvon *Ruskejavrre*, ja kárta-bláđi manjit deaddileamis (1951) lea sámi namas ráhkaduvvon dárogiel dahkunamma belohahkii heivehuvvon hámis *Ruskvatn* ja álgoálgošaš sámi namma lea jaskkodahttojuvvon eret. Dán loatnanama mearusoassi lea homonymalaččat

⁶¹ *Lassosjøberget* lea J.A. Friis jorgalus, ja son orru minddarnai ipmirdan *Suohpa*-namaid sisttisdoallat *suohpan*-appellatiivva, daningo son lea jorgalan maiddá Deanu *Suohpanjårgga* dárogillii *Lassonesset* girjijistis gonagas Oscara mátkki birra (1874: 111).

gahččan oktii dárogiela *rusk*-leksemain (vrd. dár. *rusk* 1. 'stort eksemplar av noe'; 2. 'avfall, rask, bøss'; 3. 'nedbør og vind'; adj. 'gal, skjør') (BMO s.v. *rusk*). Qvigstad evttohan *Ruččejavrre*-hápmi ii váldojuvvon vuhtii kártadoaimmahagas. Dálá topográfalaš kárttas (2333-2) lea dárogiel namma rievdaduvvon juo ollásit, go kárttas lea nammahápmi *Ruskebuska*. Oarjjabeale njárggas lea suomagillii vári namman kárttas *Rutsivaara*. Dát belohakkii heivehuvvon loatnanamma čujuha dasa, ahte nammačoahki álgoálgosaš sámi nama mearussoassi lei *Ručč(e)*- nugo maddái Qvigstad lei evttohan.

Gaddoluobal-nama mearussoassi berrii Qvigstad (1894b) mielde divvojuvvot hápmái *Gadde*-, ja dán nama jorgalussan son evttohii *Strandtjernet*. *Æ7*-kárttas lea goit dárogiel namman čallojuvvon *Hasetjernet* mii lea maŋŋá vel viidáseappot normerejuvvon *Hasetjørna*-hápmái (1951). Dán dahkunama mearussoassi lea semantihkalaš loatna *Gaddoluobal*-namas (vrd. *gáddu* 'hase'). Dálá topográfalaš kárttas lea nammabárran dárogillii *Gáddoluobbala* vuodul jorgaluvvon namma *Hasetjørna*, muhto sámi namma lea divvojuvvon hápmái *Gáddeluoppal* (2433-4). Davvisámegiela nammahápmi lea rievtti mielde belohakkii heivehuvvon loatna nuortalaš namas, daningo nuortalašgiela *gáddu* (sáN. *kádd*) lea heivehuvvon davvisámegielas *gáddi*-appellatiivii.

8.1.1 Qvigstad oainnut Norgga nammapolitihka birra

Generálarádi kapteinna reivves (Eckhoff 1899) Qvigstadii jagi 1899 kapteaidna čujuhii sudno ságastallamii mas Qvigstad lei kommenteren ee. Njávdáma grádamihhtokártta dárogiel nammajorgalusaid, daningo kártta namain eai lean buot riehta jorgaluvvon. Kártadoaimmahat sidai Qvigstad mearkašumiid Njávdáma kártii. In leat gávdnan kártadoaimmahaga arkiivvas makkárga dieduid Qvigstad konkrehta kommentárain. Dát reivelonohallan čájeha, ahte nammakonsuleantaáiggis álggus J.K. Qvigstad ságastalai kártadoaimmahagain ja Generálarádi soalddátkartográfaiquin báikenamaid jorgaleapmái laktáseaddji prinsihpalaš váttisvuodaid birra.

Jagi 1899 Qvigstad čállin reivves K.B. Wiklundii son kritiserii Norgga kártadoaimmahaga vuogi gieđahallat sámi báikenamaid ja mo dakkár kártapolitihkka buvtii váttisvuodaid.

At revidere lappiske Stedsnavne efter Landmaalernes Optegnelser er et uhyggeligt Arbeide. Siden Professor Friis blev arbeidsudygtig, har vor geografiske Opmaaling plaget mig med at læse Korrektur paa de lappiske Navne paa dens Karter. Jeg har forestillet Opmaalingens Chef, hvilke Vanskeligheder det frembyder, og Navnene paa Karterne bliver da derefter. Norrbottens Kartverk har dog de lappiske Navne langt mere korrekt og ikke saa forvanskede som vore Landmaalers Originalkarter. En Undtagelse gjør Torne Lappmark, hvor de lappiske

Navne som oftest anføres saaledes som Finnerne udtaler dem. Jeg har gennemgaaet endel af disse Navne med lapper fra Karesuando og Jukkasjärvi.

Su oainnu mielde Ruota beale kárttain ledje sámi báikenamat rievttabut čállojuvvon, earret dain Durdnosa Sámi guovlluin gos sámi namat ledje čállojuvvon suomagiela loatnahámiid mielde. Qvigstad moittii Norgga didolaš nammariyvadanpolitihka ja oaivvildii, ahte kárttaid namat čájehedje daid váttisvuodaid čuovvumušaid maid dákkár politihkka buvttii mielddis. Vaikko Qvigstad lei kritihkalaš dan vuohkái, mo sámi namat dáruiduhttojuvvojedje kártabargguid oktavuodas, son dattetge doaimmai kártadoaimmahaga nammakonsuleantan nuppelohkái jagi.

8.1.2 Kártabarggut joatkašuvve Várjjagis ja Deanus

Kártadoaimmahaga arkiivvas leat diedut, ahte J.A. Friis lei giedahallagohtán Unjárgga ja Buolbmága guovllu báikenamaid (Friis 1893). Qvigstad jotkkii dán barggu ja oaččui gielalaš guorahallamii kártaabláđiid Z4 Nesseby ja Y4 Polmak báikenamaid ovdal go kárttat gárvejuvvojedje.

Buolbmága (Y4) kárttas leat ain muhtin sárgosat mat čujuhit Friis áiggi jorgalanvugiide nugo omd. vuodđooasseappellatiivva *oaivi* buhtten dárogiela *klump*-appellatiivvain, sá. *Garritoaivvi* > dár. *Snauklumpen* ja sá. *Stuoragædgeoaivve* > dár. *Storsteinklumpen* dahje maiddá *hoved*-appellatiivvain, sá. *Gævnjesoaivvesuolo* > dár. *Foshovedholmen*.

Jagi 1895 Qvigstad (1895a) čálii kártadoaimmahakkii, ahte son lei geasi 1893 Várjjat-mátkki áigge guorahallan maiddá *báikenamaid* ja dan dihte son lei dál sáhttán sáddet albma láhkai giedahallojuvvon nammamateriála: ”har jeg denne Gang kunnet levere en ordentlig Revision af Navnene”, nugo son ieš čálii. Unjárgga kártta namaiguin ledje bargan juo guhkit áigge, daningo dárogiel nammakonsuleanta Oluf Rygh lei sádden juo jagi 1892 ovttá nammalisttu kártadoaimmahakkii, ja bargu joatkašuvai ain 1890-logu gaskkamuddui (Rygh 1892). Qvigstad jotkkii Unjárgga kártaabláđi nammaguorahallamiid J.A. Friisa maŋhá. Unjárgga grádamihhtokárta almmustuvai jagi 1900.

8.2 Jagi 1895 kártanammanjuolggadusat ja eanavuovdinlága lálhkaásahusat

Kártadoaimmahaga detálljamihtideami rávvehusaide lasihuvvojedje jagi 1895 vuosttaš geardde njuolggadusat⁶², mo sámi báikenamaid galggai gieđahallat ja jorgalit. Rávvehusaid 19. § 6. čuoggás čuoččui ná:

Hvor lappiske navne forekommer, må der lægges vægt på at få også det norske navn eller oversættelsen af det lappiske opgivet på s t e d e t. Det norske navn påskrives som hovednavn med det lappiske navn i parentes og med skrift uden tryk.
(Instr. 1895: 23; deattuhus álgoteavsttas)

Govus 24. Jagi 1895 kártarávvehusas čavgejuvvojedje jagi 1886 báikenamaid dáruiduhttimii guoskevaš njuolggadusat.

Dát njuolggadusat vuodđuduvve kártadoaimmahaga reivves jagi 1886 namuhuvvon njuolggadusaide mat ledje adnojuvvon Friis áigge vuodđun báikenamaid gieđahallamii (NGO 1886b). Dál deattuhuvvui vel čielgaseappot go ovdal, ahte kártaráhkadeaddjit galge jearahallat maiddái dárogiel namaid. Ođas lei maiddái mearrádus, ahte sámi namma galggai jorgaluvvot jearahallanguovllus. Seamma lálhkai go ovddit njuolggadusainnai berrii dárogiel namma merkejuvvot kártii váldonamman ja sámi namma vulobeallái ruođuid sisa geahppasat bustávaiguin.

Dát njuolggadusat formaliserejuvvojedje kártadoaimmahaga rávvehussan seamma jagi go maiddái Finnmárkku eanavuovdinlálhkii gullelaš lálhkaásahusain geardduhuvvui mihtiduvvon eatnama nammii guoskevaš mearrádus. Jagi 1876 lei lálhkaásahusain vuosttaš geardde mearriduvvon, ahte mihtiduvvon eanaopmodahkii addojuvvo dárogiel namma ja vejolaččat dábálaš sáme- dahje suomagiel namma lasihuvvo ruođuid sisa. Dát seamma njuolggadus geardduhuvvui jagi 1895 lálhkaásahusas:

At den opmaalte Eiendom gives norsk Navn med det muligens gjængse lappiske eller kvænske tilføiet i Parenthes.
(Regl. 1876 § 3 f; 1895 § 3 f.)

Govus 25. Jagi 1895 lálhkaásahusas eanavuovdinlága nammaparagráfa lea seamma go jagi 1876 lálhkaásahusa njuolggadus.

⁶² Bergsland (1991: 19) lea čállán, ahte jagi 1895 rávvehusain eai namuhuvvon matge sámi namaid gieđahallamii guoski prinsihpaid, muhto dain rávvehusain gal leat dákkár njuolggadusat (Instr. 1895: 23).

Eanavuovdinlága nammanjuolggadus mielddisbuvttii jura seammalágan nammagiedahallama go kártanamaid mearrádusatnai. Eanabihtáid namaid buohta ii mearriduvvon, ahte adnojuvvošii dat dárogiel namma mii livččii leamaš anus muhto das baicce namuhuvvui, ahte eanabihttái galggai biddjojuvvot dárogiel namma. Dát mearkkašii namalassii, ahte jus juo eanaopmodagas dahje ássanbáikkis ii lean ovddežis dárogiel namma, de juo 1870-logu mearrádusa rájes dakkára galggai ráhkadit. Dát láhkaásahus dávistii dan gielalaš dili mii eanaš guovlluin Finnmárkkus lei, namalassii ahte eatnamiin ja ássanbáikkiin eai lean ovddežis árbevirolaš dárogiel namat, muhto eiseválddiid diđolaš politihkain dakkáriid ráhkadišgohte dás duohko.

Sihke kártanamaid ja eanaopmodagaid namaid njuolggadusain adnojuvvui seammalágan vuohki merket báikenamaid: dárogiel namma merkejuvvui vuosttažin dahje bajimussan ja sámi namma dan vulobeallai ruođuid sisa. Dáinna lágiin sihke eanahálddašan- ja kártaeiseválddit atne ovttalágan diđolaš toponymalaš vuolideami vuogi guovddáš toponymalaš strategiijan.

8.3 Báikenamat toponymalaš gova hábmeme Unjárgga kártabládis

8.3.1 Sámi namaid merken kártabargguid nammalisttuide

Čuovvovaččas guorahalan erenoamážit Unjárgga guovllu grádamihhtobarggu proseassa ovdamearkan das, mo Friis áiggi álggahuvvon kártanamaid dáruiduhttin joatkašuvai Qvigstad konsuleantaáigge. Kártaráhkadeapmi geavai Unjárggas 1890-logus, ja loahpalaš kárta Z4 Nesseby addojuvvui olggos jagi 1900. Friis áigge ledje báikenamat čállojuvvon dábálaš listun, muhto jahkečuođi molsumis lei kártadoaimmahagas juo sierra skovvi masa nammakonsuleanttat devde nammadieđuid. Qvigstad evttohan sámi namaid normeremat ja dárogiel jorgalusat leat dákkár skoviin. Nu maiddái dárogiela nammakonsuleanta čálii iežas kommentáraid dákkár nammalisttuide (gč. govvosa 26).

Go Qvigstad jorgalii sámi nama dárogielli, son dábálaččat čálii dárogiel nama ovddabeallái ”bet.”, namalassii *betydning* ’mearkkašupmi’, omd. *Suolojavrrre*, bet. *Holmvandet*. Jus son ii máhtán dahje sáhtán jorgalit sámi nama, dalle som dábálaččat čálii ”bet. u[be]kjendt” ’dovdameahtun mearkkašupmi’, omd. ”*Galššajokka*, Bet. ubekjendt”. Dát merkenuohki sáhtii lean maid čádjidahti, daningo dáinna seamma merkemiin son muhtumin čilgii dakkár dahkunamaid maid mearusoasi lei guđđojuvvon heivetkeahtá nugo omd. ”*Rukkočokka*, bet. *Rukkotinden*”. Dárogiel nama *Rukkotinden* mearusoasis ii lean moge sáhka sámi nama mearusoasi appellatiivvalaš mearkkašumi vástideaddji mearkkašumis, muhto loatnanama mearusoassi lei dušše guđđojuvvon heivetkeahtá. Muhtumin

fas Qvigstad merkii sullasaš belohakkii heivehuvvon loatnanama buohta mearkkašumi dovdameahttumin, ”ubekj.”, nugo seamma nammalisttus ”Čuomekjavrre, Bet. ubekj”. (Qvigstad 1894c.)

stana	stak'vare
v. Luiguvuok	Reppokkka, bet. Luikpa
v. Galšajok	Galšajokka, bet. Galšajok Bogam-jok. Lu. 5. 11. 14. Lu. 14. 11. 14.
v. Čuomekjavrre	Čuomekjavrre, bet. ubekj.
v. Bevuonastpáida	Bogášam-skaidde, bet. Høyden-skaidde
v. Luolajavrre	Luolajavrre, bet. Holm-skaidde

Govus 26. Ovdamearka Z4 Nesseby -kártii gullevaš Qvigstad čállin nammalisttus. Gurut bealde leat kártatevdnejeaddji nammaevttohusat, ja olgeš bealde leat Qvigstad normeren nammahámit. Olgeš beallái Qvigstad lea čállán jorgalusevttohusa dárogillii dahje merken, jus ii leat evttohan dárogiel dahkunama. Qvigstad nammaevttohusaide leat kártadoaimmahagas sáhtán vel čállit lasseevttohusaid nugo *Galšajokka* bajábeallái lea lasihuvvon *bækken* ja *Bogášam-skaidde* bajábeallái appellatiiva *høyden*. (Qvigstad 1894c.)

Tearpma *betydning* atnu nammalisttuin lea problemáhtalaš, daningo muhtumin Qvigstad merkii dainna sámii namaid semantihkalaš vástagiid dárogielas, muhto nuppe vuoro evttohuvvon dárogiel namas ii lean obanassiige sáhka makkárge mearkkašupmeoktavuođas álgoálgosaš sámii nammii.

8.3.2 Luonddunamaid vuolideapmi ja jaskkodahttin

Stuorámuš oassi Unjárgga kárttas leat meahceguovllut, ássanguovllun leat Várjavuona gáttit goappáge beal vuona Murggiidgahpiráčča ja Juvravuona rájes vuona sisa vuotnabahtii. Kárta oarjjimuš ravddas lea Deanu bealde Skiippagurra merkejuvvon vel ássanbáikin, minddar eai leat Deanu beale ássanguovllut mielde dán kártaabládis. Kárttas leat eanemustá luonddunamat (142 luonddunama ja 35 ássannama). Z4-kárta luonddunamain leat 118 nama merkejuvvon kártii nammabárran guovtti gillii vuoliduvvon vuogi mielde mii lea 83,6 % kártaabládi luonddunamain. Dát toponymalaš vuolideapmi čuovui kártadoaimmahaga jagi 1895 rávvehusaid mearrádusa. Dát merkenvuohki čájeha seammás maiddái, ahte stuorámuš oassái luonddunamaide ráhkaduvvui kártabargguid olis dárogiel dahkunamma.

Kártaþláððái leat merkejuvvon 20 luonddunama dušše dárogillii mii vástida 14,3 % luonddunamaid mearis. Dáid namaid joavkkusnai leat gosii bealli, namalassii ovcci nama mat leat ráhkaduvvon kártaþargguid oktavuoðas. Olles kárttas leat njeallje luonddunama dahje dušše fal 2 % merkejuvvon dušše sámegillii, namalassii *Gagaffelma*, *Gakkobannejr*⁶³, *Duoddarcevilas* ja *Lavaijrk*. mat leat dálá čállinvugiin *Gákkafielbmá*, *Duottar-Cevvelaš*, *Lámmejávrrit*.

Unjárgga kárta lea guovdu dološ Várjjaga siidda resursaguovllu gos eai don doložis leat leamaš dárogielagat geat livčče meahceguovvluid atnán. Kárttain ráhkaduvvon govva ii dattetge speadjalastán dán ássanhistorjjálaš dili, muhto baicce govvii dan dárbbu mii eiseválddiin lei geahččalit sajáidahttit lokalitehtaide dárogiel namaid ja nannet kártaþovain Norgga territoriála ipmárdusa.

Muhtun luonddunamat mat leat merkejuvvon kártii dušše fal dárogillii, leat makrotoponymat nugo váldovuonaid namat *Varangerfjorden*, *Karlbotn*, *Mæskfjorden*, muhto kárta unnibuš vuonat gal leat merkejuvvon kártii guovtti gillii, namalassii *Veinesbugten* (*Vieravuodna*) ja *Gandviken* (*Gandagoppe*⁶⁴). Maiddái buot sulluid namat leat dušše fal dárogillii: *Løkhl*, *Skjaahl.*, *Grasbakhln*, *Rævholmen*⁶⁵ ja *Naskhl*. Stuorát jogain lea dušše *Oddajoga* dárogiel buohtalassamma *Nyelven* merkejuvvon oktonassii kártii, eará jogaid namat leat guovtti gillii. Vuotnagátti luonddunamaid merkemis lei dábálaš strategiijan jaskkodahttit sámi nama.

Dárogiel namaid válljema deivvolašvuoðas addá buori gova kommentára man dárogie­la nammakonsuleanta Oluf Rygh (1895b) lei čállán 8.12.1895 beaiváduvvon nammalistui *Skjaaholmen*-nama birra:

Istedenfor Sjøholmen har Kartet over Varangerfjorden Skjaaholmen (vel af skjaa, et Skur). Jeg kjender ikke Udtalen og kan saaledes ikke afgjøre, hvad der er det rigtige; fra Meningens Side synes Skjaa-holmen rimeligere.

Dárogiel namma válljejuvvui dušše fal nammakonsuleantta hypotehtalaš árvalusa mielde, go son ii dovdan dárogiel báikenama jietnadanhámi. Nammakonsuleantta mielas dárogiel nama mearusoasis livččii *skjá* 'skadjá' lunddoleabbo navdinággan go *sjø* 'mearra'. Kártii merkejuvvui *Skjaahl*, ja sámi namma jaskkodahttojuvvui. Friis etnográfalaš kárttas (1888-2) lea nammabárran *Sjøhl*. ~ *Suolo*, ja 1880-logus

⁶³ Dán jávri namas lea Qvigstad čállán báikenammagirjjistis (LSFN: 26) ahte dat sáhtášii leat *Gáhkkojávri*. Nammahápmi ii dattetge oro dasa čujuheame. Dán nama birra in leat gávdnan eanet dieđuid. *Gakkobannejr* sáhtta čujuhit omd. nammahápmái *Gáhkko-Bánne-jávri*, muhto nama navdinákka birra ii leat diehtu.

⁶⁴ Vuona buohtalassamma lea *Juvravuonna*, ja *Gánddagohppi* lea unnit gohpáš dán vuonas.

⁶⁵ Dulkon *Rævholmen*-nama nu, ahte dat lea merkejuvvon grádamihkkokártii metonymalaš ássannamma.

almmustuvvan eanagirjijis (Matr. 1884: 12) namuhuvvo oktan eanaopmodaga namman *Sjøholmsspidsen* masa lea vuodđun sámi namma *Suologeahči* (NG 1924: 252). Njálmmálaš anus lea sámi namma *Várjavuonsuolu* ~ *Suolu*. Qvigstad dieđuid mielde maiddái *Skajjasuolu*- ja *Stuorravuonsuolu*-namat leat adnojuvvon (LR-OD 1980; LSFN: 25). Dáid dieđuid vuodul lea čielggas, ahte sámi nama vuodul semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Sjøholmen* livččii sáhtttán leat seamma logalaš namma go Rygh vuoruhan *Skjåholmen*.

Sulluide maid namma čállojuvui kártii dušše dárogillii *Grasbkhlne*, lei Qvigstad evttohan dušše sámegiel nama *Rissebavtesulluk*, muhto dát namma jaskkodahttojuvui ja dárogillii jorgaluvvon loatnanamma merkejuvui kártii (Qvigstad 1894c). Giláža namman dattetge dohkkehuvui vuoliduvvon bárra *Grasbakken* (*Rissebavte*).

Báikenamaid merkema soaittáhagas kártii lea ovdamearkan maiddái *Veinasen* mii lea Sáddovári davágeahčái, Luovttejoga lulábeallai merkejuvvon vári namman.

Kárta 16. *Veinasen*-namas lea sámi buohtalasnamma jaskkodahttojuvvon, muhto *Veielven*- ja *Veikollen*-namaide leat merkejuvvon maiddái sámi namat vuoliduvvon vuogi mielde. (Z4.)

Luovttejoga davábeallái leat seamma nammačoahkkái gullevaž namat gal merkejuvvon guovtti gillii: *Veielven* (*Gæinojokka*) ja *Veikollen* (*Gæinooavve*). Friis čállin nammallistus lea njuni namman merkejuvvon *Gæidno-njunne* masa lea maŋŋá lasihuvvon vuodđooasi jorgalussan *Nes* (Friis 1893). Dát seamma namma gávdno vel kártadoaimmahaga nammallistus mas namma lea jorgaluvvon dárogillii *Vei nebbet* (NGO 1894). Sámi namma guđđojuvui eret loahpalaš kárta-

bládis, ja *Veinebbet*-nama vuoddooassi rievdaduvvui guovllu luonddunamahusrádjui heivvoleabbon *-nasen*-appellatiivan ja nu namman šattai *Veinasen* (Z4). Dán nama ráhkadanhistorjá čájeha čielgasit, ahte dasa ii leat leamaš makkárga árbevierru dárogielas, ja danin livččii leat vuorddehahti, ahte sámi namma ii livčče dás jaskkodahttojuvvon, go juo seamma nammačoahki namat *Gæinojokka* ja *Gæinooaivve* leat merkejuvvon kártii dárogiel namaid buhtalasnamman.

Dušše dárogillii čállojuvvon namaid joavkkus leat maiddá belohakkii heivehuvvon loatnanamat, ja kártii gullevaš nammalisttuid vuodul lea čielggas, ahte dáidda namaidege ii leat miige dárogiel árbevieruid. Qvigstad (1894c) lei čállán jagi 1894 nammalistui: *Reikijogaissa*⁶⁶, bet. *Reiki-elyffjeldet*. Loahpalaš Z4-kárta-bládis lea mielde dušše dárogillii heivehuvvon namma *Reikielyffjeldet*. Seamma listtus ledje namat *Juvojokka* ja *Čuomekjavrre* maidda Qvigstad ii leat evttohan makkárga namaid dárogillii. Kártadoaimmahagas lea joga namman dattetge heivejuvvon *Jovielven* ja jávrri namman *Čuomekvd*. Qvigstad listtus lea vel joga namma *Duddajok* man buhta son lea čállán ”mearkašupmin” *Dudda-elven*, ja dušše dát dárogillii heivehuvvon namma lea kárttas.

Dákkár vuohki ráhkadit dárogiel namaid čujuha čielgasit dasa, ahte dárogiel namman dohkkehuvvui belohakkii heivehuvvon namma mas dušše vuoddoasse-appellatiiva lonuhuvvui sámegielas dárogillii.

Dat dárogiel luonddunamat mat leat merkejuvvon boaittobeali guovlluide, leat oalle soaittáhagas merkejuvvon kártii dušše fal dárogillii eaige dat namat sáhte leat deavdán dan eavttu, ahte dárogiel namma livččii leat anus ja sajáiduvvan. Dan čájehit maiddá kárta bargguide gullevaš nammalisttuid diedut. Dákkár guovllut ledje duon áigge maid čielgasit sámiid resursaguovllut, ja dan dihte ii leat vuorddehahti, ahte duoppe dáppe livččii sáhtán man nu unna lokalitehtažis leat dárogiel namma, go juo birastahti guovlluid nammageardi lei aivve sámegillii.

Ii leat rievtti mielde buorre diehtit, manin dákkár báikenamat leat kárttas dušše fal dárogillii, daningo seamma kárta bládis leat maiddá mánga ovdamearkka main sámi namma lea belohakkii heivehuvvon loatnanamman dárogielas, ja namat leat merkejuvvon vuoliduvvon vuogi mielde kártii, omd. *Rukkotinden* (*Rukkočokka*), *Baisavadjf.* (*Baišavađoaivve*) ja *Alljavæjelven* (*Alljavæjjokka*) (Z4). Áidna namma man sáhtá čilget välljejuvvon dušše ovttá gillii kártii gáržžes saji dihte, lea *Duddae[lve]n* mii lea aiddo kárta lulimus ravddas. Buot eará belohakkii heivehuvvon namaid buhta livččii kárta saji dáfus čáhkkan originála sámegiel namma maiddá mielde.

Dát namaid merkenvuohki čujuha dasa, ahte namat välljejuvvojedje muhtumin oalle soaittáhagas, daningo ii oro leame vejolaš gávdnat makkárga čielga kriteraid, manin belohakkii heivehuvvon loatnanamaide vástideaddji álgoálgosaš

⁶⁶ Maiddá Qvigstad báikenammagirjjis lea nammahápmiin *Rei'ke-jq-gai'sa* (LSFN: 21).

sámi namma lea muhtumin jaskkodahttojuvvon ja nuppe vuoro fas lea dohkkehuvvon vuoliduvvon vuogi mielde dán kártii.

8.3.3 Makkár govva ássannamaiguin hábmejuvvui?

Unjárgga kártabládis leat oktiibuot 35 báikenama mat leat merkejuvvon kártii juogo ovttaskas ássanbáikki dahje giláža namman. Dárogillii leat merkejuvvon kártii 21 ássannama. Dušše ovttá giláža namma lea sámegillii, ja 13 ássannama leat čállojuvvon kártii guovtti gillii.

Dat ássannamat mat leat kárttas dušše fal dárogillii, juohkásit geográfalaččat nu, ahte dain namain leat 14 vuona davábealde Vuonnabađa rádjai. Čieža ássannama leat čállojuvvon dušše dárogillii Várjavuona lulábeale gáddái. Gilinama *Reppen* dulkon dás kárta bargguid oktavuodas ráhkaduvvon dárogiel namman daningo dalá áiggi sámi čállinvuogi mielde namma čállojuvvui *Ræppen*. Dán nama lonema birra čálán vel dárkileappot 8.5.3.-kapihttalis.

Z4-kártii leat merkejuvvon guovtti gillii 13 ássannama, ja dain leat dušše golbma nammabára Várjavuona davábealde, namalassii *Giskanamelven* (*Giškanamjokka*), *Burnes* (*Buvrrenjárgga*) ja *Landg[ang]sted* (*Gorñitak*). Dasa lassin Deanu beallái lea merkejuvvon ássanbáikin *Skipskaret* (*Skipagurra*). Eará buohtalas ássanbáikenamat leat Várjavuona lulábeale gáttis. Ássannamaid gielalaš sárgosiid guorahalan dárkileappot 8.4.- ja 8.5.-kapihttaliin.

Olles kárttas lea dušše fal okta giláža namma čállojuvvon sámegillii, namalassii *Buöiluofta*. Dát mearkkaša seammás, ahte olles kárta bládis leat oktiibuot dušše vihtta báikenama mat leat merkejuvvon oktonassii sámegillii, namalassii okta giláža namma ja njeallje luonddunama. Guovllus gos nammageardi lei eanaš dušše fal sámegillii, leat grádamihhtokárta 176 namas dušše fal 2,3 % merkejuvvon kártii dušše sámegillii. Dát mearkkaša, ahte gielalaš govva mii kárttain ráhkaduvvui, attii ollásit boasttolágan ipmárdusa guovllu namma- ja giellaanus ja lei mielde hukseme ássanhistorjjálaš gova mii ii doallan deaivása duohtadiliin.

Tabealla 7. Unjárgga grádamihhtokárta ássannamaid juohkáseapmi toponymalaš strategiija ja guovllu mielde.

strate- giija guovlu	dušše sámi namma kárttas	sámi nama toponymalaš vuolideapmi	sámi nama toponymalaš jaskkodahttin
Várjavuona davábealde		Giskanamelven (Giškanamjokka) Burnes (Buvrenjargga) Land[ang]sted (Gorñitak)	Klubstuen Klubviken Per-Larsaviken Mortensnes Hammernes Bergeby Nesseby Abelsborg Bunes Moarveneset Meskelven Aarnes Nyborg Fjordbotn
Várjavuona lulábealde	Buõiluofta	Søledalen (Rappenjoaske) Birgitnes (Bigganjargga) Gropbakkeengen (Roggeluokkagiedde) Sivertbugt (Sirddagoppe) Kvalnes (Falesnjargga) Tangsprelnes (Sagošnjargga) Digerneset (Baršnjargga) Grasbakken (Rissebavte) Nyelven (Oddajokka)	Vesterelven Angsnes Karlbotn Reppen Rævholmen Makviken Gandviken
Deanus		Skipskaret (Skipagurra)	

Ássannamaid toponymalaš jaskkodahttima ja vuolideami rádjín lea Stuorruvuonna. Storravuonas luksa leat eanaš ássannamat merkejuvvon vuoliduvvon vuogi mielde guovtti gillii, muhto Storravuonas Vuonnabahtii ja das olggos Čáhcesullo guvlui leat eanaš ássannamat grádamihhtokárttas dušše fal dárogillii ja sámegiel ássannamat leat jaskkodahttojuvvon. Davábeale gáddi lei dat guovlu, gos dáčča ja ovdal maid dánskalaš eiseválddiin lei eanemus oktavuoha báikkálaš servodagain, ja danin stuorábuš giláziid dárogiel namat nugo *Nesseby* ja *Mortensnes* ledje juo ovddežis anus. Dát gilážat ledje maid guovddáš deaivvanbáikkit gos márkanat dollojuvvojedje, ja doppe ledje girku, skuvla ja gávppit. Kártaráhkadanáigge ii Várjavuona lulábealde lean oba luoddage guhkkelií go Storravutnii.

Gielalaččat Várjavuona davábeale gáddi gal lei seamma sámegielat go vuona lulábeallinai (gč. omd. ÁL 1885 UN). Kártagovas vuoruhuvvojedje dat dárogiel ássanbáikkiid namat mat ledje eiseválddiid anus 1800-logu loahpas. Dát lea seammalágan vuohki go Máttá-Várjjagis gos maiddái kártta giellaválljemiin huksejuvvui ipmárdus ássanguovlluid dárrolašvuodas.

Dakkár báikenamat mat leat metonymalaš sirddanamat luonddunamas ássannamman čuvvot dihto málle Z4-kárttas. Primára luonddunamma merkejuvvui dábálaččat vuoliduvvon vuogi mielde kártti, muhto sámi ássannamma jaskkodahttojuvvui. Dákkár namat leat Z4-kárttas:

Tabealla 8. Sámegiel luonddunamaid vuolideapmi ja metonymalaš ássannamaid jaskkodahttin Z4-kárttas.

Luonddunamma: vuolideapmi	Ássannamma: jaskkodahttin
Mæskelven (Aldajokka)	Meskelven
Vesterelven (Nirgojokka)	Vesterelven
Gandviken (Gandagoppe)	Gandviken ⁶⁷
Makviken (Makgoppe)	Makviken

Dát namaid merkenvuohki nanusmahtii dan ipmárdusa, ahte luonddunamat – dávjá meahceguovlluin – gal sáhte lean guovtti gillii, muhto ássamii gullevaš namat galge leat aivve dárogillii. Z4-kárttas lea okta spiehkastat dán vuogis merket luonddunama ja das ráhkaduvvon metonymalaš ássannama, daningo *Ođđajohka* merkejuvvui buohtalasnamman ássanbáikki muhto ii joga nammii.

⁶⁷ Dálá nammaan lea *Gandviken* buohtalasnamman sámegielas *Juvravuonna* (gč. dán namma-bára gielalaš guorahallama birra vel eanet kapihtalis 8.5.6.).

Tabealla 9. Luonddunamma *Nyelven* lea jaskkodahttojuvvon muhto metonymalaš ássannamma lea vuoliduvvon.

Luonddunamma: jaskkodahttin	Ássannamma: vuolideapmi
Nyelven	Nyelven (Óđđajokka)

Dat, ahte *Óđđajokka* lea merkejuvvon guovtti gillii dušše fal ássannamman muhto ii luonddunamman, ii čuvvon dábálaš kártnamaid merkenvuogi. Sáhtta leat nu, ahte kártta ráhkadettiin lea sámegiel luonddunamma guđđojuvvon eret dušše danin, vai kártta eará symbolihkka lea beassan buorebut oidnosii loahpalaš kártagovas. Johka lea merkejuvvon kárttas ceakko ávžái man kartográfalaš mearkagiella livččii jávkan, jus dan ala livččii velá čállojuvvon báikenamma. Danin kártta mearkasymbolihkka vuittii sámi nama.

Finnmárkku virggálaš kárttain (sihke toponymalaš ja ekonomalaš kártaáiduin) lea seilon gitta otná dán beavái dakkár merkenvuohki, ahte luonddunamat sáhttet leat kárttas goappáge gillii, muhto seamma metonymalaš ássannamat leat kárttas dušše fal dárogillii.

Kárttat 17a ja 17b. Ain dálá topográfalaš kárttain lea dábálaš, ahte luonddunamat merkejuvvojit guovtti gillii muhto seamma metonymalaš ássannamma dušše fal dárogillii nugo dán kártaovdamearkkain *Byluft* ja *Gandvik* (2335-2; 2003).

Dákkár luonddu- ja ássannamaid merkenvuogi juohkáseapmi lea mielddisbuktán ja nannen dan ipmárdusa, ahte dárogiel namat leat áidna ”rievttes” ássanbáikkiid namat. Dákkár ipmárdushan huksejuvvui diđolaččat jagi 1876 eanalága lálkaása-husparagráfain, daningo dan rájes eanaopmodahkii galggai biddjojvuvot dárogiel namma.

Sámi ássannamaid ja erenoamážit ássanbáikkiid namaid vuodul šaddan gilina-
namaid čállinvugiid sáhtta dál oažžut virggálaš atnui jagi 1990 fápmui boahtán
báikenammalága vuodul (Lov 1990 ja Lov 2005). Dán lága 5. § mielde (Lov
2005) ferte dattetge vuos suohkanstivra mearridit sámi gilinama čállinvuogi ovdal
go dat sáhtta váldojuvvot virggálaš atnui. Geavadis dat mearkkaša dan, ahte buot
dáruiduhttinpolitihkain virggálaš anus jaskkodahttojuvvon sámi báikenamat galget
čada olles dan byrokratiija mii gullá dálá báikenammaláhkii. Nuppe dáfus fastten
dáruiduhttináiggi rájes ráhkaduvvon dárogiel namat (nugo kártaovdamearkkas 17a
giláža namma *Byluft*) leat virggálaš anus jura omd. kárttain, ja dákkár namaid ii
dan dihte dárbbas giedahallat báikenammalága byrokratiija mielde.

Dát dilli mearkkaša geavadis maiddái dan, ahte uniovdnaáigge álggahuvvon
sámi ássannamaid jaskkodahttin joatkašuvvá ain, daningo olu guovlluin leat
ovdamearkkat, ahte suohkanstivrrat eai mearrit sámi gilina-
namaid čállinvugiid. Dál lea olgguldas váldi sirdojuvvon guovddáš eiseválddiin báikkálaš eiseválddiid
dássái, daningo dál lea suohkaniin ja suohkanstivrrain váldi ain caggat sámi ássan-
namaid beassamis virggálaš atnui. (Gč. dárkileappot omd. Helander, K. 2004a;
2006a.) Báikkálaš dásis maiddái fylkkaid luoddaeiseválddit leat dál ain guovd-
dázis doalaheame toponymalaš jaskkodahttima sámi báikenamaid vuostá daningo
sii eai álo váldde atnui daid buohtalas sámi namaid mat báikenammalága mielde
leat ožžon mearriduvvon čállinhámiid.

8.3.4 Vihtta nama dušše sámegillii Unjárgga kárttas

Nugo juo ovdal lean namuhan, de leat olles Z4-kárttas dušše fal vihtta nama mer-
kejuvvon oktonassii sámegillii, buot eará namat leat merkejuvvon juogo vuoliduv-
von nammabárran dahje leat čállojuvvon dušše fal dárogillii. Dán viđa namas lea
okta ássanbáikki namma ja njeallje nama leat luonddunamat.

Buöiluofta lea Unjárgga kárta-
bládis áidna ássannamma mii lea merkejuvvon kártii
dušše sámegillii. Builuovta⁶⁸ (dahje Buöiluovta) lea unna giláš Várjavuona rávtt-
bealde dahje lulábealde, ja namma čállojuvvui kártii hámis *Buöiluofta*. Dán nama
leat diktán orrut sámegillii Z4-kárttas eaige leat lasihan ollásit lonejuvvon namma-
hámi *Byluft*, vaikko vel Qvigstad (1894c) namuhii iežas nammalisttus, ahte Friis
etnográfalaš kárttas lea namman *Byluft*. Dasa lassin son čálii nammalistui
čilgehussan sámegiela vuodđoasseappellatiivva mearkkašumi dárogillii: ”luofta =
Bugt, Vik”. Dáinna lassečilgehusein Qvigstad muittuhii kártadoaimmahaga, ahte
luofta-sánis ii lean mihkkige dahkamušaid dárogiela *luft* ’áibmu’-leksemain,
mainna ollásit heivehuvvon loatnanama *Byluft* vuodđoassi homonymalaččat lei

⁶⁸ Normeren dán dutkamušas dán giláža nama *Builuovta* nugo Unjárgga giela lea nama
čállinhámi mearridan báikenammalága vuodul.

gahččan oktii. Dasa lassinhan maiddái mearusoaasi lea fonehtalaččat heivehuvvon dárogillii nu, ahte dat lea homonymalaččat gahččan oktii dárogiela *by* 'gávpot'-sániin.

Go dárogillii heivehuvvon *Byluft*-namma ii váldojuvvon mielde Z4-kártii, dat čujuha dasa, ahte kárta ráhkadeddjiid nammaoahpas dán loatnanama sekundára semantihkalaš sisdoallu ii deavdán báikenama dohkálašvuoda gáibádusaid, go dán loatnanama mearkkašupminhan sáhtii ipmirdit dárogillii 'gávpotáibmu'. Báikkálaš dárogiela konteavssas *Byluft* dattetge dohkkehuvvui dárogiel namman.

Seamma áigge geavvan eanaopmodagaid mihtideapmi Unjárggas čájeha, ahte *Byluft*-namma čállojuvvui eanaopmodagaid namman, go jagi 1883 eatnamat mihtiduvvojedje Builuovttas (Jordk. 1879: 106). Dát mearkkašii dan, ahte kárttas doalahuvvui giláža sámi namma, muhto eanamihtidandoaimmaid oktavuodas váldojuvvui atnui ollásit heivehuvvon loatnanamma *Byluft*.

Eanakomišuvnna beavdegirjii namuhuvvo, ahte Návdesullos sullii guhtta km fávlelis leat eanaopmodagat Builuovttas: "Ca 6 km udenfor Rævhøllmen ligger eiendommene i *Byluft*" (Jordk. 1879: 106). Dás *Byluft* lea adnojuvvon giláža namman, ja eanabihtáid namat namuhuvvojit čuovvovaččat: "Inderst ligger *Indre Byluft*", "Nederst til sjøen *Byluft*", "Udenfor stødende til disse 2 eiendomme *Ytre Byluft*" (Jordk. 1879: 106). Dáinna lágiin eanabihtáid virggálaš namaid varierejedje dárbbu mielde ovdamerrosiin nugo dás relašuvdnasáni lasihemiin. Go loatnanamma *Byluft* orru leame juo anus eanamihtidemiid áigge, de dan nama vuodul ráhkaduvvon dievasmahttojuvvon namaid berre dulkot viidáset dárogiela nammaráhkadeapmin.

Nubbi ássannamma Unjárgga kárttas mii vuosttaš geahčastagas orru leame sámegillii čállojuvvon, lea giláža namma *Reppen*. Friis čállinvuogi mielde namma dattetge čállojuvvui sámegillii *Ræppen*. Gieđahalan dán ássannama dárogillii ollásit heivehuvvon loatnanamman, ja danin guorahalan *Reppen*-nama 8.5.3.-kapihttalis.

Buöiluofta-nama lassin leat Unjárgga kárta bládis njeallje luonddunama mat leat merkejuvvon kártii dušše sámegillii: *Duoddarcevilas*, *Gakkobannejr*, *Gagafjelma* ja *Lavaijrk*. Dát namat leat Várjavuona davábealde Várnjárggas.

Duoddarcevilas lea vári namman Z4-kárttas. Qvigstad (1894c) lei normeren nama hápmái *Duoddarcevilas*, muhto kárttas lea vel sibilánta ovttagardánahttojuvvon -š > -s. Namma lea rievtti mielde ovttaoasat *Cevvelas* mii lea varierejuvvon ovdamerrosiin *Duottar*- (LR-OD 1980). Seamma guovllus leat maiddái várit *Vuopme*- ja *Stuorra Cevvelas* (2335-3). Grádamihhtokárta ráhkadettiin dán nammii ii evttohuvvon makkárge dárogiel dahkunamma.

Namaid **Gakkobannejr**, **Gagafjelma** (dálá čállinv. *Gákkafielbmá*) ja **Lavaijrk** (rievttes namma: *Lámmejávrrit*) in leat gávdnan Qvigstad čállin nammalisttuin. Orruge leame nu, ahte dát namat eai leat sáddejuvvon nammakonsulentii

normeremii, muhto leat soalddátkartografaid merkenvugiid vuodul lasihuvvon kártadoaimmahagas Z4-kártii. Danin dát čállinvuogit leat dárkkiskeahtta ja normerekeahtta.

8.3.5 Namahis guovllut, muhto geaidda?

Dasa lassin mo sámi báikenamat váldojuvvojedje vuhtii Unjárgga grádamihhto-kárttas, de lea maiddái gažaldat, makkár lokalitehtaide obanassiige biddjojuvvojedje namat kártii. Kártadoaimmahaga jagi 1895 detálljamihtideami rávvehusain (Instr. 1895: 22–23) namuhuvvui, ahte báikenamaid ii galgan bidjat kártii ilá lahkalašgaid. Galggai baicce guođdit eret namaid mat eai lean nu dehálaččat: ”Man bør heller udelade navne af mindre betydning end ved for mange sådanne berøve kartet den fornødne tydelighet.”

Dan mii lei dehálaš namma ja mii ii lean, mearridedje soalddátkartografat dalle go sii ledje tevdneme kártavuoduid ja čoaggime báikenamaid kártaid váste. Ássanguovllut deattuhuvvojedje eanemusat, daningo unna gilážiid ja ássan-báikkiid namat merkejuvvojedje kártii oalle dárkilit. Dasa lassin Unjárgga grádamihhtokártii lea mihtilmas, ahte eanaš váldojogaide ja -váriide leat biddjojuvvon namat. Das fuolakeahtta Unjárgga kártaibládis leat erenoamážit Várnjárggas mánggat várreguovllut main váilot ollásit buotlágan namat. Maiddái ássanguovlluid lagaš meahceguovlluin leat kárttas hui unnán báikenamat.

Kárta 18. Álddajoga oarjjabeale guovlluide eai leat biddjojuvvon namat obanassiige Z4-kártii, ja joga nuorttabealde leat dušše muhtun unna jávrráziid namat välljejuvvon kártanamman.

Kártaovdamearka čájeha, mo aiddo Várnjárgga beallái leat merkejuvvon dušše fal mánga unna jávrráža nama, muhto buot eará namat leat guđđojuvvon eret. Dát guovllut ledje sámiid resursaguovllut gos olbmui ledje mikrotoponymaid dásis olu namat báikkiide (omd. LR-OD 1980). Várjavuona davábealde leat šattolaš johkaleagit ja viiddis vuopmeguovllut gos Unjárgga sámiin ledje ee. olu meahccelájut. Dát guovllut ledje minddarnai guovddáš resursaguovllut. (Nilsen 1990: 50.) Dan dihte kártii merkejuvvon jávrrážit eai sáhttán lean erenoamáš relevánta namat eará seamma guovllu lokalitehtaid ektui. Nammaválljen orru baicce čujuheame dasa, ahte kárta ráhkadeaddjit leat oalle soaitáhagas čoađgán ja välljen báikenamaid dán kártii. Čielggas lea goit dat, ahte sámiide dehálaš resurssa- ja ealáhusguovlluid namat eai leat dán kárta bládis mange láhkai deattuhuvvon.

Kártadoaimmahaga rávvehusain (Instr. 1895: 22) lei maiddái meroštallojuvvon, makkár lokalitehtaid namat galge erenoamážit váldojuvvot vuhtii.

Det har vist sig at være en hyppig forekommende fejl at udeglemme navne på øer, vasdrag, fossefald, dalstrækninger og større fjeldpartier, idet man, hva fjeldene angår, ofte har nøiet sig med at angive navnene på de enkelte fjeldtoppene.

Unjárgga kártaþláði nammabidjamis lea dát rávvehus dulkojuvvon erenoamážit Várnjárggas dainna lágiin, ahte muhtun stuorat váriide leat biddjojuvvon namat toponymalaš vuolidanvugiin. Dát lea dagahan dan, ahte olu guovlluin lea báikenamaid jaskkodahttin, daningo doppe váilot ollásit namat. Unjárgga kártaþláði báikenamaid juohkáseapmi ja välljen čájeha, ahte soalddátkartográfát eai leat namalassii beroštan giddet fuomášumi meahcceguovlluid namaide seamma láhkai go ássanguovlluid namaid bidjamii. Várnjárga lea árbevirolaččat leamaš maiddái badjeolbmuid geasseorohat, ja namaid välljen kártaþláddái orru čujuheame dasa, ahte soalddátkartográfát eai leat várra oba jearahallange badjeolbmuid. Kártaid nammarádjju čujuha dasa, ahte kartográfáid informánttat ledje gilážiid olbmot mearragáttis ja dárogielat virgeolbmot.

8.4 Z4-kártaþláði friddja nammabárat

8.4.1 Ássannamat mat leat friddja bárat

Eanaš Unjárgga kártaþláði namat maid sáhtta dulkot friddja nammabárran, leat makrotoponymat. Kártii eai leat buot dákkár nammabárat merkejuvvon buohtalasanman, daningo dávjá lea dušše friddja bára dárogiel namma kárttas. Dát lea seammalágan málle, mo Mátta-Várjjaga kártainnai ledje friddja nammabárat merkejuvvon. Dát málle čuovui kártadoaimmahaga jagiid 1886 ja 1895 mearrádušaid maid mielde dárogiel namma galggai vuoruhuvvot.

Friddja nammabáraid merkemis Z4-kártii lea maiddái čielga erohus ássanja luonddunamaid gaskkas. Ássannamat leat kárttas dušše dárogillii, muhto luonddunamaid friddja bárain sáhttet leat sámi namatnai mielde toponymalaš vuolidanvugiin.

Unjárgga kártaþláði ássannamat mat gullet friddja nammabáraide, leat: *Gandviken*⁶⁹, *Karlbotn*, *Vesterelven*, *Nyborg*, *Meskelven*, *Bunes*, *Næsseby*, *Bergeby*, *Mortensnes*, *Per-Larsavik*ⁿ, *Klubviken*. Guokte friddja nammabárrii gullevaž dárogiel nama leat kárttas sihke luonddu- ja ássannamman (*Mæskelven* ja *Vester-*

⁶⁹ Ássannamma lea sámegillii *Juvravuonna*, muhto Z4-kárttas lea luonddunamman čállojuvvon nammabárra *Gandviken* (*Gandagoppe*). Gč. kapihtala 8.5.6. mas gieđahalan dáid luonddunamaid dárkileappot.

elven), ja dalle leat nammabárat merkejuvvon nu, ahte luonddunamma lea goappáge gillii, muhto ássannamma dušše fal dárogillii, nugo 8.3.4-kapihttalis juo namuhuvvui.

Z4-kárta friddja nammabáraide gullelaš ássannamaide lea mihtilmas, ahte dat leat Stuorravuonas davás, namalassii dan guovllus gos duon áigge juo lei luoddaoktavuohta. Dát lei guovlu gos eiseválddiin don doložis ledje leamaš oktavuodát ja gos márkanbáikkii ja girkolaš doaimmat ledje. Eanaš oassi friddja nammabáraide gullelaš dárogiel namain leat namalassii leamaš anus juo ovdal go grádamihttobarggut álge Nuorta-Finnmárkkus. Kárttas adnojuvvojedje buorre muddui seamma váldoássanbáikkiid ja giliid namat maid dárogielat ja dánskka-gielat eiseválddit ledje atnán juo ovdalnai.

Go buohtastahtá 1800-logu loahpa Z4-kárta friddja ássannammabáraid omd. Schnitlera rádjeguorahallandieđuide, de sáhtá gávdnat seamma dárogiel namaid 1700-logu dokumeanttain. Schnitler (I: 339) čilge Unjárggas omd. ná:

Fra *Klubbenæss* i Vester til Nord er 3/8 Miil til *MortensNæss*, derimellem nær ved *Klubbenæss* ligger *Klubvigen*, 3 á 4 Bøsseskud i Gabet viid, halv saa dyb, omkring Vigen brattklipped, men i Botten 1 Bøsseskud slet, hvor 6. Norske Sø-Finner tilholde. Fra *Klubvigen* til *Mortensnæss* er Landet slet med Lyng paa, men small, u-beboet. – Fra *Mortens Næss* i Vester til Nord er mod ¼ Miil til *Hammer-Næss*; landet derimellem er mest fieldet, u-beboet. – *Mortensnæss* er et fladt Jord-Næss, ved 4 Bøsseskud over bredt fra Øster i Vester, af 4. Norske Sø-Finner beboet. *Hammer-Næss* er en flad Græss-Slette, 1 Bøsseskud oved breed i Vester, beboed af 8 Norske Sø-Finner. – Fra *Hammer-Næss* i Vester til Nord er 2 Riffelskud til *Yttre-Berge-Bye*, en slet Finne-Bye, hvor 4 Norske Sø-Finner om Sommeren sidde, men lidet Græss paa.

Schnitler govve Unjárgga guovllu sámiiid ássanbáikkiid dán teakstačájánnasas dánskka-giel namaiguin. Dás logahallojuvvojit erenoamážit sámiiid geassesajit mat ledje aiddo dán guovlluin mat dán teakstačájánnasas namuhuvvojit. Dát skandinávalaš gielaide makrotoponymat ledje olgguldas servodaga anus, muhto siskkáldas servodat, namalassii báikkálaš sámiiid servodat anii dáid seamma báikkiid sámegiel namaid, nugo omd. *Murggiidgahperaš* (*Klubbenæss*), *Gohppi* (*Klubvigen*), *Ceavccageadgi* (*MortensNæss*), *Veašnjárga* (*HammerNæss*)⁷⁰, *Boaresárku* (*Yttre Berge-Bye*).

⁷⁰ Dán nammabára sáhtá dulkot juogo friddja bárran dahje ahte dárogiel namma lea semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma. Čálán dáid namaid birra dárkileappot kapihttalis 8.5.1.

Mánnggat dáin friddja bárain leat čielgasit metonymalaš sirddanamat álgo-álgošaš luonddunamain. Schnitlera rájes gitta 1800-logu loahpa nammaatnui dáhpuhuvvet dárogiel namain rievdadusat omd. namaid denotašuvnnain. Dát čájeha maid ahte dáin dárogiel namain ii lean vel stáđásnuvvan atnu duon áigge.

8.4.2 Friddja nammabárat ja daid lavttusnamat kártabarggus

Mánnggat sámegiel ássannamat mat leat friddja nammabáraid buohtalasnamat, leat giedahallojuvvon kártaaráhkadanproseassas, muhto loahpalaš kárttas dat leat jaskkodahttojuvvon. Čájehan dás ovdamearkaiguin, mo mánnggat dán jovkui gullelaš dárogiel namat ráhkaduvvojedje Unjárggas. Dáid namaid guorahallan čájeha maid, mo mánngga dárogiel makrotoponyma atnu ii lean obanassiige sajáiduvvan vel 1800-logusge.

Vesterelven-namma lea merkejuvvon ássannamman grádamihhtokártii njelljii, muhto dáid ássanbáikkiid sámi namat eai leat dohkkehuvvon mielde (gč. kárta 19). Grádamihhtokárta ássannamma *Vesterelven* lea merkejuvvon kártii aiddo daidda báikkiide gos sámiid dálvesajit ledje duon áigge. (Nilsen 1990: 32–40.)

Dárogiel nama geardduhemiin buhtejuvvojedje sámi ássanbáikkiid namat nugo omd. *Njidgu*, *Fávlerohu* ja *Skárfarohu*, ja dát sámi namat leat kárttas jaskkodahttojuvvon. Dasa lassin *Vesterelven* lea čállojuvvon kártii maiddái luonddunamman, namalassii joga namman, ja dušše fal dasa lea sámi namma *Nirgojokka* (dálá čállinv. *Njidggujohka*) merkejuvvon buohtalasnamman.

Nammačoahkkái gullelaš jávrri namma lea vuoliduvvon vuogi mielde merkejuvvon grádamihhtokártii *Vesterelvvd* (*Njidgojr*). Dán jávrri nama ja Njidggujoga buohta čuožžu kárttas maiddái namahus *Lappegammer*. Dát lea seammalágan vugiin merkejuvvon go Njávdáma kárttas merkejuvvojedje Báhcaveaji siidda luossabivdobáikkit *skoltegamme(r)*-namahusain. Grádamihhtokárta ráhkadanáigge lei goit golmma bearrašis dálvebáiki Njidggujávri nuortagáttis. (Nilsen 1990: 36–38; Kolsrud 1961: 47.) Sin ássanbáikkiid buohta deattuhuvvui sin earalágan ássanmálla *lappesgamme*-namahusain. Dát lei kártaaráhkadeddjiid vuohki kárta-govasnai čuoldit sámiid earisin.

Schnitler (I: 340–341) ii namuhan *Vesterelven*-nama ássan- iige luonddunammange, muhto su áigge dárogiel namman lei *Vester-Botten* mii vástidii olles vuotnabahtii iige dušše dálá *Vuonnabađa* gillái. Schnitler čálii joga ja jávrri namaid sámegillii *Nidjo-jok* ja *Nidjo-jaure* (dálá čállinv. *Njidggujohka*, *Njidggujávri*). Son čálii ee. ná: ”Mitt i Bonden af denne *Vester-Botten* rinder Sonden-fra en Aae – navnlig *Nidjo-jok*, 1 Miil lang af *Nidjo-jaure*”. (Schnitler I: 340.)

Kárta 19. Sámiid dálvesajiid namat Njiddgujoga mielde jaskkodahttojuvvojedje, ja dárogiel namma *Vesterehven* merkejuvvui dáid ássanbáikkiid namman. Joganamman sámi namma dohkkehuvvui vuoliduvvon mielde kártii. *Lappegammer*-namahus merkejuvvui Njiddgujávri goahtesajiide.

Namma *Vesterehven* lea *Vesterbotten*-nammii gullelaš lavttusnamma. Áiggi mielde lea geavvan nu, ahte *Vesterbotten*-namma lea báhcán eret anus, muhto *Vesterehven* lea sajáiduvvagohtán joga ja ássanbáikki dárogielat namman. Grádamihkkokárta nammaatnu lea maiddái váikkuhan dáid namaid sajáiduvvamii.

Bunes-namas lei J.K. Qvigstad (1894c) ožžon giedahallamii dán gilnana buohhtalas sámi nama. Son lei normeren nama hápmái *Fuoitnjargga* ja lasihan vel dárogiel nama: "kaldes paa Norsk *Bunes*". Qvigstad evttohan sámi namma lei kártadoaimmahagas sihkkjuvvon badjel ja nama bajábeallái lei čállojuvvon

”sløifes” ’sihkkojuvvo’. Sámi namma jaskkodahttojuvvui virggálaš anus namma-konsuleantta rávvehusas fuolakeahtá.

Mæskelven-namma lea Z4-kárttas sihke joga- ja ássannamman (gč. kárta 18 s. 197). Z4-kárttas lea dán nama buohtanai erohus ássan- ja luonddunama merke-mis: ássannamman lea merkejuvvon dušše fal dárogiel namma *Mæskelven*, muhto johkii lea čállojuvvon nammabárra vuolidanvuogi mielde *Mæskelven* (*Aldajokka*). *Mæskelven* lea lavttusnamma vuona nammii *Mæskfjorden* mii lea ná čállojuvvon Z4-kárttii. Dálá topográfalaš kárttas lea dárogiel gilinamma indefinihtta hámis *Meskelv* ja joga namma definihtta hámis *Meskelva* (2335-3). Sámegiela buohtalasnamat, joga namma *Álddajohka* ja giláža namma *Álddanjárga*⁷¹, gullet nammačoahkkái mas vuoddonamman lea bassi vári namma *Álda*.

Seamma nammalisttus mas Qvigstad (1894c) vuos lei normeren vári namman *Aldoavve*, son lea *Álddajohka*-nama buohta namuhan vári ovttaoasat namman: ”*Aldajokka* bet. ikke *Simleelven*, men har sit Navn af Bjerget *Aldda*, hvis Betydning er ubekjendt; Elven kaldes af Nordmænd *Mæskelven*.”

Qvigstad kommenterii dás dan, ahte sámi nama mearusoasis ii lean sátni *áldu* mii livččii šaddan dárogiel jorgalussan *simle*, muhto ahte mearusoasi vuodđun lei vári namma *Álda* (boares čállinv. *Aldda*). Dát *Álda*-nama dulkon *áldu*-sátnin lea juo 1700-logus Knud Leem (1975 [1767]: 431–432) girjjis syste-máhtalaš boasttoipmárdussan. Leem čálii omd. jura Várjjaga basseváriid dahje álddaid birra girjjistis ja jorgalii *álda*-leksema dánskagillii *simle*. Son maiddái dulkui daid namaid nu, ahte navdinággan ledje dat álddut mat ledje oaffaruš-šojuvvon dain váriin:

De Passe-Varek eller hellige Bierge, som de have i Varanger, ere efter Beretning disse: 1) *Meiske-Vare Passe-Aldo*, Danice: Meiske-Biergets hellige Simle. Det, man kalder helligt, enten virkelig er, eller i det mindste troes at være eller have været det. En Simle er en Rensdyr-Hun af Slaget, af de Norske saa kaldet. Altsaa giver et hvert Bierg, som bærer Navn af hellige Simle, en sterk Formodning, at samme er bleven holdt for et helligt Bierg, haver været et Offer-Sted, og faaet sit Navn af de Rensdyr, som der pleyede at ofres.

Go vuos *álda* dulkojuvvui *áldun*, de sámi nama boasttodulkajumi vuodul konstru-erejuvvui ollásit boasttočilgehhus sámiid oskku ja bassi váriid birra.

Grádamihhtokártii lea vári namman merkejuvvon sámegillii *Aldoavve*, ja dan vuodul lea dárogillii ráhkaduvvon belohakkii heivehuvvon loatnanamma

⁷¹ LR-OD 1980 mielde lea lavttusnamaid mearusoassi nominatiivahámis, muhto Qvigstad (LSFN: 24) dieduid mielde lea nammačoahki mearusoasis genetiivahápmi *Áldd(a)*-

Aldaffeldet (Qvigstad 1894c). Mearkkašahtti lea, ahte vári dárogiel namma ráhkaduvvui grádamihhtokártii jura belohakkii heivehuvvon loatnanamma iige dat čuvvon dárogiel *Mæsk*-nammačoahki. Oluf Ryghii lei sáddejuvvon normeremii vári namma *Mæsked*, ja son evttohii (1895b) mearusoasi nuppi stávvála vokála haga *Mæsked*. Dán nama sajis kártii merkejuvvoi dattetge sámegielas lonejuvvon belohakkii heivehuvvon namma *Aldaffeldet*. Schnitler namuha *Áldda* dárogiel namain *Meitsk* mii lea *Álda*-nammačoahkkái vástideaddji dárogiel nammačoahki vuodul ráhkaduvvon namma (Schnitler I: 340; III: 14).

Fuomášan veara lea vel dat, ahte 1800-logu loahpa eanamihtidanbargguin ráhkaduvvui sámegiela *Álda*-nammačoahki vuodul earalágan loatnanamma go kártabargguin. Eanavuovdinkomišuvnna beavdegirjai (Jordk. 1879: 66) lea merkejuvvon eanaopmodaga sámegiel namman *Aldogiedde*. Dán nama mearusoasis lea seamma boasttoipmárdus *álda* > *áldu* go maid Qvigstad lei kommenteren kártabargguin. Sámi giedenamma heivehuvvui eanakomišuvnna bargguin vel dárogillii, ja dál namman ráhkaduvvui sámegielas boastut dulkojuvvon nama vuodul belohakkii heivehuvvon namma *Aldojorden*. Go loahpalaš matrihkál almmustuvai, de eanaopmodaga namman lea merkejuvvon dušše fal *Aldojorden* ja sámi namma jaskkodahttojuvvoi eret virggálaš anus (Matr. 1884: 18; vrd. maiddái NG 1924: 257).

Nyborg: Ássannama *Nyborg* buohtalasnamman adnojuvvo sámegillii *Rovvejohka*. Ovdal lea dát báiki gohčoduvvon maiddái *Hearragoahtenjárgan* (LSFN: 24; NG 1924: 255). Dát sámi namat leat metonymalaš sirddanamat joga ja njárgga namas. Sámegiel ássannamat leat jaskkodahttojuvvon kárttas, muhto joga namman gal lea *Rovvejohka* váldojuvvon mielde. Z4-kárttas lea joga nammii *Rovvejohka* ráhkaduvvon dasa lassin vel semantihkalaš loatnanamma *Bruelven*, muhto dálá topográfalaš kárttas lea joga dárogiel namman ássannamas ráhkaduvvon olleslavitusamma *Nyborgelva* (2335-3). Dát čájeha, ahte dárogiel joganamas ii lean sajáiduvvan atnu vel grádamihhtokártta ráhkadanáigge.

Unjárggas leat 1800-logu loahpas goit golbma *-borg*-loahppasaš eanaopmodaga nama *Abelsborg*, *Kronborg* ja *Nyborg* (Jordk. 1879: 37–43, 63, 75; Matr. 1884: 16, 18–19). *Abelsborg*-namma lea ollásit heivehuvvon loatnanamma *Áppošborri*-nama vuodul, ja dát namma sáhtta leat doaibman mállen dan guovtti eará *-borg*-loahppasaš nammii. *Abelsborg*-namas lea maid čielggas, ahte luonddunamahus *borri* lea buhttejuvvon jietnadatlaččat sulastahtti appellatiivvain *borg*. Dáinna lágiin sajáidahttojuvvoi Unjárgii dárogiel vuodđooasseappellatiiva *borg* 'ladni' man kulturhistorjjálaš sisdoallu ii mange láhkai heiven iige gullan gasku sámi orrunguovllu.

Ássanbáiki man namma lei eanamihtidankomišuvnna girjjis *Kronborg*, muhto mii ii leat merkejuvvon grádamihhtokártii, lei juo 1830-logus mihtiduvvon eanaopmodahkan (Jordk. 1879: 63). *Nyborg*-namma orru leame nuoramus dán golmma *borg*-namas, ja vuodđooasi válljemii sáhttet leat leamaš mállen aiddo dán

guovllu eará *borg*-namat. Unjárgga *-borg*-loahppasaš namat mielddisbukte ollásit earalágan kultuvrralaš assosiašuvnnaid go álgoálgosaš sámegiela namat *Áppošborri* ja *Rovvejohka*.

Nyborg mihtiduvvui eanaopmodahkan jagi 1847–1848 ja báiki gulai gávpeolbmái Otto Pleymii (Jordk. 1879: 75). Rovvejogas lei leamaš gávpi jagi 1823 rájes (NG 1924: 255).

Nyborg-nammasaš báikki lassin Pleym eaiggádušai maiddá eanabihtá man namma lei *Nynæs* (Jordk. 1879: 75). Eanakomišuvnna beavdegirjái lea dán eanaopmodahkii merkejuvvon maiddá álgoálgosaš sámi namma ”*Nynæs* eller *Ordinjarg*” (Jordk. 1879: 75). Seamma gávpeolbmás lei maiddá eanaopmodat man namma lei *Pleymsjord* (Jordk. 1879: 77). Danin *Ny*-álgosaš namaid navdinággan sáhtá leat aiddo dat, ahte *Nyborg* ja *Nynæs* ledje ođđa eanaopmodagat.

Karlbotn-namma lea merkejuvvon Z4-kártii sihke vuona ja gili namman ja sámi buohtalasnamma *Stuorrvuonna* lea goappáge nammabáras jaskkodahttojuvvon. Dárogieala nammakonsuleanta Oluf Rygh lei ožžon normeremii nammahámi *Karlbunden*, muhto son evttohii lonuhit vuoddoasseappellatiivva *-bunden* > *-botn* seamma láhkai go namas *Fjordbunden* > *Fjordbotn* (Rygh 1895b). Vuoddoassi *-bunden* lei dánskkagiela hápmi, ja kártabarggus appellatiiva rievdaduvvui eanet dárogillii heivvolažžan. Kártadoaimmahaga detálljamihtideami rávvehusain (Instr. 1889: 64; 1895: 69) ledje dasa lassin maiddá rávvagat dárogiel báikenamain čállinvugiide. Dáin rávvagiin namuhuvvui, ahte nammanormeremiin galggai čállit *Botn* iige *Botten*.

Frette (1980a; 1980b) mielde dát dárogiel namma lea álgoálggus leamaš olgulis vuonas, Reahpena guovllus ja dalleges hámis *Karlsbugt*. Vuodđun dán dárogiel nammii lea boares márkanbáikki namma *Gállásiidbáiki* (vrd. maid LSFN: 20). 1800-logu eanamihtidemiid áigge (Matr. 1884: 9) matrikulerejuvvui bihtá man namma lei sámegillii *Gallesnjargbaike*. Dán nama vuodul ráhkaduvvui velá eanaopmodahkii dárogiel namma *Skalnesplads*. Dan dihte dárogiel namma *Karlbotn* lea 1800-logu loahpa synkronalaš dilis friddja nammabárran *Stuorrvuonna*-nammii, muhto dattetge diakronalaččat lea vejolaš čájehit, ahte dát dárogiel nammanai lea álgoálggus lonejuvvon sámi namas.

Schnitlera (I: 341) rádjeguorahallanbarggus lea *Karlsbugt*-namma adnojuvvon *Reahpena* buohtalasnamman ja fastten *Øster-Botten* lea namma mii Schnitlera áigge adnojuvvui *Stuorrvuona* buohtalasnamman. 1700-logus leat *Øster-Botten* ja *Vester-Botten* leamaš Várjavuona oalgevuonaid veardádalli namat, muhto ii goabbáge dáin dárogiel namain sajáiduvvan atnui.

Øster-Botten-nama sadjái bodii *Karlsbugt*. Dán nama vuoddoasseappellatiivva rievdan *-bugt* > *-bunden* -hápmái sáhtá leat geavvan aiddo danin, go namma sirdásii čujuhit olles Stuorrvutnii iige šat dušše ovttaskas luktii Reahpenis. Kapihttalas 8.5.2. guorahalan maiddá gilinama *Reahpena* ja čájehan,

mo dasa ráhkaduvvui grádamihhtokártabarggus dárogiel namma dušše sámi nama čállinvuogi heivehemiin. Dasa váikkuhii maiddai dat, ahte *Karlsbugt* ii šat 1800-logu loahpas adnojuvvon *Reahpena* buohtalasanman.

Karlbugt-namas lea dan dihte dáhpáhuvvan álggus denotašuvnna viidáneapmi ja loahpas denotašuvdnarievdan. Dat dagahii maiddái dan, ahte dárogiela nama vuoddooassi rievddai *Karl(s)bugt* > *Karlbunden*. Dat namma vel normerejuvvi viidáseappot *Karlbunden* > *Karlbotn*. Dárogiela nama nammahámi rievdan čájeha maiddái, mo dán namas ii lean sajáiduvvan árbevierru vel 1800-logu loahpasge, go nama vuoddooasseappellatiiva rievdaduvvui grádamihhtobargguid oktavuodas. Easkka grádamihhtokártta nammaatnu lea leamaš mielde stáđasmahttime dán dárogiel nama anu.

Angsnes lea merkejuvvon grádamihhtokárttas Selešnjárgga olggumuš ássanbáikkiid namman. *Angsnes*-namma lea rievtti mielde adnojuvvon olles *Selešnjárgga* dárogiel buohtalasanman, muhto ná dat ii leat merkejuvvon Z4-kártii. Selešnjárgii ii leat oba biddjojuvvoinge namma Z4-kártii, muhto alázii lea čállojuvvon dán vuoddonama olleslavttus hámis *Sælesnjargalaš* ja dan vuodul lea vel ráhkaduvvon kártta váste belohahkii heivehuvvon loatnanamma *Selenæshøiden*. Dát loatnanamma lea ráhkaduvvon dego dat livččii lavttusnamma njárgga nammii **Selenæs*, muhto dákkár namma ii oba gávdnoge dárogillii. *Selenæshøiden*-nama vuosttaš nammaelemeanttas lea fonehtalaš heivehus dárogiela *sele* 'leanjgat'-sátnái. Dát nama heivehanvuohki sáhtta leat kártaráhkadeddjiid viggamuš sajáidahttit dán nama njárgga dárogiel namman mii lei sáhttit heivet dárogiela nammaohppii.

Angsnæs-namma namuhuvvo Schnitlera rádjedutkanbargguin (Schnitler I: 340–341; maiddái Schnitler III: 63) olles njárgga namman, go son govvii Selešnjárgga ja doppe kapealla mii gulai Várggáid báhpasuohkanii:

Det Næss, som Vesten-fra af det faste Land stikker ud i Varangerfiord, imellem denne *Vester-Botten* i Nord, og *Øster-Botten* i Søer, kaldes *Angsnæss*, langt i Øster til Nord, som *Vester-Botten* er, nemlig ½ Miil, bredt imellem begge Bottener ¼ Miil, og Østerst paa Odden et par Bøsseskud over bredt; Mitt paa Odden af dette *Angsnæss* staaer det *Norske Finne-Capell* af Træ, svarendes under Vardøe Gield.

Eanakomišuvnna bargguin adnojuvvo *Angsnæs* olles njárgga namman, ja eanaopmodagaid dárogiel namat leat dán vuoddonamas varierejuvvon: *Indre*, *Øvre*, *Ytre* ja *Østre Angsnæs*. Dasa lassin lea eanaopmodat masa namuhuvvo sihke sáme- ja dárogiel namma: *Næsspidsen* (*Njarggacce*). (Jordk. 1879: 83.) Dát lea *Njárgageahči* mii lea *Selešnjárga*-namas ráhkaduvvon vuoddooasselavttus. *Njárgageahči*-namas lea eanavuovdinlága lálkkaásahusa vuodul ráhkaduvvon semantihkalaš loatnanamma *Næsspidsen*. Grádamihhtokártta *Angsnes* vástida dan dihte

dán *Njárgageahčái* (gč. maiddái LSFN: 21). Dát mearkkaša dan, ahte sámi nammii *Njárgageahči* adnojuvvojedje sierra dárogiel namat sierra doaimmaid oktavuodas, daningo kárta barggus vástidii *Angsnes Njárgageahčái*, muhto eanamihitendoaimmain biddjojuvvui *Næsspidsen* buohtalasnamman. Schnitler (I: 341) áigge namuhuvvui fas Selešnjárgga olggumuš oassi dárogiel namain *Angnæss-Odden*.

8.4.3 Z4-kártta luonddunamat mat leat friddja bárat

Luonddunamaid friddja nammabárat leat measta buot stuorát lokalitehtaid namat nugo omd. váldojogaid namat *Hammerneselven* ~ *Bælakjokka*, *Bergebyelven* ~ *Suovjokka* ja *Jakobselven* ~ *Annejokka*. Friddja nammabáraid dárogiel namat leat čielgasit biddjojuvvon ássanguovlluid lahkosiin, daningo Unjárgga kárta bládis ii leat dábálaš, ahte meahceguovllu luonddunamat leat friddja nammabárat. Dát čájeha maiddái dan, makkár guovlluin duon áigge obanassiige ledje dárogiel buohtalasnamat. Meahcis eai lean dárogiel namat, ja go dárogiel namat ráhkaduvvojedje dáruiduhttináigge boaittoheale guovlluide, de dat namat eai šaddan friddja nammabárran, muhto dárogiel namain ledje dábálaččat vuolggasadjin álgoálgosaš sámi namat.

Áidna meahceguovllu vári namma mii lea Unjárgga kárttas friddja nammabárran, lea kártii čállojuvvon nammabárra *Gielkaioaivve* (*Oscarsvarden*). Dát dárogiel buohtalasnamma šattai vári namman, go gonagas Oscar jođii Davvi-Norgga mátkkistis jagi 1873 Unjárggas Detnui aiddo fal Gielkkáidoaivvi bokte. Jodeđettiin Deanu beallái gonagasa fárru bisánii bosihit, ja Friisa (1874: 111–112) mielde gonagas celkkii: ”La oss bygge en Varde her til Erindring om Færden!” Mátkkálaččat čohkkejedje geđggiid urran gonagasa gohččuma mielde. Dán mátkki gudnin lea dán várrái maŋŋá vel ceggejuvvon muitobázzi. Danin *Oscarsvarden*-nammanai lei ráhkaduvvon easkka 1800-logu loahpas ja gullá oktii dalá gonagasa geasi 1873 mátkkiin.

Nammabára *Gielkaioaivve* (*Oscarsvarden*) merkemis kártii lea erenoamáš velá dat, ahte sámi namma lea merkejuvvon bajimussii buoiddit bustávaiguin ja dalá gonagasa nama vuodul biddjojuvvon dárogiel namma lea ruođuid siste geahppasat bustávaiguin. Dát merkenuvohki ii leat vuorddehahtti, daningo dat lea ollásit nuppe gežiid go mo duon áiggi grádamihhtokártaide merkejuvvojedje sámegeiel ja dárogiel buohtalasnamat.

Kárta bládi **jogaid** namain lea čielga juohku nu, ahte muhtin Várjavuona davvegátti váldojogain ledje juo buohtalasnamat dárogillii ovdal kárta ráhkadan-áiggi ja dát namat ledje friddja nammabárat sámi namaiguin nugo omd. *Bergebyelven* (*Suovjokka*) ja *Hammerneselven* (*Bælakjokka*). Dákkár dárogiel namat sáhtte leat friddja bárran danin go dat ledje lavttusnamat gilážiid dárogiel buohtalasnamaide *Bergeby* > *Bergebyelven* ja *Hammernes* > *Hammerneselven*. Nuppe dáfus fas Várjavuona lulábeallai eai leat oba merkejuvvoenge kártii mánga

joganama. Vuonnabađas lea friddja nammabárra *Njidggujohka ~ Vesterelven*, ja dát dárogiel namma lea leamaš anus juo ovdal kárta ráhkadanáiggi. *Vesterelven*-namma gulai seamma nammačoahkkái go *Vester-Botten* mii lei adnojuvvon 1700-logus nugo 8.4.2-kapihttalis čilgejuvvui. Álgoálgosaš sámegiel joganamma *Njidgu* mii grádamihhtokártii merkejuvvui epeksegehtalaš hámis *Nirgojokka*, lea fas hui boares substráhttanamma (Aikio, A. 2004: 18).

Mearkkašahti lea maiddái dat, ahte oalgejogaid namat gal leat čielgasit ráhkaduvvon easkka kárta ráhkadanbarggu oktavuodas. Dákkár dárogiel namat eai leat friddja nammabáraide gullevaččat, muhto leat juogo semantihkalaččat motiverjuvvon sámi namaid vuodul nugo omd. *Rassejokka > Græselven* ja *Bærralvæjjokka > Perledalselven* dahje leat belohakkii heivehuvvon loatnanamat nugo *Borrejokka > Borreelven* ja *Alljavæjjokka > Alljavæjvelven*.

Unjárgga kárttas leat maid muhtin luonddunamat mat leat friddja nammabáraide gullevaš dárogiel namat, muhto dušše dárogiel namma lea válđojuvvon kártii ja buohtalas sámi namma lea jaskkodahttojuvvon. Dákkár nammabáraide gullevaš namat leat sullo namma *Løkholmen*, vári namma *Klubbff.* ja dasa lassin vuona namma *Karlbotn*. Dáid dárogiel namaid buohtalasnamat sámegillii leat *Ávekak*, *Murgget* ja *Stuorravuonna*. Kárta bláđi guovddázis lea Várjavuonna, muhto dát nammanai lea jaskkodahttojuvvon, ja kárttas lea dušše fal dárogiel namma *Varangerfjorden*. Mun dulkon dán nama belohakkii heivehuvvon loatnanamma ja giedahalan dán dárkileappot 8.5.6.-kapihttalis.

Ávekak ~ Løkhl. -nammabáras ii oro dárogie la sullo nammii leamaš miige sajáiduvvan árbevieruid kárta ráhkadanáigge, daningo Qvigstad báikenammagirjjiis (LSFN: 25) lea dán seamma sullo namman namuhuvvon dárogillii *Sandholmen*. Dárogiel namma lea biddjojuvvon áibbas eará navdinákka mielde go ovttaoasat sámi namma mii lea dasa lassin mánggaidlogus. Sámi namma *Ávekak* sáhtá leat substráhttanamma dahje dat sáhtá leat suorggiduvvon *áphi*-appellatiivvas.

Dain luonddunamain mat leat Z4-kárttas friddja bárran, lea dušše okta nammabárra mii sáhtá leat kárta bargguid oktavuodas ráhkaduvvon. Dát leat buohtalasnamat *Krokneset ~ Galopponjargga*. Grádamihhtokárta **Krokneset (Galopponjargga)** -nammabáras lea Qvigstad (1894c) normeren sámi nama hápmái *Galopponjargga* ja dárogillii ráhkadan dan vuodul belohakkii heivehuvvon loatnanama *Galponnesset*. Son dattetge kommenterii sámi nama veadjemeahttun namman ja árvalii namman *Dælppo* ná: ”*Galoppo* er en umulig Form. Nettet er vistnok det samme, som Lapperne opgav mig at hede *Dælppo*.” (Qvigstad 1894c).

Dát Qvigstad fuomášuhttin ii oba válđojuvvonge vuhtii, muhto Z4-kártii merkejuvvui nammabárran *Krokneset (Galopponjargga)*. Nammahámi *Galopponjargga* lei álgoálggus J.A. Friis normeren kartográfá evttohan *Galopponjarg*-namas (NGO 1888). *Krokneset*-nama birra in leat gávdnan makkárge die-

duid. Danin orru leame vejolaš, ahte namma lea kártadoaimmahagas ráhkaduvvon dahkunamma.

8.5 Z4-kárta báikenamaid loatnastrategijat

8.5.1 Ássannamat mat leat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat

Z4-kárttas leat friddja nammabáraid lassin maiddái dakkár ássannamat mat leat lonejuvvon sámezielas dárogillii. Dákkár nammabáraid lonenvugiid dekonstrukšuvnnaš dutkan čájeha, ahte dáidda ássanbáikkiide eai leat leamaš ovddežis anus sajáiduvvan dárogiel buohtalasnamat. Áidna dárogiel namma mas lea boarrásat árbevierru go uniovdnaáiggis, lea *Veašnjárgga* buohtalasnamma *Hammernes*.

Eanaš oassi dáin nammabárain maid dárogiel nama mun dás dulkon semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamman sámeziel ássannamaid vuodul, leat merkejuvvon grádamihhtokártii vuolidanvugiin nu, ahte sámi namma lea ruođuid siste dárogiel nama vulobealde. Ássannamat *Hammernes*, *Fjordbotn* ja *Makviken* leat kárttas dušše fal dárogillii, ja álgoálgosaš sámi namat leat jaskkodahttojuvvon.

Dán joavkku sámi namat leat álgoálggus luonddunamat mat leat metonymalaččat sirdásan maiddái ássannamman, juogo ovttaskas ássanbáikki dahje unna gilážiid namman. Jus namma lea čielgasit merkejuvvon ássannamman grádamihhtokártii dahje eanamihtidandokumeanttaide, de guorahalan nama dalle ássannamman, leš dat dál primára dahje sekundára ássannamma. Dás guorahalan erenoamážit daid ássannamaid maid dárogiel buohtalasnamma leat grádamihhtokárttas merkejuvvon semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamman. Eanajuohkindoaimmain sáhttet leat adnojuvvon eará lonenstrategijat, ja daid namuhan dađistaga nammabáraid guorahaladettiin. Semantihkalaččat motiverejuvvon ássannamaid jovkui analyseren dáid kártanamaid: *Veašnjárga* > *Hammernes*; *Makgohppi* > *Makviken*; *Buvrenjárga* > *Burnes*; *Vuonnabahta* > *Fjordbotn*; *Skipagurra* > *Skipskaret*; *Báršnjárga* > *Digerneset*; *Gorgnetak* > *Landg[ang]sted*; *Šákkošnjárga* > *Tangsprelnes*; *Biggánjárga* > *Birgitnes*; *Sirddagohppi* > *Sivertbugt*.

Hammernes-nama sáhtta rievtti mielde dulkot guovtti láhkai juogo semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamman dahje friddja bárran *Veašnjárggain*. Go *Hammernes*-namma lea lonejuvvon, de lea sámi nama mearusoassi *Veaš-* dulkojuvvon *veahčir*-appellatiivvavudogin ja dan vuodul lea šaddan semantihkalaš loatna *Hammernes*. Sámeziela ovtastávval hápmái otnon mearusoasi *Veaš-*vuodul lea dattetge váttis diehtit mii sániid das álgoálggus lea vuolggasadjin. Bárahisstávval sáni *veahčir* oatnun *veaš-*hápmái ii leat vuorddehahtti oatnun-

vuohki. Qvigstad namuha báikenammagirjijstis (LSFN: 26) guovttestávval nammahámiid *Veasenjárga* ja mearrakártta nammahámi *Veahčenjárga* (*Væše-, Væčče-njar'gá*).

Mearusoasi *Veas-* vuodđun sáhhtá leat seammá bures juoga mii nu eará sániid go *veahčir*-appellatiiva. Danin nammabárra *Veasnjárga* ~ *Hammernes* sáhhtá dulkojuvvot friddja nammabárran. Orru dattetge čielggas, ahte go namma *Hammernes* lea lonejuvvon, de nama dulkoma lea stivren *veahčir*-sátni ja dárogiel namma lea ráhkaduvvon dakkár mearusoasi semantihkalaš vásttan. Dán dulkojumi vuodul dárogiel namma sáhhtá leat semantihkalaččat motiverjuvvon loatnamma. Dán nammabára lonenvuohki muittuha Máttá-Várjjaga sámi nama *Váhčir* mii dulkojuvvui vuos boastut *Veahčirin* ja dan vuodul jorgaluvvui epeksegehtalaččat *Hammerfeldet*-namman.

Makviken lea merkejuvvon Z4-kártii sihke gohpi namman ja dan vuodul ráhkaduvvon metonymalaš ássannamman. Gohppái lea ruođuid siste dohkkehuvvon maiddá sámi namma *Makgoppe*, muhto ássannamma lea kárttas dušše fal dárogillii.

Dán nammabáras sáhhtáii navdit, ahte dárogie la namma lea álgoálgosaš ja sámi namma das lonejuvvon, daningo leksikálalaš dásis lonen lea dárogielas sámegeillii: dár. *makk* > sá. *máhkka*. Dán nammabáras lea dattetge sáhka das, ahte sámi namas lea loatnasátni *máhkka* adnojuvvon nammabidjanproseassas seamma láchkai go giela iežas sánitge. Danin dulkon nu, ahte sámi namma lea primára ja das lea lonejuvvon dárogillii namma *Makviken*. Go *Máhkkgohppi*-namas lea ráhkaduvvon kártanamma dárogillii, lea mearusoasi appellatiiva rievtti mielde máhcahuvvon ruovttoluotta dárogillii ja vuodđooasseappellatiiva *gohppi* lea jorgaluvvon *vik*-appellatiivvain.

Aiddo dan, ahte sámi namma lea originála dárogiel nama ektui, duodašta dat ahte dárogie la buhtalasnamas leat mánga variántta iešguđetlágan gálduin. Dat čujuha dasa, ahte dárogiel nama árbevierru ii lean dan áigge sajáiduvvan dahje stádis. Matrihkkalis lea dárogiel namman *Makkebugt* (Matr. 1884: 5). Jagi 1924 almmuhuvvon matrihkkalis (NG 1924: 247) namuhuvvo vel, ahte lokalitehta gohčoduvvo dábálaččat namain *Makgop*. Dulkon nammahámi *Makgop* belohahkii heivehuvvon loatnan sámi namas. Das lea mearusoassi máhcahuvvon *makk*-sátnái muhto vuodđooassi heivehuvvon sámegeie la luondunamahusas. Vuodđooasseappellatiivva heivehus sá. *gohppi* > dár. *gop* (ja grafemalaš variántan maiddá *kopp*) lea dábálaš Davvi-Norgga njálmmálaš giela lonenvuohki mainna *gohppi*-appellatiiva lea buhttejuvvon leksemain mii fonehtalaččat gahččá oktii dárogie la *kopp* 'gohppu'-sániin.

Sullasaš nammabárra lea maiddá **Buvrenjárga** > **Burnes** mas leksikálalaš dásis lea lonen dáhpáhuvvan dár. *bur* > sá. *buvri*, muhto nammalonon lea dáhpáhuvvan nuppe gežiid. Sámi nama *Buvrenjárga* vuodul lea ráhkaduvvon seman-

tihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Burnes*. Dát namma lea maiddá adnojuvvon eanahálddašandoaimmain (Jordk. 1879: 36).

Fjordbotn: Dárogiepla nammakonsuleanta (Rygh 1895b) lei ožžon guorahallamii *Fjordbunden*-nama. Dan son lei evttohan normerejuvvot hápmái *Fjordbotn*, namalassii seamma rievdadusain go maiddá *Karlbunden* > *Karlbotn*. Dát *Fjordbotn*-nama lea semantihkalaččat motiverejuvvon *Vuonnabahta*-nama vuodul. Eanamihtidandokumeanttain (Jordk. 1879: 76) namuhuvvo gieddi Vuonnabađas man namma lea sámegillii *Vuodnabatgiedde* (dálá čállinv. *Vuotnabahgieddi* ~ *Vuonnabahgieddi*). Dán sámegiel gieddenamas ráhkaduvvui dárogillii semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Fjordbundjorden*. Dát namma ii gieđahallojuvvon kártabargguid oktavuodas, ja danin dán dárogiel nammii bázi gaskkamus nammaelemeantant *-bund-*. Dárogiel namma ráhkaduvvui namalassii guovtti láhkai sierra eiseválddiid doaimmain.

Finnmárkku fylkkamánni evttohii 1930-logus Girkodepartementii, ahte *Fjordbotn*-nama galggai rievdaduvvot *Varangerbotn*-namman. Fylkkamánni ákkastalai dárogiel nama rievdadeami dainna lágiin:

Bunden av Varangerfjorden kalles i daglig tale "Fjordbotn". Stedet har hittil ført en temmelig ubemerket tilværelse - idet der foruten en handelsmann ikke har vært annen bebyggelse enn noen få små-bruk. Det finnes verken skole, poståpneri, telefonstasjon eller noe annet offentlig kontor som bærer navnet "Fjordbotn". Derimot vil stedet når riksveien til Kirkenes om få år blir ferdig, bli et meget viktig veikryss - - -. Det vil derfor være av stor betydning å ha et særpreget navn på dette veikryss og helst et navn som gir veiledning også for ikke lokalkjente folk. - - - Jeg tillater mig i henhold til det anbeforte å anbefale at det nuværende *Fjordbotn* forandres til *Varangerbotn*. (FF 1935.)

Fylkkamánni mielas *Fjordbotn* ii lean dohkálaš namma go Girkonjárgga luodda gárvánišgođii ja *Vuonnabahta* šattai dehálaš luoddaearrun. Báikegotti namma berrii su mielas rievdaduvvot dakkár namman man galggašedje dovdat viidábut go dušše báikkálaš birrasis. Gažaldat báikegotti álgoálgosaš *Vuonnabahta*-nama anus ii oba guorahallojuvvonge dan reivves nugo dan áigái lei vuorddehahtti, go virggálaš nammaanuin lei nannejuvvon árbevierru, ahte gilinamat ledje dušše fal dárogillii.

Girkodepartemeanta dohkkehii *Varangerbotn*-nama virggálaš dárogiel namman jagi 1935 (Kirkedep. 1935). Dainna lágiin sámegiela vuodul lonejuvvon *Fjordbotn* ii šat adnojuvvon go *Varangerbotn* sajáidahttojuvvui virggálaš namman. Easkka 1990-logus lea álgoálgosaš sámi namma *Vuonnabahta* mearriduvvon *Varangerbotn*-nama virggálaš buohtalasnamman.

Dárogiel namas *Varangerbotn* ii leat namalassii makkárge álbmotgiela vuodđu, muhto dát namma lea ráhkaduvvon easka 1900-logus politihkalaš doaimmaid boadusin. Dát dieđut *Varangerbotn*-namas leat miellagiddevaččat maiddái dan dihte, ahte jura *Varangerbotn*-namma lea adnojuvvon oktan guovddáš ággan, go skandinávalaš nammadutkanbirrasis leat čilgen *Varanger*-nama dološskandinávalaš namman.

Per Hovda (1955: 125) lea ákkastallan aiddo *Varanger*-nama hárrái, ahte dát *-anger*-namma livččii álggos adnojuvvon vuona siskkimus oasi namman, namalassii Mieskavuona dárogiel namman. Son čálii artihkkalisttis ná: ”Det synest ikkje kunna reisast tvil om at det er denne inste tronge botn som opphavleg har bore namnet Varanger.” Dán čilgehusa Hovda vuodđudii Selesnjárgga dárogiel nammii *Angsnes* ja Mieskavuona topográfalaš hápmái mii su oainnu mielde heivii aiddo fal dasa, ahte **angr-sát*ni lea čilgejuvvon mearkkašit ’baskkes luokta dahje váhki’.

Maiddá Holm (1991: 303) lea refereren dán Hovda čilgehusa (gč. maiddá NSL s.v. *Varanger*). Holm čájeha dasa lassin doarjjan vel grádamihhtokárta ovdamearkka mas lea *Varangerbotn*-nama.

Nugo dás ovddabealde lean čilgen *Vuonnabahta*-nama buohtalas dárogiel namaid, lea čielggas, ahte vuosttaš Z4-kárttas (1900) lea dán giláža namman *Fjordbotn*. Easka kártabláđi mañit deaddilemiin lea *Fjordbotn* rievdaduvvon *Varangerbotn*-namman nugo kárttat 20a ja 20b čájehit.

Kárttat 20a ja 20b. Jagi 1900 Z4-kárttas lea *Vuonnabahta* jorgaluvvon *Fjordbotn*-namman. Jagi 1954 kárttas (Z4: 2) lea *Fjordbotn* lonuhuvvon *Varangerbotn*-namman.

Varangerbotn-namma lea dan dihte easka 1900-logus konstruerejuvvon lavtusnamma *Varanger*-álgosaš namaid vuodul. Boarrásat gálduin (nugo omd. Schnitlera rádjeguorahallamiin 1700-logus) lea *Vester-Botten* adnojuvvon Mieskavuona dárogiel namman, muhto ii Hovda iige Holmge leat dán namaanu guorahallan obanassiige *Varanger*-nama čilgedettiin. Dárogiel nammii ii leat namalassii makkárge álbmotgiela vuodđu, muhto baicce virggálaš, čálalaš dárogiel

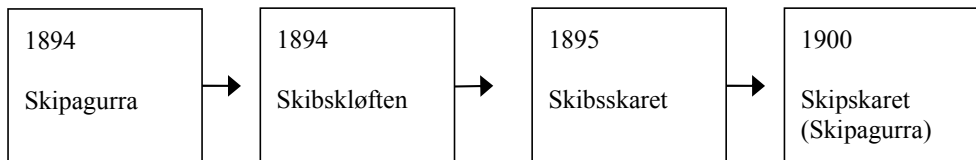
namaid atnu. Dát mearkkaša maiddái dan, ahte *Varangerbotn*-namma lea adnojuvvon ollásit boastut doarjjan dulkodettiin *Varanger*-nama skandinávalaš nammadutkanárbevierus. Nammabára *Várjavuonna* ~ *Varangerfjorden* guorahalan kapihttalis 8.5.6.

Skipskaret (Skipagurra): Ássanbáikki namma *Skipagurra* lea merkejuvvon sihke Y4 Polmak ja Z4 Nesseby -kárttaide ja vel nu, ahte Y4-kárttas ássanbáikki namma lea goappáge beal Deanu rievtti mielde guovtti sierra ássanbáikki namman. Árbevirolaš nammaan mielde *Skiippagurra* lea dattetge dušše fal Deanu nuortagáttis, ja oarjegátti ássanbáikki namma lea *Hedeguohppi* mii lea substráhtta (< su. **Hetekuoppa*; *hete* 'gáldu', *kuoppa* 'gohpi, roggi').

Kártabargguid olis Friis (1893) lei normeren sámi nama hápmái *Skipagurra* iige lean evttohan makkárga nama dárogillii. Qvigstad (1894c) normerii sámi nama seamma láhkai go Friis, muhto nama viidásat gieđahallamis lea guovttilágan diehtu Qvigstad nammalisttuin. Álggos son lea jorgalan nama *Skibsskaret*. Nuppi nammalistui (Qvigstad 1894d) son lea čállán diehtun, ahte namma ii galgga jorgaluvvot dárogillii, daningo dárogielagatnai atnet dán seamma nama: "[...]bør ikke oversettes, da dette Navn bruges ogsaa af de norske, bet. Skibskløften". Son dattetge jorgalii sámi nama hápmái *Skibskløften*.

Kártadoaimmahat lea sádden dárogiel nama vel viidáseappot guorahallamii dárogiel nammakonsulentii. Nammalisttus lei dál evttohussan *Skibsskaret*, ja Oluf Rygh (1895c) normerii dan hápmái *Skipskaret*. Dát dárogiel konsuleantta rávven nammahápmi válđojuvvui mielde kárttaide, ja dainna lágiin ásahuvvui dárogiel kártanamman semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma. Sihke Buolbmága (Y4) ja Unjárgga (Z4) -kárttas lea ássannamma čállojuvvon vuoliduvvon vuogi mielde: *Skipskaret (Skipagurra)*.

Dán dárogiela kártanama ráhkadanproseassa sámi nama vuodul sáhhtá govvet čuovvovaččat:

Govus 27. Gilinama *Skiippagurra* (bč. *Skipagurra*) vuodul ráhkaduvvon dárogiel nammahápmi jagis jahkái grádamihkkárttaid ráhkadanproseassa áigge.

Seamma nammalisttus mas Oluf Rygh (1895c) lei normeren čállinhápmiin *Skipskaret*, son lei maiddáí kommenteren, ahte son lea ovttaoavilivis Qvigstadain⁷², ahte sámi dálunamaid ii galgan jorgalit:

Jer er enig med Qvigstad i, at lappiske Gaardnavne formentlig ikke bør oversættes; de staar vistnok alene med disse Navne i Finnmarkens Matrikul og nævnes med dem ogsaa af Nordmænd.

Ággan Rygh anii dan, ahte namat čužžo sámegillii maiddáí eanagirjjis ja dárogie-lagatge atne daid namaid. Dasa lassin jagi 1895 kártadoaimmahaga detállja-mihtideami rávvehusain čuoččui, ahte kártii galge bidjat daid namaid mat ledje anus gili olbmuid gaskkas, ”karterne påføres som regel de navne, der bruges i bygden, idet udtalen lægges til grund for skrivemåden” (Instr. 1895: 67). Dán oainnus ja kártadoaimmahaga rávvehusain fuolakeahhtá Rygh dattetge evttohii kártta väste jorgaluvvon nama *Skipskaret* jura ássanbáikenamman. Dát dárogiel namma dohkkehuvvui kártanamman ja merkejuvvui ássanbáikki váldonamman.

Jagi 1884 almmustuvvan eanagirjjis lea ássanbáikki namman *Skippagurra nedre* (Matr. 1888: 105)⁷³, mii maiddáí čájeha čielgasit, ahte dán báikkis ii lean miige dárogiel namaid anus, muhto sámi namma adnojuvvui dárogielas ovttas dárogie-lašašvudnasániin. Dasa lassin lea eanagirjji tekstii (Matr. 1884: 105) lasihuvvon diehtu ássanbáikkiid birra dárogillii ná: ”Elvens østside nedenfor Skipaguorre”.

Digerneset (Baršnjargga): Qvigstad (1894c) lea normeren sámi nama hápmái *Baršnjargga* ja čállán sámi nama báldii jorgalussan *Tyknesset*. Sámi nama mearusoassi *Bárš-* jorgaleamis orru Qvigstad atnán Friis sátnegirjji dieđuid vuodđun. Friis ii namuhan sátnegirjjistis *bárši-*sátnái topográfalaš mearkkašumi, muhto čilgii *bárši-*sáni mearkkašupmin ’buoiddes, gassa olmmoš, diŋga, maiddáí muorji, omd. stuora luomi’: ’En, som er tyk, en Tykkert, Tyksak, ogsaa om Bær, f. Ex. en stor Multe’ (OLS s.v. *Barše*). Qvigstad ii orron kártabarggu áigge dovdame *bárši-*sáni topográfalaš mearkkašumi ’ápmir; várri mii lea earáin sierra’. Jagi 1944 luonddunamahusgirjjistis Qvigstad gal namuhii *bárši-*leksemii topográfalaš appellatiivva mearkkašumi: ’ophovning, forhøining’ (LAS s.v. *par’ša*).

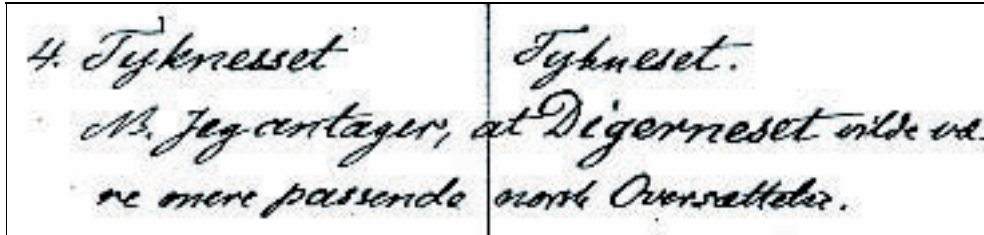
Z4-kártta väste *Baršnjargga* dárogiel namma jorgaluvvui *bárši-*appella-tiivva olbmo dahje diŋggaid sturrodahkii čujuheaddji mearkkašumi vuodul ja nammaevttohussan šattai *Tyknesset*. Sámi nama navdinágga dulkojuvvui rievtti

⁷² Qvigstad (1895b) lei čállán goit kárta-bláđi Y3 Vestertana listui *Fávlemohki* buohta, ahte dálunamaid ii galggaše jorgalit dárogillii: ”*Favlle-mokke*, bet. *Elvedypkroken* (men Gaardsnavne kan man vel ikke oversette paa Norsk)”.

⁷³ Namma ii leat prentejuvvon eanagirjjis, muhto lea čállojuvvon matrihkkalii ja lea mielde eanagirjji arkiivagáhpálagas.

mielde ollásit boastut. Dát čájeha jura dan váttisvuoda mii sáhtii geavvat nama dulkomis go sániin sáhttet leat mánga mearkkašumi.

Dárogiela nammakonsuleanta Oluf Rygh (1895c) normerii Qvigstad evttohan *Tyknesset* hápmái *Tykneset*. Dasa lassin son čálii vel fuomášupmin, ahte *Tykneset* ii lean dattetge nu vuogas dárogiel namma, muhto *Digerneset* livččii lean vuohkkasat dárogiel jorgalus:

Govus 28. *Báršnjárga* rievdaduvvui álggos *Tykneset*-namman ja das vel viidáseappot *Digerneset*-namman (Rygh 1895c).

Dát mearkkašii, ahte Oluf Rygh rievdadii dárogillii evttohuvvon nama vel viidáseappot dárogillii heivvolažžan. Ii Rygh vuolggasadjinge lean obanassiige álgoálgošaš sámi nama navdinágga, muhto son evttohii dárogiel nama dušše fal dan vuodul, mo dahkunamma *Tykneset* orui su giellabealji mielde heiveme dárogiela nammaohppii. Loahpalaš kártii biddjojuvvui dárogiel namman *Digerneset* ja álgoálgošaš *Báršnjárga* merkejuvvui ruođuid sisa.

Mearkkašahti lea maiddá dat, ahte J.K. Qvigstad namuha jagi 1938 almmustuvvan báikenammagirjijistis aiddo fal *Báršnjárgg*as ovttaoasat báikenama *Bárši* ja addá čuovvovaš ovdamearkka dán nama anus: ”Sawzák læk Barše ål'de” (LSFN: 19). Lea čielggas, ahte grádamihhtokárta ráhkadanáigge 1890-logus Qvigstad ii dovdan dán ovttaoasat *Bárši*-nama. Danin son ii guorahallan *Báršnjárga*-nama dán propriála ovttaoasat vuoddonama ektui, muhto dorvvastii Friisa sátnegirjji appellatiivvalaš čilgehusaide.

Eanagirjji diedut mitalit vuohon earalágan dulkojumi sámi namas, daningo dáin gálduin lea sámi namma čállojuvvon hámiin *Baresnjarg* (Jordk. 1879: 101) ja *Barsnjarg* (Matr. 1884: 7). Vaikko dát namma lei juo almmustuvvan matrihkkalis, eaba nammakonsuleanttat dattetge evttohan dán *Barsnjarg*-namage kártii, muhto baicce boastut dulkojuvvon semantihkalaš loatnanama *Digerneset*. Eanajuohkin-doaimmain válđojuvvui dárogielas atnui nammahápmi *Barsnjarg* ollásit heivehuvvon loatnanamman. Dan čájeha dat, ahte vuoddonama varierejedje viidáseappot dárogiela relašuvdnasániiguin: *Yttre Barsnjarg*, *Midtre Barsnjarg*, *Indre Barsnjarg* (Matr. 1884: 7).

Ráhpenjoaski: Qvigstad (1894c) normerii sámi nama *Rappenjoaske* ja čálii nammalistui dárogiel nama mearusoassin álggos heivetkeahces hámis *Rappe*, muhto dan son dattetge sihku eret ja jorgalii mearusoasi sá. *rappe* > dár. *søle*. Vuoddoasseappellatiivan son attii guokte molssaeavttu *-legden* ja *-dalen*. Dárogieala nammaevttohussan šadde namat *Sølelegden* ja *Søledalen*. Dát nammaevttohusat čájehit fastten, ahte dárogillii ii lean mihkkige sajáiduvvan namaid ja Qvigstad eahpidii, mo sámegeala vuoddoasseappellatiivva *njoaski* lei galgat buhttet dárogillii. Topográfalaš appellatiiva *dal* adnojuvvui buhttenappellatiivan ee. *vággi*-appellatiivii, ja *vággi* ja *njoaski* eai leat synonymat sámegealas. Danin Qvigstad ii orron riehta diehtán, mo *njoaski*-appellatiivva livččii galgan jorgalit. Sámegeala vuoddoasseappellatiivvaid mearkašupmeerohusat gahčče oktii, go sihke *njoaski* ja *vággi* buhtejuvvojedje *dal*-appellatiivvain.

Grádamihhtokártii ráhkaduvvui semantihkalaččat motiverjuvvon loatnamma dárogillii, ja kártaáldáid merkejuvvui giláža namman vuoliduvvon nammabárra *Søledalen* (*Rappenjoaske*). Eanamihtidangirjissges lea dán giláža namma namuhuvvon ollásit heivehuvvon loatnan, go eanamihtidemiid birra čállet ná: ”Aar 1883 den 13de august foretoges befaringerne i Rapnjask”. Ráhpenjoaskkis logahallojuvvojedje dán vuoddonama vuodul ráhkaduvvon eanaopmodagat: *Indre ja Midtre Rapnjask* ja *Rapnjask* (Jordk. 1879: 84–85).

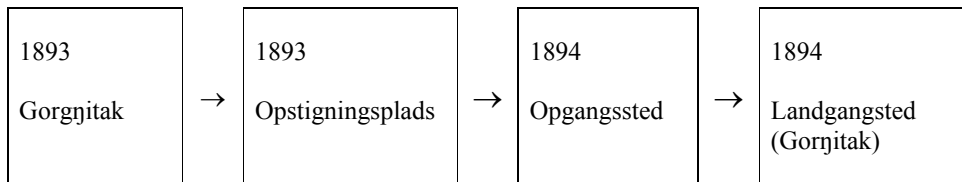
Gorgnetak-namma lea áidna Z4-kártta ovttaoasat ássannamma mas lea kártabargus ráhkaduvvon semantihkalaččat motiverjuvvon loatnamma⁷⁴ dárogillii. Qvigstad (1894c) lei normeren sámi nama *Gorgnitak* ja jorgalan dan *Opgangsted*. J.A. Friis (1893) lei juo ovdal árvalan dán nammii dárogiel nama, ja su nammalisttus lea evttohussan nammabárra *Gorgnitak* (*Opstigningsplads*).

Kártadoaimmahaga detálljamihtidemiid rávvehusain (Instr. 1889: 69) namuhuvvo *gorgnitak* sámegeala luonddunamahusaid listtus. Das dat lea jorgaluvvon dárogillii ná: ”sted, hvor man kan klavre eller stage sig op”. Dát jorgalus lea njuolga válđojuvvon Friis sátnegirjii (OLS s.v. *Gorgnitak*). Friis dulko sátnegirjijistis *goargnut*-vearbba suorggádusaid erenoamážit fanasjohtoláhkii gullevažžan. Das fuolakeahhtá son iešnai jorgalii báikenama *Opstigningsplads* mii čujuha gáddái goargnumii.

Kártadoaimmahagas eai leat dohkkehan dáid nammaevttohusaid, muhto Qvigstad nammalistui lea su jorgalusa bajábeallái čállojuvvon *Landgangstedet* (Qvigstad 1894c). Loahpalaš Z4-kárttas lea dárogiel namma indefinihtta hámis: *Landg[ang]sted* ja álgoálgosaš sámi namma ruođuid siste vulobealde hámis *Gorgnitak*.

Dán appellatiivvavuđot sámi nama lonenproseassa kártabargguid oktavuodas sáhtta geassit oktii nugo govvois 29 čájehuvvo.

⁷⁴ Vrd. ovttaoasat nammii *Reahpen*, man vuodul lea ráhkaduvvon ollásit heivehuvvon loatnamma dárogillii (gč. dárkileappot 8.5.4.-kapihtala).

Govus 29. Sámi nammii *Gorgņetak* (boares čállinv. *Gorņitak*) evttohuvvojedje mánggat semantihkalaš vástagat dárogielas.

Dárogiel nama rievdadeapmi *Opgangsted* > *Landgangsted* lea dárogiel kártaráhkadeddjiid viidásit heiveheapmi nu ahte namma orui dohkálaš dárogiela namma-vuogádhakii. Dás ii šat válđojuvvon vuhtii álgoálgosaš sámi nama semantihkalaš sisdoallu, daningo *Opgangsted*- ja *Landgangsted*-namain ii leat synonymalaš sisdoallu. Qvigstad ja Friis evttohan jorgalusnamat *Opstigningsplads* ~ *Opgangsted* ledje semantihkalaččat lahkalgaid sáme giela *Gorgņetaga* sisdoaluin mii lea *gorgņet*-vearbbas suorggiduvvon. Dárogiel namma *Landgangsted* ii leat šat 'gorgņema' mearkašupmi muhto baicce 'ládema' dahje 'gáddái mannama' mearkašupmi.

Dát dárogiel namma *Landgangsted* ii leat ožžon gal coavcci dárogiel namaanus, masa sáhtta leat váikkuhan vel dat, ahte namma lea ilá appellatiivvalaš ja dan dihte ii leat olláshuttán nama doaimma dárogielas.

Sullii seamma áigge go Unjárgga kárta addojuvvui olggos, barggai Qvigstad maiddái Oarje-Finnmárkkus Bergsfjord-kárttain mii addojuvvui olggos jagi 1907 (S4). Dán kártii evttohuvvui ovttaoasat sáme giel namma *Geinnodat*, ja dasa Qvigstad galggai fas evttohit dárogiel nama. Nammalisttus leat dákkár dieđut *Geinnodaga* dárogiel nammii: "bet. Veistrøg, Strøget hvor Veien gaar" (Qvigstad 1902). Loahpalaš kártaabládis lea nammabárran *Veistrøget* (*Geinodak*).

Sihke Unjárgga *Gorgņetak* ja Cuokcavuona *Geinnodat* leat dábálaš sáme giela suorggiduvvon luonddunamahusat mat sáhttet adnojuvvot maiddái ovttaoasat báikenamman. Dáid ovttaoasat appellatiivvuđot báikenamaid vuodul jorgaluvvon dárogiel namat *Opgangssted* ~ *Opstigningsplads* ~ *Landgangsted* ja *Veistrøget* eai leat šat seamma lunddolaččat dárogiel nammaoahpas eaige dat deavdde nama gáibádusa loatnagielas. Dát namat eai sajáiduvvange dárogiel atnui, muhto daid sajis adnojuvvot sáme giel namat ortográfalaš loatnanamman dárogielas.

Šákkošnjárga-nama mearusuosi jorgalussii lea leamaš vuodđun Friis sátnegirjji čilgehus *šagoš* 'Tangspræl' (OLS s.v. *Šagoš*). Danin kártii ráhkaduvvon dárogiel namma lea semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Šákkošnjárga* (boares čállinv. *Šagošnjárgga*) > *Tangsprelnes*. Eanavuovdindoaimmain adnojuvvui dát namma dárogillii vuohon eará láhkai. Eanakomišuvnna beavdegirjjiis (Jordk. 1879: 101) lea dárogillii ráhkaduvvon belohakkii heivehuvvon loatnanamma *Sjaggusnæs* ja dasa lassin lea sáme giel nammahápmi čállojuvvon *Sjaggusnjarg*. Jagi 1884

almustuvvan matrihkkalis (Matr. 1884: 8) lea áidna namman *Saggusnjarg*. Dát sámegiell čállinvuohkevariánta lea adnojuvvon maiddái ortográfalaš loatnanamman dárogielas.

Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamaid joavkkus leat maiddái dákkár ássannamat main lea álgoálgosaš sámi namas olbmonamma mearusoasis dahje mat leat goit dulkojuvvon olbmonamman dan proseassas, go sámi namaid leat heivehan dárogiellii. Dákkár namat leat *Bikkánjárga* ja *Sirddagohppi*.

Biggánjárga-namas ráhkaduvvui Z4-grádamihhtokártii dárogiel namma *Birgitnes*, ja loahpalaš kártaabládis nammabárra lea merkejuvvon vuoliduvvon vuogi mielde: *Birgitnes (Bigganjargga)*. Eanamihtidandoaimmain adnojuvvui sámi namma *Bigganjarg*, ja dasa lassin dat varierejuvvui dárogiel relašuvdnasániiguin: *Østre Bigganjarg*, *Ytre Bigganjarg*, *Indre Bigganjarg* (Jordk. 1879: 85–86). Jagi 1884 matrihkkalis (Matr. 1884: 11) lea dain namain mielde dušše eanaopmodaga namma *Indre Bigganjarg*. Dát namat čájehit, ahte sámi namma válđojuvvui dárogiel nammageardái ortográfalaš loatnanamman.

Dálá topográfalaš kárttas (2335-3) lea sámi nama vuodul ráhkaduvvon belohakkii heivehuvvon loatnanamma *Bigganes*, ja nammabárran kárttas lea *Bigganjárga*, *Bigganes*.

Biggánjárga:
Z4 -kárttas (1900)
Birgitnes

2335-3-kárttas
(2000)
Bigganes

Kárttat 21a ja 21b. Z4-grádamihhtokárttas lea *Bikkánjárgga* buohtalasnamman ráhkaduvvon semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Birgitnes*. Jagi 2000 topográfalaš kárttas (2335-3) lea dárogiel buohtalasnamma belohakkii heivehuvvon hámis *Bigganes*.

Grádamihhtokárta ja dálá topográfalaš N50-kárta nammaanu buohtastahttin čájeha bures mo dárbu oažžut dárogiel namaid virggálaš atnui dagaha, ahte sámi

namma lea heivehuvvon iešgudetge áigge iešgudetge lonenstrategiija mielde. Veadjemeahtton jurdda orru leame, ahte ássanbáikki áidna namma sáhtášii doalahuvvot virggálaš anus dušše fal sámegillii.

Sirddagohppi-namma lea jorgaluvvon Z4-kártii *Sivertbugt*, mii mearkkaša dan, ahte nammakonsuleanta lea dulkon sámi nama mearusoasi *Sirdda*-olbmonamman. Friis (1893) lei álggos evttohan nammabárran *Sirddagoppe* (*Flytvig*). Dát dárogiel nammaevttohus čujuha dasa, ahte Friis ii dulkon sámi nama mearusoasi olbmonamman, muhto ovttahttii *sirdda*-sáni *sirdit*-verbii. Dan vuodul son jorgalii mearusoasi *sirdda* > *flyt*. Grádamihttokártii merkejuvvui dárogiel namman dattetge *Sivertbugt*. Eanahálddašandoaimmain adnojuvvui sámi namma *Sirddagohppi* ortográfalaš loatnan, ja omd. matrihkkalis lea nammahápmi *Sirdegoppe* (Matr. 1884: 9).

8.5.2 Ássannamat mat leat ollásit heivehuvvon loatnanamat

Z4-kárttas leat guokte dárogiel ássannama maid dulkon ollásit heivehuvvon loatnanamman: *Abelsborg* ja *Reppen*. Maiddái *Byluft* lei namuhuvvon Qvigstad nammalisttus, muhto dát ii várra orron dohkálaš dárogiel namma aiddo homonymiija dihte, go juo kártaráhkadeaddjit eai váldán dan mielde kártii. Mearkkašahtti lea dattetge, ahte eanamihtidandoaimmain gal adnojuvvui ollásit heivehuvvon ássannamman aiddo fal *Byluft*-nammahápmi. *Abelsborg* ja *Reppen* gal devddiiga kártaráhkadeddjiid oainnus dárogiel namaid onymalaš gáibádusaid ja válдоjuvvuiga atnui kártanamman.

Sámegiel gilina namma lea **Reahpen** man čállinhápmi Friisa čállinvuogi mielde lei *Ræppen*. Namma lea dattetge čállojuvvon Z4-kártii *Reppen*. Dán guovtti čállinváriántta, *Ræppen* ja *Reppen* dihte guorahalan dán nama vel dárkileappot. 1700-logus lei *Reahpena* buhtalasnamman adnojuvvon *Karlsbugt*, nugo omd. Schnitlera rádjeguorahallandokumeanttat čielgasit čájehit, go Schnitler (I: 341) čállá: ”Karlsbugt eller Ræpen”. Dát Reahpena buhtalasnamma sirdásii dattetge áiggi mielde *Stuorravuona* buhtalasnamman nugo lean 8.4.2.-kapihttalis juo čájehan. Dan dihte grádamihttokártta ráhkadanáigge 1800-logu loahpas *Reahpen*-gilázis ii lean mihkkege stáđásnuvvan dárogiel buhtalasnamaid.

Nammakonsuleanttat, sihke J.K. Qvigstad ja O. Rygh, leigga goappašagat ožžon dán nama guorahallamii. Jagi 1894 leat Qvigstad (1894c) nammalisttus namat *Sigga* ja *Ræppen*, ja son lea čállán listui, ahte namaide berre lasihit juogo *elv* dahje *jokka*: ”her bør vel enten *Elv* eller det lappiske *jokka* tilføies”. Qvigstad lei namalassii dulkon dáid namaid jogaid namman, iige leat giedahallan *Ræppen*-nama gilina namma, vaikko ovttaoasat namma lei jura gilina namma. Qvigstad lea doalahan nama normerema *Ræppen*-hámis, namalassii son lea giedahallan dán sámi namman. Qvigstad báikenammalisttuin ii gostige namuhuvvo, mii lei *reahpen*-appellatiivva mearkkašupmi dárogillii nugo Qvigstad dávjá lávii jorgalit

sámi namaide gullevaš leksemaid mearkkašumiid. Dát sáhtta čujuhit aiddo fal dasa, ahte Qvigstad mielas ovttaoasat *Reahpen*-nammii ii livčče moge heiven ráhkadit semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanama dárogillii, daningo appellaatiivva *reahpen* mearkkašupmi lea dárogillii 'ljore, røykhull'. Friisa sátnegirjjiis *reahpen*-sátni lea čilgejuvvon 'Røghul i hustag, Gamme el. Telt, Skorstenspipe' (OLS s.v. *Ræppen*).

Dárogiela nammakonsuleanta Oluf Rygh (1892; 1895b; 1895c) lei maiddái ožžon *Ræppen*-nama normeremii sihke jagi 1892 ja 1895. Su čállin nammalisttuin oaidná, ahte sutnje lea sáddejuvvon nammaevttohus *Ræppen* mii lea namalassii duon áiggi Friisa čállinvuogi mielde normerejuvvon sámeziel čállinvuohki sámi namas *Reahpen*. Rygh lea goappáge háve normeren dán nama hápmái *Reppen*.

Jagi 1895 nammalisttus lea Rygh (1895c) kommenteren Qvigstad fuomášuhttima johkii čujuheadji vuodđoasseappellatiivva lasiheamis ná:

Jeg har antaget *Sigga* og *Reppen* at være usammensatte norske Navne paa Elvene, og derfor ladet dem staa uden Tillæg; men Qvigstads Bemærkning er vist grundet.

Dás lea mearkkašahtti dat, ahte Rygh dulkui ovttaoasat sámi namaid *Sigga* ja *Ræppen* dárogiel joganamman. Dása lea čielgasit vuodđun dat, ahte dárogielas lea dábálaš, ahte joganamat leat dájvá ovttaoasagat ja dat leat feminiidnamamat main lea *-a*-geažus (gč. omd. Rygh 1904; Hovda 1966.) Dan dihte namat *Sigga*⁷⁵ ja *Ræppen* sáhtte Rygh oainnu mielde heivet dákkár dárogIELA joganamaid mállii, ja dainna lágiin son maiddái dulkui dáid namaid. Duon áiggi dárogIELA normeremiid mielde lei maid vuorddehahtti, ahte *Reppen*-namas sáhtii leat *-en*-geažus, daningo 1800-logu loahpa dárogIELA virggálaš normeremiid mielde *-en*-geažus ovddastii sihke maskuliidna- ja feminiidnagehčosa⁷⁶.

Jagi 1904 ilbman *Norske elvenavne* -girjjiis namuhuvvo joganamman *Reppa* Sundalenis ja velá joganama vuodul ráhkaduvvon eará báikki namma *Reppen* Bindalenis (Rygh 1904: 190). Dát namat orrot čielgasit leamaš mállen, go Oluf Rygh lea giedahallan Unjárgga *Reahpen*-nama ja meroštallan dan dárogIELA namman válddekeahhtá obanassiige vuhtii Unjárgga gielalaš dili.

Dasa lassin Oluf Rygh normerenvuogi vuodđun lei dušše sámegiela čállinhápmi *Ræppen*, muhto son ii diehtán maidige sámi báikenama jietnadeamis. Friisa čállinvuogi konsonántaguovddáš *-pp-* ii vástidan njálmmálaš giela gemináhtta-klusiilii [pp] muhto várjjagašgiela oanehis preaspirerejuvvon gemináhttii [ʰpp]. Dasa lassin sámegiela appellatiivvas *reahpen* ii leat diedusge mihkkige *-en-*

⁷⁵ *Sigga*-namma lea loahpalaš kárttas vári namman vuoliduvvon bárran, ja dárogIELA namma lea belohahkii heivehuvvon loatnanamma: *Siggafjeldet* (*Siggavarre*).

⁷⁶ Njálmmálaš diehtu Aud-Kirsti Pedersenis.

gehčosiid, muhto gažaldagas lea sáme giela ovttaoasat báikenamma man vuodđun lea homonymalaš bárahisstávval substantiiva. Lea soaittáhat, ahte nammahápmi *Ræppen* sulastahtá dárogiela nomeniid *-en*-gehčosa. Dat maid Oluf Rygh (1895c) čállá *Reahpen*-namas, čájeha ahte son ii dovdan sáme giela *reahpen*-appellatiivva. Dan dihte Rygh nammanormeren vuodđuduvai dušše fal sámi nama grafemalaš hápmái, ja dan vuodul son navddii nama dárogiel namman.

Reahpen-nama normeren ja gieđahallan čájeha, ahte dárogiel nammakonsuleanta ii oba váldánge vuhtii, ahte báikenamat ledje guovdu sámi ássanguovllu ja danin lei áibbas vuorddehahtti, ahte namat ledje sámi namat. Oluf Rygh gieđahalai baicce dáid namaid dego dat livčče leamaš ovttagielat dárogiel guovllus gos sáme giela ii leat moge báidnán dárogiel namaid. Dárogiel nammakonsuleanttas lei maiddái váldi guorahallat, divodit ja rievdadit daid nammahámiid maid sámi namaid konsuleanta lei álggos evttohan. Dat dagahii dan, ahte omd. jura *Reahpen*-nama vuosttaš stávvala diftonggá normeren ovttaskas vokálan, sá. *-æ-* > *dár.* *-e-* mielddisbuvttii dan, ahte sámi namma sirdojuvvui dárogiela nammageardái.

Loahpalaš Z4-kártii lea merkejuvvon ovttaoasat namma dárogiela normere- ma mielde *Reppen*. Mearkkašahtti lea dattetge, ahte namma ii leat kárttas joganamman muhto baicce gilinamman. Kártadoaimmahagas leat namalassii gieđahallan nama fas eará ládje go mo Oluf Rygh evttohii. Dasa sáhtá leat sivvan nama dulkon vel oktii dárogiela vuodul. Ivar Aasen sátnegirjjis lea dárogiela *repp*- appellatiivva oktan mearkkašupmin 'unna giláš': 'en Kreds eller Række af Gaarde, et Bygdelag' (NO s.v. *Repp*). Dasa lassin Norggas leat mángga guovllus dáludahje gilinamman *Reppen* (SSR). Dát nammamálla sáhtá leat váikkuhan fas dasa, ahte sámi namma *Ræppen* doalahuvvui dál gilinamman, muhto dárogillii normerejuvvon hámis *Reppen*. Dán dulkoma vuodđun sáhtii namalassii fas lean dárogiel nammagearddi málla lulit guovlluin Norggas.

Ovttaoasat namma *Reppen* merkejuvvui kártii gilinamman, muhto dasa lassin gal merkejuvvui johkii namma guovtti gillii toponymalaš vuolidanvugiin álgoálgosaš sámi namma ruođuid siste. Kártadoaimmahat čuovui luonddunama buohta J.K. Qvigstad evttohan normerenvuogi, namalassii ahte ovttaoasat nammii lasihuvvui johkii čujuheaddji vuodđoasseappellatiiva, go fas Rygh lei dulkon *Reppen*-nama ovttaoasat joganamman. Dárogiel joganamma ráhkaduvvui kártii dál ollásit sámi nama vuodul: *Ræppenelven* (*Ræppenjokka*).

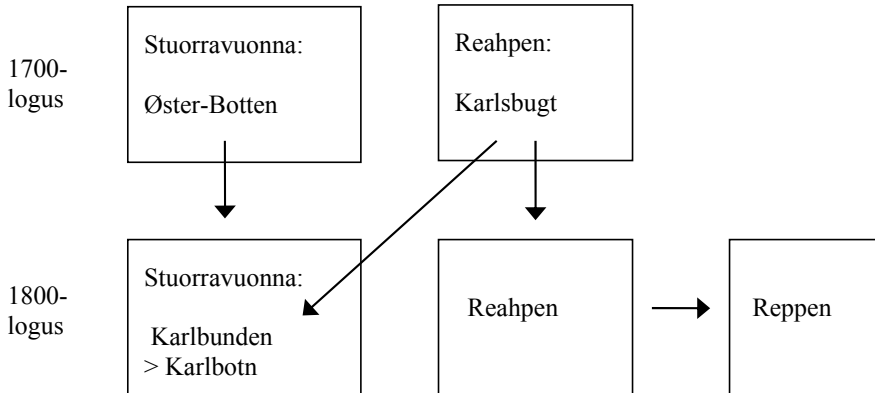
Dárogiel nama mearusoasis lea sámi čállinvuogi hápmi *Ræppen*- heivetkeahes hámis. Dáinna lágiin gilinama ja joganama lonenvuohki lea guovttilágan: gilinamma *Reppen* normerejuvvui dárogiela normerenprinsihpaid vuodul, muhto dárogiela joganamma lea belohahkii heivehuvvon loatnanamma, daningo mearusoassi guđdojuvvui seamma hápmái go sámi nama čállinvuohki *Ræppen*- ja vuodđoasseappellatiiva jorgaluvvui *-elven*.

Kárta 22. Gilinamma dulkojuvvui dárogiel namman ja merkejuvvui Z4-kártii *Reppen*-hámis. Johkii gal biddjojuvvui namma guovtti gillii, ja dárogiel nama mearusoassi lei sáme-giel čállinvuogi miel hámis *Reppenelven*.

Dáid namaid gieđahallan kárta barggu oktavuodas čájeha, man eará láhkai ássan- ja erenoamážit gilinat gieđahallojuvvojedje luonddunamaid ektui. Dasa lassin namaid gieđahallan kárta barggus čájeha dannai, ahte go nammahápmi ráhkaduvvui *Reppen*, de lei vejolaš oažžut ássannama dárogillii.

Govvosis 30 lea gessojuvvon oktii *Reahpen* giláža virggálaš nammaatnu 1700- ja 1800-logus. Vuodđun govvosii leat Schnitlera namuhan namat ja Z4-grádamihkkokárta namat.

Govus 30. Dárogiel namaid *Øster-Botten* ja *Karlsbugt* rievdan 1700–1800-logus.

Karlsbugt sirdásii Stuorruvuona buohtalasnamman ja sajáidahttojuvvui grádamihttokártii *Karlbotn*-hámmis. *Reahpenii* ii lean miige buohtalasnamaid dárogielas go *Karlbotn* lei šaddan Stuorruvuona buohtalasnamman. Grádamihttokártta ráhkadanbarggus dárogiepla nammakonsuleanta rievdadii sámegeiepla *Reahpen* (boares čállinv. *Ræppen*)-nama *Reppen*-hápmái. Ná sámi nama čállinvuogi rievdadeapmi dagahii dan, ahte *Reahpen* dulkojuvvui dárogiel namman.

Giláža nama *Reahpen* lassin maiddái **Áppošborri**-namas ráhkaduvvui ollásit heivehuvvon loatnanamma *Abelsborg*. Maiddái *Abelsborg* lea grádamihttokárttas giláža namman. Álgoálgosaš sámi namma *Áppošborri* lea jaskkodahttojuvvon dan kárttas. Dulkon dán dárogiepla loatnanamma ollásit heivehuvvon loatnan, daningo olbmonamma *Áppoš* ja dárogiepla *Abel* eai gula semantihkalaččat oktii. Dat eai leat namalassii nammavariánttat seamma vuoddonamas. *Áppoš*-namma lea dábálaččat *Abraham*-nama okta variánta, ja *Abel*-namma lea eará hebreagielat dievdoolbmo namma go *Abraham* (Vrd. NPL s.v. *Abel*; SÁSSS: 524.)

Vuoddoasseappellatiivva sá. *borri* > dár. *borg* ii sáhte dulkot semantihkalaš loatnan, daningo dát appellatiivvat eai leat seamma semantihkalaš gietti siskkoabealde. Dan dihte *-borg* lea fonehtalaš heivehus sámegeiepla vuoddoasseappellatiivvas *-borri*. Danin *-borg* lea dán lonenproseassa geažil gahččan homonymalaččat oktii *borg* 'ladni'-appellatiivvain. Dáinna lágiin *borg* lea sullasaš vuoddoasseheivehus go omd. *luft* mii datge ii gula seamma semantihkalaš gieddái dárogielas go sámegeiepla álgoálgosaš topográfalaš appellatiiva *luovta* ~ *luokta*.

Abelsborg lea leamaš mállen Unjárgga eará *-borg*-loahppasaš namaide: *Nyborg* ja *Kronborg*⁷⁷. Dát Unjárgga *-borg*-loahppasaš báikenamat leat gal hui erenoamážat, go dárogiela *borg*-appellatiivva mearkkašupmi lea 'ladni'. Dákkár namat leat buktán mielddis áibbas earálágan assosiašuvnnaid go mii oba heiviige 1800-logu Unjárgga ássan- ja kulturhistorjjálaš dillái. Ii várra dattetge lean soaittáhat, ahte *Abelsborg*-namma adnojuvvui mállen ráhkadit *Nyborg*- ja *Kronborg*-namaid. Dán čájeha maiddá Friisa (1874: 109) govvádus gávpeolbmá Pleym viesus šloahttan aiddo fal Rovvejogas:

Inde i Bunden af Varangerfjorden ligger en gammel Handelsplads, som hedder Nyborg. Stedet eies nu af Handelsmand Pleym, som har bygget sig op et præktigt toetages Hus, der her oppe blant Finnegammer og Kvænhytter tager sig ud som et Slot.

8.5.3 Ássannamat mat leat belohahkii heivehuvvon loatnanamat

Z4-kárta belohahkii heivehuvvon ássannamat leat metonymalaš sirddanamat álgoálgosaš luonddunamain, muhto dás gieđahalan dáin ássannamman, go juo dat namat leat merkejuvvon Z4-kártii ássannamman.

Moarveneset: Dán ássanbáikki nama lea Qvigstad (1894c) gieđahallan sámegiell namman ja evttohan čállinvuogi *Moarvvenjargga*. Kártadoaimmahagas leat nammalistui lasihuvvon ruođut sámi nama birra ja bajábeallái lea čállojuvvon *Moarveneset*. Dárogiel namma ráhkaduvvui dušše fal vuodđooasseappellatiivva *njárga* > *nes* lonuhemiin ja mearusoasi Friisa čállinvugiin merkejuvvon konsonántaguovddáš *-rvv-* rievdaduvvui dárogiela fonotáksii heivvoleabbon *-rv-* hápmái.

Giskanamelven (Giškanamjokka): Qvigstad (1894c) normerii sámi nama *Giškanamjokka* ja čálii dan mearkkašumi dovdameahhtumin. Son ii leat namalassii dulkon sámi nama mearusoasi iige evttohan makkárge dárogiel buhtalasnama. Nammalistui lea kártadoaimmahagas lasihuvvon sámi nama vulobeallai *Giskanamelven*. Dárogiel namma ráhkaduvvui mearusoasi grafemalaš heivehemiin sá. *-šk-* > dár. *-sk-* ja vuodđooasi jorgalemiin sá. *-jokka* > dár. *-elven*. Z4-kárttas lea vuoliduvvon nammabárta *Giskanamelven (Giškanamjokka)*. Álgoálgosaš sámi namas lea seilon boares mearrasámegiela variánta *giškánit* mii lea *gaikánit*-vearbba historjjálaš vástta.

⁷⁷ *Kronborg* ii leat Z4-grádamihttokárttas, muhto dat lea eanaopmodaga namma seamma guovlus go *Nyborg* ja *Abelsborg*. *Nyborg*-nama birra čálán eanet 8.4.2-kapihttalas.

Maiddá **Aarnes**-namma lea belohakkii heivehuvvon loatnanamma *Oardanjárga*-namas. Sámi nama mearusoassi lea heivehuvvon ovtastávval mearusoassin dárogillii, ja ná dát nammaelemeanta lea gahččan oktii dárogiela *ár* 'jahki'-mearkkasumiin.

Dáid belohakkii heivehuvvon ássannamain leat *Moarveneset* ja *Giskanamelven* namat mat ráhkaduvvojedje aiddo fal grádamihhtokárta váste. *Aarnes*-namma lea leamaš juo anus ovdal go kárta barggut biddjojuvvojedje johtui ja dát namma adnojuvvui maiddá eanamihtidandoaimmain (Jordk. 1879: 74–75).

8.5.4 Z4-kárta ja eanavuovdindoaimmain dokumenterejuvvon ássannamaid buhtastahttin

Unjárgga kárta bláđi ja eanamihtidandoaimmain adnojuvvon báikenammabárat čájehit, ahte dain doaimmain adnojuvvojedje dávjá iešguđetlágan lonenstrategiijat, go sámi ássannama vuodul ráhkaduvvui dárogiel loatnanamma. Dát mielddisbuvttii dan, ahte lonenbohtosat molsašudde eiseválddis eiseváldái ja mánggalágan dárogiel namat váldojuvvojedje atnui. Dát čájeha seammás čielgasit maiddá dan, ahte dákkár ássanbáikkiide eai lean Unjárgga guovllus obanassiige dárogiel namat, muhto eiseválddiid doaimmain ráhkaduvvojedje iešguđetlágan dahkunamat. Tabellii 10 lean čohkken dakkár ássanbáikenamaid mat leat seamma lokalitehtaid namat Z4-grádamihhtokárttas ja jagi 1884 almmustuvvan matrihkalis.

Matrihkkala dárogiel namat ráhkaduvvojedje dávjá juogo belohakkii dahje ollásit heivehuvvon loatnanamman. Dát lei eará lonenstrategiija go kártaid ássanbáikkiid dahkunamain mat dávjá jorgaluvvojedje ja ledje semantihkalaččat motiverjuvvon loanat. Dát lonenstrategiijaid válljedaddan čájeha dan, ahte lokalitehtain eai lean makkárge dárogiel namat anus, muhto eiseválddit ráhkadedje dahkunamaid. Dasa lassin dát čájeha maiddá dan, ahte eiseválddit eai gulahallan nammageardi dáruiduhttinbargguin, muhto ráhkadedje dahkunamaid iežaset doaimmain válddekeahhtá vuhtii, makkár báikenamat adnojuvvojedje eará virggálaš oktavuodain.

Eanaopmodatdokumeanttaid nammahámit speadjalastet dávjá nubtáhtit njálmmálaš anu sámi namaid. Dása sáhtá leat sivvan aiddo fal dat, ahte eanaopmodagat ledje sámiid ássanbáikkiid dahje eanabihtát ja sii atne iežaset giela namaid eiseválddiiguin humadettiin dáid lokalitehtaid birra. Daningo dáidda báikkiide eai lean matge dárogiel namaid njálmmálaš anus, sámít atne daid sámegeiel báikenamaid giellarájiid rastá. Eanaeiseválddit dokumenterejedje rievtti mielde sámi namaid, muhto dadistaga dat sámi namaid ortográfalaš hámit dávjá sajáiduvvagohte aiddo fal ollásit heivehuvvon loatnanamman ja erenoamážit ortográfalaš loatnan maiddá dárogielagiid nammaatnui.

Tabealla 10. Jagi 1884 almmustuvvan matrihkkala ássanbáikenamaid buohtastahttin Z4-grádamihhtokárta báikenamaide.

Ássanbáikenamaid virggálaš atnu		
Sámi namma	Matr. 1884	Z4-kárta namma
Máhkagohppi	Makkebugt	Makviken (Makgoppe)
Builuovta	Byluft	Buöiluofta
Báršnjárga	Barsnjarg	Digerneset (Baršnjargga)
Reahpen	Reppen	Reppen
Sirddagohppi	Sirdegoppe	Sivertbugt (Sirddagoppe)
Šákkosnjárga	Saggusnjarg	Tangsprelnes (Šagošnjargga)
Bikkánjárga	Bigganjarg	Birgitnes (Bigganjargga)
Ráhpenjoaski	Rapnjask	Søledalen (Rappenjoaske)
Gorgnetak	Gaarnetak	Landg[ang]sted (Gorjitak)
Giškananjohka	Giskanjok	Giskanamelven (Giškanamjokka)
Skiippagurra	Skiipagurra	Skipskaret (Skipagurra)

Z4-grádamihhtokárta dárogiel ássannamat leat fastten čielgasit čállinbeavddi guoras ráhkaduvvon namat, ja danin jorgaleapmi lei dábálemos lonenstrategiija mii dainna lágiin ráhkaduvvon namain adnojuvvui. Mánngat dain dárogieala semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamain leat dan áiggi Friisa sátnegirjji sátnecilgehusain vuolgán konstrukšuvnnat, mii maiddá čielgasit čájeha dáruiduhttináiggi nammaráhkadeami dahkunammaluonddu.

Vaikko nammakonsuleanttat O. Rygh ja J.K. Qvigstad oaivvildeigga, ahte grádamihhtokártaid ráhkadeamis galggai ássannamaid merket kártii matrihkkaladieđuid mielde, de soai eaba dattetge geavadis giedahallan ássannamaid dán prinsihpalaš oainnu mielde. Nuorta-Finnmárkku matrihkkalhan lei almmustuvvan

juo jagi 1884, nu ahte dán eanagirjji diedut livčče sáhtán adnojuvvot mállen ja vuodđun go Unjárgga kártafáđi ássannamaid dáruiduhttin šattai áigeovuodilis bargun. Z4-kártii ráhkaduvvojedje dárogiel ássannamat dávjjimusat aiddo jorgalemiin. Dát mielliduvvutii dan, ahte mánggat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat illá devde dárogieala nammaoahta onymalaš gáibádusaid eaige danin sajáiduvvange njálmmálaš atnui.

8.5.5 Luonddunamat mat leat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat

Stuorámuš oassi Z4-grádamihkkokárta dárogieala luonddunamain gullet semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamaid jovkui. Sivvan dasa lea jura dat, ahte Unjárgga guovllu eanaš luonddunamaide eai lean obanassiige dárogiel buohtalasnamat. Dákkár namaid ráhkadeapmi šattai hui diđolaš bargun kártafáđi nammaoahtamaid proseassas. Dárogiel báikenamaid váili čovdojuvvui dávjjimusat de jorgalemiin, ja danin semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat lea dábbalaččat dán kártafáđi. Dákkár nammaoahtamat leat Z4-kártafáđi omd. *Savekjokka* > *Skibækken*; *Savekluobal* > *Skitjernet*; *Ruossajohka* > *Korselven*; *Stuoragaissa* > *Stordt* ja *Suolovarre* > *Holmfjeldet*.

Gosii buot sámegeiel luonddunamat mat leat Z4-kártafáđi, leat guovtteoasat namat ja muhtimin maid olleslaktosat, mii mearkkaša, ahte mearusoahtas sáhttet leat maiddá eanet go okta nammaelemeanta. Dákkár olleslaktosiid vuodul ráhkaduvvon semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat leat Unjárgga kártafáđi omd. *Maddastivranjavvre* > *Sørstyrevd*; *Suolojavvreoaivve* > *Holmsjøff*. ja *Rogge-luokkagiedde* > *Gropbakkeengen*.

Go sámi nammi *Saddovarrerassajok* ráhkaduvvui dárogilli olleslavttusnamma *Sandfjeldelven*, gahčče sámi nama gaskkamus nammaelemeanttat *várri* ja *rášša* jorgaleamis oktii *-fjeld-* nammaoahtas. Dása lea váikkuhan várra dat, ahte sihke *várri* ja *rášša* gullet sámegeielas seamma semantihkalaš gieddá ja dárogielas váilu rievtti mielde *rášša*-appellatiivva vástta. Danin *fjeld*-nammaoahtas leat gahččan oktii álgoálgosaš sámi nama luonddunamahusat *várri* ja *rášša*. Dát rievvdadus dárogiel namma dagaha maiddá báikenama struktuvrralaš rievdadeami. Sámi nama *Sáddovarreráššajok* laktinvuohki lea álgoálggus ná: *Sáddovárri* > *Sáddovarrerášša* (olleslavttus) > *Sáddovarreráššajok* (olleslavttus). Danin joga namma sámegeielas gullá *Sáddovarrerášši*. Dárogiel namma gaskaoasi ellipsa dihte namma *Sandfjeldelven* čujuha olles vári nammi iige šat rášši mii lea oassi dán váris.

Ellipsa lea maiddá dán semantihkalaččat motiverejuvvon dahkunamain: *Ruossabatvarre* > *Korsfjeldet* ja *Maskvæijokka* > *Krokkelven*. Z4-grádamihkkokártii lea dasa lassin čállojuvvon sámi namma *Mohkkeveajohka* boasttomearusosiin *Maskvæijokka*. J.K. Qvigstad (1894d) lei álggus ožžon nammahámi *Mokveikjok*

normeremii. Dán nammaevttohusa son lei rievddadan hápmái *Mokvæijok* ja dán nama vuodul ellipsain ráhkadan semantihkalaš loatnanama *Krokkelven*. Kártadoaimmahagas lea sámii namma dulkojuvvon gullat *Máske(t)*-nammačoahkkái daningo oarjjabeale kártaabládis (Y4 Polmak) lea ee. vári ja joga namman *Masketvarre* ja *Masketjokka*.

Lykkehaugen (Vuodnaoaiivve) -nammabáras lea Qvigstad (1894c) čállán nammalistui oaiivi namman *Vuodna-oaiivve*. Dasa lassin son lea vel merken nama mearkkašupmin dárogillii Lykkehaugen. Loahpalaš Z4-kártaabládis lea namma-bárra vuoliduvvon vuogi mielde *Lykkehaugen (Vuodnaoaiivve)*. Friisa čállinvuogis gahčče III ja II ceahki konsonántismmat *dn ~ tn* oktii, ja danin sátnehápmi *vuodna* mearkkašii dan čállinvuogis sihke *vuodna* 'lihkku' ja luonddunamahusa *vuotna*. (Gč. omd. OLS s.v. *Vuodna*.) Danin dán sámii namma lea miellagiddevaš aiddo dat, ahte J.K. Qvigstad lea diehtán sámii nama mearusoaši mearkkašupmin *vuodna* 'lihkku' ja dan vuodul ráhkadan semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanama *Lykkehaugen*. Dat čujuha dasa, ahte Qvigstad lea ožžon dieđu guovllu sámegeielat olbmui geat leat dovdan dán sámii nama navdinákka.

Unjárgga kárttas leat guokte semantihkalaččat motiverejuvvon nammabára, **Storbækken ~ Galššajokka** ja **Bugtelven ~ Luoftejokka** maid birra kártadoaimmahat lea ságastallan vel sierra J.K. Qvigstadain ovdal go namat biddjojuvvojedje kártii. Válldán dás ovdamearkan dán reivvestallama, daningo dat govve maiddái bures, makkár váldi kártadoaimmahagas ja soalddátkartografain lei loahpalaččat mearridit namaid válljema lassin maiddái nammahámiid válljema.

Qvigstad (1894c) lea guorahallan goappáge sámegeiel nama ja normeren daid ná: *Galššajokka* ja *Luoftejokka*. Son lea maid čállán namaid buohta mearkkašumi dovdameahttumii iige leat evttohan makkárga dárogeiel nama. Jagi 1896 Qvigstad oáččui goit reivve dán guovtti sámii nama birra Generálarádi kapteainnas gii barggai kártadoaimmahagas. Dán reivves kapteaidna Eckhoff evttohii jogaide dárogeiel namaid (NGO 1896). Reivve sisdoallu lea dárogillii ná:

Da det med Henhold til Skrivelse⁷⁸ herfra af 11te December 1893 ansees ønskeligt for Stedsnavnes Vedkommende saavidt muligt at faa frem norsk Skrivemaade, skal jeg udbede mig Hr. Seminariebestyrelsens Formening, om ikke ”Luoftjok” (cfr: medfølgende Mil 101 B₆) passende kan oversættes ”Bugtelven” og Galššajokka (Mil 95 D₁₂) kan oversættes med ”Storelven” (eller Koldelven?). Forsaavidt Navnene fuldt kan oversættes fra Lappisk til Norsk, agter man nemlig som hidtil at benytte begge Betegnelser paa Kartet. - - -

⁷⁸ Dán čállosa ii leat leamaš vejolaš gávdnat kártadoaimmahaga válđoarkiivvas iige kártaarkiivvasge. In leat gávdnan reivve Riikaarkiivva Suodjalusdepartemeantta arkiivvasge.

Dán reivves kártadoaimmahat evttohii namalassii ráhkadit Luovttejohkii buohtalasnama *Bugtelven* ja Gálšajohkii juogo *Storelven* dahje *Koldelven*. Eckhoff miihtuhii reivvestis nammakonsuleantta das, ahte luonddunamat galge čállojuvvot kártii guovtti gillii, jus fal lei vejolaš ráhkadit dárogiel nama. Qvigstadas jerrojuvvui ráđđi, ja kapteaidna Eckhoff čálii, ahte jus lei vejolaš jorgalit báikenamaid, de goabbáge namma merkejuvvo kártii nugo lei leamaš vierrun. Kártadoaimmahaga soaldđátkartográfat eai namalassii duhtan dasa, ahte nammakonsuleanta lei árvvoštallan doalahit nama dušše fal sámegillii, muhto ieža ráhkadedje namma-evttohusaid.

J.K. Qvigstad (1896) vástidii kártadoaimmahakkii dáid namaid birra čuovvovaččat:

1. Luoftjok(ka) Ordet *luoft* kjender jeg kun i Betydningen ”Vig, Bugt” (ved Sjøen), ikke om en Krumning eller Bugtning af en Elv. Navnet kan vistnok oversættes ”Bugtelven”, men det synes underligt at *luoft* (en Bugt ved Søen) skal forekomme i et Elvenavn, naar Elven ligger langt inde i Landet. Maaske *luoft* er = *luofte* (et Stillads med Torvtag og aabne Vægge eller en Hytte af Riskviste til Tørking af Fisk).
2. Galššajokka ”Storelven” vilde vel ikke passe som Navn paa en Bielv. ”Koldelven” vil vel ikke være en mere dristig eller urigtig Oversættelse end mange andre, som jeg ser Friis har dristet sig til at give af lappiske Navne paa de udkomne Karter i Østfinmarken. Men naar man indlader sig paa Hypoteser, kan man komme til at give Oversættelser, der ikke stemmer med Naturforholdene.

NGO jagi 1894 nammalisttus lea namuhuvvon nammabárran *Luoftjok* (*Bugtelven*), ja lea vejolaš, ahte Friis lea evttohan *Bugtelven*-jorgalusa. In leat dattetge gávdnan Friis nammalisttus (1894) dákkár jorgalusevttohusa. Kártadoaimmahat lea dulkon *Luovttejoga* dego *Bugtelven* livččii semantihkalaččat motiverjuvvon loatnanna namma mas vuodđun lea sá. *luokta* > *dár. bugt*. Qvigstad gal ii vástádušastis njulgestaga dorjon *Bugtelven*-nama válljema ja son čujuhii vel dasa, ahte sámegiel nama vuodđun lei sáhttit leat *luokti*-sátni. Go loahpalaš kártaabláđđi addojuvvui olggos, das lei nammabárran Generálaráđi kapteainna reivves evttohan *Bugtelven* ja joga rievttis sámi namma lei ruođuid siste hámis *Luoftejokka*. Oarjjabeale kártaabláđis, namalassii Y4 Polmak -kárttas leages ássannamma merkejuvvon sámegielas ollásit heivehuvvon loatnanna *Luoftjok*.

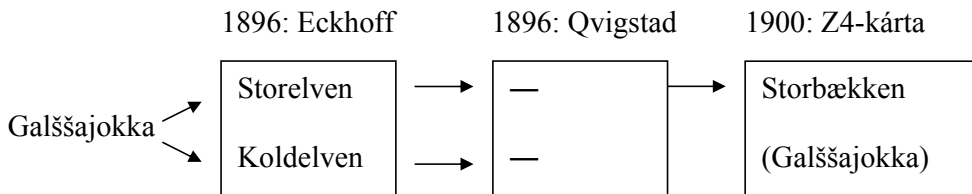
Čáledettiin *Galššajokka*-namas Qvigstad kritiserii hui čielgasit dan vuogi, mainna lágiin dárogiel namat ráhkaduvvojedje. Evttohuvvon *Storelven*-namas son gal čálii, ahte dat ii lean heivvolaš namma unna oalgejogažii. *Koldelven*-namma fas su mielas ii lean boasttojorgalus dahje duostileabbo go mánggat dat namat maid Friis lei konsuleantaáiggistis duostan evttohit Nuorta-Finmmárkkus almmu-

huvvon kártaide. Dasa lassin Qvigstad čálii vel, ahte go juo vuos dorvvasta hypotesaide, de gal lea vejolaš ráhkadit dakkár jorgalusaid mat eai doallan deaivása luonddudiliin.

Qvigstad kritihka sáhttá dulkot oppalaččat cuoigumuššan dan nammapolitihkkii mii dál lei biddjojuvvon johtui Norggas ja mainna buvttaduvvojedje máŋggalágan unnit eanet ártegis dahkunamat.

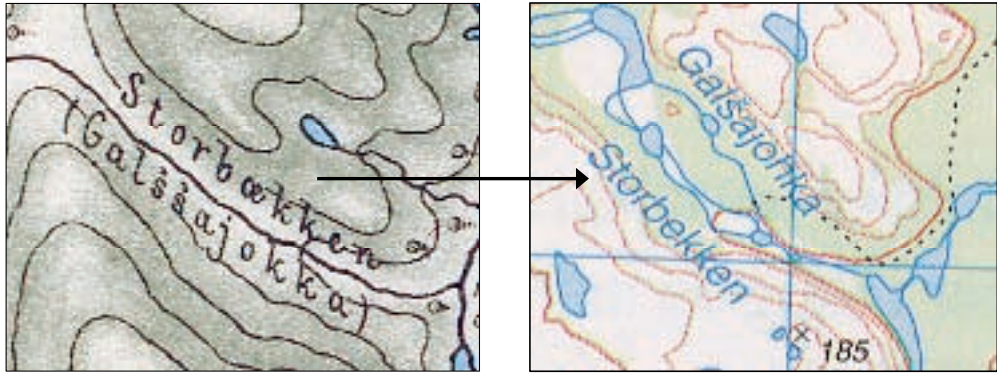
Storelven-nama duogábealde orru leame jorgalus adjektiivvas mii lea Friisa sátnegirjjiis *Galšas* 'storvokset' ('stuoris') (OLS s.v. *Gälšas*.) Nammii *Koldelven* heiveges Friisa sátnegirjji *Galšas*-adjektiivva (dč. *gálssaš*) mearkkašupmi 'kold (især on Vind om Sommeren)', ja namalassii 'galmmas (erenamážit bieggá geasset)' (OLS s.v. *Galčos*). Dát dieđut čájehit, ahte kártadoaimmahaga soaldát-kartográfá evttohii namaid aivve sátnegirjjiis vižžojuvvon sátneljorgalusaid vuodul.

Loahpalaš Z4-kártii lea ráhkaduvvon dán namasge nammabárra ja namat leat merkejuvvon ná: *Storbækken* (*Galššajokka*). Dás lea dárogiel namas vel vuodđoasseappellatiiva *-elven* lonuhuvvon *-bækken*-loahppasažžan. Dasa lea sivvan dat, ahte Qvigstad lei kommenteren, ahte *Storelven*-nama ii heiven unna oalgejogaža namman. Dát problema čovdojuvvui dasto vuodđoasseappellatiivva lonuhemiin. Dárogiepla dahkunama ráhkadanproseassa sáhttá geassit oktii ná:

Govus 31. Kártadoaimmahaga kapteaidna Eckhoff evttohii jagi 1896 *Storelven* dahje *Koldelven* buohtalasnamman sámi nammii *Galšajokka*. Qvigstad ii dorjon goappáge nammaevttohusa, muhto dattetge loahpalaš Z4-kártii lasihuvvui váldonamman *Storbækken*.

Dáid namaid giedahallan čájeha konkrehtalaččat, mo nammakonsuleantta rolla lei bargat ráđdeaddin gean rávvagiid ii dattetge dárbbášan váldit vuhtii. Kapteaidna Eckhoff lei čállán reivvestis, ahte jus juo sámi namaid sáhtii jorgalit, de namat merkejuvvojedje nammabárran kártii. Qvigstad lei čielgasit vástidan, ahte ii dohkkehan jorgalanevttohusaid, muhto das fuolakeahhtá dárogiel namat váldojuvvojedje kártii lokalitehtaid váldonamman. Dát namaid giedahallanvuohki čájeha, ahte Generálaráđi soaldátkartográfat geavahedje iežaset válddi sámi nammakonsuleantta fágalaš ráđi vuostá. Nammakonsuleantta rávvagiid ii dárbbášan váldit vuhtii, jus dat eai heiven dalá kártapolitihka ulbmiliidda.

Kárrtat 23a ja 23b. Grádamihhtokárta (Z4) almmuheami rájes (1900) áshuvvui árbevierru dárogiel nammii *Storbekken*. Dárogiel namas ii leat makkárge njálmálaš giela árbevierru. (Kárta 2335-3.)

Otná dán beaivvege lea topográfalaš kárrttas namma *Storbekken* mii ráhkaduvvui 1800-logu loahpas Generálarádi kapteainna reivves árvaluvvon nammaevttohusaid vuodul (2335-3). Áidna erohussan lea dál, ahte sámi namma lea sirdojuvvon bajimussii ja dárogiel namma lea sámi nama vulobealde.

Troldet (Stallo): Z4-kárta guovllus lea dušše *Stállu* ovttaoasat luonddunamma masa J.K. Qvigstad lea evttohan epeksegehtalaš vuoddoosi dárogillii: *Troldfjeldet*. Ruođuid sisa Qvigstad (1894c) lea vel čállán, ahte *Stállu*-nama vástta lei rievtti mielde *Troldet*. Kárrtii merkejuvvui nammabárran *Troldet (Stallo)*. Kárrtaráhkadeddjiid oainnus ovttaoasat namma *Troldet* devddii báikenama onymálaš gáibádusaid iige dasa lean dárbu lasihit epeksegehtalaš vuoddoasseappellatiivva.

Unjárgga grádamihhtokárta semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamain leat muhtumin maiddái dáhpáhuvvan semantihkalaš oktiigahččamat dahje semantihkalaš rievdamat álgoálgosaš sámi namaid nammaelemeanttaid semantihkalaš mearkkašumiid ektui.

Mearusoasi posišuvnnas leat omd. sámegiela *boazu* ja *sarvvis* buhtejuvvon appellatiivvain *rein* dákkár namain: *Boacooaivve* > *Reinhaugen*, *Boacovaroaivve* > *Reinfjeldkollen*, muhto maiddái *Sarvesjæggečokka* > *Reinmyrtinden*. Fastten *krok*-sátni lea adnojuvvon vásttan sihke *goarvi*- ja *mohkki*-appellatiivii dáin namain *Goarvvejr* > *Krokvandet* ja *Mokkevejok* > *Maskveaijohka* > *Krokvelven*. Dákkár appellatiivvaid oktiigahččan lea mielddisbuktán, ahte sámi namaid mearusosiid dárkilis mearkkašupmeerohusat jávke namaid dáruiduhttimis.

Maiddái nammabáras *Suovkkajavrre* > *Seljevandet* lea dárogiel nama mearusoasi mearkkašupmi rievdan. Appellatiiva *suovka* lea jorgaluvvon *selje*-appellatiivvain man etymologalaš vástta sámegielas lea *šállja* iige *sieđga*. Davvi-Norgga njálmálaš gielas gal dattetge *selje*-appellatiiva adnojuvvo sihke 'šállja'- ja

’siedga’-mearkkašumis⁷⁹. Sámegiela báikenama mearusoasi appellatiivva *suovka*-sáni mearkkašupmi lea fas ’siedgabohttu’. Dása ii leat dárogielas vástideaddji tearbma mainna lei heivet buhttet sámi nama mearusoasi. Danin lea muorranamahus *selje* välljejuvvon dárogiel nama mearusoassin. Dán namas lea dáhpáhuvvan semantihkalaš rievdan *pars pro toto* -vugiin oppalašvuoda mearkkašumis ovttaskasa mearkkašupmái, namalassii go ovttaskas muora mearkkašumiin gokčojuvvo olles bohtu mearkkašupmi. Davvi-Norgga buohtalasnamain leat ovdamearkkat, ahte *Siedga*-álgosaš báikenamat leat dávjá buhttejuvvon *Vidje*-álgosaš namain dárogielas (Qvigstad 1923: 71–72). *Suovkajávri* ~ *Seljevandet* -nammabáras sáhtta leat dattetge mearusosiid álgojietnadagaid sullasašvuolta váikkuhan dárogiela *selje*-appellatiivva välljemii.

Nammabára **Taugvd (Snuorejr)** mearusoasis lea gažaldat loatnasáni ja loatnana gaskavuodas. Sámegiel nama mearusoasi leksema *snuorri* lea álgoálggus loatnasátni dárogiela *snøre*-sánis (vrd. omd. OLS s.v. *Snuore* ’Toug, Snøre’). Dát loatnasátni lea adnojuvvon oassin sámi nama ráhkadeamis ja danin dat gullá sámegiela nammabidjami. *Taugvandet* lea kártaráhkadanproseassa áigge jorgaluvvon dán sámi nama vuodul.

8.5.6 Luonddunamat mat leat belohakkii heivehuvvon loatnanamat

Gandviken (Gandagoppe): Z4-kárttas lea olles vuona namman merkejuvvon vuoliduvvon nammabárran *Gandviken (Gandagoppe)*. Dát lea namalassii luonddunamman kárttas. Dasa lassin lea kárttas maiddái ássanbáikki namma, muhto dat lea dušše fal dárogillii *Gandviken*.

Vuona namma *Gandviken* lea lonejuvvon sámegiel namas *Gánddagohppi*. Dan dihte dárogiel namma *Gandviken* lea belohakkii heivehuvvon loatna. Njálmmálaš gielas sámi namma *Gánddagohppi* ii leat dattetge olles vuona namma, muhto dušše fal ovtta gohpi namma. Olles vuona namma lea *Juvravuonna*, ja dat lea maiddái gilinaamma, namalassii dan *Gandviken*-nama buohtalasnamma mii lea Z4-kárttas jaskkodahttojuvvon.

⁷⁹ Njálmmálaš diehtu Jon Todallas.

Kárta 24. Vuona nammabárra čájeha, ahte *Gandviken*-nama vuolggasadjin lea gohpi namma *Gánddagohppi*.

Qvigstad lea merken *Norske gaardnavne* -girjái (NG 1924: 246–247), ahte *Juvravuonna*-namma adnojuvvo sihke vuona ja ássanbáikki namman. Dan dihte lea miellagiddevaš, ahte grádamihhtokártii lea dattetge merkejuvvon vuona nammabárran aiddo fal *Gandviken* ja *Gándagohppi*. Dát čujuha dasa, ahte olbmot leat muitalan soalddátkartografáide, makkár sámi nama vuodul dárogiela vuona namma *Gandviken* lea ráhkaduvvon. Grádamihhtokártta buohtalasnamat *Gandvikneset* ja *Albmánjarga* leat fas friddja nammabárre mas dárogiel namma lea ráhkaduvvon olleslavttusnamman *Gandviken*-namas.

Varangerfjorden: Sihke Unjárgga ja Njávdáma grádamihhtokárttas lea *Várjavuona* buohtalasnamma *Varangerfjorden* merkejuvvon áidna namman kártii. Sámegiel vuona namma lea jaskkodahttojuvvon, mii čuovui dárogillii sajáiduvvan makrotoponymaid vuoruhavuogi. Dárogiela buohtalasnamas *Varangerfjorden* lea mihá guhkit árbevierru go dušše uniovdnaáiggis. Vuona namma *Varangerfjorden* lea epeksegehtalaš. Hovda (1955) rájes lea skandinávalaš nammadutkanárbevierus čilgejuvvon, ahte *Varanger*-nama denotašuvdnan lea álgoálggus leamaš 'vuotna dahje luokta' (gč. omd. Hovda 1955; 1967; NSL s.v. *Varanger*). Dálá dárogielas lea *Varanger* guovllu namma ja danin *Várjjat*-nama buohtalasnamma.

Dárogiela *Varanger*-namma gávdno guovllu ja maiddái sámi siidda skandinávalaš namman juo gaskaáiggi gálduin nugo omd. vearrolisttuin. Namma lea čállojuvvon mángga hámis omd. *Wårånger*, *Verannger* ja 1668 rájes *Var*-hámis (gč. omd. Frette 1986: 87; Nes 1997: 45; Holm 1991: 302). Historjjálaš gálduide lea mihtilmas, ahte sámi namma lea jaskkodahttojuvvon.

Skandinávalaš nammadutkanárbevierus lea čilgejuvvon, ahte *Varanger*-namma lea boares, álgoálgosaš skandinávalaš namma mas mearusoassi lea dološskandinávalaš giela **warja* mii lea rievdan boaresdárogielas hápmái **ver*. Sáni mearkkašupmi lea 'bivdobáiki'. Vuoddoasi appellatiivva *-anger* mearkka-

šupmi lea 'baskkes luokta'. (Hovda 1955: 124–125; NSL s.v. *Varanger*.) Dát appellatiiva lea árvaluvvon leamaš produktiiva ovdal vikiŋŋaáiggi, jagiid 800–1050 sulaid. (Nes 1997: 45).

Hovda (1955: 125) mielde aiddo sámegillii lonejuvvon *Várjjat*- ja maiddái *Várjjatvuotna*- ja *Várjjatnjárga*-namma⁸⁰ čájehit dan, ahte álgoálgosaš skandinávalaš namma lea dološskandinávalaš áiggi namma, namalassii mearusoaši **várja*-hámis sámegillii lonejuvvon. Dasa lassin son ákkastallá Selešnjárgga buohtalasnama *Angsnes* vehkiin, ahte *Varanger* lea álgoálggus adnojuvvon aiddo Várjavuona siskkimuš vuonaža namman. Hovda (1955: 125) čállá ná: "Det synest ikkje kunna reisast tvil om at det er denne inste tronge botn som opphavleg har bore namnet Varanger og gjeve namn til heile den store og vide Varangerfjorden." Dát dulkojupmi geardduhuvvo maiddái báikenammasátnegirjjiis (NSL s.v. *Varanger*). Hovda (1967: 57) mielde dárogiel *Varanger*-namma Várjavuona siskkimuš vuonaža namman čájeha, ahte Vuonnabađa birraš livčče dáčča bivdiin leamaš bivdobáikkit juo dološskandinávalaš áiggi, "in this baylet Norse hunters had a catching place even in Proto-Scandinavian time", nugo Hovda (1967) čállá.

Nugo lean juo 8.5.1.-kapihttalis čájehan, lea *Varangerbotn*-namma easikka 1900-logus ráhkaduvvon dárogiel namma eaige girjjálaš gáldut doarjjo vuona name, daningo sihke *Vesterbotten* ja *Mæskfjorden* leat namat mat leat adnojuvvon gálduin dán vuonaža dárogiel namman. Dasa lassin lea unnán jáhkehahti, ahte stuora ja viiddis Várjavuonna livččii ožžon dárogiel namas bás vuotnabađaža mielde. Skandinávalaš dutkiin Holm (1991: 303) lea maiddái eahpidan Hovda čilgehusa *Varanger*-nama álgoálgosaš denotašuvnnas.

Hovda (1955: 125) atná maiddái girjjálaš gálduid vuodul sámegiela nammačoahki vuodđohápmiin *Várjjat*-nama. Dát maid ii doala deaivása daningo sámegiela nammahámiid vuodđun lea *Várja*-nammačoahkki mii lea mearusoašsin váldomakrotoponymaid, namalassii vuona ja njárgga namas *Várjavuonna* ja *Várnjárga*. Njárgga nama mearusoaši lea otnon ovtastávval hápmiin ja lea seammás fonehtalaččat ovttagiardánahttojuvvon ná: *Várjanjárga* > *Várnjárga* > *Várnjárga*. Guovllu namma *Várjjat* lea fas *várja*-appellatiivva denominála suorggádus mas *-t*-suorggis lea lasihuvvon heajos dási konsonántismii. Dáinna suorggideimiin lea *várja*-appellatiivvas ráhkaduvvon ovttaoasat báikenamma: *várja* > *várjja-t* > *Várjjat*. Dát suorggidanvuohki čuovvu seammalágan málle go omd. substantiivvain *ravda* > *ravddat*, *čoaŋvi* > *čoaŋvijet*, *sisti* > *sisttet* ja *gállu* > *gállot* (gč. omd. Helander, N. 1993: 49). *Várjjat*-namma ii leat dan dihte ruovtto-luottaloatna dárogieles *Varanger*-namas nugo Frette (1986: 88) lea evttohan. Mearkkašan veara lea maiddái dat, ahte dálá Máttá-Várjjaga bealde lea viiddis jeaggeguovlu man namma lea *Gálllok* (normerejuvvon čállingiela mielde *Gállot*).

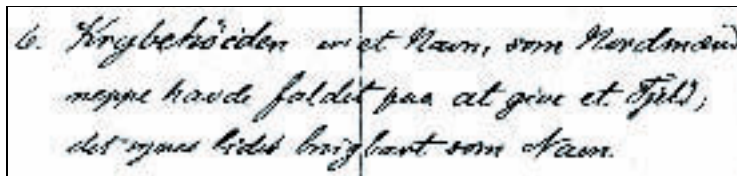
⁸⁰ Vuona ja njárgga nama mearusoašis ii leat álbmotlaš nammaanu mielde *Várjjat*-hápmi muhto *Várja*- ja das otnon *Vár*-hápmi.

Jus dološskandinávalaš nammahápmi **warja* livččii vuodđun sámegiela sátnái *várja* dahje báikenamaide, galggašii lonenboadus leat sámegielas **Várjá*-dahje **Várju*-⁸¹. Frette (1986: 88) mielde livččii lonenboadus **Várje*-. Dáid loatnahámiid ii doarjjo nammahápmi *Várjjatge*, daningo dat eaktuda aiddo *várja*-hámi suorggádusa vuodđun.

Nammabára lonenoktavuoda sáhtá dan dihte dulkot nu, ahte báikenamma lea álgoálggus sámegillii *Várja*-hámis. Dán nammačoahki vuodul lea namma lonejuvvon dárogillii nu, ahte mearusoassi lea buhttejuvvon *Var*-elemanttain mii fonehtalaččat sulastahtá sámii namaid mearusoasi, muhto ii semantihkalaččat vástit dasa daningo appellatiivvat eai gula etymologalaččat oktii. Vuodđooasseappellatiiva *vuonna* lea buhttejuvvon *anger*-nammaosiin. Dán buhttemii sáhtá leat mállen eará Davvi-Norgga stuorát vuonaid *-anger*-nammamálle (vrd. Frette 1986). Grádamihkkokárttas adnojuvvon nammahápmi *Varangerfjorden* lea dan dihte epeksegehtalaš nammahápmi.

Bægasamhd (Bægašamskaidde): Qvigstad (1894c) ráhkadan nammalisttus lea sámii namma normerejuvvon *Bægašam-skaidde*. Dása lea Qvigstad ráhkadan dárogiela nammaevttohusa *Krybe-høiden*. Dán bohtosa sáhtá dulkot semantihkalaččat motiverjuvvon loatnanamman, daningo Qvigstad lea geahččalan jorgalit sihke mearusoasi deverbála dahkunomena *Beagašan-* ja vuodđooasseappellatiivva *skáidi*. Boadusin šattai namalassii *Krybehøiden* mii dattetge ii semantihkalaččat vástidan bures álgonammii, daningo mearusoasi suorggiduvvon vearbahápmi *beagašan* lea leamaš veadjemeahtun buhttet dárogillii. Dasa lassin luonddu-namahussii *skáidi* ii dasage gávdno vástta dárogielas.

Jagi 1895 nammalisttus lea Oluf Rygh (1895c) kommenteren dán nammaevttohusa ná:

Govus 32. Oassi nammalisttus mas O. Rygh (1895c) lea kommenteren nammaevttohusa *Krybehøiden*.

Rygh mielas dahkunammaevttohus *Krybehøiden* lei dakkár namma man dáččat illá gal livčče bidjan mange várrái namman. Su oainnu mielde dát namma ii orron anolaš namman. *Krybehøiden*-namma lei Rygh nammaoahpu vuostá iige son danin atnán dan dohkálaš namman. Su nammalisttuin ii oidno makkárga eará

⁸¹ Šleadgaboastadiehtu Pekka Sammallahtis.

evttohus dárogiel namman. Dát sáhtta čujuhit dasa, ahte Rygh mielas lei sáhttit atnit sámi nama daninassii, go juo nama ii sáhttán jorgalit dárogillii.

Loahpalaš kártaabláddái lea dasto merkejuvvon namma guktui gillii dákkár hámiin: *Bægasamhd* (*Bægašamskaidde*). Dárogiel namma lea dál mearriduvvon kártadoaimmahagas nammakonsuleanttaid árvalusaid manjá. Dárogiel nama mearusoassái guđđojuvvui dál sámi nama mearusoasi deverbála dahkunomen dainna erohusain, ahte nuppi ja goalmát stávvala gaskasaš sibilánta -š-rievdaduvvui dárogiela ortografijai gullevaš sibilántan -s-. Orru leame nu, ahte kártaráhkadeddjiid mielas sámegiela vuodul heivehuvvon mearusoassi *Bægasam-*orui buorebut deavdime onymalaš gáibádusaid go jorgalemiin heivehuvvon mearusoassi *Krybe-* man Oluf Rygh lei kommenteren heajos dárogiel namman.

Baisavadjf. (Baišavadoaivve): Dán nammabára dárogiel nama mearusoassi lea seamma láhkai heivehuvvon dárogillii go ovddit ovdamearkka *Bægasam-*, ja nu lea dáhpáhuvvan maiddái ássannamas *Giskanam-*. Mearusoasi vuodđun lea sámi nama nammaelemeanta mii lea grafemalaččat dušše álkidahttojuvvon nu, ahte sámegiel grafemat mat eai adnojuvvo dárogielas, leat buhtejuvvon dárogiela alfabehta lagamus vuodđografemaiguin. *Baisavad-*mearusoasis leat buhtejuvvon grafemat *š > s* ja maiddái *đ > d*.

Čuomekvd. namas fastten lea bisuhuvvon sámegiela č-affrikáhtta, vaikko dat ii gula dárogiela alfabehtalaš vuogadahkii. Dát čájeha, ahte belohahkii heivehuvvon loatnanamain ii lean systemáhtalaš vuohki, mo dakkár grafemat mat eai gullan dárogiela čállinvuohká, merkejuvvojedje dahkunamain.

Unjárgga kártaabládis leat maiddái belohahkii heivehuvvon luonddunamat maid mearusoasit eai leat moge rievdaduvvon, muhto sámegiela dalá čállinvuogi hápmi lea dušše sirdojuvvon dárogiela nama mearusoassin. Vuodđooasseappellatiivvat leat dán namain jorgaluvvon. Dákkár nammabárat leat: *Rukkočokka > Rukkotinden*, *Siggavarre > Siggaffeldet*, *Sabenjavrrre > Sabenvandet*, *Stalojr > Stalovd*, *Alljavæjjokka > Alljavæjvelven*, *Borrejokka > Borreelven*.

Belohahkii heivehuvvon luonddunamaid joavkkus leat maiddái dakkár namat maid álgoálgosaš sámegiela namat sáhttet leat omd. olleslaktosat ja danin sisttisoallat mearusoasis eanet go ovttá nammaelemeantta. Dákkár namaid heiveheamis dárogillii lea Generálarádi kapteaidna Eckhoff ságastallan sihke Qvigstadain ja Ryghiin ja sihtan nammakonsuleanttaid oainnuid dán áššái. Ovdamearkan dán ságastallamis adnojuvvoi Z4-kárta namma *Lievllam-rašša-jok* ja maiddái *Saddo-var-rašša-jokka*.

Dát ságastallan bohciidii daningo Qvigstad (1894c) evttohii Z4-kárta bargus sámi nammii *Lievllam-rašša-jok* dárogiel vásttan *Lievllam-ur-elven*. Rygh (1895c) kommenterii nammalisttustis dákkár olleslavttusnamaid nugo govvoasis 33 čájehuvvo.

2.3. Ordene som Lieutnantirøven og Sæd
 doffjeldirøven ville være lidt forstær-
 lige og lidt smagelige for Nordlændene;
 jeg konstaterer til Overretten, om de blev
 brugtes

Govus 33. Oassi Oluf Rygh (1895c) nammallisttus mas son kommenterii sámegeiel olleslavttusnamaid njuolggojorgaleami dárogillii.

Rygh (1895c) oainnu mielde sámegeiela olleslavttusnamaid buot osiid jorgaleapmi dahje heiveheapmi dárogillii livččii dagahan namaid mat eai livčče lean nu vuohkkasat dárogielas. Son sidai kártadoaimmahaga guorahallat, galggaigo dákkár namaid atnit.

Lavttusnamaid ráhkaduslaš ságastallan joatkašuvai Rygh kommeantta maŋŋá go Generálaráđi kapteaidna Eckhoff (NGO 1896) jearai maiddái J.K. Qvigstada oainnu dákkár namaide. Eckhoff čálii reivvestis Qvigstadii ná:

I hvorvel det vil være rettest med Korrekturlæsningen, at samtlige lappiske Navne, der ende paa en eller anden til Terrænet henført Fællesbetegnelse (oaivve, jokka, javre m.fl), blive oversatte for Fællesbetegnelsens Vedkommende, er jeg dog med Hr Professor Rygh i nogen Tvivl, naar Stedsnavnet er sammensat af 3 eller flere Ord, hvoraf nogle kan oversættes (f.Ex Saddofjeldur-elven). Jeg antager, at Hr Seminariebestyreren har følt sig bundet ved Udtalelser i den ovenciterede Skrivelse⁸² af 11/12 93, hvor det hedder ”at samtlige Navne bedes, saalangt dette lader sig gjøre oversat fra Lappisk til Norsk.

For at kunne træffe en rimelig Afgjørelse af hvor langt man bør gaa med Benyttelse af den Slags – i Oversættelse forekommende – af 3 eller flere Ord sammensatte Stedsbetegnelser, skal jeg tillade mig under Henvisning til Professor Ryghs Udtalelser af 20/12 85 (Mappe 101 B, Punkt 2,3) at anmode Hr Seminariebestyreren om i sin Almindelighed at afgive en Udtalelse i denne Retning.

N. Eckhoff

Kaptejn i Generalstaben. Kristiania 8. Jan 96

⁸² Dán čállosa ii leat leamaš vejolaš gávdnat kártadoaimmahaga válđoarkiivvas iige kártaarkiivvasge. In leat gávdnan reivve Riikaarkiivva Suodjalusdepartemeantta arkiivvasge.

Eckhoff bivdá reivvestis Qvigstada buktit oppalaš oainnu dasa, mo su mielas galggašii jorgalit dárogillii dakkár sámi namaid main leat eanet go golbma oasi. Eckhoff čujuha maiddái dasa, ahte Qvigstad lea dulkon jagi 1993 mearrádusa jorgalit sámi namaid dárogillii aiddo fal nu, ahte buot nama oasis galget jorgaluvvot.

J.K. Qvigstad vástidii (NGO 1896) Generálaráđi kapteidnii lavttusnamaid jorgaleami birra ná:

Tromsø den 18de Januar 1896:

3. Je er enig i, at lappiske Stedsnavne, der er sammensatte af flere ord, naar de skal oversættes paa Norsk, bliver tunge og slæbende og lidet smagelige for Nordmænd. Meningen er vel, at de nydannede Norske Navne skal blive akcepterede af Nordmændene og brugte af den istedetfor de lappiske Navnene maa derfor have en kjenlig klang. Naar man nu absolut skal danne norske Navne ved Oversættelse, turde det maaske være tilraadeligt at forkorte Oversættelsen og f.Eks. istedetfor "Lievlam-ur-elven" at skrive "Lievlam-elven", istedetfor "Saddofjeld-ur-elven" at skrive "Saddofjeld-elven" eller noget lignende.

Qvigstad vástádusas boahá čielgasit ovdan, ahte son kritiserii kártanammapolitihka mas ulbmilin lei jorgalit sámi namaid dárogillii. Son mieđihii, ahte sámegiel lavttusnamaid jorgaleapmi dárogillii dagahii, ahte dárogiel dahkunamat šadde lossadat eaige orron vuohkkasat dárogielagiidda. Son evttohii, ahte go juo lei bággu ráhkadit dárogillii namaid, de lavttusnamaid sáhtii "oanidit", namalassii guođdit nammaelemeantaid eret jorgalettiin.

Loahpalaš kártaabládis leat dákkár namaid gaskkamus nammaelemeanttat elliptalaččat guđđojuvvon eret: *Lievlamraššajokka*-namas lea ráhkaduvvon belohahkii heivehuvvon loatnanamma *Lievlamelvem*- ja *Saddovarreraššajokka*-namas lea fas ráhkaduvvon semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Sandfjeld-elven*.

Vuolggasadjin dákkár lavttusnamaid kommenteremii lea dat, ahte sámi namaid njuolggogjorgaleapmi dagahii mánggaoasat báikenamaid mat eai orron dárogieला nammakonsuleantta mielas heiveme dáččaid nammaohppii. Álgoálgosaš sámi namat ledje olleslavttusnamat, mat sámegiela nammaoahpas doibme erenoamáš bures aiddo fal dan dihte, go dat almmuhedje dárkilis sajádaga dan lokalitehta ektui masa dat namat ledje laktojuvvon.

Dárogillii jorgaluvvon namat eai gullan nammačohkiide eaige danin lean lavttusnamat, muhto dušše fal ovttaskas lokalitehtaid namat mat deive lean välljejuvvon mielde kártii. Daningo dárogiel namat eai gullan nammačohkiid ollisvuhtii, de dat namat orro dárogieला nammakonsuleantta nammaoahpa mielde leame lossa namat. Dasa lassin gal sivvan lei várra vel dat, ahte muhtin namaid

mearusosiide ledje evttohovvovon maiddái sámegielas belohahkii heivehovvovon loatnaoasit mat maiddái dahke namaid apmaseabbon go jus namat livčče lean dábálaš dárogieła appellatiivvaiguin jorgaluvvovon namat.

Olleslavttusnamaide lea maid dávjá mihtilmas, ahte dat sáhttet viggat oatnut aiddo fal ellipsain guovtteoasagin, namalassii olleslaktosis mearusoasselavttusin. Dás lea dalle sáhka eará báikenamaid analogalaš málle mielde oatnumis jura dakkár ráhkadusmállii mas báikenamas leat guokte syntávssalaš nammaoasi ja mearusoasis dušše fal okta nammaelemeanta. (Vrd. maiddái Kiviniemi 1973: 66–67.)

8.6 Dárogieł giedde- ja ássannamaid ráhkadeapmi sámi namaid vuodul

Unjárggas ledje jođus eanakomišuvnna mihtidanbarggut aiddo jagiid 1879–1883, ja daid dieduid vuodul lea vejolaš guorahallat vugiid, mo eanamihtideamis ráhkaduvvojedje dárogieł eanaopmodagaid namat sámi namaid vuodul seamma áigge go maiddái grádamihhtokártii gullelaš barggut ledje dan guovllus jođus. Eana-bihtáid gal ledje juohkán ja mihtidan juo ovdalnai, go jagi 1775 lei boahán priváhta eanaoamasteapmi fápmui Finnmárkkus. Buohtastahtán dás dattetge dieduid erenoamážit seamma áiggi eanavuovdindoaimmaid gálduide, daningo eanamihtidan- ja -vuovdindoaimmaid oktavuodas ledje maiddái mearriduvvovon gielalaš dáruiduhttimii guoskelaš njuolggadusat 1876 rájes nugo juo 8.2.-kapihttalis lea leamaš sáhka.

Eanaopmodagat ledje dábálaččat juogo gieltit dahje juo ássanbáikkít, dahje dat sáhtte lean álggos omd. gieltit mat dadistaga váldovuvvojedje atnui ássanbáikin. Erenoamážit gieddenamaid guorahallamii eai leat kártanamat doarvái, daningo dákkár namat eai leat oppanassiige mielde 1: 100 000 -mihttoslaš grádamihhtokárttain. Danin anán dás ávkin eanamihtideapmái ja -vuovdimii gullelaš gálduid. Eanamihtidan- ja -vuovdindoaimmaid nammagiedahallan ii gullan stáda nammakonsuleanttaid bargui, go sii guorahalle kártanamaid. Sámi namaid čállin, doalaheapmi ja dárogillii heiveheapmi lei eanavuovdineiseválddiid hálddus. Dábálaččat leansmánnit barge dákkár bargguid, go sii ledje maiddái mielde eanavuovdinkomišuvnna. Eanaoamasteapmái gullelaš namaid dáruiduhttin čájeha makkár buohtalas doaimmat ledje jođus seamma áigge go grádamihhtokártaiguin barge.

Áiggi mielde geavai nu, ahte virggálaš eanaopmodagaid namat váldovuvvojedje eanet ahte eanet mielde maiddái kártaide ja dainna lágiin dáin doaimmain leat maid čielga oktiigullelašvuodát. Unjárgga grádamihhtokárta ráhkadeamis eai nammakonsuleanttat gal vel dattetge váldán vuhtii omd. matrihkalbargguid namaid, nugo dán dutkamuša kártabláđi ássannamaid guorahallan lea čájehan.

Unjárggas mihtiduvvojedje eanaopmodagat jagiid 1879–1883 áigge ovdal go Nuorta-Finnmárkku eanagirji addojuvvui olggos jagi 1884 (Jordk. 1879; Matr. 1884). Eanakomišuvnna bargu lei ovdabargun aiddo fal dán matrihkkalii. Dán beavdegirjjiis oažžu gova mainna lágiin duon áiggi sámi giedde- ja ássannamat giedáhallojuvvojedje eanamihtidanbargguid oktavuodas. Daningo dát beavdegirji lea ovdabargu jagi 1884 almmustuvvan eanagirjái, heive eanakomišuvnna beavdegirjji dieđuid analyseret aiddo fal dekonstrukšuvnnalaččat. Beavdegirjji nammadieđut addet namalassii olu duogášdieđuid jagi 1884 virggálaš eanagirjái, ja erenoamážit beavdegirji čuvge jura dan proseassa, mo sámi giedde- ja ássannamat rievdaduvvojedje njálmmálaš giela nammaanus loahpalaš matrihkkalii.

Nogle Per Paul Andersen og oplyste at han som auktionarius
 havde efter Anders Holten et til denne fra faderen overgaa-
 et jordskifte, der saavel som kunde være værdt
 - 52 -
 en del af jorden 26 "indre Løgelet. Jordskiftet blev paa-
 vist og efter at alle de nye Løge udvalgte maalede:
 1/3 Fra det gamle, nye Løge hvor grænsestenen i norden i
 skillet med Føitnjarggiedde i retne 62⁶ vest for nord 70 alen,
 hvor nedentes en stau 15, derfra i skillet med Ucebiggag-
 giedde opafte bakken i retne 38⁶ vest for nord 195 alen, hvor
 en jordfast sten blev sat. Derfra med måarken i retne 47⁰
 vest for syd 77 alen, hvor en jordfast sten blev ihugget 15,
 og endelig derfra til udgangspunktet i retne 31⁶ vest for
 syd 160 al. Jordskiftet fik navnet østre Ucebiggajorden og
 en skyld af 1 kr. -

Govus 34. Ovdamearka Eanakomišuvnna beavdegirjjiis (Jordk. 1879: 51–52). Mihtiduvvon eanabihtá rádjijn leat Fuoiknjárgieddi (beavdegirjjiis: *Føitnjarggiedde*) ja Uhca-Bikká gieddi (*Ucebiggagiedde*). Eanamihtideamis biddjojuvvui dán bihttái namman *østre Ucebiggajorden*.

Beavdegirjjiis leat dieđut das, mo eanakomišuvdna giedáhalai Unjárgga sámiid eanaopmodagaid, mo eanabihtát mihtiduvvojedje ja juhkkuojuvvojedje, ja mainna lágiin eanakomišuvdna válddii vuhtii daid báikenamaid maid olbmot komišuvdnii muitaledje, go dat jodii mihtideame eatnamiid ja dárkkisteame ja mearrideame eanaopmodagaid rájiid.

Govvosa 34 ovdamearka čájeha, mo eanakomišuvnna beavdegirjái⁸³ čállojuvvojedje dieđut sámiid eanaopmodagaid birra. Čájánasas boahtá maiddáid ovdan, mo komišuvdna dávjá bijai eanabihtái nama.

Dán ovdamearka eanabihtá nama bidjamii lei vuodđun gieddenamma *Uccebeggagiedde* mii álggos lei heivehuvvon dárogillii nu, ahte vuodđooasseappellatiiva jorgaluvvui sá. *gieddi* > dár. *jord*. Dáinna lágiin ráhkaduvvui álgoálgošaš sámegeiel gieddenamas namma *Uccebeggajorden*. Go odđa eanabihtá mihtiduvvui, dasa lasihuvvui vel ovdamearus *østre* mainna eanaopmodaga namma earuhuvvui seamma vuodđonama vuodul ráhkaduvvon eará eanabihtáid namain, nugo omd. *Vestre Uccebeggajorden* mii maiddáid lei dán eanabihtá bálddas.

Dassáži lean 8. kapihtalis juo atnán eanavuovdinkomišuvnna barggus namuhuvvon báikenamaid buhtastahttinmateriálan, go lean guorahallan kártabarggus gieđahallojuvvon ássannamaid. Dál gidden dasa lassin vel dárkileappot fuomášumi aiddo daidda lonenvugiide mat ledje mihtilmasat jura eanamihtidan- ja -vuovdindoaimmaid olis adnojuvvon namaide.

8.6.1 Sámi namas dárogiel nammii relašuvdnasániin

Dárogieala relašuvdnii čujuheadđi ovdamerrosiid nugo omd. *øvre, nedre, ytre, indre* lasihepmi sámi nammii lea leamaš okta vuohki ráhkadit dárogiel namaid aiddo eanamihtidandoaimmaid oktavuodas. Sámi namma sáhtii bisuhuvvon ortográfalaš loatnan dahje dat sáhtii maid heivehuvvon juogo belohahkii dahje ollásit go dat lonejuvui dárogillii. Eanaopmodagaid sámi namaide lea mihtilmas, ahte dáin ii oro vealttakeahtá leamaš sámegeiel relašuvdnasátni namas, muhto relašuvdnasátni lea namalassii lasihuvvon easkka go bihtá juhkkujuvui ja nama atnigohte dárogielat hálddahasdoaimmain.

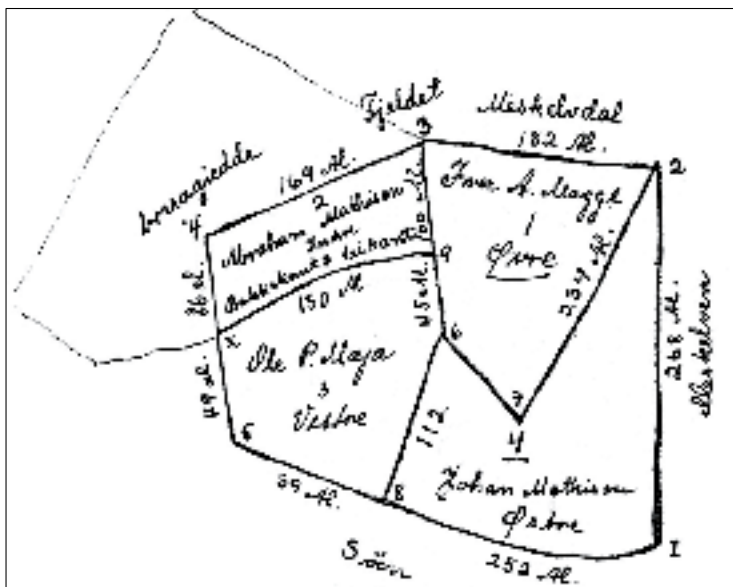
Dát čujuha seammás maiddáid dasa, ahte go omd. gittiid dahje lájuid birra lei sáhka sámegeillii, ii lean álo dárbu juohke áidna bihtá sirret jura omd. sierra namain dahje seamma nama varieremiin omd. relašuvdnasániin. Báikkálaš servodagas lei baicce dárkilis diehtu geasa guhtege gieddi dahje ládju gulai, iige dat diehtu boahtán álo njuolga ovdan báikenamain. Go dáčča hálddahas dokumenteregođii sámi eanaoamasteami, de gáibádussan lei, ahte juohke eanaopmodagas galggai leat sierra namma nugo jagi 1876 ja 1895 láhkaásahusain mearriduvvui. Aiddo dákkár olggobealde stivrejuvvon hálddahaslaš nammabidjandárbu dagahii dan, ahte sámiid eanaopmodagaide ráhkaduvvojedje iešguđetlágan strategijaid mielde dahkunamat mat eai obanassiige speadjalastán sámi namaid árbevirolaš málle eaige báikenamaid anu báikkálaš nmmaservodagas.

⁸³ Beavdegirjji govvosat eai leat originála beavdegirjjiis, muhto dan vuodul Stádaarkiivvas čállojuvvon arkiivagáhppalagas.

Dárogieła relašuvdnasáni lasiheapmi lei okta dakkár strategiija mainna eanaopmodagaide konstruerejuvvojedje namat dárogielat hálddahaslaš anu várás. Čájehan dás dárkileappot golmmain Unjárgga nammaovdamearkkain, *Ájagieddi*, *Stállogieddi* ja *Galbajohka*, daid vugiid, mo dárogiel namma ráhkaduvvui relašuvdnasániin. Dás leat seammás maiddái golbma gielalaš málle, mo dákkár dárogiel namat ráhkaduvvojedje sámi namaid vuodul.

Ájagieddi: Jagi 1882 mihtiduvvojedje *Ájagieddái* gullelaš eanabihtát mat ledje álgoálgosaš eatnamis juhkkuojuvvon njealji oappázahkii. Eatnama namma lea beavdegirjjiis čállojuvvon sámegeillii, ja dasa lea lasihuvvon vel dárogiel jorgalus: L.Nr. 183 *Ájagiedde* "Opkomsjord". Dát dárogiel namma lea semantihkalaččat motiverujuvvon loatnanamma sámi nama vuodul. Mearusoasi appellatiiva *ája* jorgaluvvui *oppkomst*-appellatiivvain (*opkom*-hámis) mii ii leat dábalaš dárogiel nammaoahpa mearusoasseappellatiiva. Beavdegirjji teavsttas adnojuvuvui dattetge sámegeiel namma: "foretoges deling af *Ájagiedde*", mii maid čielgasit čujuha dasa, ahte dát lei áidna namma mii lei anus. (Jordk. 1879: 67–68.)

Báikki oktasaš namman lei leamaš *Ájagieddi* gitta dassázi go eanakomišuvdna mihtidii ja jugii eanabihtáid ja dán oktavuodas bijai juohke bihtái virggálaš nama: *Øvre*⁸⁴ *Ájagiedde*, *Indre Ájagiedde*, *Vestre Ájagiedde* ja *Østre Ájagiedde* (Jordk. 1879: 67–69). Dáin bihtáin tevdnejuvuvui velá kárta mas oaidná mo bihtát leat juhkkuojuvvon. Kártii leat gal čállojuvvon dušše fal relašuvdnasániit *Indre*, *Øvre*, *Vestre* ja *Østre* vai lei čielggas mo eanaopmodagaid sajádagat ledje.

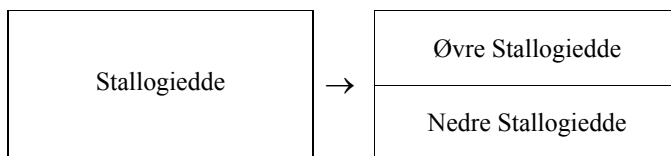

Kárta 25. Ájagiettiis juhkkuojuvvon njealji bihtá mihtidankárta. Kártii leat čállojuvvon dárogiel relašuvdnasániit maiguin mihtiduvvon bihtáide ráhkaduvvojedje namat dárogielat atnui. (Jordk. 1879: 68.)

⁸⁴ Beavdegirjjiis lea čállinmeattáhus *Øver* (s. 68).

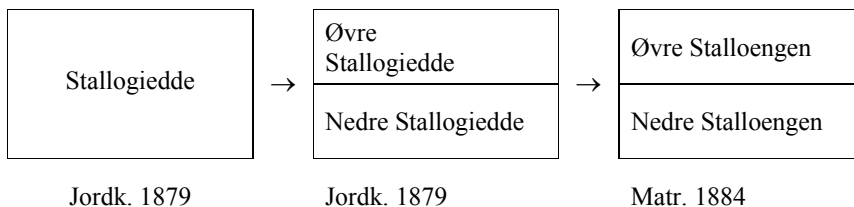
Jagi 1884 almmuhuvvon eanagirjjis merkejuvvojedje dát seamma eanaopmodagat dál nu, ahte dárogiel namma ovttas relašuvdnasániin lea vuosttažin ja sámi namma namuhuvvo lasáhussan nugo omd. *Opkomjord, øvre* ∷ *Ajagiedde*. Dát merken-
vuohki lea dábálaš jagi 1884 matrihkkalis, ja dat mearkašii álgoálgosaš sámi
nama toponymalaš vuolideami. (Matr. 1884: 17.)

Stállogieddi: Eanaopmodaga *Stállogieddi* nama giedahallan čájeha seamma
lonenvuogi nuppi variántta. Dát bihttá lei juhkkuojuvvon guovtti oassái, ja jagi
1884 mihtiduvvojedje eanabihttát, ja namman biddjojuvvojedje *Øvre Stallogiedde*
ja *Nedre Stallogiedde* (Jordk. 1879: 46). *Stállogieddi*-namma lei sihkkarit leamaš
doarvái njálmálaš anus, muhto virggálaš eanamihtideamis dárbbášuvvui namma
juohke bihttái, ja das maid eanaopmodagaid nammabidjan čovdojuvvui dušše
dárogiel ovdamerrosa varieremiin nugo govvois 35 oaidná.

Govus 35. Eanakomišuvnna barggus ráhkaduvvojedje dárogiel namat *Øvre Stallogiedde* ja
Nedre Stallogiedde, go *Stállogieddi* juhkkuojuvvui guovtti sadjái. (Jordk. 1879: 46.)

Stállogietti nama rievdan ii bisánan dušše dárogiel ovdamerrosa lasiheapmái,
muhto nama dáruiduhttinproseassa manai dán namas vel viidáseappot. Jagi 1884
eanagirjjis ii leat šat sámi namma namuhuvvonge, muhto eanaopmodagaid namat
leat dál čállojuvvon hápmái: *Stalloengen, øvre* ja *Stalloengen, nedre* (Matr. 1884:
19). Olles nammarievddadanproseassa sáhttá govvet govvoisiin 36.

Govus 36. Stállogieddi rievddai eanagirjjis *Øvre Stalloengen* - ja *Nedre Stalloengen* -namman ja
sámi namma jaskkodahttojuvvui ollásit virggálaš anus. (Matr. 1884: 19.)

Álgoálgosaš sámi nama *Stállogieddi* vuodul ráhkaduvvojedje vuos varierenamat
øvre- ja *nedre*-relašuvdnasániiguin. Nubbi ceahkki lei vel dat, ahte sámegiela nama

vuoddoasseappellatiiva jorgaluvvui dál dárogillii, sá. *gieddi* > dár. *eng.* Nama mearussoassi vel čujuha nama sámi duogáži. *Stalloengen*-namas lea čielggas, ahte sámegeiela nama mearussoassi *Stállu*- lea sirdojuvvon dárogeiela nama mearussoassin sámegeiela boares čállinvuogi hámis iige gažaldagas leat dan dihte loatnasátni sá. *stállu* > dár. *stallo*. Vuoddonama lonenboadus lea dan dihte belohakkii heivehuvvon loatnanamma.

Galbajohka: Goalmmát eanaopmodaga ovdamearka lea maiddái Unjárggas, ja dát mihtiduvvui jagi 1882. Eanakomišuvnna beavdegirjjiis (Jordk. 1879: 61) namuhuvvojit namat *Skjoldbakken*⁸⁵ ja *Galbojak*⁸⁶ álgoálgosaš eanaopmodahkii nr. 42.

Aar 1882 den 30de august forslættet befaringserne, da
 paa Galbojak.

Skjold- bakken 1. 2de LE Skjoldbakken og Galbojak af skyld 2 kjoer 3 faar.
 Galbo- den mindre del, der for tiden vaa af Katrin Bekkenen, vedens
 jak- den større del er i Jens Ejermands besiddelse. Den ældre
 opmåling viser sig uretlig og uevenlig og foretoges en
 opgørelse af begge delne saaledes:

Østre Gal- w/ den mindre del der fik navnet Galbojak og en skyld af 2
 bojak. kjoer. 1/1 Fra Galbojoka ved hvaa tred en jordfaast blev indgø-
 get 1, værdien herover 1 paa 75de paa for syd 94, hvor ned-
 sættas en stien nr 2, derfra nedover til hovedveien i retn-
 ing væst for syd 60 alen, hvor nedsaettes en stien nr 3, der-
 fra indaettes øverkaanten af hovedveien til Galbojak saa alen
 og herfra opad alvends søre side til udgangsunktet 75 alen.
 Ovenfor denne stien ligger:

Østre w/ den mindre del der fik navnet "Østre Galbojak" og en skyld
 Gal- af 2 kjoer.
 bojak. 1/1 Fra Galbojak (det indre, ældre kjoer) hvor nedsaettes 1,

Govus 37. Galbajoga eanaopmodaga namman biddjojuvvojedje namat *Galbojak* ja *østre Galbojak*, go eanakomišuvdna formaliserii Galbajoga juogu guovtti oassái. (Jordk. 1879: 61.)

⁸⁵ Vuoddoaoasis lea čállinmeattáhus, daningo lea *-bækken* iige *-bakken*.

⁸⁶ Dán sámi namas lea maid čállinmeattáhus, daningo berrešii leat *Galbojak* iige *Galbojak*.

Eanakomišuvnna beavdegirjjiis (Jordk. 1879: 61) namuhuvvo, ahte eanaopmodat lea juo guhká leamaš guovtti eaiggádii juhkkjuvvon. Nuppiiguin sániiguin dat mearkašii, ahte *Galbajohka* gulai guovtti bearrašii. Dál mihtiduvvojedje eatnamiid rájít, ja eanabihtáide biddjovuvvojedje virggálaš namat. Beavdegirjjiis dát nammabidjan namuhuvvui ná: ”den mindre del der fik navnet *Galbajok* - - den større del fik navnet *østre Galbajok*”. Dát maid čájeha, ahte nammabidjan eanagirjji vástle lei diđolaš proseassa eanamihtidemiid olis, muhto njálmálaš anus seaillui álgoálgosaš *Galbajohka*-namma.

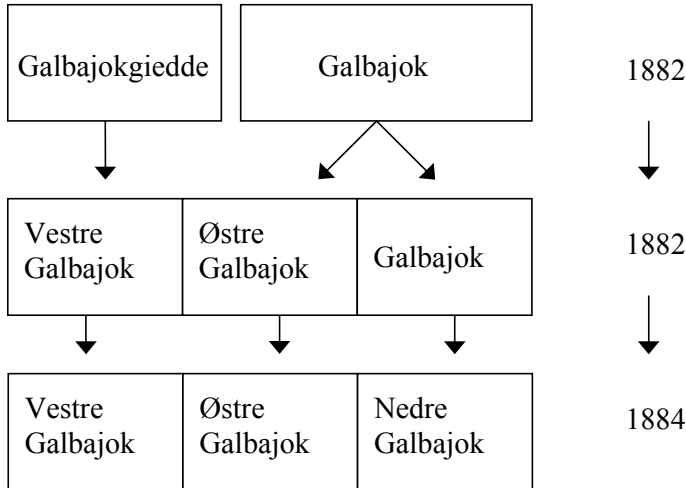
Galbajoga lassin mihtiduvvui maiddái eanaopmodat man namma lei *Galbajokgiedde*.

Vestret D. N° 15 Galbajokgiedde eller nu vestre Galbajok af skyld
Galto- 1 ko 4 faar. Bieren skatte Paul Wilson skatte. Oppgang foretoges
Jok. samlede. 1/2 Fra Galbajok - - - - - skatte - - -
opad til " østre Galbajoka skattehus 7 - - - - 21^e sat for

Govus 38. Galbajoga guovllus lei maiddái *Galbajokgieddi* man namman rievdaduvvui eanakomišuvnna barggus *vestre Galbajok*. (Jordk. 1879: 62.)

Eanakomišuvdna rievdadii nama *Galbajokgieddi* heivet *Galbajogas* ráhkaduvvon namaid mállii. Beavdegirjái čállojuvuvui ná: ”*Galbajokgiedde* eller nu *vestre Galbajok*”. (Jordk. 1879: 62.) Dát mearkašii dan, ahte *Galbajokgieddi*-nammii lasihuvvui relašuvdnasátni, muhto dasa lassin maiddái vuoddoasseappellatiiva -*gieddi* guđđojuvvui elliptalaččat eret. Dáinna lágiin dát guokte nama gahčče oktii, vaikko álgoálggus *Galbajokgieddi* lei leamaš olleslavttus *Galbajohkii*. Dás ii lean sáhka dušše fal namaid formála oktiiheiveheamis, daningo álgoálgosaš giedde-namat *Galbajohka* ja *Galbajokgieddi* sisttisdolle mearkašupmeerohusa mii čatnasii gittiid ja lájuid erohusaide. *Galbajohka*-namain čujuhuvvui meahce-lájuide, muhto gieddin bargojuvvon dahje buoriduvvon bihtá namma lei sirrejuvvon vuoddoosiin -*gieddi*. *Galbajokgieddi* rievdaduvvui dál heivet dan dárogiel nammavuogádahkii masa maiddái *Galbajogas* juhkkjuvvon bihtáid namat ledje heivehuvvon.

Jagi 1884 eanagirjái (Matr. 1884: 18) dahkkui vel dakkár rievdadus, ahte álgoálgosaš nammii *Galbajok* mii lei eanakomišuvnna beavdegirjjiis bisuhuvvon nuppi juhkkjuvvon bihtá namman, lasihuvvui matrihkkalis ovdamearus *Nedre*. Dáinna lágiin dán eanaopmodaga nammanai rievdaduvvui heivet dan namma-vuogádahkii mas dárogiela relašuvdnasátni doaimmai eanabihtáid virggálaš namaid earuheaddjin. *Galbajohkii* gullevaš eanaopmodagaid namaid rievdadan-proseassa lean čohkken govvosii 39.

Govus 39. Eanaopmodagaid namaid *Galbajokgiedde* ja *Galbajok* rievdadeapmi *Vestre*, *Østre* ja *Nedre Galbajok* -namman 1800-logu loahpas eanakomišuvnna beavdegirjijis (1882) ja matrihkalis (1884).

Go *Galbajoga* buohtastahtá ovdabealde giedáhallowuvvon *Ájagieddái* ja *Stállögieddái*, de lea erohussan dat, ahte vuoddonamma *Galbajohka* ii jorgaluvvon loahpalaš eanagirjijis (Matr. 1884) dárogillii, muhto vuoddonamma čállojuvvui dalá áiggi vuogi mielde sámegillii. Eanakomišuvnna barggushan (Jordk. 1879: 61) lei namuhuvvon maiddái semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *Skjoldbakken* (pro *bækken*), muhto dát namma ii váldojuvvon atnui. Gieddenamma *Galbajok* lei ortográfalaš loatna sámegielas dárogillii, daningo dáinna čállinhámiin čujuhuvvui čielgasit álggos sámi nammii ja dasto dát seamma čállinhápmi sirdojuvvui dárogIELA nammarádjui. Dát čujuha dasa, ahte namma *Galbajok* dohkkehuvvui álkibut maiddái dárogIEL nammarádjui. Dasa lei sivvan dat, ahte dárogIELAS ledje muđuidge seammalágan *-jok*-loahppasaš loatnanamat nugo omd. *Karasjok*, *Luftjok*. Maiddái Unjárggas leat mánggat ovdamearkkat, ahte jura eanahálldašandoaimmain adnojuvvojedje sámi namaid otnon variánttat ortográfalaš loatnan dárogIELAS, nugo omd. *Makgop*, *Rapnjask*, *Barsnjarg*.

Eanakomišuvnna beavdegirjijit čájehit, ahte njálmmálaš anus sáhtá vuoddonamma leat doaimman bures gittiid dahje ássanbáikkiid oktasaš namman nugo buot dát golbma ovddit nammaovdamearkka čájehit. Virggálaš eanajuohkima olis berrii juohke eanaopmodahkii biddjojuvvot iežas namma. Dan sajis ahte livčče bidjan áibbas eará navdinákka vuodul ráhkaduvvon namaid, čovdojuvvui nammadárbu dárogIEL ovdamerrosa lasihemiin. Dát gielalaš vuohki lea iešalddes heivehus normála dárogIEL namaid varieremis ovdamerrosiiguin, muhto sámi báikenamaid heiveheamis dán vuogi dahká earaláganin aiddo fal dat, ahte vuoddonamma sáhtii

bisuhuvvon ollásit sámegeiela dalá čállinvuogi hámis ja dasa lasihuvvui dušše fal dárogeiela ovdamearus.

Dát ovddabealde giedahallojuvvon gittiid ja eanabihtáid báikenamaid atnu speadjalastá seammás maiddái sámi ja dáčča riekteoainnuid erohusa. Eanakomišuvnna beavdegirjji dieđut čájehit, ahte sámegeiela nammaanús seamma báikenamma (omd. jura *Galbajohka*) sáhtta leat adnojuvvon mángga bálddallas gietti dahje láju namman. Dán sáhtta ipmirdit sámi riekteoainnu vuodul, daningo lájuid sajádagat ja rájít ledje báikkálaš servodagas áibbas čielgasat iige dan dihte lean dárbu sirret juohke áidna meahcceláju sierra namain. Jus gii nu dajai nubbái omd. ahte ”mun vuolggán ihttin láddjet Galbajoga”, de juohkehažžii lei čielggas, ahte son vulggii iežas bihtá láddjet.

Nilsen (2001: 102) čállá aiddo meahccelájuid anu ja riekteoainnu birra Unjárggas čuovvovaččat:

Jordene ned i bygda, ga på langt nær nok vinterfor. - - Utmarksslåttene ble ryddet for bjørk og vier. - - Etter loven skulle utmarksslåttene formelt sett festes fra staten. Dersom det for en utmarksslåtte ikke var ordnet med festekontrakt, kunne den bortfestes til andre enn brukeren. Mange ordnet seg festekontrakter, men ikke alle hadde det formelle i orden. Dette lot seg gjøre fordi bygdefolket oppfattet hevden som sterkere enn formalitetene. Det forekom sjelden at folk tok seg til rette på andres slåttemark. Mange betalte ikke festeavgift til staten, fordi rettighetene ble betraktet som lokalt samisk. Uten noen formelle rettigheter gikk slåttene i arv mellom generasjonene. Dersom det ikke fantes livsarvinger, var fjerne slektskapsforhold og verddevuohhta/vennskapsforhold også gode kriterier for overtakelse av andres slåtter.

Nilsen čilge, ahte dalá eanavuovdinlága mielde livččii meahccelájuid galgan láigo-hit stádas. Jus dan ii dahkan, de ládju sáhtii láigohuvvot geasa nu eará olbmui. Mánggas ordnejedje láigosoahpamušaid, muhto ii buohkain lean dát formála bealli ortnegis. Ná sáhtii dattetge leat dilli aiddo fal danin, go giliid olbmuid mielas árbevirolaš meahccelájuid atnu lei nannoseabbo soahpamuš go stáda gáibidan formalitehtat. Hárve dáhpáhuvai, ahte gii nu láddjii earáid lájuid. Mánggas eai máksán láigomávssuid stádii, daningo rievttit ipmirduvvojedje báikkálaš sámi riektin. Formála rivttiid haga lájut árbejuvvojedje buolvvas bulvii. Jus geas nu eai lean árbbolaččat, ledje doppit fuolkevuohhta ja verddevuohhta maiddái buorit kriterat árbet earáid lájuid.

Maiddá sámegeiel lájuid namaid atnu čájeha jura dan, ahte go báikkálaš servodagas lei dárkilis diehtu geasa guhtege meahcceládju gulai ja go olbmot dovddastedje dán resursajuogu ja namalassii lájuid oamastanstruktuvrra, de ii lean álo oba dárbuge earuhit juohke eanabihtá dahje láju sierra namain, muhto seamma

namma sáhtii adnojuvvot máŋgga láju namman. Dákkár báikenammaatnu speadja-lastá sámiid árbevirolaš riekteoainnu resurssaid anu ja juogu birra. (Vrd. maiddái Helander, K. 2007b mas čájeha seammalágan riekteipmárdusa 1700-logu báikenammaanus Oarje-Finnmárkku mearrasámi guovlluin.)

Dáčča eanahálddašandoaimmain eai váldán vuhtii dán sámi árbevirolaš nammaan, daningo juohke eanaopmodagas galggai leat iežas namma. Aiddo fal danin go sámegeiela riekteoainnu mielde eanaopmodagaid ii dárbbasán álo ná dárkilit sirret, ii olbmui lean juohke áidna bihttái namma mii livččii heiven eanahálddašeddjiid dárbei. Danin relašuvdnasániid lasiheapmi (nugo omd. *Østre + Galbajok*) lei okta čoavddus mainna dáčča hálddahus čovddii dákkár nammaváilli.

8.6.2 Sámi namas dárogiel nammii vuoddoasseappellatiivva lonuhemiin

Sámegeiela vuoddoasseappellatiivva lonuheapmi dárogiel appellatiivvain lea nubbi váldomálla mainna eanaeiseválddit ráhkadedje eanabihtáid sámi namaid vuodul dárogiel namaid. Dán nammaelemanta lonuhanproseassas ii dárbbasán leat sáhka das, ahte eatnamat juhkkovuojedje, muhto baicce das, ahte sámi namma rievduvvui dihto vuogi mielde dárogillii.

Suoma guovtgieilat guovllu nammadutkit (omd. Zilliacus 1980; Pitkänen 1985) ja Norggas maiddái Berit Sandnes (2003) leat oaivvildan erenoamážit njálmmálaš giellakontávttaid birra, ahte guovtti giela ávdnasiin ii sáhtáše njuolga ráhkadit hybrida namaid, muhto lonenproseassas galgá eaktudit epeksegehtalaš gaskamuttu. Dás orru leame jurddan teoretiseret veadjemeahtumin guovtti giela ávdnasiin njuolga ráhkaduvvon namaid. Davvi-Norgga máŋggagielat guovllu nammamateriálat eai dattetge doarjjo dakkár hypotehtalaš teoretiserema, ahte namma lonejuvvošii epeksegesa bokte. Dasa lassin virggálaš atnui ráhkaduvvon dárogiel namat čájehit erenoamáš čielgasit, ahte namma lonejuvvui dušše fal vuoddoasseappellatiivva lonuhemiin. In leat sáhtán gostige iežan dutkanmateriálas verifiseret epeksegesa dán lonenproseassas.

Sámi báikenama vuoddoasseappellatiivva lonuheapmi dárogillii lea hui dábálaš erenoamážit jura eanavuovdindoaimmain. Eanahálddahusa arkiivamateriálas leat dakkár ovdamearkkatge main sámi nama vuoddoasseappellatiiva lea sihkastuvvon badjel ja dan sadjái lea čállojuvvon vástideaddji dárogiel appellatiiva.

Govus 40. Sámi namain *Sarasgiedde*, *Sarajok* ja *Stallogiedde* lea vuodđooasseappellatiiva sihkkoujuvvon, ja bajá-beallai leat čállojuvvon dárogiela appellatiivvat *jord*, *elv* ja *engen*. Vuodđooasseappellatiivva lonuhemiin sirdojuvvui namma dárogiel namarádjui. (Pantereregister 1878.)

Go jagi 1876 eanavuovdinláhki gullelaš nammaaparagráfa rájes eanaopmodahkii biddjojuvvui dárogiel namma, de čovdojuvvui dárogiela nama váili dávjá aiddo fal vuodđooasseappellatiivva jorgalemiin. Sámegiela vuodđooasseappellatiivva lonuheapmi lea adnojuvvon maiddá dakkár eanaopmodagaid namaid dáruiduhttimii maid namat ledje árabut 1800-logus dohkkehuvvon sámegillii. Go dáruiduhttin čavgejuvvui, de árabut virggálaš atnui dohkálaš ássanbáikkiid sámegiel namaid vuodđooasit sáhte rievdaduvvot dál dárogillii. Dákkár appellatiivalonuheapmi lei eanaiseválddiid oainnus seammá go dárogiela nama ráhkadeapmi. Mearusoassi bázi vástidit álgoálgosaš sámegiel nama mearusoasi dábálaččat dan čállinhámis mainna eanaiseválddit sámi nama duon áigge ledje čállán. Dát lonenproseassa lea dan dihte mielddisbuktán olu belohahkii dárogillii heivehuvvon loatnamaid.

Dákkár sámi namaid rievdadeamis dárogillii oasseheivehussan leat ovdamarkan Unjárgga eanabihtáid namat mat jagi 1866 Eanadoallodepartemeanttas Ámtamánnái sáddejuvvon nammalisttus ledje sámegillii *Hajagedde*, *Ravdegedde*, *Aldogedde*, *Taarnegedde*, *Nirgojavri*, *Marmenjarggæčče* (DFSS 2021: jnr. 40/1866; gč. govvosa 41). Jagi 1884 eanagirjái leat dat seamma namat merkejuvvon belohahkii heivehuvvon loatnahámis *Hajaengen*, *Ravdejord*, *Aldojorden*, *Taarneengen*, *Nirgovandet*, *Marmenæsodden* (Matr. 1884; gč. govvosa 34). Nammaovdamearkkat čájehit maiddá dan, ahte vuodđooasseappellatiivvat eai álo jorgaluvvon seamma lálkaige, nugo omd. sámegiela appellatiiva *gieddi* sáhtii jorgaluvvot sihke *jord*- ja *eng*-appellatiivvain. (Gč. maiddá Helander, K. 2007a: 151.)

8.7 Nammamearrádusaid čavgen uniovdnaáiggi mielde

Unjárgga eanamihitidandoaimmain leat sámi báikenamat dohkkehuvvon eanaopmodagaid namman ovdal go eanavuovdinláhki lasihuvvui vuosttaš báikenamaid dáruiduhttimii guoskevaš lálkaásahusaparagráfa jagi 1876.

19

Handwritten text at the top of the page, partially obscured by a large 'X' mark. The text appears to be a list or inventory of items, possibly related to the table below. It includes phrases like "Handwritten text" and "Handwritten text".

Item Name	Quantity	Unit	Notes
1. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes
2. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes
3. Gárfanjuvagedda	3	ku	Handwritten notes
4. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes
5. Gárfanjuvagedda	2	ku	Handwritten notes
6. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes
7. Gárfanjuvagedda	0	ku	Handwritten notes
8. Gárfanjuvagedda	0	ku	Handwritten notes
9. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes
10. Gárfanjuvagedda	2	ku	Handwritten notes
11. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes
12. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes
13. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes
14. Gárfanjuvagedda	2	ku	Handwritten notes
15. Gárfanjuvagedda	3	ku	Handwritten notes
16. Gárfanjuvagedda	2	ku	Handwritten notes
17. Gárfanjuvagedda	2	ku	Handwritten notes
18. Gárfanjuvagedda	1	ku	Handwritten notes

Govus 41a. Oassi jagi 1866 Eanadoalodepartemeanttas dohkkehuvvon eanaopmodagain maid Ámtamánni lei sádden departementii dohkkeheapmái. Eanabihtát dohkkehuvvojedje árbeviroláš sámi namaiguin. (DFSS 2021: jnr. 40/1866.) Govvosis 41b leat reivve báikenamat transkriberejuvvon.

1. Gõssanjunnegedde, 2. Gaskagedde, 3. ~~Njaskomrotto~~, 3. Galdogedde, 4. Njaskomrotto, 5. Voudnabatgedde, 6. Dalvekseie, 7. Perasgjegge, 8. Biggagjedde, 9. Dto, 10. Stuurregedde, 11. Hajagedde, 12. Bannegedde, 13. Simmagedde, 14. Carlebotsbakken, 15. Taarnegedde, 16. Laukegedde, 17. Nirgojaavri, 18. Nirgosullogedde

Govus 41b. Dás leat govvosa 41a skovi báikenamat transkriberejuvvon. (Nummir 9 Dto ii leat namma, muhto čujuha dasa ahte lea seamma namma go nummir 8 Biggagjegge.)

Vaikko sámi namat ledjege dohkkehuvvon departemeantta dási eanaopmodagaid dohkkeheamis jagi 1866, de mánggat dain seamma namain rievdaduvvojedje dattetge erenoamážit dassái go Nuorta-Finnmárkku eanagirji addojuvvui olggos jagi 1884 (Matr. 1884).

18	260	Biggnmyren
14	261	Do,
15	262	Fermyren
16	264	Vesterelvmyr sll. Vuoleb Daotkarjægge . .
17	182	Øvre Daotkarmyren
18	181	Kjævevann o; Vuogjembalgis
19	180	Fastinggjærds o; Fastingguovda
20	62	Vestarelven
21	263	Soljord o; Bælvasgiedde
22	275	Vesterelvjoed
23	267	Bannsjorden
24	256	Simsjorden
25	265	Hinnsungen
26	269	Søndre Vesterelv
27	270	Storjord
28	279	Mattisjorden
29	261	Nirgoholmengen
30	262	Nirgovandet
31	268	Løngengen
32	254	Taarneengen

Govus 42. Mánggat sámi namat mat ledje ollásit dohkálaččat jagi 1866 eanaopmodagaid dohkkeheamis, dáruiduhttojuvvojedje jagi 1884 matrikkalii. (Matr. 1884: 13.)

Go matrihkal dahje eanagirji almmustuvai jagi 1884, de ledje eanaopmodagaid namaid dáruiduhttimii addojuvvon juo vuosttaš njuolggadusat jagi 1876. Dát njuolggadusat gulle Finnmárkku eanavuovdinláhkii. Eanagirji dahje matrihkal lei oassi eanaopmodagaid virggálaš registreremis, ja danin das vuohtta čielgasit maiddá eanavuovdinlága dáruiduhttinmearrádusaid. Go eanagirjji báikenamaid buohtastahtta jagi 1866 dohkkehuvvon namaide, de oaidná, ahte muhtumin lea eanaopmodaga sámi namma ollásit jaskkodahttojuvvon (omd. 1866 nr. *Laukegedde* > 1884 nr. 253 *Løengen*) ja muhtumin fas lea sámi namma doalahuvvon toponymalaš vuolidemiin (omd. 1884 nr. *Kjøreveien*, *Vuogiembalgis*). Toponymalaš jaskkodahttima oktan variántan lea maiddá dat, ahte sámi nama vuođđooasseappellatiiva lonuhuvvui sámegielas dárogillii ja sámi namma ii šat válđojuvvon mielde eanaopmodaga namman nugo omd. 1866 nr. 11 *Hajagedde* > 1884 nr. 258 *Hajaengen*, 1866 nr. 8 *Biggagjegge* > 1884 nr. 260 *Biggamyren* ja 1866 nr. 17 *Nirgojavri* > 1884 nr. 252 *Nirgovandet*.

Buot dát sámi giedde- ja ássannamaid rievdadeamit láchce saji loahpalaš ássannamaid jaskkodahttimii mii dáhpáhuvai jagi 1902 eanavuovdinlágas. Dán lága láchkaásahusain mearriduvvui, ahte eanaopmodaga namma galggai leat dušše dárogillii.

Udmaalt jordeiendom gives særskilt norsk navn.

Ot.prp. 1901: Reglement § 5 d

Govus 43. Jagi 1902 eanavuovdinláhkii gullelaš láchkaásahus mii mielddisbuvttii sámi giedde- ja ássannamaid ollislaš jaskkodahttima.

Dát láchkaásahus man mielde mihtiduvvon eanaopmodahkii galggai biddjojuvvot iežas dárogiel namma, mearkkašii geavadis dan, ahte sámegiel eanaopmodagaid ja ássanbáikkiid namat eai šat beassan virggálaš atnui obanassiige. Dát mearkkašii ássannamaid ollislaš toponymalaš jaskkodahttima. Aiddo danin, go Finnmárkku eanavuovdinkántuvrras Čáhcesullos leat jávkan buot jagiid 1902–1919 eanaohcamušat (nugo juo 3. kapihttalisnai lean namuhan), in leat sáhtán dán dutkamušas guorahallat, mainna lágiin olbmot ieža leat álggos evttohan eatnamiid ja ássanbáikkiid namaid. Danin jagi 1902 rájes mearriduvvon giedde- ja ássannamaid dekonstrukšuvnnalaš dutkan ii leat leamaš seamma láchkai vejolaš go dutkanmateriálas ovdal jagi 1902 eanavuovdinlága.

Jagi 1902 eanalága nammaparagráfa váikkuhii sakka dan ipmárdussii, ahte ássanguovllut leat dáčča guovllut. Dát ipmárdushan lei jagi 1876 eanalága láchkaásahusa rájes juo didolaččat huksejuvvon dárogiela ássanbáikenamaid vuoruhemiin. Jagi 1902 eanavuovdinlágas sámi ássanbáikkiid namat dál ollásit jaskkodahttojuvvojedje. Dát ipmárdus ássama etnihkalaš ja gielalaš homogenitehtas lea

čuvvon olles 1900-logu virggálaš báikenammaanus. Ovdamearkan sáhtta namuhit kártadoaimmahaga topográfalaš kártaráidduid ođasmahttima 1960- ja 1970-logu rájes. Dán barggus kártadoaimmahaga bargit álge čoaggit maiddái sámi báikenamaid kártaid väste, muhto dán čoagginbarggusge giddejedje fuomášumi dušše fal sámegeiel luonddunamaide, eaige sámegeiel ássanbáikkiid namaid ja gilinaimaid váldán vuhtii kártaráidduid ođastanbarggus. Dát lea čielgasit boadus dan nammapolitihkas mii uniovdnaáigge biddjojuvvui johtui eanamihtidan- ja –vuovdindoaimmaid oktavuodas.

Kártabargguin fas lei addojuvvon detálljamihtideami rávvehusain kártanamaide guoskevaš mearrádus jagi 1895 (gč. 8.2.-kapihttala). Dán mearrádusa vuodul giedahallojuvvui omd. jura Unjárgga kártabládi nammageardi. Čuovvovaš kártanamaid dáruiduhttimii guoskevaš mearrádus addojuvvui maiddái kártadoaimmahaga detálljamihtideami rávvehusain, ja dat bođii fápmui jagi 1905 (Instr. 1905: 49–50). Dát kártarávvehusat mearriduvvojedje dan jagi go Norgga ja Ruota uniovdnaáigi nogai ja Norga šattai iehčanas riikan. Dan dihte in leat dán dutkamušas guorahallan dán mearrádusa váikkuhusaid sámi kártanamaide, daningo jagi 1905 njuolggadusaid heiveheami sámi báikenamaid dáruiduhttimii ferte dutkat Norgga iehčanasvuoda áigge ráhkaduvvon kártabládiin.

Vai oazžu buoret ipmárdusa man guvlui maiddái kártabargguid báikenamaid dáruiduhttin manai uniovdnaáiggi loahpas ja Norgga iehčanasvuoda áiggi álggus, de namuhan dás dattetge jagi 1905 kártanamaide addojuvvon mearrádusa.

Lappiske (og kvænske) navne søges oversatte i distriktet. Ansees oversættelsen utvilsomt rigtig, påføres det norske navn som hovednavn, og det lappiske (kvænske) navn tilføies i parentes med samme skriftsort, dog uden tryk. Afgiver det lappiske navn og oversættelsen kun eller hovedsagelig i det vedfødte kollektiv, f.eks. Stuoravarre (-javrrre, -jokka etc.) = storfjeldet (-sjøen, -elven etc.), udelades det lappiske navn ganske. Dette bliver således i regelen tilfældet med stedsnavne, der er afledede af personnavne. Kan man ikke få nogen sikker eller passende oversættelse på det lappiske navn, påskrives kun dette, uden forsøg på fornorskning, og man er i dette tilfælde dobbelt omhyggelig med at få navnet rigtig skrevet.
(Instr. 1905: 49–50.)

Govus 44. Jagi 1905 addojuvvui fas kártanamaid dáruiduhttimii guoskevaš mearrádus mas báikenamaid dáruiduhttinulbmil sakka čavgejuvvui.

Jagi 1905 kártarávvehusain nannejuvvui toponymalaš vuolideapmi nugo juo jagi 1895 rávvehusaid njuolggadusainge lei dahkkon (gč. 8.2.-kapihttala). Sámi namat galge jorgaluvvot ja dárogiel namma galggai merkejuvvot váldonamman. Ođas

ovddit mearrádusaid ektui lei dat, ahte jus jorgaluvvon namat vástidedje nubbi nubbái, de sámi namaid galggai dás duohko ollásit jaskkodahttit. Seamma ollislaš jaskkodahttin guoskkai dán rájes maiddái buot báikenamaide maid mearusoasis lei olbmonamma.

Geavadis dát njuolggadusat mearkkašedje maiddái dan, ahte semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat dárogielas merkejuvvojedje dás duohko ain eanet okto kártnamman, ja ná álgoálgosaš sámi namat čihkkojuvvojedje daid jorgalusaid duohkái. Jagi 1905 kártnammanjuolggadusain čavgejuvvojedje dáruiduhttinulbmilat ja ain ođđa nammajoavkkut galge dán merkejuvvot dušše fal dárogillii jorgaluvvon hámis kárttaide.

Mearkkašan veara lea dat, ahte kártnamaid njuolggadusain ii deattuhuvvon, ahte kárta ráhkadeaddjit livčče berren válljet dan dárogiela nama mii lei anus, muhto ahte sámi namma galggai jorgaluvvot dárogillii. Dát čájeha čielgasit aiddo fal dan, ahte njálmmálaš árbevierus eai lean dárogiel namat, muhto dakkárat ráhkaduvvojedje ain Norgga iehčanasvuoda áiggenai eiseválddiid politihkalaš doaimmaiguin.

Jagi 1905 detálljamihtideami rávvehusain namuhuvvojit vuosttaš geardde kveana namat ruođuid siste. Dáin rávvehusain deattuhuvvo dattetge erenoamážit sámi namaid dáruiduhttin. Dát mearkkašii maiddái dan, ahte dárogiel dahkunamaid ráhkadeapmái galge bidjat vuodđun sámi báikenamaid.

A faded, sepia-toned photograph of a rural settlement. In the foreground, there are several buildings with corrugated metal roofs, some of which are partially obscured by a wooden fence. The middle ground shows a cluster of more buildings, including what appears to be a large barn or warehouse. In the background, a large, rugged mountain range stretches across the horizon under a pale sky. The overall image has a historical, grainy quality.

IV BOHTOSAT

9 Báikenamaiguin ráhkaduvvon duohtavuohhta

9.1 Gean namat, gean dárbut?

Dán dutkamušas lean guorahallan Nuorta-Finnmárkku sámi báikenamaid virggálaš anu Norgga uniovdnaáiggi loahpas ja erenoamážit mo dáruiduhttinpolitihkka čuzii sámi nammageardái. Go Norggas biddjojuvvojedje johtui dáruiduhttinpolitiikka 1800-logu gaskkamuttu rájes, de sámi báikenamaid dáruiduhttin lei oktan guovddáš oassin eiseválddiid assimilerenpolitihkas. Ieš tearbma *dáruiduhttin* oáččui guovttilágan mearkkašumi 1800-logus. Álgoálggus dat mearkkašii dáčča identitehta nanusmahttima ja sirrema dánkalaš váikkuhusain. Go nationalisttalaš ideologiija nanusnuvai Norggas, ii lean šat sadji eará álbmogiidda iige eará gielaide. Vehádagaid assimileren šattai diđolaš politihkkan ja tearbma *dáruiduhttin* gokčagođii maiddái daid doaimmaid.

Báikenamaid dáruiduhttin mearkkašii seamma láhkai guokte sierra ášši. Álgoálggus dainna oaivvilduvvui dárogiehta báikenamaid heiveheapmi dánkkagielas eanet dárogiehta iežas suopmanvuodu miel čállinhámiide. Nubbi ceahkki báikenamaid dáruiduhttimis lei dat go sámebiehta namaid álge diđolaččat dáruiduhttit, namalassii rievdadit daid dárogillii. Eanaš Finnmarkku sámi guovlluid báikenamat adnojuvvojedje dušše fal sámegeallii eage daidda namaide lean buohtalas dárogiehta namat. Danin biddjojuvvojedje johtui báikenamaid rievdadandoaimmat maiguin sámi guovlluide diđolaččat ráhkadišgohte dárogiehta báikenamaid. Dán proseassa gohčodan sámi báikenamaid dáruiduhttimin.

Vuosttaš unnitlogugielaid báikenamaid dáruiduhttimii guoskevaš mearrádus lei jagi 1876 eanavuovdinlága lánkaásahusaid paragrafa mas mearriduvvui, ahte mihtiduvvon eatnamii galggai bidjat dárogiehta nama. Sáme- dahje kveanagiehta nama sáhtii dán lánkaásahusoasi mielde namuhuvvot ruođuid siste. Dán namma- njuolggadusa rájes mearriduvvojedje sihke kárta bargguin ja eanamihtidandoaimmain, mo vehádatbiehta báikenamat giedahallojuvvojedje virggálaš nammaanus ja mo dárogiehta báikenamat galge vuoruhuvvot.

Uniovdnaáiggi loahpas johtui biddjojuvvon báikenammapolitihkkii lea mihtilmas, ahte mánggat báikenamaide guoskevaš mearrádusat guske aiddo fal Finnmarkku sámi namaide. Dán fylkkas (dahje ámttas) orui eiseválddiid oainnus leame erenoamáš dárbut stivret sámi báikenamaid dáruiduhttima. Finnmarkku lei rievtti mielde mañimus sámi guovlu man álge dáruiduhttit diđolaččat easka uniovdnaáiggi loahpas. Eará sámi guovlluin ledje sámi namat jaskkodahttojuvvon virggálaš anus juo mihá árabut go Finnmarkkus. (Vrd. Helander, K. 2002.)

Dán Finnmarkku ja eará Norgga ámttaid erohusa sáhtta ipmirdit Norgga terrioriija nanusmahttima oainnus. Historjjálaš Norga lei ollán gitta Romssa ámtta rádjai, muhto Finnmarkku lei guovlu mii ii lean don doložis gullan Norgii. Dat lei guhká Dánmarkku-Norgga, Ruota ja Ruošša beroštupme guovlun gos váldeposi-

šuvnnat eai lean stáđásnuvvan vel 1700-logusge ja gos territoriála rájit gessojuv-vogohte easkka jagi 1751 rájes. Dan dihte Finnmárku lei čielgasit Norgga kolonijja mii laktojuvvui riikii loahpalaččat easkka 1800-logu álggus. Go aiddo nátionálastáda šattai territorialismma guovddáš albmanepmin nátionálistis miehde, galggai territoriija nanusmahttin guoskat erenoamážit maiddá kolonijja-guvlui, namalassii jura Finnmáru. Danin sámi báikenamaid dáruiduhttin Finnmárkkus lei oassi kolonijjaguovllu laktimis riikii, ja báikenamaid dáruiduhttin bálválii hui konkrehtalaččat Norgga territoriija nanusmahttima ulbmiliid.

Sámi báikenamaid dáruiduhttin gullá oktii buot oppalaš dáruiduhttin doaimmaiguin mat sámi guovlluin biddjojuvvojedje johtui. Dasa lassin leat báikenamain vel bealit mat leat váikkuhan dasa, ahte namat šadde nu diđolaš dáruiduhttima ulbmilin. 1800-logus lei Norgga historjáčállima paradigma gohčoduvvon Norgga historjjálaš skuvlan, *den norske historiske skolen*. Dás lei guovddázis dáčča álbmoga historjádulkon ja ng. sisafárrenteorijja man miehde dáčča álbmot lei fárrin Norgii davvin. Dán teorijja miehde easkka dáččaid sisafárren hábmii albma fásta ássama ja das álggii historjá, nugo P.A. Munch čálii girjjistis *Det Norske Folks Historie*.

Sámi guovlluid báikenammaráđu ii heiven Norgga historjáčállimii, ja dan dihte báikenamaid heivehišgohte buorebut dan govvii man Norgga našuvdnahuk-senáigge ledje ráhkadeame dáčča álbmogis ja dárogielas. Báikenamat šadde nátionála symbolan, ja dás lei erenoamážit kárttain guovddáš rolla. Kárttain lei mearkašahhti rolla nátionálastáda huksemis ja territoriála gova visualiseremis. Go našuvdnahuksen ja nátionálastáda historjáčállin álggii Norggas 1800-logus, guovddázis lei maiddá hukset, nanusmahttit ja cieggadit gova nátionála territoriijas dahje govahallojuvvon territoriijas nugo dákkár territoriijat maiddá gohčoduvvojit. Danin sámi báikenamaid dáruiduhttin gullá nu čielgasit maiddá oktii Norgga territoriála gova hábmemiin. Norgga territoriija nanusmahttimis sámi guovlluin lea sáhka sihke guovllu kontrolla birra muhto dasa lassin maiddá oppalaš kontrollas mas oassin lea maiddá mearridit ja stivret makkár báikenamat heivejit territoriija huksemii.

Kárta lea beaktileamos gaskaoapmi mainna dihto ovttadat, nugo omd. nátionálastáda territoriija buoremusat visualiserejuvvo. Nu maiddá Norggas lei topografálaš kárttain guovddáš mearkašupmi cieggadit ipmárdusa Norgga territoriijas. Dát territoriija govvejuvvui nátionálastáda eavttuiguin, mii mearkašii dan, ahte kártaid báikenamat galge heivet dan etnikkalaš ja gielalaš govvii man diđolaččat huksegohte 1800-logu rájes.

Kartografijja lea oarjemáilmmis árbevirolaččat adnojuvvon objektiiivvalaš ja eksákta dieđan, ja kártaid duohtavuolta háreve eahpiduvvo. Danin dáruiduhttináiggi kárta govain lei álki váikkuhit dasa mo máilbmi ipmirduvvui ja makkár beliid kártaid nammagearddis háliidedje deattuhit. Sámi guovlluid máilbmi rievdaduvvui dáruiduhttináigge kárta govain dárogielat dáčča máilbmin. Danin grádamihhtokárttat doibme buorin gaskaoapmin dáruiduhttinulbmiliid ollašuhttimis. Go

dasa lassin maiddái eanahálldašeamis vuoruhuvvojedje dárogiel eanaopmodagaid namat, huksejuvvui báikenamaid virggálaš anuin oppalaččat ipmárdus sámi guovlluid dárrolašvuodas.

Báikkiid odđasis namaiduhttima motivašuvdna duodašta, ahte kárta adnojuvvo oamasteami ja kontrolla symbolan. Monmonier (1995: 57, 64) lea fuomášuhtán, ahte aiddo fal báikenamaiguin lea álki merket territorija. Kárttat leat vuogas vuohki nannet odđa ráđđejeddjiid válddi. Jus lea sáhkan viiddidit guovlluid, de odđa báikenamaiguin čájehuvvo, ahte guovlu válđojuvvo háldui bistevaččat. Sámi báikenamaid dáruiduhttin uniovdnaáigge čájeha, ahte almmolaš kárttat ovtta jura omd. eanahálldašandoaimmain adnojuvvon dáruiduhttojuvvon namaiguin ja maiddái dađistaga almmolaš galbbaide ihtán dárogiel namaiguin, nannejedje olbmuid ipmárdusa das mat leat lokalitehtaid ”rievttes” báikenamat.

Mu nuorttamuš dutkanguovlu, Máttá-Várjjat, lea Norgga buot nuoramus territoriála guovlu mii lei easkka 1826 šaddan Norgga oassin. Máttá-Várjjaga guovllut gulle guovtti oarjjimuš nuortalaš siidii, *Njauddám-* ja *Paaččjokk-*siiddaide, ovdal go Norgga ja Ruošša gaskasaš ráđji gessojuvvui siiddaid árbevirolaš eatnamiid rastá. Dáid sámi guovlluid etnikkalaš ja gielalaš dilli ii obanassiige heiven dan nátionála govvi man eiseválddit duon áigge didolaččat hábmegohte. Norgga territorija nanusmahttin dáčča koloniseremiin ja dárogielá ásaheimiin nuortalaš siiddaid árbevirolaš guovlluide šattai našuvdnahuksenáigge dehálaš doaimman.

Uniovdnaáiggi báikenamaid dáruiduhttin čuzii erenoamážit sámi báikenamaide, vaikko suomagiel namat ledje maiddái namuhuvvon jagi 1876 eanalága nammaparagráfas. Nugo goalmmát kapihttalas namuhuvvon 1800-logu álbmotlohkandiedut čájehit, lei Máttá-Várjjaga vuosttaš čielga kolonijabárru suomagielagiid sisafárren daidda guovlluide. Dát sisafárrejeddjiid nammaatnu ii dattetge oidno mu Máttá-Várjjaga dutkanmateriálas.

Njávdamá grádamihhtokárttas lea okta suomagiel namma *Koskiniemi*. Dát nammanai lea álgoálggus nuortalaš namma *Kuõšknjargg* mas lea ráhkaduvvon semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma suomagillii. Go báikenamaid dáruiduhttindoaimmat biddjojuvvojedje johtui erenoamážit grádamihhtokártaid ráhkadeami oktavuodas, de nammagearddi dáruiduhttimii biddjojuvvojedje vuodđun dan guovllu sámi báikenamat. Daid vuodul hábmejuvvogodii Máttá-Várjjaga dárogiel dahkunammageardi. Grádamihhtokártaid ráhkadeamis eksplisihtalaččat mearriduvvui, ahte kártanamaid dáruiduhttimii galge leat vuodđun sámegiel báikenamat.

Suomagielat sisafárrejeddjiid njálmmálaš nammagearddis vuhttogohte dađistaga sámegielas lonejuvvon báikenamat. Dáid sámegielas suomagillii lonejuvvon namaid berreii dutkat erenoamážit njálmmálaš nammaan vuodul, muhto dat ii leat leamaš dán dutkanbarggu fáddán.

Nubbi koloniserenbárru Máttá-Várjjagii lei erenoamážit dáčča álbmoga kolonisašuvdna aiddo jahkečuodi molsumis ja 1900-logu álggus. Erenoamážit grá-

damihttokárttain lei danin ollislaš fápmu sajáidahttit dárogillii ráhkaduvvon kárta-namaid daid dárogielagiid nammageardái geat fárrejedje uniovdnaáigge Máтта-Várjjagii. Dan dihte sámi guovlluin lei kárta- ja eanavuovdineiseváldiin guovddáš rolla stivret sámi guovlluid jođánis ođđasisnammadeami. Seammalágan namaidahttinproseassat leat čájehuvvon eará kolonijaguovlluin nugo omd. Austrálias gos lokalitehtaide jođánit sajáidahttojuvvojedje eanngalsgiel namat dan dárbut mii kolonijaaálbmogis lei dakkár guovllus gosa dat ásaiduvai ja gos das eai lean árbevirolaš báikenamat (gč. omd. Algeo 1988; vrd. maiddái omd. Harley 2001d [1994]).

Vaikko Unjárggas eai biddjojuvvon johtui seamma diđolaččat stivrejuvvon koloniserendoaimmat go Máтта-Várjjagis, de das fuolakeahttá maiddái Unjárggas čuovui báikenamaid dáruiduhttinproseassa seammalágan vugiid ja seamma namaide guoskevaš mearrádusaid go Máтта-Várjjagisnai. Dat mearkkašii dan, ahte 1800-logu loahpas álgán sámi báikenamaid dáruiduhttima ulbmilin Finnmárkkus lei rievdadit buot sámi guovlluid nammagerddiid iige dušše fal dihto guovlluid nugo omd. nátionálastáda rádjeguovlluid báikenamaid.

Unjárgga guovllu sámi báikenamaid dáruiduhttin čujuha čielgaseappot dasa, ahte namaid dáruiduhttin čadnojuvvui maiddái giellamolsunulbmiliidda. Go juo gielalaš ulbmilin lei sajáidahttit dárogiela sámi guovlluide, de maiddái namma-geardi galggai heivehuvvot dán giellamolsunprosessii. Nugo Unjárgga álbmotlohkandieđut čájehit, Unjárggas eai orron uniovdnaáiggi loahpas mearkkašahtti olu dárogielat olbmot. Danin dáruiduhttojuvvon báikenamat eai boahtán dakkár jođánis nammabidjandárbut nugo mánggain guovlluin Máтта-Várjjagis geavai aiddo fal dan áiggi intensiiva kolonisašuvvna dihte.

Sámi ássannamaid ollislaš dáruiduhttin ja álgoálgosaš sámi namaid jaskko-dahttin lei oassi Finnmárkku oppalaš eanavuovdinpolitihkas man ulbmilin lei sámiid assimileren. Eanavuovdin adnojuvvui gaskaoapmin ovddidit dárogiela ”vieris nationalitehtaid” gaskii. Vejolašvuohta oastit eatnama čadnojuvvui oktii dárogiela hálddašemiin ja geavahemiin. Agrára kultuvra ipmirduvvui synonyman dáčča kultuvrii. Go jagi 1902 eanavuovdinlága lánkaásahusain mearriduvvui, ahte eanaopmodagas galggai leat namma dušše fal dárogillii, mearkkašii dat eiseváldiid oainnus dan, ahte sámi ássannamaid dáruiduhttin lei ollašuhthtojuvvon.

Eanaopmodagaid namaid njálmmálaš atnu sámegeielas ja virggálaš atnu dárogielas speadjalastá maiddái riekteoainnuid erohusaid. Dáčča eanahálddašeamis lei guovddázis dat, ahte juohke eanaopmodagas galggai leat iežas, virggálaš namma. Dát mearriduvvui eanalága nammaparagráfain jagi 1876 rájes. Sámegeillii ii lean álo dárbut juohke áidna eanabihttái dahje meahcceládjui bidjat sierra nama, daningo báikkálaš servodagas lei diehtu eanaopmodagaid juogus ja oamastan-struktuvrras. Danin okta namma sáhtii doaibmat omd. olles ládjoguovllu namman nugo Unjárggas *Galbajohka*-namma čájehii. Dárbut bidjat eanaopmodagaide dárogiel namaid dagahii dan, ahte šaddagohte olu dahkunamat mat varierejuvvojedje omd. ovdamerrosiiguin vai nammadárbut devdojuvvui. Eanahálddašanvuo-

gádaga gáibádus bidjat juohke eanabihttái nama ii danin dávistan sámi riekteoainnu.

Báikenammamearrádušat muddejuvvojedje dađistaga go nammapolitihkka lei biddjojuvvon johtui. Go kárta- ja eanaeiseválddit ožžo geavatláš vásáhusaid mo sámi namaid dáruiduhttin ovdánišgođii, de namaide guoskevaš mearrádušat heivehuvvojedje dáruiduhttinárbbuide. Uniovdnaáiggi nammamearrádušat čájehit, ahte dat čavgejuvvojedje sihke kárta- ja eanavuovdindoaimmaid oktavuodas dađistaga go namaid dáruiduhttihohte.

Kártaráhkadeamis lasihuvvojedje njuolggadusat dađistaga uniovdnaáiggi loahpas, muhto dát mearrádušat eai nohkan uniovdnaáigái, daningo grádamihkkokártabarggus addojuvvojedje sámi namaide guoskevaš dáruiduhttinmearrádušat vel 1930-logu loahpas (gč. dáid mearrádušaid birra dárkileappot Helander, K. 2004c: 81–84). Uniovdnaáigge láhččojuvvui dattetge vuoddu dan giellapolitihkalaš linnjái mii grádamihkkokártaid ráhkadeamis čuvvojuvvui maiddái Norgga iehčanavuoda áigge.

9.2 Olgguldas válddi fámut báikenamaid dáruiduhttimis

Sámi báikenamaid dillái ja oassái leat dáruiduhttináiggi rájes sakka váikkuhan sihke olgguldas ja siskkáldas váldái gullevaš politihkalaš fámut, nugo J.B. Harley lea válddi geavaheami juohkán. Uniovdnaáigge johtui biddjojuvvon sámi báikenamaid dáruiduhttin lei hui čielgasit guovddáš eiseválddiid stivren politihkka. Olgguldas válddi albmanepmin eanavuovdindoaimmain lei Norgga uniovdnaáigge eanadoalodepartemeantta oppalaš eanadoalopolitihkka mas ulbmilin lei rievdadit sámiid ealáhusmálla čuovvut dáčča agrára eanadoallomálla. Fástaorru agrára dárogielat álbmot lei nátionálastáda ideála govva. Dása ii heiven sámiid periodalaš ássan- ja ealáhusmálla iige nomáda eallinvuohki. Eanaoamasteapmi čadnojuvui oktii nátionálastáda etnihkalaš ja gielalaš ulbmiliidda. Báikenamai- guin hábmejuvui olgguldas govva ássanguovvluid dárrolašvuodas.

Ovdal go sámi báikenamaid dáruiduhttin šattai eiseválddiid diđolaččat stivrejuvvon politihkkan, leat sáme- giel eanabihttáid namat sáhttan dohkkehuvvot eanaopmodagaid virggálaš namman sihke báikkálaš ja guovddáš eiseválddiid dásis nugo Unjárgga eanaopmodagaid dohkkeheapmi gitta Stáda vuovdedirektoráhtas čájehii. Dát dilli rievddai jagi 1876 rájes go eanaláhkii bođii vuosttaš gearde paragrafa man vuodul eanaopmodagaide lasihišgohte dárogiel namaid.

Eanadoalodepartemeantta politihkain mearriduvvui mo sámi báikenamat gieđahallojuvvojedje eanavuovdin- ja -juohkindoaimmain. Báikkálaš eiseválddit nugo ámtamánni, eanavuovdinkomišuvdna ja leansmánnit čađahedje dán guovddáš eiseválddiid politihka. Dan dihte dát báikkálaš dási eiseválddit mearridedje, mo guovddáš eiseválddiid dáruiduhttinmearrádušat geavadis biddjojuvvojedje joh-

tui ja makkár gielalaš lonenvugiiguin sámi ássan- ja gieddenamat dáruiduhttojuvvojedje.

Kártabargguin lei olggaldas váldi čadnojuvvon njuolga militeara eiseválddiide ja suodjaluspolitihkkii, daningo kártadoaimmahat lei Generálaráði vuollásaš doaimman. Generálaráði soalddátkartográfát ledje guovddáš eiseválddit geat stivrejedje kártapolitihka čadaheami ja geain lei váldi hábmet báikenammapolitihka. Dan dihte go soalddátkartográfát mihtidedje ja ráhkadedje kártavuoduid báikkálaš dásis ja čogge báikenamaid, sii ledje álggu rájes guovddášis váikkuheame kártabláðiid ráhkadanprosessii. Kártanamaid välljemii ledje njuolggadusat kártadoaimmahaga detálljamihtideami rávvehusain, ja geavadis aiddo soalddátkartográfát čogge ja välljejedje báikenamaid kárttaid ráhkadeami váste. Dasa lassin lei maiddái ollásit sin hálddus mearridit, guđemuš báikenamat váldojuvvojedje mielde kárttaide ja mainna lágiin grádamihkkokárttaid nammamáilbmi huksejuvvui.

Njávdáma kártabláði nammaválljen čájehii, mo didolaččat deattuhedje dárogiel namaid aiddo Girkonjárdga birra. Dan guovllu ássannamman välljejuvvojedje dáččaid ássanbáikkiid namat. Luonddunamainge ledje sámi namat dušše sporádalaččat mielde vaikko guovlu lei sihke Báhcaveaji sámiid geasseorohat ja mearrasámiid ássanguovlu. Kárttain ráhkaduvvui binára erohus guovddáža ja periferiija gaskii, daningo oarjjimuš guovlluin nugo Njávdáma ja Reaisavuona birra. Ledje dohkkehuvvon veháš eanet sámi namat mielde kártii. Dákkár namat leat toponymalaš vuolidanvugiin merkejuvvon luonddunamat.

Go sámi báikenamaid dáruiduhte grádamihkkokárttaide, de dan proseassas ledje mielde sámi namaid konsuleanta, dárogiel namaid konsuleanta ja maiddái lullinorgalaš soalddátkartográfát. Dáid virgeolbmuid gaskkas lei čielga hierarkii ja man mielde sii giedahalle sámi namaid ja makkár váldi sis lei váikkuhit loahpalaš kárttaid bohtosii. Sámi namaid konsuleantta bargun lei álggos jorgalit dahje heivehit sámi namaid dárogillii, daningo son lei áidna dain virgeolbmuin gii máhtii sámegea. Dárogiela nammakonsuleantta bargun lei viidáseappot heivehit dárogillii evttohuvvon dahkunamaid. Dán konsuleanttas lei maid váldi evttohit eará namaid dahje nammahámiid dárogiel dahkunamman. Dárogiel nammakonsuleanta ii namalassii máhtán sámegea, ja son árvvoštalai dárogiel namaid dan dihte dušše fal dárogiela nammaoahpa heivvolašvuoda kriteraid vuodul. Ovdamearkan dákkár nammagiedahallamis heive giláža namma *Reahpen* man Oluf Rygh dulkui boastut dárogiel joganamman danin go sámi namma muittuhii Lullinorgga dárogielat nammaráju ovttaoasat *Reppen* (~ *Reppa*) -namaid. Dárogiel nammakonsuleanttas lei namalassii váldi sirdit sámi nama čállinvuohkerievdamiiin dárogiela nammarádjui.

Bajimusas nammaguorahallama hierarkiijas ledje Generálaráði soalddátkartográfát geain lei váldi loahpalaččat mearridit makkár namat välljejuvvojedje kártii. Sii čuvvo maiddái, ahte sámi namaide lasihuvvojedje dárogiel dahkunamat. Dutkanmateriálas leat ovdamearkkat das, ahte Generálaráði soalddátkartográfain

lei dievas váldi ráhkadit dárogiel namaid omd. sátnegirjji vehkiin, jus nammakon-
suleanta ii rávven makkárge dahkunama dárogillii. Unjárgga kárttas leat ee. *Bugtelven* ja *Storbækken* dakkár namat mat lasihuvvojedje váldonamman namma-
konsuleantta rávvagiin beroškeahtá. Dasa lassin Generálaráđi kartográfain lei
maid váldi hilgut sámi namaid maid nammakonsuleanta evttohii lasihuvvot
buohtalasanamman kártii. Njávdamá kártii lei J.A. Friis evttohan lasihuvvot guovd-
dáš makrotoponymaid *Njavddam-jokka*, *Njavddam-vuodna* ja *Buollam-suolo*,
muhto dát lokalitehtaid álgoálgosaš namat eai dohkkehuvvon mielde kártaáldáđái.

Nammakonsuleanttaid ja soalddátkartográfaid iežaset giella- ja suopman-
duogáš sáhtii báidnit dahkunama ráhkadeami go sámi namaid vuodul válljejuvvui
vástta dárogiel namman. Nammaráhkadeaddjit leat dulkon, ipmirdan ja speadjalas-
tán sámi báikenamaid iežaset dárogiela suopmana, nammaoahpa ja nammamálliid
ektui ja daid vuodul ráhkadan dárogiel namaid. Erenoamážit semantihkalaččat
motiverejuvvon loatnanamaid mearusosiid ja vuoddoosiid nammaelemeanttain lea
dávjá sáhka das, makkár dárogiel namma orui vuogas evttohus. *-klumpen*-loahp-
pasaš luonddunamat Máttá-Várjjagis čájehit, mo lullidárogiela suopmanat váikku-
hedje dárogiela dahkunamaid vuoddoasseappellatiivva válljemii. *Galtvuon-
njargga* sámegiela čállinvuogi boastut normeremii lei sivvan dat, ahte sámegiela
Gáldvuon- jietnadeapmi sulastahtii dárogiela *galt*-appellatiivva jietnadeami. Dát
boasttodulkopjumi dagahii dasa lassin velá dan, ahte nama lonen dulkojuvvui
dáhpuhuvvan dárogielas sámegillii go juo vuolggasadjin ipmirduvvui dárogiela
galt 'gáldejuvvon spiidni'-appellatiiva. Nammabáras berre dattetge dulkot sámi
nama *Gáldvuonna* primára namman man fonehtalaš sullasašvuoha dárogiela *galt*-
appellatiivii lea váikkuhan namaid čállinvugiid válljemii. Maiddá báikenamaid
mearusosiid appellatiivvaid mearkkašumit 'gáldu' ja 'gáldejuvvon spiidni' dorjot
eahpitkeahtá dan, ahte *gáldu*-appellatiiva lea logalaš navdinágga dán nammii
sámi guovllus.

Lullidárogiela nammamálliid ja nammaoahpa heiveheapmi 1800-logu dah-
kunamaide čujuha dasa, ahte maiddá dakkár dárogiel namat mat leat sámi guovl-
luin ráhkaduvvon juo mihá ovdal go namaid diđolaš dáruiduhttin álggii, sáhttet
leat lullidárogiela nammamálliide heivehuvvon namat ja dan dihte sáhttet leat
sirddamálliid mielde ráhkaduvvon namat. Frette dutkamuš (1986) *-anger*-namaid
birra čujuha maiddá dán seamma bohtosii.

9.3 Siskkáldas válddi hábmen toponymalaš strategiijaiguin

Uniovdnaáiggi báikenammapolitihkas ledje čielga siskkáldas válddi vuogit mat
váikkuhedje dasa, mo báikenamat dohkkehuvvojedje virggálaš atnui ja man gillii
namat válljejuvvojedje ja vuoruhuvvojedje. Siskkáldas váldi ilbmanii erenoamážit
toponymalaš strategiijain mat ledje **toponymalaš jaskkodahttin** ja **toponymalaš
vuolideapmi**. Dát toponymalaš strategiijat geavahuvvojedje sihke eanajuoh-

kindoaimmain ja kárтарáhkadeamis (gč. čuvvosa 1 masa leat čohkkejuvvon uniovdnaáiggi báikenammamearráduusat).

Eanavuovdindoaimmain ášahuvvui jagi 1876 láhkaásahusa vuodul vuohki vuolidit sámegiela nama dárogiel nama ektui. Geavadis dát vuolideapmi dábálaččat merkejuvvui nu, ahte sámi namma čállojuvvui ruođuid sisa. Mu dutkanmateriálas leat maiddái olu ovdamearkkat mat čájehit, ahte toponymalaš vuolideapmi rievdaduvvui álkit ollislaš jaskkodahttimin. Geavadis dát mearkkašii dan, ahte sámegiela eanaopmodagaid namat sáhtte álggos leat omd. eanakomišuvnna beavdegirjjiis vuoliduvvon vugiin mielde dahje dušše fal álgoálgošaš sámi namain čállojuvvon. Go dát seamma eanaopmodagat dokumenterejuvvojedje viidáseappot omd. virggálaš eanagirjái dahje matrihkkalii, de dávjá sámi namma jaskkodahttojuvvui ja dušše dárogillii ráhkaduvvon buhtalasnamma dohkkehuvvui virggálažžan. Jagi 1902 eanavuovdinlága nammaparagráfa mearkkašii sámi namaid ollislaš jaskkodahttima, daningo das duohko sámi namat eai šat sáhttán leat eanaopmodaga virggálaš namman.

Sámegiela ássannamaid jaskkodahttimiin huksejuvvui govva dego buot ássanguovllut livčče lean aivve dárogielat ja dáčča guovllut. Sámi ássannamaid jaskkodahttin virggálaš anus lea joatkašuvvan gitta otná dán beaivái. Easka jagi 1990 báikenammalága mielde leat sámi ássannamat sáhttán dohkkehuvvot virggálažžan. Geavadis lea ássannamaid jaskkodahttima jorggiheapmi váttis proseassa. Dasa lea váldosivvan dat, ahte ássannamaid hárrái lea olgguldas válddi geavaheapmi dál sirdojuvvon báikkálaš dássái. Dála báikenammalága mielde mearridit sámi ássannamaid ja erenoamážit gilážiid namaid čállinvugiid suohkanstivrrat. (Lov 1990 § 6-2; Lov 2005 § 5-2.) Dát lea mielddisbuktán dan, ahte máŋggat suohkanat eai mearrit omd. sámi gilinaid čállinvugiid ja ná cagget sámi namaid beassamis virggálaš atnui. Danin báikkálaš eiseválddit doalahit ain toponymalaš jaskkodahttima sámi namaid vuostá. (Gč. maiddá Helander, K. 2004a; 2006a.)

Dasa lassin báikkálaš luoddaiseváldditnai doalahit toponymalaš jaskkodahttima, daningo báikenammalága mielde mearriduvvon gilinaid buhtalas sámi namat illá lasihuvvojit luoddagalbbaide.

Toponymalaš jaskkodahttima okta variánta erenoamážit eanajuohkindoaimmain lei gielalaš seaguheapmi mas sámi namma beasai virggálaš atnui dušše fal oassin dárogiel namas, nugo omd. *Vestre Ajagiedde* - ja *Østre Galbajok* -lágan namain. Dákkár toponymalaš seaguhemiin ášahuvvui gielalaš nammamále mas nammaoasit seaguhuvvojedje giellarážiid rastá nu ahte primára báikenamma lei sámegillii muhto dárogiela ovdamerrosa lasihemiin sámi namma sirdojuvvui maiddái dárogiela atnui.

Uniovdnaáiggi kártnammapolitihkas fastten juohkásii toponymalaš jaskkodahttin ja vuolideapmi čielgasit ássan- ja luonddunamaid gaskkas nu, ahte ássannamat dávvjimusat jaskkodahttojuvvojedje aiddo fal nugo eanavuovdindoaimmaid oktavuodáse. Dasa lassin jaskkodahttojuvvojedje dakkár luonddunamat maidda ledje buhtalas dárogiel namat anus juo ovdal kárтарáhkadanáiggi. Dán namma-

jovkui gulle erenoamážit rittu makrotoponymat nugo omd. váldovuonaid namat (omd. *Bøkfjorden, Varangerfjorden*), stuorámus sulluid namat (omd. *Skogerøen, Kjelmøen*) ja maiddái váldojogaid namat (omd. *Neidenelven, Pasvikelven, Vesterelven*). Dákkár makrotoponymaid ja ássamii čujuheaddji sámi namaid jaskkodahttin lei joatkka dan toponymalaš jaskkodahttimii mii lei adnojuvvon historjjálaš gálduin dan rájes, go sámi guovlluin gávdnojit čálalaš dokumeanttat. Danin sámi báikenamaid toponymalaš jaskkodahttin ii lean mihkige ođđa strategiijaid, muhto sámi namaid jaskkodahttin jotkojuvvui juo ovdal virggálaš namaid válljemis adnojuvvon toponymalaš strategiija mielde.

Jus luonddunamaide eai lean ovdežis sajáiduvvan dárogiel buohtalasnamat, de merkejuvvojedje dákkár luonddunamat mu dutkanguovllu grádamihttokárttaide dábálaččat toponymalaš vuolidemiin, mii mearkkašii geavadis dan, ahte álgo-álgošaš sámi nama vuodul ráhkaduvvui dárogiel namma juogo heivehemiin dahje jorgalemiin. Sámi namma vuoliduvvui konkrehtalaččat dárogiel nama ektui, ja dáinna lágiin huksejuvvui ipmárdus das, ahte dárogiel namma lei rievttis ja deháleamos namma ja sámi namma lei dušše fal muhtinlágan lasáhus.

Go toponymalaš jaskkodahttin ja vuolideapmi juohkásit čielgasit ássan- ja luonddunamaid gaskkas, de lea dákkár nammaatnu sakka váikkuhan dan ipmárdussii, ahte ássanguovllut leat dáčča guovllut. Dát ipmárdus huksejuvvui diđolaččat aiddo fal dárogielat ássannamaiguin.

Mu dutkanguovllus čuzii ássanhistorjjálaš jaskkodahttin garraseappot Mátta-Várjjagii go Unjárgii gos sámi ássannamat dávjjibut sáhte lean mielde toponymalaš vuolidemiin. Unjárggas fas juohkásii ássannamaid jaskkodahttin ja vuolideapmi geográfalaččat nu, ahte Várjavuona lulábealde ledje ássanbáikkid eanaš vuoliduvvon ja davábeale vuona fas jaskkodahttojuvvon. Rádjain lei Storravuonna gosa maiddá luoddaoktavuohta duon áigge nogai. Jaskkodahttojuvvon ássanbáikkiid namat ledje Unjárggas namalassii dan guovllus gos eiseválddiin lei eanet oktavuohta báikkálaš servodagain.

Báikenamaid atnu ja juohkaseapmi lea garrasit váikkuhan dan ássanhistorjjálaš gova nanusmahttimii mii uniovdnaáiggi rájes diđolaččat konstruerejuvvui, namalassii ahte buot fásta ássan lea dárrolaš, muhto sámi kultuvra ja eallinvuohki čadnojuvvui nomadismii. Dákkár nammaatnu lea mielddisbuktán maiddá ássanhistorjjálaš jaskkodahttima, daningo erenoamážit mearrasámiid ássanguovlluidd báikenamat jaskkodahttojuvvojedje. Go meahci nammagearddisnai adnojuvvui toponymalaš vuolideapmi, de maiddá dáinna vuolidanvugiin nannejuvvui ipmárdus das, ahte boaittoeale sámi namat gullet earrásiidda. Kártamearradusainhan sámi namat meroštallojuvvojedje *vieris*-adjektiivvain (dár. *fremmede*) namman maid galggai grádamihttokárttain vuolidit. Čielgasepmosit sámít čuldojuvvojedje earrásiidda kártabarggus nu, ahte sin goahtesajit namuhuvvojedje dušše fal namahusain *skoltegammer* dahje *lappegammer*.

Boaittoeale guovlluin sáhte báikenamat válljejuvvot oalle soaittáhagas, nugo omd. Unjárgga kárta-bláđi meahceguovlluidd nammabidjan čájeha. Dasa las-

sin olu meahceguovlluide sihke Máttá-Várjjagis ja Unjárggas eai oba merkejuv-vonge báikenamat kárttaide, vaikko dat guovllut ledje sámiid resursaguovllut ja lokalitehtain ledje sámí namat. Sámi namaid eretguođđin huksii ipmárdusa dego dat guovllut eai livčče lean obanassiige anus dahje mange láhkai dehálaččat, go juo lokalitehtain eai leat namatge. Dan dihte dát jaskkodahttin mieldebbuvttii maiddá sámiid árbevirolaš ealáhusmálliid jaskkodahttima. Seammás ássanguovlluid deattuheapmi nammabidjamis meahceguovlluid ektui lei maiddá mielde hukseme oarjemáilbmái mihtilmas opposištuvna siviliserejuvvon kultuvrra ja villa luonddu gaskkas.

Mu dutkanguovllu grádamihhtokárttaid nammagearddis váilot maiddá eanaš buotlágan mikrotoponymaid namat muhto dasa lassin mánggii maiddá stuora lokalitehtaid nugo mánggaid váriid ja olles várreguovlluid namat. Buot dákkár lokalitehtaid namaid eretguođđima ii sáhte čilget dušše fal kárttaid mihttolávain, muhto aiddo dat vuohki mo namat válljejuvvojedje kárttaide, lea váikkuhan dasa makkár govva ráhkaduvvui namaiguin sámí guovlluid ássama, ealáhusaid ja resursaanu birra. Namaid válljen kárttaide orru čujuheame maiddá dasa, ahte soalddátkartográfát eai leat oba jearahallange badjeolbmuid, muhto sin informántan leat leamaš gilážiid olbmot vuollin mearragáttis ja dasa lassin maiddá dárogielat virgeolbmot.

Toponymalaš vuolideami ulbmilin lei čielgasit maiddá dáhkidit, ahte dárogielat namat sajáiduvve atnui. Dakkár buohtalas nammabárain ledje sámí namat mielde dušše fal sihkkarastime, ahte ráhkaduvvon dahkunamat sajáiduvve seamma lokalitehtaide maidda álgoálgosaš sámí namat čujuhedje. Dan dihte dát báikenamaid virggálaš anus sajáidahttojuvvon toponymalaš vuolideami ulbmil lea seammalágan go mii ásahuvvui skuvladáruiduhttimis, namalassii dohkkehit sámegeiela leat veahkin dahje lasáhussan dušše fal dassái go dárogiella sajáiduvai.

Báikenamaid dáruiduhttimis ledje minddarnai čielga oktavuodát skuvladáruiduhttimii. Báikenamat mat mánáide oahpahuvvojedje, galge leat dárogillii, vai dat heivejedje dan oahpahussii mii dáruiduhttináigge biddjojuvvoi johtui. Sámi báikenamaid dáruiduhttimis eai uniovdnaáigge dattetge vel njuolga namuhuvvon oktavuodát skuvlaoahpahussii. Dát čanus ákkastallojuvvoi čielgasit easkka 1920- ja 1930-logu báikenamaid dáruiduhttinulbmilin. Dalle argumenterejuvvoi, ahte kárttat nugo buot eará oahpamusmateriálanai, galggai dáruiduhttojuvvot. Nuppe dáfus fastten dáruiduhttojuvvon skuvla lei dat ásahus mii sajáidahtti dáruiduhttojuvvon báikenamaid, ja skuvlaoahpamus ja skuvlagirjijt adnojuvvojedje maiddá guovddáš gaskaoapmin maid bokte dáruiduvvan báikenamat lávdaduvvojedje.

Tabellii 11 lean čohkken muhtin uniovdnaáiggi dáruiduhttinuoaimmaid. Dat álggahuvvojedje skuvlamáilmmis, ja 1870-logu rájes biddjojuvvoi johtui maiddá báikenamaid dáruiduhttin. Mearrádusat muddejuvvojedje dađistaga aiddo fal seamma áiggiid go omd. jura oahpamus dáruiduhttinrávvehusatnai.

Tabealla 11. Erenoamážit oahpahussii ja báikenamaide guoskevaš dáruiduhttinmearrádušat Norgga uniovdnaáigge.

Muhtin dáruiduhttinmearrádušat Norgga ja Ruota uniovdnaáigge		
Norgga ja Ruota uniovdnaáigi álgá	1814	
	1848	Stuoradikki mearráduš čielggadit dárogiela oahpaha sámiide ja kveanaide
	1851	Finnefoanda. Stuoradikki ásahan bušeahntaoassi dáruiduhttinmearrádušat váste.
	1853	Skuvlarávvehus Instruks for lærerne i de saakaldte Overgangsdistrikter
	1863	Finnmárkku eanavuovdinláhka
	1870	Skuvlarávvehus Instruks for Lærerne i de lappiske og kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift
	1876	Eanavuovdinlága lánkaásahusat § 3 f. báikenamaide dáruiduhttinparagráfa
	1880	Skuvlarávvehus Instruks for Lærerne i de lappiske og kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift
Dárogielaid dássálasmearráduš, ng. <i>jamstillingsvedtak</i>	1885	
	1886	NGO kártanammanjuolggadus
	1888	Stádaborgárvuodáláhka
	1895	Eanavuovdinlága lánkaásahusat geardduhuvvojit NGO kártarávvehusat
	1898	Skuvlarávvehus Instruks angaaende brugen af lappisk og kvænsk som hjælpespråk ved undervisningen i folkeskolen
	1902	Eanavuovdinlága lánkaásahusat
Norga iežas riikan	1905	Kártanammarávvehus

Dárogiel namaid vuoruheapmi sihke kártanamaid ja eanavuovdindoaimmaid báikenammapolitihkas lei mielde nanusmahttime nátionálastáda *mii*-joavkku ipmárdusa. Earrásiid namat jaskkodahttojuvvojedje ollásit dahje galge goit vuoliduvvot mas fastten lei ulbmilin jaskkodahttit sámi namaid go vuos dárogiel buohtalasnamat sajáiduvve atnui. Dáinna lágiin báikenamaiguinnai huksejuvvojedje čielga hierarkijat mat nannejedje dáčča *mii*-joavkku ja earisin meroštallojuvvon sámiid erohusaid ja etnihkalaš hierarkijja.

Mátta-Várjjaga grádamihhtokárttain lea vel okta jaskkodahttin mii váikkuhii báikenamaiguin huksejuvvon govvi. Dáin grádamihhtokárttain leat namalassii nuortalaččaid báikenamat jaskkodahttojuvvon. Dat sámi namat mat merkejuvvojedje dáid guovlluid grádamihhtokártaide vuoliduvvon vuogi mielde, leat čállojuvvon dalá davvisámegiela čállinvuogi mielde. Vuotnagáttiin dát čállinvuohki gal dávistii buorebut sámi gielladili, daningo dain guovlluin orro nuortalaččaid lassin mearrasámitnai, ja sámi báikenamat ledje danin maiddá sin nammadjui gullevačat. Erenoamážit dain meahceguovlluin mat ledje nuortalaččaid orrun- ja resursaguovllut, ii davvisámegiela čállinvuohki addán rievttis gova sámiid giella- ja ássanhistorjjás.

Kártabargguin áshuvvui davvisámegiela dalá čállinvuohki, namalassii Friisa čállinvuohki oppalaš čállinvuohkenorbman. Dát mielddisbuvttii dan, ahte Mátta-Várjjaga guovllu nuortalašgiela báikenamat heivehuvvojedje davvisámegiela čállinvuohká. Juo árabut go Friis lei bargan lullisámi guovllu njuolggočieghaskártaiguin, ledje lullisámi namatnai čállojuvvon davvisámegiela čállinvuogi mielde (Bergsland 1991b: 19). Čállinvuogi válljemii sáhtta leat váikkuhan maiddá dat, ahte duon áigge eai lean sajáiduvvan čállinvuogit lullisámegielas, nuortalašgielas iige julevsámegielasge man guovllus guhkimussii lea adnojuvvon davvisámegiela čállinvuohki, namalassii gitta 1990-logu rádjai.

Sihke kárttain ja eanahálddašandoaimmain mielddisbuvttii toponymalaš jaskkodahttin dan, ahte sámi báikenamat adnojuvvojedje aivve njálmálaš gielas. Seamma dilli guoskkai maiddá olles nammageardái mikrotoponymaid dásis ja buot eará báikenamaidenai mat eai oppanassiige váldojuvvon vuhtii omd. jura kártahákkadeamis. Báikenammapolitihkain ráhkaduvvui erohus virggálaš nammaan ja árbevirolaš, njálmálaš nammaan gaskii. Sámi nammageardi bázi njálmálaš dássái, muhto virggálaš nammaatnu galgai doarjut nátionálastáda ideologijja dárogieles ollislaš vuoruheamis ja dáčča ássanhistorjjá čállimis. Dát báikenamaiguin huksejuvvon erohus virggálaš ja eahpevirggálaš nammaan gaskii lea oassin dain erohusain mat ledje dáruiduhttima oppalaš ulbmilin ja maiddá boadusin.

Buot almmolaš oktavuodain šattai dárogieles norbman ja olggos guovlluid sámi guovllut orro leame dárogieles guovllut. Sámegiela atnu gáržžiduvvui ruovttu birrasii ja dákkár oktavuodáide mat eai lean almmolačat dahje madda dárogieles lagat eai searvan. Ná huksejuvvojedje rájit almmolaš ja priváhta domenaid gaskii. Sámi vuohka gulai dušše fal priváhta birrasii. (Gč. maiddá omd. Eidheim 1990 [1971]: 50–67.) Báikenamaid atnu juohkásii maiddá dán málle mielde, daningo

almmolaš oktavuodain vuoruhuvvojedje dárogiel namat, muhto njálmmálaš sámegielat gulahallamis gal sámi báikenamat adnojuvvojedje ja leat ain anus. Danin dál lea toponymalaš dekoloniserenbargu oažžut sámi báikenamaid maiddá virggálaš atnui dássálagaid dárogiel namaiguin.

9.4 Báikenamaid dáruiduhttin gielalaš proseassan

Mu dutkamušas lea dekonstrukšuvdna leamaš erenoamáš anolaš vuohki dutkat dárkileappot báikenamaid didolaš dáruiduhttima nammabidjanproseassaid. Erenoamážit arkiivamateriála guorahallamiin lea leamaš vejolaš čájehit mo uniovdnaáigge ráhkaduvvojedje dárogiel namat.

Go dárogiel namaid ráhkadanhistorjjá lea vejolaš čuovvut, de sáhtta čájehit, ahte dáruiduhttináiggi dárogiela báikenamain duođaidge ii leat makkárge njálmmálaš duogáš sámi guovllu gielalaš árbevierus muhto ahte dákkár dárogiel namat leat virggálaš nammapolitihka bohtosat. Dát namat ovddastit politihkalaš nammabidjama. Dákkár nammamateriála dekonstrukšuvdna buktá dan dihte ođđa dieđuid das mainna lágii sámi guovlluid dárogiel nammageardi lea hábmejuvvon.

Dát mearkaša maiddá dan, ahte go sáhttit guorrat dárogiel dahkunamaid ráhkadanproseassa velá jagis jahkái, de sáhttit čájehit goas dakkár namat leat ráhkaduvvon. Ná diehtit ahte omd. *Karlbotn* lea jagi 1900 grádamihkkártii ráhkaduvvon dárogiel namma ja *Varangerbotn* lea easkka 1900-logus ráhkaduvvon namma daningo jagi 1900 kártii jorgaluvvui sámi namma *Vuonnabahta* dárogillii *Fjordbotn*-namain. Virggálaš báikenamaid dekonstrukšuvnnaš dutkan buktá danin ođđa duktanbohtosiid nugo omd. *Fjordbotn*- ja *Varangerbotn*-namaid guorahallan čájehii. Virggálaš nammaanu vuodul lea *Varangerbotn*-namma adnojuvvon skandinávalaš dutkanárbevierus duođastussan *Varanger*-nammačoahki dološskandinávalaš vuodus. Dát čilgehus šaddá ollásit ođđa čuvгии go sáhttit čájehit, ahte *Varangerbotn* duođaid lea easkka 1900-logu politihkalaš nammabidjama boadus.

Gáldoguorahallan lea maiddá čájehan, ahte ovttaskas dárogiel nammii sáhtte leamaš mánggat evttohusat velá iešguđetlágan lonenvugiid mieldenai. Dát čujuha dasa, ahte sámi báikenamaid gielalaš buhtten ja heiveheapmi dárogillii lea dávjá buktán stuora váttisvuodaid sihke leksikálalaččat, semantihkalaččat ja ráhkaduslaččat. Seamma nammačoahkkái gullevaš sámi namat sáhtte datnai buhttejuvvot iešguđet láchkai. Ovdamearkan heivejit seamma nammačoahkkái gullevaš sámi namat *Fárrenjeaggi* ja *Fárrennurki* Máttá-Várjjagis. *Fárrenjeaggi*-nama dáruiduhttinproseassa lea ná: *Farrim-jægge* > *Flytnings-Myren* > *Færdsels-Myren* > *Færdesmyren* (1891). *Fárrennurki*-namma fas heivehuvvui čuovvovaččat: *Farre-nurke* > *Flytnings-Novén* > *Færdsels-Novén* > *Farkollen* (1895). Goappáge dárogiel nama mearusoassái evttohedje mánggalágan lonenvugiid. Loahpalaččat jeakki nammii válljejuvvoi semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamma *ferdes-*

vearbbá vuodul: *Færdesmyren*. Vári nammiiges sajáidahttojuvvui *fare*-vearbbá vuodul ráhkaduvvon semantihkalaččat motiverjuvvon loatnanamma *Farkollen*. Dán nammi lea dasa lassin mihtilmas, ahte dat álkit dulkojuvvo belohakkii heivehuvvon loatnanamman *far* 'áhčči'-sáni vuodul.

Dárogiel namat ráhkaduvvojedje iešguđetlágan lonenstrategiijaiguin. Ollásit ja belohakkii heivehuvvon loatnanamain vuhtto mearusosis ain álgoálgosaš sámegeiela nammavuoddu nugo omd. namain *Máhkagohppi* > *Makgop*, *Hájjagieddi* > *Hajaengen*, *Njiddgugjávri* > *Nirgovandet*. Namaid jorgaleamis fastten sámi nama nammaelemeanttat buhttejuvvojedje dárogie la nammaelemeanttaiguin. Dat mielddisbuvttii, ahte sámi namma čihkkojuvvui, jus dat ii lean toponymalaš vuolidanvugiin mielde virggálaš anus nugo omd. *Pige Vd (Neid Javre)* dahje *Ropelven* < *Juranjokka*. Uniovdnaáiggi loahpas, jagi 1905 addojuvvon kártarávvehusaide lasihuvvui eksplisihtalaččat jaskkodahttinvuohki jus semantihkalaččat motiverjuvvon dárogiel nama sisdoallu vástidii ollásit sámi nammi nugo omd. *Stuorrajávri* > *Storvandet*. Dáid kártarávvehusaide gielalaš čuovvumušaid berre dutkat Norgga iehčanasvuoda áiggi álggus ráhkaduvvon kárta bláđiin.

Daningo sámi báikenamaid dáruiduhtte erenoamážit kárta- ja eanavuovdin-eiseválddit, de sáhte eiseválddit atnit iešguđetlágan gielalaš lonenstrategiijaid. Dát mielddisbuvttii dan, ahte seamma sámi namat sáhte lonejuvvot mánggalágan vugiid mielde. Erenoamážit Unjárggas leat mánggat ássannamat ovdamearkan dákkár erohusain. Grádamihhtokártaid váste ráhkaduvvojedje dárogie la ássanbáikkiid namat semantihkalaš motivašuvnna vuodul nugo omd. *Báršnjárga* > *Digerneset* ja *Ráhpenjoaski* > *Søledalen*. Eanavuovdindoaimmain fas adnojuvvojedje seamma ássannamat ollásit heivehuvvon loatnanamman ja dávjá aiddo ortográfalaš loatnan nugo *Barsnjarg* ja *Rapnjask*.

Kártabarggus lei diđolaš viggamuš jorgalit sámi namaid dárogillii. Kártarávvehusain maiddá čielgasit mearriduvvui, ahte sámi namat galge jorgaluvvot dárogillii. Eanalágaid namma paragrafain mearriduvvui dušše fal, ahte eanaopmodagas galggai leat dárogiel namma, muhto dađi eanet ii mearriduvvon, mo dán dárogiel nama berrii ráhkadit. Danin sámi namat lonejuvvojedje dávjá ollásit dahje belohakkii heivehuvvon loatnanamman dárogillii.

Jagi 1884 lei almmustuvvan Nuorta-Finnmárkku eanaopmodagaid matrihkal, *Matricul over jordeiendommene i Tanens Sorenskriveri* man nammakonsuleanttat sáhte leat atnán ávkin kártaid ássanbáikenamaid guorahallamis. Erenoamážit Unjárgga kárta bláđi namaid guorahaladettiin oaivvildeigga nammakonsuleanttat J.K. Qvigstad ja Oluf Rygh, ahte kártabargguin ii galgan jorgalit sámi ássanbáikenamaid jus dat ledje mielde matrihkkalis. Dát lei nammakonsuleanttaid prinsihpalaš oaidnu, muhto dát prinsihppa ii dattetge čuvvojuvvon grádamihhtokártabarggus. Dan sajis kárta bláđđái ráhkaduvvojedje erenoamážit semantihkalaččat motiverjuvvon ássanbáikenamat fuolakeahtá das makkár namat matrihkkalis ledje.

Máŋggalágan lonenvuogit čájehit dan, ahte jus lokalitehtas lei árbevirolaš sámi namma, de dárogiel namma dávjjimusat ráhkaduvvui sámi nama vuodul, iige dárogiel namma biddjojuvvon áibbas eará navdinákka vuodul válddekeahhtá vuhtii sámi nama. Jus nu livččii dahkkon, dalle nammaráhkadeami boađusin livčče šaddan **friddja nammabárat**, muhto nugo sihke kárta- ja eanavuovdinbargguid nammadiedut čájehit, dakkár vuogi mielde eai dáruiduhttináiggi dahkunamat dábálaččat ráhkaduvvon. Áidna erohussan leat Mátta-Várjjaga ássanbáikkiid namat mat leat dávjá friddja bárat nugo omd. *Oažželuokta ~ Stonga* ja *Guollevejohka ~ Braselv*. Jus dárogiel namma ráhkaduvvui lavttusnamman eará dárogiel nammii, dalle gal dábálaččat buohtalasnamat šadde friddja bárran nugo omd. *Albmánjarga ~ Gandvikneset < Gandvik, Bælakjokka ~ Hammerneselven < Hammernes ja Njidggujohka ~ Vesterelven < Vesterbotten*.

Go dáruiduhtedettiin sámi namaid ii lean nu dábalaš ráhkadit buohtalasnama friddja bárran, de orru dasa váikkuhan báikenamaid kommunikatiivlaš aspekta. Dahkunamat heivehuvvojedje sámi nammageardái mii juo lei anus, vai diđolaččat ráhkaduvvon dárogiel namat livčče álkibut sajáiduvvan atnui. Dárogiel namaid vuodul galggai maiddái leat vejolaš identifiseret seamma lokalitehta masa álgoálgosaš sámi namatnai čujuhedje. Dasa lassin lei maid eiseválddiid ulbmilin, ahte sámít galge gielalaš assimilašuvnna boađusin lonuhit nammagearddiset sámeگیelas dárogillii. Dát proseassa várra vurdojuvvui geavvat njuovžilit, go juo odđa nammageardi man nu láhkai speadjalasttii álgoálgosaš sámi nammageardi.

Mu dutkanguovllus sáhttet leat friddja nammabáraide gullelaš dárogiel namat leamaš anus juo ovdal diđolaš dáruiduhttinbargguid. Erenoamážit Unjárgga guovllu friddja nammabáraid guorahallan čájehii dattetge, ahte máŋggat nammabárat leat friddja bárat dušše fal uniovdnaáiggi synkronalaš dilis nugo omd. *Stuorruvuonna ~ Karlbotn*. Diakronalaččat lea dávjá vejolaš dattetge čájehit dárogiel namaide loatnaoktavuođaid dahje goit čielga mállemotivašuvnna sámi nammarájus nugo ovddit nammabára dárogiel namas: *Gállásiidbáiki > Karl(s)bugt > Karlbunden > Karlbotn*.

Báikenamaid dynámalaš dahje njuovžilis lundui gullá dat, ahte dat sáhttet sirdásit eará lokalitehta namman dahje denotašuvdna sáhttá man nu láhkai rievdat, gáržut dahje viidut. Dasa lassin báikenamma sáhttá oažžut odđa denotašuvnnaid. Unjárggas rivde muhtin dárogiel makrotoponymaid denotašuvnnaid 1700-logus 1800-logu lohppii (omd. *Karlbotn*) ja muhtin makrotoponymat jávke eret anus (omd. *Vesterbotn, Østerbotn*). Odđa dárogiel namat váldojuvvojedje atnui 1800-logu mielde dahje easkka diđolaš dáruiduhttináigge. Dákkár makrotoponymat čájehit, ahte dáid árbevierru ii lean vel 1800-logu loahpasse stáđásnuvvan. Ledje dušše virgeolbmot geat atne dáid dárogiel namaid, muhto Unjárggas ii lean mearkkašahtti dárogielat nmmaservodat mii livččii sajáidahttán daid namaid atnui.

Easkka grádamihhtokárttain lei guovddáš mearkkašupmi sajáidahttit dárogiel namaid. Dasa váikkuhii maid dat, ahte olles servodat dađistaga šattai mielde oppa-

laš moderniserenprosessii mas báikkálaš hálddahus nanusnuvvagođii. Dát hálddahus dárbbášišgođii ja geavahišgođii dadistaga eanet ahte eanet dárogiel báikenamaid. Go luottat huksejuvvojedje, luoddagalbbaid namat vižžojuvvojedje dávjá aiddo grádamihhtokárttain nugo omd. *Vagge* ja *Karlbotn* mii lea maŋŋá vel heivehuvvon *Karlebotn*-hápmai. Dáin galbbain lea maid leamaš nanu auktoritehta váikkuhit namaid sajáiduvvamii ja sajáidahttit ee. ortográfalaš loatnanamaid dárogiel nammaatnui.

Ortográfalaš loatnanamma -tearbma man lean dán dutkamušas váldán atnui, lea anolaš tearbma čalmmustahttit aiddo fal čálalaš nammalonenproseassa. Ortográfalaš loanain lea sáhka das, ahte báikenamma lea álgoálggus čállojuvvon sámegillii. Dát čállinhápmi lea dadistaga váldojuvvon atnui maiddái dárogielat konteavsttain danin go lokalitehtas váilu dárogiel namma (omd. *Vagge*, *Barsnjarg*). Boares čállinvuogi hápmi lea virggálaš nammaanu geažil báhcán dárogiela atnui go sámi čállinvuohki lea rievdan.

Seammalágan proseassat leat dáhpáhuvvan eará álgoálbmogiid báikenamaid maid go earágielat eiseválddit leat čállán namaid iežaset giela vuodul. Gordon (1984: 222) lea čállán sullasaš lonenproseassa birra irokes-čeardda indiánaid njálmálaš giela namaid sirdimis vilgesolbmuid čálalaš nammageardái:

Iroquois place-names, like their language, existed primarily in oral form. Whites recorded Iroquois place-names phonetically in their own written languages. When Indian place-names were needed in white document concerning land grants, treaties, laws, and settlements, they were usually recorded by a white law clerk. This procedure introduced Iroquois place-names into official white oral and written usage, thus also establishing them in white place-name landscape.

Go irokesgiela namat adnojuvvojedje vilgesolbmuid dokumeanttain, dat mielddisbuvttii ahte namat sajáidahttojuvvojedje vilges báikenammaduovdagiidda, nugo Gordon lea dán proseassa govven. Dás lea sáhka seammalágan nammalonenproseassas go sámi guovlluin, go ollásit heivehuvvon loatnanamaid ja čálalaš lonenproseassas namalassii ortográfalaš loanaid ráhkademiin sirdet sámegiel báikenamaid dárogiela čálalaš kontekstii. Nuorta-Finnmárkku grádamihhtokárttain eai leat jur ortográfalaš loanat earret *Vagge* Reaisavuonas, muhto erenoamážit eanavuovdimiid ja -juohkimiid olis ásahedje olu ortográfalaš loatnanamaid sámi ássanamaid vuodul. Ortográfalaš loatnanamat sáhtte mielddisbuktit maiddái dan, ahte sámi nama grafemalaš hápmi šattai vuodđun nama jietnadeapmái dárogielas.

Njálmálaš gielas lea sáhka das, ahte sámít atne dušše fal sámegiel báikenamaid, muhto virggálaš oktavuodain nugo eanahálddašeamis dát njálmálaš giela sámi namat rievdaduvvojedje ollesheivehussan nugo omd. *Ráhpenjoaski* > *Rapnjask*; *Šákkošnjárga* > *Saggusnjarg*. Sámegiel namat sáhtte maiddái adnojuvot dárogiel nama vuodđun varieredettiin nama dárogiela ovdamerrosiin nugo

Galbajohka > *Østre Galbajok*. Dát varierenvuohki adnojuvvui erenoamážit eanajuohkindoaimmain čovdit dárogiel namaid váilli.

Dál 2000-logus go guorahallat sámegiel ja dárogiel báikenamaid virggálaš anu dekoloniserenperspektiivvas, lea erenoamáš áigequovdilis gažaldat aiddo fal ortográfalaš loatnanamaid atnu virggálaš báikenamman. Dálá báikenammalága mielde lea namalassii dárogie la ortográfalaš loatnanamain nannosit láhkasuodji go sámi namaid rievttis čállinvugiin (gč. Lov 2005 § 9-2).

Belohahkii heivehuvvon loatnanamaid váldomá l le mas mearusoassi lea heivehuvvon ja vuodđooasseappellatiiva lea jorgaluvvon dárogillii, lea mu dutkanguovllu materiá las dábálaš lonenvuohki erenoamážit dalle, jus sámi nama mearusoasi eai leat máhttán jorgalit dárogillii (omd. *Adjægge* > *Admyren* ja *Alljavæjjokka* > *Alljavæjvelven*) dahje jus mearusoasis lei ráhkadus masa ii lean vástta dárogielas nugo sámegiela deverbála dahkunomen omd. *namas* sá. *Bægasamskaidde* > *dár*. *Bægasamhøyden*. Grafemalaš ovttagardánahttin (omd. sá. *š* > *dár*. *s* ja sá. *đ* > *dár*. *d*) sáhtta leat adnojuvvon vuohkin heivehit sámi báikenama mearusoasi dárogie la ortográfalaš vuogádahkii nugo ovddit ovdamearkkas *Bægasamhøyden* dahje *namas* sá. *Baišavađoavve* > *dá*. *Baisavadffeldet*. Seammalá gan buhttenvuogit sáhtte adnojuvvon maiddái ollásit heivehuvvon loatnanamain.

Nuorta-Finnmárkku báikenamaid dutkan čájeha maid dan, ahte virgeolbmot dohkkehedje ollásit ja belohahkii heivehuvvon loatnanamaid muhtumin nunai, ahte válljejedje dakkár lonenvugiid semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamaid sadjái. Go omd. *Beagasanskáiddi* vuodul evttohuvvui dárogiel namma *Krybehøiden*, de Oluf Rygh mielas dát namma ii heiven dárogiel nammageardái. Kártii biddjojuvvui dan sajis dárogiel namman *Bægasamhøiden* mii gal dohkkehuvvui dárogiel namman.

Unjárgga eanahálddašanbargguid ovdamearkkat čájehit, ahte dárogielat eanaopmodaga namma konstruerejuvvui dávjá dárogie la ovdamerrosa lasihemiin álgoálgosaš sámi bákenammii nugo omd. *Vestre* + *Ajagiedde*. Dárogie la ovdamerrosiin čovdojuvvui eanaopmodaid nammavá illi, go dáčča eanahálddahasas gáibiduvvui, ahte juohke eanaopmodagas galggai leat dárogiel namma. Dát guovtti giela nammaosiin ráhkaduvvon nammamá l le sulastahtta prinsihpas belohahkii heivehuvvon loatnanamaid má l le, muhto erohussan lea dat ahte dárogielat nammaoassi lea mearusoasi posišuvnnas ja primára sámi namma vuodđooasi posišuvnnas. Dárogiel mearusoasi lasihepmi sámi nammii lei okta vuohki mainna sámi báikenamat sirdojuvvojedje giellará ji badjel dárogie la nammará djui. Dákkár namathan adnojuvvojedje aivve dárogielat konteavsttas.

Dutkanguovllu nammamateriála čájeha, ahte **semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat** leat dábá leamos lonenvuohki mainna álgoálgosaš sámi *namas* lea ráhkaduvvon dárogiel dahkunamma aiddo fal diđolaš *dáruiduhttinbarguin*. Kártanamaide guoskevaš mearrá dusain namuhuvvui, ahte sámi namaid galggai jorgalit dárogillii, ja danin namaid jorgalepmi lei váldovuohkin kártanamaid *dáruiduhttimis*. Maiddái eanaopmodagaid dárogiel namat ráhkaduvvojedje

dávjá jorgalanvugiin vaikko eanalágaid nammaaparagráfain ii jorgaleapmi erenoamážit namuhuvvonge. Njálmmálaš gielaide kontávttain lea báikenamaid jorgaleapmi dábálaččat nuorra lonenvuohki (Eichler 1980: 134; Zilliacus 1980: 345). Dát lea maid lonenvuohki mii lea politihkalaš nammabidjanbargguin Norgga uniovdnaáigge adnojuvvon váldomállen.

Nammaosiid jorgaleapmái čatnasit mánggalágan váttisvuodát mat dagahit, ahte sámi namaid jorgaleapmi ii álo lihkostuvvan dahje dat mielddisbuvttii dárogiel loatnanamaid mat eai deavdán nu bures dárogiela nammaoahta onymalaš gáibáidusaid. Báikenama mearusoasis ja vuodđooasis leat sierra doaimmat namas. Dát lea váikkuhan dasa, mo nammaosiid sáhtte jorgalit ja makkár leksikalalaš vástagiid lei vejolaš válljet dárogielas. Mearusoasis ledje eanet vejolašvuodát go vuodđooasis jorgalit sáme-giel tearpmaid omd. substantiivvain, adjektiivvain, veabahámiin dahje omd. adjektiivva ja substantiivva ovtastumiin. Vuodđooasseposišuvnnas eai lean vejolaččat buot dát seamma jorgalanvuogit, muhto vuodđooassái galggai válljejuvvot mii nu topográfalaš appellatiivvaid.

Jorgaluvvon namaid semantihkalaš motivašuvdna lei mángii maiddái hui váilevaš, mii čujuha dan váttisvuhtii man báikenama jorgaleapmi dagahii. Sámi luonddunamahusaid jorgaleapmi dárogillii buvttii semantihkalaš váttisvuodaid erenoamážit dan dihte, go dárogielas eai leat vástagat buot sáme-giela luonddunamahusaide. Dákkár ovdamearkkat leat mu dutkanguovllus ee. *skáidi*, *oaivi* ja *suotnju* maid sisdoallu lea ovttagardánahttojuvvon go appellatiivvat leat jorgaluvvon omd. *hoide-*, *ffell-* ja *myr-*appellatiivvain. Váttisvuodaid sáhtii dagahan maiddái dat, ahte sáme- ja dárogiela luonddunamahusaid semantihkalaš gittiid siskáldas mearkkašupmejuohkáseapmi ii datge vástit ollásit nubbi nubbái. Dasa lassin eará appellatiivvainnai go luonddunamahusain leat erohusat das, leatgo lonejeaddji gillii leksikaliserejuvvon seamma tearpmat vai eai. Dát váikkuhii báikenamaid mearusosiid jorgaleapmái.

Sáme- ja dárogiela morfologalaš ráhkadusat eai leat álo seammaláganat, ja dat lea buktán váttisvuodaid erenoamážit mearusosiid jorgaleapmái. Báikenama mearusoassi lea rievtti mielde syntávssalaš konstrukšuvdna mainna báikenama navdinágga almmuhuvvo. Dákkár konstrukšuvnnaid buhtten sáme-gielas dárogillii ii leat álo vejolaš. Ovdamearkan leat sámi namaid aktioráhkadusat mat leat buktán váttisvuodaid erenoamážit kártabargguin. Čoavddusin garvit dán ráhkaduslaš váttisvuoda lea dávjá adnojuvvon ellipsa nugo nammabárain *Baikkagarramoaivve* > *Skitfjeldet* ja *Stainakvuogjamjavrra* > *Gjeldsimlevand*. Ellipsa lea mielddisbuktán olles mearusoasi syntávssalaš konstrukšuvnna rievdadusa, ja nu lea maiddái mearusoasi semantihkalaš mearkkašupmi rievdan.

Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamaid joavkkus leat maid muhtin dakkár olleslaktosiid lágan namat maidda eai oba leatge primára namat dárogiela nammagearddis. Dušše fal álgoálgosaš sámi namma lea nammačoahki olleslavttus nugo omd. *Ruvsesvuonjávri* mii lea laktojuvvon vuona nammii *Ruvsesvuonna*. Dárogillii ráhkaduvvon semantihkalaččat motiverejuvvon namma *Rødfjordsjøen*

muittuha olleslavttusnama, muhto ii dattetge leat dakkár danin go vuona namma lea dárogillii *Holmengrånffjorden* iige **Rødfjorden*.

Mearkkašan veara lea datnai, ahte erenoamážit muhtin Máтта-Várjjaga grá-damihttokárttaid dahkunamain dovdo dánskkagiela girjegiela váikkuhus. Go sámegiela váriide čujuheaddji vuodđooasseappellatiivvat jorgaluvvojedje *berg*-appellatiivvain, de lea dakkár appellatiivva válljemii váikkuhan dánskkagiela luondunamahusaid semantihkalaš málle. Dát čájeha dan, ahte nammakonsuleanttaid ja soaldátkartografaid čállingielas ledje ain dánskkagiela váikkuhusat, vaikko 1800-logu loahpas normerejuvvojedje dárogiel namat diđoleappot dárogiela iige šat dánskkagiela mielde.

Báikenamaid jorgaleamis grá-damihttokárttaide leat maid mánggat ovdamearkkat mat čájehit, ahte erenoamážit sámii namaid mearusosiid jorgaleamis leat nammaráhkadeaddjit dávjá dorvvastan dan áiggi sátnegirjái, namalassii J.A. Friisa sátnegirjái. Namat leat njuolga konstruerejuvvon dán sátnegirjii addojuvvon appellatiivvalaš jorgalusvástagiid vuodul. Ovdamearkkat dakkár kártanamain leat Unjárggas *Šagošnjargga* > *Tangsprelnes* ja *Galššajokka* > *Storelven* > *Storbækken* ja Máтта-Várjjagis *Ruškejavrre* > *Brunsimlevandet*.

Semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat čájehit, mo álgoálgosaš nammaráju mearkkašupmeerohusat sáhte jorgalettiin gahččat oktii, jus goappatlágan mearusoasit dahje vuodđooasit jorgaluvvojedje ovttá láhkai. Nuppe dáfus fas sáhte sullasaš báikenamaid mearkkašumit juohkásit, go seamma nammaelemeantta sisttisdoalli mearusoassi dahje vuodđooassi jorgaluvvui iešgudege láhkai. Dahkunamain leat maiddái ovdamearkkat, ahte báikenamat main lei álgoálgosaš sámii nama mearusosiid ja vuodđooasid gaskkas erohus, jorgaluvvojedje nu, ahte namat sáhte gahččat oktii ja jorgalanboadusin lei ovttalágan namma dárogillii. Dakkár jorgalanvuogit dagahedje, ahte loatnanama semantihkalaš motivašuvdna dulkojuvuvui hui loažžadit eaige loatnanamat dávistan ollásit guovllu álgoálgosaš nammavuogádaga.

9.5 Boahtteáiggi dutkanhástalusat

Dát dutkamuš lea čájehan ahte dárkilis arkiivamateriálaid ja gálduid guorahallamiin lea vejolaš dutkat sámii báikenammahistorjjá virggálaš anu perspektiivvas. Seammás dát dutkamuš lea maiddái aktualiseren gažaldaga ovddidit sámii báikenammaarkiivva ásaheami. Dakkár arkiivii lea dárbu vai boahtteáiggis sáhttit vel beaktileappot dutkat sámii báikenamaid sihke njálmmálaš ja čálalaš gálduid vuodul, ja viidáseappot atnit daid dutkanbohtosiid ávkin sámii báikenammaráju dekoloniserenbarggus.

Dát dutkamuš čájeha maiddái dan ahte kontáktaonomastihka teoriijaiguin lea vejolaš čiekŋaleappot dutkat dahkunamaid lonenvugiid. Ná sáhttá analyhtalaččat lahkoniid daid gielalaš proseassaid maiguin sámii guovlluid báikenammagearddi

leat dáruiduhtán. Joatkkadutkanfáddán lea maiddá guorahallat viidáseappot njálmmálaš ja čálalaš nammaanu oktavuodaid. Buot dákkár dutkanbohtosat leat ávkálaččat maiddá dálá synkronalaš báikenammabargui erenoamážit nammagáhttenbarggus mas dárbbážit beaivválaš bargui doarjjan maiddá diakronalaš dieđuid.

Lean válljen dán dutkamušas guorahallat aiddo uniovdnaáiggi loahpa, namalassii dáruiduhttima nannenáigodaga báikenammapolitihka ja namaid dáruiduhttima. Daningo báikenamaid systemáhtalaš dáruiduhttin ii bisánan dušše uniovdnaáigái muhto joatkašuvai ain Norgga iehčanasvuoda áiggi – ja rievtti mielde joatkašuvvá ain – de sáhtá dán proseassa dutkat ain viidáseappot sihke eará áigeperspektiivvas ja maiddá iešguđetge guovlluin.

Dutkamušastan lean giedahallan dušše fal Finnmárkku báikenammapolitihka, muhto seamma dehálaš lea boahpteáiggi guorahallat mo sámi báikenamat dáruiduhttojuvvojedje eará guovlluin Norggas. Dát lea miellagiddevaš gažaldat ee. danin go mánggat mearrádušat mat addojuvvojedje uniovdnaáiggi loahpa rájes, guske dušše fal Finnmárkku nammagearddi dáruiduhttimii. Das fuolakeahttá leat eará sámi guovlluinnai Norggas sámi namat dáruiduhttojuvvon, ja daid proseassaid berrešii dutkat dárkileappot. Lea sávahahtti ahte boahpteáiggi sáhttit buohtastahttit dáid dutkanbohtosiid maiddá eará Davviriikkaid sullasaš nammapolitihkalaš ja gielalaš proseassaide. Eará sámi guovlluid dáruiduhttinhistorjjá dutkan lea dehálaš hástalus aiddo danin go oassi dekoloniserenproseassas lea čájehit daid ráhkadusaid ja ipmárdusaid dahje konstrukšuvnnaid ja representašuvnnaid mat leat didolaš báikenammapolitihkain huksejuvvon.

Dát dutkanperspektiivvat čatnasit maiddá áigeovdilis gažaldahkii gielalaš ja toponymalaš iešmearrideamis erenoamážit sáme giela ja sámi báikenamaid virggálaš anus. Norgga bealde lea báikenamaid virggálaš atnu meroštallojuvvon báikenammalágas. Dán lága mielde lea dárogiela nama legitimizehta ain iešaldes čielggas, muhto sámi nama anu berre dárkilit duodaštit (gč. Lov 2005: § 9-2). Danin láhka addá nannosat suoji dáruiduhttojuvvon báikenamaide go álgoálgosaš sámi namaide. Dát lea seammás maiddá ovdamearka politihkalaš válldi geavaheamis daningo mearrideaddji eiseválddit ovddastit majoritehta oainnuid. Politihkalaš fápmostruktuvrraid viidáset dutkan sáhtá maiddá buktit eanet dieđuid aiddo das manin toponymalaš dekoloniseren ain manná nu njozet ja manin dasge leat erohusat sihke guovlluid ja riikkaid mielde. Sihke guovddáš ja báikkálaš eiseválddiid rollat ja oainnut báikenamaid dáruiduhttimis sáhttet ain viidáseappot dutkojuvot. Dasa lassin lappologaid mohkkás rolla áiggiiset ideologalaš ja politihkalaš dilis ánsšáša dárkilet dutkamiid.

Dán dutkamušas leat maiddá čielga oktavuodat eará eamiálbmotguovlluid koloniála nammabidjanproseassaide ja dálá áiggi toponymalaš dekoloniseremii mii lea áigeovdilis gažaldat eamiálbmotservodagain birra máilmmi. Danin dát dutkamuš sáhtá leat álgu ođđa dutkanperspektiivvaide maid sávamis sáhttet ain ovddidit ja čieknudahttit viidáseappot.

Gáldut

1 Materiálagáldut

1.1 Kárttat

1.1.1 Grádamihhtokárttat

- S4 = Gradteig S4 **Bergsfjorden**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1907.
- Y3 = Gradteig Y3 **Vestertana**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1905.
- Y4 = Gradteig Y4 **Polmak**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1898.
- Z4 = Gradteig Z4 **Nesseby**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1900.
- Z4: 2 = Gradteig Z4 **Nesseby**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1954 (1900). Veier ajourført 1954.
- Z5 = Gradteig Z5 **Garsjøen**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1895.
- Z7 = Gradteig Z7 **Krokfjeld (Muotkavaara)**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1894.
- Æ5 = Gradteig Æ5 **Neiden**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1893.
- Æ5: 2 = Gradteig Æ5 **Neiden**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1954 (1893). Veier ajourført 1952.
- Æ6 = Gradteig Æ6 **Svanvik**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1894.
- Æ7 = Gradteig Æ7 **Vaggatem**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1894.
- Ø5 = Gradteig Ø5 **Jarfjorden**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1895.
- Ø6 = Gradteig Ø6 **Karpelven**. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1895.

1.1.2 Topografalaš kárttat M 711 (N 50) -ráidu

- 2333-1 = 2333-1 **Vaggatem**. Norge 1: 50 000 (02-2002). Statens kartverk.
- 2333-2 = 2333-2 **Krokfjellet**. Norge 1: 50 000 (12-2002). Statens kartverk.
- 2334-1 = 2334-1 **Bugøyfjord**. Norge 1: 50 000 (06-2003). Statens kartverk.
- 2335-2 = 2335-2 **Nesseby**. Norge 1: 50 000 (03-2003). Statens kartverk.
- 2335-3 = 2335-3 **Varangerbotn**. Norge 1: 50 000 (11-2002). Statens kartverk.
- 2433-4 = 2433-4 **Skogfoss**. Norge 1: 50 000 (06-2002). Statens kartverk.

2434-3 = 2434-3 **Høybuktmoen**. Norge 1: 50 000 (06-2003). Statens kartverk.

2434-4 = 2434-4 **Bugøynes**. Norge 1: 50 000 (12-2002). Statens kartverk.

1.1.3 Eará kárttat

FRIIS, JENS ANDREAS 1861-1: Ethnographisk kart over Finnmarken. No 1. Præstegjældene: I: Vardø, II. Vadsø, III. Næsseby og IV. Lebesby. Videnskabselskabet i Christiania med Bidrag af Oplysningsvæsenets Fond.

– 1888-2: Ethnographisk kart over Finnmarkens amt. No 2. Præstegjældene: I: Karasjok, II. Lebesby, III. Kistrand, Dele af IV Tanen, V. Nesseby, VI Maasø, VII. Hammerfest. Udgivet paa offentlig Bekostning. Udarbejdet og trykt i Norges geografiske Opmaaling. <http://www.dokpro.uio.no/friiskartene/1861/1861oversikt.html> 31.5.2000.

JURANGOHPPI 1968 = Kart over Ropelvområdet, 1: 20 000. Kárta lea tevdnen Einar Berg 12.2.1968. Sámi namaid lasihan Nils ja Per Stærk. – Haldis Stærk priváhtta oamastusas.

LK 1967 = Landkart – Norges Geografiske Oppmåling 1/1 1967. Oversynskart i 1: 2 800 000 over gradteigskart og rektangelkart. – Kartsamlingen, Statens kartverk.

1.2 Nammalsttut

FRIIS, J.A. 1893: Sámi báikenamaid listu Y4 Polmak ja Z4 Nesseby -kártaide (Navneliste for samiske navn for Y4 Polmak og Z4 Nesseby -kart). – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby. (Nammalistu ii leat beaiváduvvon, muhto lean árvvoštallan jagi eará kárta bargguid ektui.)

NGO 1886a = Fortegnelse over Navnene paa det af undertegnede Sommeren 1886 i Finmarken opmaalte Terrainomraade. Thorvald Pryd 21.10.1886. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Æ5 Neiden.

– 1887: Følgende finske Navne ønskes oversat paa Norsk.– Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Æ5 Neiden. (Nammalistu ii leat beaiváduvvon, muhto lean árvvoštallan jagi eará kárta bargguid ektui.)

– 1888: Udskrift af lappiske navne i en del af Sydvaranger (Neiden). – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Æ 7 Vaggatem. (Nammalistu ii leat beaiváduvvon, muhto lean árvvoštallan jagi eará kárta bargguid ektui.)

– 1893: Udskrift af lappiske navne i en del af Sydvaranger (Jordanfos) Gradafdeling Æ7. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Æ 7 Vaggatem. (Nammalistu ii leat beaiváduvvon, muhto lean árvvoštallan jagi eará kárta bargguid ektui.)

– 1894: Navneliste 101 B 6 og 7–101 B 2. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby. (Nammalistu ii leat beaiváduvvon, muhto lean árvvoštallan jagi eará kárta bargguid ektui.)

QVIGSTAD, JUST KNUD 1894b: Gravefos (Æ7 Vaggatem). – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Æ7 Vaggatem.

– 1894c: Navnelister til Z4 Nesseby og Y4 Polmak. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby. (Nammalistu ii leat beaiváduvvon, muhto lean árvvoštallan jagi eará kárta bargguid ektui.)

– 1894d: Navnelister til Y4 Polmak. Milene 95, 101. – Kartsamlingen, Statens kartverk. Namnekorrektur, gradteigskart Y4 Polmak. (Nammalistu ii leat beaiváduvvon, muhto lean árvvoštallan jagi eará kárta bargguid ektui.)

- 1895b: Navneliste til Y3 Vestertana. Milene 101–101, D 9, 10, 5, 6. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Y3 Vestertana. (Nammalistu ii leat beaiváduvvon, muhto lean árvvoštallan jagi eará kárta bargguid ektui.)
- 1902: Navneliste til S4 Bergsfjorden. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart S4 Bergsfjorden.
- RYGH, OLUF 1891: Gradafdeling Æ5 Neiden. Milene 96 C 1–11. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Æ5 Neiden.
- 1892: Gradafdeling Z 4 Nesseby. Milene 2–12, 95B12. 15.5.1892. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby.
- 1895a: Gradafdeling Z4 Nesseby. Milene 95C6–101B10. 3.5.1895. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby.
- 1895b: Gradafdeling Z4 Nesseby. 8.12.1895. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby.
- 1895c: Gradafdeling Z4 Nesseby. Bemærkninger til Qvigstads korrektur. 20.12.1895. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss. Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby.

1.3 Reivvet

- ECKHOFF, N. 1899: Brev til Hr Seminariebestyrer Qvigstad 2.9.1899 fra capitaine N. Eckhoff. Norges geografiske Opmaaling, Generalstabten. – Hovedarkivet, Statens kartverk, Hønefoss. (Dáhton lea eahpečielggas originála dokumeanttas.)
- FD 1886: Brev fra den Kongelige Norske Regjerings Forsvars-Departement. Armee-Afdelingen 20.12.1886 til Chefen for Norges geografiske Opmaaling. – Hovedarkivet, Statens kartverk, Hønefoss.
- FF 1935 = Brev 17.6.1935 fra Finnmark fylke til Kirkedepartementet. – S 1021 Kirke- og undervisningsdepartementet. 1. skolekontor D: Em. 3A0342/6. Pakke 0843. Riksarkivet, Oslo.
- KIRKEDEP.1935 = Brev 15.7.1935 fra Kirkedepartementet til Fylkesmannen i Finnmark. – S 1021 Kirke- og undervisningsdepartementet. 1. skolekontor D: Em. 3A0342/6. Pakke 0843. Riksarkivet, Oslo.
- NGO 1886b: Brev fra Norges Geografiske Opmaaling 23.12.1886 til Den Kongelige Norske Regjerings Forsvarsdepartements arméafdeling. – Hovedarkivet, Statens kartverk, Hønefoss.
- 1895: Brev til Hr Seminariebestyrer Qvigstad 31.10.1895 fra Norges Geografiske Opmaalings 2^{den} Sektion. – Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby. Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.
 - 1896: Brev til Hr Seminariebestyrer Qvigstad 8.1.1896 fra N. Eckhoff, kaptein i Generalstabten. Norges Geografiske Opmaalings 2^{den} Sektion. – Hovedarkivet: 8.1.1896; Jnr. 15/96 Statens kartverk, Hønefoss. Kopijja: Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby. Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.
 - 1914: Brev fra Norges Geografiske Opmåling 13.3.1914 til Forsvarsdepartementet, Arméen. – Forsvarsdepartementet; 3. armékontor: 3010/3A06765. Riksarkivet, Oslo.
- QVIGSTAD, JUST KNUD 1894a: Brev 27.2.1894 til Norges geografiske Opmaalings 2de Sektion. – Namnekorrektur, gradteigskart Z7 Krokfjeld, Muotkavaara. Jnr. 39/94. Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.
- 1895a: Svarbrev til Norges geografiske Opmålings 2^{den} Sektion 13.11.1895. – Brev fra Norges Geografiske Opmålings 2^{den} Sektion 31.10.1895 til J.K. Qvigstad. Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby. Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.

- 1896: Brev 18.1.1896 til Norges Geografiske Opmåling 2^{den} Sektion. – Hovedarkivet: 8.1.1896; Jnr. 15/96. Statens kartverk, Hønefoss. Kopijia: Namnekorrektur, gradteigskart Z4 Nesseby. Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.
- 1899: Brev 22.12.1899 til K.B. Wiklund. – K.B. Wiklund, Folio 5: 326a–327b. Uppsala Universitetsbibliotek, Handskrifts- og musikavdelingen. Uppsala. Maiddái: <http://www.dokpro.uio.no/perl/historie/qvigstadtxt.cgi?hand=Ja&id=wiklund212&frames=Nei> 6.8.2001.
- 1919: Brev 5.12.1919 til Magnus Olsen. – <http://www.dokpro.uio.no/perl/historie/qvigstadtxt.cgi?hand=Ja&id=olsen003&frames=Nei> 6.8.2001.
- 1927: Brev 28.12.1927 til Magnus Olsen. – <http://www.dokpro.uio.no/perl/historie/qvigstadtxt.cgi?hand=Ja&id=olsen031&frames=Nei> 6.8.2001.
- SK 1937: Brev fra Statens kartverk til Konrad Nielsen 30.9.1937. – Hovedarkiv, Statens kartverk, Hønefoss.

1.4 Lágat, mearráduat, rávvehusat, čielggadusat

- INDST.1910 = Indst. S. nr. 133 – 1910. Indstilling fra militærkomiteen angaaende bevilgning til den geografiske opmaaling for terminen 1ste juli 1910–30te juni 1911.
- INNST. 1962 = Innstilling om lov og forskrifter om Statens umatrikulerte grunn i Finnmark fylke. Avgitt 29. september 1962. Landbruksdepartementet.
- INSTR. 1853 = Instruks utfærdiget efter Res. af 25de Januar 1853 for Lærerne i de saakaldte Overgangsdistrikter. Tromsø.
- 1870 = Instruks for Lærerne i de lappiske og kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift. Tromsø Stiftsdirektion i Februar 1870.
 - 1880 = Instruks for Lærerne i de lappiske og kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift. Tromsø Stiftsdirektion den 12te Oktober 1880.
 - 1880 = Instruks for Norges geografiske opmålings detaljører. Kristiania. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.
 - 1889 = Instruks for detaljemåling. Norges geografiske opmåling. Kristiania. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.
 - 1895 = Instruks for detaljemåling. Norges geografiske opmåling. Kristiania. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.
 - 1905 = Instruks for detaljemåling. Norges Geografiske Opmåling. Kristiania. – Kartsamlingen, Statens kartverk, Hønefoss.
- KGL.RES. 1929 = Kongelig resolusjon 8. febr. 1929. Reglar um skrivemåten av stadnamn på offisielle kart.
- 1933 = Kongelig resolusjon 28. april 1933 om føresegner om skrivemåten av stadnamn.
- LOV 1814 = Kongeriget Norges Grundlov given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814 og nu i Anledning af Norges og Sveriges Rigers Forening, nærmere bestemt Norges overordentlige Storthing i Christiania den 4de November 1814.
- 1863 = Lov 22 Juni 1863 om Afhændelse af Statens Jord i Finnmarkens Landdistrict.
 - 1990 = Lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn.
 - 2005 = Lov 2005-06-10 nr. 53: Lov om endringer i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn m.m.
- NOU = Norges offentlige utredninger.
- NOU 1983 = NOU 1983: 6. *Stadnamn*. Universitetsforlaget, Oslo.
- 1985 = NOU 1985: 14. *Samisk kultur og utdanning*. Universitetsforlaget, Oslo.
 - 2001: 34 = NOU 2001: 34. *Samiske sedvaner og rettsoppfatninger*. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget. Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning, Oslo.

- OT.PRP.1901 = Ot.prp. nr. 20 (1901–1902). Angaaende udfærdigelse af en lov om afhændelse af statens jord og grund i Finmarkens amts landdistrikt. Den norske regjerings underdanigste indstilling af 13de mars 1902, som ved kongelig resolution af 15de mars s. a. naadigst er bifaldt.
- 1988 = Ot.prp. nr. 66 (1988–1989). Lov om stadnamn. Kultur- og vitskapsdepartementet.
- 2004 = Ot.prp. nr. 42 (2004–2005). Om lov om endringer i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn m.m. Kultur- og kyrkjedepartementet. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/otprp/20042005/Otprp-nr-42-2004-2005-.html?id=396241> 17.12.2004.
- REGL. 1876 = Reglement angaaende Fremgangsmaaden ved Afhændelse eller Bortforpagtning af Statens Jord og andre den tilhørende Herligheder i Finmarkens Amts Landdistrikt i Henhold til Lov af 22de Juni 1863. Givet ved Kongelig Resolution af 6te Mai 1876.
- 1895 = Reglement angaaende Fremgangsmaaden ved Afhændelse eller Bortforpagtning af Statens Jord og andre den tilhørende Herligheder i Finmarkens Amts Landdistrikt i Henhold til Lov af 22 Juni 1863. Givet ved Kongelig Resolution af 1ste Juni 1895.
- STH.PRP. 1887 = Sth. Prp. Nr. 49. 1887. Ang. Bevilgning af Udgifterne ved Revision af Professor Friis's ethnografiske Kart over Finmarken. Den Kongelige Norske Regjerings underdanigste Indstilling af 15de April 1887, der ved Kongelig Resolution af 23de April 1887 naadigst er bifaldt.
- 1909 = St.prp. nr. 1. Hovedpost XI a. 1909. Kap. 9. Angaaende den geografiske opmaaling. Forsvarsdepartementets indstilling av 7de januar 1909, som ved kongelig resolution av samme dato er bifaldt.
- ST.MELD. 2004 = St.meld. nr. 20 (2004–2005). Vilje til forskning. Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement.

1.5 Eará arkiivagáldut ja dokumeanttat

- ÁL 1865 MV = Álbmotlohkan, Máttá-Várjjat: Folketellinga 1865 for 2030 Sør-Varanger. Registreringssentral for historiske data. Universitetet i Tromsø. <http://www.rhd.uit.no/folketellinger> 23.11.2004.
- 1875 MV = Álbmotlohkan, Máttá-Várjjat: Folketellinga 1875 for 2030 Sør-Varanger. Registreringssentral for historiske data. Universitetet i Tromsø. <http://www.rhd.uit.no/folketellinger> 23.11.2004.
- 1900 MV = Álbmotlohkan, Máttá-Várjjat: Folketellinga 1900 for 2030 Sør-Varanger. Registreringssentral for historiske data. Universitetet i Tromsø. <http://www.rhd.uit.no/folketellinger> 23.11.2004.
- 1885 UN = Álbmotlohkan, Unjárga: Folketellinga 1885 for 2027 Nesseby. Registreringssentral for historiske data. Universitetet i Tromsø. <http://www.rhd.uit.no/folketellinger> 23.11.2004.
- DFSS 2021 = Jordsalget. Finmarkens amt. Approberte skjøter I til og med 1868. Direktoratet for statens skoger; 2021; 4A03814. Riksarkivet, Oslo
- 2032 = Jordsalget. Finmarkens amt. Approberte skjøter XII 1906. Direktoratet for statens skoger; 2032; 4A03814. Riksarkivet, Oslo.
- 2037 = Jordsalget. Finmarkens amt. Approberte skjøter XVII 1911–1912. Direktoratet for statens skoger; 2037; 4A03814. Riksarkivet, Oslo.
- DAA, LUDVIG 1886: Om Friis' ethnografiske kart. Foredrag i Det norske vitenskapsakademiet 15.11.1886. Møde i den filosofisk-historiske Classe. Hr. Daa meddelte Bemærkninger over finmarkske Sprog- og Culturforholde. http://www.dokpro.uio.no/omfriis_daa.html 31.5.2000.

- JORDK. 1879 = Jordkommissionen. Befaringer i Næsseby Thinglag. 1879–1880, 1882–1883. Avskrift. Lensmannen i Nesseby. Statsarkivet, Tromsø.
- LMP 1776 = Landmålerprotokoll 1776–1845. Finnmarken Sorenskriveri, Amt-/fylkesmannen i Finnmark, nr. 2882. Statsarkivet, Tromsø.
- LR-OD 1980 = Unjárgga báikenammačoakkáldat. Leif Rantala – Olav Dikkanen; Unjárgga sámesearvi. Kopiat čoakkáldagas ee. Nammanevvohagas Sámedikki giellaossodagas Guovdageainnus.
- MATR.1884 = Matrikul over Jordeiendommene i Tanens Sorenskriveri 1884. Tana fogde-sorenskriverembete (1885–1959). Pakke 254. Statsarkivet, Tromsø.⁸⁷
- NIELSEN, A. 1893: Skrivelse fra Amtsgonon A. Nielsen til Amtmanden i Finmarkens Amt, datert Alten 6te December 1893. – Direktoratet for statens skoger. Finnmark fylke, Jordsalget. 1567; 4A03752. Riksarkivet, Oslo.
- OMP 1823 = Oppmålingsprotokoll 1823–1855, 1864. Varanger fogde-, sorenskriverembete. Statsarkivet, Tromsø.
- OMP 1856 = Oppmålingsprotokoll 1 1856–1868. Lensmannen i Sør-Varanger. Avskrift. Statsarkivet, Tromsø.
- PANTEREGISTER 1878 = Panteregister. 2. serie nr. 9, Nesseby tinglag 1878. Tana fogde-sorenskriverembete (1854–1960). Statsarkivet, Tromsø.
- SSR = Sentralt stedsnavnregister; Guovddáš báikenammaregisttar. Statens kartverk, Hønefoss. <http://ngis2.statkart.no/norgesglasset/default.html> 2002.

2 Girjjálaš gáldut

- Acta Borealia. A Nordic Journal of Circumpolar Societies. Tromsø Museum, University of Tromsø, Tromsø.
- AHTIAINEN, PEKKA – TERVONEN, JUKKA 1996: Historiankirjoitus – kansakunnan kompassi vai politiikan tuuliviiri. – *Tieteessä tapahtuu* 8, 1996. 18–24.
- AIKIO, ANTE 2002: *Sápmelaš loatnasánit suomelaš gielaid davvejoavkkus*. Pro gradu -dutkanuš sámegeielas. Giellagas-instituhtta, Oulu universitehta, Oulu.
- 2004: An essay on substrate studies and the origin of Saami. – *Etymologie, Entlehnungen und Entwicklungen. Festschrift für Jorma Koivulehto zum 70. Geburtstag*. Herausg. Irma Hyvärinen – Petri Kallio – Jarmo Korhonen – Leena Kolehmainen. Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki. Tome LXIII. Société Néophilologique, Helsinki. 5–34.
- AIKIO, SAMULI 1992: *Olbmot ovdal min. Sámiid historjá 1700-logu rádjái*. Sámi instituhtta. Girjegiisá Oy, Ohcejohka.
- 1994: Suoma sámi nammafuoлахusas. – *Sámi diedalaš áigečála* 1, 1994. Sámi báikenamat virggálaš geavahas Ruota, Suoma ja Norgga bealde. Ávvočála Knut Bergslandii. Doaimm. Kaisa Rautio Helander. 33–39.
- 2006: Saami Studies vs Lappology? – *Sámi diedalaš áigečála* 1, 2006. 88–97.
- AINALA, TERHI 1995: Paikannimet kulttuurimaisemassa. – *Virittäjä* 99. 145–149.
- 1997: *Muuttuva paikannimistö*. SKST 667. SKS, Helsinki.
- 1998: On defining the proper name and the place name. – *Proceedings of the 19th International Congress of Onomastic Sciences. Scope, Perspectives and Methods of Onomastics*.

⁸⁷ Dán sunddi eanagirjji gáhppálagas leat eanaopmodatdiedut mat leat lasihuvvon maŋŋá go álgomatrihkal prentejuvvui.

- Volume 1. Ed. W.F.H. Nicolaisen. Department of English, University of Aberdeen, Aberdeen. 43–48.
- 2002: Finnish names of cultivated lands. – *Onoma* 37. 181–188.
- AINIALA, TERHI – PITKÄNEN, RITVA LIISA 2002a: Onomastic Research in Finland. – *Onomastica Uralica* 2. *History of the Study of Toponyms in the Uralian Languages*. Ed. István Nyirkos. Debrecen – Helsinki. 81–119.
- 2002b: Paikannimistöntutkimuksen valinnat: etymologioista sosio-onomastiikkaan. – *Virittäjä* 106. 231–240.
- AKSELBERG, GUNNSTEIN 1996: Teori og empiri i norsk onomastikk. – *Den ellefte nordiske navneforskerkongressen*. NORNA-rapporter 60. 75–88.
- 2000: Onomastisk teorigenerering. Grunnlag og utvikling. – *Namn gjennom 2000 år – navn i år 2000. Den 9. nasjonale konferansen i namnegransking*. Red. Kristin Bakken og Åse Wetås. Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo, Oslo. 31–43.
- ALBØGE, GORDON 1993: Om navnekategorier og semantik. – *Namn och bygd* 81. 5–32.
- ALGEO, JOHN 1988: The Australianness of Australian Placenames. – *Names* 36, 3–4. 173–185.
- ALIA, VALERIE 1984: Women, Names, and Power. – *Women and language* 8, 1–2. 34–36.
- 1994: *Names, Numbers, and Northern Policy. Inuit, Project Surname, and the Politics of Identity*. Fernwood Publishing. Halifax, Nova Scotia.
- 1998: Names and Nunavut: Aboriginal Rights and Cultural Revival in Canada. – *Proceedings of the 19th International Congress of Onomastic Sciences. Scope, Perspectives and Methods of Onomastics*. Volume 1. Ed. W.F.H. Nicolaisen. Department of English, University of Aberdeen, Aberdeen. 56–60.
- ALMENNINGEN, OLAF – ROKSVOLD, THORE A. – SANDØY, HELGE – VIKØR, LARS S. 2002 [1981]: *Språk og samfunn gjennom tusen år. Ei norsk språkhistorie*. 6. utgåve. Universitetsforlaget, Oslo.
- ANDERSEN, PER 1973: Situasjonssbilde av det å være same i en nordnorsk samebygd. – *Norge i Sameland*. Red. Gutorm Gjessing. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo. 153–158.
- ANDERSON, BENEDICT 1991 [1983]: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revised Edition. Verso, London.
- 1996: *Forestilte felleskap. Refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Spartacus forlag, Oslo.
- ANDERSON, JAMES 1998: Nationalist ideology and territory. – *Nationalism, Self-determination and Political Geography*. Eds. R.J. Johnston – David B. Knight – Eleonore Kofman. Croom Helm, London. 18–39.
- ANDERSON, MYRDENE 1984: Proper names, Naming, and Labeling in Saami. – *Anthropological Linguistics. Exploring The Languages of the World* 26, 1. 186–201.
- ANDERSSON, THORSTEN 1972: Om ortnamn och ortnamnsforskning. – *Namn och bygd* 60. 148–170.
- 1976: Olika grupperes namngivning. – *Ortnamn och samhälle. Aspekter, begrepp, metoder*. NORNA-rapporter 10. 89–97.
- 2000: Namnforskningen inför 2000-talet. – *Namn gjennom 2000 år – navn i år 2000. Den 9. nasjonale konferansen i namnegransking*. Red. Kristin Bakken og Åse Wetås. Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo. 11–30.
- ANDRESEN, ASTRI 1989: *Sii'daen som forsvant. Østsamene i Pasvik etter den norsk-russiske grensetrekningen 1826*. Sør-Varanger Museum, Kirkenes.
- ANDREWS, J.H. 1975: *A Paper Landscape. The Ordnance Survey in nineteenth-century Ireland*. The Clarendon Press, Oxford.
- 1994: Meaning, knowledge and power in the map philosophy of J.B. Harley. – *Trinity Papers in Geography* 6. Department of Geography, Trinity College, Dublin. 1–27.

- BAKER, SIDNEY J. 1978 [1945]: *The Australian Language*. The Currawong Press, Sydney.
- BAKKEN, KRISTIN 1991: Gustav Indrebø: ”Stadnamni i ei fjellbygd”. En metodeundersøkelse. – *Namn og Nemne* 8. 35–52.
- 2000: Teori i navneforskningen. Et diskusjonsinnlegg. – *Oluf Rygh*. NORNA-rapporter 70B. 11–23.
- BARBOUR, STEPHEN 2000: Nationalism, Language, Europe. – *Language and Nationalism in Europe*. Eds. Stephen Barbour – Cathie Carmichael. Oxford University Press, New York. 1–17.
- BARSH, RUSSEL LAWRENCE 1999: How Do You Patent a Landscape? The Perils of Dichotomizing Cultural and Intellectual Property. – *International Journal of Cultural Property* 8, 1. 14–47.
- BATTISTE, MARIE 2002: Decolonising University Research: Ethical Guidelines Research Involving Indigenous Populations. – *Justice Pending: Indigenous Peoples and Other Good Causes. Essays in Honour of Erica-Irene A. Daes*. Eds. Gudmundur Alfredsson – Maria Stavropoulou. The Raoul Wallenberg Institute Human Rights Library. Vol. 10. Martinus Nijhoff Publishers, The Hague. 33–44.
- BERGSLAND, KNUT 1974: Synsvinkler i samisk historie. – *Norsk Historisk Tidsskrift* 53. 1–36.
- 1991a: Stedsnavn som historisk kilde. – *Sámi kulturmuittut. Samiske kulturminner. Báikenammačoaggima giehtagirji*. Doaimm. Hans Ragnar Mathisen. Keivselie, Romsa. 61–66.
- 1991b: Samiske stedsnavn på offisielle karter. – *Sámi kulturmuittut. Samiske kulturminner. Báikenammačoaggima giehtagirji*. Doaimm. Hans Ragnar Mathisen. Keivselie, Romsa. 18–21.
- 1995: Om sydsamiske dialekter og stedsnavn. – *Fragment av samisk historie*. Foredrag Sae-mien Váhko, Røros 1994. Red. Sverre Fjellheim. Sør-Trøndelag og Hedmark Reinsamelag, Røros. 9–21.
- BERGSLAND, KNUT – MAGGA, LAJLA MATTSSON 1993: *Áarjelsaemien-daaroen baakoegærja. Sydsamisk-norsk ordbok*. Idut, Goarahat.
- BJORVAND, HARALD – LINDEMAN, FREDRIK OTTO 2000: *Våre arveord. Etymologisk ordbok*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Novus forlag, Oslo.
- BJØRKLUND, IVAR 1985: *Fjordfolket i Kvænangen. Fra samisk samfunn til norsk utkant 1550–1980*. Universitetsforlaget, Oslo.
- 1999: Når ressursene blir allmenning – samisk ressursforvaltning mot det 21. århundre. – *Norsk ressursforvaltning og samiske rettighetsforhold. Om statlig allmenningens tragedie og lokale sedvaner i Sápmi*. Red. Ivar Bjørklund. Ad Notam Gyldendal, Oslo. 15–28.
- BLACK, JEREMY 1997: *Maps and History. Constructing Images of Past*. Yale University Press, New Haven.
- BLANÁR, VINCENT 1973: Das Spezifisch Onomastische. – *Der Name in Sprache und Gesellschaft. Beiträge zur Theorie der Onomastik*. Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Deutsch-slawische Forschungen zur Namenkunde und Siedlungsgeschichte 27. Akademie-Verlag, Berlin. 31–51.
- 2001: *Theorie des Eigennamens. Status, Organisation und Funktionieren der Eigennamen in der gesellschaftlichen Kommunikation*. Germanistische Linguistik 164–165. Georg Olms Verlag, Hildesheim.
- BMO = *Bokmålsordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok*. 4. opplag. Universitetsforlaget, Oslo 1988.
- BN = *Bokmålsordboka og Nynorskordboka*. <http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html> 16.7.2007.
- BOURDIEU, PIERRE 2002 [1991]: *Language and Symbolic Power*. Ed. John B. Thompson. Polity Press, Cambridge.

- BRAUNERHIELM, LOTTA 2000: Makten över territoriet – påverkan över en regions utveckling och tillväxt. – *Politisk geografi. En uppsatsantologi*. Red. Thomas Lundén – Sture Öberg. Forskningsrapporter från kulturgeografiska institutionen nr. 111. Uppsala universitet, Uppsala. 43–66.
- BRIGHT, WILLIAM 2004: *Native American Placenames of the United States*. University of Oklahoma Press, Norman.
- BREUILLY, JOHN 2001: The State and Nationalism. – *Understanding Nationalism*. Eds. Montserrat Guibernau – John Hutchinson. Polity, Cambridge. 32–52.
- BRUNSTAD, ENDRE 1995: *Nasjonalisme som språkpolitisk ideologi. Om nynorsk, frisisk og færøysk målreising*. KULTs skriftserie 36. Noregs forskningsråd, Oslo.
- BULJO, KAREN MARIE EIRA 2002: Mu kultureanadagat. Mitt kulturlandskap. – *Samiske landskap og Agenda 21. Kultur, næring, miljøvern og demokrati*. Red. Svanhild Andersen. Diedut 1, 2002. 136–155.
- BULL, KIRSTI STRØM 2002: Om rettsanvendelse og etikk. – *Samisk forskning og forskningsetikk*. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 2, 2002. 88–98.
- Cartographica. Journal of Canadian Cartographic Association. University of Toronto Press, Toronto.
- CASSIDY, FREDERIC G. 1984: The Etiology of Place Naming. – *Names* 32, 4. 402–406.
– 1985: From Indian to French to English – Some Wisconsin Place-Names. – *Names* 33, 1–2. 51–57.
- CHAKRABARTY, DIPESH 2000: *Provincializing Europe. Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton Studies in Culture, Power, History. Princeton University Press, Princeton.
- CHATTERJEE, PARTHA 1993 [1986]: *Nationalist Thought and the Colonial World. A Derivate Discourse*. Second Impression. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- CHRISTENSEN, VIBEKE – SØRENSEN, JOHN KOUSGÅRD 1972: *Stednavneforskning 1. Afgrænsning, terminologi, metode, datering*. Universitetsforlaget, København.
- CLARK, GORDON L. – DEAR, MICHAEL 1984: *State Apparatus. Structures and Language of Legitimacy*. Allen & Unwin, Boston.
- COLLINDER, BJÖRN 1964: *Ordbok till Sveriges lapska ortnamn*. Kungliga Ortnamnskommissionen. Almqvist & Wiksells boktryckeri, Uppsala.
- CRAMPTON, JEREMY W. 2001: Maps as social constructions: power, communication and visualization. – *Progress in Human Geography* 25, 2. 235–252.
- CRAMPTON, JEREMY W. – ELDEN, STUART 2007: *Space, Knowledge and Power. Foucault and Geography*. Ashgate, Hampshire.
- DALBERG, VIBEKE 1976: Om navngivning og navnefunktion. – *Ortnamn och samhälle. Aspekter, begrepp, metoder*. NORNA-rapporter 10. 59–61.
– 1985: On Homonymy between Proper Name and Appellative. – *Names* 33, 3. 127–135.
– 1988: Denotationsskifte og denotatumsskifte. – *Denotationsbyte i ortnamn*. NORNA-rapporter 37. 11–17.
– 1991: *Stednavneændringer og funktionalitet. Analogisk stednavneomdannelse, epexegetisk stednavnedannelse og stednavneskifte belyst ved danske toponymer*. Navnestudier udgivet af Institut for Navneforskning nr. 33. C.A. Reitzels Forlag, København.
– 2002: Reflections on some theoretical problems in Scandinavian onomastics. – *Onoma* 37. 7–19.
- DALBY, SIMON 1990: *Creating the Second Cold War. The Discourse of Politics*. Pinter Publishers, London.

- DAHL, HELGE 1957: *Språkpolitikk og skolestell i Finnmark 1814–1905*. Universitetsforlaget, Oslo.
- DAHL, OTTAR 1990 [1959]: *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*. 4. utgave. Universitetsforlaget, Oslo.
- DANIELS, STEPHEN 1998: Mapping national identities: the culture of cartography, with particular reference to the Ordnance Survey. – *Imagining Nations*. Ed. Geoffrey Cubitt. York Studies in Cultural History. Manchester University Press, Manchester – New York. 112–131.
- Diedut. Sámi Instituhta čálaráidu. Sámi Instituhtta, Guovdageaidnu.
- DSS = *Dáru-sámi sátnegirji. Stor norsk-samisk ordbok*. Davvi Girji, Kárášjohka 2000.
- Dugnad. Tidsskrift for etnologi. Novus Forlag, Oslo.
- EDWARDS, JOHN 1985: *Language, Society and Identity*. Basil Blackwell, Oxford.
- EHRENSVÄRD, ULLA 2006: *Pohjolan kartan historia. Myyteistä todellisuuteen*. Art-Print, Helsinki.
- EICHLER, ERNST 1976: Sprachkontakte im Lichte der Onomastik. – *Onoma* 20, 1. 128–141.
- 1980: Grundfragen der toponymischen Integration. – *Ortnamn och språkkontakt*. NORNA-rapporter 17. 128–142.
- 1988: Perspektiven der slawischen Ortsnamenforschung im deutsch-slawischen Berührungsbereich. Ein Beitrag zur Sprachkontaktforschung. – *Benennung und Sprachkontakt bei Eigennamen. Beiträge zur Namensforschung*. Beiheft 27. Herausg. Rudolf Schützeichel. Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg. 20–51.
- 1989: Zur Methode der vergleichenden Toponomastik. – *Studia Onomastica. Festschrift till Thorsten Andersson den 23. februari 1989*. Red. Lena Peterson – Svante Strandberg. Almqvist & Wiksell International, Stockholm. 63–68.
- EIDHEIM, HARALD 1990 [1971]: *Aspects of the Lappish Minority Situation*. Oslo Occasional Papers in Social Anthropology no. 14. Department of Social Anthropology, University of Oslo, Oslo.
- ELIAS, NORBERT 1994: Om nasjonalisme. – *Nasjonalisme og nasjonal identitet*. Red. Norbert Elias – Jürgen Habermas. Cappelen upopulære skrifter. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo. 7–54.
- Environment and planning D: Society and space. Pion, London.
- ERIKSEN, KNUT EINAR – NIEMI, EINAR 1981: *Den finske fare. Sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860–1940*. Universitetsforlaget, Oslo.
- FAIR, SUSAN W. 1997: Inupiat Naming and Community History: The *Tapqaq* and *Saniniq* Coasts near Shishmaref, Alaska. – *The Professional Geographer* 49, 4. 466–480.
- FALCK, ALBERT 1998: *Gällivares samiska och finska ortnamn*. Gällivare Sockens Hembyggsförening, Gällivare.
- FALCK-KJÄLLQUIST, BIRGIT 1988: Denotation och denotationsförändring ur onomastisk synvinkel. – *Denotationsbyte i ortnamn*. NORNA-rapporter 37. 19–32.
- Faravid. Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistyksen Vuosikirja. Acta Societatis Historicae Fennicae Septentrionalis. Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys, Rovaniemi.
- Fennia. International Journal of Geography. Department of Geography, University of Helsinki, Helsinki.
- FISHMAN, JOSHUA A. 1973: *Language and Nationalism*. Two Integrative Essays. Newbury House Publishers, Massachusetts.
- 1989: *Language and Ethnicity In Minority Sociolinguistic Perspective*. Multilingual Matters 45. Multilingual Matters Ltd, Clevedon.

- FJELLHEIM, SVERRE 1995: Det samiske kulturlandskapet. – *Fragment av samisk historie. Foredrag Saemien Váhko, Røros 1994*. Red. Sverre Fjellheim. Sør-Trøndelag og Hedmark Reinsamelag, Røros. 58–81.
- FRASER, IAN A. 1972: Anglicisation in Scottish Gaelic Place Names. – *Onoma* 17. 205–215.
- FRETTE, THOR 1975: Samiske stedsnavn. – *Norske stedsnavn / stadnamn*. Red. Botolv Helleland. Grøndahl & Søn Forlag, Oslo. 105–118.
- 1980a: *Már'kanbáikit ja "Hærrágoadit" Várjagis*. Almmutkeahtes giehtačálus (čállinjahki lea dás árvvoštallojuvvon). Sámi arkiiva, Guovdageaidnu.
- 1980b: *Már'kanbáikit siskit Várjagis*. Almmutkeahtes giehtačálus (čállinjahki lea dás árvvoštallojuvvon). Sámi arkiiva, Guovdageaidnu.
- 1984a: Samiske og finske navn i eldre skriftlige kilder. – *Den 3. nasjonale konferansen i namnegransking*. Red. Botolv Helleland. Institutt for namnegransking. Universitetet i Oslo, Oslo. 69–73.
- 1984b: On some "apparently Norwegian" place names in Finnmark, Norway. – *Riepmočála. Essays in honour of Knut Bergsland*. Eds. Bernt Brendemoen – Even Hovdhaugen – Ole Henrik Magga. Novus Forlag, Oslo. 66–79.
- 1986: Noen synspunkter på -anger (-angen). – *Årsmelding 1985*. Institutt for namnegransking (Norsk stadnamnarkiv). Universitetet i Oslo, Oslo. 83–88.
- 1994a [1971]: Báikenamat Myreng, Sandstad ja Nordli kártaabládís 1933 I Šuoššjávri. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 1994. Sámi báikenamat virggálaš geavahas Ruota, Suoma ja Norgga bealde. Ávvočála Knut Bergslandii. Doaimm. Kaisa Rautio Helander. 52–53.
- 1994b: Skuvvanvárri – Stávrun. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 1994. Sámi báikenamat virggálaš geavahas Ruota, Suoma ja Norgga bealde. Ávvočála Knut Bergslandii. Doaimm. Kaisa Rautio Helander. 50–51.
- FRIIS, J.A. 1871: *En Sommer i Finmarken, Russisk Lapland og Nordkarelen*. Alb. Cammermeyer, Christiania.
- 1874: *Hans Majestæt Kong Oscar IIs reise i Nordland og Finmarken aar 1873*. P.T. Mallings boghandel, Christiania.
- Gáldu čála. Álgoálbmotvuoigatvuodaid áigečála. Journal of Indigenous Peoples Rights. Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš, Guovdageaidnu.
- GELLNER, ERNEST 1983: *Nations and Nationalism*. Blackwell, Oxford.
- 1998: *Nasjonalisme*. Spartacus Forlag, Oslo.
- Germanistische linguistik. Herausgegeben vom Forschungsinstitut für deutsche Sprache Deutscher Sprachatlas Marburg/Lahn. Georg Olms Verlag, Hildesheim.
- GJESSING, GUTORM 1973: *Norge i Sameland*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- GLÄSER, ROSEMARIE 1989 [1976]: Zur Übersetzbarkeit von Eigennamen. – *Reader zur namenkunde* 1. *Namentheorie*. Hrsg. Friedhelm Debus – Wilfried Seibicke. Germanistische Linguistik 98–100. 67–78. (maiddái girjjis: *Linguistische Arbeitsberichte* 13. Sektion Theoretische und angewandte Sprachwissenschaft der Karl-Marx-Universität, Leipzig 1976. 12–26.)
- GORDON, JEFFREY J. 1984: Onondaga Iroquois Place-Names: An approach to Historical and Contemporary Indian Landscape Perception. – *Names* 32, 3. 218–233.
- HAGEN, J. 2003: Redrawing the imagined map of Europe: the rise and fall of the "center". – *Political Geography* 22, 5. 489–517.
- HALLAN, NILS 1984: Om Oluf Rygh på 150-årsdagen. – *Namn og Nemne* 1, 1984. 9–22.
- HALLARÁKER, PETER 1991: Kart som hjelpemiddel og som kjelde for stadnamngransking. – *Heidersskrift til Nils Hallan på 65-årsdagen 13.12.1991*. Red. Guldbrend Alhaug – Kristoffer Kruken – Helge Salvesen. Novus Forlag, Oslo. 166–183.

- 1998 [1997]: *Innføring i stadnamn. Innsamling og gransking*. 2. opplag. Universitetsforlaget, Oslo.
- HANSEN, LARS IVAR 1986: *Samiske rettigheter til jord på 1600-tallet. "Finnejorder" i Sør-Troms*. Tromsø Museums Skrifter XX. Novus Forlag, Oslo.
- 1991: *Kulturforskeren Just Qvigstad*. Prøveforelesning 24.5.1991 for den filosofiske doktorgrad. Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- 1992: Just K. Qvigstad's Contribution to the Study of Sami Culture. – *Acta Borealia* 9, 2. 47–68.
- 1998: J.A. Friis' etnografiske kart over Troms og Finnmark. – *Ottar* 3, 1998. 43–48.
- 2004: Middelalderssamfunnets etniske grenser. – *Fortidsforestillinger. Bruk og misbruk av nordnorsk historie*. Red. Bård A. Berg – Einar Niemi. Speculum Boreale 4. 59–82.
- HANSEN, LARS IVAR – OLSEN, BJØRNAR 2004: *Samenes historie fram til 1750*. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- HANSEN, ESKIL 1979 [1970]: Innleiing. – *Fra norsk språkhistorie. En antologi*. Red. Eskil Hanssen. 2. utgave. Universitetsforlaget, Oslo. 11–24.
- HARLE, VILHO – MOISIO, SAMI 2000: *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Vastapaino, Tampere.
- HARLEY, J.B. 1988: Maps, knowledge, and power. – *The Iconography of Landscape. Essays on the symbolic representation, design and use of past environments*. Eds. Denis Cosgrove – Stephen Daniels. Cambridge Studies in Historical Geography 9. Cambridge University Press, Cambridge. 277–312. (maiddái girjjis: Harley, J.B. 2001a: *The New Nature of Maps*. 51–81.)
- 1989: Deconstructing the Map. – *Cartographica* 26, 2. 1–20. (maiddái girjjis: Harley, J.B. 2001 a: *The New Nature of Maps*. 149–168.)
- 2001a: *The New Nature of Maps. Essays in the History of Cartography*. Ed. Paul Laxton. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- 2001b [1988]: Silences and Secrecy. The Hidden Agenda of Cartography in Early Modern Europe. – *The New Nature of Maps*. Ed. Paul Laxton. 83–107. (álgoálggus almmustuvvan: *Imago Mundi* 40, 1988. 57–76.)
- 2001c [1997]: Power and Legitimation in the English Geographical Atlases of the Eighteenth Century. – *The New Nature of Maps*. Ed. Paul Laxton. 109–147. (álgoálggus almmustuvvan: *Images of the World: The Atlas through History*. Eds. John A. Wolter – Ronald E. Grim. McGrawhill for the Library of Congress, New York. 1997. 161–204.)
- 2001d [1994]: New England Cartography and the Native Americans. – *The New Nature of Maps*. Ed. Paul Laxton. 169–195. (álgoálggus almmustuvvan: *American Beginnings: Exploration, Culture, and Cartography in the Land of Norumbega*. Eds. Emerson W. Baker – Edwin A. Churchill – Richard S. D'Abate – Kristine L. Jones – Victor A. Konrad – Harald E.L. Prins. University of Nebraska Press, Lincoln. 1994. 287–313.)
- HARLEY, J.B. – WOODWARD, DAVID 1987: Concluding Remarks. – *The History of Cartography*. Volume 1. Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean. Eds. J.B. Harley – David Woodward. The University of Chicago Press, Chicago. 502–509.
- HARLING-KRANCK, GUNILLA 1990: *Namn på åkrar, ängar och hagar*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr. 565. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- HASLUM, VIDAR 2002: Induktive og deduktive systemer i norsk stedsnavnforskning. – *Namn og Nemne* 19. 37–53.
- 2003: Ubestemt/bestemt form i stedsnavn, i lys av Gustav Indrebø og forskningstradisjonen. – *Den 10. nasjonale konferansen i namnegransking. Gustav Indrebø og norsk namne-*

- gransking*. Red. Åse Wetås – Tom Schmidt. Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo, Oslo. 71–89.
- HEIKKILÄ, TUOMAS – NISKANEN, SAMU 2004: *Euroopan synty. Keskiajan historia*. Edita, Helsinki.
- HELANDER, KAISA RAUTIO 1991: Sámegiel báikenamaid struktuvra ja deháleamos čoagginrávvagat. – *Sámi kulturmuittut. Samiske kulturminner. Báikenammačoaggima giehta-girji*. Doaimm. Hans Ragnar Mathisen. Keviselie, Romsa. 72–93.
- 1994a: Báikenamaid mearusosiid normerenčuolmmat. Mo sáhttit normeret báikenamaid, maid mearusosais lea olbmonamma? – *Tearbmasymposia raporta*. Doaimm. Vesa Guttorm. Diedut 3, 1994. 61–72.
- 1994b: Sámegiel dálunamaid sadii Norgga virggálaš báikenammapolitihkas: duogáš ja boah-teáigi. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 1994. Sámi báikenamat virggálaš geavahas Ruota, Suoma ja Norgga bealde. Ávvočála Knut Bergslandii. Doaimm. Kaisa Rautio Helander. 54–60.
- 1994c: Stedsnavn i flerspråklige områder. Hvordan norske, samiske og finske stedsnavn brukes i offisiell og uoffisiell sammenheng i Norge. – *Ortnamn värda att värda. Föredrag från Riksantikvarieämbetets symposium Ortnamnskultur*. Red. Göran Ulfsparré. Riksantikvarieämbetet, Stockholm. 123–134.
- 1999a: Suomen- ja saamenkieliset tiennimet Enontekiön kunnassa. – *Yhteinen nimiympäristömmö. Nimistönsuunnittelun opas*. Toim. Sirkka Paikkala – Ritva Liisa Pitkänen – Peter Slotte. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus – Suomen Kuntaliitto, Helsinki. 153–158.
- 1999b: Samiske navn som eksonymer og endonymer. – *Utanlandske navn i Norden*. NOR-NA-rapporter 68. 137–148.
- 2001a: Saamic. – *Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralian Languages*. Material with Kola Lapp relevance compiled by G. M. Kert. Ed. István Hoffman. Onomastica Uralica 1a, Debrecen – Helsinki. 205–241.
- 2001b: Samiske og norske kommunenavn i Norge – dobbeltnavn eller tospråklige navn? – *Namn i en föränderlig värld. Rapport från den tolfte nordiska namnforskarkongressen*. Red. Gunilla Harling-Kranck. Studier i nordisk filologi 78. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors. 246–259.
- 2002: Sámi settlement names in oral tradition and in official use. – Sáhkvuorru ICOS-kongreassas. 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala. Almmustuvvame kongreassaraporttas.
- 2004a: Norgga báikenammapolitihkka ja sámi ássannamat Finnmarkkus. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 2004. Juho-Niillasa 70-jagi beaivái. Doaimm. Inger Marie Gaup Eira – Johanna Ijäs – Ole Henrik Magga. 132–157.
- 2004b: Treatment of Saami settlement names in Finnmark in official Norwegian place name policy. – *Landscape, Law and Customary Rights*. Eds. Michael Jones – Audhild Schanche. Diedut 3, 2004. 102–122.
- 2004c: Muhtin fuomášumit báikenamaid njálmmálaš ja čálalaš anus Norgga beale davimus Sámis. – *Samiske landskapsstudier*. Doaimm. Lars Magne Andreassen. Diedut 5, 2004. 72–86.
- 2006a: The Legalization of Saami Place Names in Norway. – *Proceedings of the International Conference on Minority Names/Indigenous Names and Multilingual Areas*. GeoNames 2005. Ljouwert/Leewarden, Frisia, the Netherlands. Eds. Karel Gildemacher – Ferjan Ormeling – Arjen Versloot. Dutch and German-speaking Division UNGEGN, Utrecht University Faculty of Geosciences – Geomedia, Utrecht. 52–58.

- 2006b: The theory of toponymic silence and Sámi place names during the growth of the Norwegian nation state. – Sáhkavuorru Place names and identities in multicultural contexts -symposias. Kárášjohka 17.–19.8.2006. Almmustahttojuvvome.
- 2007a: Sámi báikenamaid dáruiduhttin uniovdnaáigge ja dárogiela namaid lonenvuogit. – *Sámit, sánit, sánehámit*. Riepmočála Pekka Sammallahtii miessemánu 21. beaivve 2007. Doaimm. Jussi Ylikoski – Ante Aikio. SUST 253. 137–159.
- 2007b: Sámi báikenamat 1700-logu eanamihtideamis – árbevieruid ja riekteipmárdusa dutkanfáddán. – *Sámi diedálaš áigečála* 1–2, 2007. 138–160.
- 2007c: Onomastic notions on naming and renaming in the context of indigenous toponymy. – Sáhkavuorru Trends in Toponymy. Indigenous Identity and Theoretical Developments in Placenames Research -konfereanssas. Ballarat, Australia 26.–30.11.2007. Almmustahttojuvvo.
- HELANDER, NILS ØIVIND 1993: Suorggideapmi. – *Muhtun giellagažaldagat*. Doaimm. Vesa Guttorm – Nils Ø. Helander – Kjell Kemi. 2. preantalohku. Sámi oahpahusráddi, Guovda-geaidnu. 19–54.
- 1994: Go Ruostafielmmás galggai šaddat Rustekjos ja Lávvonjarggas fas Teltneset. – *Sámi diedálaš áigečála* 1, 1994. Sámi báikenamat virggálaš geavahusas Ruota, Suoma ja Norgga bealde. Ávvočála Knut Bergslandii. Doaimm. Kaisa Rautio Helander. 44–49.
- 1997: State Languages as a Challenge to Ethnicity in the Sami land. – *Northern Minority Languages. Problems of Survival. Papers presented at the 18th Taniguchi International Symposium*. Eds. Hiroshi Shoji – Juha Janhunen. Senri Ethnological Studies 44. Osaka. 147–159.
- HELLAND, AMUND 1906: *Topografisk-statistisk beskrivelse over Finnmarkens Amt*. XX. Tredje del. Byerne og herrederne. H. Aschehoug & co, Kristiania.
- HELLELAND, BOTOLV 1992a: Stadnamnormering i 150 år. Ein balansegang mellom skriftradi-sjon, etymologi, rettskriving og uttale. – *Eyvindarbók. Festskrift til Eyvind Fjeld Halvorsen 4. mai 1992*. Red. Finn Hødnebo – Jon Gunnar Jørgensen – Else Mundal – Magnus Rindal – Vésteinn Ólason. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, Oslo. 95–107.
- 1992b: Semantiske kategoriar i teignamn. – *Ågonamn*. NORNA-rapporter 50. Studier i nordisk filologi 71. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr. 578. Svenska literatursällskapet i Finland, Helsingfors. 155–175.
- 1997: Norwegische Namenforschung heute und gestern. – *Onoma* 33. 11–38.
- 1998: Dialektsynet i norsk stadnamnormering. – *Ord etter ord. Heiderskrift til Oddvar Nes*. Red. Gunnstein Akselberg og Jarle Bondevik. Norsk Bokreidingslag, Bergen. 147–162.
- 2002: Place-name care and standardization in the Nordic countries. – *Onoma* 37. 325–356.
- 2003: Gustav Indrebø som namnekonulent. – *Den 10. nasjonale konferansen i namnegransking. Gustav Indrebø og norsk namnegransking*. Red. Åse Wetås – Tom Schmidt. Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo, Oslo. 109–124.
- HENRIKSEN, JØRN 2004: Samisk ressursbruk og ressurskontroll i jernalder/tidlig mellomalder i Nord-Troms og Finnmark. – *Fortidsforestillinger. Bruk og misbruk av nordnorsk historie*. Red. Bård A. Berg – Einar Niemi. Speculum Boreale 4. 47–57.
- HENRIKSEN, MARIT BREIE 2004: Máregohppi, Garnasen ja Sommernes – mearrasámi guovllu báikenamat 1700-logu rájes otnázii. – *Sámi diedálaš áigečála* 1, 2004. Juho-Niillasa 70-jagi beaivái. Doaimm. Inger Marie Gaup Eira – Johanna Ijäs – Ole Henrik Magga. 158–178.
- 2005: Sáhttago diedagiela válljema ákkastallat diedateorehtalačat? – *Sámi diedálaš áigečála* 1, 2005. 109–133.

- 2006: Examining Finnmarken Sorenskriveri Landmaalerprotokol – tracing old settlements in a Sea Sámi region. – Sáhkavuorru Place names and identities in multicultural contexts -symposias. Kárášjohka 17.–19.8.2006.
- HENRIKSSON, KIRSI – KASTARI, PIRKKO-LIISA 2001: Kun politiikka muuttuu historiankirjoitukseksi – lähihistorian haaste. – *Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi*. Toim. Sari Autio – Sari Katajala-Peltomaa – Ville Vuolanto. Vastapaino, Tampere. 131–144.
- HIIETALA, MARIJATTA 2001: Mitä tutkia ja miten? – *Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi*. Toim. Sari Autio – Sari Katajala-Peltomaa – Ville Vuolanto. Vastapaino, Tampere. 15–28.
- HIRVELÄ, TIMO 1994: *Ruijan rannat etnisen murroksen kourissa. Kveenien, saamelaiden ja norjalaisten kieli- ja etniset suhteet 1861–1888 J.A. Friisin karttojen valossa*. Pro gradu -tutkielma. Maantieteen laitos, Oulun yliopisto, Oulu.
- HIRVONEN, VUOKKO 1999: *Sámeeatnama jienat. Sápmelaš nissona bálggis girječállin*. DAT, Guovdageaidnu.
- Historiallinen aikakauskirja. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- HOBBSBAWM, ERIC 1994: *Nationalismi*. Sivilisaatio-sarja. Vastapaino, Tampere.
- HOEM, ARNE I. 1986: *Norge på gamle kart*. J.W. Cappelen Forlag a.s, Oslo.
- DE HÓIR, ÉAMONN 1972: The Anglicisation of Irish Placenames. – *Onoma* 17. 192–204.
- HOLM, GÖSTA 1980: Nordiskt och lapskt i Lapplands ortnamn. – *Ortnamn och språkkontakt*. NORNA-rapporter 17. 28–62.
- 1991: *De nordiska anger-nammen*. Det Norske Videnskaps-Akademi. II. Hist.-Filos. Klasse Skrifter Ny Serie No. 18. Lund University Press, Lund.
- HOLMES, NIGEL 1991: *Pictorial Maps*. Watson-Guption Publications, New York.
- HOLMSEN, ANDREAS 1966: Finneskatt, finneleidang og nordmannsleidang. – *Gard, bygd, rike. Festskrift i anledning Andreas Holmsens 60 års dag 5. juni 1966*. Universitetsforlaget, Oslo. 161–178.
- 1977: Finnskatt og nordmannsskatt. – *Samenes og sameområdenes rettslige stilling historisk belyst*. Red. Knut Bergsland. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A: Forelesninger XXVIII. Universitetsforlaget, Oslo. 56–77.
- HOVDA, PER 1955: Gamle fjordnamn: -angr – -istr. – *Maal og Minne*. 124–134.
- 1966: *Norske elvenamn*. Eit tillegg til O.Rygh ”Norske elvenavne”. Skrifter frå Norsk stadnamnarkiv 3. Universitetsforlaget, Oslo.
- 1967: Names from Hålogaland. Some scattered remarks. – *Lapps and norsemen in olden times*. Serie A: Forelesninger XXVI. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Universitetsforlaget, Oslo. 54–64.
- HUTCHINSON, JOHN 2001: Nations and Culture. – *Understanding Nationalism*. Eds. Montserrat Guibernau – John Hutchinson. Polity, Cambridge. 74–96.
- HÄKLI, JOUNI 1994: Territoriality and the rise of modern state. – *Fennia* 172, 1. 1–82.
- 1998a: Discourse in the production of political space: Decolonizing the symbolism of provinces in Finland. – *Political Geography* 17. 331–363.
- 1998b: Manufacturing provinces: theorizing the encounters between governmental and popular geographers in Finland. – *Rethinking geopolitics*. Eds. S. Dalby – G. Ó. Tuathail. Routledge, London. 131–151.
- 1999a: Cultures of Demarcation: Territory and National Identity in Finland. – *Nested Identities. Nationalism, Territory and Scale*. Eds. Guntram H. Herb – David H. Kaplan. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford. 123–149.
- 1999b: Kartta ja historian taju. – *Suomen kartasto* 1999. 6. laitos. 100-vuotisjuhlakartasto. Toim. John Westerholm – Pauliina Raento. WSOY, Helsinki. 16–17.
- 1999c: *Meta hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen*. Vastapaino, Tampere.

- 2002: Mapping the historical sense of Finland. – *Fennia* 180, 1–2. 75–81.
- 2003: Paikan voima. Suomalaisuus historiallisena rakenteena. – *Tiede ja muutos. Aaveet ja haaveet*. Tieteen päivät 2003. Toim. Jan Rydman. Tieteellisten seurain valtuuskunta, Helsinki. 188–193.
- INDREBØ, GUSTAV 1921: Stadnamni i ei fjellbygd (Haukedalen, Fyrde i Sunnfjord). – *Maal og Minne*. 113–210.
- 1927: *Norsk namneverk*. Olaf Norlis forlag, Oslo.
- 1938: Norsk stadnamngransking. – *Namn och bygd* 26. 103–123. (maiddái girjjis: Stemschaug, Ola 1973: *Norsk stadnamngransking*. 9–29.)
- International journal of cultural property. International Cultural Property Society, Princeton.
- Inuit Studies. Études inuit. Département d'anthropologie, Université Laval, Québec.
- ISAKSSON, PEKKA 2001: *Kumma kuvajainen. Rasismi rotututkimuksessa, rotuteorioiden saamelaiset ja suomalainen fyysinen antropologia*. Pohjoiset historiat 1. Kustannus Puntsi, Anár.
- ISAKSSON, PEKKA – JOKISALO, JOUKO 2005 [1998]: *Kallonmittaajia ja skinejä. Rasismin aatehistoriaa*. Tarkastettu 3. painos. Pystykorvakirja. Suomen rauhanpuolustajat. Like, Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1972: Lapin paikannimistöön huoltoa. – *Nimikirja*. Kalevalaseuran vuosikirja 52. WSOY, Helsinki. 284–304.
- ITKONEN, T.I. 1966: Lappalaisia paikannimiä 1500-luvulta. – *SUSA* 67. 1–32.
- JAHR, ERNST HÅKON 1994 [1989]: *Utsyn over norsk språkhistorie etter 1814*. 2. utgåva. Novus Forlag, Oslo.
- JEBENS, OTTO 1999: *Om eiendomsretten til grunnen i Indre Finnmark*. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- JERNSLETEN, NILS 1998: Samiske sedvaner som rettskilde. – *Samiske rettigheter – utfordringer lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt*. Red. Else Grete Broderstad. Skriftserie nr. 5. Sámi dutkamiid guovddáš / Senter for samiske studier, Universitetet i Tromsø, Tromsø. 33–39.
- JERNSLETEN, REGNOR 1986: The Land Sales Act of 1902 as a Means of Norwegianization. – *Acta Borealia* 1, 1986. 3–20. – Almmustuvvan maiddái: <http://www.uit.no/ssweb/dok/J/R/86actabo.htm> 20.10.2003.
- 1999: Čearddalašvuohta ja giella 1800-logu dáža historjjálaš gálduin. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 1999. Doaimm. Ole Henrik Magga. 27–45.
- JOHNSEN, OSCAR ALBERT 1923: *Finmarkens politiske historie*. I kommission hos Jacob Dybwad, Kristiania.
- JULKU, KYÖSTI 1985: 1500-luku. – Faravidin maa. Pohjois-Suomen historia. Toim. Kyösti Julku. *Studia Historica Septentrionalia* 9. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi. 148–199.
- 1995: Historiallisen kartografian metodisia ongelmia. – *Faravid* 17. 291–297.
- KALLASMAA, MARJA 2005: The Estonian place names and name system. – Sähkövuorru ICOS-kongreassas. 22nd International Congress of Onomastic Sciences. Pisa. Almmustuvvame kongreassaraporttas.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: *Sana, merkitys, maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Finn Lectura, Helsinki.
- KARPPI, KRISTINA 2000: *Articulated spaces. Minorities in Regional Policy*. Acta Universitatis Tamperensis 721. University of Tampere, Tampere.
- 2002: Symbolic and Functional Balance on Europe's Northern Borders. – *Boundaries and Place. European Borderlands in Geographical Context*. Eds. David H. Kaplan – Jouni Häkli. Rowman & Littlefield Publishers, New York. 255–272.

- KEARNS, ROBIN A. – BERG, LAWRENCE B. 2002: Proclaiming place: towards a geography of place name pronunciation. – *Social & Cultural Geography* 2002, 2–3. 283–302.
- KEMILÄINEN, AIRA 1993: *Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*. Historiallisia Tutkimuksia 177. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- KEPSU, SAULO 1988: Denotationsförändringar i Valkeala. – *Denotationsbyte i ortnamn*. NORNA-rapporter 37. 89–94.
- KESKITALO, ALF ISAK 2004: Place Names and Town Development. – *Samiske landskapsstudier*. Red. Lars Magne Andreassen. *Diedut* 5, 2004. 87–93.
- KEYSER, RUDOLF 1843 [1839]: *Om Nordmændenes Herkomst og Folke-Slægtkab*. Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie, 6. Bind, 2. Hefte. Christiania.
- Kieli. Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja, Helsinki.
- KIVINIEMI, EERO 1973: Ortnamnens uppkomst i typologiskt perspektiv. – *Synvinklar på ortnamn*. Red. Kurt Zilliacus. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland nr 454. Meddelanden från Folkkultursarkivet 1. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors. 25–47.
- 1975: Paikannimien rakennetyypeistä. *Suomi* 118: 2. SKS, Helsinki.
- 1976: Om namngivningens sociala bakgrund och systematiska karaktär. – *Ortnamn och samhälle. Aspekter, begrepp, metoder*. NORNA-rapporter 10. 49–58.
- 1977: *Väärät vedet. Tutkimus mallien osuudesta nimenmuodostuksessa*. SKST 337. SKS, Helsinki.
- 1978a: Paikannimistöä asutushistoriallisen tutkimuksen lähdeaineistona. – *Faravid* 2. 21–28.
- 1978b: Paikannimistö systeeminä. – *Nimistöntutkimus ja paikallishistoria*. Toim. Eero Kiviniemi. Paikallishistoriallisen toimiston julkaisuja n:o 2. Helsinki. 73–89.
- 1980a: Om ortnamnelement som ordhistoriskt dokumentationsmaterial. – *Sprogvidenskabelig udnyttelse af stednavnematerialet*. NORNA-rapporter 18. 61–75.
- 1980b: Nimistö Suomen esihistorian tutkimuksen aineistona. – *Virittäjä* 84. 319–338.
- 1980c: Paikannimistön maailmankuva ja todellisuus. – *Virittäjä* 84. 1–6.
- 1987a: En namnsemantisk kärnfråga: nominalkompositumernas mångtydighet. – *Nionde nordiska namnforskarkongressen*. NORNA-rapporter 34. 271–279.
- 1987b: Voidaanko nimeämisperusteet luokitella? – *Kieli* 2. 7–34.
- 1988: Behandlingen av fenomenet denotationsbyte i några finska examensarbeten. – *Denotationsbyte i ortnamn*. NORNA-rapporter 37. 39–44.
- 1990a: *Perustietoa paikannimistä*. *Suomi* 148. SKST 516. SKS, Helsinki.
- 1990b: Die Lexikalischen Grundzüge der Finnischen Ortsnamen. – *Proceedings of the 17th International Congress of Onomastic Sciences*. Volume 1. Ed. Eeva Maria Närhi. The University of Helsinki and The Finnish Research Centre for Domestic Languages, Helsinki. 69–83.
- 1991: Analogisk namngivning och den toponomastiska teorin. – *Analogi i navngivning*. NORNA-rapporter 45. 111–120.
- KIVINIEMI, EERO – PITKÄNEN, RITVA LIISA – ZILLIACUS, KURT 1974: *Nimistöntutkimuksen terminologia. Terminologin inom namnforskningen*. Castrenianumin toimitteita 8. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- KJELDSTADLI, KNUT 2003: Del III. 1901–1940. – *Norsk innvandringshistorie*. Bind 2. I nasjonalstatens tid 1814–1940. Red. Einar Niemi – Jan Eivind Myhre – Knut Kjeldstadli. Pax Forlag, Oslo. 317–548.
- KKLS = ITKONEN, T.I. 1958: *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja* I–II. Lexica Societatis Fenno-ugricae XV. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- KN = NIELSEN, KONRAD 1979 [1932–1962]: *Lappisk (samisk) ordbok* I–III. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Universitetsforlaget, Oslo.

- KOKKONEN, PELLERVO 1997: Kartan sosiaalinen todellisuus. – *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Toim. Tuukka Haarni – Marko Karvinen – Hille Koskela – Sirpa Tani. Vastapaino, Tampere. 53–72.
- KOLSRUD, KNUT 1961: *Sommersete. Til problemet om halvnomadisme og seterflytting blant norske sjøsamere*. Samiske samlinger. Bind V. Universitetsforlaget, Oslo. 1–74.
- KORHONEN, MIKKO 1981: *Johdatus lapin kielen historiaan*. SKST 370. SKS, Helsinki.
- KORHONEN, OLAVI 1994: Mo Ruota sámi báikenamat ihte boarráseamos gárttaide. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 1994. Sámi báikenamat virggálaš geavahusas Ruota, Suoma ja Norgga bealde. Ávvočála Knut Bergslándii. Doaimm. Kaisa Rautio Helander. 12–19.
- KORHONEN, PEKKA 1999: Naming spaces. – *Fennia* 177, 2. 123–136.
- KORPIJAAKKO, KAISA 1989: *Saamelaisten oikeusasemasta Ruotsi-Suomessa. Oikeushistoriallinen tutkimus Länsi-Pohjan Lapin maankäyttöoloista ja -oikeuksista ennen 1700-luvun puoliväliä*. Lapin korkeakoulun oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja A, 3. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.
- 1990: Saamelaiset ja suomalainen historiankirjoitus. – *Historiallinen aikakauskirja* 3, 1990. 241–246.
- KORPIJAAKKO-LABBA, KAISA 1999: *Saamelaisten oikeusasemasta Suomessa – kehityksen pääpiirteet Ruotsin vallan lopulta itsenäisyyden ajan alkuun*. Diedut 1, 1999.
- 2004: Saamelainen kulttuuri ja menneisydentutkimus – oikeushistorian tehtävät ja vastuu. – *Sámiid rievttit gillii ja historjái. Saamelaisten oikeudet kieleen ja historiaan*. Publications of the Giellagas institute 3, 2004. Doaimm. Tuomas Magga – Veli-Pekka Lehtola. Oulu universitehta, Oulu. 44–51.
- KOSONEN, KATARINA 1999: Maailman ja menneisyyden hallintaa karttakuvien. – *Ulkopolitiikka* 4, 1999. 40–47.
- 2000: *Kartta ja kansakunta. Suomalainen lehdistökartografia sortovuosien protesteista Suur-Suomen kuviin 1899–1942*. SKST 793. SKS, Helsinki.
- 2003: Autonomian puolustuksesta aluehaaveisiin. Rajan merkitys lehdistökartografiassa. – *Tiede ja muutos. Aaveet ja haaveet*. Tieteen päivät 2003. Toim. Jan Rydman. Tieteellisten seurain valtuuskunta. Yliopistopaino, Helsinki. 194–205.
- Kults skriftserie. Skriftserie for program for Kultur- og tradisjonsformidlande forskning (Kult). Noregs forskningsråd, Oslo.
- LAITI, IRMA 1996: Ohejsotsis báikenamat. Syntávssalaš-semánttalaš luohkkájuohku. – *Čavčča 1995 sámegiela ja sámi girjjálašvuoda dutkan- ja bagadansymposia. Symposiaraportta nr. III*. Doaimm. Vesa Guttorm. Sámi Instituhtta, Guovdageaidnu. 21–24.
- LAPIERRE, ANDRÉ 2000: From French to English: Some Observations on Patterns of Onomastic Changes in North America. – *Names* 48, 3–4. 233–242.
- LARSEN, TERJE 2005: Skrivemåten av namn på matrikulerte eidegdommar i Noreg før og etter lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn. – *Namnens dynamik. Utvekklingstendenser och drivkrafter inom nordiskt namnskick*. NORNA-rapporter 80. 195–204.
- LAS = QVIGSTAD, J.K. 1944: *De lappiske appellative stedsnavn*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter XLII. Aschehoug & Co, Oslo.
- LAXTON, PAUL 2001: Preface. – *The New Nature of Maps. Essays in the History of Cartography*. Ed. Paul Laxton. The Johns Hopkins University Press, Baltimore. ix–xv.
- LEEM, KNUD 1975 [1767]: *Beskrivelse over Finmarkens Lapper, deres Tungemaal, Levemaade og forrige Afgudsdyrkelse*. Rosenkilde og Bagger, International boghandel og forlag, København.
- LEHIKONEN, LAILA 1988: *Kirvun talonnimet. Karjalaisen talonnimisysteemin kuvaus*. SKST 493. SKS, Helsinki.
- LEHTIRANTA, JUHANI 1989: *Yhteissaamelainen sanasto*. SUST 200.

- LEHTOLA, VELI-PEKKA 1995: Alempi kulttuuri, katoava kansa? Saamelaiset ja sosiaalidarwinismi 1920- ja 1930-luvun kirjallisuudessa. – *Faravid* 17. 233–258.
- 1996: Nimettömän kansan historiasta. Saamelaisten historian tutkimuksen näkymiä. – *Historia Fenno-Ugrica* I; 1–2. Congressus Primus Historiae Fenno-Ugricae. Societas Historiae Fenno-Ugricae, Oulu. 11–22.
- 2004: ”Oikeus omaan historiaan”. Saamelainen kulttuuriperintö ja historiatietoisuus. – *Sámiid rievttit gillii ja historjái. Saamelaisten oikeudet kieleen ja historiaan*. Publications of the Giellagas institute 3, 2004. Doaimm. Tuomas Magga – Veli-Pekka Lehtola. Oulu universitehta, Oulu. 52–65.
- 2006: Sámi kulturdukkamuša hástalusat. – *Sámis* 3, 2006. 8–13.
- LESTER, GEOFFREY S. 1979: Aboriginal Land Rights: the Significance of Inuit Place-naming. – *Inuit Studies* 3, 1. 53–75.
- LOWENTHAL, DAVID 1994: European and English Landscapes as National Symbols. – *Geography and National Identity*. Ed. David Hooson. The Institute of British Geographers Special Publications Series 29. Blackwell, Oxford. 15–38.
- LSFN = QVIGSTAD, J.K. 1938: *De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter XXXIII. Aschehoug & Co, Oslo.
- LST = QVIGSTAD, J.K. 1935: *De lappiske stedsnavn i Troms fylke*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter XXVIII. Aschehoug & Co, Oslo.
- LUNDE, AAGE 1979: *Sør-Varangers historie*. Med bidrag av Povl Simonsen og Ørnulv Vorren. Sør-Varanger kommune, Kirkenes.
- LUNDÉN, THOMAS 1997: *Makten över marken. En politisk geografi*. Studentlitteratur, Lund.
- LÄNSMAN, ANNI-SIIRI 2004: *Väärtisuhteet Lapin matkailussa. Kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisten kohtaamisesta*. Kustannus Puntsi, Inari.
- MAGGA, OLE HENRIK 1991: Báikenamaid geavahus ja sámi kultuvra. – *Sámi kulturmuittut. Samiske kulturminner. Báikenammačoaggima giehtagirji*. Doaimm. Hans Ragnar Mathisen. Keviselie, Romsa. 5–17.
- 1994: Knut Bergsland ja su bargu sámi báikenamaiguin. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 1994. Sámi báikenamat virggálaš geavahusas Ruota, Suoma ja Norgga bealde. Ávvočála Knut Bergslandii. Doaimm. Kaisa Rautio Helander. 7–11.
- MATHISEN, STEIN R. 1994: Etnisitet, nasjonalisme og modernitet. Norsk sameforskning i ”lappologiens” periode. – *Dugnad* 2. 17–36.
- MATTISSON, ANN-CHRISTIN 1993: *Samiska ortnamn på fjällkartorna*. Ortnamn och namnvård 3. LMV-rapport 1993, 19. Lantmäteriverket, Gävle.
- MATTUS, ILMARI 2000: Erämaan paikannimistö. – *Vätsäri – erämaa järven takana*. Toim. Tapio Tynys. Metsähallitus, Ylä-Lapin luonnonhoitoalue, Inari. 249–331.
- MAY, STEPHEN 2003: Misconceiving Minority Language Rights: Implications for Liberal Political Theory. – *Language Rights and Political Theory*. Eds. Will Kymlicka – Alan Patten. Oxford University Press, Oxford. 123–152.
- MÁKKÁ REGNOR 2003: *1800-logu oapmedoallu boares Deanu sundegottis. Deanu, Bearralvági ja Gáŋgaviikka gielddat*. Čálaráidu nr. 12. Romssa universitehta Sámi dutkamiid guovddáš, Romsa.
- MINDE, HENRY 2005a: *Assimilation of the Sami. Implementation and Consequences*. Doaimm. Magne Ove Varsi. Gáldu čála 3, 2005.
- MINDE, HENRY 2005b: *Sápmelaččaid dáruiduhtin. Manne, movt ja makkár váikkuhusaid buvttii*. Doaimm. Magne Ove Varsi. Gáldu čála 3, 2005.
- MONMONIER, MARK 1995: *Drawing the Line. Tales of Maps and Cartocontroversy*. Henry Holt and Company, New York.

- 1996 [1991]: *How to Lie with Maps*. Second Edition. The University of Chicago Press, Chicago.
- MUNCH, P.A. 1852: *Det Norske Folks Historie*. 1. Bind. Chr. Tønsbergs Forlag, Christiania.
- MÜLLER-WILLE, LUDGER 1990: Generic and Specific as Elements of Inuit Place Names. The Case of *Kuuk* (= River). – *Proceedings of the XVth International Congress of Onomastic Sciences*. Proper Names at the Crossroads of the Humanities and Social Sciences. Ed. Jean-Claude Boulanger. Université Laval, Québec. 417–423.
- Maal og minne. Bymålslagets skrifter. Bymålslaget, Oslo.
- NAERT, AINO 1980: Klassifikationen av ortnamn inom ett finskt-svenskt språkkontaktsområde. – *Ortnamn och språkkontakt*. NORNA-rapporter 17. 277–304.
- Namenforschung 1 = *Ein internationales Handbuch zur Onomastik*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, Bd. 11. Vol. 1, 1995–1996. Walter de Gruyter, Berlin.
- Names. Journal of the American Name Society, New York.
- Namn och bygd. Tidsskrift för ortnamnsforskning, Stockholm.
- Namn og nemne. Tidsskrift for norsk namnegransking. Norsk namnelag, Bergen.
- NASH, CATHERINE 1999: Irish placenames: Post-colonial locations. – *Transactions of the Institute of British Geographers*. New Series 24, 4. 457–480.
- NBL 4 = *Norsk biografisk leksikon*. Bind IV. 1929. Aschehoug, Oslo.
- NBL 10 = *Norsk biografisk leksikon*. Bind X. 1949. Aschehoug, Oslo.
- NBL 11 = *Norsk biografisk leksikon*. Bind XI. 1952. Aschehoug, Oslo.
- NEDRELID, GUDLAUG 1993: Namnegransking i Noreg – Vitskap eller nasjonsbygging? – *Vitenskapsteori og lingvistikk*. 11 vitenskapsteoretiske innlegg til dr.art.-graden. Red. Nils Gilje – Oddvar Storebø. Ariadne, Bergen. 160–194.
- NES, ODDVAR 1997: Fjordnamn. – *Norsk stadnamnleksikon*. Red. Jørn Sandnes – Ola Stems-haug. 4. utgåva. Det Norske Samlaget, Oslo. 43–45.
- NG 1911 = RYGH, OLUF 1911: *Norske gaardnavne. Oplysninger samlede til brug ved matrikelens revision*. Udgivne med tilføiede forklaringer af K. Rygh. Syttende bind. W.C.Fabritius & Sønner, Kristiania.
- 1924 = RYGH, OLUF 1924: *Norske gaardnavne. Navne paa matrikulerede jordeiendomme i Finnmarkens Amt*. Udgivne med tilføiede forklaringer af J. Qvigstad og Magnus Olsen. Attende bind. W.C.Fabritius & Sønner, Kristiania.
- NHL 1999 [1981] = *Norsk Historisk Leksikon. Kultur og samfunn ca. 1500 – ca. 1800*. Red. Steinar Imsen – Harald Winge. 2. utgave. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- NICOLAISEN, W.F.H. 1976: Words as Names. – *Onoma* 20, 1. 142–163.
- 1984: Maps of Space – Maps of Time. – *Names* 32, 4. 358–366.
- 1987: Semantic Causes of Structural Changes in Place Names. – *Nionde nordiska namnforskarkongressen*. NORNA-rapporter 34. 9–19.
- 1989: Place-Name Maps – How Reliable Are They? – *Studia Onomastica. Festskrift till Thorsten Andersson*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm. 261–268.
- 1990: Placenames and Politics. – *Names* 38, 3. 193–207.
- 1995: Name and Appellative. – *Namenforschung* 1. 384–393.
- 1997: Names and Words – Yet Again. – *Ord och några visor tillägnade Kurt Zilliacus 21.7.1997*. Red. Marianne Blomqvist. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och litteratur vid Helsingfors universitet. B: 18. Helsingfors. 199–203.
- 2000: Marking Time – Marking Space. – *Names* 48, 3–4. 275–282.
- NIELSEN, KONRAD 1903: Lappalaisten murteiden tutkimisesta. – *SUSA XXI*, 4. 1–12. (Almmus-tuvvan maiddái: Lappiske studier av Konrad Nielsen. *Studia septentrionalia* I. 1945: 1–13.)

- 1920: Til undersøkelsen av lappiske stedsnavn. – *Videnskapsselskapets skrifter* 2. Historisk-Filosofisk Klasse 1. Kristiania. 3–25. (Almmustuvvan maiddái: *Studia septentrionalia* I. 1945: 115–142.)
- NIEMI, EINAR 1983: *Vadsøs historie. Fra øyvær til kjøpstad (inntil 1833)*. Bind 1. Vadsø kommune, Vadsø.
- 1994: Østsamene – ressursutnyttelse og rettigheter. – *Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. NOU 1994: 21. Del V. 299–350.
- 1995: History of minorities: The Sami and the Kvens. – *Making a historical culture. Historiography in Norway*. Ed. W. Hubbard. Scandinavian University Press, Oslo. 325–346.
- 1996: I grenselandet mot Russland: Neidensamene. – *Frykt og forventning. Russland og Norge i det 20. århundre*. Red. Vladislav Ivanovitsj Goldin – Jens Petter Nielsen. Universitetet i Tromsø – Pomoruniversitetet i Arkhangelsk. Pomoruniversitetets forlag, Arkhangelsk. 250–277, 376–380.
- 2003: Del I. 1814–1860. – *Norsk innvandringshistorie*. Bind 2. I nasjonalstatens tid 1814–1940. Red. Einar Niemi – Jan Eivind Myhre – Knut Kjeldstadli. Pax Forlag, Oslo. 11–174.
- NIEMI, EINAR – SALVESEN, HELGE 1987: Samene og kvenene/finnene i minoritetspolitisk perspektiv. – *Nasjonale og etniske minoriteter i Norden i 1800- og 1900-tallet*. Rapporter til den XX nordiske historikerkongress. Bind 2. Red. Gunnar Karlsson. 59–93.
- NILSEN, ØYSTEIN 1990: *Varangersamene. Boplasser og ressurser*. Varanger Samiske Museum og Skolekontoret i Nesseby.
- 2001: Varangersamenes utmarksbruk etter år 1900. – *Varanger årbok 2001*. Sør-Varanger historielag, Vadsø historielag, Vardø historielag, Vadsø. 85–119.
- NISSEN, KRISTIAN 1928: Just Knud Qvigstad. – *Festskrift til rektor J. Qvigstad*. Red. Ole Krogness – Konrad Nielsen – Kristian Nissen. Tromsø Museums skrifter, vol. II. Tromsø Museum, Tromsø. 7–16.
- NISSILÄ, VIILJO 1962: *Suomalaista nimistöntutkimusta*. Sanakirjasäätiön nimistöjaoksen julkaisuja 2. SKST 272. SKS, Helsinki.
- 1968: Asutushistoriallinen nimistöntutkimus. – *Paikallishistoria tänään*. Toim. Antero Penttilä. Paikallishistoriallinen Toimisto. WSOY, Helsinki. 54–74.
- NLO = STOCKFLETH, NILS VIBE 1852: *Norsk-lappisk ordbog*. Cappelens Forlag, Christiania.
- NNO = *Nynorskordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok*. 3. utgåva. Det Norske Samlaget, Oslo 2001.
- NO = AASEN, IVAR 2003 [1873]: *Norsk Ordbog med dansk Forklaring*. Ny utgåve ved Kristoffer Kruken – Terje Aarset. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift. Nordiska samarbetsnämnden för samhällsforskning, Roskilde.
- Norsk Historisk Tidskrift. Den norske historiske forening, Oslo.
- NORNA-rapporter. Nordiska samarbetskommittén för namnforskning, Uppsala.
- NPL = *Norsk personnamnleksikon* 1995 [1982]. 2. utgåva. Red. Kristoffer Kruken. Det Norske Samlaget, Oslo.
- NSL = *Norsk stadnamnleksikon* 1997 [1976]. 4. utgåva. Red. Jørn Sandnes – Ola Stemshaug. Det Norske Samlaget, Oslo.
- NYSTRÖM, STAFFAN 1996: Namnmönster, namnsystem, onomastikon – något om namnförrådet art och struktur. – *Den ellefte nordiske navneforskerkongressen*. NORNA-rapporter 60. 133–148.

- O'BARR, WILLIAM M. 1976: The Study of Language and Politics. – *Language and Politics*. Eds. William M. O'Barr – Jean F. O'Barr. Contributions to the Sociology of Language 10. Mouton, The Hague. 1–27.
- ODNER, KNUT 1992: *The Varanger Saami. Habitation and Economy AD 1200–1900*. The Institute of Comparative Research in Human Culture. Serie B: Skrifter LXXXVI. Scandinavian University Press, Oslo.
- OLSEN, MAGNUS 1912: To breve fra O. Rygh til Sophus Bugge. Meddelt ved Magnus Olsen. – *Maal og minne* 1912. 108–112.
- 1920: Om optegnelse av stedsnavne og andre sprog minder. – *Maal og minne* 1920, 1–2. 1–33.
- OLS = FRIIS, J.A. 1887: *Ordbog over det lappiske sprog med latinsk og norsk forklaring samt en oversigt over sprogets grammatik. Lexicon Lapponicum*. Christiania.
- Onoma. Journal of the International Council of Onomastic Sciences. International Centre of Onomastics, Leuven.
- Onomastica Uralica. Journal of the Onomastics of the Uralian Languages. Debrecen.
- ORMELING, FERDINAND JAN 1983: *Minority Toponyms on Maps. The Rendering of Linguistic Minority Toponyms on Topographic Maps of Western Europe*. Utrechtse Geografische Studies, Utrecht.
- OSKAL, NILS 1999: Kultur og rettigheter. – *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Red. Harald Eidheim. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo. 141–163.
- Ottar. Populærvitenskapelig tidsskrift fra Tromsø Museum. Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- PAASI, ANSSI 1984: *Kansanluonnekäsitteestä ja sen käytöstä suomalaisissa maantiedon kouluoppikirjoissa*. Tutkimus alueellisista stereotyyppioista. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 2. Kasvatustieteiden Joensuun yliopisto, Joensuu.
- 1992: The construction of socio-spatial consciousness. Geographical perspectives on the history and contexts of Finnish nationalism. – *Nordisk Samhällsgeografisk Tidsskrift* 15. 79–100.
- 1996a: *Territories, Boundaries and Consciousness. The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. Belhaven Studies in Political Geography. John Wiles & Sons, New York.
- 1996b: Inclusion, exclusion and territorial identities. – *Nordisk Samhällsgeografisk Tidsskrift* 23. 3–17.
- 2003: Territory. – *A Companion to Political Geography*. Eds. John Agnew – Katharyne Mitchell – Gerard Toal (Gearóid Ó Tuathail). Blackwell Publishers Ltd., Oxford. 109–122.
- PAIKKALA, SIRKKA 2004: *Se tavallinen Virtanen. Suomalaisen sukunimikäytännön modernisointuminen 1850-luvulta vuoteen 1921*. SKST 959. SKS, Helsinki.
- PAMP, BENGT 1985: Ten Theses on Proper Names. – *Names* 33, 3. 111–118.
- 1988 [1974]: *Ortnamnen i Sverige*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap serie B nr 2. Studentlitteratur, Lund.
- PEDERSEN, AUD-KIRSTI 1988: *Stadnamnlån. Fonologi og ortografi i lydlig lånte stadnamn med eit oversyn over fonologien i norsk på Skibotn og i Kvenangsbotn*. Hovudfagsoppgåve i nordisk språk. Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- 1996a: Stadnamnlån, språkbruk og befolkningssamansetjing i Kvenangsbotn og Skibotn. – *Norsk stadnamnarkiv 75 år 1921–1996*. Årsmelding 1995. Avdeling for namnegransking. Red. Tom Schmidt. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, Oslo. 95–112.
- 1996b: Kronologi i namneparmateriale i lys av samiske og norske stadnamn i Kaldfjorden på Kvaløya. – *Den ellefte nordiske navneforskerkongressen*. NORNA-rapporter 60. 235–270.

- 2001: Stadnamn og språkkontakt. Klassifikasjon av stadnamnmateriale med utgangspunkt i levande og utdøyd språkkontakt. – *Namn og Nemne* 18. 99–116.
- PEDERSEN, STEINAR 1999a: Finnmarkku eanaoamasteapmi ja kolonijalisma. – *Sámi diedđalaš áigečála* 1, 1999. Doaimm. Ole Henrik Magga. 66–71.
- 1999b: Statens eiendomsrett til grunnen i Finnmark – en del av den interne ”kolonihistorie”. – *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Red. Harald Eidheim. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo. 15–38.
- 2001: Fra bruk av naturgodene etter samiske sedvaner til forbud mot jordsalg til ikke-norsktalende og Deanodat: Ei bygd innerst i Tanafjorden. – *Samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. NOU 2001: 34. Del VI. 289–421.
- 2004: Samiske rettigheter i lys av norsk nasjonalisme på 1800-tallet. – *Fortidsforestillinger. Bruk og misbruk av nordnorsk historie*. Red. Bård A. Berg – Einar Niemi. Speculum Boreale 4. 83–102.
- PELLIJEFF, GUNNAR 1966: Ortnamnslån. Några synspunkter. – *Namn och bygd* 54. 84–94.
- PENTIKÄINEN, JUHA 1995: *Saamelaiset – pohjoisen kansan mytologia*. SKST 596. SKS, Helsinki.
- PITKÄNEN, RITVA LIISA 1985a: *Turunmaan saariston suomalainen lainanimistö*. SKST 418. SKS, Helsinki.
- 1985b: Lainanimistöntutkimuksen näkökulmia. – *Virittäjä* 89. 471–477.
- 1987: Laitilan Untamalan viljelysnimistö. – *Kieli* 2. 74–114.
- Political Geography. Journal in the geographical and spatial aspects of politics. Elsevier, Amsterdam.
- PORSANGER, JELENA 2005: *”Bassejoga čáhci”. Gáldut nuortasámiid eamioskkoldaga birra álgoálbmotmetodologiijaid olis*. Dr.art.-dutkanuš. Romssa universitehta humanisttalaš fakultehta, Romsa.
- The Professional Geographer. Journal of the Association of American Geographers. Blackwell Publishing, Oxford.
- Progress in Human Geography. An international review of geographical work in the social sciences and humanities. Sage Publications, London.
- PÄLL, PEETER 1999: Consequences of the coexistence of different writing systems in the example of Estonia. – *Utanlandske navn i Norden*. NORNA-rapporter 68. 171–180.
- QVIGSTAD, JUST KNUD 1913–1918: Über die lappischen Ortsnamen im Amt Tromsø. – *SUSA* 30. 1–7.
- 1921: *Den kvænske indvandring til Nord-Norge*. Tromsø Museums årshæfter 43 (1920). Nr. 1. Tromsø.
- 1922: *Navne paa dyr og planter i nordnorske stedsnavne*. Tromsø Museums årshæfter 45 (1922). Nr. 1. Tromsø.
- 1923: *Navne paa dyr og planter i nordnorske stedsnavne*. II. Tromsø Museums årshæfter 46 (1923). Nr. 1. Tromsø.
- 1924: Indledning. – *Norske Gaardnavne. Navne paa matrikulerede jordeiendomme i Finmarkens Amt*. Udgivne med tilføiede forklaringer af J. Qvigstad og Magnus Olsen. Attende bind. Kristiania. 1–8.
- RAENTO, PAULIINA – WATSON, CAMERON J. 2000: Gernika, Guernica, *Guernica?* Contested meanings of a Basque place. – *Political Geography* 19. 707–736.
- RANTONEN, EILA 1999: Kauniit ja älykkäät eurooppalaiset? Rotu ja etnosentrismi valistusajan kauneus- ja kulttuurikäsitksissä. – *Eriarvoisuus, valistuksen lupaus ja rasismi*. Toim. Pekka Isaksson – Jouko Jokisalo. Historiallinen arkisto 112. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki. 147–179.
- RAYBURN, ALAN 1984: American Influences on Canadian Toponymy. – *Names* 32, 4. 435–442.

- 1999: The Transfer of Scottish Placenames to Canada. – *Names* 47, 3. 313–323.
- ROSTVIK, ALLAN 1969: Om klassifisering av ortnamn. – *Namn och bygd* 57. 112–132.
- RYDVIK, HÅKAN 1995: Samiska ortnamn. En litteraturoversikt och bibliografi. – *Ortnamns-sällskapet i Uppsala årsskrift* 1995. Red. Karl Inge Sandred. Ortnamns-sällskapet i Uppsala. 36–62.
- 2000: Namngjeving og namnebruk i samisk i møte med eit nytt tusenår. – *Namn gjennom 2000 år – namn i år 2000. Den 9. nasjonale konferansen i namnegransking*. Red. Kristin Bakken og Åse Wetås. Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo. 83–91.
- 2002: Saami place-names and personal names in the Nordic countries. – *Onoma* 37. 69–79.
- RYGH, OLUF 1904: *Norske elvenavne*. Udgivne med tilføiede forklaringer af K. Rygh. Cammermeyers boghandel, Kristiania.
- RYYMIN, TEEMU 2003: ”De nordligste finner”. *Fremstillingen av kvenene i den finske litterære offentligheten 1800–1939*. Dr.art.-avhandling. Institutt for historie, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- SAARELMA-MAUNUMAA, MINNA 2003: *Edhina Ekogidho – Names as Links. The Encounter between African and European Anthroponymic Systems among the Ambo People in Namibia*. *Studia Fennica Linguistica* 11. SKS, Helsinki.
- SACK, ROBERT DAVID 1986: *Human Territoriality: Its Theory and History*. Cambridge University Press, Cambridge.
- SALVESEN, HELGE 1995: Just Knud Qvigstad – hans verden og hans verk. – *Bassi Čála. En katalog til Universitetsbibliotekets utstilling av samiske religiøse skrifter*. Red. Sigmund Nesset – Helge Salvesen. Ravnetrykk nr. 5. Universitetsbiblioteket i Tromsø, Tromsø. 13–22.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1998: *The Saami Languages. An Introduction*. Davvi Girji, Kárášjohka.
- SANDNES, BERIT 2002: Integrasjon av lånenavn. – *Avgränsning av namnkategorier*. Red. Terhi Ainiala – Peter Slotte. Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 4. Helsingfors. 149–162.
- 2003: *Fra Staraffell til Starling Hill. Dannelse og utvikling av norrøne stedsnavn på Orknøyene*. Det historisk-filosofiske fakultet, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- SANDNES, JØRN 2000: Nordisk navneforskning i tverrvitenskapelig perspektiv. Hva er oppnådd – hva kan framtida gi? – *Namn gjennom 2000 år – namn i år 2000. Den 9. nasjonale konferansen i namnegransking*. Red. Kristin Bakken – Åse Wetås. Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo, Oslo. 103–113.
- SANDVIK, GUDMUND 1980: Ei forelda lære: ”Statens umatrikulerte grunn i Finnmark”. – *Samene – urbefolkning og minoritet. Hva er grunnlaget for samenes krav om rettigheter som eget folk?* Red. Trond Thuen. Universitetsforlaget, Oslo. 50–68.
- Sámi diedalaš áigečála. Sámi allaskuvla – Sámi Instituhta – Romssa universitehta Sámi dutkamiid guovddáš, Guovdageaidnu – Romsa.
- Sámis. Sámi čálakultuvrra áigečála, Kárášjohka.
- SÁSSS = SAMMALLAHTI, PEKKA 1993: *Sámi-suoma-sámi sátnegirji. Saamelais-suomalais-saamelainen sanakirja*. Girjegiisá Oy, Ohcejohka.
- SCHANCHE, AUDHILD 2002: Meahcci – den samiske utmarka. – *Samiske landskap og Agenda 21. Kultur, næring, miljøvern og demokrati*. Red. Svanhild Andersen. Diedut 1, 2002. 156–170.
- SCHANCHE, KJERSTI 2002: Varangersamenes sesongflyttinger. – *Flytting og forandring i Finnmarks fortid*. Artikkelsamling fra museene i Finnmark. Red. Gerd Johanne Valen – Kjersti Skavhaug – Kjersti Schanche. Finnmark museumsråd, Alta. 44–57.

- 2005: Varangersamene før 1600. Bosettingsstruktur og økonomisk basis i Varangersiidaen i siste del av middelalderen. – *Fra villreinjakt til reindrift. Gåddebivdos botsojsujttuj*. Red. Oddmund Andersen. Tjålarájdjo nr. 1, 2005. Árran julevsáme guovdásj / Skriftserie nr 1, 2005. Árran lulesamisk senter, Drag/Ájluokta. 61–73.
- SCHMIDT, TOM 1981: *Fagordliste for norsk namnegransking*. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo, Oslo.
- SCHNITLER I = *Major Peter Schnitlers Grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745*. Bind I. Red. Kristian Nissen – Ingolf Kvamen. Norsk historisk kjeldeskrift-institutt 1962, Oslo.
- II = *Major Peter Schnitlers Grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745*. Bind II. Red. J. Qvigstad – K.B. Wiklund. Kjeldeskriftfondet 1929, Oslo.
- III = *Major Peter Schnitlers Grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745*. Bind III. Red. Lars Ivar Hansen – Tom Schmidt. Norsk historisk kjeldeskrift-institutt 1985, Oslo.
- SDS = *Sámi-dáru sátnegirji. Samisk-norsk ordbok*. Davvi Girji, Kárášjohka 1995.
- SEIP, ANNE-LISE 1994: Jakten på nasjonal identitet. Kultur, politikk og nasjonsbygging i Norge i årene omkring ”Det nasjonale gjennombrudd” 1830–1870. – *Nytt Norsk Tidsskrift* 3–4, 1994. 281–294.
- 1997: Nasjonen bygges 1830–1870. – *Aschehougs Norges historie*. Bind 8. Red. Knut Helle – Knut Kjeldstadli – Even Lange – Sølvi Sogner. Aschehoug & co, Oslo.
- 2001 [1998]: Det norske ”vi” – kulturnasjonalisme i Norge. – *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*. Red. Øystein Sørensen. 2. opplag. Gyldendal Akademisk, Oslo. 95–111.
- SEIP, JENS ARUP 2002a [1974]: *Tidsrommet 1814–ca. 1860. – Utsikt over Norges historie*. 3. utgave. Gyldendal, Oslo.
- 2002b [1974]: *Tidsrommet ca. 1850–1884. – Utsikt over Norges historie*. 3. utgave. Gyldendal, Oslo.
- SELINGE, KLAS-GÖRAN 1990: Ortnamnens funktion i kulturlandskapet. – *Namn og eldre busetnad*. NORA-rapporter 43. 247–275.
- SERGEJEVA, JELENA 2002: Sámedutkan ja sámi kultuvrralaš renessánsa: ideála, myhta vai duoh-tavuoha? – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 2002. Hástalusat. Sámegeiela ja sámi girjjálašvuoda njealját dutkan- ja bagadansymposia raporta. Doaimm. Johanna Ijäs. 137–143.
- DE SEUE, C.M. 1878: *Historisk Beretning om Norges geografiske Opmaaling fra dens Stiftelse i 1773 indtil Udgangen af 1876*. Norges geografiske Opmaaling, Kristiania.
- SHORT, JOHN RENNIE 2003: *The World through Maps. A History of Cartography*. Firefly Books, Ontario.
- SIBLEY, DAVID 1995: *Geographies of Exclusion. Society and Difference in the West*. Routledge, London.
- SJÖBLM, PAULA 2002: Firmanamn som namnkategori. – *Avgränsning av namnkategorier*. Red. Terhi Ainiälä – Peter Slotte. Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 4. Helsingfors. 89–100.
- 2006: *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistöön rakenne ja funktiot*. SKST 1064. SKS, Helsinki.
- SKORGEN, TORGEIR 2002: *Rasenes oppfinnelse. Rasetenkingens historie*. Spartacus forlag, Oslo.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia. SKS, Helsinki.
- SLOTTE, PETER 1972: Erään kielirajan järvennimiä. – *Nimikirja*. Kalevalaseuran vuosikirja 52. WSOY, Helsinki. 322–332.
- 1978a: *Sjönamnen i Karlebynejden. En undersökning av huvudledstyperna*. Acta Academiae Aboensis, Ser. A. Humaniora. Vol. 55, nr. 5. Åbo Akademi, Åbo.

- 1978b: Sjönamn vid en språkgräns. – *Nimistöntutkimus ja paikallishistoria*. Toim. Eero Kiviniemi. Paikallishistoriallisen toimiston julkaisuja n:o 2. Paikallishistoriallinen toimisto, Helsinki. 90–100.
- SMITH, ANTHONY D. 2001: *Nationalism. Theory, Ideology, History*. Key Concepts. Polity, Cambridge.
- SMITH, GRANT 1989: Density Variations of Indian Placenames: Spokane County and the State of Washington. – *Names* 37, 2. 139–154.
- SMITH, LINDA TUHIWAI 2004 [1999]: *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. Zed Books, London; University of Otago Press, Dunedin.
- Social and Cultural Geography. Routledge, Oxford.
- SOLBAKK, AAGE 1997: *Sámi historjá 2. 1751 rájes dálá áigái*. Davvi Girji o.s., Kárášjohka.
- Speculum Boreale. Skriftserie fra Institutt for historie, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- SSS = SAMMALLAHTI, PEKKA 1989: *Sámi-suoma sátnegirji. Saamelais-suomalainen sanakirja*. Jorgaleaddji Oy, Ohcejohka.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja* 1–3. Toim. Ulla-Maija Kulonen. SKST 556, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. SKS, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki 1992–2000.
- STEMSHAUG, OLA 1985 [1973]: *Namn i Noreg. Ei innføring i norsk stadnamngransking*. 3. utgåva. Det Norske Samlaget, Oslo.
- STOKKE, KRISTIAN 1999: *Politisk geografi*. Tano Aschehoug, Oslo.
- STRID, JAN PAUL 1993: *Kulturlandskapets språkliga dimension. Ortnamnen*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- SUSA = Suomalais-Ugrilaisen Seuran aikakauskirja. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- SUST = Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- SVENSKT ORTNAMNSLEXIKON. Red. Mats Wahlberg. Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala 2003.
- SVONNI, MIKAEL 1994: Mo galggašii čállit báikenamaid duortnossámegeiela guovllus? – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 1994. Sámi báikenamat virggálaš geavahusas Ruota, Suoma ja Norgga bealde. Ávvočála Knut Bergsländii. Doaimm. Kaisa Rautio Helander. 23–32.
- SWEDELL, ULLA 2005: Gällivares bebyggelsenamn i språkkontakt. – *Namnens dynamikk. Utvecklingstendenser och drivkrafter inom nordisk namnskick*. NORNA-rapporter 80. 291–301.
- SYRJÖ, VELLI-MATTI 1990: Kielletyt kartat. – *Kielletyt*. Toim. Kai Ekholm. Things to come, Orivesi. 246–261.
- SÆRHEIM, INGE 1985: *Stadnamn fortel historie. Om namngjeving, namnebruk og opplysningar i stadnamn*. Universitetsforlaget, Oslo.
- 2001: *Namn og gard. Studium av busetnadsnamn på -land*. Tidvise Skrifter nr. 38. Humaniora, kunst og estetikk. Høgskolen i Stavanger, Stavanger.
- SÖDERHOLM, EIRA 1986: Mønstre innen et flerspråklig stedsnavnsystem. – *Namn og Nemne* 3. 7–17.
- 1990: Patterns in a system of multilingual place names. – *Tromsø Linguistics in the Eighties*. Tromsø Studies in Linguistics 11. Novus Press, Oslo. 389–404.
- 1991: Skandinaviske lånord i finsk med samisk som formidler. – *Heidersskrift til Nils Hallan på 65-årsdagen 13.12.1991*. Red. Guldbrand Alhaug – Kristoffer Kruken – Helge Salvesen. Novus forlag, Oslo. 472–486.
- SØRENSEN, ØYSTEIN 1992: Hovedlinjer og milepæler i Norges historie. – *Norge Ad Notam. En kulturhistorisk innføring*. Red. Nanna Segelcke. Aventura, Oslo. 9–22.
- 1994: The Development of a Norwegian National Identity During the Nineteenth Century. Some Special Aspects and Problems. – *Nordic Paths to National Identity in the Nine-*

- teenth Century*. Ed. Øystein Sørensen. Nasjonal identitet nr. 1, 94. KULTs skriftserie nr. 22. The Research Council of Norway, Oslo. 17–35.
- 1995: Utviklingen av en nasjonal identitet på 1800-tallet – noen særtrekk og problemer. – *Religion og nasjonalisme*. Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo. 19–33.
- 2001a [1998]: Når ble nordmenn norske. – *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*. Red. Øystein Sørensen. 2. opplag. Gyldendal Akademisk, Oslo. 11–16.
- 2001b [1998]: Hegemonikamp om det norske. Elitenes nasjonsbyggingsprosjekter 1770–1945. – *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*. Red. Øystein Sørensen. 2. opplag. Gyldendal Akademisk, Oslo. 17–48.
- ŠRÁMEK, RUDOLF 1978: Zu den theoretischen Problemen der Namenforschung im Sprachkontakt. – *Onoma* 22, 1–2. 388–401.
- 1991: Onymische Funktion und funktionale Namenforschung. – *Namn och bygd* 79. 149–156.
- TANNER, VÄINÖ 1928: Petsamon alueen paikannimiä. I. Lappalaisia paikannimiä. – *Fennia* 49, 2.
- 1929: Antropogeografiska studier inom Petsamo-området. I. Skolt-lapparna. – *Fennia* 49, 4.
- 2000: *Ihmismaantieteellisiä tutkimuksia Petsamon seudulta. I Kolttalappalaiset*. Toim. Paulo Susiluoto. SKST 780. SKS, Helsinki.
- TAYLOR, CHARLES 1985: *Human agency and language*. Philosophical papers 1. Cambridge University Press, Cambridge.
- Tieteessä tapahtuu. Tieteellisten seurain valtuuskunta. Helsinki.
- TIITTA, ALLAN 1999a: Suomi-kuva tarkentuu. – *Suomen kartasto* 1999. 6. laitos. 100-vuotisjuhlakartasto. Toim. John Westerholm – Pauliina Raento. WSOY, Helsinki. 18–23.
- 1999b: Suomen karttakuvan kehitys. – *Tieteessä tapahtuu* 4, 1999. 16–23.
- THORKILDSEN, DAG 1994: Skandinavismen – en historisk oversikt. – *Nasjonal identitet – et kunstprodukt?* KULTs skriftserie nr. 30 / Nasjonal identitet nr. 5. Norges forskningsråd, Oslo. 191–209.
- 1995a: *Nasjonalitet, identitet og moral*. KULTs skriftserie nr. 33. Norges forskningsråd, Oslo.
- 1995b: Nasjon, religion og norsk nasjonsbygging i det 19. århundre. – *Religion og nasjonalisme*. Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo. 7–17.
- TORP, ARNE – VIKØR, LARS S. 2003 [1993]: *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. 3. utgåve. Ad Notam Gyldendal, Oslo.
- TURNBULL, DAVID 1993 [1989]: *Maps are territories. Science is an atlas. A portfolio of exhibits*. The University of Chicago Press, Victoria, Australia.
- TØNNESEN, SVERRE 1979 [1972]: *Retten til jorden i Finnmark. Rettsreglene om den såkalte "Statens umatrikulerte grunn" – en undersøkelse med særlig sikt på samenes rettigheter*. 2. utgåve. Universitetsforlaget, Oslo.
- TÖRNQUIST-PLEWA, BARBARA 2000: Contrasting Ethnic Nationalism: Eastern Central Europe. – *Language and Nationalism in Europe*. Eds. Stephen Barbour – Cathie Carmichael. Oxford University Press, New York. 183–220.
- Ulkopoliitiikka. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki.
- VALTONEN, TAARNA 2003: *Ohcejoga Dálvadasa duottarguovllu báikenamat. Sámegeiela báikenammavuogádaga semiotihkalaš guorahallan*. Pro gradu -dutkanuš. Giellagas-instituutta, Oulu universiteahhta, Oulu.
- 2004: Ohcejoga Dálvadasa duottarguovllu báikenamat. Sámegeiela báikenammavuogádaga semiotihkalaš guorahallan. – *Sámegeiela seassamin. Pro gradu -dutkanušaid artihkkalat*. Doaimm. Seija Risten Somby. Publications of the Giellagas-institute 4. University of Oulu, Oulu. 90–117.

- 2005: Mot eana nuppástuvvá giellan? Kognitiiva lahkonanvuohki báikenammadutkamušas. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1, 2005. 57–69.
- VAN LANGENDONCK, WILLY 2005: Proper names and proprial lemmas. – *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences*. Uppsala 2002. Eds. Eva Brylla – Mats Wahlberg. Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala. 315–323.
- VIINANEN, VOITTO VALIO 2002: *Inarin rajahistoria I. Pohjoiset valtarajat Inarin–Jäämeren alueella 1500-luvulta 1800-luvulle*. Studia Historica Septentrionalia 40. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi.
- VIKØR, LARS S. 2000: Northern Europe: Languages as Prime Markers of Ethnic and National Identity. – *Language and Nationalism in Europe*. Eds. Stephen Barbour – Cathie Carmichael. Oxford University Press, New York. 105–129.
- 2001: Language Contact and Minorities in Europe. – *Språk og språkundervisning* 4, 2001. Landslaget Moderne språk, Oslo. 11–17.
- 2002: Snakkar dei spansk i Spania? – *Globalisering og språkpolitikk. Eit debattheft*. Red. Trond Sæbø Skarpeteig. Noregs Mållag, Oslo. 9–18.
- Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti, Helsinki.
- VORREN, ØRNULF 1980: Samisk bosetning på Nordkalotten, arealdisponering og ressursutnytting i historisk-økologisk belysning. – *Nord-Skandinaviens historia i tvärvetenskaplig belysning*. Acta Universitatis Umensis 24. Umeå. 235–261.
- 1989: Innledning: Om grenser – land – samer. – *Grenser i Sameland*. Samiske samlinger. Bind 13. Red. Bjørn Aarseth. Norsk Folkemuseum, Oslo. 9–11.
- VORREN, ØRNULF – ERIKSSEN, HANS KRISTIAN 1993: *Samiske offerplasser i Varanger*. Nordkalott-Forlaget, Stonglandseidet.
- WARHUS, MARK 1997: *Another America. Native American Maps and the History of Our Land*. St. Martin's Press, New York.
- WHITFIELD, PETER 1998: *New Found Lands. Maps in the history of Exploration*. Routledge, New York.
- WIKAN, STEINAR 1995: *Grensebygda Neiden. Møte mellom folkgrupper og kampen om ressursene*. Nordkalott-Forlaget. Sør-Varanger museums forlag, Neiden.
- WIKLUND, KARL BERNHARD 1910: *De lapska och finska ortnamnen vid Kiruna och Torneträsk*. Särtryck ur Le Monde Oriental IV–V, 1910–1911. Almqvist & Wiksells boktryckeri, Uppsala.
- WILLIAMS, COLIN H. 1988: Minority nationalist historiography. – *Nationalism, selfdetermination and political geography*. Eds. R.J. Johnston – David B. Knight – Eleonore Kofman. Croom Helm, London – New York – Sydney. 203–221.
- WITKOWSKI, TEODOLIUS 1995: Probleme der Terminologie. – *Namenforschung* 1. 288–294.
- WOOD, DENIS 1992: *The Power of Maps*. The Guilford Press, New York.
- YLIKANGAS, HEIKKI 1999: Menneisyydenhallinta suomalaisessa historiankirjoituksessa. – *Ulko-politiikka* 4, 1999. 6–10.
- ZELINSKY, WILLBUR 1983: Nationalism in the American place-name cover. – *Names* 31. 1–28.
- ZILLIACUS, KURT 1966: *Ortnamnen i Houtskär. En översikt av namnförrådets sammansättning*. Studier i nordisk filologi. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland nr. 416. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- 1972: Nimistöieteellisten synteeseen aikaa. – *Nimikirja*. Kalevalaseuran vuosikirja 52. WSOY, Helsinki. 360–382.
- 1973a: Kulturen och namnskicket. – *Synvinklar på ortnamn*. Red. Kurt Zilliacus. Skrifter utgivna av svenska litteratursällskapet i Finland nr. 454. 7–24. (Almmustuvvan maiddái girjjis: ZILLIACUS, KURT 2002: *Forska i namn*.)

- 1973b: Olika slags namnleder och typer av namn i fråga om bildningssätt. – *Terminologi inom ortnamnsforskningen*. NORNA-rapporter 1. Särtryck ur *Namn och bygd* 61.
- 1980: Ortnamnsvöråden vid språkgränsen i Finland. – *Ortnamn och språkkontakt*. NORNA-rapporter 17. 317–349.
- 1988: Denotationsbyte. – *Denotationsbyte i ortnamn*. NORNA-rapporter 37. 9–10.
- 1997: On the function of proper names. – *You name it. Perspectives on onomastic research*. Eds. Ritva Liisa Pitkänen – Kaija Mallat. *Studia Fennica Linguistica* 7. SKS, Helsinki. 14–20.
- 2002: *Forska i namn*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr. 640. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- AANRUD, ROALD 1998: Statens kartverk 1773–1998, 225 år i et historisk perspektiv. Statens kartverk, Hønefoss.
- 2001a: 9 *Landkart*. – *Statens Kartverk historieprosjekt*. Med bidrag fra Ludvig Hertzberg og Brynjulv Skaar. Statens kartverk, Hønefoss. Giehtačáalus.
- 2001b: 10 *Verbaltopografi, grenser, kartometri og stedsnavn*. – Statens kartverk historieprosjekt. Etter manus av Bjørn Geir Harsson, Brynjulv Skaar og Roald Aanrud. Statens kartverk, Hønefoss. Giehtačáalus.
- AARSETH, BJØRN 1981: Arbeidet med de minste enhetene i de indre samiske områder. – *Gard, sii'da og andre småsamfunn i nordnorske bygder. De minste enhetens historie i lokalhistorien*. Red. Rolf Fladby. Universitetsforlaget, Oslo. 64–88.
- 1989: Grenseoppgjørene og konsekvensene av disse for den nordsamiske bosetting i Norge. – *Grenser i Sameland*. Samiske samlinger. Bind 13. Red. Bjørn Aarseth. Norsk Folkemuseum, Oslo. 43–82.
- ØSTERUD, ØYVIND 1992 [1991]: *Nasjonenes selvbestemmelsesrett. Søkelys på en politisk doktrine*. 2. opplag. Serie Demokrati og samfunnsstyring. Universitetsforlaget, Oslo.
- 1994: *Hva er nasjonalisme?* Det Blå Bibliotek. Universitetsforlaget, Oslo.
- 1995: Nasjon og stat som teoretisk utfordring. – *Religion og nasjonalisme*. Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo. 57–66.
- 1996: Norwegian Nationalism in a European Context. – *Nationalism in Small European Nations*. Ed. Øystein Sørensen. KULTs skriftserie 47. The Research Council of Norway, Oslo. 29–39.

Norgga uniovdnaáiggi báikenammamearrádušat

Kártanamaid mearrádušat	Áigi	Eanalágaid láhkaásahušat
	1876	- - den opmaalte Eiendom gives norsk Navn med det muligens gjængse lappiske eller kvænske tilføiet i Parenthes. (Regl. 1876 § 3 f.)
- - man er betænkt på for samtlige fremmede stedsnavns vedkommende at anføre det norske navn, hvor dette findes; - hvor sådant ikke almindeligt forekommer, eller har fået hevdet anvendelse bliver det i norsk oversættelse gjængivne navn at anføre som stedets oprindelige, medens det fremmede sættes i parenthes. (NGO 1886)	1886	
Hvor lappiske navne forekommer, må der lægges vægt på at få også det norske navn eller oversættelsen af det lappiske opgivet på s t e d e t. Det norske navn påskrives som hovednavn med det lappiske navn i parenthes og med skrift uden tryk. (Instr. 1895: 23; deattuhus álgoteavsttas)	1895	At den opmaalte Eiendom gives norsk Navn med det muligens gjængse lappiske eller kvænske tilføiet i Parenthes. (Regl. 1876 ja 1895, § 3 f.)
	1902	Udmaalt jordeiendom gives særskilt norsk navn. (Ot.prp 1901: Reglement § 5 d)
Lappiske (og kvænske) navne søges oversatte i distriktet. Ansees oversættelsen utvilsomt rigtig, påføres det norske navn som hovednavn, og det lappiske (kvænske) navn tilføies i parenthes med samme skriftsort, dog uden tryk. Afgiver det lappiske navn og oversættelsen kun eller hovedsagelig i det vedföiede kollektiv, f.eks. Stuoravarre (-javrrre, -jokka etc.) = storfjeldet (-sjøen, -elven etc.), udelades det lappiske navn ganske. Dette bliver således i regelen tilfældet med stedsnavne, der er afledede af personnavne. Kan man ikke få nogen sikker eller passende oversættelse på det lappiske navn, påskrives kun dette, uden forsøg på fornorskning, og man er i dette tilfælde dobbelt omhyggelig med at få navnet rigtig skrevet. (Instr. 1905: 49–50.)	1905	

Tearbmalistu

Sámegillii	Vástideaddji tearbma dáro-, suoma-, eangals- ja/dahje duiskkagillii
ámtakárta	amtskart
čuojoheapme	soinniton; ustemt
earis : earrás-	the Other; toinen
earisvuolta	otherness; toiseus
govahallojuvvon searvevuolta	imagined community; forestilt fellesskap
govahallojuvvon territoriija	imagined territory
grádamihhtokárta	gradteigskart; gradavdelingskart
grádaossodatjuohku	gradafdelingsinddeling
máhcahit	restore
namaidahttin	naming (oppalaččat)
nammabidjan	naming
njuolggočiegahaskárta	rektangelkart
odđasisnammadeapmi	renaming
oktasašguovlu	fellesdistrikt
olgguldas váldi	power external
onyma ~ propra	Onym
onymalaš ~ propriála	onymisch
propriála ~ onymalaš	onymisch
propra ~ onyma	Onym
rávvehus	instruks
siskkáldas váldi	power internal
toponymalaš jaskkodahttin	toponymic silence
toponymalaš vuolideapmi >	toponymic subjugation ¹
ásahusat	
Eanavuovdinkántuvra	Jordsalgskontor
Generálaráđđi	Generalstab
kártadoaimmahat	kartverket
Riikaarkiiva	Riksarkiv
Sisdepartemeanta	Indredepartementet
Stáda vuovdedirektoráhtta	Direktoratet for statens skoger
Stádaarkiiva	Statsarkiv

¹ Tearpma *toponymalaš vuolideapmi* lean ráhkadan dán dutkamuššii ja lean jorgalan dán tearpma sámegeielas eangalsgillii *toponymic subjugation* (omd. artihkkalis Helander, K. 2006b).

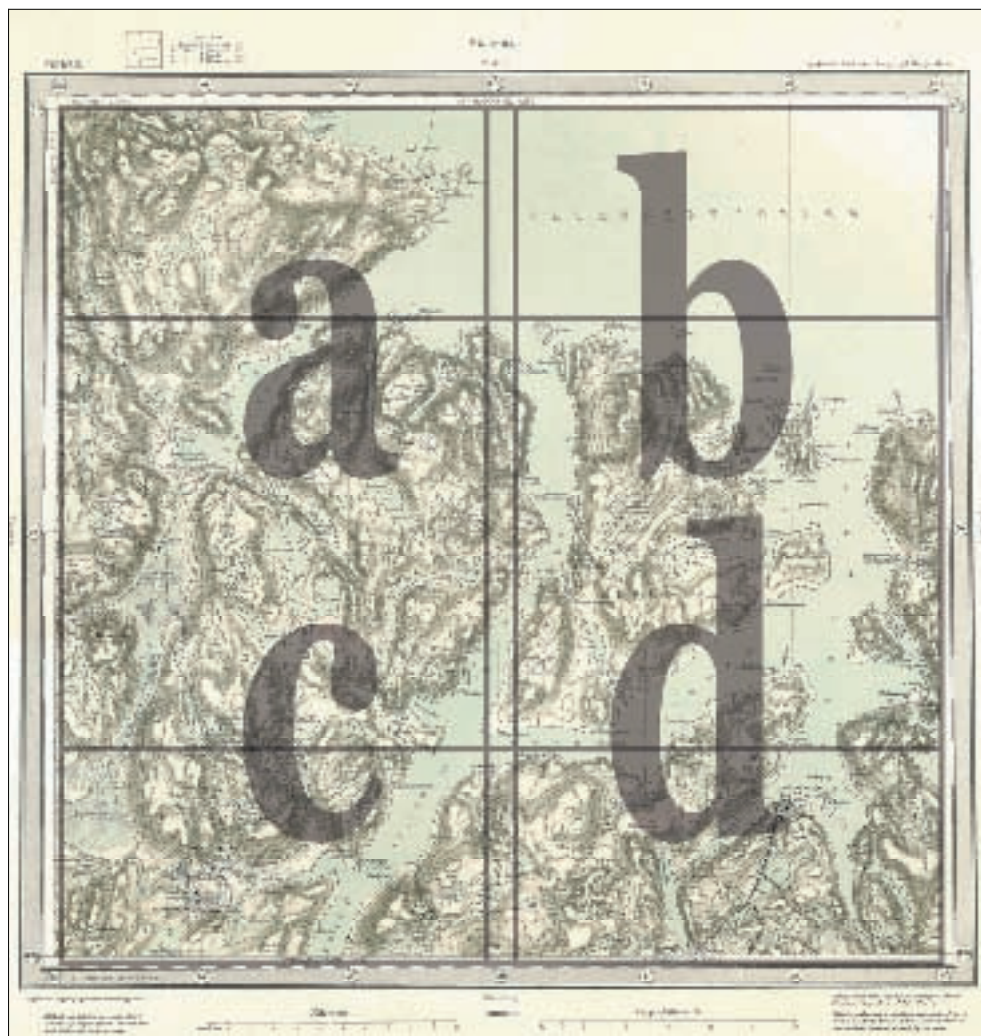
Dutkanguovllu guovddáš báikenamat ja daid buohtalasnamat

Davvisámegillii; nuortalašgillii	Dárogillii; suomagillii ja kveanagillii
Beahcám; Peäccam	Petsjenga; Petsamo
Biergi	Kiberg
Báhčaveaijohka; Paččjokk	Pasvikelva; Paatsjoki
Báhčaveajji; Paččjokk	Pasvik; Paatsjoki
Báhčavuonna	Bøkfjorden
Ceavccageađgi	Mortensnes
Dálmák	Kjelmøya
Deatnu	Tana; Teno
Geavŋjis; Ǟeeu´ŋes	Boris Gleb
Gievju	Kjøøya
Girkonjárga	Kirkenes; Kirkkoniemi
Ihkkok (ml.)	Ekkerøya
Mátta-Várjjat	Sør-Varanger
Njávdam; Njauddám	Neiden; Näätamö
Reaisavuonna	Bugøyfjord
Rovdavuonna	Jarfjorden
Sállam	Skogerøya
Unjárga	Nesseby; Uuniemi
Várggák (ml.)	Vardø; Vuorea
Várjavuonna	Varangerfjorden; Varanginvuono
Várjjat	Varanger; Varanki
Vilgesmearra	Kvitsjøen; Vienanmeri
Vinni	Holmengrånisset
Vuottasváhki	Sandhavn

Dutkanguovlu

Æ5 Neiden (1893)

Čuovus 5 a

V A R A N C E P P J O R D E N

Čuovus 5 d

Z4 Nesseby (1900)

Čuovus 6 a

TARNA (C.F.)

REPERA (C.F.)

Čuovus 6 b

Čuovus 6 c

1000
900
800
700
600
500
400
300
200
100
0

1000
900
800
700
600
500
400
300
200
100
0

1000
900
800
700
600
500
400
300
200
100
0

1000 900 800 700 600 500 400 300 200 100 0

1000 900 800 700 600 500 400 300 200 100 0

Cuovus 6 d

